Edvardas Burokas

Pūtėme PRIEŠ VĖJĄ

2 dalis
SUKILIMAS

Edvardas Burokas

Pūtėme prieš vėją

Antroji dalis

Sukilimas

LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SĄJUNGA
Vilnius, 2007

Žodis skaitytojui

Ne tokie buvome, kad sugaudyti į lagerius laikytume save atlikusiais pareigą Tėvynei. Priešo irštvoje surakintomis rankomis ryžomės jam kenkti, sukilti, sutrikdyti jo ekonomiką, t. y. susilpninti jo galią nežabotam pasauliniam nusikaltimui, kurį, keistai atrodo, rėmė laisvasis pasaulis. Gi mes tuomet tikėjome, kad į mirtį einame ir už jį.

Ne dėl duonos kasdieninės sukilome, o dėl "Mūsų ir Jūsų Laisvės", dėl mūsų tautų Nepriklausomybės. Ir mes laimėjome...

Na, prisilieskite prie mūsų žaizdų, prie meilės savo žemei, kovos ir ryžto, mirties akivaizdoje, dvasios, įkalintos tarp Vladimiro kalėjimo pelėsių.

Na įdėkite savo pirštus į mūsų žaizdas, į tą sukilėlių dvasią... Ar patikėjote? O Tomas prieš 2000 metų patikėjo...

Dėkoju visiems prisidėjusiems prie knygos "Pūtėme prieš vėją" II dalies "Sukilimas" leidybos. Ypač esu dėkingas šviesios atminties Algirdui Kratuliui, o taip pat Algimantui Zolubui, Gediminui Ruzgiui, Algimantui Patašiui, Mintautui Daulenskiui, Jonui Mileriui, Antanui Rimantui Šakaliui, Algirdui Šimoniui, Stasiui Zimnickui, Juozui Parnarauskui, mano broliams Jonui ir Antanui bei savo žmonai Jadvygai, kuriai teko ir tenka pakelti, man skirtos, buities naštos dalį, rengiant šią knygą.

Žemai lenkiuosi visiems sukilėliams SSRS lageriuose. Ypač spaudžiu dešines šių sukilimų tęsėjams, 1955 metų laisvės kovotojams Vorkutoje.

Meldžiu Dievą atilsio ramybėje išėjusiems į Amžinybę laisvės kovotojams.

Nepykstu net ant bendradarbiavusiųjų su lagerių administracija, nuo kurių nukentėjau asmeniškai, kurie, įvairių aplinkybių priversti, palūžo, tapo išdavikais; tokiais juos pavertė komunistai - čekistų šeimininkai.

Nenešioju neapykantos ir nugalėtam priešui.

Šia knyga norėčiau atverti akis mūsų istorikams skeptikams, vis dar klajojantiems komunistų skleistoje migloje, tvirtinančioje, kad viskas, kas vyko anais metais SSRS konclageriuose, tebuvo riaušės bei streikai dėl kalinių buitinių poreikių tenkinimo, o ne laisvės kova - sukilimas prieš "blogio imperiją", padariusi galą, į valstybės pamatą padėtai, visai SSRS lagerinės ekonomikos sistemai. Šie sukilimai, tai pradėtos kovos prieš XX amžiaus pabaisą laisvėje tąsa.

Knygoje siekiu parodyti ir pabrėžti, kad minimi sukilimai neturi analogų pasaulyje. Jie sukūrė lageriuose laisvas respublikas su visa nerašyta teisine infrastruktūra, šių respublikų grandinėmis surakinti piliečiai su neapsakomu ryžtu be baimės stojo į kovą prieš komunizmą, kuris be sąžinės graužaties jau buvo išžudęs dešimtis milijonų savo imperijos piliečių.

Autorius

Laisvės troškulio, ryžto, kovingosios dvasios ir vilties aidas

Apie tremtis, kalėjimus, žiaurius kankinimus, alinančią politinių kalinių buitį bei vergišką darbą Gulago archipelage anų laikų bedaliai parašė prisiminimus, išleido knygas. Jie tapo genocidą liudijančiais dokumentais ir rašytiniais paminklais žiauriausio pasaulyje sovietinio ideologinio genocido aukoms atminti, atverti akis tiems, kieno akis iš nežinojimo ar nostalgijos bolševizmui tebedengia raudona valktis.

Laisvės kovotojo, laisvės kovų dalyvio bei organizatoriaus šiapus ir anapus kalėjimo sienų, Edvardo Buroko knyga ”Pūtėme prieš vėją” iš paminėtų leidinių išsiskiria tuo, kad atskleidžia sovietinio genocido ypatumus, kurių daugelis iki šiol nesuvokia arba vertina labai paviršutiniškai, ji atskleidžia kovos ne vien už geresnę kalinių buitį ar tariamą asmeninę laisvę prasmę, bet parodo ypatingą kovą, kovą nelaisvėje už pavergtų tautų laisvę, siekį žlugdyti blogio imperiją iš vidaus.

Jei genocidas apibūdinamas kaip ištisų gyventojų grupių naikinimas rasiniais, nacionaliniais arba religiniais motyvais, sovietinis genocidas, jungiantis minimus motyvus, buvo papildytas ideologiniu, kuris jau apėmė visas pavergtas tautas, visus jų gyventojų sluoksnius. To genocido formulė paprasta: ”Kas ne su mumis, kas nepripažįsta ir neišpažįsta bolševikinės ideologijos - tas priešas. O priešą reikia sunaikinti”. Ir naikino dešimtimis milijonų. Tačiau šūviais į pakaušį neapsiribota - prieš mirtį pasmerktieji turėjo atiduoti savo fizines galias blogio imperijos statybai. Taigi ”didžiąsias komunizmo statybas” vykdė, vergais paversti, politiniai kaliniai. Ne tik okupuotų šalių žmonės, gyvenantys tariamoje laisvėje, bet ir daugybė kalinių nesuvokė, kad neadekvačiai žiaurias bausmes jie atlieka ne už tariamus nusikaltimus, o yra naudojami kaip neapmokama darbo jėga, buvo ir tokių, kurie nuoširdžiai atgailavo, stengėsi vergišku darbu už ”balandos” šaukštą ir duonos gramus ”kaltę” išpirkti. Todėl nelaisvės sąlygomis buvo būtina šviečiamoji veikla, ir ji, atspindėta knygoje, buvo esmingai vykdoma.

Kai kalbama apie Lietuvos Sąjūdžio stebuklą, dainuojančią revoliuciją, turėtume nepamiršti, kad ugningomis kalbomis ir dainomis eiti prieš galingą brutalią jėgą būtų pražūtinga. Reikėjo blogio imperiją silpninti

iš vidaus, menkinti jos galias. Ir Gulago archipelage paskleista nuostata, kad kiekvienas kastuvas rūdos ar anglies, naudojamas grandinėms nukalti ir tautoms surakinti, tos imperijos kojas vertė molinėmis. Skaitytojas knygoje ras daug kovos už laisvę nelaisvėje dokumentinės medžiagos, kalinių streikų ir sukilimų aprašymus, vaizdžiai pateiktus politinių kalinių buities epizodus ir, įžvalgiau įsižiūrėjus, - drauge su partizanine kova, gal tautos talkos - Lietuvos Sąjūdžio - ištakas.

Sakoma, kad rankraščiai nedega. Vorkutos kalinių sukilėlių rankraščiai ne tik nedegė, nevirto pelenais, bet dauginosi, atsišaukimais virtę pasklido po lagerius tarp kalinių, kaip gyvi kovos liudininkai, pasiekė mūsų dienas. Tie rankraščiai buvo ne rašomi, o piešiami, piešiami veidrodinio pavidalo raidėmis, išradingų kalinių iš parankinių medžiagų pagamintu tušu spausdinami, dauginami taip pat primityviausiu, tačiau išradingu ir tiražavimą tenkinusiu būdu. Jokie žemiški prietaisai neišmatuos, kokį Laisvės troškulį Tėvynei ir sau kaliniai sudėjo į kiekvieną lapelį, kiekvieną raidę, kokį ryžtą pasipriešinimui turėjo ir skelbė tarp likimo draugų už grotuotų langų, spygliuotų aptvarų, kulkosvaidžių vamzdžių iš sargybos bokštelių akivaizdoje. Atsišaukimai daugiausia buvo rašomi pavergėjo kalba, tačiau ta kalba kylantiems į pasipriešinimą kaliniams buvo reikalingesnė už gimtąją, nes Laisvės siekis buvo bendras visų tautybių kovotojams; pavergėjo kalba atsigręžė prieš patį pavergėją. Iš atsišaukimų stiliaus bei gramatinių nesklandumų matyti, kad juos daugiausiai rengė lietuviai. Sekliams gal lengviau buvo išsiaiškinti pasipriešinimo organizatorius, tačiau įvairių tautybių lagerininkams buvo aiškiau, prie kokios tautybės kalinių telktis. Knygoje suteikiama proga skaitytojui pamatyti autentiškus, kruopščiai slėptus, tačiau išsaugotus minimus dokumentus. Knygą pagyvina gausios nuotraukos, iš kurių žvelgia taurūs, deja, daugelio jau iš amžinybės, veidai.

Antroji ”Pūtėme prieš vėją” knygos dalis - Laisvės troškulio, ryžto, kovingosios dvasios ir vilties aidas - ne tik papildo rezistencinių leidinių aruodą, bet yra mūsų tautos istorijos puslapis, atgaiva į užmaršties tamsą stumiamai sumaterialėjusiai visuomenei, ypač jaunimui.

Tenuneša palankus vėjas knygą skaitytojui!

Algimantas Zolubas 2008-01-09

Dokumentai ir liudijimai

„Komijos sr. SSKP komiteto sekretoriui drg. Osipovui

PRANEŠIMAS

Apie SSRS Vorkutos PDL politinio skyriaus 1955 metų II pusmečio darbą

(streiko laikotarpis. – *Aut.*).

...Iki 1956 metų sausio 1 dienos apgyvendinti už zonos išleisti 14 919 žmonių, palengvinto režimo – 12 264, bendrojo režimo – 19 210 žmonių. Kai kurių zonų išardyti aptvėrimai (27-asis OLP'as, aptarnaujantis šachtą Nr. 7, lagerio skyrius Nr. 3, aptarnaujantis šachtos valdybą Nr. 2 (SU-2), buvęs lagerio skyrius Nr. 15, aptarnaujantis šachtas Nr. 3 ir Nr. 4).

Politinio skyriaus viršininko pavaduotojas pulkininkas *Popovas*".

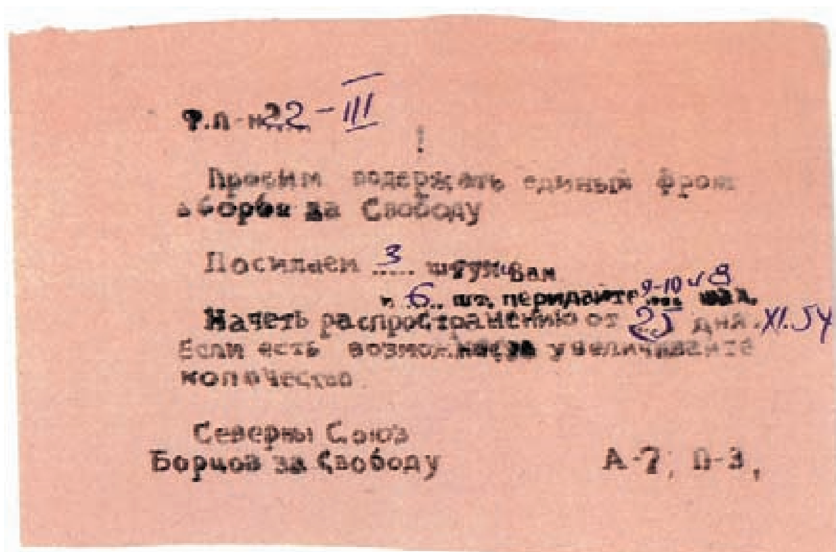
(A. Š., p. 260)

1955 m. išardytos lagerių zonos, išleisti 14 919 žmonių, o SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo komisija pradėjo amnestuoti kalinius tik 1956 m. vasarą.

Kuo 1955 m. Vorkutos politiniai kaliniai tapo geresni ir nusipelnė priešlaikinės laisvės? Darbu? Ne – streiku! (nors apie 1955 m. streikus Vorkutoje oficialiai nenorima niekur skelbti, išskyrus BI-BI-SI ir Bernardą Brazdžionį).

Faksimilė iš LAISVĖS KOVŲ ARRCHYVO 2003 m. Nr. 34, 173 p.

Čia pateikiame kai kurių atsišaukimų vertimus iš rusų kalbos, iš kurių skaitytojas gal išgirs anų dienų Laisvės troškulio, ryžto, kovingosios dvasios ir vilties aidą.

Ф.п-н22 – III

Просим подержать единый фрон
борьбы за Свободу

Посылаем 3 штук Вам
и 6 шт. передайте 9-10 и 8 [illegible]

Начеть распространению от 25 дня XI.54
Если есть возмож[illegible] увеличивайте
количество

Северны Союз
Борцов за Свободу А-7, П-3,

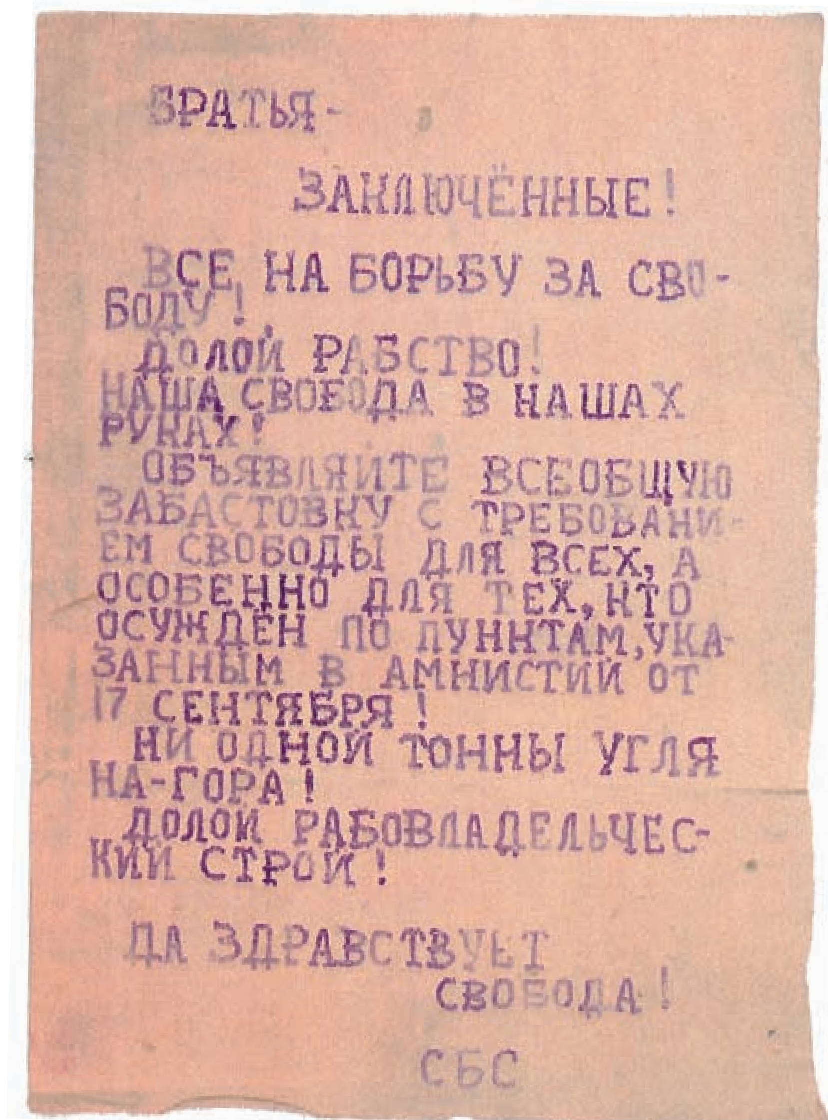
Iš Lietuvos ypatingojo archyvo (lydraštis).
A-7 (7-ta šachta - išsiuntimo vieta). P-3 (E.Burokas - kas išsiuntė)

(Bylos lapo Nr. 2-158)

”22-03 Prašome palaikyti vieningą kovos už Laisvę frontą. 3 egz.. siunčiame Jums. Po 6 egz. perduokite 8, 9, 10 (šachtoms A.Z.). Platinimą pradėti 54.11.25. Jei turite galimybę, tiražą padidinkite. Šiaurės Laisvės Kovotojų Sąjunga, A-7, P-3.

(Bylos lapo Nr. 2-145)

Broliai kaliniai! Visi - į kovą už Laisvę. Šalin vergiją! Mūsų laisvė - mūsų rankose. Skelbkite visuotinį streiką reikalaujant laisvės visiems, o ypač tiems, kurie nuteisti pagal spalio 17 d, amnestijoje išvardintus punktus. Nei vienos anglių tonos! Šalin vergvaldišką santvarką. Tegyvuoja Laisvė! LKS (Laisvės Kovotojų Sąjunga - A. Z.)

БРАТЬЯ-
ЗАКЛЮЧЁННЫЕ!

ВСЕ НА БОРЬБУ ЗА СВОБОДУ!

ДОЛОЙ РАБСТВО!

НАША СВОБОДА В НАШАХ РУКАХ!

ОБЪЯВЛЯЙТЕ ВСЕОБЩУЮ ЗАБАСТОВКУ С ТРЕБОВАНИЕМ СВОБОДЫ ДЛЯ ВСЕХ, А ОСОБЕННО ДЛЯ ТЕХ, КТО ОСУЖДЁН ПО ПУНКТАМ, УКАЗАННЫМ В АМНИСТИЙ ОТ 17 СЕНТЯБРЯ!

НИ ОДНОЙ ТОННЫ УГЛЯ НА-ГОРА!

ДОЛОЙ РАБОВЛАДЕЛЬЧЕСКИЙ СТРОЙ!

ДА ЗДРАВСТВУЕТ СВОБОДА!

СБС

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo

(Bylos lapo Nr. 2-159)

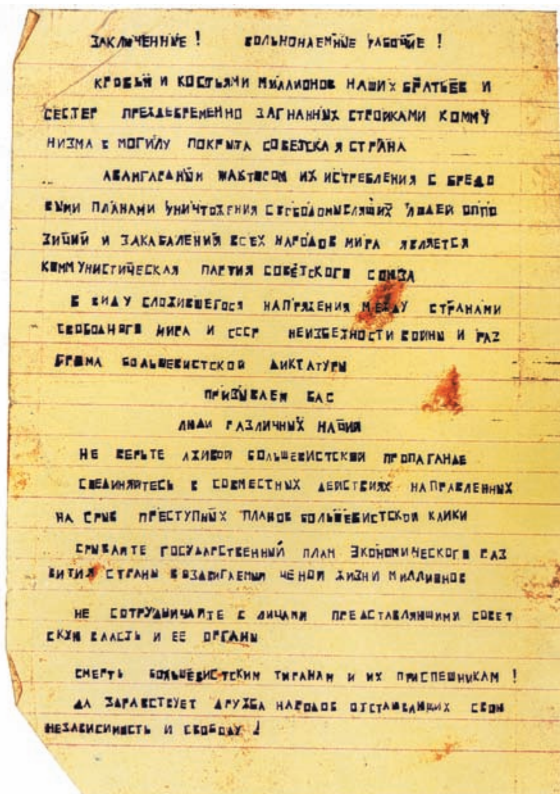
Draugai, - šiapus ir anapus vielų! Maskvoje tebetarpsta tie patys vergvaldžiai, kurie daugelį metų sėdi ant nesuskaičiuojamų milijonų nelaimingų žmonių sprando. Vadinasi, iš jų nieko nesulauksime, nes ir anksčiau jie nešė apgaulę, kančias ir pažeminimą, Draugai, mes, kurie esame spec. tremtyje ir lageriuose, kenčiame ne už kokius įvykdytus nusikaltimus, o todėl, kad būtume pigi darbo jėga kasti anglį, kad tvirtintume nusikaltėlių valdžią, sėdinčią ministrų kėdėse. Atminkite, kad su kiekvienu anglies kastuvu mes pateisiname čekistų lūkesčius ir dar tvirčiau surišame savo rankas. Tik nuolatinis planų nevykdymas gali priverst vergvaldžius grąžinti mums Laisvę.

ТОВАРИЩИ НА ТОЙ И ДРУГОЙ СТОРОНЕ ПРОВОЛКИ!
В МОСКВЕ ДАЛЬШЕ ВЛАСТВУЮТ ТЕ-ЖЕ САМЫЕ, КОТОРЫЕ УЖЕ СТОЛЬКО ЛЕТ СИДЯТ НА ШЕЕ НЕСЧИТАННЫХ МИЛЛИОНОВ НЕСЧАСТНЫХ ЛЮДЕЙ — СЛЕДОВАТЕЛЬНО ОТ НИХ И ОЖИДАТЬ НЕЧЕГО, КРОМЕ ТОГО, ЧТО ОНИ И РАНЬШЕ УЖЕ ПОКАЗЫВАЛИ: НОВЫХ ОБМАНОВ, МУК И УНИЖЕНИЙ.
ТОВАРИЩИ, МЫ НА СПЕЦ-ПОСЕЛЕНИЙ И В ЛАГЕРЯХ НЕ ЗА КАКИЕ-НИБУДЬ НАМИ СОВЕРШЕННЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ, А ЗА ТЕМ, ЧТОБЫ ДЕШЕВОЙ РАБОЧЕЙ СИЛОЙ ДОБЫВАТЬ УГОЛЬ ДЛЯ УКРЕПЛЕНИЕ ВЛАСТИ ПРЕСТУПНИКОВ В МИНИСТЕРСКИХ КРЕСЛАХ.
ВСПОМИНЯЙТЕ СНОВА С КАЖДОЙ ЛОПАТОЙ УГЛЯ, КОТОРУЮ КИДАЕТЕ, ЧТО МЫ ЕЙ ОПРАВДЫВАЕМ ОЖИДАНИЯ ЧЕКИСТОВ И ТОЛЬКО КРЕПЧЕ СВЯЗЫВАЕМ СВОИ СОБСТВЕННЫЕ РУКИ.
ОДНО ПОСТОЯННОЕ НЕВЫПОЛНЕНИЕ ПЛАНА МОЖЕТ ЗАСТАВИТЬ НАШИХ ТЮРЕМЩИКОВ ВЕРНУТЬ НАМ СВОБОДУ!

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo

(Bylos lapo Nr. 2-145)

Kaliniai! Laisvai samdomi darbininkai! Komunizmo statybos be laiko nuvarė į kapus milijonus, jų kraujas ir kaulai pasklidę po visą sovietinę šalį. Naikinimo organizatorė, visų laisvę mylinčių tautų pavergimo iniciatorė yra Tarybų Sąjungos komunistų partija. Įtampos tarp laisvojo pasaulio šalių ir SSRS, neišvengiamo karo bolševikinei diktatūrai sugriauti akivaizdoje, kreipiamės į Jus, įvairių tautybių žmonės, netikėkite bolševikinei propagandai, vienykitės veiksmams sužlugdyti bolševikinės klikos planus, žlugdykite SSRS ekonominės plėtros planą, vykdomą milijonų gyvybių kaina. Nebendradarbiaukite su asmenimis atstovaujančiais tarybų vaIdžiai ir jos organams. Mirtis bolševikiniams tironams ir jų pagalbininkams! Tegyvuoja tautų, kovojančių už savo laisvę ir nepriklausomybę, draugystė!

ЗАКЛЮЧЕННЫЕ! ВОЛЬНОНАЕМНЫЕ РАБОЧИЕ!

КРОВЬЮ И КОСТЬЯМИ МИЛЛИОНОВ НАШИХ БРАТЬЕВ И
СЕСТЕР ПРЕЖДЕВРЕМЕННО ЗАГНАННЫХ СТРОЙКАМИ КОММУ
НИЗМА В МОГИЛУ ПОКРЫТА СОВЕТСКАЯ СТРАНА

АВАНГАРДНЫМ ФАКТОРОМ ИХ ИСТРЕБЛЕНИЯ С БРЕДО
ВЫМИ ПЛАНАМИ УНИЧТОЖЕНИЯ СВОБОДОМЫСЛЯЩИХ ЛЮДЕЙ ОППО
ЗИЦИЙ И ЗАКАБАЛЕНИЯ ВСЕХ НАРОДОВ МИРА ЯВЛЯЕТСЯ
КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

В ВИДУ СЛОЖИВШЕГОСЯ НАПРЯЖЕНИЯ МЕЖДУ СТРАНАМИ
СВОБОДНОГО МИРА И СССР НЕИЗБЕЖНОСТИ ВОЙНЫ И РАЗ
ГРОМА БОЛЬШЕВИСТСКОЙ ДИКТАТУРЫ

ПРИЗЫВАЕМ ВАС

ЛЮДИ РАЗЛИЧНЫХ НАЦИЙ

НЕ ВЕРЬТЕ ЛЖИВОЙ БОЛЬШЕВИСТСКОЙ ПРОПАГАНДЕ

СОЕДИНЯЙТЕСЬ В СОВМЕСТНЫХ ДЕЙСТВИЯХ НАПРАВЛЕННЫХ
НА СРЫВ ПРЕСТУПНЫХ ПЛАНОВ БОЛЬШЕВИСТСКОЙ КЛИКИ

СРЫВАЙТЕ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЛАН ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗ
ВИТИЯ СТРАНЫ ВОЗДВИГАЕМЫЙ ЦЕНОЙ ЖИЗНИ МИЛЛИОНОВ

НЕ СОТРУДНИЧАЙТЕ С ЛИЦАМИ ПРЕДСТАВЛЯЮЩИМИ СОВЕТ
СКУЮ ВЛАСТЬ И ЕЕ ОРГАНЫ

СМЕРТЬ БОЛЬШЕВИСТСКИМ ТИРАНАМ И ИХ ПРИСПЕШНИКАМ!

ДА ЗДРАВСТВУЕТ ДРУЖБА НАРОДОВ ОТСТАИВАЮЩИХ СВОЮ
НЕЗАВИСИМОСТЬ И СВОБОДУ!

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo

Klišės pagaminimas:
Negatyvas - metalinėje plokštelėje kalteliu įkaltos raidės. Iš jo išlieta pozityvinė plokštelė.

(Bylos lapo Nr. 2-149)

Draugai!

Praėjo daugiau nei metai nuo dienos, kai nekaltas kalinių kraujas buvo pralietas kovoje už Laisvę. Per šį laiką prisiklausėme pakankamai pažadų, kurie neįsikūnijo. Nepilnamečiai, invalidai, asmenys iškalėję du trečdalius termino iki šiol tebėra kartu su kitais nekaltaisiais, nešančiais dvidešimtpenkmetį Berijos jungą, Žinome, kad jo nebėra, tačiau jo pasekėjai tęsia išnaudojimą darbo klasės, atideda tai, ką buvo pažadėjusi vyriausybė, Draugai, pakanka lankstytis prieš juos. Visos jų barikados - iš melo ir apgaulės. Ateityje mūsų laukia amžina gėda, jei savo galinga jėga nepraskinsime kelio į Laisvę. Pirmyn! Šalin išdavikus, kurie paklūsta Berijos palikuonims. Šalin plano vykdymą, kol neatgausime Laisvės! Tegyvuoja galingoji, už laisvę kovojanti darbininkų klasė! Tegyvuoja Laisvė! Šiaurės Laisvės Kovotojų Sąjunga.

Faksimilės 13 p. vertimas

18-tas lietuvių barakas 62-ame speclageryje. V.Vaineikio pieš. iš IX Forto muziejus Kaune. Iš čia streiko komitetas vadovavo 1955 m. Vorkutos sukilimui.

Товарищи!

Прошло уже больше года, с этого дня когда безвинная кров заключеных была пролита за Свободу. За етое долгое время, мы уже наслушались довольно много разных обещяни, которые в нашей жизни фактами неявляется.

Малолетки, инвалиды, лица отбывшие 2/3 части своего срока наказаний, до сегоднешнего дня продолжают находится вместе с другими безвинными людьми, которые тенут тежелый двадцатипетилетний иг наложеный Берии и его сторониками, Мы уже знаем, его нет, Но его наследники продолжают експлуатировать жизнь рабочего класса. Разними обманами оттягивают от нас, то, что обещала правительства.

Товарищи, довольно гнутся перед ними. Все иные барикады созданые из старого ложа и обмана. Будущим, следует нам вечный позор если мы своей могуей силой непробем путь в Свободу!

Перед! Долой предателей которые послушные Бериявским наследникам!

Долой выполнения плана, до тех пор пока нам нет Свободы!

Да здравствуют могучий рабочий класс в борбе за Свобду!

Да здравствуют Свобода!

Севрный Союз
- Борцов за Свободу -

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo

Dėmesio! Laisvės kovotojai!

Kovo trečią dekadą tarybinėje spaudoje pranešama, kad JAV paskelbė kažkokius Jaltos konferencijos slaptus dokumentus. LKS CK savo nariams aiškina šių JAV paskelbtų dokumentų esmę, Tai - sutartis, kurią pasirašė Stalinas, Ruzveltas ir Čerčilis, ir kurioje kalbama, kad visos nuo 1939 m. prijungtos prie SSRS teritorijos iki Vokietijos kapituliavimo, kaip Vakarų Baltarusija ir Ukraina, Pabaltijys ir kt. paliekamos SSRS okupacijai iki 10 metų, pradedant Antrojo pasaulinio karo pabaiga. Vadinasi, š.m. 8-tą gegužės baigiasi daugeliui mūsų narių tėvynių okupacija. Suprantama, kad SSRS iš okupuotų šalių paprastai nepasitrauks. Todėl, siekiant priversti tarybinę vyriausybę išlaisvinti okupuotas šalis ir tuo pat metu išsaugoti rusų garbę ir šlovę, visi LKS nariai bei visi sąžiningi žmonės, kurie turi nors kibirkštėlę garbės, 8-tą gegužės raginami pradėti visuotinį streiką, siekti išlaisvinti okupuotas šalis: Vakarų Ukrainą ir V.Baltarusiją, Pabaltijį ir kt., o šių šalių piliečius išsiųsti į jų tėvynes. Ryžtas ir drąsa atneš mums Pergalę!

LKS CK.

Faksimilės 15 p. vertimas

Vorkuta 1955 m. 8-oji šachta.

Внимание! Борцы за Св

В третей декаде марта сг. в советской печати сообщалось, что США опубликовали какие-то секретные документы Ялтинской конференции.

ЦК СБС берется объяснить своим членам что представляют собой, эти опубликованные США документы. Это есть договор, подписанный Сталином, Рузвельтом и Черчилем в котором говорится, что все территории присоединённые к СССР с 1938г. до капитуляции Германии, как: Зап. Белоруссия и Украина, Прибалтика и др. оставляются под оккупацией СССР на 3 лет. считая от конца второй мировой войны. Значит 8го мая сг. кончается срок оккупации родин многих наших членов. Понятно, что СССР из оккупированных стран просто не отступит. По этому, чтобы заставить Советское Правительство освободить оккупированные страны, тем самым сохраняя русскую честь и славу, все члены СБС и все добросовестные люди, в которых бьется хоть малейшая искра любви к отечеству, призываются с 8го мая сг. приступить к тотальной забастовке, требуя освободить оккупированные территории: (Зап. Украину и Белоруссию, Прибалтику и др.) и граждан этих стран немедленно отправить по родинам.

Решительность и смелость несет нам победу!

ЦК Союза
Борцов за Свободу

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo

Memorandumas

Praėjo dešimt metų nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Per šį laiką visose šalyse ir mūsų tėvynėje jau neliko karo pėdsakų: atstatyti miestai ir kaimai, šalies ekonomika siekia prieškarinį lygį.

Užgyja Antrojo pasaulinio karo visos žaizdos. Liko tik viena gili žaizda - milijonai politinių kalinių. Dešimtį metų mes visi tikėjome, kad savo sąžiningu ir nepriekaištingu darbu bei elgesiu parodysime savo požiūrį į gyvenimą bei pasirengimą taikiai gyventi. Tikėjomės grįžti į savo šeimas, auginti vaikus, palengvinti karčią gimdytojų senatvę.

Kartais šią viltį prarasdavome, krisdavome į neviltį, tačiau vėl susitaikydavome su likimu.

Visus šiuos metus mes žinojome, kad Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos, Pabaltijo ir kitų šalių žmonės nelaiko mūsų tėvynės išdavikais ar kariniais nusikaltėliais, kaip Berijos banda gąsdino, mūsų neatsisakė mūsų artimieji, giminės, draugai ir pažįstami. Tai kam mes nusikaltome, už ką mus nuteisė žiauriai katorgai? Mes paprasti vergai, kurie turi plėtoti sunkiąją pramonę, statyti miestus ir kelius. Per daugelį metų mes dirbome šachtose ir statybose. Kentėjome badą ir šaltį, tūkstančiai mūsų brolių prarado gyvybes. Metai iš metų mus išsekina fiziškai ir dvasiškai, jaučiame, kad taikus ir džiaugsmingas gyvenimas, apie kurį mes tiek daug svajojome jaunystėje ir už kurį mes kraują liejome, slysta iš po mūsų.

Vietos valdžia tęsia nusikalstamą liaudies priešų Berijos-Abakumovo sauvalę ir prievartą, išryškėja vis nauji faktai. Nevykdomi vyriausybiniai nurodymai ir sprendimai.

Materialios, buitinės bei moralinės sąlygos tampa vis labiau nepakenčiamos. Visa tai ir atvedė į šiandieninį mūsų bendrą streiką. Remdamiesi tuo, ką tvirtiname, visų politinių kalinių vardu REIKALAUJAME:

1. Amnestijos visiems politiniams kaliniams, ypač nuteistiesiems barbarišku 25 metų terminu.

2. Visų vyriausybinių nurodymų ir sprendimų vykdymo ir taikymo gyvenime:

a) nutarimo dėl nepilnamečių ”nusikaltėlių”;

b) nutarimo dėl invalidų;

c) nutarimo dėl visų, atlikusių du trečdalius bausmės, išlaisvinimo;

d) nutarimo dėl visų, atlikusių trečdalį bausmės, išlaisvinimo nuo konvojaus;

e) nutarimo dėl išvedimo už zonos, atlikusiųjų trečdalį kalėjimo laiko, ir spec. apgyvendinimo.

3. Šimtaprocentinis apmokėjimas kaliniams už darbą.

4. Šešių valandų darbo diena dirbantiems požeminius sunkius darbus.

5. Neatsižvelgus į atliktą įkalinimo laiką, visiems politiniams kaliniams, jų išeiginių dienų metu, du kartus per mėnesį išduoti leidimus išeiti už zonos ribų.

6. Pagreitinti skundų ir pareiškimų nagrinėjimą ir atsakyti į juos per du mėnesius.

7. Pagerinti mitybą, poilsį ir buitines sąlygas.

Tikimės, kad į mūsų teisėtus reikalavimus bus atsižvelgta ir teisingumas bei tiesa įsigalės, o mes atsiteisime savo deramu darbu.

”Vorkutlago” kombinato politiniai kaliniai

Faksimilių 18, 19, 20 p. vertimas

Меморандум

Прошло десять лет после окончания второй мировой войны. За это время во всех странах и в нашей родине уже не осталось следов войны: отстроены города и село, экономика страны достигает до передвоенного уровня.

Заживают все раны второй мировой войны. Осталась открытой только одна тяжелая рана – миллионы полит-заключенных. Десять лет мы все надеялись, что своим честным и безупречным трудом и безукоризненным поведением докажем свои взгляды на жизнь и свои намерения мирно жить: надеялись вернутся к своим семьям, воспитывать детей, облегчить горькую старость наших родителей.

Иногда мы эту надежду теряли, доходили до отчаяния /1953 г./ но все таки опять примирялись.

Все эти годы мы знали, что народы России, Украины, Белоруссии, Прибалтики и других стран не считают нас изменниками родины или военными преступниками, от нас не отказались наши родные, родственники, друзья и знакомые, хотя банда Берия и запугивала, так перед кем мы совершили преступление за которое нас приговорили к суровой каторге? Мы просто рабы, которые должны развить тяжелую индустрию, построить города и дороги. На протяжении долгих лет мы работали в шахтах и на стройках. Терпели голод и холод, тысячи наших братьев лишились жизни. Из года в год мы истощаемся морально и физически, чувствуем, что жизнь мирная и радостная

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų

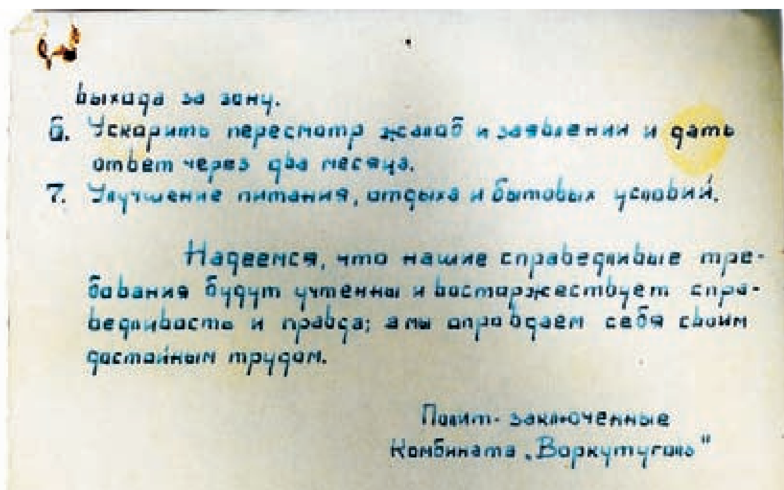
о которой мы так много мечтали в годы нашей юности и за которую мы кровь проливали, ускользает от нас.

Произвол и насилие местных властей продолжающих преступную политику врагов народа Берия-Абакумова, проявляются все в новых и новых фактах. Неисполняются правительственные указы и постановления.

Материально-бытовые производственны и моральные условия стают все более невыносимыми. Все это и привело к нашей сегодняшней общей забастовке. Выходя из вышедоведенного от имени всех полит-заключенных требуем:

1. Амнистии для всех полит-заключенных, особенно для осужденных позорным варварским сроком наказания на 25 лет.
2. Исполнение и применение в жизнь всех правительственных указов и постановлений:
   а/. указ об несовершеннолетних "преступниках"
   б/. " " инвалидах
   в/. " " освобождении всех отбывших 2/3 срока наказания.
   г/. " " расконвоировании всех отбывших 1/3 срок наказания.
   д/. Постановления об выводе за зону /максимальний/ на спец-поселение отбывших 1/3 своего срока наказания.
3. 100% оплата труда для заключенных.
4. 6-ти часовой день для работающих на подземных тяжелых работах.
5. Несмотря на отбытый срок наказание, всем полит-заключенным в свой выходной день, два раза в месяц, выдавать увольнительный лист для

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų

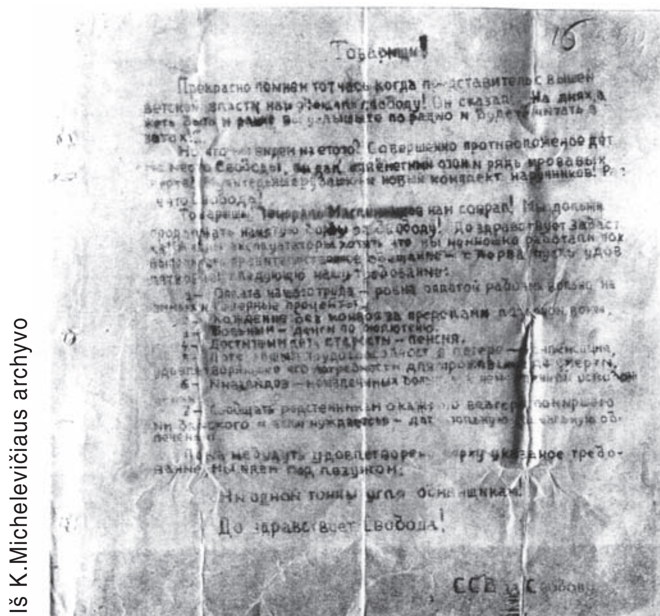
выхода за зону.

6. Ускорить пересмотр жалоб и заявлений и дать ответ через два месяца.
7. Улучшение питания, отдыха и бытовых условий.

Надеемся, что наши справедливые требования будут учтены и восторжествует справедливость и правда; а мы оправдаем себя своим достойным трудом.

Полит-заключенные
Комбината „Воркутуголь"

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų

16

Товарищи!

Прекрасно помним тот час, когда представитель высшей [illegible] власти нам [illegible] свободу! Он сказал: „На днях [illegible] по радио и [illegible] читать [illegible]"

Но что [illegible] видим на этом? Совершенно противоположное [illegible] свободы [illegible] ряд кровавых [illegible] новый комплект наручников! [illegible] что свобода!

Товарищи! [illegible] нам соврал! Мы должны продолжать [illegible] борьбу за свободу! Да здравствует [illegible] эксплуататоры хотят, что мы немножко работали [illegible] обещание [illegible] требование:

1 — Оплата нашего труда — ровня [illegible] процентах.
2 — Хождение без конвоя [illegible]
3 — Больным — деньги по [illegible]
4 — Достигшим [illegible] старости — пенсия.
5 — [illegible]
6 — [illegible]
7 — Сообщать родственникам [illegible]

Пока не будут удовлетворены [illegible] указанное требование, мы идем под лозунгом:

Ни одной тонны угля обманщикам!

Да здравствует Свобода!

ССБ за Свободу

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Да здравствует Свобода. Позор угнетателям!

Обращение

Друзья полит-заключенные всех национальностей!
Произвол и насилие местных властей продолжавших преступную политику врагов народа Берия-Абакумова, продолжаются всё в новых и новых фактах. Неисполняются правительственные указы и постановления.

Материально-бытовые производственные и моральные условия становятся всё более невыносимыми. Всё это и привело к нашей сегодняшней общей забастовке.

Исходя из вышеприведенного от имени всех полит-заключённых требуем:

1. Амнистия для всех полит-заключённых.
2. Исполнения и применения в жизнь всех правительственных указов и постановлений:
   а/ указ об несовершеннолетних „преступниках"
   б/ " " инвалидах
   в/ " " освобождения всех отбывших 2/3 срока наказания
   г/ " " расконвоирования всех отбывших 1/3 срока наказания
   д/ Постановление об вывозе из зоны /максимальной/ на спец-поселения отбывших 1/3 своего срока наказания.
3. 100% оплата труда для заключённых.
4. 6-ти часовой день для работающих на подземных тяжёлых работах.
5. Несмотря на отбытый срок наказания, всем полит-заключенным в свой выходной день, два раза в месяц, выдавать увольнительный лист для выхода из зоны.
6. Ускорить пересмотр жалоб и заявлений и дать ответ через два месяца.
7. Улучшение питания, отдыха и бытовых условий.

Друзья заключённые!

Будьте солидарными в нашей борьбе за свободу!
Образцовым поведением докажем свою высокую политическую зрелость и человеческую мораль.

Полит-заключенные

Iš K.Michelevičiaus archyvo

P L A K A T A S

(vertimas iš rusų kalbos)

Visų tautybių politkaliniai, vienykitės!

Mirė tironas tačiau, tironija dar gyva. Mus, politkalinius, išbraukė iš gyvųjų sąrašo ir niekad neišlaisvins iš vergijos. Kuo daugiau mes duosime naudos, tuo tvirtesnės bus mūsų grandinės.

Visų tautybių politkaliniai, vienykitės į vieną galingą jėgą ir įrodykite, kad nesate vergai.

Stabdykite darbą šachtose ir gamyklose, kirtavietėse, taip vadinamose ”komjaunuoliškose statybose”.

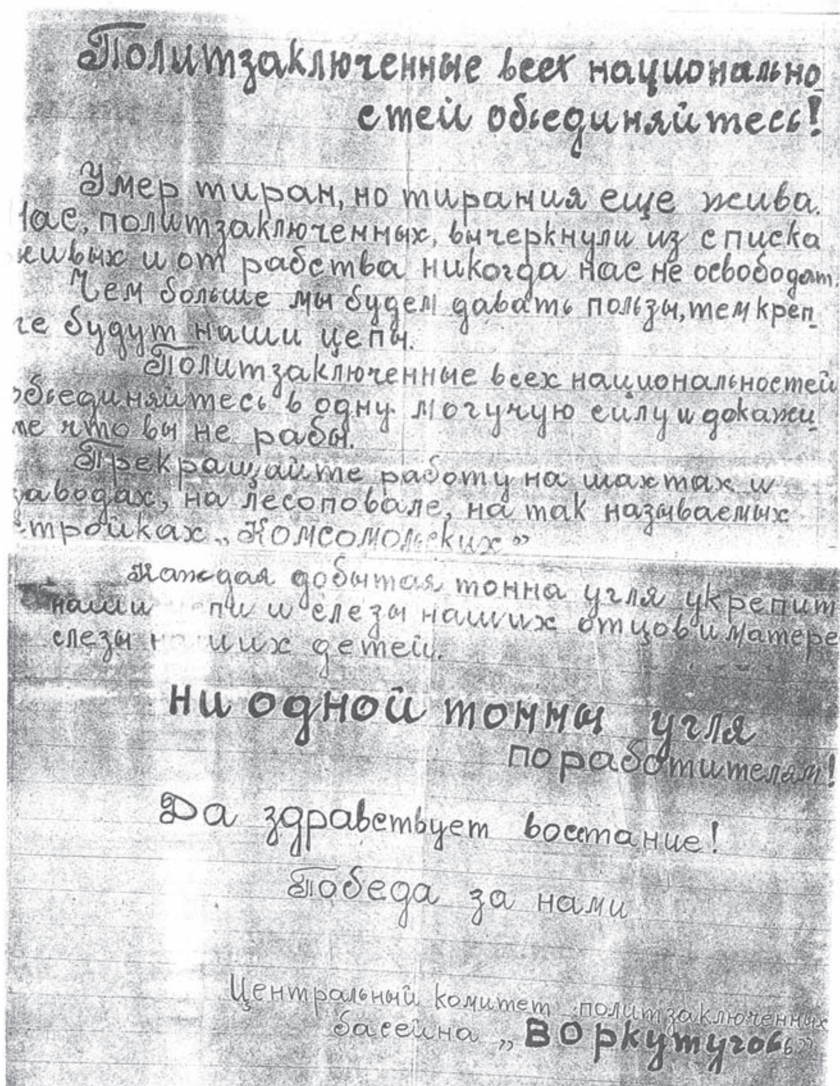
Kiekviena išgauta anglies tona tvirtina mūsų grandines, lieja mūsų tėvų, motinų, vaikų ašaras. Nė vienos anglies tonos pavergėjams! Tegyvuoja sukilimas! Mes laimėsime.

”Vorkutlago” baseino politkalinių Centro komitetas

Faksimilės 23 p. vertimas

7-oji šachta. V.Vaineikio pieš. iš IX Forto muziejaus.

Политзаключенные всех национально-
стей объединяйтесь!

Умер тиран, но тирания еще жива.
ас, политзаключенных, вычеркнули из списка
живых и от рабства никогда нас не освободят.
Чем больше мы будем давать пользы, тем креп-
че будут наши цепи.
Политзаключенные всех национальностей
объединяйтесь в одну могучую силу и докажи-
те что вы не рабы.
Прекращайте работу на шахтах и
заводах, на лесоповале, на так называемых
стройках „Комсомольских"
Каждая добытая тонна угля укрепит
наши цепи и слезы наших отцов и матере
слезы наших детей.

Ни одной тонны угля
поработителям!

Да здравствует восстание!

Победа за нами

Центральный комитет политзаключенных
бассейна „Воркутуголь"

Iš K.Michelevičiaus archyvo (plakatas 43x60 cm)

Kovotojai už Pabaltijo, Vakarų Ukrainos ir Baltarusijos laisvę

Atėjo laikas, kada Jūsų Tėvynės nusimes nuo savęs raudonųjų okupantų vergovės pančius. Mūsų pareiga pranešti Jums apie tai, kad Jūs žinotumėte savo padėtį ir laiku pradėtumėte kovą už savo teises ir Laisvę, kurią Jums pripažįsta visas laisvas Vakarų pasaulis ir deda visas pastangas, kad tai būtų įgyvendinta. Šiandien Jūsų pareiga pareikšti pasauliui, kad Jūs tikrai norite Laisvės ir esate jos verti.

Mes sveikiname lietuvius, kurie pirmieji suprato reikalo esmę ir pasirinko teisingą kovos būdą - streiką! Tikimės, kad Jūs, lietuviai, tęsite šią kovą iki Pergalės ir parodysite pavyzdį kitiems, kurie dar negali išsklaidyti rūko, užgulusio jų akis, kurį skleidžia čekistai, ir savo darbu toliau gamina ginklus tiems, kurie kovoja už savo laisvę.

Lietuviai, drąsiau į kovą! Ukrainiečiai, latviai, estai - junkitės vienas prie kito; palaikykite juos - Laisvė yra Jūsų rankose!

Tvirta draugystė bendroje kovoje už Laisvę tegul telydi Jus iki pat galutinės Pergalės!

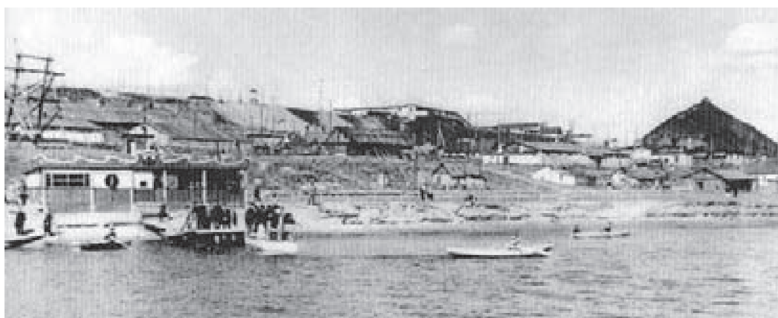
Vadovaukitės lozungais:

Šalin darbą pavergėjams! Visas pasaulis pripažįsta mūsų teisę grįžti į savo Tėvynes!

CK LKS (SBS)

(Perskaitei - duok kitam)

Iš rusų kalbos išvertė V.Dvilinskas
Faksimilės 25 p. vertimas

Rudnikų kaimelis. Vorkutos upės prieplauka.

Борцы за Свободу с Прибалтики Западной
Украины и Белоруссии!

Наступило время, когда Ваши Отечества сбросят с себя рабство красных окупантов. Наш долг сообщить Вам, о том, чтобы Вы зали своё положение и чтобы во время вступили Вы в борьбу за свои Права и Свободу, которую Вам признаёт весь западный свободный мир и прилагает все усилия для ихнего осуществления. Сегодня Ваш долг отозваться миру, что Вы действительно хотите Свободы и достойны её.

Приветствуем литовцов, которые первые поняли сущность дела и избрали правильный способ борьбы — забастовку! Надеемся что вы литовцы эту борьбу будете продолжать до Победы и покажите пример другим, которые не могут рассеять от своих глаз туман, распространенный чекистами, и своим трудом дальше куют оружие на тех, которые борются для ихнего освобождения.

Литовцы смелее в борьбу! Украинцы, латыши, эстонцы — примыкайте один к другому; поддерживайте их — Свобода в Ваших руках!

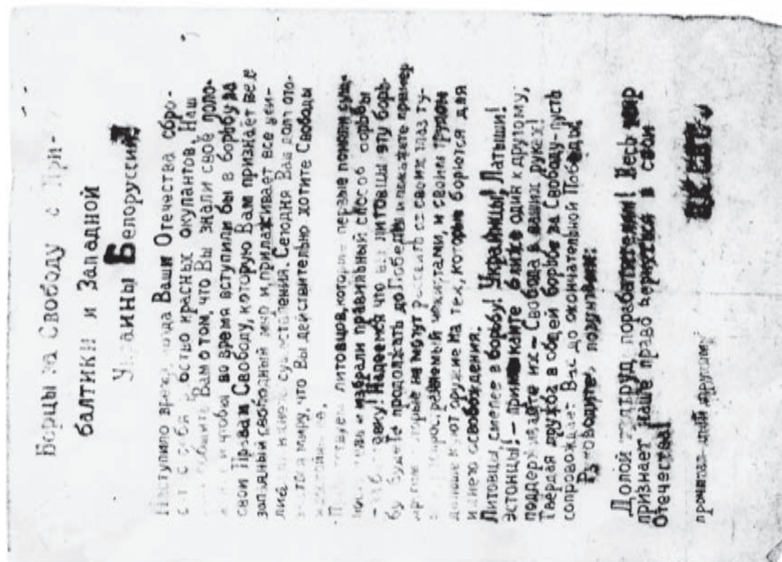
Твердая дружба в общей борьбе за Свободу пусть сопровождает Вас до окончательной Победы!

Руководитесь лозунгами:

Долой труд поработителям! Вес мир признает наше право вернутся в свои Отечества!

ЦКСВС

(прочитал — дай другому)

Борцы за Свободу с Прибалтики и Западной
Украины Белоруссии!

Наступило время, когда Ваши Отечества сбросят с себя рабство красных окупантов. Наш долг сообщить Вам о том, что Вы знали своё положение и чтобы во время вступили бы в борьбу за свои Права и Свободу, которую Вам признает весь западный свободный мир и прилаживает все усилия для ихнего осуществления. Сегодня Ваш долг отозваться миру, что Вы действительно хотите Свободы и достойны её.

Приветствуем литовцов, которые первые поняли сущность дела и избрали правильный способ борьбы — забастовку! Надеемся что вы литовцы эту борьбу будете продолжать до Победы и покажете пример другим, которые не могут рассеять от своих глаз туман, распространенный чекистами, и своим трудом дальше куют оружие на тех, которые борются для ихнего освобождения.

Литовцы, смелее в борьбу! Украинцы! Латыши! Эстонцы! — примыкайте ближе один к другому, поддерживайте их — Свобода в ваших руках! Твердая дружба в общей борьбе за Свободу — пусть сопровождает Вас до окончательной Победы!

Руководитесь лозунгами:

Долой труд поработителям! Весь мир признает наше право вернутся в свои Отечества!

прочитал — дай другому

ЦКСВС

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Broliai kaliniai!

Praėjo jau dešimt metų, kai baigėsi Antrasis Pasaulinis karas! Tiek pat laiko mes visi tikimės, kad savo sąžiningu darbu ir nepriekaištingu elgesiu įrodysime savo požiūrį į gyvenimą ir savo norą gyventi taikiai; mes tikėjomės grįžti į savo šeimas, auklėti vaikus, palengvinti sunkią savo tėvų senatvę. Kartais mes prarasdavome tą tikėjimą ir imdavomės kraštutinių priemonių (1953 m.), tačiau paskui vėl su viskuo susitaikydavome.

Visus tuos metus mes žinojome, kad Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos, Pabaltijo ir kitų šalių tautos nelaiko mūsų tėvynės išdavikais ar kariniais nusikaltėliais. Nuo mūsų nenusisuko mūsų artimieji, giminės, draugai ir pažįstami, nors čekistai juos ir gąsdindavo. Tai prieš ką gi mes nusikaltome, už ką mus nuteisė tokiai baisiai katorgai?

Mes esame paprasčiausi vergai, kurie turi vystyti sunkiąją pramonę, pastatyti miestus ir kelius. Mes esame priversti kurti įvairiausias gėrybes tiems, kurie prieš tautų valią mus nuteisė.

Daugelį ilgų metų mes dirbome šachtose ir statybose, kentėme badą ir šaltį, tūkstančiai mūsų brolių neteko savo gyvybių! Kaip apdovanojimą už tai jie apkabinėdavo mūsų varganus barakus lozungais, raginančiais dirbti, garbės lentomis, pirmūnų portretais.

Ryžtingų streikų pasėkoje (1953 m.), čekistai padarė ”kilniaširdį gestą”: leido pasimatymus, įvedė įskaitas, pradėjo skaityti politines paskaitas - tai yra, tartum ruošti mus laisvam gyvenimui. Jie vis nenori baigti mūsų ”auklėti”, nes tuomet jie netektų šiltų vietų, gerų pinigų ir jiems tektų imtis tikro darbo.

Kasmet mes vis labiau senkame morališkai ir fiziškai, jaučiame, kad gyvenimas, taikus ir džiaugsmingas, apie kurį mes tiek svajojome savo jaunystės metais, tolsta nuo mūsų.

Kaliny, prisipažink pats sau ir pasakyk savo kankintojams, kad daugiau nebegali ramiai skaityti aplaistytų ašaromis savo artimųjų laiškų, kad daugiau nebeturi jėgų dirbti. Pasakyk paprastai ir ramiai, kad norėtum dirbti, statyti, kurti, tačiau nebeturi dvasinių jėgų. Pasakyk, kad tau niekas nerūpi. Nei jėga, nei paklusnumu tu nenugalėsi, o tavo abejingumas - galingas ginklas.

Kaliny, gyvenk taikiai su visais sąžiningais kaliniais, būk išdidus, tačiau elkis pagarbiai su lagerio administracija. Žinok, kad morališkai tu esi aukščiau už tuos, kurie gyvena tavo darbo sąskaita.

Be jokios organizacijos ir be jokių vadovų kiekvienas turi asmeniškai pareikšti: ”Aš noriu dirbti sau, savo šeimai ir Tėvynei, ir tą nedidelį man likusį gyvenimo tarpą aš noriu nugyventi laisvas”.

Būkite verti katorgininko vardo, kurį Jums suteikė neteisingas teismas!

(Iš rusų kalbos išvertė V.Dvilinskas).

Faksimilės 27 p. vertimas

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Visos Vorkutos lagerių 1955 m. streiko komitetas. iš kairės: sėdi - Edvardas Burokas, Ignas Uogintas, Stasys Ignatavičius (pirmininkas), stovi Algis Plepys, Vladas Šiška, Vytautas Vaineikis, Jonas Valaitis.

Politkalinio Edvardo Buroko (Šventupio) velykinis laiškas - ne apie Velykas

(K.Michelevičiui E.B.)

1955-IV-

Did. Gerbiamas Kazimierai,

Sveikinu dar sykį su šventėmis ir linkiu Tau ir Antanui daug daug laimės ir pasisekimo Jūsų kalinio gyvenime, kad šios šventės, praleistos lageryje, būtų paskutiniosios.

O dabar eisiu prie reikalo. Jums gal teko girdėti arba skaityti kovo mėn. maždaug 20 - 25 d. tarpe TASS-o pasisakymą dėl kažkokių Jaltos konferencijos slaptų dokumentų atidengimą JAV per radiją ir laikraščius.

Kaip žinote, Jaltos konferencijoje dalyvavo Stalinas, Ruzveltas ir Čerčilis. Šioje konferencijoje Stalinas buvo iškėlęs klausimą dėl Prancūzijos, kad ji būtų išskirta iš didžiųjų valstybių tarpo bei apkarpytos būtų jos

kolonijos. Po šio paskelbimo JAV prancūzų visuomenė suprato, kas yra jos priešas ir ratifikavo Paryžiaus-Londono sutartis. Be to buvo pačiuptas slaptas susirašymas Čerčilio su Malenkovu, kuris pasibaigė Čerčilio atsistatydinimu, o jo vietą pakeitė Idenas. Ryšium su paaštrėjusia tarptautine padėtimi, reikia tikėtis, kad gali būti žaibų ir perkūnijos. Taigi reikia būti dvigubai akylesniem ir stipriau laikytis gretose.

Dabar vienas nemažiau dominantis dalykas, dėl kurio rašau šį laišką yra tas, kadangi toje pačioje konferencijoje buvo pakeltas klausimas dėl Pabaltijo, kurį išsprendė tuo, kad mus atidavė 10-mečiui okupacijai. Negvildensime kodėl taip jie mus pardavė, bet faktas lieka faktu - nuo 1945 V 8 (karo pabaigos) iki 1955 V 8. Kyla klausimas, ką mes galvojame daryti kada matome, kad okupacija mūsų Mylimosios Tėvynės baigiasi, ar ir toliau mums vilkti uždėtą priešo jungą, ar tarti griežtą ”Ne”? Ar mums kelti priešo ekonomiką ir tuo stiprinti jo pozicijas, ar nusimesti arba bent palengvinti savo padėtį, kaip kad padarė mus aplenkdami vokiečiai. Ir jie tuo kai ką pasiekė.

Taigi prašytume, kad jūs apklaustumėte savo parapiją tiek lietuvius, tiek latvius, estus ir vakarinius ukrainiečius, nes toje sutartyje pasakyta apie visas tas tautybes, kurios buvo pajungtos 1939 m. Aišku, mums svarbiausiais yra lietuviai, todėl, kad savas su savu greičiau susitars. Pasistenkite padaryti greičiau ir atsargiau, nepadarydami bendram reikalui žalos. Ir pasiųskite man, o aš perduosiu kam reikės, ir vėliau, padarę bendrą Vorkutos išvadą toje srityje, pamatysime ką veikti toliau.

Beveik analogišką laišką pasiunčiau P. ir L. Taigi padarykite lietuvių bendrą išvadą, o laiškus rašėm analogiškus dėl kai kurių sumetimų.

Atsiprašau, kad taip pritepliojau, bet pasiteisinsiu, nes ypač pas mus šiomis dienomis didelis trūkumas laiko. Rašykite į baudžiamąjį 62 per keturiasdešimtą arba, jeigu turi kur geriau, tai per ten. Pagal slapyvardį ”Šventupys”. Lagerio adresas: 175/8 ”Ž”.

Linkėjimus siunčia Mironas Jums, Antanui ir visiems kitiems. Taip pat Jums siunčia linkėjimus iš 6 š. Jonas Abrisas, o taip pat visi lietuviai (30), kurie radosi kartu su manimi.

Jus Gerbiąs E. Šventupys

Faksimilės 31 p. tekstas

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Lietuvi!

Ankstyvesniuose mūsų laiškuose Tu rasdavai tai, dėl ko kadaise prisiekei kovoti negailėdamas jėgų ir dar gi gyvybės. Visa tai glūdi Tavo širdyje. Tu puoselėji tvirtą viltį sugrįžti į savo mylimą Tėvynę. Sakyk, ar elgies taip, kad būtum vertas tos laimės?

Šiuo metu svarbu pilnai suprasti savo padėtį ir įsisąmoninti, ką reiškia darbas bolševikų naudai ir kas laukia tų, kurie paklusniai vergauja.

Lietuvi, bolševikai išniokojo Tavo tėvynę ir suardė Tavo gyvenimą. Tu neši ilgametės katorgos naštą ir su nekantrumu lauki tos valandos, kada galėsi laisvai pasijusti savo Tėvynėj. Bet ar pagalvojai, kad laisvė yra išsikovojama? Laisvės verti tik tie, kurie už ją kovoja. Gal Tu pasakysi, kad neturi galimybės kovoti, bet tai būtų netiesa. Tavo rankose ginklas, nuo kurio grius bolševikinė sunkioji pramonė ir žemės ūkis. Ant kalinių pečių laikosi tas kortų namelis, kurį vadina Tarybų Sąjunga, tad kiekvienas paklusniai dirbantis kalinys ne tik nedalyvauja kovoje prieš tironus, bet aktyviai prisideda prie jo pajėgumo ugdymo.

1953 metų maištininkai drąsiai pareiškė protestą ne dėl to, kad, po išreikalautų lengvatų paskelbimo, kaliniai toliau dirbtų, bet dėl to, kad parodytų pavyzdį neryžtingiesiems. Mums, lietuviams ypatingai svarbu tai suprasti. Kiekvienas iš mūsų žino, kad artimiausiu laiku vėl bus svarstomas Pabaltijo klausimas. Bolševikai visomis jėgomis stengiasi įrodyti visam pasauliui, kad lietuviai, latviai ir estai savo noru prisijungė ir dabar yra laimingi, būdami tarybiniais piliečiais. Lietuvių tauta turi daug sūnų, kurie ypatingai protestuoja prieš tą niekšingą melą. Daugelyje Vorkutos stovyklų ir kituose lageriuose lietuviai streikuoja. Laisvė anksčiau ar vėliau bus iškovota.

Kiekvienam lietuviui reikia atsiminti, kad Lietuvai nereikalingi silpnavaliai. Naujai atgimusi Tėvynė priklausys tiems, kurie už ją ko-

voja. Uždaryti bus visi keliai šiaudadūšiams, kurie dabar kala ginklus savo priešams.

Lietuvi, būk ryžtingas ir kilnus, nežemink savęs bjauriu darbu. Tau niekas nežada aukso kalnų, bet žinok, kad niekas nedovanos priesaikos sulaužymo. Tu kadaise prisiekei kovoti už Lietuvos interesus nesigailėdamas savo jėgų ir gyvybės. Tad neužmiršk savo žodžių dėl keleto rublių ir gardaus valgio šaukšto. Tavo vergija tęsis amžinai, jei būsi paklusnus čekistams, nes iš Tavo darbo jie gyvena.

Kelkis, jei buvai suklupęs. Jei klūpėsi dabar, klūpančiu liksi visą gyvenimą. Tavo seni tėvai, broliai, seserys, žmona ir vaikai laukia iš tavęs žygių. Jie nori, kad Tu sugrįžtum į Tėvynę, pasakytumei, jog ir vergijoje būdamas likai išdidus ir nelenkei galvos prieš čekistus. Neapvilk savo artimųjų, nepadaryk jiems gėdos!

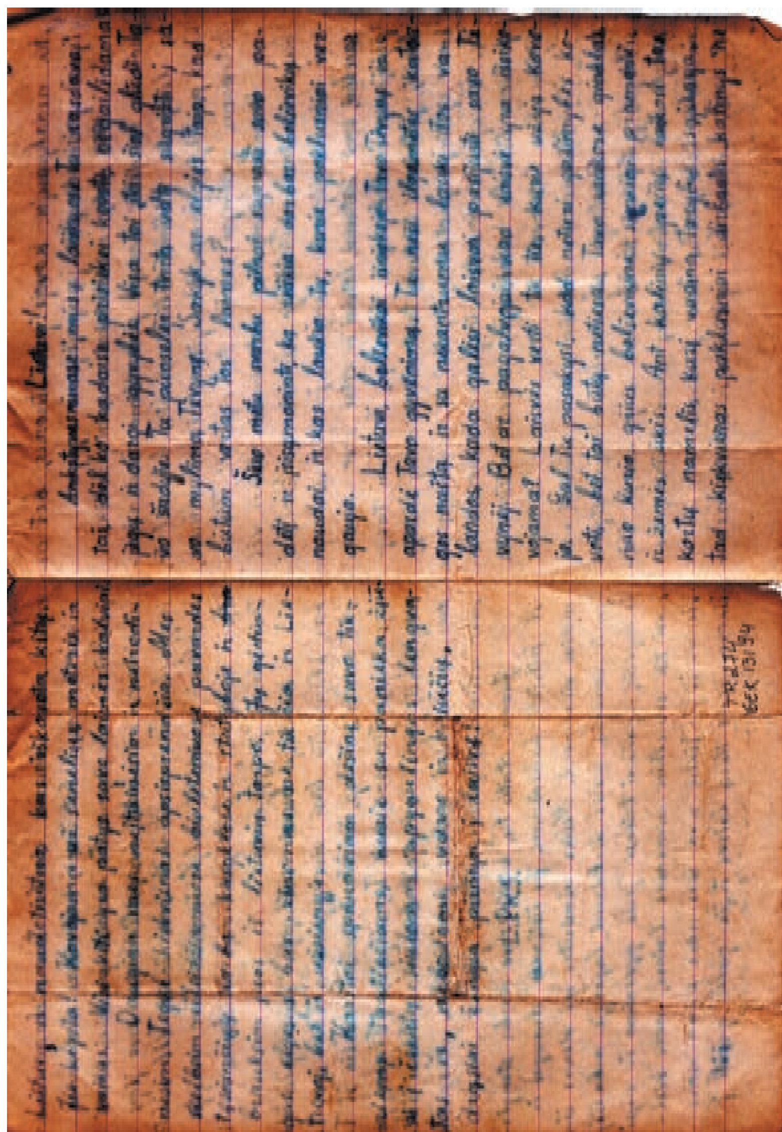
Juoda ateitis tų, kurie savo darbu stengiasi įsiteikti bolševikams. Jų išsižadės draugai ir niekins visuomenė. Neliks užmirštas ir žingsnis žmonių, kurie, dirbdami lageryje arba išėję iš jo, taikosi prie gyvenimo ir rūpinasi tik smulkia asmenine laime, nors kiekvienas iš jų tikisi, kad kas nors kada nors iškovos jiems tikrą laisvę, ir jie galės grįžti į Lietuvą ir naudotis tuo, kas iškovota kitų. Jie klysta! Kovojama už senelius, moteris ir vaikus. Visi kiti yra patys savo laimės kalviai.

Daugiau mes neįtikinėsim ir neįrodinėsim. Tegul kiekvienas apsisprendžia. Mes skelbsim išleidžiamuose biuleteniuose pavardes tęsiančiųjų darbą kasyklose bei statyboje ir brauksime juos iš lietuvių tarpo. Jų gėdingas elgesys bus žinomas ne tik čia ir Lietuvoje, bet ir užsienyje.

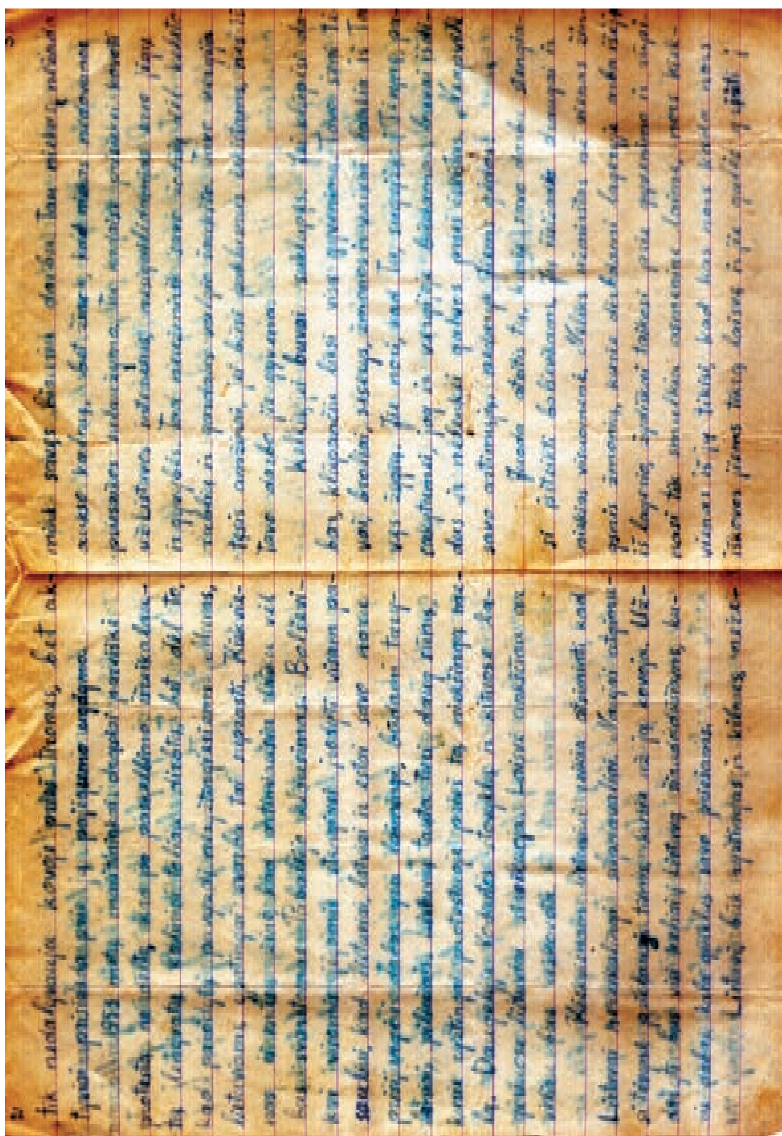
Karštai spaudžiame dešinę savo tikriems tautiečiams, kurie su panieka žiūri į čekistų siūlomas apgaulingas lengvatas ir, nebodami vargo ir kliūčių, drąsiai žengia pirmyn į laisvę!

LPKS

Faksimilių 34, 35 p. tekstas

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Tautiečiai!

Dabartiniu metu prieš mus stovi vaizdai, kurie verčia kiekvieną dorą tautietį-lietuvį plačiau apgalvoti savo individualią ir visos mūsų tautos istorinę praeitį, nustatyti savo ir tautos ateities perspektyvas.

Kiekvienas žmogus buvo blaškomas karo audrų, nešė sunkią gyvenimo naštą, pakrautą egoizmo, keršto bei politinės represijos ir barbarizmų. Kiekvienas puikiai supranta visas klaidas, kurias atnešė ir toliau neša parazitinį toksiną, nuodijantį mūsų tautos praeitį, dabarty įbrėždamas vis gilesnes ir skaudesnes žaizdas ateičiai.

Visos šios klaidos, visi šie nuodijantieji pradai išplaukia iš kiekvieno mūsų asmeninės savigarbos, niekinant, nustumiant kitą, negerbiant kitų kaip pats save.

Mes gerai žinome kokiose sąlygose mūsų seneliai, protėviai nešė carizmo priespaudą. Jie šimtais metų išlaikė negęstančią tautinę žariją. Išlaikė tautą gyvą ir padėjo pamatus ateičiai. Šiandieną kai kurie mūsų tautiečiai pasiduoda bolševizmo įtakai, asimiliuoja jo supuvusius papročius, neriasi jo suneštame dumble, pasiduodami gyvuliškų instinktų įstatymams, žūsta patys traukdami į pražūtį vis daugiau ir daugiau aukų iš mūsų tautos kūno.

Šiandieną dar daugelis iš mūsų tautiečių nenori prisipažinti tolygiai vertu asmeniu kitą, ieškodami klaidų kitame, visai nematydami savęs. Išmetame ir neklausome įstatymo: ”...mylėk savo artimą kaip pats save”, išmesdami šį, nejučiomis išmetame ir eilę kitų, kas silpnina ir žudo mūsų dvasines ir fizines jėgas. Išsiblaškėme tarpusavy, nepasitikėdami vieni kitais, statydami save aukščiau negu kitą, ieškome paklusnumo, patys būdami nepaklusnūs. Kiekvienas iš mūsų galvoja apie ateitį, bet daugumas - vien tik apie save, apie savo asmeninę ateitį, užleisdami bolševikiniu rūku akis, nuodija tautiškumą ir mina po kojomis visus idealus.

Šiandieną lietuviai yra išblaškyti po visą pasaulį. Kiekvienam krašte atrasi gyvenančių lietuvių. Tačiau ne visur jie yra vienodai tautiškai susipratę. Nemaža dalis lietuvių, nors ir nebūdami savame krašte, dega tikra lietuviška ugnimi, broliška meile, dėdami visas savo jėgas Tėvynės gerovei.

Mūsų tauta yra iš tų tautų, kuri sugeba apginti savo interesus, kuri sugeba pasipriešinti priespaudai. Tai mums rodo visa mūsų istorija iki

paskutinių puslapių - partizaninių kovų prieš raudonąjį slibiną. Nors daug mūsų brolių žuvo didvyriais nelygioje kovoje su bolševikais, bet jie įrodė pasauliui, kad lietuvių tauta yra gyva, kad jos sūnūs moka laisvę mylėti ir už ją kovoti.

Klysta tie, kurie galvoja, kad jiems laisvę iškovos kiti, kad tokia laisvė būsianti pilnavertė. Ne! Laisvė yra perkama krauju ir pasiaukojimo kaina. Išvadavimas - tai tik pakeitimas formos. Tokia "laisvė" ne laisvė ir ji neturi stovėti mūsų veiklos tikslų perspektyvoje. Kaip ir kiekvienam egzistuojančiam individui, taip ir mūsų tautai, stovėjo ir stovi daugybė kliūčių, su kuriomis jai reikės susidurti, ir mes jas privalėsime pergalėti. O kad būtume tam pajėgūs, turime išugdyti glaudžius tarpusavio ryšius, jungiančius mus visus į vieną bendrą vienetą, aukštą pareigos ir atsakomybės tautai jausmą. Kaip kiekvienas mechanizmas, sudarytas iš įvairių dalių, taip ir mūsų tauta yra savotiškas mechanizmas, o mes - jo dalys. Kiekviename mechanizme atitinkama dalis yra būtina ir ji išpildo savo funkcijas, be kurios, mažiausios dalies, yra jaučiamas trūkumas. Taip ir mes turime būti tvirta ir atsakinga tautinio mechanizmo dalimi atlikdami savo pareigą, ir turime tarnauti taip, kad ji judėtų. Tik tuomet tauta bus gyva ir stipri.

Mūsų pareiga, kaip tikrų tautos sūnų - gerbti ir mylėti savo tėvynę, kuri mums suteikė garbę būti jos vaikais ir gyventi Marijos žemėje - didvyrių žemėje, kurios vardas nuo senų laikų žinomas pasaulyje, kurios laukuose glūdi milžinkapiai, liudijantieji tai, kuo mes buvome ir kuo mes turime būti. Mūsų ateitis ir jos gerbūvis priklauso nuo mūsų pačių. Todėl reikia būti pasiruošusiems būti pavyzdžiu kitiems, stoti į nenuilstamą darbą vienam už visus, visiems už vieną, pastatyti visų pagrindų pagrindu mūsų tautos gerovę - Nepriklausomybę.

Mes privalome sutelkti visas jėgas vieningumo ir solidarumo ugdyme, turime burtis į vieną tautinę liniją, keldami tautinę sąmonę, stovėti tautiškumo sargyboje. Tik tada galėsime atsiekti tai, ką praradome karų audrose ir ilgametėje vergijoje.

Tik su tvirtu gyvenimo pagrindu, tik su karšta broliška meile, mes vėl galėsime parodyti pasauliui, kiek mes verti, parodyti, kad mums turi būti laisva vieta gyventi jame.

Dirbkime ir atiduokime Tėvynei tai, ką privalome!

Faksimilių 38, 39, 40 p. tekstas

Tautiečiai!

Dabartiniu metu prieš mus stovi vaizdai, kurie verčia kiekvieną dorą tautietį – lietuvį plačiau apgalvoti, tiek savo individualinę ir visos mūsų Tautos istorinę praeitį, nustatyti save ir visos Tautos ateities perspektyvas.

Kiekvienas žmogus buvo blaškomas karo audrų nešė sunkią gyvenimo naštą pakraulą egoizmo, keršto bei politinės represijos ir barbarizmų. Kiekvienas puikiai supranta visas klaidas, kurias atnešė ir toliau neša parazitinį toksiną nuodijantį mūsų tautos praeitį, dabartį įbrėždamas vis gilesnes ir skaudesnes žaizdas ateičiai.

Visos šios klaidos, visi šie nuodijantieji pradai, išplaukia iš kiekvieno mūsų asmeninės sąmgarbos, niekinant, nustumiant kitą, negerbiant kitų kaip pats save.

Mes gerai žinome kokiose sąlygose mūsų senoliai, protėviai nešė carizmo priespaudą. Jie šimtais metų išlaikė negęstančią tautinę žariją. Išlaikė Tautą gyvą ir padėjo pamatus ateičiai. Šiandieną kai kurie mūsų Tautiečiai pasiduoda bolševizmo įtakai, asimiliuoja jo supuvusius papročius, neriasi į jo sunešto dumble, pasiduodami gyvuliškų instinktų įstatymais žūsta patys traukdami į pražūtį vis daugiau ir daugiau aukų iš mūsų tautos kūno.

Šiandieną daugelis iš mūsų tautiečių nenori pripažinti tolygiai vertu asmeniu kitą, ieškodami klaidų kitame, visai nematydami savęs. Išmetėme ir neklausome to įstatymo: – „gerbk savo artimą kaip pats save“, išmesdami šį įstatymo punktą nejučiomis išmetame ir eilę kitų, kas silpnina ir žudo mūsų dvasines ir fizines jėgas. Išsiblaškėme tarpusavy nepasitikėdami vieni kitais, statydami save aukščiau negu kitą. Ieškome paklusnumo patys būdami nepak-

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

lusniais. Kiekvienas iš mūsų galvoja apie ateitį,
bet dauguma vien tik apie save, apie savo asme-
ninę ateitį, užleizdami bolševikinių rūkų akis,
nuodija tautiškumą ir mina pakojomis visus
idealus.
Šiandieną lietuviai yra išblaškyti po visą
pasaulį. Kiekvienam krašte atrasi gyvenančių
lietuvių. Tačiau ne visus jie yra vienodai
tautiniai susipratę. Nemaža dalis lietuvių
nors ir nebūdami savame krašte, dega tikra
lietuviška ugnimi, broliška meile, dėdami
visas savo jėgas Tėvynės gerovei.
Mūsų Tauta yra iš tų tautų, kuri sugebė-
ba apginti savo interesus, kuri sugeba pasi-
priešinti priespaudai. Tai mums rodo visa
mūsų istorija ligi paskutinių puslapių – par-
tizaninių kovų prieš raudonąjį slibiną.
Nors daug mūsų brolių žuvo didvyriais
nelygioje kovoje su bolševikais, bet jie įrodė
pasauliui, kad lietuvių Tauta yra gyva, kad
jos sūnūs moka laisvę mylėti ir už ją kovoti.
Klysta tie, kurie galvoja, kad jiems
laisvę iškovos kiti, kad tokia laisvė bus tikrai
pilnavertė. Ne! Laisvė yra perkama krau-
ju ir pasiaukojimo kaina. Išvadavimas –
tai tik pakeitimas formos. Tokia laisvė ne
laisvė ir ji neturi stovėti mūsų veiklos tikslų
perspektyvoje. Kaip ir kiekvienam egzistuojan-
čiam individui, taip ir mūsų Tautai, stovėjo
ir stovi daugybė kliūčių su kuriomis jai
teikės susidurti ir mes jas privalėsime
pergalėti. O kad būtume tam pajėgūs, turi-
me išugdyti glaudžius tarpusavio ryšius
jungiančius mus visus į vieną bendrą vie-
netą, aukštą pareigos ir atsakomybės prieš
tautą jausmą. Kaip kiekvienas mechaniz-
mas, susidedąs iš įvairių dalių, taip ir
mūsų Tauta yra savotiškas mechanizmas,

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

o mes – jos dalys. Kiekviename mechanizme
atatinkama dalis yra būtina ir ji išpildo
savo funkcijas, be kurios mažiausios dalies
yra jaučiamas trukumas. Taip ir mes turime
būti tvirta ir atsakinga tautinio mechanizmo
dalimi atlikdami savo pareigą ir turime
tarnauti taip, kad ji judėtų. Tik tuomet
tauta bus gyva ir stipri.
Mūsų pareiga kaip tikrų tautos sūnų –
gerbti ir mylėti savo tėvynę, kuri mums
suteikė garbę būti jos vaikais ir gyventi
Marijos žemėje – Didvyrių žemėje, kurios
vardas nuo senų laikų žinomas pasauliui,
kurios laukuose glūdi milžinkapiai, liudi-
jantieji tai, kas mes buvome ir kuo mes
turime būti. Mūsų ateitis ir jos gerbūvis
priklauso nuo mūsų pačių. Todėl reikia būti pasi-
ruošusiems, būti pavyzdžiu kitiems, stoti į
nenuilstomą darbą vienam už visus, visiems
už vieną, pastatyti pagrindu visų pagrindų
mūsų tautos ateities gerovę. – Nepriklausomybė
Mes privalome sutelkti visas jėgas vie-
ningumo ir tarpusavio solidarumo ugdime,
turime burtis į vieną tautinę liniją keldami
tautinę sąmonę, stovėti tautiškumo sargyboje.
Tik tada galėsime atsiekti tai, ką praradome
karų audrose ir ilgametėje vergijoje.
Tik su tvirtu gyvenimo pagrindu, tik su
karšta broliška meile, mes vėl galėsime paro-
dyti pasauliui kiek mes verti, ir kad mums
turi būti laisva vieta gyventi jame.
Dirbkime ir atiduokime Tėvynei tai,
ką privalome! jai duoti – tai darbaį ~~ir~~
vienybė ir Tėvynės meilė

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

VARPAS
1955 m. liepos mėn. Nr. 5

Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!

Apie tai, ką reikia prisiminti

Turint galvoje tai, kad ne visi skaitė ankstesnius mūsų nurodymus, neišvengiamai tenka kalbėti apie tolimesnę sąjūdžio eigą naivu būtų galvoti, kad pačiu artimiausiu laiku pasieksime galutinį tikslą. Iš administracijos pusės bus daromi bandymai įkalbėti, paveikti lengvatomis. Svarbu tuo neapsigauti, nes tokiu atveju sunkiai įsisiūbavęs streikas vėl atneš juokingai mažą naudą tik dalelei kalinių.

Mums lietuviams būtina prisiminti nacionalinę reikšmę streiko, kuris dabar įgauna visuotinį pobūdį. Mūsų siekimai daug kuo skiriasi nuo kitų tautybių kalinių.

Gal pats svarbiausias dalykas, kurį reikia kiekvieną minutę prisiminti, tai griežtas išsišokimų vengimas. Neturi būti nė vieno netaktiško poelgio lagerio administracijos atžvilgiu, nes tai galėtų iššaukti ginklo panaudojimą. Mes nekovojame jėga, mūsų ginklas ištvermė ir santaika su kitų tautybių geros valios kaliniais.

Streikinis sąjūdis plečiasi tokiu greičiu, kad beveik neįmanoma užbėgti už akių ir perspėti įvykius. Prisimenant mūsų siekimus, reikia kiekvienam laikytis pagrindinių nurodymų. Politinė padėtis gali dar pagreitinti įvykių eigą, jeigu tokia padėtis prasitęs ilgesnį laiką, bet mes privalome (būti) netoli to, kad būtume tvirti savo įsitikinimuose ir siekimuose. Mes norime turėti tik tai, ką turi viso pasaulio tautos, mes norime gyventi ir dirbti ten, kur gimėm ir užaugom. Mes nesame nusikaltėliai, nes kovojam prieš smurtą ir plėšikavimą, norėjom apginti savo tėvus, žmonas ir vaikus nuo ištrėmimo į Sibirą. Juk mes nepažeidėm niekieno interesų, bet stengėmės apginti savus. Kas gali žmogų smerkti už tai, kad jie nori gyventi?

Savanoriška vergija

Gamta apdovanojo žmogaus prigimtį nelygiomis dovanomis dėl to, kad gimtų meilė tarp tų, kurie turi daug, ir tų, kurie turi mažai. Daug turintieji turi galimybę parodyti meilę maža turintiesiems, gi mažai turintieji turi galimybę taip pat meile atsimokėti tiems, kurie daug turi. Laisvai ir iš meilės gimsta abipusis žmonių bendravimas.

Deja, mes matome, kad labai dažnai vienas žmogus, arba grupė žmonių, ne tik neduoda kitiems žmonėms gyvenimo dovanų, bet atvirkščiai - atima iš žmogaus viską: laisvę, Tėvynę, šeimą, žmogiškąsias sąlygas, paversdami žmogų netekusį žmogiškųjų savybių vergu.

Tai daro tironai. Šiandien irgi milijonai žmonių yra patekę nepakeliamon vergijon, milijonai žmonių kūnu ir siela vergauja tironams. Kaip gi taip gali būti? Tiek milijonų, tiek daug miestų ir sodžių vergauja ir pakenčia saujelę tironų, saujelę žmonių, kaip ir jie patys.

Laisvė žmogui - prigimties dalykas; vergija gi - prieš žmogaus prigimtį. Jei kas abejoja, tepažvelgia į gyvulių pasaulį; daugelis žvėrių miršta, vos tik patekę į nelaisvę. Žvėrį pagauti, paimti nelaisvėn galima tik per kovą. Dargi mažutė zylė įmesta narvely badauja, nelesa įmestų grūdų, susikruvina snapelį ir miršta su nenugalimu veržimusi į laisvę. O žmogus? XX amžiaus žmogus, patupdytas į vielomis aptvertą kvadratą, paima viską, ką jam duoda pavergėjas, nuolankiai sutinka būti narve savarankišku vergu visą savo gyvenimą, priima maisto likučius, popierines dovanas, blizgučius, margarino kilogramą, ir sutinka dirbti iš paskutinių jėgų viską, ką tik įsakys jo vergvaldys - tironas. Ir keisčiausia tai, kad ne vienas žmogus, o milijonai tokių žmonių. Kodėl milijonai vergauja tironams, kurie neturi kitos galios, be tos, kurią patys žmonės jam suteikia?

Pirmąja savanoriškos vergijos priežastimi tenka laikyti įprotį. Įpranta žmogus vergauti, prisiriša prie ”katlavano”, prie anglies, prie vergiško darbo. Jo kūnas ilsisi ant narų, o dvasia ”katlavane” arba šachtoje. Prijaukintas laukinis žirgas nebegraužia brizgilų, nebemeta žemėn raitelio. Pagrindinė priežastis besąlyginio žmonių pasidavimo vergijon yra jų auklėjimas vergiškume. Laisvėj gimęs ir laisvėj išauklėtas žmogus

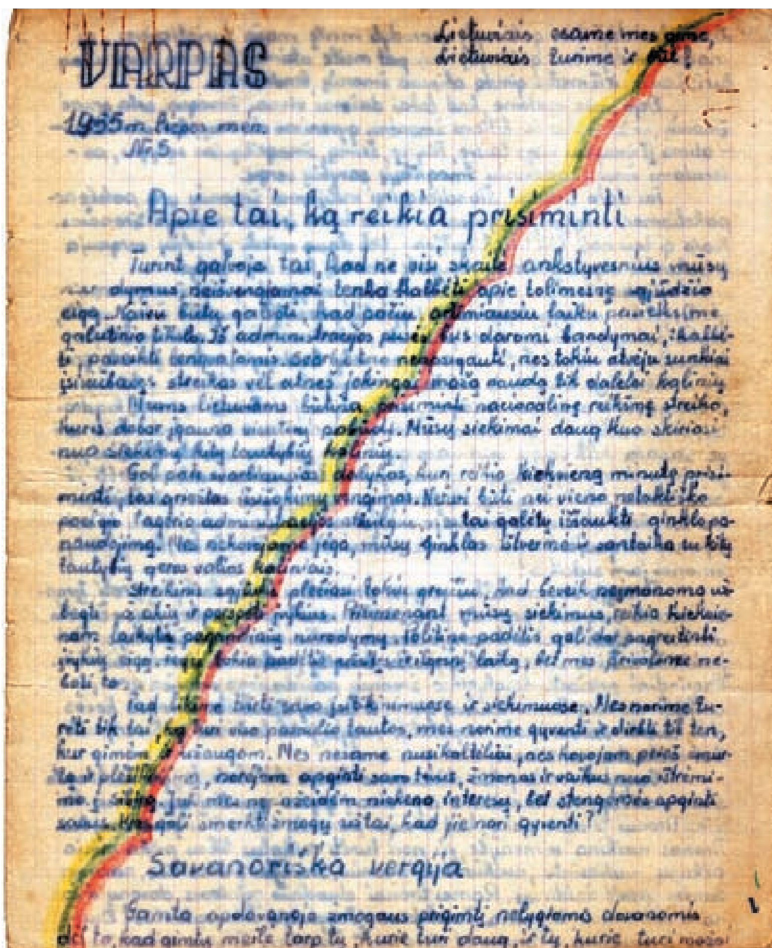
kovos dėl laisvės. Laisva tauta nepakelia vergijos, ji tik laikinai gali vergauti, bet niekados - amžinai!

Vergai neranda jokio džiaugsmo kovoje dėl laisvės, jie sustingsta savo padėty, netenka veržlumo ir pereina į grynai gyvulinį gyvenimą. Tai žino tironai ir daro viską, kad žmogus pamestų laisvo žmogaus savybes. Tironas naikina asmenybę, jis nori turėti reikalus tik su pilka minia alkanų, nudvasintų, nuskurdintų žmonių. Graikijos tironas Kiz, pavergęs Sardes, įvedė žaidimus. Romos tironai duodavo minioms dovanų duona ir žaidimais, ir minia šaukdavo: ”Tegyvuoja imperatorius! Duonos ir žaidimų (Panem et circenses)!”. Šiandien - XX-ojo amžiaus tironai!

Vergija dega!

Kai kurių olpų ”būruose” pradėjo atskirdinėti pabaltiečius nuo kitų tautybių kalinių bijodami, kad šie ”neužsikrėstų”. Keliose vietose dedamos pastangos pakartoti 53-jų metų manevrus 4-oje kasykloje. Kada streikas paplito po įvairias stovyklas, ir ypatingai stipriai pasireiškė 29-oje kasykloje, 4-tos šachtos olpo viršininkas majoras Ponomariovas paleido ”antį”, kad, girdi, vakariečiai pradeda pjauti rusus. ”Gornadzoro” barake viršininkas leido oficialiai laikyti ”apsigynimui” peilius. Prasidėjo nacionalinės riaušės., kurių rezultate 4-oji kasykla streike nedalyvavo, o majoras Ponomariovas gavo papulkininkio laipsnį. Tarp kitko, šiuo metu įvairiose kasyklose raudonieji per savo agentus skleidžia žinias, kad pabaltiečių judėjimas yra pačių čekistų provokacija, ir prisidėjimas prie jo yra tolygus savižudybei. Už šios minties, kaip skęstantis už šiaudo, nusitvėrė kai kurie bailiai ir karjeristai, biją netekti šiltos vietos. Kiti neryžtingai dar vis neapsisprendžia, laukia Ženevos konferencijos rezultatų paskelbimo ir, atrodo, lauks iki paskutinės teismo dienos.

Nežiūrint į visas kliūtis iš savųjų ir priešų pusės, gaisras plečiasi. Esant tokiai padėčiai, kuri susidariusi šiandien, kiekvieno lietuvio švenčiausia pareiga yra mesti darbą ir palaikyti kovojančius brolius. Visoks filosofavimas, neryžtingumas ir delsimas šiuo metu vertinamas kaip savo siekimų ir savo Tėvynės išdavimas. Tokio patogaus momento, kaip šiandiena, daugiau niekados nebus. Iš Lietu-

VARPAS

Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!

1955 m. ... mėn.

Nr. 5

Apie tai, ką reikia prisiminti

Savanoriška vergija

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

vos ateina žinios apie darbingų arklių ir fabrikų įrengimų išvežimą į Rusiją. Kompartija organizuoja masinius mitingus, kad, girdi, Dalesas mus nori atplėšti nuo Tarybų Sąjungos, tačiau mes nenorim amerikonų. Panašius išsireiškimus kartoja ir patys bolševikų lektoriai ir čia per politines paskaitas, pav. 40-tos kasyklos klube. Mo-

2. Daug turintieji turi galimybę parodyti meilę mažą turintiesiems, gi mažą turintieji turi galimybę taip pat meile atsimokėti tiems, kurie daug turi. Laisvai ir iš meilės gimsta abipusis žmonių bendravimas.

Deja, mes matome, kad labai dažnai vienas žmogus, arba grupė žmonių, ne tik neduoda kitiems žmonėms gyvenimo dovanų, bet atvirkščiai — atima iš žmogaus viską: laisvę, Tėvynę, šeimą, žmogiškąsias sąlygas, paversdami žmogų netekusiu žmogiškųjų savybių vergu.

Tai daro tironai. Šiandieną irgi milijonai žmonių yra patekę nepakeliamon vergijon, milijonai žmonių kūnu ir siela vergauja tironams. Kaip gi taip gali būti? Tiek milijonų, tiek daug miestų ir sodžių vergauja ir pakenčia saujalę tironų, saujalę žmonių, kaip ir jie patys.

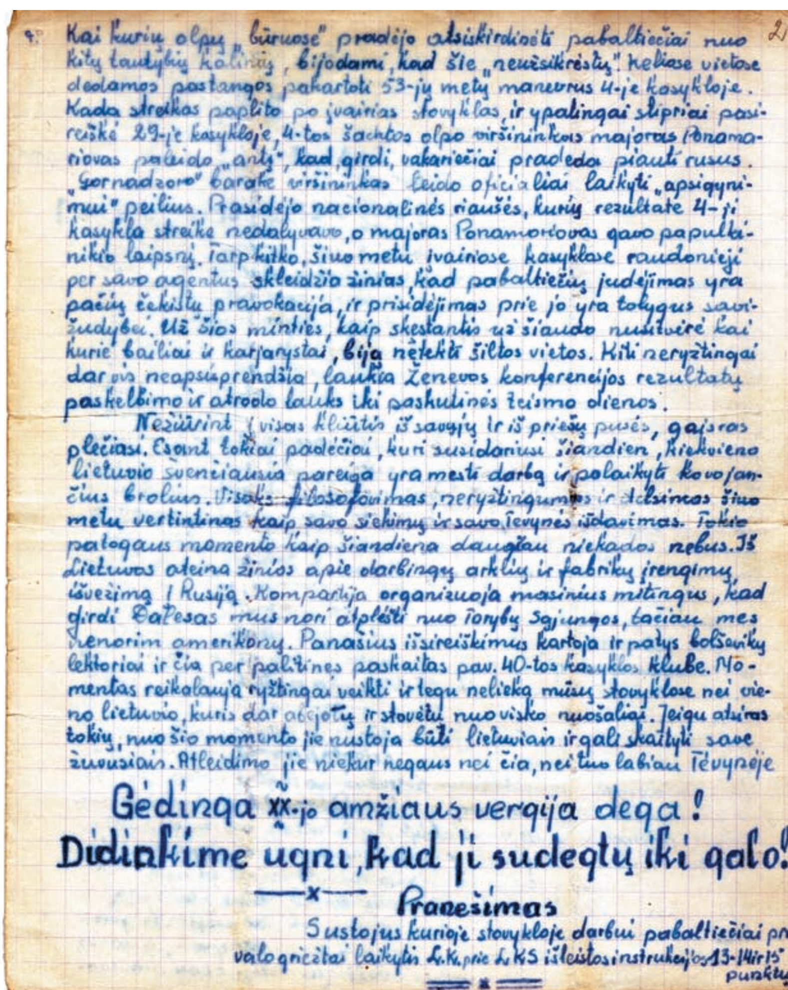
Laisvė žmogui - prigimties dalykas; vergija gi - prieš žmogaus prigimtį. Jei kas abejoja, tepažvelgia į gyvulių pasaulį: daugelis žvėrių miršta, vos tik patekę į nelaisvę. Žvėrį pagauti, paimti nelaisvėn galima tik per kovą. Dargi mažutė zylė, įmesta narvelin badauja, nelesa įmestų grūdų, susikruvina snapelį ir miršta su nenugalimu veržimusi į laisvę. O žmogus? XX amžiaus žmogus, patupdytas į vielomis aptvertą kvadratą, priima viską, ką jam duoda pavergėjas, nuolankiai sutinka būti narve savarankišk vergu visą savo gyvenimą, priima maisto likučius, popierines dovanas, blizgučius, margarino kilogramą, ir sutink dirbti iš paskutinių jėgų viską, ką tik įsakys jo vergvaldys-tironas. Ir keisčiausia tai, kad ne vienas žmogus, o milijonai tokių žmonių. Kodėl gi milijonai vergauja tironams, kurie neturi kitos galios, be tos, kurią patys žmonės jam suteikia?

Pirmąja savarankiškos vergijos priežastimi tenka laikyti įprotį. Įpranta žmonės vergauti, prisiriša prie „katlovano", prie apglės, prie vergiško darbo. Jų kūnas ilsisi ant narų, o dvasia „katlovane" arba šachtoje. Prijaukintas laukinis žirgas nebegraužia brizgilų, nebemeta žemėn raitelio. Pagrindinė priežastis besąlyginio žmonių pasidavimo vergijon yra jų auklėjimas vergiškume. Laisvėj gimęs ir laisvėj išauklėtas žmogus kovos dėl laisvės. Laisva tauta nepakelia vergijos, ji tik laikinai gali vergauti, bet niekados - amžinai!

Vergai neranda jokio džiaugsmo kovoje dėl laisvės, jie sustingsta savo padėty, netenk veržlumo ir pereina į grynai gyvulinį gyvenimą. Tai žino tironai ir daro viską, kad žmogus pamestų laisvo žmogaus savybes. Tironas naikina asmenybę, jis nori turėti reikalus tik su pilka minia alkanų, nudvasintų, nuskurdintų žmonių. Sraikijos tironas Kiz, pavergęs Sardes, įvedė žaidimus. Romos tironai duodavo minioms dovanų duona ir žaidimais, ir minia šaukdavo: „Tegyvuoja imperatorius! Duonos ir žaidimų / Panem et circenses /!" Šiandien XX-jo amžiaus tironai

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

mentas reikalauja ryžtingai veikti ir tegu nelieka mūsų stovyklose nei vieno lietuvio, kuris dar abejotų ir stovėtų nuo visko nuošaliai. Jeigu atsirtas tokių, nuo šio momento jie nustoja buvę lietuviais ir gali skaityti save žuvusiais. Atleidimo jie niekur negaus nei čia, nei tuo labiau Tėvynėje.

21

Kai kurių olpų „būruose“ pradėjo atsiskirdinėti pabaltiečiai nuo kitų tautybių kalinių, bijodami, kad šie „neužsikrėstų“. Keliose vietose dedamos pastangos pakartoti 53-jų metų manevrus 4-je kasykloje. Kada streikas paplito po įvairias stovyklas, ir ypatingai stipriai pasireiškė 29-je kasykloje, 4-tos šachtos olpo viršininkas majoras Ponamariovas paleido „antį“, kad, girdi, vakariečiai pradeda piauti rusus. „Gornadzoro“ barake viršininkas leido oficialiai laikyti „apsigynimui“ peilius. Prasidėjo nacionalinės riaušės, kurių rezultate 4-ji kasykla streike nedalyvavo, o majoras Ponamariovas gavo papulkininkio laipsnį. Tarp kitko, šiuo metu įvairiose kasyklose raudonieji per savo agentus skleidžia žinias, kad pabaltiečių judėjimas yra pačių čekistų provokacija, ir prisidėjimas prie jo yra tolygus savižudybei. Už šios minties, kaip skęstantis už šiaudo nusitvėrė kai kurie bailiai ir karjaristai, bijodami netekti šiltos vietos. Kiti neryžtingai dar vis neapsisprendžia, laukia Ženevos konferencijos rezultatų paskelbimo ir atrodo lauks iki paskutinės teismo dienos.

Nežiūrint į visas kliūtis iš savųjų ir iš priešų pusės, gaisras plečiasi. Esant tokiai padėčiai, kuri susidariusi šiandien, kiekvieno lietuvio švenčiausia pareiga yra mesti darbą ir palaikyti kovojančius brolius. Visoks filosofavimas, neryžtingumas ir delsimas šiuo metu vertintinas kaip savo siekimų ir savo Tėvynės išdavimas. Tokio patogaus momento kaip šiandiena daugiau niekados nebus. Iš Lietuvos ateina žinios apie darbingų arklių ir fabrikų įrengimų išvežimą į Rusiją. Kompartija organizuoja masinius mitingus, kad girdi Dalesas mus nori atplėšti nuo Tarybų Sąjungos, tačiau mes nenorim amerikonų. Panašius išsireiškimus kartoja ir patys bolševikų lektoriai ir čia per politines paskaitas pav. 40-tos kasyklos klube. Momentas reikalauja ryžtingai veikti ir tegu nelieka mūsų stovyklose nei vieno lietuvio, kuris dar abejotų ir stovėtų nuo visko nuošaliai. Jeigu atsiras tokių, nuo šio momento jie nustoja būti lietuviais ir gali skaityti save žuvusiais. Atleidimo jie niekur negaus nei čia, nei tuo labiau Tėvynėje

Gėdinga XX-jo amžiaus vergija dega!
Didinkime ugnį, kad ji sudegtų iki galo!

—x—

Pranešimas

Sustojus kurioje stovykloje darbui pabaltiečiai privalo griežtai laikytis L.K. prie L.K.S išleistos instrukcijos 13-14 ir 15 punktų

═ x ═

Gėdinga XX-ojo amžiaus vergija dega! Didinkime ugnį, kad ji sudegtų iki galo!

Pranešimas

Sustojus kurioje stovykloje darbui, pabaltiečiai privalo griežtai laikytis L. K. išleistos instrukcijos 13, 14 ir 15 punktų.

VARPAS Nr. 9,
1955 metų spalio mėn.
Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!

Lietuviško VARPO aidas

Matosi pradai visuomeninio darbo. Kai kur organizuojami lietuviški pobūviai, kai kas mėgina rašyti tautiškomis temomis. Bet viso to maža, nes tame darbe dalyvauja tik nedidelis skaičius mūsų tautiečių. Daug kas lieka nuošaliai lyg tai ko bijodami, nenorėdami ar nemokėdami pritapti prie tų, kurie pirmieji ėmėsi jungti lietuvius į vieną lygiateisių narių šeimą. Dar iki šiol prisilaikome baudžiavos laikų papročių: matomas kažkoks skirtumas tarp taip vadinamų mokytų ir nemokytų, ponų ir paprastų žmonių. Mes nesiimsime spręsti, kuri iš tų tariamų grupių kalta dėl tokio susiskaldymo, bet priminsim, kad seniai jau laikas suprasti juokingumą tokių pažiūrų. Visi mes lietuviai ir visų mūsų laukia vienodai klaikus likimas, jei pamiršim tą kruviną skriaudą, kurią padarė mūsų tautai raudonieji okupantai, jei nemokėsim bendromis jėgomis siekti Tėvynės laisvės.

Daugelis mėgsta su pašaipa kalbėti apie mūsų tautiečius, gyvenančius užsienyje. Taip kalbantieji neturi nuovokos apie užsienio lietuvių veikimą, nemoka palyginti savęs su tais, kurie gero gyvenimo ir prabangos apsupti seniai jau galėjo pamiršti savo vargingą Tėvynę, o vis tiek taip nepasielgė. Ar galim mes girtis skurdžiu gyvenimu, jei nulenkę galvas priimam jį iš priešo rankų, jei vykdydami bolševikų norus pamažu pamirštam savo šventus idealus? Ar mūsų dvasinis merdėjimas rodo mūsų nuopelnus lietuvių tautai? Ką mes pasakysim grįžę į Lietuvą, jei mūsų paklaus, ar mokėjome užjausti ir ginti vienas kitą, ar kėlėm savo tautos garbę pavyzdingu elgesiu ir aukšta morale?

Tikrais politiniais tremtiniais mes galėsim save laikyti tik tuomet, kai susijungsim visi į vieną monolitinę masę, kai išmoksim užstoti skriaudžiamus savo tautiečius ir varge vienas kitam padėti.

Kiekvieno lietuvio šventa pareiga yra ugdyti savyje ir kituose tauti-

nį susipratimą ir vienybės jausmą. Lietuviški susibūrimai, dargi pasilinksminimai privalo turėti ryškesnį tautinį atspalvį. Reikia ruošti referatus, skaityti lietuvių rašytojų ir savo kūrybą. Taip pat būtų sveikintinas reiškinys, jei sava kūryba, kuri neabejotinai yra, būtų platinama privačiuose butuose.

Tegul nebūna užmirštas ir paliktas likimo valiai nė vienas mūsų tautietis. Tegul skamba tundros skliautuose lietuviško VARPO aidas, skelbiantis, kad lietuvių tauta gyva ir reikalauja savo vietos gyvenime. Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse.

Iš šių dienų aktualijų

Artinasi antras veiksmas diplomatinės 1955 metų dramos - užsienio reikalų ministrų pasitarimai Ženevoje. Suinteresuoti tais pasitarimais esame ir mes, lietuviai. Laukimas mūsų turi pagrindą, nes, kaip mes anksčiau minėjom, Pabaltijo klausimas keturių ministrų pasitarime bus vienu iš aktualiųjų.

Po liepos mėn. pasitarimų mes buvom liudininkais kai kurių politinių įvykių, kurie dar labiau išryškino Tarybų Sąjungos poziciją ir tuo pačiu duoda galimybę spręsti apie spalio mėn. pasitarimų rezultatus.

Diplomatinių santykių nustatymas su Vakarų Vokietija, atsisakymas nuo karinės bazės Suomijoje, pasitarimai dėl Karelijos grąžinimo Suomijai rodo, kad bolševikai, nors ir nenoromis, bet vis tiek vykdo Ženevoj nustatytus pertvarkymus. Kai kas ir čia stengiasi pramatyti gudrius T. Sąjungos žingsnius. Vargu ar galima pramatyti ką nors gudraus diplomatinių santykių nustatyme su Vakarų Vokietija. Maža gudraus tame, kad Adenaueriui buvo leista išnaudoti Maskvą kaipo tribūną. Pirmosios amnestijos politiniams kaliniams paskelbimas irgi simboliškai rodo Tarybų Sąjungos galo pradžią. Visi tie žingsniai, kuriuos dabar jėgos verčiami bolševikai daro, jiems yra jei ne pražūtingi, tai labai pavojingi, nes visa tai surišta su opozicijos didėjimu viduje.

Vis tiek galutinoj išvadoj reikia tikėtis, kad spalio mėn. pasitarimai duos teigiamus rezultatus. Ypač lietuviams ir abejoti netenka. Einant tokiu keliu, kas atrodo labiau galima, mūsų grįžimas į Tėvynę bus apri-

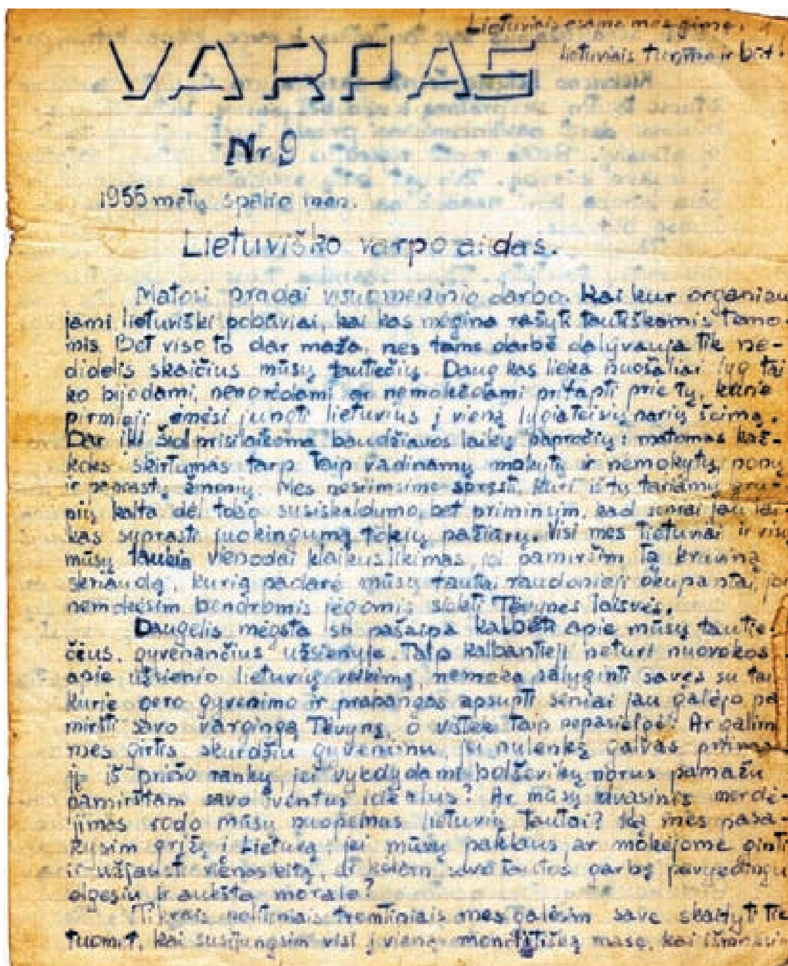
botas tam tikru terminu, priešingu gi atveju mūsų reikalai gali išsispręsti dar greičiau. Vienu ir kitu atveju mes privalom būti pasiruošę paskutiniams bandymams, t.y. nugalėjimui kliūčių, kurios be abejo išimtinais atsitikimais bus.

Tad daugiau vilties, ryžto ir tarpusavio susiklausymo!

Sukultūrinkime pramogas

Žmogaus siela laikas nuo laiko reikalauja poilsio ir kaip žiedelis pavėsyje stiepiasi į šviesą, taip ir žmogaus siela krypsta į grožį, į tyrą džiaugsmą, į švelnius nekasdieniškus pergyvenimus. Pasilinksminimai yra natūralus tų dvasinių žmogaus poreikių patenkinimas. Tinkamai ir mokamai suorganizuoti pasilinksminimai gali įnešti į naują būtį daug saulės, daug šilumos, geros nuotaikos ir naujų jėgų. Pasilinksminimai yra neįkainojama priemonė ir tautiniame auklėjime, kuris, deja, po nesvetingu Vorkutos dangumi paliktas likimo valiai. Ir, gal būt, ne dėl to, kad nėra iniciatorių, kad svetimas mūsų tautai gyvenimo būdas lyg nuodai smelkiasi į lietuvišką sielą ir piktžolėmis užgožia tai, kas dar joje išliko šventa, brangu, tyra.

Mūsų tautiečiai užuot susirinkę būreliu ir padainavę baigiamas užmiršti svajingas, pilnas švelnaus liūdesio ir lyrizmo senąsias mūsų liaudies daineles, savo kūną ir sielą nuodija ”vologodskaja”, paįvairindami bjauriausiu lietuviškai rusišku žargonu ir padugnių ”perlais” - visokiomis nešvankybėmis. Šiuo momentu mes atskirti nuo Tėvynės ir neretai pergyvename dvasines krizes. Dažnai puolame neviltin. Ėda vienišumo jausmas. Rodos, visa įgriso, ir gyvenimas netenka prasmės. Tai natūralu esant tokiose nežmoniškose sąlygose. O gyventi vis dėlto reikia. Degtinė ta prasme nieko nepadės. Joje nenuskandinsime visų savo sielvartų ir visų vargų. Prieš nuodus turime suieškoti priešnuodžių. Jų dargi ieškoti nereikia - tai kultūringi pasilinksminimai. Mūsų čia daug. Meskim šiuo momentu mus žudantį bekraštį individualizmą, o burkimės į lietuviškus būrelius, sudarykime vieningą, sąmoningą ir nuoširdžią lietuvišką visuomenę, kurios aplinkoje nors valandėlę galėtume pajausti jaukią gimtojo krašto atmosferą. Tėvynė toli - sukurkime ją miniatiūroje! Visos galimy-

Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!

VARPAS

Nr 9

1955 metų spalio mėn.

Lietuviško varpo aidas.

Matosi pradai visuomeninio darbo. Kai kur organizuojami lietuviški pobūviai, kai kas mėgina rašyti [illegible] temomis. Bet viso to dar mažo, nes tame darbe dalyvauja tik nedidelis skaičius mūsų tautiečių. Daug kas lieka nuošaliai [illegible] ko bijodami, nenorėdami ar nemokėdami pritapti prie tų, kurie pirmieji ėmėsi jungti lietuvius į vieną lygiateisių narių šeimą. Dar iki šiol prisilaikoma baudžiavos laikų papročių: matomas kažkoks skirtumas tarp taip vadinamų mokytų ir nemokytų, ponų ir paprastų žmonių. Mes nesiimsime spręsti, kuri iš tų tariamų grupių kalta dėl tokio susiskaldymo, bet priminsim, kad seniai jau laikas suprasti juokingumą tokių pažiūrų. Visi mes tremtiniai ir visų mūsų [illegible] vienodai klaikus likimas, jei pamiršim tą kruviną skriaudą, kurią padarė mūsų tautai raudonieji okupantai, jei nesijungsim bendromis jėgomis siekti Tėvynės laisvės.

Daugelis mėgsta su pašaipa kalbėti apie mūsų tautiečius, gyvenančius užsienyje. Taip kalbantieji neturi nuovokos apie užsienio lietuvių veiklą, nemoka palyginti savęs su tais, kurie gero gyvenimo ir prabangos apsupti seniai jau galėjo pamiršti savo vargingą Tėvynę, o vis tik taip nepasielgė. Ar galim mes girtis skurdžiu gyvenimu, jei nulenkę galvas priimam iš priešo rankų, jei vykdydami bolševikų norus pamažu pamirštam savo šventus idealus? Ar mūsų dvasinis merdėjimas rodo mūsų [illegible] lietuvių tautai? Ką mes pasakysim grįžę į Lietuvą, jei mūsų paklaus ar mokėjome ginti ir užjausti viens kitą, ar kėlėm savo tautos garbę pavyzdingu elgesiu ir aukšta morale?

Tikrais politiniais tremtiniais mes galėsim save skaityti tik tuomet, kai susijungsim visi į vieną monolitišką masę, kai [illegible]

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

bės mūsų rankose. Yra mūsų mergaičių. Yra vyrukų. Yra dainininkų. Yra literatų, muzikų, pasakotojų, jumoristų. Tai kodėl nesusiburti laisvalaikiu pas kurį nors tautietį, kodėl nepadainuoti ”Bijūnėlio”, ”Kur bėga Šešupė”, ”Leiskit į Tėvynę” ir pan.? Kodėl nepadeklamuoti mūsų žymiųjų

užstoti skriaudžiamus savo tautiečius ir varge vienas kitam padėti.

Kiekvieno lietuvio šventa pareiga yra ugdyti savyje ir kituose tautinį susipratimą ir vienybės jausmą. Lietuviški susibūrimai, darį pasilinksminimai privalo turėti ryškesnį tautinį atspalvį. Reikia ruošti referatus, skaityti lietuvių rašytojų ir savo kūrybą. Taip pat būtų sveikintinas reiškinys, jei sava kūryba, kuri neabejotinai yra, būtų platinama privačiuose butuose.

Tegul nebūna užmirštas ir paliktas likimo valiai nė vienas mūsų tautietis. Tegul skamba tundros skliautuose lietuviško vergo aidas, skelbiantis, kad lietuvių tauta gyva ir reikalauja savo vietos gyvenime. Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse [illegible]

Iš šių dienų aktualijų.

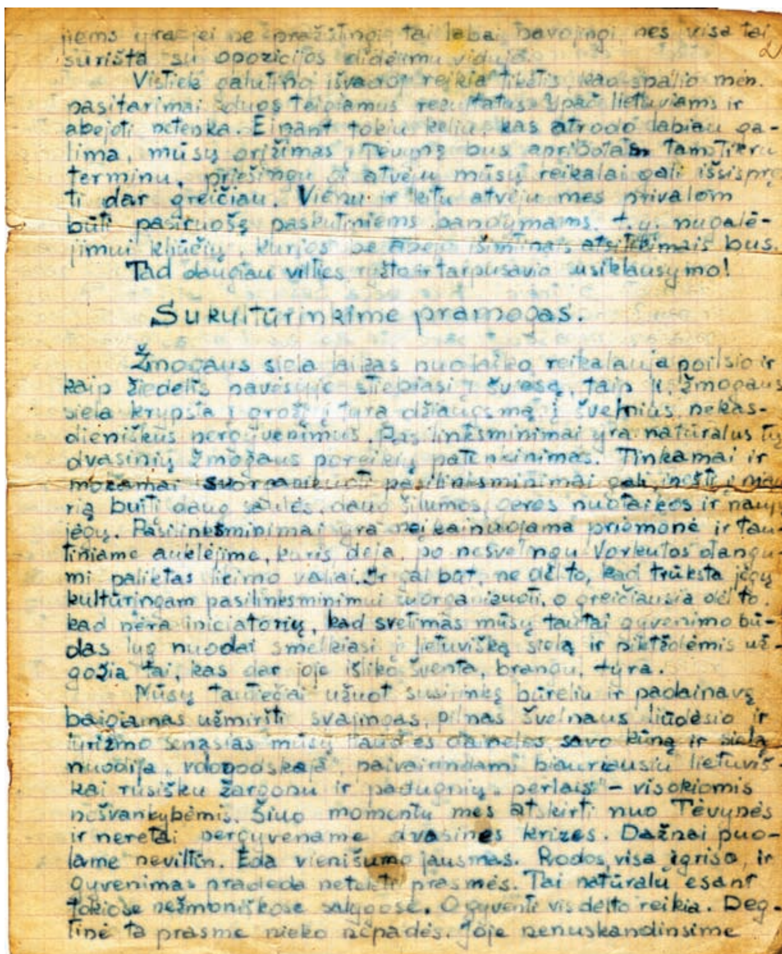
Artinasi antras veiksmas 1955 metų diplomatinės dramos – užsienio reikalų ministerių pasitarimai Ženevoje. Suinteresuoti tais pasitarimais [illegible] ir mes, lietuviai. Laikinas mūsų turi pagrindą, mes, kaip mes anksčiau minėjom, Pabaltijo klausimas [illegible] pasitarime bus vienu iš aktualiųjų.

Po liepos mėn. pasitarimų mes buvom liudininkais jau kurių politinių įvykių, kurie dar labiau išryškino Tarybų Sąjungos poziciją ir [illegible] galimybę spręsti apie spalio mėn. pasitarimų rezultatus.

Diplomatinių santykių nustatymas su Vakarų Vokietija, atsisakymas nuo karinės bazės Suomijoj, pasitarimai dėl Karelijos grąžinimo Suomijai rodo, kad bolševikai, nors ir nenoromis, bet vis tiek vykdo Ženevoj nustatytus pertvarkymus. Kai kas ir čia stengiasi pramatyti ką nors gudraus T. Sąjungos žingsniuos. Varcu ar galima numatyti ką nors gudraus diplomatinių santykių nustatyme su Vakarų Vokietija. Mažų gudraus ir tame, kad Adenaueriui buvo leista išnaudoti Maskvą kaipo tribūną. Pirmosios amnestijos politiniams kaliniams paskelbimas irgi simboliškai rodo Tarybų Sąjungos galo pradžią. Visi tie žingsniai, kuriuos dabar jėgos verčiami bolševikai daro,

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

poetų, kodėl pagaliau neparodyti savo kūrybos, kodėl nepasipasakot įdomesnių nuotykių iš savo gyvenimo, nepasidalinti žiniomis ir savo nuomone aktualiais klausimais? Galima ir pašokti, galima nugerti su saiku - juk negi mes iš vienuolyno? Svarbu tik, kad būtų sava aplinka, sava kal-

jiems [illegible] jei ne priešiškingi, tai labai pavojingi, nes visa tai surišta su opozicijos [illegible] viduje. 2

Vistiek galutinio išvados reikia tikėtis, kad spalio mėn. pasitarimai duos teigiamus rezultatus. Ypač lietuviams ir abejoti netenka. Einant tokiu keliu, kas atrodo labiau galima, mūsų grįžimas į Tėvynę bus apribotas tam tikru terminu, priešingu gi atveju mūsų reikalai gali išsispręsti dar greičiau. Vienu ir kitu atveju mes privalom būti pasiruošę paskutiniems bandymams, t. y. nugalėjimui kliūčių, kurios be abejo išimtinais atsitikimais bus.

Tad daugiau vilties, ryžto ir tarpusavio susiklausymo!

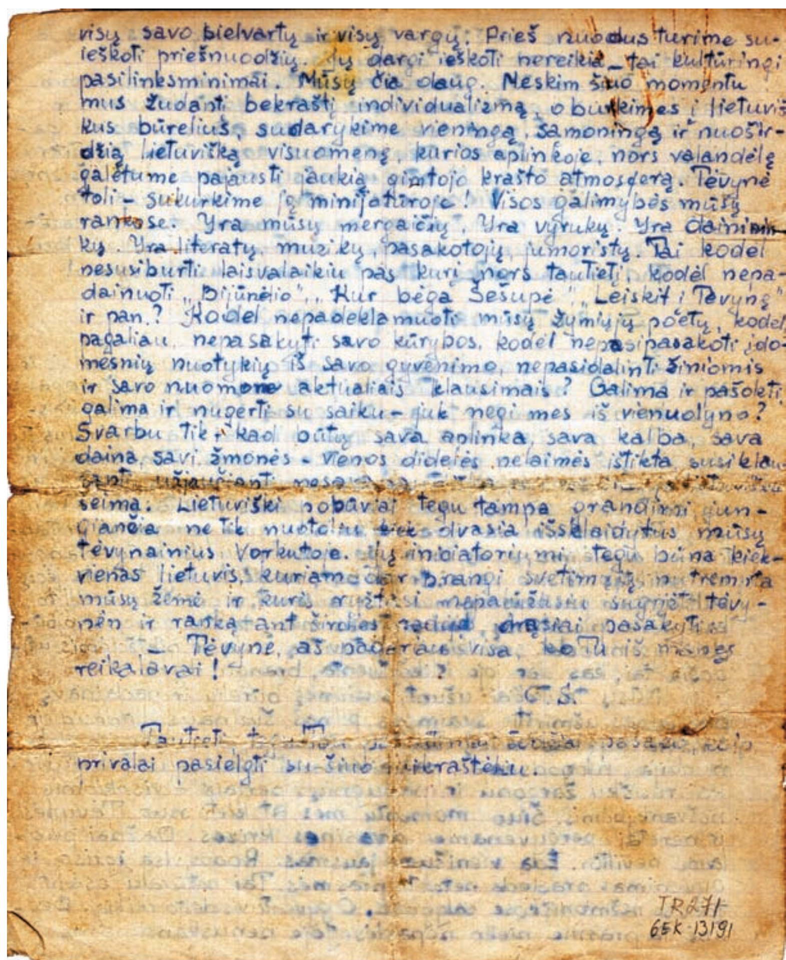
Sukultūrinkime pramogas.

Žmogaus siela laikas nuo laiko reikalauja poilsio ir kaip žiedelis pavėsyje stiebiasi į šviesą, taip ir žmogaus siela krypsta į grožį, į tyrą džiaugsmą, į švelnius, nekasdieniškus pergyvenimus. Pasilinksminimai yra natūralus tų dvasinių žmogaus poreikių patenkinimas. Tinkamai ir mokamai suorganizuoti pasilinksminimai gali įnešti į mūsų rūstų būtį daug saulės, daug šilumos, geros nuotaikos ir naujų jėgų. Pasilinksminimai yra neįkainuojama priemonė ir tautiniame auklėjime, kuris deja, po nesvetingu Vorkutos dangumi paliktas likimo valiai. Ir gal būt, ne dėl to, kad trūksta jėgų kultūringam pasilinksminimui suorganizuoti, o greičiausia dėl to, kad nėra iniciatorių, kad svetimas mūsų tautai gyvenimo būdas lyg nuodai smelkiasi į lietuvišką sielą ir piktžolėmis užgožia tai, kas dar joje išliko šventa, brangu, tyra.

Mūsų tautiečiai užuot susirinkę būreliu ir padainavę baigiamas užmiršti svajingas, pilnas švelnaus liūdesio ir tyrumo senąsias mūsų tautos dainelės, savo kūną ir sielą nuodija „vodočka", paįvairindami biauriausiu lietuviškai rusišku žargonu ir padugnių „perlais" – visokiomis nešvankybėmis. Šiuo momentu mes atskirti nuo Tėvynės ir neretai pergyvename dvasines krizes. Dažnai puolame neviltin. Ėda vienišumo jausmas. Rodos, visa įgriso, ir gyvenimas pradeda netekti prasmės. Tai natūralu esant tokiose nežmoniškose sąlygose. O gyventi vis dėlto reikia. Degtinė tą prasmę nieko nepadės. Joje nenuskandinsime

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

ba, sava daina, savi žmonės - vienos didelės nelaimės ištikta, susiklausanti, užjaučianti, nesavanaudiška, lietuviška šeima. Lietuviški pobūviai tegu tampa grandimi, jungiančia ne tiek nuotoliu, kiek dvasia išsklaidytus mūsų tėvynainius Vorkutoje. Jų iniciatoriumi tegu būna kiekvienas lietuvis, kuriam dar brangi svetimųjų nutrempta mūsų žemė ir kuris ryž-

visų savo bielvartų ir visų vargų. Prieš nuobodus turime su-
ieškoti priešnuodžių. Jų daug ieškoti nereikia – tai kultūringi
pasilinksminimai. Mūsų čia daug. Meskim šiuo momentu
mus žudantį bekraštį individualizmą, o burkimės į lietuviš-
kus būrelius, sudarykime vieningą, sąmoningą ir nuošir-
džią lietuvišką visuomenę, kurios aplinkoje, nors valandėlę
galėtume pajausti jaukią gimtojo krašto atmosferą. Tėvynė
toli – sukurkime ją miniatiūroje! Visos galimybės mūsų
rankose. Yra mūsų mergaičių. Yra vyrukų. Yra dainin-
kų. Yra literatų, muzikų, pasakotojų, jumoristų. Tai kodėl
nesusiburti laisvalaikiu pas kurį nors tautietį, kodėl nepa-
dainuoti „Bijūnėlio", „Kur bėga Šešupė", „Leiskit į Tėvynę"
ir pan.? Kodėl nepadeklamuoti mūsų žymiųjų poetų, kodėl,
pagaliau, nepasakyti savo kūrybos, kodėl nepasipasakoti įdo-
mesnių nuotykių iš savo gyvenimo, nepasidalinti žiniomis
ir savo nuomone aktualiais klausimais? Galima ir pašokti,
galima ir nugerti su saiku – juk negi mes iš vienuolyno?
Svarbu tik, kad būtų sava aplinka, sava kalba, sava
daina, savi žmonės – vienos didelės nelaimės ištikta susiklau-
[illegible]
šeima. Lietuviški pobūviai tegu tampa grandimi jun-
giančia ne tik nuotoliu, [illegible] dvasia išsklaidytus mūsų
tėvynainius Vorkutoje. Jų iniciatoriumi tegu būna kiek-
vienas lietuvis, kuriam [illegible] brangi svetimųjų [illegible]
mūsų žemė ir kuris [illegible] sugrįžti tėvy-
nėn ir ranką ant širdies [illegible] drąsiai pasakyti:
– Tėvyne, aš padariau visa, ko Tu iš manęs
reikalavai!

C. S.

Tautieti, [illegible] pasako, kaip
privalai pasielgti su šiuo laikraštėliu.

TR 271
65K 13191

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

tasi nepalūžusiu sugrįžti Tėvynėn, kuris ranką ant širdies padėjęs drąsiai pasakytų: Tėvyne, aš padariau visa, ko Tu iš manęs reikalavai.

C. S.

Tautieti, tegu Tau paskutiniai žodžiai pasako, kaip turi pasielgti su šiuo laikraštėliu.

PROTĖVIŲ TAKAIS,
LKS Lietuvių skyrius, 1955 rugsėjis
Tėvynės meilė tebus mums vadovas!

Nekurstomas laužas gęsta

Tamsi, juoda naktis. Baugios šmėklos šliaužioja žeme aplink ir tiesia į tave mirtinas, suteptas apgaule, melu ir krauju rankas. Nedaugelis išlaiko taip ilgai trunkančią klaikią tamsą, juo labiau, kad šiandien isteriškai klykiančių vaiduoklių veidai perdaug realūs. Praslinkus streikų bangai, nepalaužiamų kovotojų gretos retėja, tačiau sadistinio bolševizmo katastrofiškas žlugimas artėja milžiniškais žingsniais. Komunistinės imperijos viešpačiai prilaiko šiandien savo skalikus ant virvės, norėdami pasirodyti ”humanizmo” pasekėjais. Jie svajingai prisimena ”auksinius” Berijos laikus, kada jų piratiškasis viešpatavimas buvo pasiekęs aukščiausią tašką. Šiandien jie su gailesčiu švelniai glamonėja nuo mūsų rankų nuimtus kruvinus retežius. Pančiai rūdija, bet laisvė tolsta. Tolsta kaip vienišas jūroje laivas, nepastebėjęs laužo liepsnos, kurį negyvenamoje saloje, apimti nevilties, nebekursto nelaimingieji...

Tautiečiai, amžini vergai raudonojo despotizmo, kodėl mes šiandien bailiai pasitraukėme nuo to laisvės aukuro ir leidžiame jam gėdingai gesti? Įsiliepsnojusi 1955 m. vasarą streikų banga davė dalelę teigiamų rezultatų. Ir šiandien, daugumas iš mūsų naudodamiesi tomis privilegijomis (atminkite, kad dauguma naudojamės net nepelnytai), vieni sąmoningai, kiti net nejausdami to, iš lėto, bet pražūtingai tolstame nuo to laisvės kovų laužo, palikdami likimo valiai savo brolius, kuriems meilė Tėvynei ir laisvei neleidžia užmigti ant keleto nulūžusių lauro šakelių. Suprantama, iš tolo gėrėtis laužo pašvaiste daug įdomiau, ne taip pavojinga. Juk arti priėjus galima apdegti...

Broliai, ar taip mes galvojome prieš 10 metų? Kodėl mes pasukome iš to kelio, kuriuo ėjome anksčiau? Šiandieną, gėrėdamiesi gaisro pašvaiste, bijome įmesti į ugnį tuos vergijos pančius, kuriuos raudonieji plantatoriai pakeitė palengvintais... (lageriais - E.B.)

Bijome laužo, kurio liepsnos tirpdo paskutiniuosius vergijos retežius!

Nestovėkime nuleidę rankas gėrėdamiesi, bet meskime į jį bolševikiškąsias malones - ašaras ir kančias mūsų senų motinų, seserų, brolių. Lai jos lūpose dega išdavikiškoji engėjų apgaulė, kuri į Lietuvos istorijos lapą jos sūnų krauju įrašė neišdildomas tragiškas legendas.

Jaunuoliai ir jaunuolės - atgimstančios Lietuvos žiede! Vengdami kurstyti išsilaisvinimo laužą, mes vilkinsime savo, tuo pačiu ir mūsų Tėvynės švintančios laisvės rytą.

Vienybėje - galybė

Nors mūsų gyvenimo mokytoja istorija rodo mums gyvais pavyzdžiais, kad vienybėje - galybė, bet per šiuos 15 okupacijos metų išsimušėme iš to vienybės kelio, kuris vedė mūsų tautą iš pergalių į pergales beveik visą kruvinos istorijos kelią. Mūsų mažytė tauta, mažytė saujelė žmonių prieš civilizuotojo pasaulio akis atskleidė stebuklingus istorijos lapus.

Teroro 1945 - 1955 metai. Partizaninių kovų sūkuriu mūsų tauta parodė pasauliui, kad ji gyva, jos sūnūs myli laisvę.

Bet šiandien? Broliai ir sesės, kodėl šiandien dauguma mūsų, netolimoje praeityje tvirtai stovėjusių partizanų gretose, nuleidome rankas, atstumdami, pamiršdami šūkį ”vienybėje - galybė”? Ar neturime šiandien savo tarpe tokių, kurie išsižadėjo laisvės, galimos atrasti kovoje? Jie paskendo mūsų Tėvynės pavergėjų pažaduose, liko jų įtakoje. Jie pasitraukė gėdingai iš laisvės kovų pozicijos, spjaudami į veidą buvusiai savo patriotinei idėjai, po kojomis trypia rytojaus laisvę, sulaistytą brolių krauju, ašaromis. Ant senelio savo, tėvo tremtinio kapo jie šiandien ruošia gegužines...

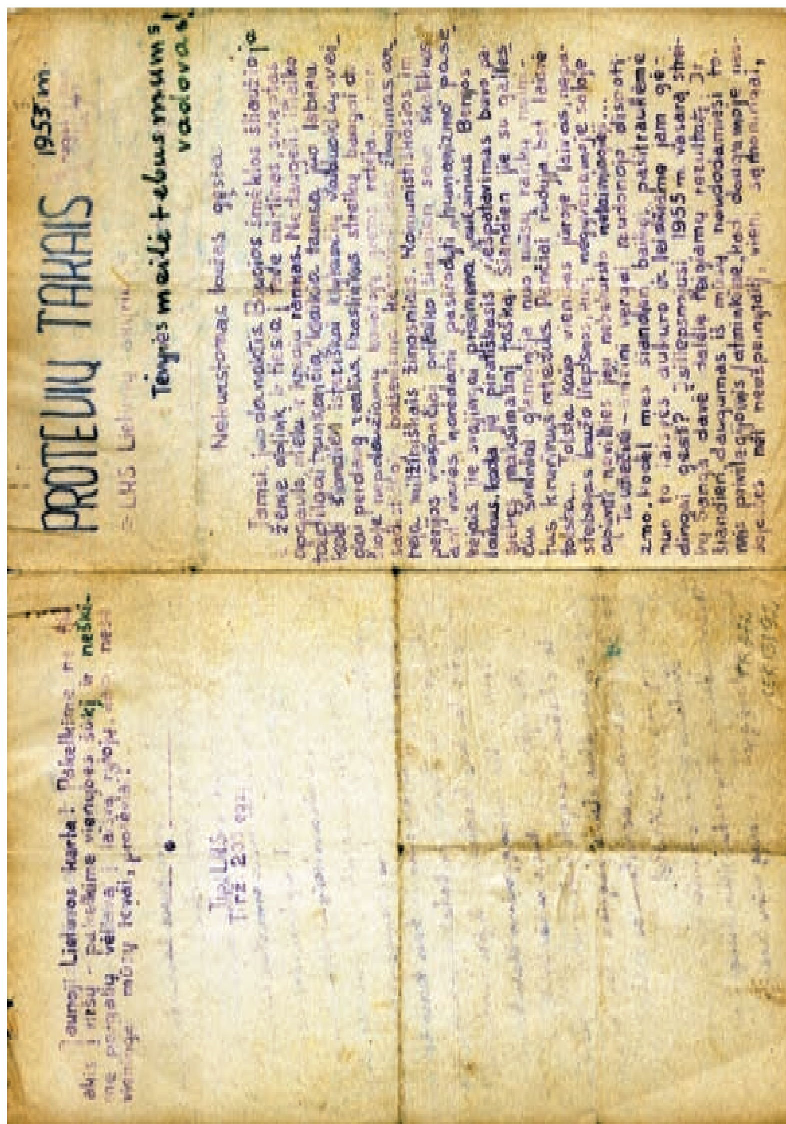
Tautiečiai, nuleisdami rankas, mes diena iš dienos savo mažąją Lietuvą stumiam pražūtingan karstan. Prisikeliant iš jo, mirtis sadistiškai plos savo kraujuotomis rankomis, pakartotinai reikalaudama tų aukų, nuo kurių kraujo persunkta jau šiandien dejuoja mūsų Tėvynės žemė, plačioji Sibiro taiga...

Šiandien vieni dedame paskutines savo dvasines ir fizines jėgas ant tautos aukuro, o kiti - stipriname sau ir savo broliams, tuo pačiu ir savo tautai, pražūtingus nelaisvės retežius.

Pakelkime akis aukščiau į viršų -
Ten, kur saulėlydis ramus!
Prakeikti bus, kurie pamiršo
Savo Tėvynę ir namus.

Jaunoji Lietuvos karta! Pakelkime ne tik akis į viršų, pakelkime vienybės šūkį, ir neškime pergalių vėliavą į laisvą rytojų, kaip nešė vieningai mūsų tėvai, protėviai!

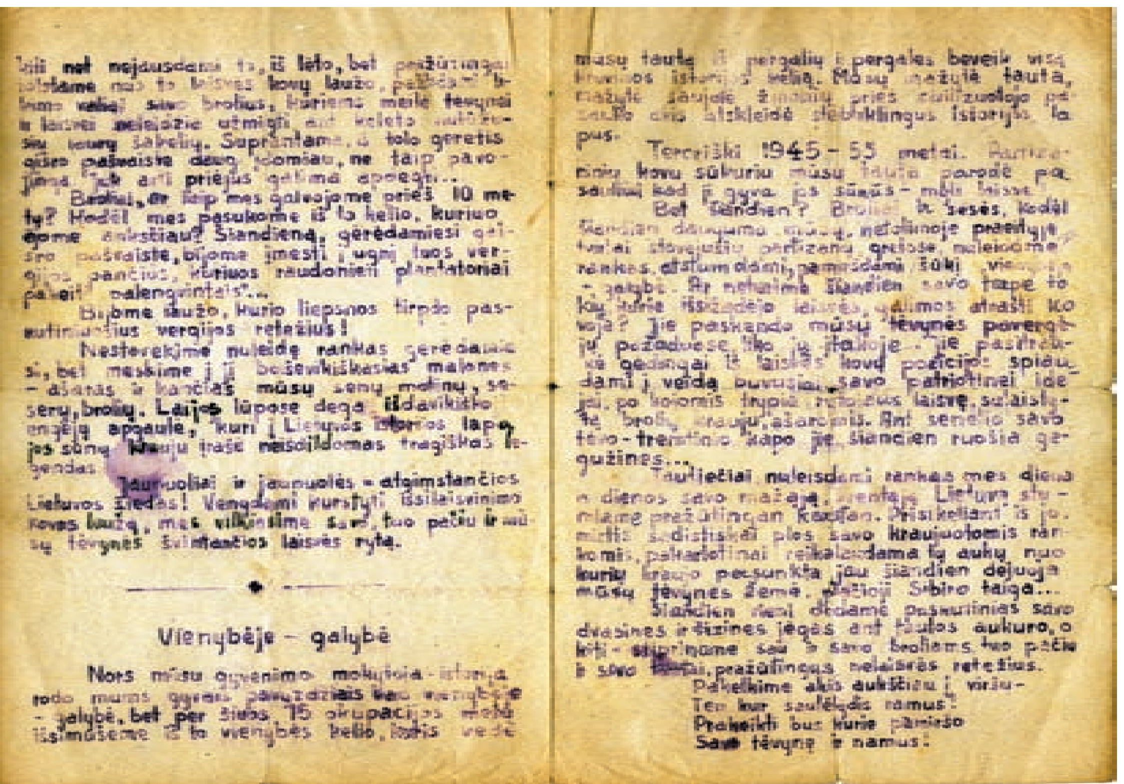
Tip. LKS
Tirž. 200 egz.

PROTĖVIŲ TAKAIS 1953 m.

Tėvynės meilė tebus mums vadovas!

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

[illegible] net nejausdami to, iš lėto, bet pažiūrėję [illegible] laisvės kovų laužo, [illegible] savo brolius, kuriems meilė tėvynei ir laisvei amžinai užmigti ant keleto [illegible] šių kovų šakelių. Suprantame, jog toliau gerėtis [illegible] pašvaiste daug [illegible], ne taip pavojinga, [illegible] ar ti priešas [illegible]...

Broliai, ar taip mes galvojome prieš 10 metų? Kodėl mes pasukome iš to kelio, kuriuo ėjome anksčiau? Šiandieną, gerėdamiesi gaisro pašvaiste, bijome įmesti į ugnį tuos vergijos pančius, kuriuos raudonieji plantatoriai pakeitė „palengvintais"...

Bijome laužo, kurio liepsnos tirpdo paskutiniuosius vergijos retežius!

Nesistovėkime nuleidę rankas gerėdamiesi, bet meskime į jį bolševikiškasias malones — ašaras ir kančias mūsų senų motinų, seserų, brolių. Laisvės lūpose dega išdavikiško [illegible] apgaule, kuri į Lietuvos laisvės lapą jos sūnų kraujo įrašė neišdildomas tragiškas legendas.

Jaunuoliai ir jaunuolės — atgimstančios Lietuvos žiedas! Vengdami kurstyti išsilaisvinimo kovos laužą, mes vilkinsime save, tuo pačiu ir mūsų tėvynės šviečiančios laisvės rytą.

Vienybėje — galybė

Nors mūsų gyvenimo mokykla — istorija rodo mums gerus pavyzdžius kad vienybėje — galybė, bet per šiuos 15 okupacijos metų išsimušėme iš to vienybės kelio, kuris vedė mūsų tautą iš pergalių į pergales beveik visą [illegible] istorijos [illegible]. Mūsų mažytė tauta, [illegible] prieš civilizuotojo pasaulio akis atskleidė [illegible] išorinius lapus.

Tereikia 1945 – 55 metai. Partizaninių kovų sūkuriu mūsų tauta parodė pasauliui kad ji gyva, jos sūnūs — myli laisvę.

Bet šiandien? Broliai ir sesės, kodėl šiandien daugumą mūsų, netolimoje praeityje [illegible] partizanų gretose, nuleidome rankas, atstumdami, pamiršdami šūkį „vienybė — galybė". Ar neturime šiandien savo tarpe tokių, kurie išsižadėjo laisvės, galimos atrasti [illegible]? Jie paskendo mūsų tėvynės pavergėjų pažaduose [illegible]. Jie pasitraukė gėdingai iš laisvės kovų pozicijos spjaudami į veidą buvusiai savo patriotinei idėjai, po kojomis trypia [illegible] laisvę, sutaisytą brolių kraujo ašaromis. Ant senelio savo tėvo - tremtinio kapo jie šiandien ruošia gegužines...

Tautiečiai, nuleisdami rankas mes dieną iš dienos savo mažąją šventąją Lietuvą stumiame pražūtingan kelian. Prisikėlusi iš jo [illegible] sadistiškai [illegible] savo kraujuotomis rankomis, pakartotinai reikalaudama tų aukų nuo kurių kraujo pasunkta jau šiandien dejuoja mūsų tėvynės žemė, plačioji Sibiro taiga...

Šiandien vieni dedame paskutinias savo dvasines ir fizines jėgas ant tautos aukuro, o kiti — užsirišame sau ir savo broliams tuo pačiu ir savo [illegible] pražūtingus nelaisvės retežius.

Pakelkime akis aukštyn į viršų —
Ten kur saulėlydis namus!
Prakeikti bus kurie pamiršo
Savo tėvynę ir namus!

Iš K.Michelevičiaus ir Genocido muziejaus archyvų.

PROTĖVIŲ TAKAIS,
LKS Lietuvių Skyrius, 1955 m. spalio mėn., Nr 10
Tėvynės meilė tebus mums vadovas!

Broli ir sese!

Aušra naujos gadynės teka, -
Nušvis ir saulės spinduliai;
Juk nujautimas širdžiai šneka
Taip aiškiai, linksmai ir saldžiai.
Drąsiai, aukštai
Pakils balsai,
Išauš kita gadynė!
Užgims darbai
Prašvis laikai
Pakils jauna Tėvynė.

Raudonojo barbaro išdavikiškos kojos peržengė tavo gimtosios gryčios slenkstį. Jos sutrypė šviesią ateitį, viltis Tavo ir Tavo senelių, tėvų... Tėviškė paskęsta kraujuose, ašarose, dejonėse. Tu palieki dirvoje arklą, paaukoji vos pražydusią jaunystę dėl prarastos Tėvynės laisvės.

Tvirtai spausdamas pūslėtomis rankomis ginklą, vedamas meilės Tėvynei, jos laisvei, neapykantos ir keršto priešui. Tu neši sunkią partizano naštą. Į nežinomą ateitį pro Tavo akis praslenka niūrūs vagonai, išplėšę Tėvynės širdį... Ant Tavo rankų mirė kovos draugai partizanai su Lietuvos ir laisvės šūkiais išbalusiose lūpose.

Bet klastingoji moira tavomis kančiomis nepatenkinta: ant išvargusios, sužeistos partizano galvos žėruoja ir erškėčių kalinio vainikas...

Broli ir sese! Pernešęs ant savo pečių sunkią, skaudžią vergo dalią, Tu galų gale išleidžiamas į tarybinę laisvę. Nejaugi keleto metų kova už buitį, už duonos kąsnį išgyvendino Tavyje tas baisias žaizdas, patirtas kartaus gyvenimo kelyje? Kodėl Tu šiandien su nuolankia, paklusnia šypsena čekistams duodi laisvą sutikimą nešti dar metus, du ar daugiau vergo dalią, tik pridengtą humanizmo kauke.

Atmink, kad visos civilizuotojo pasaulio tautos reikalauja laisvės

Rytų Europos tautoms, reikalauja politiniams kaliniams teisių, grąžinimo į tėvynes. Ne paslaptis, kad Molotovą iš Ženevos konferencijos tūkstantinės minios išlydėjo su šūkiais: "Komunizmas Rytų Europoje skęsta Pabaltijo tautų kraujyje", "Šalin komunizmą iš Lietuvos, Latvijos, Estijos!" Didelė dalis užsienyje esančių lietuvių deda pastangas, kad Gedimino kalne suplevėsuotų trispalvė mūsų vėliava. Žinoma, kad senas Lietuvos veikėjas daktaras Vėžys atvyko į Vakarų Europą?!

Ar Tu pagalvoji, kad užsiverbuodamas savanoriu Vorkutoje vergiškiems darbams, tu stipriau užverži retežius ant savo tautiečių, likusių lageryje, rankų?!

Kiekviena tauta savo gražiausias viltis deda į naują kartą. Broli, sese! Nereikalinga Lietuvai jaunoji karta, kurią tu išauginsi sukūręs šeimą mirtinoje tundroje. Nereikalinga karta, kuri persunkta materializmu, karjerizmu, lageriškomis rusiškomis gražbylystėmis...

Tautieti ir tautiete! Tarkim, sunkus bus materialus gyvenimas sugrįžus į Tėvynę, bet atmink, būdamas gimtame krašte, savo darbu stiprinsi tuos pagrindus, ant kurių gal netolimoje ateityje drąsiai, pergalingai iškils laurais išpuošta galva, stos Jaunoji Lietuva.

Tad, broli ir sese, drąsiai, ryžtingai - į gimtąjį kraštą!

Šiandien Vorkutoje

Vorkutos gatvėse dažnai tenka pastebėti žmonių, apsirengusių skurdžiais, dar lageriniais rūbais ir kažkaip neryžtingai besižvalgančių aplink. Jie daro įspūdį vaikų, pirmą kartą su tėvais atvažiavusių į miestą. Deja, amžiumi ir išvaizda jie jau ne vaikai. Tai žmonės, kuriuos po ilgų metų katorgos, lagerio administracija teikėsi išleisti į palengvinto režimo sąlygas. Tarp išleistų yra nemaža kalbančių lietuviškai, bet juos lietuviais pavadinti negalima, nes savo gyvenimo būdu jie primena komius arba rusus.

Mes tikėjome, kad, išeidami iš lagerio lietuvių suorganizuoto streiko metu, mūsų tautiečiai išsineš stiprią, karingą dvasią, aukštą tautinį susipratimą ir tikslą aktyviai dalyvauti Vorkutos lietuvių susivienijimo darbe. Tačiau didžioji dalis išėjo tik tam, kad trukdytų ir žemintų lietuvių prestižą.

Dar visai neseniai, būdami lageryje, visi lietuviai piktinosi bolševi-

kų niekšiškumu ir vienas kitam tvirtino, kad niekuomet nepamirš Tėvynei padarytų skriaudų. Su ironija jie žiūrėjo ir į mūsų, senų Vorkutos gyventojų apsnūdimą ir nevieningumą. Patriotiškumo įrodymui jie kūrė ir siuntė merginoms Tėvynės meilės kupinus laiškus, sudarinėjo būsimos Lietuvos vyriausybės ir valstybinės santvarkos projektus.

Kur dingo visi tie dalykai? Atsakymas aiškus - išėjo į palengvintą režimą, už zonos arba į sąlyginę laisvę. Patriotines mintis pakeitė realus uždarbio apskaičiavimas, o tautinį visuomeninį darbą - individualių namų statyba. Už gražius laiškus merginas apdovanojo glamonėmis, kupinomis pigios meilės, tik jau nieko bendro neturinčios su Tėvyne. Galutinoj išvadoj, galima pasakyti, kad tik nedidelis skaičius papildė mūsų gretas. Tik tie nepamiršo savo idealų, kurie nekūrė ligotų svajonių ir negalvojo tapti ministrais ir prezidentais.

Tie susmulkėję materialistai privalo prisiminti, kad nereikalingi Lietuvai tokie "veikėjai", kurie veikimo dirvą mato tik viršininko kėdėj sėdėdami, o dabar nemato, kad Vorkutos lietuviai su malonumu dalyvautų lietuviškuose pobūviuose, klausytų lietuviškomis temomis skaitomų referatų, norėtų, kad jų vaikai būtų mokomi lietuviško rašto. Nereikalingi mums ir tokie, kurie pasistengė išeiti už zonos tik tam, kad galėtų sočiai paėsti, pernakvoti pas paleistuves ir, bijodami tai prarasti, dabar pildo visus bolševikų norus.

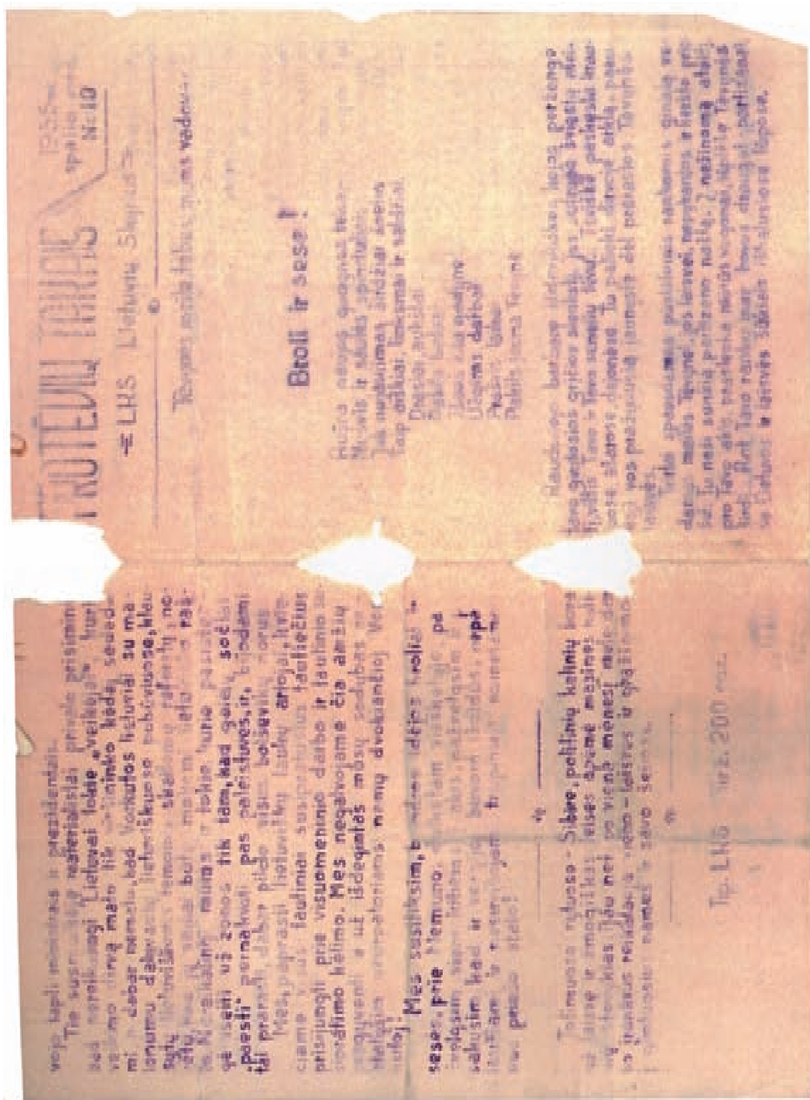
Mes, paprasti lietuviškų laukų artojai, kviečiame visus, tautiniai susipratusius tautiečius, prisijungti prie visuomeninio darbo ir tautinio susipratimo kėlimo. Mes negalvojame čia amžių pragyventi ir už išdegintas mūsų sodybas nestatysim uzurpatoriams namų dvokiančioj Vorkutoj!

Mes susitiksim, bendros idėjos broliai ir sesės, prie Nemuno dulkėtam vieškelyje, pažvelgsim vieni kitiem į akis, pažvelgsim ir sakysim, kad vergijoj buvom išdidūs, nepalaužiami ir nesusiviliojom trupiniais, numetamais nuo priešo stalo!

Tolimuose rytuose - Sibire politinių kalinių kova už laisvę ir žmogiškas teises apėmė masines kalinių stovyklas. Jau net po vieną mėnesį meta darbo įrankius, reikalauja vieno - laisvės ir grąžinimo į gimtuosius namus ir savo šeimas.

Tip. LKS Tirž. 200 egz.

Faksimilių 61, 62 p. tekstas

PROTĖVIŲ TAKAIS

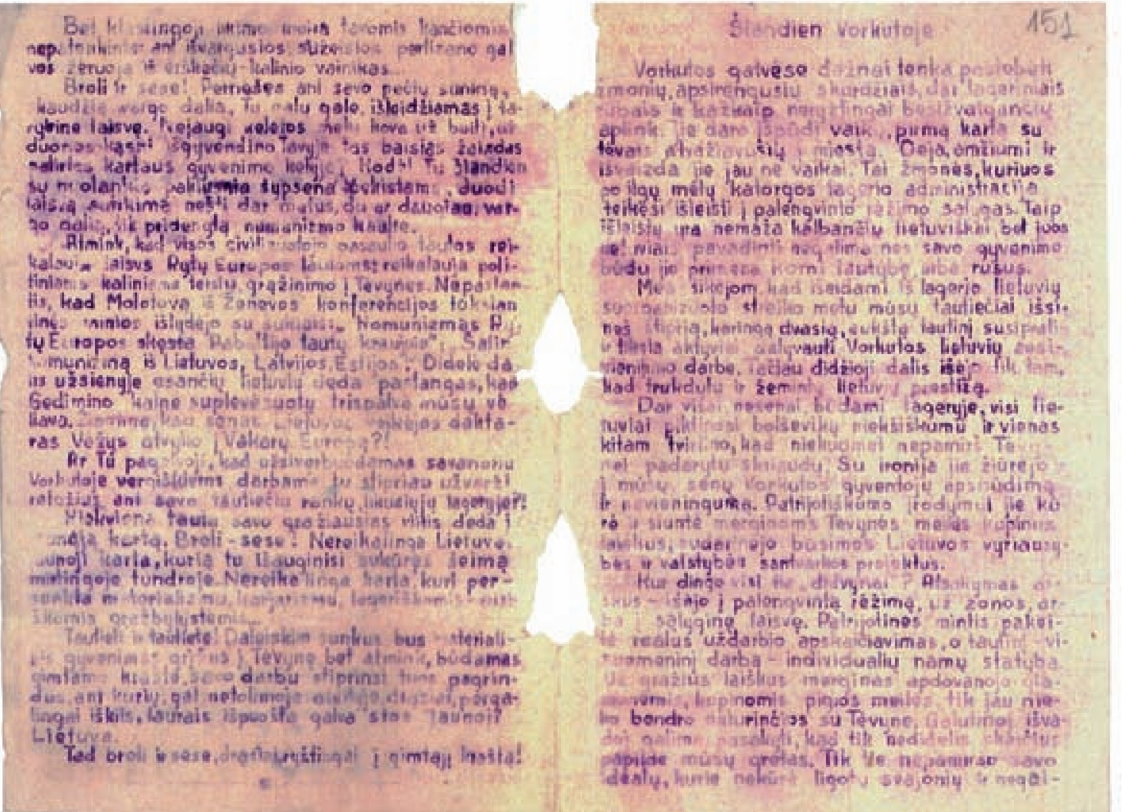
1955 m. spalio ... Nr. 10

LKS Lietuvių Skyrius

Broli ir sese!

Tp. LKS Tir. 200 egz.

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo.

151

Šiandien Vorkutoje

Vorkutos gatvėse dažnai tenka pastebėti žmonių, apsirengusių skurdžiais, dar lageriniais rūbais ir kažkaip nepatikimai besidairančių aplink. Jie daro įspūdį vaikų, pirmą kartą su tėvais atvažiavusių į miestą. Deja, amžiumi ir išvaizda jie jau ne vaikai. Tai žmonės, kuriuos po ilgų metų katorgos lagerio administracija teikėsi išleisti į palengvinto režimo sąlygas. Taip išleistų yra nemažai kalbančių lietuviškai, bet juos [illegible] pavadinti negalima nes savo gyvenimo būdu jie primena komi tautybę arba rusus.

Mes tikėjom, kad išeidami iš lagerio lietuvių [illegible] metu mūsų tautiečiai išsineš stiprią, kariną dvasią, sukels tautinį susipratimą ir [illegible] aktyviai dalyvauti Vorkutos lietuvių [illegible] darbe. Tačiau didžioji dalis išėjo tik tam, kad trukdytų ir žemintų lietuvių prestižą.

Dar visai neseniai būdami lageryje, visi lietuviai [illegible] bolševikų niekšiškumu ir vienas kitam [illegible], kad niekuomet nepamirš Tėvynei padarytų skriaudų. Su ironija jie žiūrėjo į mūsų, senų Vorkutos gyventojų apsnūdimą ir neveiklumą. Patriotiškumo įrodymui jie kūrė ir siuntė merginoms Tėvynės meilės kupinus laiškus, ruošė būsimos Lietuvos vyriausybės ir valstybės santvarkos projektus.

Kur dingo visi šie „didvyriai"? Atsakymas [illegible] išėjo į palengvintą režimą, už zonos, arba į sąlyginę laisvę. Patriotinės mintis pakeitė realus uždarbio apskaičiavimas, o tautinį-visuomeninį darbą – individualių namų statyba. Už gražius laiškus merginas apdovanojo [illegible], kupinomis pinigų meilės, tik jau nieko bendro neturinčios su Tėvyne. Galutinai išvadoj galima pasakyti, kad tik nedidelis skaičius [illegible] mūsų gretas. Tik jie nepamiršo savo idealų, kurie nekūrė ligotų svajonių ir negali-

Bet kilningoji [illegible] lietuvaitė [illegible] nepalenkiama ant išdžiūvusios, sužeistos partizano galvos žeruoja iš erškėčių-kalinio vainikas...

Broli ir sese! Pamesk ant savo pečių sunkią, kaudžią vergo dalią. Tu galų gale išleidžiamas į tariamą laisvę. [illegible] kelėjos [illegible] kova už būtį, už duonos kąsnį. Įgyvendino Tėvynėje tas baisias žaizdas [illegible] kartaus gyvenimo kelyje. Kodėl Tu šiandien su [illegible] pakirsta šypsena [illegible], duodi [illegible] nešti dar metus, du ar daugiau vergo dalią, tik pridengtą humanizmo kaukės.

Atmink, kad visos civilizuotojo pasaulio tautos reikalauja laisvės Rytų Europai. [illegible] reikalauja politiniams kaliniams teisių grąžinimo į Tėvynes. Nepamiršk, kad Molotovą iš Ženevos konferencijos [illegible] išlydėjo su šūkiais: „Komunizmas Rytų Europos skęsta Pabaltijo tautų kraujuje", „Šalin komunizmą iš Lietuvos, Latvijos, Estijos". Didelė dalis užsienyje esančių lietuvių deda pastangas, kad Gedimino kalne suplevėsuotų trispalvė mūsų vėliava. [illegible] Lietuvos [illegible] daktaras Vežys atvyko į Vakarų Europą?!

Ar Tu pagalvoji, kad užsiverbuodamas savanoriu Vorkutoje vergiškiems darbams tu stipriau užverti [illegible] ant savo tautiečių rankų, likusių lageryje?!

[illegible] tauta savo gražiausias viltis deda į [illegible] kartą. Broli – sese! Nereikalinga Lietuvai jaunoji karta, kurią tu išauginsi sukūręs šeimą [illegible] tundroje. Nereikalinga karta, kuri persunkta materializmu, karjerizmu, [illegible] gaivalais...

Tautieti ir tautiete! Galbūt kiek sunkus bus materialinis gyvenimas grįžus į Tėvynę, bet atmink, būdamas gimtame krašte savo darbu stiprinsi tuos pagrindus, ant kurių, gal netolimoje ateityje, [illegible] iškils, laimais išpuošta galva stos Laisvoji Lietuva.

Tad broli ir sese, [illegible] į gimtąjį kraštą!

Iš Lietuvos ypatingojo archyvo.

Menu tave

Menu tave, lietuviškų laukų artojau,
Kai vagą versdamas laimingas dainavai.
Svajingu ilgesiu gimtasis miškas mojo
Ir glostė žvilgsnį liūliuojantys javai.

Menu tave, plonųjų drobių audėjėle,
Svajojančią darželyje saulėlydžiu tyliu.
Jaunos širdies dar rūpesčiai negėlė,
Skambėjo juokas sidabro varpeliu.

Audra užėjo. Baisi. Negailestinga.
Audra miestely, kaime ir namuos.
Kur tas artojas, kur ta seselė dingo,
Kur ta idilija vakarės ramumos?

Miške kulkosvaidis įnirtęs kala,
Prie jo abu - artojas ir sesuo.
Kas patikės, kad šiaurėj prie Uralo
Bus pabaiga kančios kelių visų?

Kas patikės, kad tie, kur laisvę gynė,
Kur gynė židinį gimtų namų,
Užmirštų ugnį liepsnojančią krūtinėj,
Sudės sparnus po vergo likimu?

Lietuvi! Broli! Suvargusi sesele!
Pabuskite! Vergaut gana!
Tėvynė šaukia jus į naują kelią
Namo jus šaukia žemė kruviną!

Pakelkit galvas išdidžiai ir drąsiai -
Lietuviais esame juk gimę mes!
Nedirbkim budeliams, sesele geltonkase,
Nelįskit, broliai, į tamsias gelmes!

Ar badas, šaltis, panieka, mušimai
Neprakalbės į juos ugnies žodžiu?
Ar nieko nesakys jums šitie rimai,
Kuriuos su ašara pasaulin palydžiu.

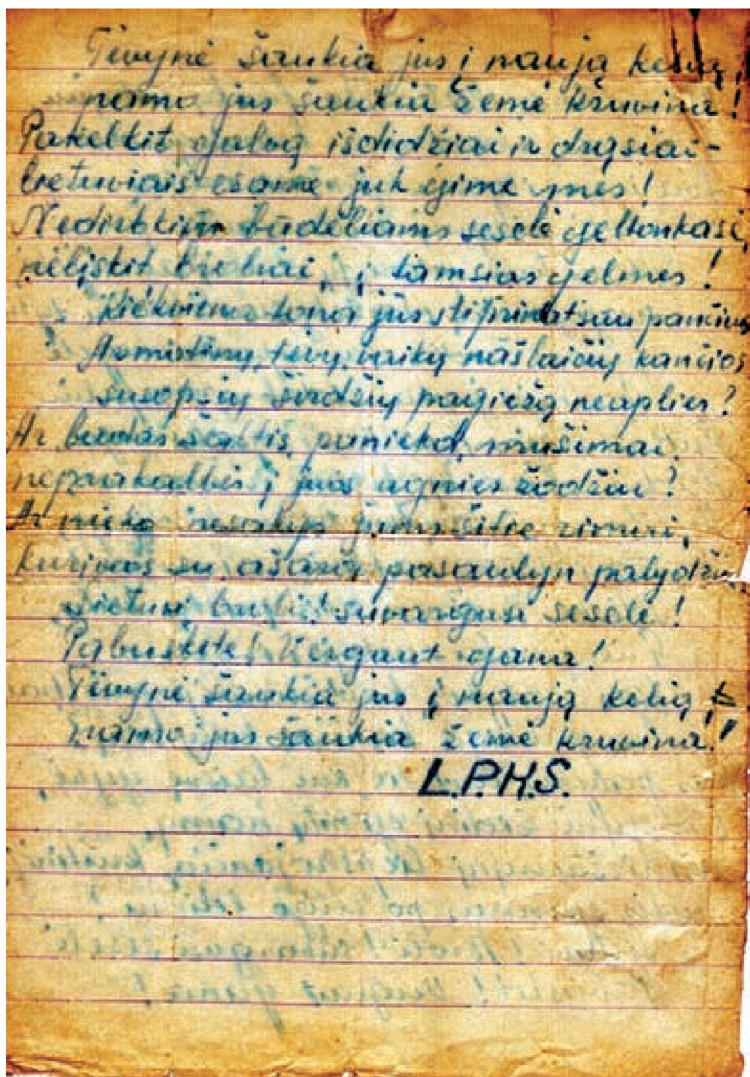
Lietuvi broli! Suvargusi sesele!
Pabuskite! Vergaut gana!
Tėvynė šaukia jus į naują kelią,
Namo jus šaukia žemė kruvina!

LPKS

Menu tave, lietuviškų laukų artojau,
kuris vargą vargdamas laimingas dainavai.
Svajingu ilgesiu gintarais miškas mojo
ir glostė žvilgsnį linguojantis javai.
Menu tave, plonųjų drobių audėjėle,
svajojančią darželyj saulėleidžių tyly.
Jaunos širdies dar rūpesčiai negelė,
skambėjo juokas sidabro varpeliu.
Audra užėjo. Baisi. Negailestinga.
Audra [illegible] kaimus ir namus,
Kur tas artojas, kur ta sesele dingo,
Kur ta idilija vakarais namuos?
Miške kulkosvaidis įnirtęs kala,
Prie jo abu - artojas ir sesuo.
Kas patikės, kad šiaurėje prie Ura[lo]
bus pabaiga kančios kelių visų?
Kas patikės, kad čia, kur laisvę gynė,
Kur gynė židinį gimtų namų,
užmirštų ugnį liepsnojančią krūtinėj
sudės sparnus po vergo likimu?
Lietuvi! Broli! Sužvarbusi sesele
Pabuskit! Vergaut gana!

TR 280
GEK 1320[illegible]

VARPO Nr. 1, 1955 m. vedamasis. Eil. Prano Veverskio.
Iš Kazio Sutkaus archyvo.

Tėvynė šaukia jus į naują kelią!
namo jus šaukia žemė krauvina!
Pakelkit [illegible] išdidžiai ir drąsiai -
lietuviais esame juk gimę mes!
Nedrebkit [illegible] budeliams sesele [illegible]
neleiskit [illegible] į tamsias gelmes!
Kiekvienas tegul jus [illegible]
Atminkim tėvų, brolių našlaičių kančias
sesučių širdžių [illegible] neapleis?
Ar [illegible] pamiršot [illegible]
neperkeltų į jūs aguonų [illegible]?
Ar niekas [illegible] žmonių,
kurie [illegible] pasaulyn palydėjo
[illegible] sesutė!
Pabuskite! [illegible]!
Tėvynė šaukia jus į naują kelią!
namo jus šaukia žemė krauvina!
L.P.H.S.

VARPO Nr. 1, 1955 m. vedamasis. Eil. Prano Veverskio.
Iš Kazio Sutkaus archyvo.

Broliai!

Jau ne kartą į Jūsų rankas buvo patekę lapeliai-laiškai, skatinantieji nutraukti darbą ir aiškinantieji šio reikalo rimtumą ir būtinumą. Vienok kodėl gi tokį mažą atgarsį teranda pas Jus tos mintys, kurios betarpiškai, logiškai išplaukia iš mūsų siekimų ir mūsų šiandieninės padėties; kodėl toks mažas aktyvumas pas Jus - tuos, kuriems netrūksta nei sveiko proto, nei energijos.

Atrodo, nėra reikalo gilintis į analizavimą, įrodinėjimą absurdiškumo mūsų šiandieninės padėties lagery. Mes dirbame, tačiau neabejotina, kad kiekvienam iš mūsų aišku, jog mūsų darbas - kalimas priešams ginklų, jog daugelio viltys per darbą lagery pasiekti laisvę - savęs apgaudinėjimas ir kad, galų gale, tokia mūsų laikysena nesutaikoma su mūsų idėjomis ir tautiniais interesais.

Ypač tai pabrėžtina dabar, kada mūsų tautos likimas, drauge su kitų Rytų Europos valstybių likimu, bus sprendžiamas pačiose aukščiausiose diplomatinėse sferose - 4-ių suvažiavime.

Šiais metais buvo paskelbta dalis Jaltos konferencijos dokumentų, iš kurių paaiškėjo, kad Pabaltijo tautos ir kitos R.Europos valstybės buvo atiduotos pokarinei T.Sąjungos okupacijai 10-čiai metų. Tarybinė vyriausybė, turėdama tikslą mus galutinai įjungti į T.Sąjungos sudėtį, primeta mums tarybinę pilietybę, remdamasi tariamu 40 m. prisijungimu, kaipo tautos valios išreiškimu. Tačiau pasauliui yra žinoma tiesa.

Remdamiesi šiuo neužginčijamu faktu, mes galime reikalauti grąžinti mus į savo kraštus atlikti bausmės. Mus apkaltina Tėvynės išdavimu. Tačiau faktiškai mūsų prasikaltimai tegali būti traktuojami tik kaip prasikaltimai prieš okupacinės valdžios organus. Pagal tarptautinę teisę šios rūšies prasikaltėliai negali būti kalinami niekur kitur be savo kraštų, tuo labiau - išnaudojami darbuose už jų ribų. Todėl reikalavimas grąžinti mus į savo kraštą tolimesniam bausmės atlikimui yra pilnai, objektyviai pagrįstas. Su juo, esant tokiai kaip kad šiandien tarptautinei padėčiai Pabaltijo valstybių problemos atžvilgiu, T.Sąjunga negalės nesiskaityti.

Todėl, broliai, turėdami tokias galimybes savo rankose, privalome jas tinkamai išnaudoti. Mums reikia parodyti daugiau ryžtingumo, daugiau aktyvumo!

Tiesa, mūsų tarpe yra daug tokių atsilikėlių nuo gyvenimo, kurie dar laikosi nuomonės, kad išmintingiausia esą besąlyginiai paklusti administracijos reikalavimams, kad tik tokiu būdu esą galima išsaugoti gyvybines tautos jėgas, pasiekti tikslą - laisvę. Kiek jie teisūs?! Rodos nėra būtinumo leistis į gilesnius, platesnius samprotavimus. Tereikia tik prisiminti šimtus žuvusių kasyklose, tūkstančius invalidų, kad taptų aišku, kad šis kelias, pareikalavęs tiek daug beprasmiškų aukų, neatitinka mūsų tikslams. Sąžiningas darbas mums nieko teigiamo nedavė. Dargi tos pačios lengvatos, suteiktos politiniams kaliniams po 53 m. įvykių, kuriomis dar ir dabar daugelis mūsų trumparegių tautiečių orientuojasi, yra ne darbo vaisius, o ryžtingo protesto ir savo teisių pareiškimo.

Broliai, einančios gyvent tautos balsas jau skamba po Vorkutos lagerius. Daugumoje stovyklų kaliniai pradeda ryžtingai atsisakyti dirbti. Kai kuriose iš jų atsisakiusiųjų skaičius siekia 50% visų dirbančiųjų skaičiaus ir net daugiau. Pvz.: 62-sios nei vienas iš pabaltijiečių nedirba, mažojoje zonoje irgi tas pats, 7-oje - 200 atsisakiusiųjų. Neatsilieka ir stovyklos iš kitų sričių, kaip kad Intos, Uchtos ir kitur.

Tad, broliai, ir jūs jauskite pareigą neatsilikti nuo kitų. Į šį reikalą nežiūrėkite grynai asmeniškai. Jūsų pareiga paskatinti svyruojančius, paaiškinti nesuprantantiems. Žinokite: Vienybė - galybė!

Nevykdykite jokių diversinių aktų, jokių išsišokimų prieš administracijos pareigūnus! Palaikykite tampresnius ryšius su kaimyninėmis stovyklomis.

Ryžtingumo,

Bendro likimo broliai

Faksimilių 68, 69 p. tekstas

Iš K.Michelevičiaus archyvo.

Iš K.Michelevičiaus archyvo.

(K.Michelevičiui E.B.)

Kazy, 11.07.55

Jum jau yra aišku, kad mes gyvename baudžiamajame. Tad, mielas mūsų, leisk pasveikinti jus iš naujos gyvenamosios vietos.

Ne tik aš vienas, bet ir kiti gerai jus pažįstantys draugai spaudžia jums dešinę. Yra tokių žmonių, kurie jūsų nepažįsta, jie irgi taip pat siunčia linkėjimus. Mūsų tarpe yra daug gerų, susipratusių lietuvių, kurie pasišventę yra dėl mūsų bendro reikalo. Randasi keletas karininkų ir kitų profesijų žmonių, kurie norėtų palaikyti ryšius su jumis. Priežastį žinote, daug netenka aiškinti, o ypač jums.

Siunčiame jums informacijos dėl judėjimo nuostatų. Kas jums neaišku, ar kokių yra papildančių žinių, kreipkitės, atsakysime.

Esame tikri, kad jūs, Kazy, būsite pabaltiečių judėjime geru pavyzdžiu kitiems ir tam paragindami kitas šachtas. Būtinai jums reikalinga susirišti su šešta, palaikyti gerą ryšį. Tikime, kad kelią surasite, atsakymą duosite su rezultatais.

Šiaip jaučiamės gana puikiai, visuotinis pakilimas kuo geriausias, nors ir gąsdindavo ”štrafnom”, tačiau šis metodas buvo ir yra čekistų naudojamas gąsdinti atsisakiusius nuo darbo. O kada bus mūsų daug, tegul paverčia visą Vorkutą baudžiamuoju, o mes kovosime toliau dėl savo tautos interesų, ką privalo daryti kiekvienas gerai susipratęs lietuvis. Tad nedelskime veltui laiko, imkimės švento darbo, raginkime kitus, kas to dar nesupranta.

Atleisk, baigsiu, sudiev, sėkmės darbe.

”Ulanas”
62

Iš K.Michelevičiaus archyvo

Juozas Grušys - Žilvinis
Vorkutos katorgininkų angliakasių streikas

”Gana! Gana!” - girdėt. ”Gana!”
Iš lūpų tūkstančių draugų.
O akyse didi liepsna
Pasiryžimo... ”Nebaugu!”

Jau dešimt metų,viršininke, tau
Mes auksą kasėme - anglis.
Gana ! Nenorime daugiau!
Jei nori pats kasyklon lįsk!”

Rankas jiems pančiais kruvinais
Suvaržo viršininkas: ”Marš!
Į karcerį! Jums dvėst tenai!”
O jie: ”Tada tave kas kars?”

Vytautas Cinauskas
Vorkutos sukilėlių žodis

(Specialiai “VARPUI” 1955 m sukilėliams)

Vergais nebuvome, bet buvome belaisviai
Išsekę kūnais - milžinai dvasia;
Savos kančios mes ašarom nelaistėm
Juodos anglies po tundrą apkase.

Sukilome bebaimiai ir beginkliai
Prieš Stalino šunis ir jų automatus
Iš štrechų juodumos, klastingų lavų pinklių
Pakilom nugalėti ar žūt visiems kartu.

Mes kritome, bet žuvome neveltui
Žinodami, tikėdami tvirtai:
Ten, kur ant mūsų kaulų pusto sniegą baltą
Imperijos subiro pamatai!

A l g i r d o M a r č i u l a i č i o, buvusio
sukilimo dalyvio V o r k u t o s konclageriuose,
A s m e n s k o d a s Nr. 33209090460
Reabilitacijos pažymėjimas Nr. 8-26035/92

P a r e i š k i m a s

Per pirmąjį politinių kalinių sukilimą Vorkutoje bei kituose Sibiro gulaguose 1953 metais ne viską laimėjome. Todėl 1955 metais tie patys aktyviausieji politiniai kaliniai organizavo antrąjį sukilimą.

Iš visų sukilusių Rečlagų aktyviausieji sukilėliai mažomis grupelėmis buvo nuvežti prie Ledinuotojo vandenyno į "Mirties slėnį", esantį tundroje - Junjega. Ten mūsų sukilėlių nuolatinis gyvenimo palydovas buvo sunkus fizinis darbas, badas, šaltis ir mirtis. Su mumis visose akcijose aktyviai dalyvavo Kazimieras Michelevičius, buvęs mirtininkas, kuriam mirties bausmė buvo pakeista 25 metais katorgos, o už pabėgimą Karo Tribunolo teistas dar trims metams lagerio.

K. Michelevičius dažnai mums pasakodavo apie tą legendinį pabėgimą Vilniaus mieste, surištomis rankomis iš keturių kagebistų. Pasakojo ir apie tai, kiek kartų buvo mušamas iki sąmonės netekimo ir 15 parų kankinamas K G B karceryje už pabėgimą.

Algirdas Marčiulaitis

K a u n a s, 1999m. sausio mėn. 15d.

Algirdo Marčiulaičio parašą tvirtinu

UAB vyr. finansininkė Marija Marčiulaitienė

K.Michelevičiaus 90-ties metų sukakčiai atminti

Kazimieras Michelevičius gimė 1915 m. 1948 m. rugsėjo 24 d. buvo suimtas ir nuteistas pagal 58 str. 25 metams. Įkalintas Vorkutoje 1948 m. lapkričio 26 d., kur išbuvo iki 1956 m. liepos mėn. 16 d. Organizavo ir dalyvavo 1953 m. ir 1955 m. sukilimuose. Kaip sukilimo dalyvis buvo mėtomas po įvairius kalėjimus, Jun Jaga ir kitus lagerius.

Po Stalino mirties peržiūrėjus bylą, 1956 m. liepos mėn. buvo išleistas ir apsigyveno Kaune. Iš lagerio parsivežė pogrindinę spaudą - ”Varpą”, ”Protėvių takais” ir sukilimo memorandumą, kurie yra perduoti į Genocido centrą saugojimui. Taip pat yra politkalinių laiškai-atsišaukimai, adresuoti Kazimierui Michelevičiui. 2 laiškai rašyti be parašo, bet iš turinio matoma, kad autoriai kunigai. Vienas šių laiškų rašytas 1955 m. Kalėdoms. Vienas laiškas, rašytas 1955 m. balandžio 14 d. ”Su Šv. Velykomis! Didž. Gerbiamas Kazimierai,...”, kuriame sveikina su Šv. Velykomis Kazimierą ir Antaną, toliau rašoma apie Jaltos konferencijos sutarties pasirašymą okupuoti Lietuvą 10-čiai metų ir t.t. Pasirašytas ”E.Šventupio”. Viename - eilėmis rašytas atsišaukimas, o pabaigoje

Kazimieras Michelevičius

”Dėmesio - gaisras plečiasi”, kalbama apie pakilią sukilimo bangą, kitus įvykius. ”Šešėlio” laiškas-atsišaukimas, kviečiantis kovoti už teises lageryje. Viso tokių laiškų-atsišaukimų parašyta septyni.

Visą gyvenimą kovojęs už Lietuvos Nepriklausomybę, ilgus metus kalėjęs, o ypač gyvenimo pabaigoje šiai veiklai nuo 1987 m. atsidavęs K.Michelevičius buvo atitinkamai įvertintas. 1993 m. jis buvo apdovanotas šaulių Žvaigždės ordinu, 1999 m. - Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu. 1999 m. gruodžio mėn. 23 d. Michelevičius mirė.

Įvertinant jo, kovotojo, gyvenimą, prašau po mirties suteikti Kazimierui Michelevičiui Laisvės Kovų Dalyvio Vardą.

Genovaitė Michelevičienė su šeima

Buvusio politinio kalinio V y t a u t o J u o d s n u k i o
gyv. Kaune, Sąjungos a. 12 - 43, Asmens kodas Nr.32604190037,
Reabilitacijos pažymėjimas Nr. 13/15601 - 89

L i u d i j i m a s

Aš, buvęs Vorkutos anglių kasyklų Nr.11 ir Nr.3 politinis kalinys D-562 l i u d i j u, kad Kazimieras M i c h e l e v i č i u s man pažįstamas kaip buvęs 1955 metų Vorkutos lagerių politinių kalinių sukilimo organizacinės grupės narys ir aktyvus sukilėliu vadovas.

1955 metų vasarą Vorkutos lageriuose vėl suaktyvėjo politinių kalinių - angliakasių ir statybininkų nepasitenkinimas. Anglių kasyklos Nr. 3 lageryje streikoorganizacinė grupė: Petras Aleksiūnas, Kazys Michelevičius, Vytautas Paulauskas, Kęstutis Sklėrius ir kiti aktyvistai rimtai rengėsi sukilimui. Turėjau leidimą į kelių statybos objektus vaikščioti be sargybos. Streiko organizatoriai pavedė man palaikyti ryšį su kitų lagerių streiko komitetų nariais. Kazimiero Michelevičiaus ir Petro Aleksiūno pavedimu jų paruoštus konspiracinius paketus teko pristatyti; 8 - tuntos, 40 - tos šachtų lagerių ir Vorkutos elektrinės - TEC-2 statybos objekto streiko komitetų atstovams ir, iš jų gautą informacija pristatyti mūsų lagerio streiko komitetui.

/v e r s t i /

Ištrauka iš 1957 m. liepos 24 d. KGB prie LTSR Ministrų Tarybos tardymo skyriaus nutarimo

(vertimas iš rusų kalbos)

Pagal kaltinamojo Vaineikio V. K. ir liudininko Valaičio I. A. parodymus, kaip vadeivos, veikę taip vadinamame ”lietuviškame kovotojų sąjungos už laisvę komitete” Vorkutos ITL, savo tikslu laikę streikų provokavimą tarp kalinių, įkaltinami šie asmenys: VEVERSKAS Pranas, LAUGALYS Edvardas, VALAITIS Jonas, BUROKAS Edvardas, IGNATAVIČIUS Stasys, KIRVELAITIS Feliksas, JANCEVIČIUS Juozas, KILIKEVIČIUS Teodoras, ŠIŠKA Vladas, SUNGAILA Antanas, UOGINTAS Ignas, ULOZAS Povilas, KEMTYS Martynas, PIKETIS Vaclavas.

ао-2

" УТВЕРЖДАЮ "
НАЧАЛЬНИК СЛЕДСТВЕННОГО ОТДЕЛА КГБ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТОВСКОЙ ССР
Подполковник
(КИСМИНАС)
"24" июля 1957 года

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(о выделении из дела следственных материалов)

гор. Вильнюс, "24" июля 1957 года.

Я, старший следователь Следственного отдела КГБ при Совете Министров Литовской ССР капитан КАРЯБКИН, рассмотрев материалы следственного дела № 19709 по обвинению ВАЙНЕЙКИСА Витаутаса с. Каролиса и других, -

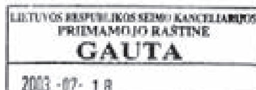
НАШЁЛ:

По показаниям обвиняемого ВАЙНЕЙКИСА В.К. и свидетеля ВАЛАЙТИСА И.А., как главари , действовавшие в Воркутинском ИТЛ, так называемого "литовского комитета союза борцов за свободу", ставившего своей целью провокацию забастовок среди заключённых, изобличаются следующие лица: ВЕВЕРСКАС Пранас, ЛАУГАЛИС Эдвардас, ВАЛАЙТИС Ионас, БУРОКАС Эдвардас, ИГНАТАВИЧУС Стасис, КИРВЕЛАЙТИС Феликсас, ЯНЦЕВИЧУС Иозас, КИЛИКЯВИЧУС Теодорас, ШИШКА Владас, СУНГАЙЛА Антанас, УОГИНТАС Игнас, УЛОЗАС Повилас, КЕМТИС Мартинас, ПИКЕТИС Вацлавас.

Как лицо знающее об антисоветской деятельности ВАЙНЕЙКИСА В.К. изобличается [illegible] Витаутас с. Марии.

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS

Kodas 9305324, Gedimino pr. 40/1, LT-2600 Vilnius, tel. (8–5) 261 34 31, faks. (8–5) 266 15 12, el.p. lya@archyvai.lt

Seimo nariui Antanui Stasiškiui 2003-07-16 Nr. V4-222(10.2)
Gedimino pr. 53
Vilnius

Siunčiame Lietuvos SSR valstybės saugumo komiteto (KGB) archyviniame fonde esančių dokumentų:

1. LSSR KGB 1957-09-26 rašto SSRS KGB (F.K-1.Ap.58.SB.P-16222-Li.L.255-256);
2. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-03-30 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.1.L.27-28);
3. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-04-05 apklausos protokolo dalies (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.1.L.58);
4. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-05-30 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.1.L.132-132 ap.);
5. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-06-29 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.1.L.136-136 ap.);
6. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-04-19 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.2.L.29-30ap.);
7. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-04-19 apklausos protokolo dalies (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.2.L.31);
8. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-06-17 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.2.L.184-185 ap.);
9. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-05-31 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.2.L.188-189);
10. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-06-19 apklausos protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.2.L.190-190 ap.);
11. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-07-24 nutarimo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.2.L.212-213);
12. LSSR KGB 4 valdybos 1957-08-09 apžiūros protokolo (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.3.L.148-149);
13. LSSR prokuroro padėjėjo 1960-12-10 išvados dalies (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.3.L.258);
14. LSSR KGB tardymo skyriaus 1957-07-26 nutarimo (F.K-1.Ap.58.SB.P-14043-Li.L.72-73);
15. Laikraščio "Protėvių takais" Nr. 10 (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.4.L.2-150,151);
16. Atsišaukimų (F.K-1.Ap.58.B.P-14043-Li.T.4.L.2-145,146,147,148,149,158,159) kopijas.

PRIDEDAMA. 40 lapų.

Direktoriaus pavaduotojas
e. direktoriaus pareigas Kęstas Remeika

Lydraštis

Ištrauka iš kunigo Marijono Petkevičiaus laiško Kaziui Michelevičiui

Apie Rudniką: tai labai skaudi nelaimė. Nežiūrint to, kad daugelis pasakojo, kad dar ligi šiol nenustatytas tikras aukų skaičius. Paskutinėm žiniom yra žuvę 3 mūsų tautiečiai. Visą Vorkutą tai sukrėtė. Eilėje kasyklų buvo reaguota, tačiau visi laikėsi principo - neįsileisti į skerdynes su kriminaliniais, kurie yra visada įrankis čekistų rankose. Atrodo buvo kai kurių netaktų iš politinių kalinių pusės. Daugumoje užimama pozicija - negyventi ir nedirbti kartu su kriminaliniais (taip įvyko Ajač Jagoje), reikšti protestus, iššaukti kompetetingus asmenis, bet nekišti kriminalinių (į ką linkę vakariečiai).

Amnestija kažko ypatingo neįneša, tačiau tai faktas, kad jie darosi bejėgiais, jie sprogsta iš vidaus. Žinoma tai ir politinių faktorių sąveikoje, tačiau ir vidiniai motyvai labai svarūs - taigi ir mūsų vasara nepraėjo veltui.

Iš TEC'o rašo man visą laiką Jeronimas, kunigas Jonas iš Ajač Jagos. Ten ypatingai nieko. Mes irgi neturim kuo ypač girtis. Kasdieninės dienos. Visgi apie 250 žmonių ruošiasi amnestuotis - taip, kad daug kalbų, planų ir panašiai.

Visiems lietuviams širdingiausi sveikinimai, mano pagarba ir linkėjimas nepalūžtamai grumtis iki galutinių pergalių, tvirtos dvasios ir geros nuotaikos! Visiems ačiū už foto. Mes jūsų nepamirštame.

Sveikinimai asmeniškai Petrui. Tėvui St. keli žodžiai, kun. Račiūno laiškas jam ir knygelė. Rašykit per Ireną.

Linkiu jėgų, ištvermės, sveikatos. Tesaugo Dievas.

Priimk mano norą pasidalyti su tavimi mano santaupom. Tu visai nieko nesakai kuo tau praktiškai padėti. Nuvykti norėčiau pas tave. Kur tavęs ieškoti ir ar galima būtų pakalbėti? Negi darbovietėje? Aš atvykčiau šeštadienį, nors ir man sunku išsiplėšti. Sveikina kun. Jakubauskas, Račiūnas, kun. Jonas Pen. Būk laimingas.

kun. Marijonas, 1955.10.07

Faksimilės 80 p. tekstas

Ištrauka iš kunigo Marijono Petkevičiaus laiško Kaziui Michelevičiui

Vorkutos vaizdas nuo 62-jo spec lagerio.

(K.Michelevičiui E.B.)

(Skaityk vienas)

Dar turiu tau, Kazy, pasakyti ir sykiu prašyti tokį dalyką, nes tik su tavimi galiu tai daryti. Greitu laiku bus išleistas LPKS biuletenis laikraštėlis, kurį prisiųsime ir jums. Darbuotojams reikalinga iš kiekvienos šachtos teisingų žinių. Todėl kreipiamės į jus, kad šį darbą atliktumėte sąžiningai, nesigailėdamas triūso prisidėdamas prie šiuo metu vedamos kovos prieš bolševikus pabaltijiečių judėjimo veikloje.

Žinių reikia šių:

1. Pirmūnų pavardės ir tų žmonių, kurie čekistam padeda varyti propagandą, kad kalinys tik savo sąžiningu darbu gali užsitarnauti laisvę. 2. Griežtai nurodyti asmenis, kurie daro reakciją prieš judėjimo veiklą. 3. Visokios ištikusios nelaimės šachtoje: užmušimai, sužeidimai ir panašiai. 4. Kiek žmonių, atsisakiusių nuo darbo.

”Ulanas 62”

Su malonumu turiu konstatuoti, kad judėjimo siekiai ir dvasia neaplenkė nė vienos stovyklos lietuvių ir pasireiškė įvairiais efektais: vienur didesniais, kitur mažesniais, tačiau visur pakankamai jaučiamais.

Padarysime trumpą, chronologinę, įvykių eigos apžvalgą. Liepos 5-tą dieną 7-tos kasyklos mažosios zonos lietuviai apleido zoną ir po poros dienų buvo išvežti į 62-jį olpą. Netrukus po jų dirbti atsisakė 2-os elektrinės lietuviai. Negalėdami kitaip jų paimti, čekistai pasikvietė kareivių iš kaimyninių stovyklų, išvedė darban pirmąsias dvi pamainas, trečiai dar tebesant darbovietėje. Pasiliko vieni lietuviai ir keliolika žmonių kitų tautybių, kurie po ilgų derybų išėjo už zonos ir buvo šaukiami pagal įvairius sąrašus viršininkų, viršininkėlių, jų tarpe ir kombinato viršininko padėjėjo režimo reikalams. Tuos, kurie pažadėjo dirbti, suleido zonon, o atsisakiusius dviem partijom išvežė į 62-jį olpą. Pažymėtinas yra šių įvykių teatrališkumas ir gąsdinančios priemonės: buvo sumobilizuota net 300 kareivių, kurie tačiau nesiėmė jokių fizinių priemonių, o antroji pusė nepadarė jokių neapgalvotų išsišokimų. Po šių įvykių daugelyje kasyklų bent du kartus padidėjo atsisakiusių nuo darbo skaičius. Iš 7-tos kasyklos dar išvežė į 62-jį atsisakiusių nuo darbo lietuvių. Tik prasidėjus Ženevoje posėdžiams, staiga visiškai sustojo 3 ir 4 šachtos. Dalis žmonių pasiliko kasyklos zonoje ir ten gyvena, gaudami iš bendros zonos tik maistą. Šiuo metu neturime žinių apie tų kasyklų tolimesnius įvykius. Visose kasyklose nepaprastai krito išduodamos anglies kreivė. Skaitoma labai gerai, jeigu tokia kasykla, kaip 40-ji duoda iki 55-60% plano. Iš 40-tos buvo atvežta pilna mašina pabaltijiečių į 7-tos šachtos mažąją zoną, į kurią jie atsisakė eiti. Nepriėmė jų nė 62-sis, iš kur buvo grąžinti atgal ir tik iš antro karto jie rado prieglaudą 62-me olpe, kuris užpildomas pabaltijiečiais. Netrukus po to 40-ji sustojo. Sustojo ir 2-ji kasykla. Visoje Vorkutoje įvestas ypatingas stovis. Labai įdomios čekistų priemonės gaisrui sustabdyti, kuris tačiau yra prasidėjęs visose Tarybų Sąjungos stovyklose ir ypatingai smarkiai liepsnoja Sibire.

Raudonieji vergvaldžiai staiga papylė kaip iš gausybės rago ”lengvatas” ir didelis skaičius žmonių buvo išmestas į taip vadinamą palengvintą režimą. Per savo agentus čekistai paskleidė gandus apie 62-jį, kad, girdi, ten teduoda tik po 300 gramų duonos ir yra nežmoniškos gyvenimo sąlygos. Vežimas į 62-jį olpą pravedamas su didžiausia pompa ir gąsdinančiomis aplinkybėmis.

Valdžia kai kada apdovanoja mus savo varganomis dovanomis - palengvintas režimas, leidimai, užskaitos ir kitos malonės. Tironas mėgsta pasirodyti galingu, antgamtišku, nepaprastu. Hitleris, pavyzdžiui, sakėsi esąs Apvaizdos siųstas. Stalinas - plieninis, nenugalimas, neklystantis, genijus ir t.t. Kompartija - nenugalima, amžina, vienintelė teisinga, visos liaudies mylima, išrinkta, įgalinta. Tironas dangstosi šventais vardais ir apgaulingai dangstosi, operuoja šventomis sąvokomis, kaip Tėvynė, Laisvė. Tačiau kuo ta laisvė daugiau akcentuojama, tuo jos mažiau ten yra. Asirijos ir Egipto valdovai stengdavosi pasirodyti žmonėms su antgamtiškomis savybėmis. Vespasianas, grįždamas iš Asirijos per Aleksandriją Romon, ”gydė” aklus ir luošus. Aleksejus meldėsi už Staliną, taip pat atstovai kitų religinių sektų sveikino jį gimimo dienos proga.

Visa tai apgaulė ir melas. Tironas neturi daugiau galios, išskyrus tą, kurią patys žmonės jam duoda: teisę nebaudžiamam juos engti ir kankinti. Kokia nesąmonė - tironas vienas, tironų saujelė, o vergaujančių milijonai! Ką reiškia tironas prieš milijonų valią?

Savanoriai vergai, iš jūsų nereikalaujama, kad jūs muštumėtės su jais, užpuldinėtumėte juos, tironus, nustokite tik juos palaikyti savo vergišku darbu, jūs pamatysite, kaip jie, nelyginant milžiniškam bokštui minkštais molio pamatais, grius visu savo išpūstu didumu ir netikra galia.

Šalin savanorišką vergiją!

Tegyvuoja žmogaus teisės, tegyvuoja laisvė!

Iš ciklo ”Lietuvis vergijoje”

Atėjo jie į tavo pirkią -
laukiniai, nuožmūs, kruvini.
Sukliko kūdikis. Žmona pravirko -
į kur nesavas tu eini?

Už sodo žalias vasarojus -
pro vasarojų žalią tą,
drėgna dirva draugu pamojo
birželio saulės nupilta.

Gimta giria - krūmokšniai, medžiai.
Sustingęs ežeras arti.
Į karčias, smulkias kelio dulkes
nukrinta ašara karti.

Sudie, gimta šalie, sudie,
motule, kūdiki, žmona!
Toli už žydinčių laukų, už pievų,
nulinksta saulė raudona.

Žėruoja, dega rausvos dėmės,
danguj ugnis, širdy ugnis.
Ir viską, viską jam atėmęs,
į naktį nešas traukinys.

Diena našlaite nuskriausta nusviro,
dangus baugia pašvaiste užsiliejo...
Kur jūs lakštingalos gimtųjų mano girių?
Kur jūs liūliuojantys mano laukai žalieji?

Lediniai vėjai plakas tundros plote,
poleriniai speigai... sargybų bokštai...
Kur tu, Tėvyne mano mylima ir išsvajota?
Aš mirštu be tavęs, be tavo oro trokštu!

Krinta kastuvas iš rankų nusilpusių -
Kam dirbti, jei viską man atėmė?
Nebegiedos lakštingala niekad kilpose.
Nebedirba lietuvis po šalį svetimą.

Ir nelaukia "lengvatų", pažadų jam nereikia,
neparduos jis Tėvynės, kaip Judas...
Tu kelk, pasiimk savo lovą ir eik,
tu pabusk, jei esi nepabudęs!

Dėmesio - gaisras plečiasi

Prasidėjęs Vorkutos politinių kalinių stovyklose pabaltijiečių judėjimas, metant darbą iškovoti sau žmoniškąsias ir nacionalines teises, palietė visas kasyklas ir olpus. Šiandien jau ryškėja patys pirmieji rezultatai ir atskirų stovyklų susipratimo lygis.

Įvykiai plėtojasi tokiu tempu, kad kas šiandien atrodo nauja, rytoj bus jau pasenę, tačiau juo labiau tenka pasistengti objektyviai juos įvertinti, apsvarstyti ir iš jų pasimokyti.

Faksimilių 86, 87 p. tekstas

A.Lučinskas ir P. Aleksiūnas prie žuvusio 4-je šachtoje Česlovo Aleksandravičiaus kapo Vorkutoje 1955 m. 07.06.

6. Su malonumu tenka konstatuoti, kad pradinio siekimai ir dvasia neaplenkė nė vienos stovyklos [illegible] ir pasireiškė įvairiais efektais: vienur didesniais, kitur mažesniais, tačiau visur pakankamai jaučiamais. [illegible]

Padarysime trumpą chronologinę įvykių eigos apžvalgą. Liepos 5-tą dieną 7-tos kasyklos mažosios zonos lietuviai apleido zoną ir po poros dienų buvo išvežti į 62-jį olpą. Netrukus po jų dirbti atsisakė 2-sios elektrinės lietuviai. Negalėdami kitaip jų paimti čekistai pasikvietė kareivių iš Kalmyrinsko stovyklų, išvedė darban pirmąsias dvi pamainas, trečiai dar tebesant darbovietėje. Pasiliko vieni lietuviai ir keliolika žmonių kitų tautybių, kurie po ilgų derybų išėjo už zonos ir buvo šaukiami pagal įvairius sąrašus viršininkų, viršininkėlių, jų tarpe ir kombinato viršininko padėjėjo režimo reikalams. Tuos, kurie pasižadėjo dirbti, suleido zonon, o atsisakiusius dviem partijom išvežė į 62-jį olpą. Pažymėtinas yra šių įvykių teatrališkumas ir gąsdinančios priemonės: buvo sumobilizuota net 300 kareivių, kurie tačiau nesiėmė jokių fizinių priemonių, o antroji pusė nepadarė jokių neapgalvotų iššokimų. Po šių įvykių daugelyje kasyklų bent du kartus padidėjo atsisakiusių nuo darbo skaičius. Iš 7-tos kasyklos dar išvežė į 62-jį atsisakiusių nuo darbo lietuvių. Tik prasidėjus Ženevoje posėdžiams staiga visiškai sustojo 3-4-ta šachtos. Dalis žmonių pasiliko kasyklos zonoje ir ten gyvena, gaudami iš bendros zonos tik maistą. Šiuo metu neturima žinių apie tų kasyklų tolimesnius įvykius. Visose kasyklose nepaprastai krito išduodamo anglies kreivė. Skaitoma labai gerai, jeigu tokia kasykla kaip 40-ji duoda iki 55-60% plano. Iš 40-tos buvo atvežta mašina pabaltiečių į 7-tos šachtos mažąją zoną, į kurią jie atsisakė eiti. Nepriėmė jų nė 62-sis, iš kur buvo grąžinti atgal ir tik iš antro karto jie rado prieglaudą 62-me olpe, kuris užpildomas pabaltiečiais. Netrukus po to 40-ji sustojo. Sustojo ir 2-ji kasykla. Visoje Vorkutoje įvestas ypatingas stovis. Labai įdomios čekistų priemonės gaisrui sustabdyti, kuris tačiau užsiėmęs visose Tarybų Sąjungos stovyklose ir ypatingai smarkiai liepsnoja Sibire.

Raudonieji vergvaldžiai staiga papylė kaip iš gausybės rago „lengvatas" ir didelis skaičius žmonių buvo perkeltas į taip vadinamą palengvintą režimą. Per savo agentus čekistai paskleidė gandus apie 62-jį, kad, girdi, ten teduoda tik po 300 gramų duonos, ir nežmoniškos gyvenimo sąlygos. Vežimas į 62-jį olpą pravedamas su didžiausia pompa ir gąsdinančiomis aplinkybėmis.

3. ingi duoda savo vergiško darbo vaisius ir pakenčia tirono režimas lei-
dimą, reiškiamus ir kitas malones. Tironas mėgsta parodyti galingu,
antgamtišku, nepaprastu. Hitleris pats sakėsi esąs Apvaizdos siųs-
tas. Stalinas – pikčiausias, nenugalimas, neklystantis, genijus ir t. t.
Kompartija „nenugalima jėga", visuomet teisinga, visos liau-
dies mylima, išrinkta, įgalinta. Tironas dangstosi šventais vardais
ir apgaulingai slapstosi, pasivadinę šventomis sąvokomis, kaip
tėvynė, laisvė, tačiau kuo ta laisvė daugiau akcentuojama, tuo
jos mažiau ten yra. Asirijos ir Egipto valdovai stengdamiesi pa-
rodyti žmonėms su antgamtiškomis savybėmis. Vespasianas grįž-
damas iš Asirijos pro Aleksandriją Romon „gydė" aklus ir luošus.
Aleksijus meldėsi už Staliną, taip pat dėkojo kitų religinių sektų
šventikai jo gimimo dienos proga.

Visa tai apgaulė ir melas. Tironas neturi daugiau galios,
išskyrus tą, kurią patys žmonės duoda: teisę, nebaudžiamam juos
engti ir kankinti. Kokia nesąmonė – tironas vienas, tironų sau-
jelė, o vergaujančių milijonai! Ką reiškia tironas prieš milijonų
valią?

Savanoriai vergai, iš jūsų nereikalaujama, kad jūs muš-
tumėtės su jais, nugalėtumėte juos, tironus, sustokite tik juos palai-
kyti savo vergišku darbu, jūs pamatysite, kaip jie, nelyginant
milžiniškas bokštas, netekęs molio pamato, griūs visu savo
išpūstu didumu ir netikra galia.

Šalin savanoriška vergija!

Tegyvuoja žmogaus teisės, tegyvuoja laisvė!

Paruošta pogrindžio spaudai medžiaga iš Vorkutos lagerio, Kazimiero Michelevičiaus

Iš ciklo „Lietuvis vergijoje" atsiųsta 1950 m.

Atėjo jie į tavo pirkią
Laukiniai, nuožmūs, kruvini.
Sušuko kūdikis. Žmona pravirko –
Į kur nešioja tu eini?
Už sodo žalias vasarojus, –
pro vasarojų žalią tą
drėgna dirva draugė po mojo
kirtėjo saulės nuputta.

Dėmesio – gaisras plečiasi

Prasidėjęs Vorkutos politinių kalinių stovyklose pabal-
tiečių judėjimas metant darbą iškovoti sau žmoniškesnias ir
ir nacionalines teises palietė visas kasyklas ir olpus. Šiandien
ryškėja patys pirmieji rezultatai ir atskirų stovyklų susipratimo lygis.

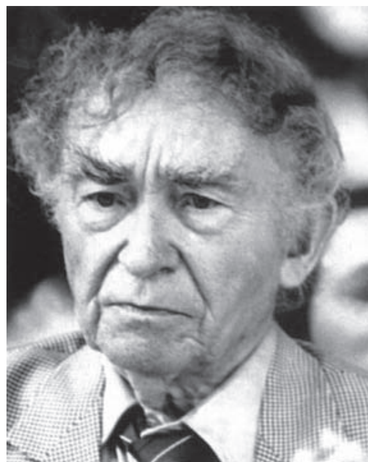
Įvykiai plėtojasi tokiu tempu, kad tas šiandien atrodo nau-
ja, rytoj jau pasenę, tačiau juo labiau tenka pasistengti
objektyviai juos įvertinti, apsvarstyti ir iš jų pasimokyti.

x 531

Stalinui mirus, buvo paskelbta amnestija, bet politinių kalinių lūkesčiai neišsipildė: pirmoje vietoje buvo paleisti kriminalistai, žmogžudžiai, vagys ir kitas galvalas. Trūko politinių kalinių kantrybė. Prasidėjo streikai (I streikas — 1953 metų liepos 21 d.; II-trąjį streiką 1955 m. vasarą Vorkutoje pradėjo lietuviai):

Dieną prieš streiko paskelbimą stovykloj atsirado vaidila Valiūnas, kaip griežtam režimui ir sunkiam darbui atsiųstas nusikaltėlis.

Suradęs progą, jis pradėjo kalbas su kaliniais.
"Broliai
ir nebroliai,
ar norit, kad aš jums
pasakyčiau, ant ko laikosi sovietų imperija —
didysis tautų kalėjimas?"
Buvo atsakymas: NORIM!
Ir vaidila Valiūnas
kalbėjo:

Bernardas Brazdžionis

Ištrauka iš
Bernardo Brazdžionio
poezijos rinktinės
”Poezijos pilnatis”
išleido
Lietuvos kultūros fondas
Vilnius, 1989 m.

532 BAIMĖS KULTAS

"Viešpats — mano šviesa, gelbėtojas mano: ko man bijoti?
Viešpats gina mano gyvybę: ko man drebėti?
Dovydo psalmės, 26, 1

Lietuvišku žodžiu nuo amžių mes garbinom tave,
tėvų ir protėvių Dieve,
ir tu nereikalavai iš mūsų garbės per panieką,
ištikimybės per policiją,
melo per teismą,
tiesos per melą ir meilės per neapykantą.
Ne taip, ne taip supranta atėjūnai meilę, maldą, garbę

ir ištikimybę.
Savus dievus, savo maldas ir savo priesakus
jie atnešė į mūsų žemę.

Jų pirmas dievas buvo melas,
jų antras dievas buvo kerštas,
jų trečias dievas buvo prievarta,
jų ketvirtas dievas buvo niekšybė,
jų penktas dievas buvo išdavystė,
jų šeštas dievas buvo žudymas,
jų septintas dievas buvo svetimo turto grobimas,
aštuntas — niekinimas grožio, meilės ir idealizmo,

o devintas — baimė.

Ir garbino jie baimę, savo valdinių ir savo valdovų dievą

ir sukūrė gigantišką baimės kultą.

Lydėjo juos baimė dieną ir naktį,
rytą ir vakarą,
dirbant ir miegant, mylint ir bučiuojantis,
sekant ir išduodant, žudant ir nužudžius.

Juos gąsdino gyvieji, kad gyvi 533
ir mirusių lavonai nedavė ramybės
nei valgant pusryčius, nei vakarienę,
nei geriant vandenį, nei alų, nei degtinę,
nei teismų salėse, nei pokyliuos,
nei namie tarp sienų keturių,
nei kelionėje ant plyno lauko.
Ir baimės siaubo apimti jie tūžo, kad nusikratytų,
bet ji dar ir dar stipriau juos smaugė savo geležinėm replėm.

Ir lydi juos anie dievai devyni ir devynios dešimtys mažų dievukų
į tarnybos lapą ir į partijos bilietą kruvinu pirštu įrašyti.

Ir tebelydi juos ta baimė penkmečiai po penkmečių.

Ir bijo jie. Ir bijo jie. Ir bijo.

Bijo viršūnė apačios, bijo apačia viršūnės.
Bijo vienas visų, visi — vieno.
Bijo jaunas seno, bijo senas jauno.
Bijo vaikas tėvo, bijo tėvas vaiko.
Valdininkas bijo pavaldinio, o pavaldinys viršininko.

Visi jie kas nors ko nors bijo.

Jie bijo! Jie bijo! Jie bijo!

Jie bijo poeto simbolisto,
Jie bijo užsienio turistų,
Jie bijo, kai darbo diena,
Jie bijo, kai religinė šventė.
Jie bijo moderniško meno,
Jie bijo istorijos vadovėlio seno.

Jie bijo Jakšto, Pakšto, Maironio,
Jie bijo Bernardo Brazdžionio.

Jie bijo izraelito, protestanto, kataliko,
Jie bijo tūkstančio dalykų.

534 Jie bijo. Jie bijo. Jie bijo.

Jie bijo balto, jie bijo juodo,
Jie bijo gaidžio raudono kuodo.
Jie bijo geltono-žalio-raudono,
Jie bijo negyvo Lenino lavono.
Jie bijo radijo BI-BI-SI,
Jie bijo lietaus nelietaus debesy.
Jie bijo Romos, New Yorko, Paryžiaus,
Jie bijo bažnyčios, kaip velnias kryžiaus.

Jie bijo. Jie bijo. Jie bijo.

Dzeržinskis bijo Menžinskio, Jagoda bijo Ježovo,
O visi kartu sudėjus — bijo žmonių, išsigandę lenda po lova.

Jie — nenugalimos armijos maršalai, generolai,
politrukai, revoliucijos pirmūnai,
apdovanoti už drąsą, kaip kiškis kopūsto lapo

Bijo Lietuvos Nežinomo Kareivio kapo.

Jie bijo! Jie bijo! Jie bijo!

Jie bijo žmogaus nužmoginto, bejėgio, nelaimingo,

Jie bijo to, kurs dar yra,
Bijo to, kurs šią naktį paslaptingai dingo.

Jie bijo! Jie bijo! Jie bijo!

Jie bijo Berijos, Berija bijo Stalino,
O Stalinas — Vorkutos vergo, kankinamo kalinio.

"Tai ko, pagaliau, mums bijoti!" —
Unisonu sušuko visi.

"Vorkutoj sukilimas!" —
pranešė BI--BI-SI.

Ištraukos iš knygos ”Žizn i borba za koliučėj provolokoj”

(VI skyrius, 207 psl.) vertimas

1953 m. Vorkutos sukilimo dalyvis prancūzas Armanas Malumianas vėliau rašė: ”Tai buvo ne maištas ir ne sukilimas - tai buvo taiki demonstracija, turinti tikslą informuoti naujus Kremliaus šeimininkus, kas vyksta lageriuose.” Tačiau lageriniam molochui taikingumas nėra būdingas. Pažadėję sušvelninti katorginį režimą, lagerių viršininkija, palaikoma maskviškės delegacijos, kurioje buvo generolas I.I.Maslenikovas ir generalinis prokuroras R.A.Rudenko, pareikalavo iš streikuotojų besąlygiškai kapituliuoti ir išduoti kurstytojus. Rugpjūčio pirmąją ”nesukalbamuosius” sušaudė automatais. Kruvinasis susidorojimas nepalaužė lagerinio Pasipriešinimo dvasios. Po dvejų metų Vorkuta vėl sustreikavo, tiesa, šįkart apseita be aukų”

Vertė Algimantas Zolubas

Faksimilės 93 p. vertimas

Laisvės kovotojas
prof. Juozas Klimavičius.
1947 m.

каждого из них по 25 рублей. Всех, кто отказался отдать деньги, бандиты убили.

Пиком лагерных "беспорядков", охвативших ГУЛАГ в 1953–1954 гг., стало движение сопротивления в Особых лагерях – Речном (на Воркуте), Горном (в Норильске), Степном (в Карагандинской области Казахской ССР) и некоторых других, которое соединило в себе все наиболее распространенные формы протеста: восстание, забастовку и голодовку. Об этих акциях массового неповиновения, в которых участвовали не сотни, а тысячи заключенных, уже немало написано, опубликованные документы позволяют проследить ход событий буквально по дням. Особенностью названных восстаний-забастовок было то, что впервые за всю историю ГУЛАГа заключенные потребовали не улучшения условий содержания, а *свободы*. Восставшие летом 1953 г. горняки Воркуты выдвинули лозунг: "Уголь – Родине, нам – свободу!". Растерявшееся лагерное руководство не сразу нашлось с ответом. Начальник Речного лагеря генерал-майор А.А. Деревянко, про которого заключенные говорили, что у него не только сердце деревянное, но и голова, пытался увещевать забастовщиков: "Что вам надо? Живете на всем готовом! О вас заботятся, одевают, кормят! Какой еще свободы вам надо?"[63] Другой генерал, бывший начальник Норильстроя А.А. Панюков, услышав, что заключенные Горного лагеря объявили забастовку и выдвинули ряд требований, не мог скрыть своего искреннего недоумения: "Какие у вас могут быть требования? То, что вам положено, вы получите и без требований, а то, что не положено, вы не получите, как бы ни требовали". Естественно, заключенные требовали "неположенного". Например, в женском лагерном отделении Горлага забастовка началась под лозунгом "Свободу народам и человеку!". В каторжном отделении наряду с плакатом "Требуем уважения прав человека!" были вывешены и более радикальные лозунги, такие как "Долой тюрьмы и лагеря!", "Требуем возвратить нас к нашим семьям!" и другие аналогичного содержания. Очень важно отметить, что действия заключенных носили сугубо мирный характер. Участник воркутинского восстания 1953 г. француз Арман Малумян писал позднее: "Это был не бунт и не восстание – это была мирная демонстрация с целью информировать новых хозяев Кремля о том, что происходит в лагерях"[64]. Однако миролюбие не в характере лагерного молоха. Пообещав смягчить каторжный режим и пересмотреть личное дело каждого, лагерное начальство, поддержанное московской делегацией в составе генерала И.И. Масленникова и генерального прокурора Р.А. Руденко, потребовало от забастовщиков безоговорочной капитуляции и выдачи зачинщиков. Первого августа "несговорчивых" расстреляли из автоматов. Кровавая расправа не сломила дух лагерного Сопротивления. Через два года Воркута вновь забастовала, правда, на этот раз обошлось без жертв.

В Горном лагере стихийные протесты начались в 20-х числах мая 1953 г. Произвол лагерной администрации, провокации оперативно-чекистских отделов, террор конвоя – все это вызвало отпор и породило форму сопротивления, которую исследовательница А.Б. Макарова вполне справедливо назвала "восстанием духа". Как и в Воркуте,

Sukilimas

Dokumentas ?????

Išaušo streiko rytas

Vorkuta, stebuklų ir kontrastų šalie, žemės gelmių turtų talpykla, kančių, ašarų ir kalinio paskutinė vilties vieta. Tavo vasaros tundros žaluma, elnių bandos ir žiemą vasarą šių nuostabių tvarinių traukiamosiose rogėse komio "hei, hei...!". Baisios, neregėtos pūgos ir šalčiams spiginant nematyto grožio, visomis spalvų varsomis žaižaruojančios šiaurės pašvaistės. Pikti šunų lojimai ir dar piktesnės "nadziratelių" komandos sutvirtinant jas triaukščiais matais. Vorkuta, mano ir turbūt milijono čia pabuvojusiųjų, gyvųjų ir mirusiųjų, kančia, skriauda ir gyvenimo universitetas. Žmonijos priešai Tau ir mums paskyrė šėtoniškąją kūno ir dvasios naikinimo dalią, o Viešpats, pamatęs užšalusius kraujo ežerus, Vorkutos ašarų upę, ore sustingusius šauksmus ir jokių nenaudėlių ir gamtos stichijų nenustelbtą, šiaurės pašvaistėje įaustą maldą: "Dieve pasigailėk mūsų!... Gospodi!...God!..., ryžosi pažvelgti į šią ašarų pakalnę.Visi komunistų kėslai nugarmėjo pūgomis, karceriuose grūdinosi dvasia, atgimė ryžtas, prabudo laisvės idėja, susikūrė nauja, pasaulyje negirdėta visuomenė - lagerių piliečių bendrija, su savo vidaus valdymosi sistema-komitetais, nerašyta jurisdikcija, savo saugumu, etika, morale ir sąžine.

Saulėje maudėsi 1955 metų Vorkutos vasara. Karininkui Ignui Uogintui sutikus vadovauti 1955 m. visuotinam Vorkutos streikui, dar kartą buvo sukviestas LLKS valdybos posėdis, kad I.Uogintą patvirtintų streiko komiteto pirmininku, o tuo pačiu įtrauktų jį į LLKS valdybos narius bei duotų signalą pradėti streiką. Streiko pradžios kodas buvo užšifruotas -"Vorkutos vasara, 1955 m. liepos 21d." Gavę tokį laiš-

Visos Vorkutos 1955 m. streiko komiteto pirmininkas (nuo 1955 m. liepos mėn.) Lietuvos karininkas Ignas Uogintas.

kutį, vietiniai komitetai tuojau pat turėjo pradėti lageryje streiką.

Kitos dienos rytą, apie 5-6 valandą, per barakus lageriuose turėjo pereiti atrinkti vyrai su kaukėmis, pagal streiko instrukcijas vadinami ”boksininkais”(gal todėl ir buvo vėliau bandyta šį streiką pavadinti ”boksininkų sukilimu”) ir pranešti, kad nė vienas nesikeltų ir neitų į darbą. Jei kas nepaklausytų, prireikus buvo leidžiama panaudoti fizinę jėgą. Nutarta pradėti budėjimą visą parą, ypač naktį, kuri Vorkutos platumoje tuo metu prilygo dienai. Turimais streikui pasiruošimo duomenimis, kiekvienas lageris turėjo tam tikslui paruošęs nuo 60 iki 200 viskam pasirengusių, šaltais ginklais ginkluotų vyrų, kurie bet kuriomis sąlygomis įvykdytų savo pareigą. Tokių lagerių, įskaitant ir moterų, buvo devyniolika. Streikui prasidėjus, kiekvienas streiko komitetas tvarkosi savo nuožiūra ir atsakomybe, nes buvo manyta, kad visi lageriai čekistų bematant bus griežtai izoliuoti ir su 62-uoju ypatingo režimo lageriu bet koks ryšys bus bergždžias.

Valdyba patvirtino Vorkutos streikų pirmininku I.Uogintą, sutarė streiko pradžią, o LLKS valdybos nario išrinkimui turėjo pritarti kituose lageriuose esantys valdybos nariai. Streiko pradžios kodas buvo užšifruotas. Beliko laukti iš 8-tos šachtos ateinančių remontininkų, o tiksliau - Stasio Laskausko, kad jis savo išskaptuotame kirkos kote laiškus išneštų ir perduotų Jonui Navickui. Šis, savo ruožtu, pranešimus per Pavolgio vokiečius turėjo įteikti adresatams. Tačiau nei remontininkų brigada, nei S.Laskauskas nei ryte, nei iki pietų nesirodė. Kas daryti? Tai pirmas atvejis per kelis pastaruosius mėnesius. Gal kokia išdavystė? O gal kas nors negero atsitiko? Taigi sutriko ryšys, ir dar tokiu laiku. Vėl renkasi streikų komitetas. Svarsto. Ieško išeities, bet jos nėra, negi mesi laiškelį pirmam praeinančiam prašaliečiui. Mūsų gerojo kareivėlio irgi nematyti.

Stasys Laskauskas

„Gesinam" ukrainiečių nepasitenkinimą

Vakar dieną iš ukrainiečių buvome gavę pakvietimą šiandien po pietų apsvarstyti lietuvių, ukrainiečių pašlijusius santykius 40-oje šachtoje ir esamą priešstreikinę padėtį Vorkutoje. Delegavo J.Valaitį ir mane. Atėję į ukrainiečių baraką jau radome už dviejų ilgų stalų sėdinčius apie 20 vyrų. Tai buvo patys įtakingiausi ukrainiečių vadai: ounovcai, vadinami banderovcais, ir kiti Ukrainos pogrindžio veikėjai. Prišliakas - visų pripažintas vakarų ukrainiečių vadas, Stepaniukas - rytiečių. Visi atsistojo, sveikinosi. Čia ir Josifas Chiminec, ir Solovėjus, ir Ivanas Kulikas bei kiti. Visi - mūsų pažįstami.

- Nu ščo, molodež, - ukrainietiškai pradėjo savo mėgiamiausiu žodžiu "molodež" Prišliakas. - Mums labai nepatinka lietuvių elgesys 40-oje šachtoje. Mes padedame ruošti jums streiką, jus laikome pačia mums artimiausia tauta, o jūs mus šnipinėjate.

- Kodėl "mes"? - pertraukė J.Valaitis.

- Gerai, ne jūs, bet lietuvis Algis Petraitis, vienas iš 40-os šachtos lietuvių vadų, - įsiterpė Germanas Stepaniukas. - Galima man tęsti - nuramino Prišliakas - Mūsiškiai tiesiog už rankos pagavo Petraitį slaptai besiklausantį mūsų pasitarimo. Darė jis tai savo, visų lietuvių ar čekistų valia, mes ir norėjome išsiaiškinti, o jūsiškiai vos nesukėlė pjautynių. Labai jau tai "protinga" streiko išvakarėse. Ar kartais jums neatrodo, kad čia dvokia čekistiška provokacija. Jei jis būtų eilinis kalinys, tai kita kalba, o dabar?

- Galima man - įsiterpiau aš. - Apie šį incidentą mes žinome, bet dėl esamos dabartinės padėties jums nesakėme. Gal ir negerai. Be to, manėme, kad viskas išsisprendė vietoje, nes A.Petraitis nubaustas, gavo lupti ir yra nušalintas nuo streiko rengimo. Jeigu kas nors paaiškės negero, teisime savo teismu. Štai laiškutis iš 40-os šachtos, kurį gavome prieš kelias dienas.

Ukrainiečiai patikėjo mano žodžiais, ir šis nemalonus incidentas buvo užbaigtas. Toliau pradėjome aptarinėti streiko situaciją.

- S.Ignatavičiaus idėjai surengti Vorkutoje visuotinį streiką mes pritarėme, nors ir ilgai svarstėme, ar jį paremti. Streikai 1953 ir 1954 me-

tais Norilske, Vorkutoje ir Kingire paskandinti kraujuje. Jų dėka naudojamės daugeliu lengvatų, ankstyvesniems kaliniams tai būtų tik svajonė, be to, dar tos ”parašos” (gandai) sklinda, - dėstė Stepaniukas. - Tačiau argi mes dėl to kovojome, kad geresnės ”balandos” (sriubos) šaukštą gautume ir paliktume savo tėvynę okupantui dar kelius šimtmečius trypti jos žemę, jos žmones, kad išnyktų gimtoji kalba ir visi kalbėtume maskoliškai ir galų gale taptume patys maskoliais? Jungiasi niekšai, pasaulio ”golodrancai”, kodėl gi gerosios pasaulio jėgos negali apsijungti ir vieni kitiems padėti? Štai kodėl mes su jumis. Tačiau mes jums lyg pagalbiniai, lyg kaip ir maskoliams ”jaunesni broliai”. Lageriuose mūsų dauguma, ir mes esame kelis kartus didesnė jėga, negu jūs. Kodėl nepasitikite? Kodėl mes jumis turime tikėti, net ir po tokio atvejo kaip 40-oje šachtoje? Negalvokite, kad mes laurų siekiame. Neaišku, kuo baigsis šis streikas, ar atlaikys kaliniai psichinį ir fizinį čekistų spaudimą ir koks bus galutinis rezultatas, nes ”viščiukus rudenį skaičiuoja”. Tačiau mes streike norime su jumis dalytis lygiomis teisėmis, vienodai numirti ar laimėti. Greičiau pirmuoju atveju.

- Broliai ukrainiečiai, mes tikime jumis ir su visomis jūsų išvado-

Josifas Chiminec Užkarpatėje ir Jadvyga Burokienė su dukra. 1970 m.

mis sutinkame. Be jūsų priešo mes nenugalėsime. Mes jaučiame jūsų petį, remkitės ir į mūsų, - susijaudinęs išsakė savo jausmus J.Valaitis.

Aš bijojau, kad jis ką nors pasakys ne taip, nes jis buvo prieš ukrainiečius ir visus slavus drauge paėmus.

- Broliai, - tęsiau aš - šis streikas yra būtinas, tai generalinė repeticija visuotiniam SSRS lagerių streikui. Negalime duoti pailsėti priešui, ir nors iki šiol mūsų aukos didelės, bet ir mažytės pergalės rodo pasirinkto kelio teisingumą. Lenkdami nugaras žuvo milijonai mūsų brolių, ir taip stiprėjo SSRS. Tai gal mes stovėdami mirsime ir siekdami užsibrėžto tikslo išgelbėsime kitus milijonus? Gal mūsų narsą matydami Vakarai nustos aukoję raudonam slibinui naujas tautas, gal jie pradės galų gale gintis? Gal pamatę mūsų drąsą nustos virpinti savo kinkas ir pradės kovą prieš blogybių blogybę. Streikui mūsų vyrai pasiruošę. Jie turi instrukcijas ir yra jas aptarę iki smulkmenų. Pagrindinė streiko nuostata: nesileisti į provokacijas, matant, kad streikas gali pareikalauti aukų, tučtuojau jį nutraukti, pereinant prie itališko streiko (eiti, bet nedirbti). O laimėjus nors ir mažą pergalę, pasinaudoti ja ir ruoštis kitų metų visasąjunginiam streikui. Tai lietuvių matymas, bet kaip bus iš tikrųjų, pažiūrėsime. Streikas turėtų prasidėti rytoj ryte. Mūsų žiniomis, 4-oji šachta jau streikuoja, - norėjau dar papasakoti apie kitus mūsų bendrus reikalus, bet atėjęs Pranas Mironas, mūsų vadinamas ”Poetu” (rašė neblogas eiles), pranešė, kad atvarė remontininkų brigadą ir kad brigadininkas Stasys Laskauskas ieško manęs.

Suradau S.Laskauską mirties zonoje, t.y. tarp vielų, grėbliu lyginantį žemę. Jis papasakojo, kodėl šiandien vėlavo, nes prieš atvarant dirbti buvo ilgas instruktažas: nekalbėti su ”štrafniakais”, neperduoti rūkalų, jeigu gautų kokius raštelius, tai grįžus į vachtą tučtuojau perduoti režimo viršininkui. 8-oje šachtoje prižiūrėtojai labai sunerimę, už menkiausią prasižengimą sodina į izoliatorių. Jo brigadoje prieš išvedant į speclagerį pas 4 kalinius rado kelis rublius, todėl į darbą jų neišleido. Girdėjęs, kad jau kai kas streikuoja ir jau yra aukų, bet patvirtinti negalįs. Netrukus mūsiškis A.Bagdonas netoli S.Laskaus-

ko įmetė ”gorbušką” (duonos kriaušlelę), kurioje paslėptas šifruotas laiškelis skelbė: ”Vorkutos vasarą” - t. y. 1955 metų Vorkutos streiką. Šis ”siuntinukas” turėjo patekti į kitus streikui pasiruošusius lagerius. Aptarėme, kad 8-oji šachta taip pat rytoj sustos ir, aišku, S.Laskausko čia nebeatves, todėl sutarėme, kad kiekvieną dieną 12 val. lauksime kokių nors žinių iš Jono Navicko, jei jis kaip nors sugebės, nes jis turėjo leidimą laisvai vaikščioti ir buvo pagrindinis mūsų speclagerio ryšininkas per Pavolgio vokiečius su kitais lageriais.

Viskas ramu, tylu, kaip prieš audrą. Streiko komitetas nuolat posėdžiauja, aptarinėja galimus variantus. Visų veiduose rimtis, bet, manau, kitų, kaip ir manoje širdyje ”velniai šunį graužia”. Ar įvyks šis suplanuotas streikas? Kaip pakryps jo eiga? Ar negrauš sąžinės nenumatytos aukos, ar nakties glūdumoje nesivaidens tų aukų priekaištingi akių žvilgsniai? Ar viską padarėme, kad to nebūtų? Ar mes turėjome teisę līsti patys ir įtikinti kitus savanoriškai aukotis kitų labui, ateities

kartoms, kurioms galbūt bus visai nesvarbu, kad dėl jų, dėl teisybės, dėl Tėvynės žus tokie jauni žmonės, dar neparagavę gyvenimo malonumų, moters aistros ir laisvo piliečio teisių. Nesėkmės atveju ir tie patys, greta esantieji, ar nebadys pirštais su pagieža tardami: ”Nevykėliai!” ”Provokatoriai!” Ar atlaikysime nesėkmių naštą?

Mes buvome apmąstę, kokios aukos gali būti. Iš devyniolikos lagerių, jeigu pralaimėsime ar laimėsime, po 3-4 žmones nuteis, kokį šimtą, du išveš į specialiuosius ar uždarus kalėjimus. Bet tie nubaustieji pajus savo vertę, išsisklaidys po įvairius bekraštės šalies lagerius ir nuves vergus į visuotinį streiką, kuris pakirs ”nenugalimosios” šalies ekonominius pamatus, o tuo pačiu ir politinius, sutrukdys užgrobti pasaulį. Dėl to verta kovoti, o gal net ir žūti. Bet kam gi plakti save visokiais ”jeigu”, kai sekundometras jau paleistas ir skaičiuoja laiką rytdienos link.

Rytojaus ryte atvežė du kalinius rusus iš ”Kapitalkos”, t. y. iš 1-ios šachtos. Buvo juos užvežę į 9-10 šachtą, bet ten nepriėmė. Todėl jie čia. Buvo bausti, sėdėjo izoliatoriuje, tai tikrai nežino, kas dedasi lagerio zonoje, tačiau girdėjo, kad prasidėjo streikas, o į 9-tą šachtą neįsileido, sakė, kad ”čužich buntarėj nenado” (svetimų maištininkų nereikia), užtenka savų.

Žvelgiame į 9-10 šachtų terikonus, vagonėliai, vežantys ”parodos” akmenis, nejuda - vadinasi šachtos nedirba, o kaip kitur?

Pro pat mūsų lagerį už kokių 50 metrų pradunda anglimi krauti traukiniai. Neramu. Nejaugi žmonės išsigando, susvyravo. O gal ryšys sušlubavo, ar netiksli informacija buvo?

Stasys Laskauskas su žmona.

Po pietų vienas ”veikėjas” (dabar gyvenantis Vilniuje) priėjo prie manęs ir sako:

- Tai kaip, gudruti, iš didelio debesies išėjo pišš? Per tokius, kaip tu, tiek žmonių į specą suvarė ir kiek dar suvarys!

- Eik tu, žinai kur... - spjoviau ir nuėjau šalin.

Dauguma žmonių pritaria teisybei ir dorai elgiasi, kai tai nesunku įvykdyti. Bet kai pamato sunkumus ir kančias, kurias reikia asmeniškai pakelti, puola į paniką ir pradeda koneveikti teisybę bei ieškoti ”atpirkimo ožių”. Tačiau yra ir tokių konjunktūristų, kurie iš pradžių tikina: ”Garvežys nevažiuos, nevažiuos!”, o kai nuvažiavo, šaukia: ”Nesustos, nesustos!” Ar tokie žmonės baisūs, ar tokia jų prigimtis? O gal jie reikalingi pusiausvyrai, nes pasaulis nukrypimų inercijoje nemėgsta.

Pagaliau pradundėjo traukinys su ”porožniakais” (nepakrautais vagonais). Mašinistas pamojavo rankomis, ant dulkėto garvežio šoninio stiklo išraitė ”7” ir užbraukė kryžiuką. Supratome: 7-oji šachta streikuoja. Po to pravažiavo ir kiti traukiniai su tuščiais vagonais. Vorkuta, 1955 m. kalinių streiko paralyžiuota, - ”stovi”.

Vorkuta. 8-tos šachtos lietuviai po 1955 m. vasaros streiko.

Nedalyvavusiems sunku suprasti pergalės džiaugsmą

Po poros dienų sutartu laiku prie pat lagerio zonos pasirodė motociklas su dviem keleiviais. Vienas iš jų buvo Jonas Navickas. Jis drąsiai priėjo prie pat spygliuotos tvoros ir visu balsu suriko:

- Vyrai, mes laimėjome! Beveik visos šachtos sustojo. Net ir ”batavikų” (kriminalinių) viena šachta solidarizuojasi su mumis. 8-oje šachtoje veikia komisija, kuri ir mane išleido į laisvę, nuimdama 9 metus katorgos, ir pasiūlė darbą mechaninėse dirbtuvėse viršininko pavaduotoju. Nedirba ”Kapitalinė”, 9-10, 8, 7, 3, 4, 2, 12-14-16, 40, 6, 47, 5, TEC-2, abidvi moterų plytinės.

Žinia tučtuojau pasklido po lagerį. Sargybinis, pamatęs nekviestus svečius ir bėgančius kalinius prie vielų, matyt paskambino lagerio vadovybei, ir pastaroji su keletu prižiūrėtojų, kurių priekyje bindzeno režimo viršininkas, bandė nuvyti J. Navicką ir jo draugą.

- Tučtuojau čiuožkite šalin, o tai įsakysiu suimti, - gąsdino režimo viršininkas.

Jono Navicko laidutuvės. Klaipėda apie 1969 m. Prie kapo lagerio draugai E.Burokas, J.Butkus ir mirusiojo artimieji.

- Mes esame laisvi kaip ir jūs ir mums niekas nenurodys kelio ir ką daryti,- atkirto Jono draugas.

- Bet jūs ne keliu važiuojate, o su Tėvynės išdavikais kalbatės, - išraudęs ir negalėdamas suvokti tokio dar amžiais negirdėto akiplėšiškumo Vorkutoje memeno viršininkas. Paskui vis dėlto atsitokėjo. - Kas jūs tokie? Dokumentus!

- O kas tu toks? Kai juos išleis, - parodė į mus, - neteksi darbo, prašysies pas mane. Laikai keičiasi: kas buvo nieks, tas bus viskuo! Aš atvažiavau pas savo brolį, kad pasidžiaugčiau, kad esu laisvas ir kad visi jie bus laisvi. Še, mano popierius. Skaityk! - Ištraukė baltą lapelį, išlankstė ir... dešinėje rankoje laikydamas, pakišo lyg vokiškai sveikindamasis ”Heil”.

- Draugas Navickas Jonas... Duočiau su broliu asmeninį pasimatymą, bet nesuderinęs su lagerio vadovybe negaliu, todėl duodu jums dešimt minučių ir draugiškai prašau: palikite lagerį. Kalbėkite rusiškai.

- Draugas viršininke, kad aš per dešimt metų neišmokau rusiškai, kas yra džiaugsmas, laimė, meilė. - paironizavo Jonas. - Be to, pagal Stalino konstituciją lietuvių kalba, kaip ir kitų broliškų tautų, yra neuždrausta.

Toliau Jonas kreipėsi į mus: - Brat (broli), septintojoje šachtoje nuėmė bokštelius, kaliniai, pasigriebę čiužinius bei savo menkavertę mantą, bėga už zonos, kitose stovyklose iš vietinių ir atvykusių iš Maskvos sudarytos komisijos peržiūri bylas, kas pusę atsėdėjęs - išleidžia už zonos, kitiems išduoda leidimus ir siūlo statybines medžiagas statytis nameliams, kitur kitaip. Viršininkai sutrikę, nežino kaip elgtis. Atvykusi iš GULAG’o komisija, iš 4-tos šachtos į Maskvą išsivežė kaip kalinių atstovą ukrainietį Igorį Dobroštaną. Net jeigu ir norėtume tęsti, streikas jau baigėsi aplinkybių ir žmonių valia. Bet tai ir yra laimėjimas - pergalė! Nebevarykime Dievo į medį. ”Do svidanja brat, do vstreči na svobode” (Iki pasimatymo broli, iki susitikimo laisvėje).

Visas lageris stebėjo ir girdėjo akiplėšiškus Jono ir jo draugo Pavolgio vokiečio monologus su Vorkutos viešpačiais ir negalėjo iš nuostabos ištarti nė žodžio, nors ir mes nebuvome pėsti.

Švelnus pietų vėjelis kedeno plaukus, ir man atrodė, kad jis dainuoja kalinių draugystės maršą:

DRAUGYSTĖS MARŠAS

T*u, mielas drauge, neliūdėki,*
Kad reikia žengt sunkiu keliu,
Šituos žodžius širdin įdėki,
Nors atsiskirti ir sunku.

Šiandien raudono maro laikas -
Rytoj mūs laukia Vorkuta.
Šiandien Rytų plėšikai siaučia,
Ateis ir mūsų valanda.

Priedainis

Drauguži, tikėk, greit nebereiks kentėti,
Tik viltį turėk, dar laisvę teks regėti.
Ir vėl susitiksim po Vyčio vėliava,
Kada mūs Šalelėj laisvės švies aušra.

Varge pažinom vienas kitą,
Tapai geriausiu mano draugu.
Ne vienas priešas nuo mūs krito,
Kai žemę laistėm jų krauju.

Kada tik taurę mes išgersim,
Pripiltą skausmo ir kančių,
Grotas krūtinėmis išversim,
Į laisvę žengsime kartu.

Priedainis

Subrendom miške, todėl ir širdys kietos,
Kautynių lauke nebuvo priešui vietos.
Jaunystę praleidom pavojuj ir ugny,
Neliūski, drauguži, - laisvė jau arti.

Vėl susitiksime, drauguži, -
Trispalvė skaisčiai plevėsuos,
Ir visi tie, kas balsą turi,
Draugystės maršą uždainuos.

Priedainis

Draugystė tvirta, draugystė kieto plieno,
Sujungė kova ir šaltos mūro sienos.
Kas žuvo - nulenksime galvas ties kapu,
Ir žengsim likimo mums skirtu keliu.

Ir staiga lyg pagal komandą: ”Valio! Valio! Hura! Ura!” Ir bendru ilgu ”Ura!” Glėbesčiavomės, bučiavomės, o kai kas iš džiaugsmo ir verkėme, slapta nušluostydami ašarą, nes draugas galėjo pamanyti, kad esi ”boba”, o ne karžygys, pakilęs Vorkutos žemės vėtroje. Atrodo, per šias dešimt minučių išaugome po kelis metrus, o mūsų dvasia - kilometrų kilometrus. Iš Guliverio šalies didžiulis Jonas Navickas su draugu pamojavo mums ranka, o mažyčiai nykštukai - prižiūrėtojai, skeryčiodami rankutėmis, numindžikavo savo keliais.

Nuvilnijo žmonių minia link pirties, sustojo rateliais, ir prasidėjo dainos. Lietuviai vieną dainą baigia, ukrainiečiai kitą nusitveria, net ir rusai, nemėgę sutartinių, pabandė: ”Bėžal bradiaga s Sachalina”... Jiems padėjo kitų tautų žmonės, o latviams ”Vėjeli, pūsk” - mūsiškiai. Dainos, kaip ir maldos, liejosi į aukštybes, sujungdamos čia esančius su namiškiais ir kovose kritusiais didvyriais. Pastarieji įkvėpė stiprybės, ryžto ir tolimesnės kovos, o gyvieji padėkos ir priesaikos tęsti kovą dėl Tėvynės ir žmonių laisvės. Kas nebuvo čia, vargiai supras pergalės džiaugsmą krūtinėje

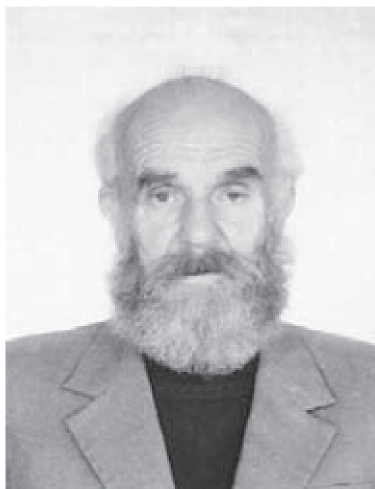
Teodoras Kilikevičius-Padykėlis, Jonas Valaitis-Viesulas, Edvardas Burokas-Šventupys. 1955 m.

ir tai, kad tik dėl šios akimirkos buvo verta gimti žemėje, šioje, kaip žmonės sako, ašarų pakalnėje. Dainos skambėjo virš Vorkutos porą valandų, kol užkimo balsai ir po truputį tilo euforija. Pulkeliais vaikšto kaliniai, dalijasi emocijomis. Atrodo, mes laisvi, tik atsidūrus ties spygliuotos vielos tinklu ir pakėlus galvą, pamačius bokštelyje sargybą, atsiduri nuogoje kasdienybėje. Tačiau ir ši nuogybė netrukdo dvasios laisvam polėkiui, nes ir nelaisvėje gali būti laisvas dvasioje.

Bandėm pasitarti LLKS valdyboje, nieko neišėjo, bandėm streiko komitete, ir vėl tas pat. Anarchija! Visi nori kalbėti, tartis, klausinėjo, kas bus toliau. O jeigu ką nors žinotume patys... Atrodė, kad buvome konspiratyvūs… Mūsų agitavimas, rašymas, spausdinimas, susitikimai su savais ir svetimtaučiais buvo paslaptis. Ir jeigu būtų buvę išdavikų, seniai jau tupėtume politcentraluose. Tad nenuostabu, kad žmonių gerosios jėgos stengėsi susilieti ir toliau kartu veikti bendros idėjos kryptimi. Tačiau kas toliau? Kad mes žinotume... Visiems kartojome: bus gerai.

Vakarop, šiaip taip atitrūkę nuo žmonių ir jų klausimų, kaip ”urkos” (sąžiningi vagys), susispietėme barako kampelyje. Kas daryti? J.Valaitis, T.Kilikevičius ir V.Vaineikis tikino, kad reikia streikus tęsti toliau, nes priešas sutrikęs, ir šią galimybę praleisti tolygu nusikaltimui. A.Plepys irgi linksėjo galva pritardamas.

- Vyrai, aš kaip karininkas, - prabilo I.Uogintas. - siūlyčiau nedaryti jokių sprendimų, kol nežinosime tikros padėties. Kokia gali būti kova be žvalgybos. Nėra informacijos - nėra sprendimo. Atgavę laisvę žmonės, jeigu tai yra tikrai (ką šiandien pranešė Navickas), ar benorės vėl kišti galvas į kilpą? Ar mes žinome jų mintis, šiandienos lūkesčius ir jų ateities

Albinas Ramelis

planus? Aš nesakau, kad mes turime apsiraminti, mūsų laimei, po tokios atomazgos. O galėjo ir blogiau būti. Čia stebuklas, ir turbūt vienintelis atvejis ne tik SSRS, bet ir visame pasaulyje. Laukime rezultatų, toliau matysime, ką daryti.

Pasamprotavau ir aš:

- Aišku, informacija pirmiausia, nes kitaip bus kova su vėjo malūnais. Bet kokia ji bebūtų, pasitikiu J.Navicko nuojauta: streiką reikia baigti. Jeigu perlenksim lazdą, komunistai nesiceremonins, jų kraugeriškas instinktas mums visiems gerai žinomas. Kartoju: nevarykime Dievo į medį. Palauksime rytojaus, jis bus protingesnis už šią dieną.

Man pritarė V.Šiška. Netoliese gulėjęs ir apsimetęs miegančiu Albinas Ramelis neiškentęs pridūrė:

- Vyručiai, atleiskite man Lietuvos mužikui iš ”pautenas”, aš jau tris rožančius sukalbėjau už tokią Dievo dovaną. Man tiesiog nesitiki, kad taip yra. O, jeigu taip, tai stebuklų stebuklas. Vietoj jūsų ginčo patarčiau jus drauge pasimelsti ir padėkoti Viešpačiui už tokią malonę ir paprašyti, kad Jis mus apsaugotų nuo tolimesnių represijų. Nejaugi jūs tikite, kad nesužinos, kas buvo iniciatoriai, ir šitie kraugeriai dovanos. Netikiu, niekaip netikiu, kad jų stukačiai visą laiką miegojo. Prašykite Dievo užtarimo! O šiandien aš, kaip ūkio dalies vedėjas, duosiu visiems po dvigubą normą ir stipresnės arbatos kaušą. Pasvarstykite mano žodžius. Aš, išskyrus Igną, esu vyriausias, niekur nelendu, bet viską matau ir turiu gerą nuojautą. Todėl nors aš ir durnesnis už jus, jaučiau, kad mes laimėsime, ir todėl savo draugams kituose lageriuose daug popieriaus sugadinau, ragindamas streikuoti.

Ignas paspaudė A.Rameliui ranką ir visi sutarėme laukti.

Pas mane atėjo Vladas Šiška ir pasakė, kad pas jį medpunkte yra atėję ukrainiečiai, rusai ir latvis. Jie daugiau kaip valandą aptarinėjo streiko eigą ir jo galimas pasekmes. Jis pats dalyvavo, bet, sakė, kad jis neturįs sprendimui įgaliojimų, todėl pasiūlė pasikviesti kitus. Taigi Vladas pakvietė mane ir Algį Plepį.

Medpunkte už medicininio procedūros stalelio, kaip dabar matau, sėdėjo ukrainiečiai Prišliakas ir Stepaniukas, rusas Novikovas ir Pice-

lis su Saulyčiu (tėvu). Lageryje buvo tėvas ir sūnus Saulyčiai iš Rygos. Prie lango atsirėmęs stovėjo lenkas, nepamenu, ar tai Braziul, ar tai Poviluik. Kažkas lietuviško. Vladas iš kito kambario atnešė suolelį. Susėdom. Tylim.

- Sveikinam lietuvius su didele pradine pergale. Tiesiog neįtikėtina. Visas Rečlagas neišėjo į darbą. To dar nebuvo ”plačiojoje tėvynėje”. - pradėjo Prišliakas. - Mes nebuvome, kaip žinote, šio streiko iniciatoriai, bet savo tautiečiams netrukdėme, o atvirkščiai - net skatinome. Žinojome, kad pabaltijiečiai niekada nejuokauja: jeigu kerta, tai iš peties. Tačiau pasėję audrą, audrą ir pjausime. Mūsų žmonės, kaip žinote, irgi dalyvauja, kaip ir jūsų, rizikuodami gyvybėmis. Todėl mes esame atsakingi už juos ir tuo pačiu už šį sukilimą. Čia jau nebe streikas, čia sukilimas, kvepiantis mūsų brolių kalinių krauju. Kaip jis vystysis, rutuliosis? Kokiu momentu sustos? Ar čekistai užspringdys mus mūsų pačių krauju? Ar spės lageriuose jūsų parinkti vadai vadovauti pagal, kiek žinau, parengtas instrukcijas, o gal masės, euforijos pagautos, žus visi, kaip vienas ”Už Tėvynę!” Neatmetamas ir čekistų provokatorių tamsus darbas. Todėl mes reikalaujame, kad generaliniame streiko komitete dalyvautų ir Ukrainos atstovai su sprendžiamaisiais balsais.

- Aš pritariu kolegoms ukrainiečiams ir noriu pareikšti nuostabą, kad latviai pilnai rėmė šį streiką, pavadintą pabaltijiečių streiko vardu, bet nė vieno latvio nėra pagrindiniame streikų komitete, - išpoškino Saulytis (ar Picelis).

- Apie streiko komitetą, jo tikslus ir uždavinius aš buvau pilnai informuotas S.Ignatavičiaus draugo Jemilijano Repino. Man čia ne paslaptis, aš juo pilnai pasitikiu. Tačiau paruošti ir pradėti, aišku, milžiniškas darbas, bet užbaigti, nežinau, ar sugebės vieni lietuviai. Turiu praktikos iš 1953 m. Vorkutos sukilimo, dėl kurio buvau nuteistas myriop ir dabar vėl velku 25-metų bausmę. Man prarasti nėra ko, bet streikuojančiuose lageriuose šimtai tūkstančių gyvųjų, kartoju, gyvųjų žmonių. Kada masės įsisiautėja, reikia labai delikačios strategijos ir diplomatijos ne tik su priešu, bet ir savųjų tarpe. Mūsų žiniomis, gautomis iš Vorkutos Rusijos socdemų partijos skyriaus, į Užpoliarę iš Leningrado

srities permetama VRM divizija, su visureigiais šarvuočiais, o nuo Ledjūrio - desantinis pulkas. Padėtis labai grėsminga ir rimta. Reikia skubiai bendrai apmąstyti ir, gink Dieve, aš ne štreikbrekeris, bet jei pakvips krauju, reikia duoti komandą (jeigu dabar kas nors klausys mūsų) nutraukti streiką. Juk čia generalinė repeticija, ir šiuo momentu nelabai tikiu, kad į tokius reikalavimus, kaip paleisti kalinius arba išvežti juos į savas respublikas, Sovietai sutiktų? Tačiau pamatę tvirtą dirigento lazdelę, kuri ne tik gali pradėti streiką, o ir mostelėjus užbaigti, čekistai pradės su politkaliniais skaitytis, ir mes juos priversime išleisti įsaką dėl pilnos amnestijos. Sustabdyti tokį galingą anglies baseiną tik vienai valandai - ir tai bus nenusakomas sugebėjimas. O kokie nuostoliai valstybės ekonomikai? Ar paskaičiavote? Štai kur mūsų korta. Komunistams sutraiškyti tankais tūkstančius priešų - nulis, bet jie ne kvaili, pasvarsto, kas ”tėvynei duos Vorkutos angliuko”? Be mūsų bus užtvindytos ir nuo dujų metano susprogs nekategorinės Vorkutos šachtos. Jiems reikalingi ne mes, o mūsų vergiškas darbas, ponai Spartakai, - be užsikirtimo ir pauzės išdėstė Novikovas. - Mes turime dabar puikius ryšius su laisvaisiais Vorkutoje ir galime bendram labui gerai pasidarbuoti. Vienybėje - galybė.

Vladas ir Algis, pagauti jausmų, visiškai sutiko su pasiūlymais. Sutikau ir aš. Bet mes negalėjome spręsti, neaptarę su LLKS valdyba, ir tuo pačiu be streiko komiteto, kuriam, kaip jau minėjau, vadovavo Ignas Uogintas (šiuo metu gyvena Šiauliuose.

- Vyrai, jūs teisūs, reikia, kad visų tautybių atstovai dalyvautų Vorkutos streiko komitete. Laikas nelaukia, reikalauja skubių apgalvotų sprendimų, aišku, jeigu nepavėluosime, nes pagal programą: kiekvieno lagerio streiko komitetas sprendžia pats, pagal aplinkybes - streikuoti iki galutinės pergalės, ar iškovojus net ir menkiausią pergalę, streiką sustabdyti ir kad kiekvienu atveju jį būtų galima atnaujinti, neišduodant vadovaujančių ir vykdančių. Mes turime šiuos jūsų pasiūlymus apsvarstyti, ir aš manau, kelių valandų laikotarpyje jums bus duotas teigiamas atsakymas, - paspaudžiam rankas, ir, greitai surinkę Vorkutos streiko komitetą, pradėjome pasitarimą. Tačiau ne viskas taip buvo paprasta. Kas gal-

va, tai pasiūlymas. Jonas Valaitis taip užsiožiavo, kad gąsdino pasitrauksiąs iš streiko komiteto, jei nors vienas slavas bus į jį kooptuotas.

- Mes viską padarėme, dabar atiduoti jiems laurus? - tiesiog šaukė jis. - Jie viską pražudys ir vietoj to, per savo paikas galvas pakiš mus po ”mašinka”. Žinau aš tuos fanfanovičius.

Visi kiti pritarė internacionalizuoti streiko komitetą. Tuo metu aš palaikiau Joną Valaitį, nes nenorėjau, kad streiko komiteto nariai taptų visiems žinomi, mano manymu, jų laukia tolimesnės kovos, neatsižvelgiant, laimėsime 1955 m. Vorkutos streiką ar ne. Surengę šį streiką jau laimėjome ir įgijome praktikos. Pasiūliau sudaryti naują 1955 m. Vorkutos streiko komitetą, paliekant esamąjį konspiracijoje. Čia Valaitis mane beveik su Trojos arkliu sulygino ir šaukė daugiau - net ant tos pačios ”parašos” (išsituštinimo statinės) nebesės.

- Jonai, aš atsitūpsiu ant kitos, - raminau jį.

Pasiūliau sukviesti visus veiklesnius šiame lageryje tautiečius. Pasiūlymas priimtas. Valgykloje daugiau kaip 50 žmonių. Daugiausia mūsų LLKS nariai. Susirinkimą pradėjo Martynas Kemtys. Jis išaiškino padėtį ir pats pritarė komitetą internacionalizuoti. Valaitis - geras, iškalbus oratorius, patraukė į savo pusę. Paprašiau žodžio, pradėjau jaudintis, susimaišiau, net dabar raustu prisiminęs, bet šiek tiek paaiškinau, kodėl reikėtų palikti esamąjį komitetą tokį koks yra, ir sudaryti naują, nes jei nebus mums palankūs sprendimai, mes nieko neprarandame, vis tiek kaip turėjome taip ir turime visus lagerių streikų komitetus savo įtakoje. Laurai, sėkmės atveju, istorijoje nesvarbu, svarbūs tiktai rezultatai.

Man pagelbėjo, tikriau išgelbėjo Edvardas Laugalys. Jis įtikino dalyvaujančius, kad būtinai reikia įsileisti kitataučius, nes juk streikas visuotinas - ir jų ne tik teisinė, bet ir moralinė pareiga vadovauti, t.y. dalyvauti streiko veiksme. Tegu visų tautybių atstovai sprendžia streiko eigos valdymą.

- Jeigu kur nors bus ne taip, nepritarsime ir kraštutiniu atveju, kaip sako Edvardėlis, pasinaudosime mūsų lagerių komitetais, - užbaigė E.Laugalys.

Balsavome. E.Laugaliui pritarta.

Po streiko - ne viskas paprasta

Internacionalinis, vadinamasis ”konsultacinis” Vorkutos 1955 m. streiko komitetas buvo sudarytas. E.Laugalys (pirmininkas), M. Kemtys, V.Vaineikis, Prišliakas, Stepaniukas, Saulytis (?), Novikovas ir estas (niekas dabar iš gyvųjų jo pavardės neatsimena).

Tačiau šiam komitetui, be kelių gerų sprendimų ateičiai, pasireikšti nebeteko, nes laikas sustatė įvykius ir šio streiko dalyvius į savo vietas, visiems paruošdamas užplanuotus likimus, sudėjo taškus ant ”i”. Kelioms dienoms prabėgus, vėl pradėjo dundėti anglimi krauti vagonai, kurią jau kasė ne tie visiškai beteisiai vergai, o žmonės, supratę, kad jie kitą kartą pasieks galutinę pergalę. Ir nors dar daugelio rankos buvo surakintos, jų dvasia jau buvo laisva. Jie jau

Vorkuta, 1955 m. Sėdi: Juozas Česonis, Martynas Kemtys, Zigmas Strumskis, Juozas Mikušauskas, Bronius, Banys. Antroje eilėje: Liudas Bručas, B.Arcimavičius, Algis Petraitis, Jonas Karnušauskas, Kazys, ..., Adomas Bagdonas ”Giedrius”. Trečioje eilėje: Bronius Stelmokas, A.Miliūnas, ..., kunigas, Petras.

po šio streiko tapo patys sau žmonėmis. Ech, tas saldus žodis ”laisvė”, o dar saldesnė mintis, kad tu nebe dvasios vergas, liaudiškai - nebe dūšios ubagas!

Pagaliau Pergalė. Ši saulė kelis kartus ryškesnė ir žavesnė, tik ji matoma ne akimis, o jausmu, sujungta sąmonės ir pasąmonės tiltu. Kuo giliau ir plačiau apžvelgi pergalės prasmę, pastangas, įdėtą žmonių ir savo triūsą, svajones ir abejones, išanalizavus teisingus sprendimus ir klaidas, susumavus visus prieš ir už, pasieki ne abstrakčią, o konkrečią pergalę ir jos vaisių, tuo ši saulė - žvaigždė įžiebia ugnį krūtinėje, įberdama superdvasios smilkalų, kurie nuteikia siekti vis naujos ir kitos pergalės. Visą tai reiškia - kovoti. Kova nereiškia: atėjau, pamačiau, nugalėjau. Ji visuomet būna permaininga, kartais su labai liūdnomis pasekmėmis, tačiau vienąkart įkąstas tas saldus pergalės vaisius pasilieka visam gyvenimui. Tai narkotikas, nuo kurio vaistų nėra.Tave apninka didybės manija. Atrodo dar vienas užmuojis ir tikslas pasiektas. Horizonto iliuzija: pasieki vieną, atrandi vėl kitą.

Galvoji, mąstai, medituoji. Niekaip negali atsiplėšti nuo minties, ką bedarytum: vaikščiotum, rašytum, ar kalbėtum. Minčių srovę plukdo prie Pergalės-saulės, ir tu ištirpsti joje švytėdamas ta pačia daugelio vaivorykščių varsa. Toliau dar gražiau. Nuo čia atsiskleidžia Meilės saulė, iki kurios ranką paduot ir kuri dar šviesesnė, grakštesnė... Neatsilaikai jos traukai... ir įvyksta stebuklas. Dingsta neapykanta, pyktis, nepasitikėjimas, nerimas, o svarbiausia - baimė. Žvelgi į likimo brolius, jie dar broliškesni, meti žvilgsnį į bendražygių nuveiktus darbus, jie dar svaresni ir didvyresniški. Pasižiūri į buvusį štreikbrekerį ir numoji ranka: ”nesigaudė” aplinkybėse. Pamatai piktą prižiūrėtoją-budelį ir tari: ”Vabalėli, sraigtelių sraigteli, kuo tu kaltas, jei tavo protelį Dievulis pasiėmė”. Sutinki čekistą-karininką ir sakai: ”Mes tau atleidžiame, nes šiandien ”našė vzialo” /mes laimėjome/, mes ne keršytojai, o laisvės kovotojai, kurie nori ištaisyti klaidas žmonių, sukūrusių vardan humanizmo - ”blogio imperiją”.

- Ei, ar tu dar ten? - kužda į ausį Edvardas Laugalys. - Aš jau

nusileidau į šią nuodėmingą žemę. Norėčiau aptarti”Varpui”straipsnį apie streiko baigtį.

- Streikas baigėsi, kai kuriuose lageriuose mes laimėjome 100 procentų, tačiau ar mes būsime suprasti tų, kurie aktyviai dalyvavo savo lagerių streikuose ir dabar yra atvežti į mūsų baudžiamąjį? Jie pilni pergalės, jų širdys pilnos sėkmės euforijos, jiems atrodo, dar vienas spustelėjimas - lagerių nebėra ir mes - Lietuvoje. Utopija. Jie pasiruošę naujoms, greitolaikėms pergalėms, bet taip nebus, nes žmonės gavę lengvatų, jau nebe streike, jau jie šachtose anglį kasa. Tu buvai vakar dienos susirinkime ir girdėjai, kaip šie puikūs vyrai, sakyčiau, lagerių generolai, visu balsu šaukė: ”Kova iki galutinės pergalės”. ”Jeigu ponai iš Vorkutos streiko komiteto išsigando, tegu lenda po narais”.

E.Laugalys ir ukrainietis Treščiakas

- Blogas choras, o dar blogesni dirigentai, jeigu negali laiku ir drauge sustoti. Reikia viską gerai išaiškinti, įrodyti, kad vėl išjudinti streiką neįmanoma ir šiuo laiku jis būtų nuostolingas. Savo kalbose, laikraštėliuose ir atsišaukimuose visur šaukėte: ”Čia tik generalinė repeticija, ateityje streikas visuose SSRS lageriuose, o gal ir visoje imperijoje”. Būkim nuoseklūs. Aiškinkime. Įrodinėkime. Čia visi žmonės protingi ir geri. Supras. Aš manau, kad mes su Veverskiu, pasikvietę kunigus

Dobrovolskį, Petkevičių, tik vakar atvykusį Vaičekauską ir kitus, išsamiai ir įtikinamai šiuo klausimu parašysime į ”Varpą”. Jeigu pritarsite ir ”Varpą” išsiųsite į kitus lagerius, mes ieškosime žąsies plunksnos.

Po savaitės, J.Navicko dėka, ”Varpas” jau keliavo po visus Vorkutos lagerius, o dar po kurio laiko iš tų lagerių pasipylė pritariantys atsiliepimai. Po šios apklausos Vorkutos streikų komitetas nutarė, kad visi 62-ame lageryje turi laisvą valią: kas nori, gali dirbti, kas ne - ne. Kas pakluso lagerio administracijai, išvyko į kitus lagerius, kas neklausė - pasiliko čia pat.

Pakalbėjome su E.Laugaliu apie šį bei tą, ir pagaliau pasiūliau jam tapti LLKS valdybos nariu, nes jis jau seniai su Vytautu Svilu draugauja ir per jį tapo LLKS nariu. Dalyvavo įvairiose akcijose ir buvo visa galva pasinėręs į streiko paruošimą Kapitalinėje šachtoje ir 7-osios ”mažojoje zonoje”.

”Varpo” redakcijos bendradarbiai. 62-as lageris, 1955m.
Placidas Vyturys ir Aloyzas Kudukis.

- Edvardėli, ačiū už pasitikėjimą, bet pasiūlymo nepriimsiu, nes laikausi subordinacijos ir neatsiklausęs negaliu sutikti, o, be to, yra ten pora įtakingų rėksnių, kurių savo gyvenime negaliu pakęsti. Jeigu jums ko nors reikės, aš visuomet su jumis, ir jeigu klausite mano patarimo, o aš žinosiu, nesišalinsiu. Be to, visose slaptose organizacijose vadai krinta pirmieji. Aš ne bailys, bet per kitų žioplumą daug prisikentėjau.

Edvardas ir Vytautas Laugaliai, 1943 m. artėjant frontui prie Lietuvos, suprato, kad reikia pradėti ruoštis antrajai sovietų okupacijai ir nelaukti, kaip kas tikėjosi, sąjungininkų desanto iš Baltijos jūros. Vokiečių arogantiškumas irgi sumažėjo ”antraeilėms” Baltijos tautoms. Jie pasiūlė paruošti lietuvius desantininkus, kurie sovietų okupacijos atveju galėtų abiem pusėm, (t.y. vokiečių ir lietuvių) būti naudingi.

1944 m. vasarą, kuomet frontas Lietuvą skyrė pusiau, E. Laugalys jau buvo Žemaitijoje su radijo siųstuvu ir ginklais, o Vytautas iš lėktuvo nuleistas į Suvalkijos miškus.

Pagaliau sovietams pasisekė užimti visą Lietuvą, ir prasidėjo represijos. Karštesni Edvardo draugai neiškentė, nušovė kelis egzekutorius. NKVD susekė vieną, ir tas, neišlaikęs kankinimų, išdavė Edvardą ir jo siųstuvą. Žiauriai pakankinę, etapu išvežė į Vilnių. Už Kauno Edvardas, karininkas Babilius ir Paulauskas pabandė bėgti.

Vienas iš ”Varpo” leidėjų A.Lukaševičius. Komunizmo Tribunolui paruošti komiteto posėdyje toliau V.Miliauskas, A.Flikaitis, J.Čeponis.

Babilius buvo nušautas vietoje, antrasis buvo surastas po trijų dienų, irgi sušaudytas, o Edvardą sušalusį, be sąmonės surado SMERŠ (stalininis metodas išaiškinant šnipus) kareiviai ir kartu su slenkančiu frontu tardydami, Edvardą vežiojo iki pat karo pabaigos. Įsrutyje (dabar Černiachovskas) karo tribunolas nuteisė 15 metų KTR (katorgos darbų) ir atvežė į Vorkutą. 7-toje šachtoje politkalinys gydytojas lenkas Dobžanskis, pagal specialybę ginekologas, pamatęs Edvardo nušalusį, žaizdotą, su nuogu, be mėsos kaulu, didįjį kojos pirštą, ir be užmarinimo pjūkleliu nupjovė kaulą, aptepė antiseptiku fundozolu. Išgyveno. Buvęs matininkas, tapo šachtos markšeideriu (geodezistu), o vėliau kalnakasybos inžinieriumi, kurį vežiodavo iš Kapitalinės šachtos į Vorkutos miestą, kad apmokytų laisvuosius inžinierius markšeiderio darbo šachtose. 1955 m. kratos metu už narų, ant kurių gulėjo Edvardas, surado pogrindinį laikraštėlį ”Severnoje Sijanije”. Iškvietė ”kūmas”, tardė, norėjo užverbuoti. Edvardui griežtai atsisakius, uždarė į karcerį, o iš čia į griežto režimo ”mažąją zoną” prie 7-tos šachtos. Vorkutos padangė pakvipo streiku. Čekistai buvo nepatenkinti Edvardo autoritetu tarp politinių kalinių ir įmetė ”ožį į kopūstų daržą” - specypatingąjį 62-ąjį lagerį, kuriame Edvardas Laugalys, Pranas Vevverskis, Adomas Lukoševičius, Povilas Vaičekauskas, Aloyzas Kudukis ir dar kiti išleido laikraštį ”Varpą”, kviečiantį ”pabusti ir keltis”.

Vladas Šiška, visos Vorkutos streiko komiteto narys

Iš dabarties - į tolimą praeitį

Apie E.Laugalį rašo ”Lietuvos aido” dienraštyje Apolonija Palmyra Liekytė-Navickienė - Lu Lu. *”Lietuvos aidas” Nr. 15. 2006-02-15.*

Vorkuta. O, kiek kelio iki jos! Kalėjimų rūsiai, karceriai, čekistų gašlios akys ir rankos. Kas gali aprašyti fizines ir dvasines kančias, bado ir kankinimų iškamuotos beteisės vergės, jaunutės mergaitės vargus? Čia baisiau, kaip Dantės aprašytame pragare. Žmonės, ar jūs galite visa tai įsivaizduoti? Net aš, šiuos pragaro ratus praėjusi, negaliu. Ir visgi, mes buvome ”kieti”, nes mylėjome Dievą, Tėvynę ir Laisvę. Ar girdėjote ką nors panašaus pasaulyje, kad kaliniai vyrai ir moterys, surakintomis rankomis, beginkliai, stovėtų prieš tankus, važiuojančius per juos? Kalinius-laisvės kovotojus, kuriuos skina kulkosvaidžio ugnis, o jie šaukia: ”Tegyvuoja Laisvė!”.

Apolonija Palmyra Liekytė-Navickienė - Lu Lu. Vorkuta 1952 m.

Praslinko 50 metų, kaip viena diena, bet per visų įvykių ekraną visuomet matau 1955-ųjų metų Vorkutos vasarą. Tada dirbau 2-oje plytinėje, jau be sargybos. Kartą atėjusios merginos slapčiomis man pašnabždėjo, kad lietuviai vyrai lageriuose ruošia pabaltijiečių sukilimą. Mes, lietuvaitės, turime jiems padėti užmegzti ryšius su visais kitais Vorkutos lageriais. Iš po ”šimtasiūlės” ištrauktas ranka rašytas laikraštėlis ”Varpas” ir spausdinti atsišaukimai liudijo, kad tai rimtas ir labai pavojingas reikalas.

Tuo metu pasiliuosuoja Edvardo Laugalio pusseserė Bronytė Gedvilaitė. Mes įtarėme, kad šią akciją organizuoja jos pusbrolis. Nutarėme pabandyti su juo susitikti ir atkalbėti, nes kalinimo sąlygos sušvelnėjo, o ir vieną kitą kalinį jau išleidžia į laisvę.

Su Bronyte atvažiavome į baudžiamąjį lagerį, kuriame buvo uždarytas E.Laugalys. Lagerio administracijai šiaip taip įrodėme, kad mes jo giminaitės ir mums davė poros valandų pasimatymą. Į sargybos būstinę atvedė aukštą, tvirtai sudėtą, rūstaus, bet gražaus veido vyriškį - tikrą Šiaurės Atėnų Apoloną. Pasibučiavę ir trumpai aptarę padėtį, pradėjome atkalbinėti Edvardą - sukilimo nerengti, nes gyvenimo sąlygos gerėja, o 1953-ųjų metų įvykiai, kai buvo išžudyta visa 29-oji šachta, dar nepasimiršę.

Edvardas ilgai tylėjo, paskui atsistojo ir pradėjo:

- Išvežė iš Vorkutos vokiečius, lenkus ir kitų valstybių piliečius, kuo mes prastesni? Ar tuo, kad mus pardavė Hitleris, o vėliau, Jaltoje, Ruzveltas ir Čerčilis? Ar jūs, patriotės, politinės kalinės norite čia gimdyti rusiukus ir komiukus, ar norite savo kaulais tręšti amžino įšalo žemę? O gal norite, kad jūsų giminės Sibiro tremtiniai surusėtų? Šiemet mes Vorkutoje skelbiame "pabaltijiečių streiką", prie kurio prisijungs kitų tautybių kaliniai. Mes reikalaujame išleisti į tėvynes tremtinius, invalidus, politines kalines, o mus pačius perkelti į kalėjimus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, arba, kaip kompromiso, išleisti mus į laisvę čia - Vorkutoje. Provokacijoms nepasiduosime, o jeigu čekistai pa-

Edvardas Laugalys

kartotų 1953 metų scenarijų, mes pasiruošėme ir tam. Vorkutos šachtos bus susprogdintos arba prigirdytos. Neveltui Vorkutos anglių kasybos kombinate dėsčiau, net laisviesiems, geodeziją ir markšeiderystę. Žinau iš gręžinių ir geologinių žemėlapių, kur tyvuliuoja požeminiai ežerai, kur šachtose yra kitos silpnos vietos. Šis streikas, tai generalinė repeticija patikrinti mūsų ir jų jėgas. Kitais metais sovietinių lagerių sistemos kaliniai tars paskutinį, pergalingą žodį. Tai kas gi, jei ne mes..?

Jo veidas raudo, akys žaibavo, atrodė, kad kalba ne mums, o sukilėlių kolonoms. Jo žvilgsnis hipnotizavo mane ir anuos, nematomus žmones. Aš, jo žvilgsnyje išsilydžiusi, sklandžiau savo ir sukilėlių dvasinėje euforijoje. Tik atsisveikinant išgirdau paskutinius jo žodžius: "Ryšį palaikysime per mums pažįstamą kapitalinėje šachtoje Svilų Vytuką - "grotas krūtinėmis išversim, į laisvę žengsime kartu"...

Išsirinkusi slapyvardį "Lu-Lu", visa savo esybe kibau į šventą kovą. Jau anksčiau susirašinėdavom beveik su visais lageriais, kur būdavo siunčiami plytų vagonai. Dabar visa

СССР
МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

АХ/п

СПРАВКА № 091112

Выдана гражданину(ке)

год рождения 1922 национальность литовка

уроженцу(ке)

в том, что он(она) содержался(ась) в местах заключения МВД с ... по ... 195 6 г., откуда освобожден(а)

Следует к месту жительства

Pažyma. p/d 175/4 Išmokėta maistui kelionėje: 21 rub. 75 kap.

tai panaudojau išsiųsti iš Vytauto Svilo gautus ”Varpus” ir kitas proklamacijas, bei mūsų mergaičių padaugintas jų kopijas. Taigi, sąstatai su II-os plytinės plytom ir krūvom propagandinės medžiagos keliaudavo įvairiom kryptim. Nepatingėdavau išklijuoti atsišaukimų ir savo plytinėje.

Prisimenu tą 1955-ųjų metų liepos dieną. Paskelbė: ”Mergaitės, meskit darbus - streikas!” Kaip nešėme neštuvus su skiediniu, taip ir metėme žemėn. Stebim, kas bus toliau. Pasigirdo sirenų gaudesys. Nutilo ventiliatoriai. Stojo mirtina, baugi tundros tyla. Dūmų ir smalkių debesys apgaubė viską aplink. Baugu, bet širdyje

”Į darbą...” 1952 m.

Sėdi: A.Liekytė ir V.Subačienė. Stovi: B.Gvildytė ir Izabelė.

Nuotraukos iš ”Palmyros - Lu Lu” archyvo

džiaugsmas liejasi per kraštus. Pasirodo, kad žmogus gali nugalėti ne tik savo priešus, bet ir savo baimę!

Panaikino kelis lagerius. Daugumą išleido į darbus be sargybos. ”Varpas” ir kitas laikraštėlis dar pora mėnesių lankė mus, o per mane ir kitus lagerius. Kažkas mane išdavė, darė kratas, bet Dievas saugojo.

Po kurio laiko pogrindžio siuntinukai nutrūko. Iš V.Svilo sužinojau, kad keletas šimtų įvairių tautybių mūsų likimo brolelių, tarp jų ir Edvardas Laugalys, vienas iš 1955 metų streiko organizatorių, buvo susodinti į ešelonus ir išvežti į Sibiro Ozerlago lagerius - ”Mirties trasą”.

Karste A✝A Savutė Kuzmaitė nuo Panevėžio. 1953 m.

Nuotraukos iš ”Palmyros - Lu Lu” archyvo

Šermenyse A.Liekytė ir kun. A.Ylius. 1953 m.

V.Subačienė ir J.Kučytė.

Vorkutos upė.

Nuotraukos iš "Palmyros - Lu Lu" archyvo

Pirmosio dvi - ukrainietės, Vlada - vilnietė, A.Liekytė, Izabelė ir Bronė.

Ю-98. Julytė Kučytė.

Upė teka amžino įšalo dugnu.
1955.09.07.

Nuotraukos iš ”Palmyros - Lu Lu” archyvo

J.Kučytė, vokietė - Lyda, ukrainietė - Pania ir A.Liekytė. 2-oji plytinė, 1952 m.

”O, mano Tėvyne,...”
1955 m. gegužės mėn.

P.Kybartas. 7-ta šachta,
1955 m.

Nuotraukos iš ”Palmyros - Lu Lu” archyvo

Ant kabinos: J.Kučytė, A.Liekytė, ukrainietės - Marika, Marija, Paulina, latvė Elza, T.Usienė.

J.Kučytė. 2-oji plytinė, 1953 m.

"E.Laugaliui - Palmyra". 1955 m.

A.Liekytė, G.Butkevičiūtė ir O.Trakimaitė. 1955 m.

Nuotraukos iš "Palmyros - Lu Lu" archyvo

Sniego pusnyse: J.Kučytė, A.P.Liekytė, G.Česnakavičiūtė ir Marytė.

J.Kučytė, V.Subačienė, A.Liekytė.

P.Kybarto vestuvės
Vorkutos tundroje.

Nuotraukos iš "Palmyros - Lu Lu" archyvo

..., A.Liekytė, jaunieji, B.Gedvilaitė,..., sėdi J.Norkus.

Pirmoji nuotrauka lageryje: A.Liekytė, G.Butkevičiūtė, M.Kaulinytė, O.Trakimaitė, latvė Elzė, vokietė - Lyda, V.Subačienė, Z.Kekšienė, B.Gvildytė. Sėdi trys ukrainietės - Marijos.

Nuotraukos iš "Palmyros - Lu Lu" archyvo

P.Kybarto vestuvės Vorkutoje. 1955.09.25.

Sėdi: A.Liekytė, J.Kučytė, V.Subačienė. Stovi: E.Lernatavičiūtė, A.Guzikaitė. 1955.09.22.

G.Butkevičiūtė ir A.Liekytė. 1953 m.

A.P.Liekytė, O.Trakimaitė, ... , M.Zujienė. 1953 m.

A.P.Liekytė, G.Butkevičiūtė, J.Karaliūtė, O.Trakimaitė, G.Česnakavičiūtė. 1953 m.

Nuotraukos iš "Palmyros - Lu Lu" archyvo

2-oji plytinė prie Vorkutos upės.

Nuotraukos iš "Palmyros - Lu Lu" archyvo

Ant Vorkutos upės kranto. A.Liekytė. 1955.10.07.

2-oji plytinė. A.Liekytė. 1955.09.25.

”Į amžino poilsio vietą palydėjom mūsų visų lagerio mamytę Mariją Žujienę.” Sėdi: E.Pilipavičiūtė, E.Lernatavičiūtė, J.Kučytė, S.Kunigėlytė. Stovi: O.Trakimaitė, V.Liudžiūtė, Z.Tomašiūnienė, A.Liekytė, G.Butkevičiūtė, G.Česnakavičiūtė, J.Karaliūtė, A.Morkūnaitė ir A.Gustaitytė. Vyrai: Juozas,..., G.Tamašiūnas,... .

Nuotraukos iš ”Palmyros - Lu Lu” archyvo

A.P.Liekytė su G.Česnakavičiūte. 1955.08.25.

Gydytojas M.Garmus.

Iš Juozo Grušio albumo.

B. Ir J.Čepukaičiai. 1955.09.11.

Danguolė Žemaitienė

Visas gyvenimas - kovai už Tėvynės laisvę Vytautas Svilas (1925-1992)

Vytautas Svilas buvo vienas iš pirmųjų 1940 m. rezistentų, pogrindininkas, karo meto desantininkas, partizanas, politinis kalinys, visą gyvenimą aktyviai veikęs rezistencinėje kovoje dėl Lietuvos nepriklausomybės, patriotiškai auklėjęs lietuvių jaunuomenę. Jo gyvenimas - akivaizdus tos kartos daugelio lietuvių idealų atspindys.

Vytautas Svilas gimė 1925 m. birželio 27 d. Panevėžyje. Vėliau su tėvais gyveno Kaune. Tėvas Kazimieras Svilas (gimęs 1892-03-04) 1918 m. įstojo savanoriu į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Dalyvavo kovose su lenkais ir bolševikais. Vėliau dirbo policijos inspektorium, referentu, o nuo 1935 m. - Policijos departamento direktorium. 1940 m. buvo čekistų suimtas, išvežtas į Maskvą, po tardymo nuteistas mirti ir 1943-08-09 sušaudytas Butyrkų kalėjime.

Vytautas Svilas. 1955 m.

Penkiolikmetis sūnus Vytautas Svilas, 1940 m. sovietams aneksavus Lietuvą, mokėsi Kauno "Saulės" gimnazijoje. Aktyvus, patriotiškai išauklėtas vaikinas įsijungė į pogrindyje veikusią moksleivių grupę, spausdinusią ir platinusią atsišaukimus prieš sovietų valdžią. 1940 10 29 grupė buvo likviduota. Tarp septynių suimtų moksleivių

buvo ir Vytautas Svilas. Jį kalino NKVD rūsyje ir Kauno kalėjime. Ypatingasis pasitarimas 1941-03-08 Vytautą nuteisė penkerius metus kalėti ir išvežė į lagerį Karelijoje.

Pagal tuo metu dar galiojusį Vokietijos ir Sovietų Sąjungos susitarimą, Vytauto motina turėjo teisę išvykti į Vokietiją. Ji su nepilnamete dukra Aldona repatrijavo į Vokietiją; sovietai, vykdydami sutartį, 1941-03-25 išleido ir nepilnametį jaunuolį Vytautą, iškeisdami jį į Vokietijoje kalintus komunistus.

1943 metais Vytautas Svilas iš Vokietijos grįžo į Lietuvą, apsigyveno tėvų namuose Kaune, Radastų g. Nr.15 ir tęsė kovą pogrindinėje organizacijoje - Lietuvių Fronto gretose, dabar jau prieš naujus okupantus. Vytautas buvo vyriausias LF leidinio "Į Laisvę" ekspeditorius. Tėvų namai tapo ne tik pogrindinės spaudos sandėliu, bet ir pogrindininkų slaptų susitikimų vieta.

1944-05-10 gestapininkai namuose padarė kratą ir Vytautą Svilą areštavo, bet kratai baigiantis jam pasisekė pabėgti.

Su Lietuvių Fronto parūpintu pasu (Stasio Bružo pavarde) Vytautas buvo pasiųstas pogrindinei veiklai į Jurbarko valsčių, Lietuvos laisvės gynėjų organizacijos įkūrėjo ir vado Petro Paulaičio žinion. Pagal šios organizacijos užduotį 1944 m. vasarą, artėjant frontui, Vytautas Svilas su aštuonių kovotojų grupe išvyko Vokietijon mokytis partizaninės kovos veiksmų.

1944 m. gruodžio 18 d. Vytautas Svilas kartu su trimis bendražygiais lėktuvu buvo atskraidintas į Lietuvą ir parašiutu nusileido miške netoli Lekėčių (Šakių apskr.). Veikė partizanų dalinyje Raseinių krašte. Turėdamas fiktyvius dokumentus, įsidarbino Jurbar-

Kalinys kun. Jonas Fabijauskas jaunystėje. J.Grušio katorgos bičiulis.

ko girininkijoje, atliko partizanų dalinio žvalgybos ir ryšių užduotis, perdavinėjo korespondenciją, platino partizaninę spaudą.

1945 m. birželio 22 d. Vytautas Svilas buvo suimtas. Po žiauraus tardymo nuteistas 15 metų katorgos ir 5 metams tremties. 1946 m. išvežtas į Vorkutos anglies kasyklas. Išsekęs ir susirgęs pateko į ligoninę. Vėliau joje dirbdamas sanitaru, baigė medicines felčerių kursus ir buvo paskirtas kasyklų felčeriu.

Vorkutoje V.Svilas 1953 m. dalyvavo organizuojant kalinių streiką I-ojoje kapitalinėje šachtoje. Palaikė ryšius su su kitais lageriais (per išvykas su jo sukurta krepšinio komanda), platino 62-ajame lageryje leidžiamą "Varpą" ir kitą` pogrindinę literatūrą.

1954 metais Vorkutoje Vytautas Svilas su Edvardu Laugaliu vadovavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos I "Kapitalinės" šachtos komitetui. Drąsiai dalyvavo kalinių streikuose ir 1955 metais.

Apie Vytauto drąsą ir išradingumą liudija ir toks faktas. Šių eilučių autorė su grįžusia iš tremties mama 1954 metų rugpjūčio mėnesį aplankė Vorkutoje kalintą tėvą Juozą Grušį (tada jau buvo leidžiami pasimatymai su artimaisiais). Vytautas Svilas sumanė man (18-os metų merginai) nelegaliai parodyti šachtą ir suruošti susitikimą su joje dirbusiais lietuviais. Apie šį rizikingą įvykį tėtė vėliau savo knygoje "Sudužusi malda" rašė: "Baisi laukimo įtampa buvo, kai duktė Danguolė išėjo į I "Kapitalinę" šachtą pas mano draugus, su kuriais ji susirašinėjo laiškais. Vytautas Svilas įgyvendino avantiūrišką sumanymą - parodyti Danguolei anglies kasyklų šachtą. Ją pasitiko prie lagerio vartų kaip miesto sanitarinės tarnybos darbuotoją ir nusivedė į šachtą "tikrinti" geriamo vandens ir kitų sanitarinių sąlygų. Šachtoje po žeme medicininiame punkte laukė būrys lietuvių. Laimė, nubučiuota duktė grįžo, jos nesugavo ir neįkalino."

Į Lietuvą Vytautas grįžo 1956 metais. Tačiau Kaune gyventi jam neleido. Vytautas apsigyveno Marijampolėje (tuomet vadinamoje Kapsuku). Dirbo melioracijoje inžinierium-darbų vykdytoju. Konspiracijos sąlygomis buvo Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos narys. 1963 m. dalyvavo Klaipėdoje vykusiame slaptame LLKS su-

važiavime, kuriame buvo išrinktas LLKS valdybos nariu ryšiams su užsieniu.

Visą laiką jis rūpinosi gauti sovietų valdžios leidimą išvykti į Vakarų Vokietiją, būdamas įsitikinęs, kad ten Lietuvai jis būsiąs naudingesnis, nes čia okupantų KGB ir jo lietuviškųjų talkininkų buvo ypatingai "saugomas". Tuo tikslu jis fiktyviai vedė repatrijuojančią į Vakarų Vokietiją šilutiškę A.S. Tačiau valdžia jam išvykti su "žmona" neleido. Tada Vytautas oficialiai atsisakė SSRS pilietybės. Po ilgų pastangų 1966-12-02 jam pavyko išvykti į Vakarų Vokietiją.

Aplankęs Kanadoje gyvenusią sesrį Aldoną Kraig (motina žuvo 1945 m. Vokietijoje bombardavimo metu), grįžo Vakarų Vokietijon, dirbo mokytoju Lietuvių Vasario 16-osios gimnazijoje. Aktyviai darbavosi politinėje ir visuomeninėje veikloje, rašė straipsnius į išeivijos spaudą, organizavo BALF'o pagalbą Lietuvoje likusiems, nuo okupantų nukentėjusiems bičiuliams ir bendraminčiams.

Gyvendamas Vokietijoje, Vytautas kelis kartus kaip turistas buvo atvykęs Lietuvon; 1970 m. jam apsilankius Lietuvoje, saugumiečių buvo sulaikytas. Nepasisekus visaip grasinant ir šantažuojant jį užverbuoti, būrio čekistų buvo nuvežtas į Brestą ir prievarta ištremtas per sieną be teisės įvažiuoti į Lietuvą. Sovietinėje spaudoje pasirodė jį ir jo draugus puolantys ir šmeižiantys straipsniai - "Balfo emisaras", "Atsargiai, BALF-as!".

Iš Juozo Grušio albumo.

B.Rudytė - Čepukaitienė.

Vokietijoje Vytautas Svilas

buvo renkamas į Vokietijos lietuvių bendruomenės garbės teismą ir valdybą. Du kartus atstovavo Vokietijos lietuvių bendruomenei Pasaulio lietuvių bendruomenės seime Toronte - V seime 1978 m. ir VIII seime 1988 m.

1986 m. V.Svilas su savo gimnazijos mokiniais dalyvavo VLIK'o suorganizuotoje demonstracijoje Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijoje Vienoje. Demonstrantai reikalavo Lietuvai laisvės. Nenuostabu, kad vėliau Maskvos centrinė televizija, juodindama Sąjūdį, V.Svilą piktai išvadino užsienio žvalgybos diversantu.

1991 m. Vytautas Svilas vedė jį aplankiusią katorgos draugo dukrą Emą Pakutinskaitę, bet į Lietuvą grįžti ar nors dar kartą joje apsilankyti neišgalėjo dėl sunkios, nepagydomos ligos. Vytautas mirė 1992 m. balandžio 10 d. Palaidotas Vokietijoje šalia Lietuvių Vasario 16-osios gimnazijos esančiose Hiutenfeldo kapinėse.

Žmonos Emos rūpesčiu Kaune, prie negrąžinto Svilų namo iš Radastų gatvės pusės, pastatyta atminimo stela, o VI forto Kryžių kalnelyje - liaudies meistro Ipolito Užkurnio darbo kryžius ”Rūpintojėlis”.

Danguolė Žemaitienė,
LLKS narė

Apie Vytauto Svilo gyvenimą ir veiklą dar rašyta:

Lietuvos gyventojų genocidas. I tomas. 1999; II tomas. 2002
Antanas Kliunka. ”Atmintis”. Laisvės kovų archyvas, Nr.7. 1993
Kęstutis Kasparas. ”Į tėvynę iš dangaus. Lietuvos desantininkai 1944-1945 m.”. Laisvės kovų archyvas, Nr.18. 1996
Kęstutis Kasparas. ”Lietuvos Laisvės Armija”. 2002
Edvardas Burokas. ”Pūtėme prieš vėją”. 1998
Juozas Grušys. ”Vytautas Svilas”; ”Kazimieras Svilas”. Lankstinukai. 1995
Juozas Grušys. ”Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga 1940-2000”. 2001
Juozas Grušys. ”Sudužusi malda”. 2002
Juozas Venckevičius. ”Nepriklausomybės siekiai Kauno ”Saulės” gimnazijoje”. ”Tremtinys”, Nr.27, Nr. 29. 2006

Prisimena Mackėla

Dėmesio! Kodas ”Vorkutos vasara”. Visuose lageriuose 5 valandą ryto tam paruošti kaukėti vaikinai po penkis šešis žmones internacionalu užeina į kiekvieną baraką ir praneša:

- Nuo šios dienos iki atskiro parėdymo nė vienas neišeiname į darbą. Kas nepaklus, tegu kaltina save. Įvedama karinė padėtis. Visą atsakomybę imasi streiko komitetas.

Visi pakelia galvas, apsižvalgo ir vėl dar stipriau užtraukia antklodes, atseit, nieko nemato, nematė, negirdi ir negirdėjo.

Prižiūrėtojai, nesulaukę kalinių, eina kelti patys.

- Ko tu, priedurni, mat tebe peremat, nesikeli? Į karcerį nori?

- Viršininke, netrukdyk, leisk išsimiegoti.

Ir taip beveik visuose lageriuose. Sako, buvo ir taip. Lyg nesupratęs komitetininkų įspėjimo, vienas kvailiu apsimetęs kalinys bandė išeiti į darbą.

- Kur eini, kvaily? - murma patyliukais narų draugas.

- Mano sena motina. Miršta.

- O ką, aš neturiu motinos, žmonos, vaikų? Ar aš gyvent nenoriu? Visi turim ir visi esame surišti viena virvute. Grįžk atgal į savo guolį!

- Grįžk, brolau, - pataria senas graikas iš Suchumio. - Aš ”atvilkau” be dešimties dienų penkiolika metų, nuotaika ”čemodaninė”, vot, vot laisvė ir štai ”zavarucha” (sumaištis).

- Kuo čia mes dėti, jei pabaltijiečiams ir benderovcams streikuoti norisi?

- Brangus kaco, ar tu neprisimeni, kaip tave lietuvis Jonas nuo nariadčiko išgelbėjo, kuris norėjo tave į šurfą nustumti? Solidarumas, brolau. Solidarumas. Man nenaudingas šitas streikas, bet aš solidariai spiriu komuniagoms žemiau pilvo. Angliuko jiems. O į nosį vyriško simbolio nenori?!

Įdomi, nors ir skaudi, likimo mašina. Žmogus tikisi, kuria planus, bereikia tik vieno žingsnio ir jo svaja taps tikrove, ir štai akmuo ant kalnų takelio atsitrenkia ir lekia į bedugnę. Rodos, jokio išsigelbėjimo nėra, bet štai šapelis, kuris išgelbsti tave.

Kaip padaryti, kad visiems būtų gerai? Pasaka. Net ir siekiant bendrų tikslų, idealų ar ko nors panašaus, visų lūkesčių nepatenkinsi, kažkieno interesai bus pažeisti. O kodėl būtent mano? Niekas neatsakys, tik pakartos liaudies posakį: ”Likimo pirštas”. Kas jis? Dievas, karma? Atpildas ar dar kas?

Atsistojo senas graikas vidury barako. Apžvelgė erelio akimi ir klausia:

- Broliai, ar pažįstate mane? Ar aš kam nors iš jūsų blogo padariau ar pamelavau?

- Ne. - atsiliepė jam.

- Tad klausykite. Mano akyse visuomet Kaukazo kalnai, Motina ir gražuolė žmona. Aš matau, kaip skleidžiasi persiko žiedas, kaip mezgasi ir auga jo vaisius. Aš jaučiu kalnų vėjo dvelksmą ir girdžiu erelio klyksmą... Prieš penkiolika metų vedžiau kaimo gražuolę, laimės ir svajų buvo pilnos rankos. Pavydūs, pikti žmonės apskundė, kad aš sovietų priešas. Atšuoliavo svetimtaučių raitelių būrys, o priekyje Berija. Taip, taip tas pats kruvinasis Lavrentijus Berija, kurį užpernai sušaudė jo paties draugeliai. Liepė mane surišti virvėmis ir pritvirtinti prie vieno raudonarmiečio balno. Berija pastebėjo mano vienintelę, gražuolėlę žmoną. Įsakė kareiviams atvesdinti ją į jo mašiną. Ji šaukė, verkė, draskėsi. Motina parpuolė, apkabino jo kojas ir maldavo: ”Paimkite mane, paimkite mano sūnų, namus, bet palikite šį septyniolikmetį kūdikį, kurį į mūsų namus parsivedė sūnus su Dievo palaiminimu. Tik prieš tris dienas”. Berija spyrė koja į motinos galvą. Aš tampiausi, norėjau išsilaisvinti, bet virvės buvo stiprios, iš kanapių pintos. Motina stvėrė kolūną (kirvį) ir... raudonarmietis su didele raudona žvaigžde ir nuo degtinės išpurtusiu veidu pakėlė šautuvą ir pokšt motinai į galvą...

Berija stvėrė man už plaukų, atlošė galvą ir sako: ”Nenorėjai, kad ji būtų mano, tai ji bus visų - kolchozo. Soldaty, chorom jejo” (kareiviai, choru ją...). Spjoviau jam į šėtoniškas akis. Mane nuteisė penkiolikai metų, o motiną ir žmoną sudegino kartu su daržine. Visus šituos metus buvau tylus ir gyvenau tik su kerštu širdyje. Teisingai daro pabaltijiečiai, atsisakydami lenkti jiems nugaras, nes jei nebus anglies, rūdos,

urano, jie sušals, negalės pagaminti ginklų, nebepajėgs mulkinti pasaulio, o tuo pačiu ir savųjų apkvailintų žmonių. Tu sakai tavo motina miršta. Jei mes nieko nedarysime, ji tikrai numirs, o tu nudvėsi prie išmatų duobės, berinkdamas supuvusias silkių galvas, ir suskaldys vachtininkas tau galvą su mediniu plaktuku, kurios nesurinks ir šv. Petras su visa dangaus kariauna. Aš pasirengęs, - visu balsu suriko belaisvis iš Kaukazo ir krito visu savo dideliu ūgiu ant grindų. Jo iššiepta bedantė skorbuto suėsta burna žiojėjo ir tartum kvietė į lemiamąjį mūšį, o akys nostalgiškai ieškojo Kaukazo kalnuose persiko žiedo ir mylimos žmonos juodos kasos, juodų akių.

Barakas sustingo, ir tik girdėjosi kaip voras žudė musę, kuri čia esančių žmonių ausyse spiegė kaip pjaunama kiaulė. Pagaliau kažkuris atitoko ir pradėjo šaukti:

- Greitai į medpunktą! Felčerio...

Tuo tarpu nesulaukęs kalinių į razvodą (išvedimą), vietoj felčerio įlėkė režimo viršininko pavaduotojas.

- Kalės vaikai, aš jums pabuntavosiu! Galvažudžiai, tėvynės pardavikai, į triumus (karcerius) sukišiu! Numarinsiu! - pamatęs gulintį senį, bakstelėjo koja į solidarumui sugniaužtą kumštį. - Neprisimetinėk, žinom tokius. Dulkinu tave, tavo motiną ir namų knygą (viršininkas painioja graikų ir musulmonų tikėjimus. Namų knyga - Koranas. Tai didžiausias musulmonų įžeidimas).

- Padugnė! Berijevcas! Kraugerys! Mušk jį! - sušniokštė barakas ir mesta pagalvė numušė čekistui kepurę. Jis pasilenkė paimt ir kažkas iš vyrų spyrė į užpakalį. Tas išsitiesė ant grindų, nusibalnojo nosį ir atsitokėjęs visas baltas, kaip popierius bėgo ir šaukė ”Sargyba! Pabėgimas! Ugnis! Ugnis!”

Paskui viršininką, suradęs numuštą kepurę, išbėgo ir tas, kurio motina miršta, ir kuriam dar reikia ”tempti” daugiau kaip 20 metų. Šaukia:

- Viršininkėli, paimk savo kepurėlę! Aš ne su jais, aš su jumis. Duokit aš jums nosinaite kraują nuo nosies nušluostysiu.

- Ak tu, suski, iš manęs dar juoksies, sąmokslininke, liaudies priešų išpera. Kareiviai, į karcerį jį, 7 paroms pradžiai.

Ir štai du žmonės prie mūsų 62-jo. ”Sąmokslininkas” ir lietuvis Mackėla. Atvežti ”tiesiu dūrimu” iš streiko židinio. ”Sąmokslininkas” prie vachtos klaupiasi ant kelių ir meldžia budėtoją:

- Viršininkėli, nemeskite į šitą galvažudžių lagerį. Mano motina miršta. Aš viską jums padarysiu, ką tik sakysite. Aš niekuo nekaltas, aš tik kepurėlę norėjau atiduoti.

- Jūs visi nekalti, tik kas tėvynę išdavė? Gal aš? O tu, Mackėla, gal ir nekaltas?

- Aš sovietų priešas ir esu lietuvis.

- Štai nors vienas teisybę sako. Žengte marš, pas SSRS priešus. O tavo, kepurininke, ”delo v šliape” (blogi reikalai).

Gal ir nevisai tiksliai pavyko, bet stengiausi atkartoti LLKS nario A. Mackėlos tuomet papasakotą liūdną istoriją.

Kas dėjosi kituose lageriuose?

Šiluminės elektrinės (TEC-2) Nr. 2 statybos lageryje buvo mūsų stiprus kovotojų branduolys, kuriam vadovavo labai geras organizatorius Feliksas Kirvelaitis, turintis Napoleono veiklos bruožų.

Feliksas Kirvelaitis 7-oje šachtoje ir vėliau TEC-2 streiko komiteto pirmininkas. 1955 m.

Streikas prasidėjo darniai ir viskas vyko kaip buvo numatyta. Ramu, ir viršininkai ne per daug kišasi. Paagituoja, kad kaliniai eitų dirbti, tie sako, kad net nemano. Na, ir gerai,- neikite. Praeina diena, dvi. Pagal instrukcijas iš streikuotojų tam reikalui atrinkti vyrai turi visą laiką, t.y. dieną ir naktį budėti aplink vidaus zoną.

Ramu. Pavargę visi sumiega. O čia, kaip sako bolševikai, ”priešas nesnaudžia”. Perkerpa draudžiamosios zonos spygliuotas vielas, duoda kareiviams po šimtgramį - du spirito, kad dzeržinskiškos širdys būtų šaltesnės. Pririša kiekvienam šautuvą, be

šovinių apkabose, įbruka metalinį armatūros virbą ir pirmyn kalinius į darbą ”kviesti”. Mušė visais čekistiškais metodais ir ”be paskutinio”, ir pirmutiniam. Nugirdyti, sužvėrėję kareiviai kirto ir į dešinę, ir į kairę, nesirinkdami galvos ar kojų. Mušė pagal mokslinį komunizmą, Markso ”Kapitalą” ir visą Lenino ir Stalino evangeliją taip, kad iš paikų ”liaudies priešų” galvų išmuštų laisvės tvaiką. Mušdami varė vienmarškinius, virbų smūgiais iš miego pažadintus kalinius, per išpjautas tvoras, o ten jau aukštesnieji skirstė po šimtą ir kolonomis varė į tundrą. Kai kurie atsitokėję pradėjo grumtis su kareiviais. Atėmė šautuvus. Tačiau be šovinių šautuvai tylėjo. Už nemokėjimą šaudyti ir už saldų miegą du pilnutėlius sunkvežimius aprištomis galvomis atvežė į tą patį specypatingąjį 62-ąjį lagerį. Aišku, skaudu žiūrėti ir krūtinėje užverda kraujas, bet ar būtų galėję išgyventi visus tuos komunizmo pragarus, jeigu ne humoras, visuomet leidžiantis pasijuokti iš savo vargų ir kančių.

- Na, miegaliai, ar vis dar košmariškus sapnus sapnuojate?

- Ot, tau per galvą tokiu sapnu, - atsikerta miegalius. - Kur mes čia patekome? Koks čia lageris?

- Į laisvą Palangos respubliką. Eikite, broliukai, į paplūdimio baraką, ten štai prie sargybos bokštelio. Tik nebandykite bėgti į Švediją, matote kulkosvaidį bokštelyje, tai valstybinę sieną saugo.

Č.Aleksandravičiaus, žuvusio 4-je šachtoje, laidotuvės 1955.07.06.

Priešinomės neteisybei, prievartai ir melui-, sako Povilas Vaičekauskas, dabar gyvenantis Čikagoje.

Susipažinus su Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos leidiniu ”Varpas”, 2000 metų Nr. 6 (68) ir perskaičius Edvardo Buroko straipsnį ”Tikėjome tada, tikime ir dabar”, tenka tik pasidžiaugti lietuvių tautos ryžtinga veikla priešinantis milžiniškai sovietinei, komunistinei pabaisai, didžiuotis Lietuvos sūnumis, paminėtais straipsnyje, leidinio puslapiuose, o taip pat ir pačiu autoriumi Edvardu Buroku, įstengusiu prikelti ir atgaivinti ”Varpą”.

Širdyje kažkas neapčiuopiamai virpėjo ir jaudino, žvelgiant į man prisimintinus ir anuomet Vorkutos 62-jame lageryje matytus, gerai pažįstamus veidus: I.Valaitį, Suvalkijos partizaną, kuris dažnai viešai drįsdavo išstoti ir ginčytis prieš lagerio viršininką, arbaLietuvos karininką Igną Uogintą, A.Plepį, V.Vaineikį ir žurnalo straipsnio patį autorių E.Buroką. Atpažinau žurnalo puslapiuose taip pat Edvardą Svilainį-Dulkę ir neužmirštamą, švelnų ir jautrų poetą Vincuką Korsaką.

Povilas Vaičekauskas, TEC-2 streiko komiteto narys.

Kalbant apie Vorkutos TEC-2 lagerio įvykius, norėčiau juos truputį papildyti ir patikslinti. Šiame sovietiniame konclageryje buvo laikoma apie 3-4 tūkstančiai kalinių, kurių daugumą sudarė ukrainiečiai. Lietuvių, latvių ir estų buvo mažiau - keli šimtai.

1955 metų vasarą ten įvyko ne vienas streikas-sukilimas, bet du. Pirmasis buvo suorganizuotas lietuvių, prisidėjus latviams ir estams. Jo tiksli data - nuo 1955 m. liepos 18 d. iki 1955 m. liepos 23 dienos. Antrasis streikas

ir pakilimas prieš sovietinę tvarką ir valdžią įvyko jau po to, kai streikavo ir neišėjo į darbą visi Pabaltijo tautų žmonės: lietuviai, latviai ir estai. Antrąjį streiką organizavo ukrainiečiai, jis buvo labiau masinis, sunkiau valdomas ir pasižymintis įvairiais išsišokimais ir nukrypimais.

Kiek prisimenu, pirmojo streiko ir sukilimo priešintis sovietinei tvarkai, neiti į darbą ir priešintis fizine jėga lagerio prižiūrėtojams ir kariuomenei, - organizacinį komitetą sudarė 90% lietuviai, toliau latviai ir pora estų. Iš keliolikos komiteto narių įsimintinos šios pavardės: Feliksas Juodeika, Edvardas Radavičius (”Arminas”, Kelmės krašto Lietuvos partizanas), Feliksas Kirvelaitis iš Suvalkijos, Povilas Vaičekauskas-”Klevas”, Kostas Lekšas, buvęs Lietuvos aviacijos karininkas-lakūnas, latvių katalikų kunigo, visus mus palaiminusio, pavardė išdilo atmintyje. Dalyvavo ir estų pora atstovų, kurio vieno pavardė buvo Lila, vardo neprisimenu, viso daugiau nei dešimt žmonių. Streiko tikslas - nebeiti daugiau į 2-jo TEC statybas, vykdomus darbus, pateikti lagerio administracijai reikalavimą paleisti į laisvę lietuvius, latvius, estus, grąžinant visus pabaltijiečius į mūsų gimtines: Lietuvą, Latviją, Estiją.

Įdomiausia buvo streiko datos nustatymas. Iš radijo taškų, o taip pat ir iš laikraščių lagerio klube-skaitykloje patyrėme, kad nuo 1955 m. liepos mėn. 18 d. iki 23 dienos Ženevoje (Šveicarija) vyks TSRS, JAV, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos aukščiausio lygio vyriausybių susitikimas, pasitarimai. Bus svarstomi Rytų ir Vakarų santykiai, Europos saugumas, nusiginklavimas, tarpvalstybinių ryšių plėtojimas, Vokietijos klausimas ir kad visas iškilusias problemas reikia

Edvardas Radavičius, TEC-2 streiko komiteto narys.

spręsti taikiai. Mes iš karto sužinojome, kad į tokį svarbų susitikimą išvyksta SSRS komunistų partijos pirmasis sekretorius N.Chruščiovas, SSRS ministrų tarybos pirmininkas Bulganinas ir SSRS gynybos ministras maršalas G.Žukovas. Vienu žodžiu, visa SSRS valdžia. Taigi, Maskvoje valdžios lyg tai nebūtų ir be jos žinios niekas nesiimtų duoti įsakymo atidengti ugnį į sukilusius politinius kalinius, kaip kad buvo 29-oje Vorkutos šachtoje. Tuo vadovaudamiesi priėjome išvados, kad mūsų streikas-sukilimas išvengs kraujo praliejimo ir bereikalingų aukų. Taip ir įvyko.

Noriu pateikti truputį detalių, kaip viskas vyko. Komitetui nutarus veikti, per mūsų grandis beveik 100% visiems buvo duota žinia, instrukcija neišeiti į darbą. Kitų tautų politiniai kaliniai tegu dirba, jų neagituoti. Ties praėjimu į lagerio vartus išstatėme savo sargybą, aukštaūgius, tvirto sudėjimo vyrus, kurių paskirtis buvo sulaikyti einančius, o gal ir nežinančius, kad vyksta streikas, visus be išimties lietuvius, latvius, estus. Ištraukiant iš bušlato ilgų rankovių kai kam buvo parodyti peiliai. Streiklaužių nebuvo. Incidentų taip pat.

Į darbą išėjo normaliai visos lagerio brigados, kaip paprastai, tačiau be pabaltijiečių. Maisto daviniai, "paikės" ir maitinimasis valgykloje vyko įprastine tvarka, visą lagerį bausti administracijai nebuvo kaip. Savaitės streiko pabaigoje per garsiakalbius neinančius į darbą lagerio administracija pakvietė pokalbiams prie vieno barako, berods, klubo. Mes tą pastatą apsupom ratu ir glaudėmės prie jo sienų. Mūsų buvo didžiulė minia. Atsidarius vartams, prieš mus pasirodė neginkluoti prižiūrėtojai ir atvesta kariuomenė, beveik visi neseniai atėję į kariuomenę naujokai. Aiškiai matėsi neperseniausiai trumpai nukirpti plaukai, nes nuo įdegusių veidų skyrėsi šviesios spalvos pakaušiai, visi jie naujai paimti į Raudonąją armiją.

Konfrontacijos metu keli karininkai, leitenantai šaukė, ko mes norime ir kokios mūsų pretenzijos. Kariuomenės ir prižiūrėtojų buvo daug daugiau nei mūsų. Mūsų minia tapo apsupta jų masės. Reikėjo kalbėti mūsų pusei, bet mes nenorėjome išduoti organizacinio komiteto ir visi tylėjom. Trumpai pasitarus, kalbėti pasisiūlė Feliksas Juodeika, buvęs

mūsų komitete, praeityje Lietuvos partizanas, kovęsis Pakaunės, link Jonavos, miškuose, teistas 15-kai metų katorgos. Jam kalbant, į jo pusę pradėjo brautis keliolika prižiūrėtojų - nadziratėlių ir staiga nelauktu spaudimu norėjo atskirti dalį mūsiškių su pačiu kalbėtoju. Mes nedavėme ir susikibę tvirtai už rankų izoliavome įsibrovėlius. Po ilgų derybų paleidome. Mūsų priešai buvo naujai apmundiruoti kareivėliai, tik ką pradėję tarnybą sovietinėje kariuomenėje. Jie nebuvo tokie aršūs. Po pirmųjų bandymų nustumti mus prie vachtos vartų, kas, žinoma, jiems nepavyko, pavargę kareivėliai jau mandagiau atakavo, paėmę dviem pirštais už drabužių tempė: "Tovarišči, tovarišči..." (draugai, draugai). Į mūsų rūščius atsakymus - "kokie mes jums draugai!" - ir matydami mūsų ryžtą, pagaliau jie visai atstojo. Grumtynių metu pas kai kuriuos kareivėlius jų kišenėse mes užčiuopėme akmenų. Vėliau su kareivėliais išsiaiškinę sužinojom, kad prižiūrėtojai jiems aiškinę, kad būsiančios muštynės, kurių išprovokuoti mes nesidavėme. Po keleto tokių stumdymųsi ir nepavykus mūsų minios išjudinti, nes reikėjo ir visą baraką pastumti, - pagaliau jie pasitraukė. Laikina pergalė buvo mūsų. Nuostoliai: kelios nubrozdintos alkūnės, kai kam atsiradusios mėlynės ar perplėšti drabužiai, nutrūkusios rankovės.

Liepos 24 d., SSRS delegacijai sugrįžus į Maskvą ir, matyt, gavus instrukcijas griežčiau elgtis su streikuojančiais, maištą keliančiais lageriais, padėtis pasikeitė. Streiko komitetas gavo žinių apie atvykimą kitų kariuomenės dalinių ir medicinos personalo padaugėjimą, be to, aiškiai buvo matyti sargybos bokšteliuose išstatyti kulkosvaidžiai ir padidintas sargybinių skaičius. Streiko komitetas po audringo posėdžio, esant neapibrėžtai situacijai, ruošėsi streiką nutraukti. Motyvai tokie: per laisvuosius, esančius už zonos, lietuvių, latvių, estų reikalavimai buvo išplatinti, plačiai paplito kalbos po visą Vorkutą ir toliau; streikas išgarsintas, o toliau - kažin ko tikėtis iš čekistų neverta. Ir tikrai, netrukus pamatėme, kaip lagerio tvoros pusėje, kur tęsėsi plika tundra, kariuomenė iškirpo ir plačiai atvėrė spygliuotas vielas. Iš įrengtų sargybos bokšteliuose garsiakalbių aidėjo reikalavimas nedelsiant streikuojantiems išeiti. Trumpai pasitarę nutarėme

išeiti. Tada visą mūsų minią suguldė tundroje, apsupę kariuomene su šunimis ir nukreiptais į mus kulkosvaidžių, bei automatų vamzdžiais. Prisimenu, kaip jie grasino šūviais ir neleido aukščiau pakelti galvos. O saulė kepino, puolė uodų spiečiai - tada tai jie atsigriebė, tyčiojosi iš mūsų ir buvo jų valanda...

Po geroko laiko tarpo, kuris mums virto beveik amžinybe, kareiviai prikeldavo po vieną ir atkišę ginklus varydavo į didžiulę palapinę, kurioje sėdėjo aukštų kariškių, pulkininkų, majorų laipsniais komisija, kuri klausė tik vieno - ar toliau sutinki dirbti? Atsakiusieji ”taip” ėjo į vieną pusę, o atsisakę dirbti - į kitą. Nemažai mūsų tautiečių, o taip pat latvių ir estų, pakeitė nuomonę ir grįžo darban. Iš atsisakiusiųjų tarpo lagerio vadovybė atrinko kelias dešimtis mūsiškių ir uždarė į specialią kamerą, lyg tai panašią į ”Būrą” - daboklę. Po kiek laiko buvo atėjęs kažkoks nepažįstamas majoras iš viršininkų tarpo ir bandė mus peršnekėti, apsigalvoti ir grįžti į darbą, viskas bus pamiršta, o jei ne, tai mus pasiųsiąs į tokią vietą, iš kurios daugiau niekas negrįžta. Taip jau mat pasitaikė, kad buvau ant narų arčiausiai prie to čekisto, ir nebesusilaikęs pakeltu balsu pasakiau tiesiai jam į akis, kad jie yra didžiausi mūsų išnaudotojai, melagiai ir niekšai, kad mes jiems netikime ir t.t.

Majoras, žiūrėdamas į mano mėlyną vilnonį megztuką, neseniai atsiųstą mamos, kur ant krūtinės į akis krito lietuviškų raštų juosta, visas įraudęs ir įsiutęs iš pykčio šaukė: ”Aš pasiųsiu tave ten, kur tu nematysi šito gražaus megztinio ir daugiau neburnosi prieš valdžią...” - smarkiai trenkė durimis ir išėjo. Neišsipildė to čekisto pranašystės. Apvaizda visai kitaip lėmė, ir po audringų šiurpių, išgyvenimų, mano gyvenimo kelias tolyn nuvingiavo, apie ką tuomet buvo galima tik pasvajoti.

Netrukus mūsų būrelį išvežė į baudžiamąjį specialų lagerį, taip vadinamą I-jį kilometrą, lagerį Nr. 62. Čia susitikau ir susipažinau su daugeliu lietuvių kovotojų dėl laisvės, Vorkutos sukilimo dalyvių ir organizatorių, apie kuriuos minėjau anksčiau. Iš tų ypatingai reikšmingų dienų gerai prisimenu Praną Heverskį, pogrindinio laikraščio ”Varpas” redaktorių, su kuriuo bendradarbiavau, jo įkalbėtas, rašiau straipsnius. Keletą dar prisimenu, tai ”Kolektyvas, mašina ir žmogus”, ”Mark-

sizmo-Materializmo kritika", "Tirono psichologija" ir kt. filosofinio charakterio. Varganas savo išvaizda, ant prasto popieriaus, truputį paspalvintas pieštuku, "Varpas" galingai skambėjo savo dvasia ir žadino keltis visus lietuvius, traukyti vergijos pančius. "O skambink per amžius vaikams Lietuvos, tas laisvės nevertas, kas negina jos!"

Pastaraisiais 2000 metais lankydamas Lietuvoje senatvės prislėgtą žilagalvę motinėlę, einančią jau 103-uosius metus, gyvųjų tarpe nebesutikau savo kovos draugų - Edvardo Laugalio ir Prano Veverskio; neseniai juos priglaudė Lietuvos žemelė. Nuvykęs į Petrašiūnų kapines pasodinau gvazdikų krūmelį ant Felikso Juodeikos kapo, pastovėjau, pasimeldžiau prie Lietuvos Kančių memorialo ir Prano Veverskio su broliu Kaziu kapų. Amžiną atilsį duok jiems Viešpatie ir amžinoji šviesa jiems tešviečia, tegul ilsisi ramybėje... Savęs klausiau, štai mūsų karta išvyksta amžinybėn, brangi buvo mums laisvė, o jaunajai kartai ar ji bebus reikalinga? Nežinau...

Povilas Vaičekauskas
Kaunas, 2000m. rugpjūčio mėn. 30 d.

E.Burokas, I.Vaičekauskaitė (poetė) ir P.Vaičekauskas Kaune. 2000 m.

Kas vyko kituose lageriuose

Kitų streikuojančių lagerių nebandė pulti. Įkalbinėjo, Dangų žadėjo, o kai nieko neišėjo, pasirodė Maskvos ir GULAG'o atstovai, atsivarę teisėjus iš Vorkutos ir aplinkinių Komijos ASSR rajonų. Pradėjo teisti. Tik šį kartą kalinių naudai. 9-10-ose šachtose, atsėdėjusius du trečdalius bausmės, leido į laisvę, pusę - už zonos į tremtį. Daugeliui išdavė leidimus laisvai vaikščioti į darbą. 40-oje šachtoje - kas atkalėjo pusę bausmės - į laisvę, mažamečius - visus į laisvę, daugeliui leidimus į dantis ir marš į darbą. 8-je kažkas panašaus, bet plius leidimas ir kreditas medžiagoms statyti "kibarkas" gyvenvietėje, kažkuo panašias į Šanchajaus landynes. Kitus kalinius permetė į kitus lagerius ir tik vieną, mūsų ryšininką Stasį Laskauską paliko ir saugojo porą savaičių atskirai, vėliau išdavė leidimą ir kreditą lentinio namelio statybai.

7-je šachtoje visus "mažosios režiminės" zonos gyventojus atvežė pas mus.

Sigitas Šalčius "nebylys" - visą kalinimo laiką tylėjęs

Į pagrindinę 7-os šachtos zoną atėjo lagerio viršininko Sičiovo lydima Maskvos svita su GULAG'o patarėjais ir, sukvietusi kelių tūkstančių kalinių minią, pasakė:

- Piliečiai, nepriekaištausime vieni kitiems dėl praeities skriaudų, nesiaiškinsime ideologijų, neieškosime, kas kalti ar ne. Tai tegu atlieka teismai, jų darbas. Tėvynei reikia anglies, reikia jūsų rankų. Šachta tvindoma, šaukiasi jūsų pagalbos. Nepasiduokite piktų kėslų turintiems provokatoriams iš Vakarų ir jų agitatoriams, kurie yra tarp jūsų ir jūs tai puikiausiai žinote.

Mes įsakėme lagerio apsaugos viršininkui, tuojau pat nuimti sargybinius nuo bokštelių ir kviečiame visus be konvojaus, pagal ankstyvesnius pamainų darbo grafikus leistis į šachtą. Jeigu kas abejoja mūsų žodžiais, pasiimkite patalynes ir savo nuosavus daiktus ir eikite kur norite už zonos. Mes prašome tik jūsų supratimo ir darbo.

Suūžė minia ir nutilo. Nejaugi tai tikri žodžiai? Negali būti? Nuima sargybinius, išleidžia laisvai iš zonos gyventi ir dirbti. Tai aukščiausia kalinio svajonė. Laisvė! Nebėra už tavęs įremto durtuvo, nebėra spygliuotos vielos, nesigirdi vilkinio šuns amsėjimo ir prižiūrėtojo lojimo. Laisvas, kaip paukštis, kaip tundros vėjas, pagaliau kaip žmogus. Nuo džiaugsmo ir laisvės pripildytai krūtinei trūksta vietos, trūksta oro ir, rodos, užspaus širdį ir ji iš laimės sustos plakusi.

Žmonės stveria savo mantą ir strimgalviais palieka lagerį. Neduok Dieve, čekistai apsigalvos ir, kai tik išvažiuos aukštieji Maskvos ponai, paliks viską, kaip buvo.

Tačiau pulkelis žmonių, dauguma lietuviai, stovi ir dūmoja, ar tik šiuo ”bėgimu” neišduos savo idealų ir draugų - ten, už kelių

3-čios šachtos lentpjūvėje.

spygliuotų tvorų 62-jame. Kas jie tokie, ar tikrai normalūs, o gal psichai? Anksčiau rausėsi po žeme, kasė tunelius pabėgimui, o dabar, atsiradus tokiai progai, dar svarsto. Fanatikai?

- Vyrai, ar mes turime teisę dabar išeiti į laisvę, jeigu mūsų draugai, pastūmėję mus į šį streiką, kurio pergalę švenčia visas mūsų lageris, dar surakinti priešų? Ir nežinia, kas jų laukia? Jei apsikeistume vietomis, ką darytų jie? Ką patartų, ką pasakytų?

Aišku, mes jiems būtume pasiūlę: ”Didvyriai, jūs nusipelnėte laisvės, jūs ją išsikovojote. Tokios buvo ir mūsų viso Vorkutos streiko komiteto sąlygos: dirbsime tik būdami laisvi arba kalėsime savo respublikose. Eikite ir dirbkite, mes pridengsime jus, o ateityje, kada streikuos visi bolševikų pavergtieji, Vorkutos šachtininkai pridengs mus.”

Neišgirdo narsūs vyrai mūsų atsakymo ir negalėjo išgirsti. Išdidūs lietuviai atsisakė tokios laisvės dėl draugų, dėl idėjos, ir apie

7-oji šachta. Viduryje - Stasys Ulevskis, streiko komiteto pirmininkas, po 1955 metų streiko, iš karto su visais, išleistas į laisvę.

Streikui pasiruošimui aš gaudavau iš Ukrainiečių
organizacijos nurodymus, kurių pavardžių neatmenu.
Žinoma man teko girdėti, kad ir tokius pat nurodymus
teikia pavolgės vokiečiai. Streikas prasidėjo 1955m. lie-
pos mėn. apie vidurį mėnesio. Dauguma nėjo į darbus
Kas nėjo į darbus buvo ir taip, kad juos išveže į etapus
o kur išveže vienas Dievas težino.
Streikas Vorkutoje įvyko 1955m. liepos mėn 19d.
dviem dienomis anksčiau negu buvo numatyta streiko
direktyvoje 7-je šachtoje. Streiko metu atėjo v-kas
Sičiovas. Jis prašė išeiti į darbą t.y. nutraukti streiką
ir pažadėjo visiems laisvę, kaip įrodymą nušalino iš
sargybos bokštelio kareivius. Kaliniai čiupo savo dei-
tus ir apsigyveno už zonos, kur kas išmanė ir suge-
bėjo, bet mes visi skaitėmės lagerio administracijos
žinioje ir todėl visą laiką reikėjo registruotis, nors
gyvenome laisvai.

Ištrauka iš S.Ulevskio laiško ”Varpui”-
”Prisimenant LLKS veikėją Juozą Žilinską.”

7-oji šachta. Pirmas sėdi Stasys Ulevskis, tarpe kitų lietuvių, išsikovojusių sau laisvę 1955 m. sukilimo metu.

penkiasdešimt Žmonių (nesuklydau), žmonių iš didžiosios raidės su partizanų dainomis buvo atveždinti pas mus.

Gal jie tikrai idiotai? Gal mūsų tauta jau tūkstantį metų idiotai? Mes, sulaikę Čingischano nenugalimas ordas? Du šimtus metų gynėme savo žemę ir savo dievus nuo tų laikų viso pasaulio kryžeivių... Nugalėję Europą Žalgirio mūšyje, surandame kitą Dievą ir prarandame savo valstybingumą ir vėliau per caro sibirus ir komunizmo kalėjimus giname tą Dievą daugiau negu tie, kurie atnešė jį mums, daugiau nei Popiežius. Ir kada nuo Lietuvos kalnelio apvirsta komunistų visagalis vežimas ir atkuriama sava valstybė, ją pradedame drabstyti purvais. Dėl duonos kąsnio, dėl šaukšto sriubos, nostalgiškai pradedame ilgėtis okupanto rimbo. Idiotai... Tik kurie iš jų? Ar tie, kurie savo tautą krūtinėmis pridengė, ar tie, kurie paleidžiami nuo grandinės išlaisvintojui į ranką kanda?

Stasys Laskauskas, laisvėje be paso,
bet su ta pačia bausme po 1955 m. sukilimo

Prisiminus Vorkutos lagerių streikus
Vincas Korsakas

1951 metais Priekarpatės srities karo tribunolo buvau nuteistas 25 metams kalėti ir nugabentas į Vorkutos darbo lagerius. Pirmiausia patekau į 8-ąją šachtą, po kurio laiko buvau perkeltas į septintą. 1953 - 1955 metais Vorkutos lageriuose vyko streikai. Apie tokį streiką 7-ojoje šachtoje ir norėčiau papasakoti.

1955 metai. Į darbus aš eidavau retai: septynias dienas praleidžiu izoliatoriuje, tris ar keturias - gyvenamojoje zonoje, o toliau - vėl tas pats. Prie manęs buvo prisidėję ir daugiau lietuvių. Ir vieną kartą, t.y. liepos mėnesį, neatlikus visos bausmės, be jokių priekaištų ir grasinimų mane iš izoliatoriaus išleido pats režimo viršininkas ir pažadėjo, kad mūsų į izoliatorių daugiau nesodins. Einu ir galvoju, kad čia kažkas ne taip. Ir iš tikrųjų: iš mane pasitikusių vaikinų sužinojau, kad lageryje ruošiamas streikas, o aš, jau įpratęs visą laiką streikuoti, galėčiau daug prisidėti. Netrukus prisistatė ir streiko organizatoriai: Juodeika ir Kirvelaitis. Jie patvirtino, kad reikalas rimtas, ir aš turėčiau prie jo prisidėti. Aš sutikau: juk kovą dėl žmogaus teisių ir kalinių gyvenimo pagerinimo pratęsti būtina.

Vincas Korsakas

Lagerio administracija, nujausdama, kad jų balsas neišklausomas, nutarė įvaryti kaliniams baimės ir priversti juos nusileisti: sargybos bokšteliuose pradėjo budėti ne vienas, kaip įprastai, o po du sargybinius, ginkluotus ne tik automatais, bet ir kulkosvaidžiais. Tai turėjo visiems priminti 29-ąją šachtą, kurioje per 1953 m. streiką buvo sušaudyta daug kalinių. Prie streiko pri-

sidėjo ir kitų tautybių kaliniai. Lageryje tvarka buvo gera. Niekas nevaikščiojo po barakus ir negrasinio ketinantiems eiti į darbą. Visiems buvo pranešta laiku, visiems buvo paaiškinta, kodėl tai daroma. Lagerio administracija pamatė, kad sustiprinta sargyba ir nuolatiniai gąsdinimai kategorišku tonu per garsiakalbius apie griežtas bausmes atsisakiusiems eiti į darbą kalinių neatbaidė: naktinė šachtininkų brigada jau neatvyko į darbą. Barakuose liko ir pirmoji šachtininkų pamaina bei visos paviršiaus brigados. Čekistai neturėjo ką daryti. Tada lagerio administracija mėgino griebtis kitokių metodų: sušvelnino kalbos ir grasinimų toną. Kvietė eiti į darbą geruoju. Pažadėjo šį bei tą pagerinti. Sargybos bokšteliuose jau nebebudėjo ginkluota sargyba, lagerio vartai buvo atidaryti. Buvo labai keista matyti tuščius sargybos bokštelius. Vartai atviri, ragina eiti į darbus be sargybos, bet vis tiek niekas neklauso. Neatsirado ir bėglių. Kaliniai suprato, jog tai apgaulė. Išbėgęs netoli tenubėgsi.

Čekistai, matydami, kad ir šis metodas jiems nepasisekė, bandė griebtis dar vieno manevro. Per garsiakalbius pradėjo raginti eiti į darbus tuos, kurie norėtų patekti į palengvintą režimą. Jiems, esą, bus leista persikelti į antrąją lagerio zoną, kur visi pažadai būsią įgyvendinti. Nors masinio kalinių persikėlimo nebuvo, tačiau užtikrinus, kad tuo parėdymu gali pasinaudoti ir dvidešimt penkeriems metams nuteisti kaliniai, kelios dešimtys, prisidengdami tamsa, perbėgo į žadėtąją zoną. Kitu atveju tokiems kompromisams nepritariantys kaliniai juos būtų sulaikę ir gerokai apkūlę, tačiau griežta streikininkų drausmė to neleido. Kita naktinė šachtininkų pamaina jau atvyko į darbą, o kitą rytą streiką nutraukė ir kitur dirbusios brigados. Lagerio vaizdas iškart pasikeitė: į sargybų bokštelius vėl atsistojo sargybiniai, vartai buvo uždaryti, o į antrąją zoną perbėgę kaliniai sugrąžinti atgal. Aš juos mačiau ir supratau, kad jų dalia tikrai nepavydėtina. Sugrąžintieji buvo pasitikti švilpimu, skardinių daužymu, įvairiais barbenimais. Jų akyse galėjai matyti baimės ir nusivylimo šmėklą, kuri juos, patikėjusius melu, dar ilgai lydės.

Kitą dieną mane už nenorą dirbti išvežė į 62-ą režimo lagerį. Dar

vėliau už sabotažą metams uždarė į Vladimiro politizoliatorių - kalėjimą. Čia kalėdamas iš vėliau atvežtųjų girdėjau, kad visus 7-osios šachtos kalinius po mėnesio išleido gyventi už lagerio zonos, o jo teritorijoje įrengė seržantų mokyklą. Matyt, čekistai išsigando, kad įvykiai nepasikartotų ir nekiltų kalinių rūstybės ”devintoji banga”.

Tai buvo mūsų pergalė.

Vincą Korsaką Amžinybėn palydėjus (1928 - 2005)

(Edvardo Buroko kalba, pasakyta prie kapo Lukšių kapinėse)

Sovietiniai Lietuvos priešai 1951 m. Lvove Vincą Korsaką nuteisė 25 metus kalėti lageriuose. Po teismo jis buvo nugabentas į Vorkutą. Vincas ten nepasimetė, neatgailavo ir pavergėjui nenusilenkė. Jis atsisakė kasti akmens anglį, nes nenorėjo stiprinti okupanto galią.

Kai 1953 m. komunistai sušaudė Vorkutos sukilėlius, Vincas labai išgyveno, atsisakė bet ką dirbti ir todėl karceris jam keitė BUR-ą (sustiprintas barako režimas), o BUR-as - karcerį. Čia jis sutiko daug tokių, kaip ir jis pats idealistų, tvirtai tikėjusių kalinių fronto jėga, gebančia išjudinti imperijos pamatus ir tuo pačiu išsikovoti nors minimalias sąlygas savo egzistencijai, gal net laisvę, o ateityje - ir demokratiją. Čia jis įstojo į pogrindinę Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungą, Felikso Kirvelaičio grupę. Anuomet (1955 m.) susikūręs Vyriausiasis Vorkutos streiko komitetas skelbė savo deklaraciją: ”Mes, Vorkutos politiniai kaliniai, atsisakome bet kokio darbo lageriuose ir galime sutikti dirbti tik kaip laisvi žmonės arba įkalinimo vietose savo tėvynėse”. Vincas įsitraukė į komiteto veiklą, agitavo, skatino abejojančiuosius, drąsino pasiryžėlius.

Streikas prasidėjo 1955 m. liepą. Septintoji šachta, kurioje buvo Vincas, taip pat sukilo. Kai čekistams nepavyko susitarti su kaliniais, lagerio viršininkas mjr. Sičiovas atšaukė kareivius nuo sargybos bokštelių ir atkėlė vartus į laisvę (kalinių svajonė). Kaliniai stvėrė savo mantą ir - per vartus. Vincas su 60-čia bendraminčių, bijodami pa-

kenkti streikuojantiesiems kituose lageriuose, nes nežinojo, kas ten dedasi, atsisakė laisvės. Visus juos atvežė į 62-ąjį ypatingojo režimo lagerį, o po poros mėnesių Vincą uždarė Vladimiro politinių kalinių kalėjime. Čia jis drauge su kitais, nepakęsdami itin sunkaus kalėjimo režimo, sukelia riaušes: dūžta kalėjimo langai, per juos į miestą sklinda šauksmas ”svobodu!” (laisvės).

Kalėjimo režimas palengvėja. Vincas su draugais ruošiasi ateities veiksmams, tyrinėja priešo ideologiją, sukuria Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos įstatus ir manifestą, rašo eilėraščius.

Išsigando Kremlius nesiliaujančių Norilsko, Vorkutos, Džezkazgano ir kitų sukilimų. Kalinių darbo našumas nebetenkino vergvaldžių ambicingų darbo planų. SSRS Aukščiausiosios tarybos prezidiumas įsteigė komisiją, kuri pradėjo peržiūrėti politinių kalinių bylas. Vincui jau atkentėta bausmė sumažinama iki 5 metų ir jis išleidžiamas į Lietuvą. Džiaugtis laisve jam netenka, nes žino, kad kova nebaigta: kuria LLKS, įsigyja spausdinimo mašinėlę, renka aukas nepaleistiems laisvės kovotojams.

Po pusės metų (1957-04-17) Vincas vėl įkalinamas Vilniaus KGB kalėjime: čekistai stvėrėsi už galvos - per 6 mėn. grupė sugebėjo sukonstruoti radijo stotį ir prabilti į Lietuvą ”Nepriklausomos Lietuvos” balsu. Čekistai surado siųstuvą, paruoštus transliavimui tekstus, bet kaltinimų įrodyti neįstengė. Lietuvoje, Vorkutoje ir Mordovijoje apklausė apie trisdešimt Vorkutos streiko dalyvių, bet pastarieji nieko neišdavė. Teisme atsisakė liudyti ir pagrindinis liudytojas J.V. (”man dar liko kalėti 15 metų, bijau dėl savo gyvybės”). Kitas liudytojas, V.Barauskas, dalyvavęs radijo seansuose, pasislepia nuo tardymo (jį KGB suranda tik po 2-jų metų Uchtoje).

1957 m. rudenį teismas nuteisė Vytautą Vaineikį, Henriką Kiudelį (siųstuvo konstruktorių) ir Vincą Korsaką, pastarąjį - už vienintelį, Našlaičio vardu pasirašytą, eilėraštį Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos manifeste (Vladimiro kalėjime).

Ar kam teko girdėti, kad prie sovietų politinių kalinių teisme kas nors giedotų Lietuvos himną? O toks įvykis buvo.

Lietuvos SRS Aukščiausiame teisme, skaitant nuosprendį, dalyvaujant kagėbistams, komunistams ir įvairiausio plauko kolaborantams, su specialiais leidimais suvarytiems pamatyti ”tėvynės išdavikus”, Vytautas Vaineikis ir Vincas Korsakas užtraukia ”Lietuva, Tėvyne mūsų ...” Kareiviai metėsi tramdyti. Sąmyšis. Grumtynės. V.Vaineikis nubloškia jį smaugusius sargybinius. Tada teismo pirmininkas ”draugas” Žvirblis leidžia himną baigti. Gal kas sakys, kad gera buvo jiems spyriotis ”atšilimo” laikotarpiu, kai buvo panaikinti tribunolai, ”troikos”... Taip, čekistų iltys ir nagai buvo truputį atšipę, bet tais pačiais metais, tais pačiais nagais generolui Ramanauskui-Vanagui išplėšė sėklides, adatomis badė akis ir... pagal įstatymą sušaudė.

Vėl penkeri metai Mordovijos lageriuose, LLKS veikla. Pieštomis raidėmis spausdinamas pogrindinis laikraštėlis ”Laisva Lietuva”. Su Petru Paulaičiu (iškalėjusiu apie 40 metų) ir kitais Vincas kuria programas Lietuvai laisvinti, rimuoja patriotines eiles.

1962-aisiais V. Korsakas vėl laisvėje. Atrodytų, kad jis turėjo nurimti, susitaikyti su likimu ir komunistų valia, plaukti pasroviui kaip daugelis, kurie pasyviai kovojo, o kiti pasyviai kolaboravo. Kur tau!

1975 m. Vincas bendradarbiauja ”Varpe”, o vėliau drauge su kitais redaguoja pogrindžio Lietuvos liaudies laisvųjų poetų susivienijimo leidinėlį ”Aukuras”. Buvo išleisti penki numeriai. Juose daug jo eilėraščių ir monografija apie S. Nėrį ”Ji bėgo per lūžtantį ledą” (15 puslapių).

Lietuvių tautos kova 1990 m. sugrąžino Lietuvai nepriklausomybę, tačiau lietuvių sąmonė liko užteršta komunistinėmis šiukšlėmis. Vincas vėl LLKS gretose, vėl rašo straipsnius į spaudą, kuria eiles, leidžia knygas (išleido šešias), puoselėja ir stengiasi įkvėpti tautiečiams lietuvišką dvasią... Tik ar mes, klaidžiodami patamsiuose, iškeitę dvasinį auksą į šiandieninius pragmatinius pelus, girdime jo balsą, ar dėkojame jam už ryžtą, už taip sunkiai, per vargus, negandas ir kančias Vinco atneštą auką - LAISVĘ?

Vincas Korsakas

KURIAM? ("Aukuras", 1982 m.)

Kuris kuriam rašysim nekrologą?
Kuris kurį lydėsim į kapus?
Praeityje patyrėm gero, blogo
Ir ateity dar visko bus.

O gal nebus? Gal dienos tylios
Valtelę mūs į prieplauką nuneš,
Kur vandenys ne tokie gilūs,
Kur apsistosim amžiams mes.

Tiktai labai jau norisi įminti,
Kuris kuriam tą valandą rimties
Galėsim atvirai kalbėdami priminti
Rūsčias dienas audringos praeities.

Ir pasakyti: gaila draugo...
- Tylos minutė būtina -
Jo atminimą žemė saugo,
Saugo kaip motina sena.

Juk viską, kas brangiausia buvo,
Ant Aukuro Tėvynei jis
Atidavė neatsiklausęs...
Kad būt šviesi jos ateitis.

Suoš beržai, kaštonai, pušys,
Žmonės nutils, įsiklausys...
Vienam bus paskutinis mūšis,
Kitam toliau dar eiti priklausys.
Kuriam?

Brangus likimo Broli Vincai Korsakai, tai man teko Tau parašyti nekrologą Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos ir "Varpo" redakcijos vardu. Kuris kuriam likimo broliai rašys nekrologą ateityje, - nežinia.

Prisimena Juozas Grušys - Žilvinis

Nežinome kur išeinu, draugai mielieji!
Palydėkite mane lig vartų prie vielų.
Jūs mano ryšulį sau ant pečių uždėję...
Juokauti bandome... O liūdesys gilus!

Ar jaučiame mes jį - kas žino? Nesuprasi.
Pripratome per dešimt metų kančią brist.
Ir mirtį pasitikt - ar moja ji, ar graso...
Pirmyn, tiktai pirmyn! Kitaip nedrįsk!

Prie "vachtos" jau. Iš pasimatymo namelio,
Ana, į mus pro langą žiūri moteris...
Ir verkia... Širdį jai kančia mūsiškė gelia...
Kaip nuostabu! Supranta! Liūdnas gal kuris?

Bučiuojamės: "Ar susitiksim dar? Sudievu!"
Jau atsivėrė vartai... Tyko nežinia... -
Aš be draugų, šeimos, be motinos, be tėvo...
Sargybiniai ginkluoti nuveda mane...

Vorkutos 59-tas legeris, kriminalinių kalinių ligoninė. Sėdi:
felč. J.Grušys, gyd. G.Blauštein, gyd. Štengel ir kitas ligoninės personalas.

Tai įvyko 1954 m. rugpjūčio 2 d. I ”Kapitalinės” anglių kasyklos politinių kalinių režiminiame ”Rečlago” OLP'e. Tą rytą, po kelių dienų kalinimo karceryje ir kasdienių tardymų, išleido mane į ”zoną”, įspėję, kad būčiau pasiruošęs etapui. Mat buvau įtartas ir tardomas kaip streikų organizatorius.

Po Stalino mirties ir Berijos sušaudymo politinių kalinių lageriuose prasidėjo aktyvus pasipriešinimas prieš viršininkų savivalę, už tiekiamą anglį reikalaujant laisvės. Kai kuriuose lageriuose pirmieji streikai malšinti sušaudant. Taip buvo numalšintas ir Vorkutos 29-os kasyklos lagerininkų streikas 1953 m. Maskvos ir kasyklų bei lagerių vadovybė matė, kad, nežiūrint žiauriausių streikų slopinimo priemonių, planai nebeįvykdomi ir sovietijai gresia ekonominis krachas, todėl ėmėsi kitos taktikos. Įkalbinėjo nestreikuoti, žadėdami gerinti gyvenimo sąlygas, švelninti režimą. Pradėjo šiek tiek mokėti už darbą, lageriuose įsteigė ”lariokus” (parduotuves), leido neribotą susirašinėjimą su artimaisiais, leido pasimatymus su jais, net prie lagerių vartų pastatydami namelius tam tikslui, kur kalinys, atleistas nuo darbo, galėdavo po kelias dienas bendrauti gyvendamas kartu su jais. Gerai pildančius planą išleisdavo gyventi už vielų - neva laisvėn. Bet streikai plėtėsi su tendencija peraugti į visuotinį sukilimą. Matomai, mano glaudus bendravimas su lietuviais buvo ”kūmo” pastebėtas jau anksčiau ir jo patvarkymu porą

J.Grušys su žmona, irgi kaline, Vorkutoje. 1947 m.

kartų buvau iš sanitarinės dalies felčerio pareigų nuimtas ir išrašytas darbams į statybas. Po to, neužilgo draugų daktarų "susargdintas", atsidūriau ligoninėje, o "pasveikęs" vėl likdavau dirbti felčeriu.

Šį kartą "persūdyti" tardytojo kaltinimai man leido suprasti, kad įrodymų nėra. Žinoma, rūpesčio turėjau, nes nebuvau "nekaltas avinėlis". Mano žinioje buvęs ambulatorijos procedūrinis kabinetas buvo pati geriausia vieta "nupaišyti" streiko ir sukilimo lozungams ant felčerio Petro Lapinsko chirurginiame stacionare "nurašytų" (aktyruotų) paklodžių. Juos kasyklos felčeris Vytas Svilas ir angliakasys Vytas Tichanauskas, nugabenę į kasyklą, iškabindavo "štrekuose" ir "zabojuose".

Pirmos pažintys su laisve. Pas tremtinius Jadvygą ir Albiną Pliskauskus. Kaliniai ir katorgininkai, kuriuos lagerio vadovybė išleidinėjo po 1955 m. sukilimo apsigyventi "už zonos", arba su leidimais išeiti į miestą susitikti su iš Lietuvos atvykusiomis žmonomis. Sėdi už stalo iš kairės: Kuzmickas,..., Numgaudas, J.Grušys,..., prof. Klimavičius. Stovi: A.Pliskauskas,..., J.Pliskauskienė,..., M.Zaikauskienė, S.Zaikauskas, Grigienė, Grigas. 1955.09.25.

Neskubant nužygiavę keliolika kilometrų, atsidūrėme prieš 59-ojo OLP'o vartus. Žinojau, kad čia yra kriminalinių recidyvistų buveinė, ir tai, suprantama, kėlė nerimą. Perdavimo procedūra neužtruko. Neužilgo į "vachtą" užėjo viduramžė briunetė Kuzmina. Pasisakiusi esanti šio lagerio sanitarinės dalies viršininke ir kad man teks čia dirbti ligoninėje felčeriu. Ji nuvedė mane į vieną iš keleto zonoje esančių ligoninių ir paliko ligoninės vedėjo Grigorijaus Salamonovičiaus Blaušteino globoje.

Grigorij Salamonovič pasipasakojo, kad ir jis neseniai čia atgabentas iš 40-o OLP'o. Pasisakė esąs leningradietis, med. m. daktaras, jūrų karo laivyno pulkininkas, literatūros ir meno didelis mėgėjas. Suminėjo kelias jo parašytas ir išleistas knygas, pagal jo scenarijus pastatytus kino filmus, tarp kurių "Četviortij periskop" (Ketvirtas periskopas), dar ir po autoriaus represavimo rodomas sovietinėse kino salėse.

Netrukus sužinojau, kad į šio lagerio sanitarinę dalį patekau jau septintasis iš politinių. Trys gydytojai: vidaus ligų - žydas, chirurgas - estas ir laboratorijos vedėjas - vokietis; du felčeriai: lenkas ir aš, lietuvis; ūkvedys - ukrainietis; sanitaras - rusas.

Vokietis gydytojas Robert Štengel su felčeriu Juozu Grušiu. 59-tas lageris, 1955 m.

Statybinėse brigadose dar dirbo trys lietuviai: Kauno dramos teatro artistas Augustinas Pajarskas,

Janušauskas ir Strazdas. Po manęs čia dar pateko "du nusikaltėliai" iš 40-os kasyklos OLP'o, už pabaltiečių sąjungos "Aistija" organizavimą: suvalkietis mokinys, nepilnametis Albinas Vaičiūnas, baustas 25 metams pataisos darbų lageryje ir kiek vėliau, po užsitęsusio tardymo, "Aistijos" lyderis, latvių kariuomenės karininkas Olgerdas Miza. Vaičiūnas tuoj buvo įdarbintas laboratorijoje, o Miza dirbo statybinėje brigadoje.

Negalėčiau teigti, kad vykstantys politinių kalinių neramumai buvo organizuojami ir tarp kriminalinių kalinių, bet per dirbančius statybose draugus žinios ir gandai pasiekdavo, o kartais ir laiškais su likusiais "Kapitalinėj" pasikeisdavome. Lagerių vyriausybėms einant į kompromisus su streikuojančiais, buvo leidžiamos net "Rečlago" lageriuose toleruojamos saviveiklinės grupės, sportiniai kolektyvai. "Kapitalinės" OLP'e Vytas Svilas,

Aktyvūs LLKS nariai: Vytautas Tichanauskas ir Juozas Grušys. Šachta Nr.1 ("Kapitalnaja" KTR), katorgininkų lageris.

suorganizavęs (daugiausiai iš lietuvių), vadovavo krepšininkų komandai, tapo kapitonu. Kad susitiktų su manimi, net du kartus buvo atvykęs į 59-ąjį, kartu su komandos felčeriu Petru Lapinsku, komandos mediko ir atsarginių žaidėjų pretekstu atgabendamas ir kitus mudviejų bendrus draugus: matininką Edvardą Laugalį, inž. Antanaitį, Aloyzą Kudukį. Jie informavo mane apie jų tęsiamą streikų ir sukilimo organizavimą, kad mane pašalinus iš jų tarpo, jie nebevengia kai kada prisidengti Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos vardu. Mat aš šito vengdavau, nes teismo nuosprendyje buvau apkaltintas kaip šios veiklos dalyvis prieš sovietinę santvarką. Pasigirdavo, kaip pas juos ”susitvarkoma” su ”stukačiais” (”beldikais” - išdavikais). Ypač man buvo svarbus ir įdomus jų pasakojimas apie ”susitvarkymą” su sanitarinės dalies ambulatorijos raštvedžiu ”stukačiumi” Karpovu.

Nors kriminaliniai kaliniai, atrodė, nereagavo ir nesekė politinių kalinių pavyzdžiu, bet įdomavosi ir žinojo. Gal kiek padaugėjo ”blatniakų”, atsisakančių išeiti į darbą. Kartais tokį nubausdavo keliomis dienomis karcerio BUR'e, bet dažniausiai užtekdavo maisto davinio, t.y. ”katilo” sumažinimo.

1955 m. vasarą pas vieną tokį ”atsisakiusį” išeiti į darbą atvyko buvusi sugyventinė. Lagerio administracija jų pasimatymui nedavė leidimo, o jis, dėl drastiškai išreikšto protesto, neteko gyvybės, po ko įvyko visų kriminalinių kalinių sukilimas, kuris kainavo po keletą gyvybių iš sukilėlių ir iš sukilimo malšintojų pusės.

Tos dienos priešpietį iš lagerio valdybos į ligoninę atbėgęs pasiuntinys pasakė, kad lagerio viršininkas įsakęs kuo skubiau į valdybą atvykti daktarui. Papasakojo, kad viršininko kabinete pats matęs vieną ”blatniakų” vadeivą, prisikalusį savo lytinius organus prie rašomojo stalo. Grigorijus Salamonavičius, blogai jausdamasis dėl padidėjusio kraujo spaudimo, laisvoji gydytoja, senutė okulistė, bijodami eiti pas agresyvų ligonį, prašė manęs. Kabinete radau kiek sumišusį viršininką ir keliaaukščiais keiksmažodžiais jį koneveikiantį ”blatniaką”, berods Jurką, kuris atsinešta vinimi ir plaktuku buvo

prisikalęs sėklidės mašnelę. Ranka paėmęs vinį, lengvai ištraukiau iš stalo medienos. Supratau, kad toks triukas jam ne pirmiena.

Man grįžus į ligoninę ir pasakojant apie patirtą nuotykį, pasigirdo keli šūviai. Neužilgo pamatėme tarp barakų bėgiojančius į darbą neišėjusius kalinius. Pro vartus su riksmu "Urrraa!" veržėsi enkavedistai kareiviai, šaudymas zonoje ir iš sargybinių bokštelių padažnėjo. Rėkė ir kareiviai, ir kaliniai. Visur vyko kautynės su žudynėmis. Kareiviai kalinius mušė šautuvų buožėmis ir šaudė į juos, o kaliniai daužė kareivius mediniais strypais, išsilaužtais iš gultų. Tik kai kurie puolė kareivius peiliais ir metaliniais strypais. Nebetelpant sužeistiesiems chirurginiame stacionare, jie bėgo, o sunkiau sužeistieji buvo atnešami į kitas ligonines. Kautynės truko gal kiek daugiau negu valandą - jėgos buvo nelygios.

Žuvusių ir mirtinai sužeistų kalinių buvo berods penki. Kiek žuvo kareivių mes nesužinojome, bet buvo mačiusių, kaip jie neštuvais buvo išnešami iš zonos. Žuvo du ir buvo sunkiai sužeisti keli prižiūrėtojai.

Mano manymu, šio sukilimo priežastimi tapo prie viršininko rašomojo stalo prisikalęs "blatniakas", kuris nuskubėjo prie lagerį supančio metalinės tvoros sieto. Nebodamas sargybinio įspėjamojo riksmo ir šūvio, peržengė draudžiamąją liniją ir įsikibo į tvoros tinklą. Jo tragiška žūtis tapo kibirkštimi, iš kurios įsiliepsnojo sukilimas ir kriminalinių kalinių lageryje.

Jūsų Juozas Grušys - Žilvinis
2000-IV-13

LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SĄJUNGOS HIMNAS

Muzika: Valentino Bagdono
Žodžiai: Juozo Grušio

Brandino Laikas mūsų Laisvės Dvasią,
Kaip žemė sėklą dėl pjūties brandžios,
Kaip meilėj Motina pradėtą vaisių...
Ir gimdė Ją dėl pergalės didžios.

Tarytum kylantis iš žemės daigas,
Kaip ir žmogus, Ji gimė iš kančios,
Pavasario žaibais sušvito staigiai,
Išsiveržė tvanu valia Tautos:

Sutrupinę visų vergijų pančius,
Atgavę Laisvę žemėj gimtoje,
Kartojam priesaiką, kaip maldą šventą:
JEI REIKS UŽ LAISVĘ MIRSIM KOVOJE!

Te širdyse Laisva Dvasia gyvuos,
Kaip ąžuolai Žemelėj Lietuvos!

Pranui Veverskiui - 80

Nėra jėgos galingesnės už prigimtį, -
Ar tu žmogus, ar tu laukų gėlė,
Kančia ir džiaugsmas vienodai įgimta,
Prasmė kovoj - kovot ir nugalėt".

Kauno apskr., Veliuonos valsč., Kalvių kaime gyvenusių Stasio ir Uršulės Veverskių gausią šeimą (10 vaikų: septyni sūnūs ir trys dukterys) skaudžiai palietė "Raudonasis teroras". Vieni buvo nužudyti, kiti ilgus metus kankinti sovietiniuose gulaguose, išskyrus tėvą, kuris mirė 1932 metais.

1939 metais Pranas baigė Kauno "Aušros" berniukų gimnaziją. Tik baigęs gimnaziją įstojo į Karo mokyklą aspirantu ir tais pačiais metais perėjo į karo kariūnus. Stažavosi 3-me pėstininkų pulke, 9-me pulke, Ryšių batalione. Prieš Sovietų Sąjungos ir Vokietijos karą iš kariuomenės pasitraukė.

Laikinajai Lietuvos Vyriausybei (LLV) paskelbus Nepriklausomybę ir Lietuvos Aktyvistų Fronto (LAF) štabui įsikūrus Kaune, Pranas Veverskis dirbo LAF štabo propagandos skyriuje.

Vokiečiams likvidavus LLV ir LAF P.Veverskis įsidarbino Raudonojo teroro muziejuje Kaune ir įstojęs į Vytauto Didžiojo universitetą studijavo žurnalistiką bei sociologiją. Tuo pačiu metu dirbo savo brolio Kazio Veverskio įkurtos pogrindinės karinės organizacijos Lietuvos Laisvės Armija (LLA) Kauno apygardos štabo organizacinio skyriaus viršininku. Raudonajai armijai antrą kartą okupavus Lietuvą, įsidarbino LSR Miškų mi-

Pranas Veverskis, "Varpo" redaktorius. 1955 m.

nisterijos planavimo skyriuje. Žuvus broliui, LLA įkūrėjui Kaziui Veverskiui (suimant buvo nušautas prie Raudondvario tilto), Pranas Veverskis irgi buvo suimtas. Po žiauriausių kankinimų tardant Kauno, Vilniaus NKVD ir Lukiškių kalėjimuose buvo nuteistas 20-čiai metų katorgos. 1946 m. išvežtas į Vorkutos mirties lagerius, pateko į anglių kasyklas katorgos darbams.

Po Stalino mirties, prasidėjus kalinių streikams, įtartas jų organizavimu P.Veverskis buvo išsiųstas į Vladimiro kalėjimą. Iš ten buvo pergabentas į 62-ąjį baudžiamąjį lagerį Vorkutoje. Baudžiamajame Pranas irgi nenurimsta, nepasiduoda. Su katorgos bičiuliais Aloizu Kudukiu, Edvardu Laugaliu, Povilu Vaičekausku, Feliksu Juodeika ir kitais leidžia laikraštėlį "Varpas". Kaip jau minėta, P.Veverskis anksčiau buvo studijavęs žurnalistiką, todėl jam teko ir šio laikraštėlio ruošimo pagrindinis krūvis. Talkininkai laikraštėlį perrašinėdavo po 15-20 egz. ir platindavo po kitus Vorkutos lagerius. Galų gale maištaujantis katorgininkas P.Veverskis išgabenamas į Sibirą, Bratsko rajono Taišeto lagerius.

1956 m. kovo mėn. 19 d. Pranas Veverskis iš lagerio paleistas pagal amnestiją grįžo į Kauną. Čia Kelių-tiltų eksploatacijos treste išdirbo 33 metus - iki pensijos.

Grįžęs iš lagerių P.Veverskis neberado tėviškės sodybos. Buvo žuvę keturi broliai partizanai, visos seserys patyrusios ir pergyvenusios sovietinių kalėjimų baisumus. Dėl vaikų netekties ir

S.Ignatavičius ir J.Vaičiūnas
po uždarų kalėjimų Intos
baudžiamajame legeryje 1956 m.

sunkių gyvenimo sąlygų, visus tuos metus besislapstant nuo arešto ir tremties, motina buvo netekusi sveikatos.

Ir grįžusį į tėvynę Praną Veverskį įkyriai persekiojo KGB "organai" (Česnavičius, Dušanskis, Trakimas, Zujus, Dambrovskis, Bagdonas ir kiti), kartais net ragindami parašyti atgailaujančius straipsnius spaudoje.

Fiziniai, dvasiniai P.Veverskio pergyvenimai ir patirtis įdomiai ir įtaigiai atsispindi jo prozos, poezijos, atsiminimų kūriniuose, kurių tik mažytė dalelė buvo publikuota "Laisvės kovų archyvas 15", "Tremtinys", "Nemunas", "Gimtasis kraštas" ir kituose periodiniuose leidiniuose bei Rezistencijos paveldo archyvo "Atmintis" išleistame poezijos rinkinėlyje. Kiti laukia jo rankraščių aplankuose. Baisoka, kad Prano Veverskio kūrybos neapneštų užmaršties dulkės, nes ji unikali, reikšminga ir verta istorikų bei leidyklų dėmesio.

Prano Veverskio gyvenimas tolygus visos mūsų tautos pergyvenimams ir siekiams išlikti laisviems laisvoje tėvynėje.

Juozas Grušys

3-čios šachtos lentpjūvėje.

Albinas Vaičiūnas

Albinas Vaičiūnas apie 1955 m. Vorkutos lagerius

Buvau areštuotas 1951 metų balandžio 28 d. Šakių rajone, Kriūkų apylinkėje, Gegužių kaime, gimtojoje sodyboje. Tardė Kauno NKVD pastate. Man teko dalyvauti pogrindėje antisovietinėje organizacijoje "Lietuvos jaunimo vyčių sąjunga". Į mūsų organizaciją buvo infiltruotas NKVD agentas kaunietis Česlovas Kurauskas. Pogrindinė organizacija 1951 m. pavasarį buvo išduota, o jos nariai, kuriuos žinojo Č.Kurauskas, buvo areštuoti. Po trijų mėnesių tardymo Pabaltijo karinio tribunolo teismas daugumą pogrindinės organizacijos narių nuteisė kalėti po dvidešimt penkerius metus.

Mane per Vilniaus persiuntimo punktą, buvusį prie Neries Sluškų rūmuose, pervežė į tuometinį Leningradą, o iš ten traukiniu į Vorkutą. Gruodžio mėnesio viduryje patalpino kalinių paskirstymo punkte, lageryje Nr.8. Po savaitės pervežė į naujai statomą 40-tą šachtą ir naujai prie jos statomą lagerį.

Lageryje išmokom latvių kalbą, pradėjau mokytis estiškai. Grupė kalinių sutarėm įsteigti lietuvių-latvių vienybės sąjungą, pavadintą "Aistija", turėjome pasigaminę tos sąjungos herbą. Jį nupiešė latvis Olgerd Miza. Organizacijai priklausė ir estų karininkas, buvęs partizanas Leo Tasuja ir keletas kitų estų, latvių bei lietuvių.

40-tos šachtos lageryje prasidėjus neramumams atrinko apie 20 aktyviausių narių ir važė į 29-tą šachtą. Į tą skaičių įrašė ir mane, ir sunkvežimiu mus nuvežė prie 29-os šachtos. Bet mūsų vyrai nesutiko eiti į tą lagerį, jėgos nenorėjo pavartoti, ir taip mus sugrąžino atgal į 40-tą šachtą, bet į lagerio teritoriją neįleido. Riaušininkams buvo atskirta speciali teritorija, izoliuota

nuo viso lagerio. Ten mus ir apgyvendino. Man pradėjo sopėti vidurius, maniau, kad prasidėjo apendicitas. Iškvietė gydytoją Mykolą Kliūčių, žemaitį, gerą mano bičiulį. Jis reikalavo, kad mane guldytų į ligoninę, maniau grąžins į lagerio zoną. Bet kaip riaušininko į lagerio zoną negrąžino, o mane vieną išvežė į kriminalinių lagerį Nr. 59 prie pat Vorkutos miesto.

Kaip mažametis buvau perteistas ir 1955 m. gruodį per Kalėdas paleistas iš lagerio. Prieš išvykdamas aplankiau prof. J.Klimavičių ir traukiniu 1956 m. sausio 1 d. parvykau į Vilnių, iš ten į Kauną ir į tėviškę Šakių rajone, Kriūkų apylinkėje.

J.Klimavičius 1947 m. Vorkutos lageryje. Nežinomo katorgininko piešinys

Juozas Klimavičius jo žmona Julija ir sūnus Tautvydas

Jonas Navickas ir Juozas Žilinskas dėl streiko susitaria su kriminalinių kalinių lageriais

Kadangi J.Navickas negalėjo susisiekti su 62-ju lageriu, nes šis buvo paskutinėmis dienomis labai izoliuotas, net nuo laisvųjų žmonių, jis, kaip buvo sutarta, susisiekė su 9-10 kasykloje kalėjusiu J.Žilinsku. Pastarasis, nutrūkus ryšiams su 62-ju lageriu, buvo įgaliotas toliau spręsti streiko užduotis ir eigą. J.Navickas paprašė jo leidimo pradėti derybas su kriminaliniais kaliniais 5-jame OLP'e (ar 5 šachtoje), nes ten dirbo laisvi Pavolgio vokiečiai, su kuriais J.Navickas draugavo. Buvo palankios sąlygos, nes ”sąžiningieji” vagys išvijo ”ant vielų” (į draudžiamąją zoną) ”kales” ir tapo šio lagerio šeimininkais. Čekistai buvo labai nepatenkinti ir reikalavo išduoti riaušių iniciatorius. J.Navickas kriminalinių lagerio darbo zonoje susitiko su jų atstovais.

- Kaip mes galime solidarizuotis su fašistais ir tėvynės išdavikais, kurie teisėtai velka savo katorgą?

- Yra ir tokių, bet dauguma nekaltai nubausti, nes tikrai mylėjo savo Tėvynę ir kovojo prieš komunistus, kurie uzurpavo valdžią ir dalį tautos išmarino badu, daugelį nekaltai iššaudė, o dar kitus, kaip kad ir jus, suvarė į požemius kasti rūdas ar anglis. O jūs ar nekalti?

- Na, mes ”sąžiningi” vagys, truputį kalti, bet ar galima dalyti bausmes po 10-25 metus, be to, dauguma mužikų tikrai nekalti. Bado prispausti rinko kolchozų rugių varpas. Ir už 10 kg. grūdų gavo po dešimt metų. Arba baigę FZU (amatų mokyklą) neatvyko į jiems skirtą darbą - priklijavo 5 metus.

- Bolševikams - berijiečiams ne-

Algirdas Vasiliauskas, aktyvus laisvės kovotojas. 1955 m.

reikia jūsų tėvynės meilės, jiems reikia jūsų rankų, kad turėtų specparduotuves, speckurortus ir specmergas - jūsų seseris. Argi jūs būtumėte vogę, jei nebūtumėte mirę badu? Gal būtumėte profesoriai, inžinieriai, agronomai, o ne anglies kasyklų kirminai, dabar su ”kalėmis” kovojantys už savo gyvybes ir už tai marinami karceriuose ar ”kritkose” (uždaruose kalėjimuose). Kaip galite tikėti savo priešais čekistais, kurie engia jus kaip ir mus?

Vagys paliko J.Navicką ir vokiečius. Pasitarė. Grįžę tik paklausė:

- Laikysimės iki mirties?

- Nereikia, nors porą dienų... ir gal galėtumėte paagituoti kitus Vorkutlago lagerius. Jūs žinote, kad Rečlagas jau visas streikuoja.

Padavė rankas ir rytojaus dieną šis lageris jau nedirbo. Čekistai jiems pažadėjo nieko nebausti, ir todėl tie po dviejų dienų nutraukė solidarumo streiką. Po 15 dienų šis lageris buvo likviduotas. Jame kalėjusieji išvežti į kitus lagerius. Tačiau dauguma jų buvo permesti į 8-ąją šachtą, iš kurios buvo išvežti ar išleisti politkaliniai.

Petras Jankauskas 3 šachtos streiko komiteto narys

Padūmokim...

Vorkutos vasaros naktis. Saulė pakimba kartės aukštyje virš horizonto, pastovi sekundėlę, pamąsto ir vėl pradeda kilti, atseit teka. Tokia didelė raudona, dažo sargybos bokštelius, ant šautuvo pamautą durtuvą ir raudoną žvaigždę sovietinio kario pilotėje. Pakraujuoja spygliuotos tvoros, geležinkelio bėgiai, šachtų terikonai, krūmai ir net žalia žolė... Gražu, bet kažkoks klastingas virpulys virpina širdį, o mintys, kaip pabaidyti paukščiai, tik lekia ir sklando po įvairius kraštus ir šalis. Sparnu pabraukia Lietuvą, širdimi pabendrauja su broliais, tėtukais ir mergužėle, akies kampu nužvelgia Ukmergės šilojus, Šventąją, Siesartį ir vėl lagerių Vorkuta, krauju, prakaitu, širdies aimanomis ir saulės spindulių nuraudonyta vergovės žemė. Šiaurės dangaus papėdėje, tartum ant milžiniško altoriaus aukojamos neužsakytos šv. Mišios už tūkstantines minias, palikusias savo kaulelius šioje tundroje, ir tikras kraujas, ne vynas, dažo aplinką raudoniu. Neskubėda-

Sėdi: E.Smetona, K.Pleskas, Kvietkauskas, D.Adomonis.
Stovi:..., F.Cikatavičius.

ma, lyg į kalną lipdama, saulė geltinėja ir virsta balkšvai auksiniu skrituliu, tarytum didžiule Ostija, kuri aukojama už gyvuosius kankinius, nepalūžusius negandose, sugebėjusius net pergalę pasiekti. Tai jiems šie auksiniai spinduliai. Jiems šviesos dievybė taria AČIŪ. Šios didžios gamtos misterijoje žvelgiu į žydrus kosminius tolius, bet kažkodėl atsirandu savyje. Vidiniai negirdimi žodžiai tiesiog plaukia iš krūtinės: ”Viešpatie, Tu juk mus čia iš visų pasaulio pakraščių surinkai neatsitiktinai. Kuo mes Tave užrūstiname? Ar mes nemokėjome mylėti Tėvynės? Ar mus baudi už kitų nuodėmes? O gal norėjai kančiomis ir vargais užgrūdinti dvasią, kaip grūdinamas kalavijas: ugnimi, vandeniu ir krauju? O gal nori, kad mes išpirktumėme savo protėvių, priešų ar ateinančiųjų kartų klaidas? Mes nežinome Tavo tikslų, bet atleisk ir mūsų kaltes, kurių mes irgi nežinome. Atleisk ir mūsų priešams, nes jie irgi nežino ką daro. Mes jiems atleidžiame, nes nelinkime niekam, ką mes patyrėm. Tačiau leisk mums būti teisiojo pusėje, kaip ir Tu esi, ir suteik mums valios, jėgos, ryžto atkovoti Lietuvai Laisvę bei Nepriklausomybę. Dėkojame Tau, už šį puikų rytą, šios dienos dvasios būseną, už šių metų streiko pergalę, ir nors jos rezultatai dar neįvertinti, ji mums tarsi Žalgiris, nes mes jai ruošėmės, vykdėme ir nepabūgę iki dantų ginkluoto priešo ir jo jėgos, savotiškai nugalėjome. Tikime, Tu mums padėjai, nes tai padarėme savo rankomis, savo... savo... Bet ar negana tos kančių taurės?” ”Ne, negana.”- pūstelėjo iš rytų žvarbus Uralo vėjas.

Juozas Mikelionis

Deja, prabėgs šimtmečiai, pagaliau Justinas Marcinkevičius sukurs poemą. Bronius Kutavičius

apdainavęs visus baltus dar po kelių dešimtmečių parašys”Šiaurės pašvaistės” operą. Žymūs solistai, V.Noreika ir žymios solistės šios operos legendomis virkdins jausmingas poniutes. Teatro fojė solidūs jų vyrai aptarinės:

- Kokia tauta tie lietuviai? Sako, kažkokiame Uralo kalnų urve ant akmens buvo aptiktas žodis ”LIETUVA”.

- Ot, įdomu ar jie buvo komunistai, ar bolševikai? Vis dėlto gaila, kad tokia archaiška gentis žuvo. Tiek pasiaukojimo, tiek didvyriškumo, ir kas iš to?..Viskas susiglobalizavo.

Kokia kalba vyko pokalbis ir opera, pamąstykite patys.

Prabėgo beveik pusšimtis metų nuo streiko įvykių, daug kas pakito ir vertybės perkainuotos, ir atmintis atbuko. Todėl, pasirėmęs dar gyvais liudininkais, vienu kitu atveju iš savo atminties, pabandysiu pasinerti į tų dienų įvykių audringus verpetus.

3-čios šachtos laisvės kovotojai, LLKS aktyvas. 1-oje eilėje iš dešinės P.Jankauskas, 3-čios šachtos streiko komiteto pirmininkas P.Aleksiūnas, kun. J.Rusinas, ..., A.Lučinskas, A.Jankauskas, V.Peckus. L.Mačionis, T.Kilikevičius, A.Gudelis, J.Jacevičius, V.Paulauskas,K.Sklėrius, B.Dambrauskas, A.Margis ir kiti. Vorkuta, 1955 m.

Kaliniai ankstina visuotinį Vorkutos sukilimą

Ketvirtoji šachta, paankstinusi Vorkutos sukilimų pradžią, sudarė mums daug rūpesčių. Tačiau nebūna to blogo, kad neišeitų į gerą. Faktas paskatino pasitempti kitus lagerius, nes kaip apskritai būna, kai kurie lageriai nebuvo atlikę savo ”namų darbų” ir prašėsi atkelti streiko pradžią porai dienų vėliau. Pažvelkime į ketvirtos šachtos tų metų įvykius Elegijaus Smetonos ir kitų ten buvusiųjų ir streike dalyvavusiųjų akimis.

Ši šachta buvo greta trečios ir skyrė jas vieno kilometro atstumas. Lageris aptarnaujantis ketvirtąją šachtą buvo už dviejų kilometrų, o trečioje šachtoje dirbantys kaliniai buvo greta kitame lageryje ir vieną nuo kito skyrė dvi spygliuotos ir viena lentinė tvora. Šiuos lagerius skyrė tik 10 metrų atstumas ir galuose sargybos bokšteliai. Gerai prožektoriais apšviesta draudžiamoji zona vadinama, ugnies, retkarčiais pūgos metu, kalinių būdavo įveikiama ir abiejų lagerių pogrindžio atstovai aptardavo jiems iškilusius uždavinius. Šiuose dviejuose lageriuose buvo įkalinta daugiau nei 7000 kalinių. Kiekvienas lageris turėjo savo administraciją, bet sargyba buvo bendra. Ketvirtoje šachtoje per metus kaliniai iškasdavo daugiau nei pusę milijono tonų anglies.

Kaip jau rašiau pirmoje knygos dalyje, būdamas šiame lageryje, drauge su kitais neramios ”dūšios” žmonėmis, sustiprinome buvusią LLKS, išplėtėme jos veiklą ir nužymėjome gaires ruoštis būsimam streikui. Provokatoriaus buvau išduotas ir išvežtas į 62-rą spec. lagerį, tačiau čia likę vyrai buvo tokie kieti, kad nė vienai dienai nenuleido rankų. Jie visa galva pasinėrė kovon ir viską darė, kad lageryje tvirtėtų vienybė, kalinių sąmoningumas, kad tik patys galime pasiimti laisvę ir tuo pačiu sugriauti bolševikų užmačias pavergti pasaulio žmoniją. Šiame lagerio pogrindyje buvo įkurti trys skyriai: propagandos, žvalgybos ir diversijos. Jiems kaip ir visam pogrindžiui vadovavo tam reikalui atsidavę žmonės. Martynas Kemtys ten vadovavo LLKS, jį išvežus pakeitė E.Smetona. Žvalgybai - Teodoras Kilikevičius, diversiniam - E.Smetona, propagandiniam gal Juozas Mikelionis, o gal kuris iš kunigų, nes Marijonas Petkevičius parašė memorandumą, kurį streiko metu perdavė Maskvos komisijai. Norėtųsi

pažymėti ir kitus vadovaujančius asmenis, be kurių pastangų vargu ar būtų įvykęs čia sukilimas, tai Juozas Jancevičius, Petras Grigas, Justas Žibinskas, Antanas Strumyla, Jonas Jankauskas, Česlovas Aleksandravičius ir daugelis kitų, kurių vardai dėl mano ir kitų netobulos atminties išblėso užmirštyje. Taip pat negalima užmiršti ir trečios šachtos vyrų, su kuriais ten turėjau garbės asmeniškai bendrauti. Tai nepalūžtantys laisvės kovotojai: trečios šachtos pogrindžio vadas Petras Aleksiūnas,Vytautas Peckus, Leonas Mačionis ir kiti.

Žvalgybos grupei sekėsi neblogai. Kaip jau minėjau ankstyvesnėje knygoje, įsirengę pasiklausymui vietą po ”kūmo” kabineto grindimis, išaiškino keletą smulkesnių stukačių ir vieną gana stambią ”žuvį”, dėl kurios pats T.Kilikevičius, neatsiradus savanorių, sugalvojo legendą, apgavo ”kūmus”, atsirado 62-jame lageryje ir išgelbėjo Vorkutos streiką nuo sužlugimo. Jo vietą užėmė Č.Aleksandravičius.

Diversinė irgi nesnaudė. P.Grigas dirbo ”v zaboje” (anglies kirtavietėje), ten jis sugebėjo gauti laido ir amonalo. Apžiūrėjęs elektros perdavimo kabelius šachtoje ir suradęs tinkamą vietą, užminavo ją ir susprogdino. Šachta prastovėjo dieną.

V.Mincius, A.Gudelis, K.Michelevičius.

Pagal numatytą planą turėjo būti supjaustytas pagrindinis anglies padavimo transporteris. Buvo siūlyta įvairių būdų tai atlikti, bet visi atrodė neįmanomi, o padaryti tai reikia. E.Smetona ryžtasi pats. Gauna kitus rūbus, juos ištepa salerka ir apibarsto machorkos dulkė-

mis, kad šunys nesuostų ir gerai išgaląstu peiliu perpjauna guminę transporterio juostą. Visa tai įvyko 200 metrų šachtos gylyje. Persirengia savais drabužiais ir, pakilęs keliasdešimties metrų laipteliais, (šachtos anga horizontali), įjungia 200KW elektros variklį. Galingas motoras suvelia juostą, ir pastaroji ima laužyti kelių šimtų metrų transporterio metalinius rėmus. Elegijus skuba į savo darbo vietą, pas savo brigadą. Pakeliui pamato vieną iš brigados, kuriam duota užduotis nuo kelio išvalyti anglis. Padeda. Dabar abu traukia toliau. Paėjęn pamato, kad nukritusį nuo bėgių elektrovežį šeši vyrai nori pastatyti į vietą. Padeda. Elektrovežis pradeda važiuoti ir vėl nurieda, tik šį sykį ant Elegijaus kojos ir sutrina kulno kaulą. Telefonu iškviestas specialus vagonas veža jį į paviršių. Pusiaukelėje pamato besileidžiančius į šachtą kelis šunis ir apie dvidešimtį karių. Jie visi drauge bėga gaudyti diversanto.

Pamainos viršininkas Ivanovas labai gerbė E.Smetoną, nes jis buvo geras darbininkas ir paklusniai vykdė jo nurodymus, todėl darbo traumą patyręs Elegijus buvo pristatytas į šachtos viršininko kabinetą ir

Petras Aleksiūnas 3 šachtos LLKS komiteto pirmininkas, (sėdi kairėje), Varnienė ir Juozas Varnas su ukrainiečių vadais. 3 šachta, 1955 m. Vorkuta.

greitai buvo iškviestas vežimas. Belaukdamas kol jį išveš, per selektorių girdi kas darosi šachtoje. Kasykla paralyžiuota. Visur ieško kenkėjų, tačiau šunys ir ČK bejėgiai. Kur beras, jei nusikaltėlį jau veža į ligoninę arklys ir du sargybiniai. Iš pradžių Elegijus manė, kad sutrupintas kulnas - Dievo bausmė, dabar jis sako, kad tai Dievo dovana. Jis nesugautas ir šachta porą dienų turės išeiginių. Tuo metu, kai jis dar buvo viršininko kabinete, davė sau priesaiką: jeigu kada nors sugrįš į Lietuvą ir bus bažnyčioje, niekada nesės į suolą. Matyt Dievui patiko. Dabar jis per pamaldas visada stovi, ir jeigu anuomet sutrintas kulnas suskausta, jį apima juokas. Maldininkai, pastebėję tai, kreivai žvilgčioja, manydami, ar tik protelis nepasimaišė. ”O jeigu jie anuo metu ten būtų, tai kvatotų, o gal ir verktų”, atlaidžiai mąsto Elegijus.

Gegužės mėnesį sujungė abu lagerius. Kalinių jėgos dar daugiau sustiprėjo, o tuo pačiu ir solidarumas. Kada čekistai sumanė išvežti kažkur vieną nelabai protingą kalinį, žmonės tam pasipriešino. Valdžia nutaikiusi progą pasiuntė 20 karių, kad vargšelį pagrobtų. Iš kitų barakų atskubėję kaliniai ne tik jį išgelbėjo, bet ir aplupo kareivius.

Likus keletui dienų iki streiko atsitiko didelė nelaimė. Paslaptingomis aplinkybėmis žuvo Česlovas Aleksandravičius. Jis buvo surastas sumaitotas po vagonais dar gyvas. Jį guodžiantiems draugams tepasakė: ”Man labai sunku. Ar sugebėsite laimėti? Pasimelskite už mane Lietuvoje...” Užmerkė akis ir tyliai be dejonių numirė.

Tragiška Č.Aleksandravičiaus mirtis įaudrino ne tik tautiečius, bet ir viso lagerio gyventojus. Jo kūnas nebuvo atiduotas į morgą. Jis buvo pašarvotas su tautiniais atributais gražiai padirbdintame ąžuoliniame karste ir šermenyse pragulėjo dvi dienas. Kaliniai pareikalavo, kad administracija leistų draugams jo kūną palydėti į kapines. Turbūt GULAGų istorijoje toks atvėjis buvo pirmas. Jie sutiko išleisti 8 žmones nešti karstą, bet mūsiškiai buvo nepalenkiami, reikalavo išleisti 28, nes kapinės tolokai ir nešant karstą reikia keistis. Iki lagerio vachtos išlydėjo visi kaliniai. Garbingas ir sąžiningas buvo jų bendro likimo brolis Česlovas. Nieko nenuskriaudė, visuomet stovėjo teisiojo ir nuskriaustojo pusėje. Nebijojo pasakyti tiesaus žodžio nei vagiui ar lagerio pridurkui, nei aršiausiam če-

kistui, todėl nemažai laiko teko praleisti karceriuose. Dabar virš pilkos kalinių masės, pagerbtas, iškeliavo į savo amžinojo poilsio ir amžinojo įšalo vietą. Šiaurės vėjo nugairintais veidais lašėjo ašaros, o nuo kančių užgrūdintos kalinių dvasios raudojo bežadę aimaną. Nešamas karstas jau seniai išnyko iš akių, o minia vis dar kažko delsė ir laukė.

Karstą ir kalinius ”konvojavo” penkiolikos kareivių sargyba ir lojantis vilkinis šuo. Kunigas Marijonas Petkevičius pašventino duobę, o draugai užpylė žemėmis, įruošė žemės kauburėlį ir pastatė atsineštą medinį kryžių, vienintelį ant šių kapinių. Čia guli tūkstančiai bedalių, amžino įšalo užbalzamuoti su medine lentele ant dešinės kojos didžiojo piršto, kurioje užrašytas kalinio bylos numeris, o Česlovo kapą saugo kryžius. Duok Dieve, kad tai būtų paskutinis mirties ženklas lietuviui svetimoje žemėje. Deja...

Laidotuvininkai sugrįžo. Kunigai lageryje atlaikė šv. Mišias, visi pasimeldė ir išsiskirstė su slogiomis mintimis po savo barakus.

Pašventinus politinių kalinių kryžių Kryžių kalne.
J.Mikelionis, A.Kudukis, E.Burokas, A.Lukoševičius...

1955 m. liepos 18-oji diena. Lemtingoji, kuri paankstino visuotinį Vorkutos streiką. Sužinoję apie šį įvykį 4-oje šachtoje, truputį pykome, nes sujaukė visus mūsų planus. Reikėjo, kaip jau minėjau, ankstinti streikus ir kituose lageriuose, o padaryti, nebuvo taip paprasta: nebuvo nei telefonų, nei transporto, nei laisvės išeiti už lagerio saugomos zonos. Visa mūsų viltis ir vienintelis ryšys buvo S.Laskausko brigada. Galėjo įvykiai klostytis ir kita linkme. Abejonių virusas buvo įsimetęs net į tos šachtos streiko komitečiukų galvas. O jeigu... Streikas įvyko. Abejonių kaip nebūta. Viskas, kaip buvo numatyta, atsistojo į savo vietas.

Pirmoji šachtos pamaina užbaigė darbą, antroji nusileido į požemius. Kaip įprasta, pamainą parvesdavo į lagerį keturiais razvodais (kolonomis). Tą dieną sargyba sumąstė, matyt tingėdama, tai padaryti dviem kartais. Išvargę šachtininkai nenorėjo laukti, kol susirinks kitas razvodas, pradėjo reikšti nepasitenkinimus. Pagaliau susirikiavo. Įkaitinta atmosfera visgi neatslūgo. Užgauliojimai vienų ir kitų peržengė ribas, kai vienas lietuvis susverdėjo ir per žingsnį atsidūrė už kolonos. Sargybinis nieko nelaukęs šovė. Sužeistasis dejuodamas parkrito ant žemės. Kaliniai suriaumojo ir metėsi atgal į šachtos zoną. Dvasinė įtampa,vyravusi lageryje, pratrūko. Visur aidėjo šūkiai: ”Užtenka. Streikas!”

Vieni nusigavo į šachtos gilumą, kad angliakasiai nutrauktų darbą, kiti reikalavo prokuroro. Išlindę iš kasyklos žmonės persirengė ir visi, susirinkę prie vartų, vertė sargybą vesti į lagerį. Čekistai sutriko ir reikalavimą patenkino. Į šachtą nebeišėjo ir kitos pamainos. Streikas.

Lagerio viršininkas reikalavo išeiti į darbą. Kaliniai pasakė, kad jie niekur neis, kol nenubaus kaltininkų ir neatvyks Maskvos komisija iš generalinės prokuratūros. Valdžia padvigubino sargybas, įrengė garsiakalbius ir nutraukė maisto tiekimą. Streiko komitetas ėmėsi iniciatyvos peržiūrėti ir perskirstyti sumažinant maisto produktų davinį. Pripildė talpas vandeniu, nes pasak, E.Smetonos, komunistai buvo tiek įsiutę, jog jei būtų galėję, ir orą būtų atėmę. Įvairios komisijos slampinėjo po zoną. Kiekviena tvirtino, kad ji aukščiausia ir gali daug ką padėti, tačiau kaliniai nekreipė į jas dėmesio, reikalavo Maskvos. Vėl padalino abu lagerius. Gaila, kad į vachtą buvo iškviestas vienas iš veikliausiųjų komiteto

narių P.Aleksiūnas ir daugiau į šį lagerį nebesugrįžo. Kunigas M.Petkevičius rusų kalba paruošė penkių punktų memorandumą, kurį perrašė Placidas Vyturys, kad nesusektų kunigo rašto (deja, Placidui esant laisvėje, perrašytas dokumentas jam pačiam vėl kainavo laisvę).

Liepos 20 d. apie 24 val. į lagerį įsiveržė daug kariuomenės ir prievarta pradėjo gaudyti ir vesti kalinius į vachtą. Pirmiausia atitoko E.Smetona. Jis lakstė po lagerį ir kvietė nepasiduoti:

- Broliai lietuviai, nepasiduokit, parodykit tiems skeltanagiams ką gali Lietuvos partizanai!

Na ir užvirė košė. Lietuviai kirto iš peties, ukrainiečiai nemažiau, kitų tautų žmonės irgi neatsiliko. Atbėgo Elegijus prie komiteto štabo, žiūri - Jonas nuo Lazdijų,o kitas nuo Molėtų, parsigriovę šios kariaunos viršininką - majorą ”dubasina”.

- Brolyčiai, negražu sovietinį ”generolą” parsigriovus mušti - paduoda ranką, pakelia, uždeda kepurę.

- Dėkui, neužmiršiu - pralemena majoras.

- O dabar, kad tikrai neužmirštų, į pasturgalį jam... vot taip.

Bėga majoras. Viena ranka laikydamas kepurę, kita pridengęs užpakalį. Bėga kareivai palikę pamestas ”vosilkines” kepures, klumpa ir vėl keliasi, o majoras šaukia:

Klemensas Beržinskas, Edvardas Laugalys ir Placidas Vyturys

- Otstupit! (Pasitraukt).

Po valandėlės, lyg katės pridėjusios į pelenus, ateina du prižiūrėtojai ir prašo leidimo susirinkti tebesimėtančias kepures. Leidžia, bet nuo šio laiko kalinių savisauga pamainomis budi iki streiko baigties.

Aistros aprimo. Mažytė pergalė apsistumdymuose padėties neišsprendė, tik pagimdė problemą: ar sugebės pogrindinis lietuvių komitetas vadovauti situacijai, kuri kaskart darosi vis sudėtingesnė ir aršesnė. Streikas tapo esmė visų šio lagerio-miesto gyventojų ir kiekvieną jų likimą surišo į didelį sunkiai išnarpliojamą mazgą. Buvo nutarta susirinkti į valgyklą ir bendrai apsvarstyti susidariusią padėtį. Užvirė diskusijos. Pergalė prieš kareivius daugeliui pakylėjo dvasią ir gimdė napoleoniškus planus. Kiti, ypač rusai, tarp kurių nariadčikai ir kiti lageriniai pridurka,i sakė, kad geruoju niekas nesibaigs ir siūlė truputį pasiderėti, kad nebaustų už pradėtą streiką ir išeiti į darbą. Šiose karštose diskusijose ypač protingomis kalbomis pasireiškė daug patirties tokiuose reikaluose turintis Igoris Dobroštanas. E.Smetonos žodžiais tariant: ”Pats Dievas jį mums pasiuntė”.

Susirinkimas nutarė išrinkti viešą streiko komitetą - parlamentą, į kurio sudėtį įeitų visų tautybių atstovai. Jis spręstų visus iškilusius klausimus, teiktų reikalavimus valdžiai ir vadovautų visam lageriui. Pirmininku vienbalsiai buvo išrinktas I.Dobroštanas. Komitete buvo 11 narių. Lietuviams atstovavo Jonas Jankauskas ir patariamąjį balsą turėjo palikęs pogrindyje pabaltijiečių komitetas.

Anksčiau minėtoji opozicija pareikalavo iš komiteto, kad 80 žmonių, nesutinkančių su streiku, išleistų į vachtą. Komitetas sutiko numatytą valandą jų prašymą patenkinti, tačiau norinčiųjų dezertyruoti atsirado apie 300. E.Smetona ir kiti, kontroliavę šią akciją, išleido su savo manta ir patalynę 80 bėglių, kitus grąžino atgal į barakus. Nariadčikų šutvė, beeidami į vachtą, bandė pagrobti ir išsivesti I.Dobroštaną, bet kėslai nenusisiekė.

Komitetas papildė kunigo M.Petkevičiaus memorandumą dar keliais reikalavimais ir įteikė lagerio administracijai.

Taigi streikas ar sukilimas?

Sukilimas lageryje, rašau sukilimas, nors jis ir vadinamas streiku (iš esmės nuo streiko skiriasi tuo, kad čia yra sukilimo elementai). Visam lageriui - miestui demokratiškai išrenkamas komitetas - taryba, nepripažįstama nei administracija, nei darbdavys ar sovietinė valdžia, nors stengiamasi parodyti, kad paklūstama sovietinei konstitucijai. Visi valdymosi organai, nuo savisaugos iki paprasčiausios tvarkos palaikymo, nuo maisto išdavimo normų paskirstymo iki ligoninių, skalbyklų ar kultūrinių įstaigų darbo reguliavimo. Savo valios išreiškimas memorandumais ir reikalavimais bei diplomatija derybose su aukščiausiais sovietiniais valdžios organais, t.y. su Maskva. Streiko esmė apimtų šiuo atveju ekonominius ar politinius reikalavimus, bet nekeistų teisinės jurisdikcijos, net ir neoficialiojoje plotmėje. Sukilime visi tarpusavio santykiai kalinių su lagerio administracija pilnai nutraukiami ir visos diktuotos lagerio taisyklės panaikinamos. Kaliniai savo sugyvenimą tvarko nerašytomis jurisdikcijomis, kurios remiasi vien tik į moralės principus ir aplinkybes, kuriose tik viena vienintelė taisyklė:”Visi už vieną, vienas už visus”. Pasaulyje tokiems neginkluotiems sukilimams analogų nėra.

Čekistai ir komunistinis režimas labai nenorėjo, kad apie tokius įvykius sužinotų kituose rajonuose paprasti sovietiniai piliečiai, o juo labiau laisvasis pasaulis. Jie stengėsi sumenkinti šiuos nemalonius komunistams reiškinius, pavaizduojant juos kaip nepaklusnumą, bruzdėjimą, sąmaištį ar net streiką. Tačiau už tokius streikus kalinius teisdami ar juos uždarydami į uždarus kalėjimus, teisėjai ir prokurorai skirdavo bausmes pagal juridinį terminą ”za vostanije” (už sukilimą). 1955m. pagal nutartį su tokiu terminu mane ir dar 47 kalinius iš Vorkutos užrakino į Vladimiro uždarąjį politizoliatorių.

Sukilimas tai gyvas organizmas, visaapimantis judėjimas, susirinkimai, aptarimai, sprendimai ir vykdymai. Buvo priimtas nutarimas, kad kiekvienas kalinys parašo pareiškimą Maskvai, taigi tokių rašytojų atsirado daugiau nei 3000, ir visa ši kūryba supresuota vos sutilpo į du nuo cukraus maišus. Daugelis autorių rašė: ”Prašau sušaudykite mane”.

Vieną rytą atlėkė piktai nusiteikusių rusų būrelis pas lietuvius su popierėliu ir sviedė jį ant stalo.

- Žiūrėkit, ką jūsų provokatorius išdarinėja. Jis platina streikbrekiškus raštus.Ar jūs jam galą padarysite, ar mums jam padėti nudvėsti?

Skaito: ”Niekas Vorkutoje nestreikuoja. Baikite priešintis, nes, mūsų žiniomis, jūs būsite sušaudyti”. Suranda nevykėlį, mūsiškį agronomą.

- Iš kur gavai, dėde, gal tau kūmas kaip nors perdavė?

- Ėjau palei tvorą ir radau lietuviškai parašytą laiškelį. Ruselis pamatė, kad aš skaitau ir paprašė, kad aš jį išversčiau rusiškai.

- Eime, dėde, tave teis karo lauko teismas. -išpoškino P.Vyturys.

- Vaikeliai, pasigailėkit mano dviejų našlaičių. Kaip jie be mano pagalbos išgyvens.

- Nusmurgęs diede, provokatoriau, ar tave skeltanagiai čia atvežė tam, kad, išmokęs rusiškai, verstum provokatoriškas špargalkas. Jeigu tik tam, tai laikyk, kad savo misiją užbaigei. Kalbėk poterius, jeigu dar Kristaus nepardavei, ir eime.

Agronomas puolėsi ant kelių, ašarojo. Pagailo, visgi saviškis, tiek perkentėjęs...

- Gaila tavo vaikų ir tavęs, durniau, gaila. Jeigu tu ne stukačius, gal suprasi padėtį.

Liepos 24 dienos vakare iš trečios šachtos lagerio buvo gauta žinia, kad pas juos jau yra atvykusi iš Maskvos komisija ir derasi dėl streiko ir darbo santykių. Atšuoliavo prie budinčiųjų kažkoks viršininkėlis ir pranešė, kad ruoštųsi priimti ”aukštus svečius”. Sargybos bokšteliuose sulipo karininkai, o aplink apsikasusius kulkosvaidininkus suaktyvėjo kariuomenė. Nerimas persimetė ir į kalinių širdis. Gal čekistai pakartos 1953 m. žudynes ir šis lageris taps skerdimo arena, o aktyvieji ir pasyvieji sukilėliai greitai raitysis mirties agonijoje? Mes tai mes, o kaip mūsų artimieji, kaip jie pakels mūsų netektį? O gal nereikėjo ožiuotis, vis dėlto paskutiniu metu jau buvo galima egzistuoti, pilvas , tiesa, nebuvo pilnas, bet neburzgė...ir kodėl mes turime būti pirmi, juk pirmuosius visuomet išžudo. Sako,

Erodas visus savo karalystės pirmagimius išžudęs, o 29-oji šachta irgi buvo pirmoji 1953-siais... kraujas ir lavonai. Tiesa, per jų mirtį ir kančias mes daug ko apturėjome. Tai gal baigti su tuo streiku? Na, nubaus metais uždaru kalėjimu, bet liksim gyvi... Kur buvus, kur nebuvus visur tavo palydovė sąžinė: ”Vyruti, jeigu per tų žuvusiųjų kančias tau palengvėjo gyvenimas, reikia atsimokėti t.y.tęsti jų idėjas - kovoti. Gal užmiršai, kodėl priešas atidangino tave į šią Dievo pamirštą šalį? Prisimink savo draugus, išniekintus miestelių turgų aikštėse, badu mirštančias motinas sibiruose, brolius karceriuose ir savo gimines miestuose ir kolchozuose be duonos kąsnio ilgose eilėse, nuo vidurnakčio prie krautuvių. Užmiršai, pripildęs skrandį supuvusia žuvim. Užmiršai, kad tavo rankos ir tu pats apraizgytas spygliuotomis vielomis, o į tavo suplyšusį bušlatą taikosi vilkinio šuns sukąstos iltys ir čekisto iš nuobodulio iššauta kulka artinasi prie tavo dar neužšalusios širdies. Tavo barikados pusėje Dievas, teisiojo kova, su tavimi visas demokratinis pasaulis ir baltų protėviai. Tu pakilai visu kūnu ir dvasios ūgiu ne už save, bet už esamas ir ateinančias kartas pasaulyje, už Laisvę, už Lietuvą, už Nepriklausomybę! Tu teisus, tu turi būti pirmas!”

Lagerio aikštėje ant greitomis sukaltos pakylos pastatyti du stalai ir keturios kėdės. Įleistos tik keturios personos, VRM ministro pavaduotojas gen. Kozlovas, gen. prokuroro pavaduotojas, Vorkutos prokuroras ir lagerio viršininkas. Visi šie solidūs ponai išdidžiai sėdasi į jiems paruoštas vietas. Tyliai, kaip pelytės prieš juos susėdo ant žemės aikštėje 3000 kalinių pilka minia. Tylu, tik už zonos karts nuo karto girdėti karininkų komandos kariams ir vienas kitas šuns amtelėjimas. Pagaliau judbruvis, gražiai nuaugęs generolas lėtai atsistojęs, pabrėždamas savo didybę bei viršenybę, tarė:

- Zakliučionyje (kaliniai), A...š...š jūsų klausau.

Iš minios pakyla aukštas, liesas, ilgu kaklu, pilkais lagerininko drabužiais, nieku neišsiskiriantis iš kitų, Igoris Dobroštanas ir žengia prie stalo. Pagarbiai paduoda popierius, kuriuose išdėstyti prašymai ir reikalavimai. Generolas pavarto ir padeda ant stalo.

- Kas tu toks? Manau, esi vienas iš neramumų kurstytojų? Kalbėk, - chamiškai prašneko aukštasis Maskvos svečias. I.Dabroštanas smulkiai, aiškiai išdėstė reikalo esmę, apie pašautą nekaltą šachtininką, sunkią, nepakeliamą kalinio dalią, pažeminimą ir tyčiojimąsį iš žmogaus orumo, apie neteisėtą nubaudimą lageriu. Palietė pabaltijiečius, baustus už tėvynės išdavimą pagal Rusijos baudžiamąjį kodeksą, apie karo belaisvius, kurie nubausti tik už tai, kad jų vadai patys pasidavė Hitleriui. Po to Igoris įteikė du maišus pareiškimų.

- Užtenka, -pertraukė generolas. - SSRS yra humaniškiausia pasaulyje šalis. Jūs jai esate nusikaltę, nežiūrint to, jums yra suteikta daug malonių ir duota galimybė savo kaltę išpirkti darbu. Vietoje to jūs maištaujate, jau šešios dienos kaip nedirbate. Jūs sabotuotojai, jus reikia iš naujo teisti!

- Viršininkai,- maldaujančiai kreipėsi Igoris, - patenkinkite nors dalį mūsų prašymų.

- Sabotuotojai!- užspringdamas šaukė Maskvos dievas. - Teisim jus už sukilimą, už betvarkę, už streiką, kaip tėvynės išdavikus…!

Igoris Dabroštanas pakėlė į dangų lyg maldai rankas ir sušuko beviltiško žmogaus balsu:

- Bendro likimo broliai! Kaip matote, pasaulyje teisybės nėra. Visa Vorkuta pastatyta ant nekaltų kalinių kaulų, kuo mes geresni už juos. Sugulkim į bendrą brolišką kapą, vis vien gyvenimo nėra. Ant spygliuotų vielų, ant kulkosvaidžių vamzdžių! Tegu čekistiškos kulkos prakala mūsų ryžtą, mūsų širdis!

Pakilo pilkoji masė, plačiai išsiliejo jos didinga dvasia. Pasigirdo dantų griežimas ir galingas šūkis:

- ANT VIELŲ!

- Paimkim ir tuos varnalėšas iš Maskvos! - susiūbavo minia ir žengė pirmąjį žingsnį. Komisija pašoko nuo stalo. Juodbruvis generolas pageltonijo ir perrėkdamas triukšmą sušuko:

- Broliai piliečiai, sustokite! Nusiraminkite. Viską išspręsime. Duodu Jums generolo Žodį, nieko nebausime, peržiūrėsime Jūsų bylas ir, manau, Jūs tapsite laisvais, teisiais piliečiais.

Minia nurimo.

- Generole, mes tikime jūsų garbės žodžiu ir avansu iš šios aikštės, šešias dienas nevalgę, einame į darbą.

- Sutarta, pavalgykite ir į darbą. O jūs, Igori Batkovičiau, jeigu šie piliečiai jus deleguotų ir sutiktumėte, važiuotumėte su mumis į Maskvą, ten ir paaiškinsite savo bėdas ir pageidavimus. Drauge lagerio viršininke, - kreipėsi į šalia sėdėjusįjį, - pavalgydinkite žmones ir tegu eina ir dirba tėvynės labui. Piliečiui I.Dobroštanui išduokite naujus drabužius ir paruoškit dokumentus. Dėl netvarkos jūsų lageryje ir su tuo susijusius kalinių skundus tegu išsiaiškina vietos prokuroras. Supratote?

- Klausau, draugas generole.- raportavo pridėjęs ranką prie kepurės suprakaitavęs iš baimės lagerio viršininkas.

Žmones pavalgydino, ir tie, kuriems reikėjo eiti į darbą, nusileido į šachtą. Rytojaus dieną su naujais lagerininko drabužiais ir naujutėliais kerziniais batais I. Dobroštanas, tapęs įžymia persona, išvyko į Maskvą. Dar po vienos dienos iš ketvirtos šachtos gavome išsamų laišką apie streiko eigą ir jo baigtį. Jame E.Smetona laišką baigė tokiomis mintimis: ”Žiauriosios imperijos pamatai subraškėjo. Mes pajutom savo jėgą. Mes kovojom ir nugalėjom. Mes! Mes tapome žmonėmis. Mes ”tovarišči.”

Po dviejų savaičių prie lagerio vartų pasirodė kostiumuotas, lakuotais batais, išsipustęs I.Dobroštanas. Į lagerį jo neleido, kaip ir priklausė pagal ”ustavą” (taisykles): pašaliniams įeiti draudžiama. Tačiau prie vartų leido su kaliniais kalbėtis, kiek lenda. Pradžioje jis pasigyrė, kad jam panaikino bausmę. Maskvoje sudaroma komisija, kuri peržiūrės visas politinių kalinių bylas ir, mano, kad visi bus paleisti į laisvę.

- Taigi, broliai, kalkite čemodanus ir ruoškitės namolio. Tiesa, užmiršau pranešti jums ir visiems džiugią žinią, savo akimis mačiau įsakymą, ant balto juodai parašyta: paleisti visus spectremtinius. Maskvos valdžia manęs tik prašė, kad patylėčiau apie pabaltijiečių tremtinius..., bet aš laisvas ir ant jų... ”ložu s priborom”. Pabaltijiečių komuniagos prašo Maskvos bosų, kad jų tremtinius kiek galima ilgiau

neleistų sugrįžti namo, nes gali įvykti nenumatytos pasekmės, prasidėtų teroras ir kontrrevoliucija. Na, o chokly (ukraniečiai) Kalėdas švęs namuose.

- Briešiš, paravoz tolkaeš. Paraša! (meluoji, netiesa), - netiki minia.

- Tikra tiesa. Jeigu netikite, galiu lageriškai prisiekti: ”bliad budu”...

- Ura, vivat, valio!!! - sušuko minia ir bėgte leidosi dalintis geromis žiniomis su kitais.

Po poros dienų ketvirtos šachtos lageris buvo išformuotas. Daugumą išleido laisvai dirbti, o aktyvesnius išmėtė po kitus lagerius. Dar geriau pastaruosius perrūšiavus, ”asai” buvo patalpinti į 62-jį ypatingąjį speclagerį ar į panašų Jun Jagos baudžiamąjį. Čia buvo įkalinti P.Aleksiūnas ir K.Michelevičius.

I.Dobroštanas buvo tikrai neramus žmogus. Apie jį rašoma A.Šerėno knygoje, kaip Igoris su draugu norėjo per šurfą (šachtos ventiliacijos anga) pabėgti iš Vorkutos Kapitalinės šachtos. Girdėjosi, kad jis aktyviai dalyvavo 1953 m. 29-tos šachtos sukilime. Sako, kad jo tolimesnis likimas susiklojo tragiškai. Pasiliuosavęs ir pilnai reabilituotas buvo įsidarbinęs Maskvoje, kažkokioje mažoje įmonėje direktoriumi. Kagebėšnikams jis labai nepatiko už praeities laikus, todėl paspendė jam provokacinius spąstus, nuteisė už išeikvojimus ir kažkokiame kriminaliniame lageryje pagal čekistų užduotį buvo nužudytas. Tokius paskutinius gandus apie Igorį teko išgirsti iš vorkutiškių.

Sukilimo komitetą Vorkutos šachtoje Nr.3 1955 m. sudarė: pirmininkas Petras Aleksiūnas; žvalgyba ir kontržvalgyba Leonas Mačionis, Mečislovas Petkevičius, Antanas Jankauskas; propoganda: Adomas Margis, Adomas Lučinskas; drausmės: Vytautas Peckus, Jonas Tarankus; ūkio dalis Kazys Lašinskas.

(P.Aleksiūnas, Panevėžys, 2008-05-22)

Nepalaužiamos dvasios kovotojas

2004-08-05 išėjus į amžinybę likimo broliui Liudui Bručui - vietoj nekrologo. "Lietuvos Aidas", 2004-08-09

Tarpsta klaidinga nuomonė, kad kaliniai sukyla tik kuomet nepakeliamos gyvenimo sąlygos ir badas pasiekia kulminaciją. Iš tikrųjų taip nebūna. Kai žmogus alkanas ir tampa "dochadiaga" (klipata), jis apie laisvę ir aukštesnius idealus nebemąsto. Gamtos duotas instinktas tampa despotu ir verčia bet kokiomis priemonėmis išgyventi, ir jeigu asmuo kiek silpnesnės dvasios, jis pasirengęs bet kam. Toks prie persotintos supuvusių žuvų kvapais virtuvės rausiasi maisto atliekų duobėje, ieškodamas silkių galvų, bulvių lupenų ar kitokio ėdalo ir, juo prikimšęs pilvą, numiršta nuo dizenterijos. Jis nevengia tarsi narkomanas nugvelbti paskutinį duonos kąsnį iš tokio paties, kaip jis. Tokiam vargetai laisvė - miražas. Pakabink jam prieš nosį pasirinkimą - laisvė ar duona, - jis nesusimąstęs stvers duoną. Sakykim, atvyktų tuolaik gerbiamas storulis Čerčilis ir pagal visas logikas įrodinėtų, kad sovietinis katorgininkas, kasantis anglį priešui, pasmerkia save mirčiai, nes lieja "čiugūną" (ketų) antrankiams ir kulkoms, kuriomis bus nužudyti jo broliai, ir toks kalinys nekreiptų į jį jokio dėmesio, o tik dar tvirčiau suspaudęs kirstuvo kotą, iš paskutiniųjų jėgų kapotų anglį, kad tik viršytų normą ir gautų premijinę 200 g duonos riekę, kurią gavęs jau nebepajėgtų sustingusiomis rankomis prinešti prie skorbuto išėstos bedantės burnos.

Liudas Bručas, vienas 40-tos šachtos sukilimo pradininkų.

Anuomet sovietiniai pragmatika,i supratę, kad gali baigtis darbingų žmonių ištekliai, kuriuos vis dar galima apkaltinti antisovietizmu, o bado išsekinti kaliniai jau nebepajėgia pildyti numatytų gamybos planų, kurie būtini utopinėms komunizmo užmačioms vykdyti, ėmė ieškoti ribos tarp bado ir žmogaus galių ekstremaliomis sąlygomis, kad nuteistieji kaip darbiniai gyvuliai būtų pilnutinai išnaudoti ir, pasibaigus darbinėms galioms, ”nurašyti”. Tokia patirtimi komunistai naudojosi ir seniau; lageriams invalidai nereikalingi. Antai Maskvoje 1937 m. buvo nuteisti 824 invalidai, bet jų, kaip netinkamų darbams (buvo be kojų, rankų ar sirgo tuberkulioze), lageriai nepriėmė, todėl NKVD komisaro pavaduotojas Zakovskis davė nurodymą ”troikoms” visas jų bylas peržiūrėti, neįgaliuosius likviduoti. Taip ir buvo padaryta: iš minėtų kalinių 533 žmonės buvo sušaudyti. Tokia praktika naudota ir kituose, periferijos lageriuose. Jiems buvo leista sudarinėti

Laisvės kovotojai A.Petraitis, J.Karnišauskas, Z.Strumskis, L.Bručas. 40-toji šachta, 1955 m.

vietines ”troikas” ir taip ”apsivalyti” nuo invalidų bei kitaip darbo ar bado išsekintų kalinių.

Taigi, gamybos planams vykdyti buvo reikalingi sveiki ir stiprūs darbininkai. Jų fizinėms galioms palaikyti buvo apvagiama ”laisvoji” visuomenės dalis, ir maisto pakrauti vagonai pildė lagerių gyventojų poreikius, žinoma, tiek, kad pastarieji galėtų egzistuoti ir pildyti planus. O truputį atkutęs kalinys prisiminė, kad jis yra asmenybė, kad jam reikia tenkinti ir dvasinius poreikius, reikia laisvės, kitų žmogiškųjų dalykų. Taip čekistai, bėgdami nuo vilko, užsirovė ant meškos, kurios, gal ir keistai atrodo, suvaldyti nebesugebėjo. Kas lėmė tą jų susilpnėjimą - laisvojo pasaulio pasmerkimo baimė, sovietinio žmogaus dvasios ūgtelėjimas ar kalinio dvasios tvirtybė - bandykime atsakyti, pamatysime pasekę Liudo Bručo, Edvardo Svilainio bei kitų sukilėlių pėdsakais, ruošiant ir vykdant 1955 m. streiką Vorkutos 40-oje šachtoje.

Ši šachta - viena iš stambiausių, moderniausių ir pajėgiausių Vorkutoje. Jos pajėgumas - milijonas tonų anglies per metus. Ją komunistai laikė strategine ir čia buvo įrengę priešatomines slėptuves bei vadavietes. Čia buvo sutelkta to meto kalnakasybos technika, geriau aprūpinti kaliniai šachtininkai, stropiau buvo laikomasi saugumo technikos reikalavimų, nors nelaimingų atsitikimų buvo apstu, be mirčių šachtoje neapsieita

1953 m. pavasarį sukilęs Norilskas pažadino ir Vorkutos lagerius, kuriuos dar labiau šia linkme pastūmėjo iš Karagandos atvežti revoliucingai nusiteikę kaliniai. Vorkutos 40-oje šachtoje tokių ”nutrūktagalvių” taip pat nestigo.

Kalinė Julija - ryšininkė.

Iš 7-os šachtos perėmę sukilimo vėliavą, drauge su kitais lageriais įsiliejo į 1953 m. Vorkutos streiką - sukilimą, nėjo į darbą, reikalavo elementarių kalinio teisių, sudrausminti čekistus ir gal net pilnos amnestijos. Komunistai, kaip žinome iš istorijos, su tokiomis laisvamaniškomis mintimis nesitaikstė ir išdrįsusius ”išsišokti” šaudė. Taip sušaudė 29-os šachtos kalinius. Gal toks pat likimas laukė ir kitų šachtų, bet matyt Dievas pasakė: ”Ne!”. Kaliniai aptilo, bet neatsižadėjo tolimesnės kovos, pasinaudoję krauju įgytais palengvėjimais, laukė patogios progos pareikšti savo valią.

Apie pasirengimą streikui rašo Liudas Bručas:

”1955 m. pavasarį daugelis vyrų, turinčių mažesnes bausmes, gavo leidimą dirbti už lagerio zonos. Jie nueidavo iki ”Plytinės” - moterų lagerio ir iš ten parnešdavo laiškelius į mūsų lagerį. Iš tų laiškelių sužinojome, kad Ajač Jagos lagerininkai ruošia sukilimą ir prašo apie tai pranešti visiems, kad ruošiamas visuotinis Vorkutos streikas. Man (Liudui Bručui - E.B.) pateko į rankas iš moterų lagerio Julijos laiškas (įdedu nuotrauką), iš kurio sužinojau, kad gretimi lageriai ruošia sukilimą ir prašė rašyti tam tikslui atsišaukimus. Aš pradėjau rašyti atsišaukimus spausdintomis raidėmis, kad neatpažintų mano rašysenos. Tekstus kūrėme suėję keletas draugų. Parašėm labai daug atsišaukimų, kuriuos išplatinome ne tik savo zonoje, bet ir kitų lagerių lietuviams. Mes gerai sugyvenome su estais, latviais ir ukrainiečiais ir tuos mano parašytus atsišaukimus vertėm į jų kalbas. Jie platino tarp savo tautiečių”.

Kartą prie Liudo Bručo priėjo Šilgailis, vienas iš mūsiškių, ir sako:

- Liudai, aš sužinojau, kad tu kuri atsišaukimus, kuriais ragini neiti į darbą. Ar supranti, kokią ant savęs užsikrauni atsakomybę? Ar dar nepasimokėme iš 1953 m. streiko? Juk dar žemė nesugėrė kalinių kraujo, o jūs vėl jo trokštate. Čia juk provokacija! Palengvėjimai yra. Kelias kapeikas gerai dirbant galima uždirbti ir vieną kitą rublį nusiųsti Lietuvoje badaujantiems tėvams. O čia, žiūrėk, bolševikai supras, kad buvo perlenkę lazdą, ir bandys atitaisyti savo klaidas. Girdėjau, kad šachtos viršininkas žada išleisti gerai dirbančius kalinius už zonos ir aprūpinti statybinėmis medžiagomis chibarkoms (lūšnoms) statytis. Sako, leis atsikviesti šeimas ir jas įdarbins. Tai jūs ko siekiate, kraujo ar supūti kalėjimuose?

- Mielasis, dėl ko kovojai Lietuvoje? Ar pamiršai savo kritusius draugus, išniekintus miestelių turgaus aikštėse? Ar tau negaila šeimos, kuri badmiriauja Sibire, kaip ir tu čia?

- Štai ir noriu aš atsikviesti savo šeimą. Juk užtenka kančių ir mirčių, kurias patyrė žmonija. O ir žmogaus gyvenimas toks trumpas, todėl manau, kad jį nugyventi reikia kaip geriau, jeigu likimas lėmė mums net išgyventi. Pripratom būti Šiaurėje... ir čia žmonės gyvena.

- Ech, būtum tu jaunesnis, pone Šilgaili …

- Sakai, ir aš taip daryčiau, kaip jūs, pienburniai. Galbūt, juk su amžiumi protas atsiranda.

- Ne, ne taip supratai. Aš tau marmūzę pataisyčiau … O dar dediesi apsiskaitęs ir patriotas. Tfu! - nusispjovė Liudas.

- Gerai jau gerai, bet kodėl ragini kitus nedirbti, o pats kaip veršis eini į darbą? Prieš vėją, vaikeli, nepapūsi.

Laisvės kovotojai V.Padriezas, J.Karnišauskas, Z.Strumskis, P.Krikščiūnas.

Grįžo Liudas į baraką. Pasirėmė rankomis į prie narų stovėjusią spintelę ir ilgai ilgai dūmojo: ”Iš kur tokie žmonės imasi: ar į kovą už nepriklausomybę papuola atsitiktinai, ar silpnesniuosius perauklėja vargas, o gal čekisto botagas? Na, o šis ”minkštašlaunis ” teisus, - pats kviečiu kitus darbo atsisakyti, o pats dirbu”.

Pasidavė Liudas iššūkiui. Užgauta savigarba suveikė: rytojaus dieną jis vienas pirmųjų neišėjo į darbą. Didvyriška! Gražu! Nežinau , ką jo vietoje būčiau daręs, bet žvelgiant iš dabarties, Tau, kaip kovotojui, parašyčiau prastą pažymį. Neužsigauk, Liudai, aš Tave myliu ir gerbiu. Tu savo gyvenimu įrodei, kad esi didis, bet ir didelis pravirksta, kai jam smūgiuojama žemiau juosmens, o atsidengti priešui - klaida. Atsidengei - išėjai iš rikiuotės. Tam būtų laikas atėjęs vėliau; dabar paralyžiavo tavo galias pradėtai kovai, fizinės kančios urmu užgriuvo Tave baisiuose sovietų lageriuose.

O kaip įvertintų šiuos du žmones čekistai, jei būtų girdėję judviejų pokalbį ir būtų visažiniai? ”Na, Liudas - svoloč, ješčio nedobytyj nacionalist” (niekšas, nepribaigtas nacionalistas) ir dar kartą ”svoloč”, kad jis turėjo tiek valios parodyti mums, jog mūsų nebijo ir dar gerai, kad pasirodė kas yra kas. Gi antrasis - taip pat svoloč, bet jau beveik homo soveticus, tokiam galima įpilti pusę samčio ”pachliobkos” (buzos).

Liudą uždarė į karcerį. Prieš uždarydami pasakė:

- Tu gi protingas ir stiprus jaunuolis, bet esi kalinys, o mes - tavo likimo kalviai. Tau karceryje priklauso 400 g duonos ir kas trečią dieną - lėkštė balandos. Gausi tik 200 gr. duonos ir kiekvieną dieną - lėkštę ”kipetoko” (virinto vandens).

- Negąsdink, viršininke, - atkirto Liudas - aš žinau, ką darau. Nesusodinsi visų į karcerį, vietos neužteks, o, be to, ar užteks jums jėgų?

- Žiūrėk, dar ožiuojasi bandiuga. Jam nė motais, kad mes aprūpiname anglimi Pabaltijo respublikas. Ne, tu ne tik trūnysi karceryje, bet dienomis mes tave surakintą antrankiais vesime į šachtą, o iš jos - atgal į karcerį. Sakai, neturime teisės. Pamatysi. Ščerbatiuk, - kreipėsi viršininkas į prižiūrėtoją, - prižiūrėk jį asmeniškai ir išgarink iš jo galvos visas ambicijas: karceris ir badas. Vykdyk!

Kiekvieną dieną surakintą Liudą veždavo į šachtą, nuleisdavo į požemius, bet Liudas po vienos dviejų valandų, jokio darbo nedirbęs, jau pakildavo į viršų. Dešimtininkai raportuodavo apie jo nepaklusnumą. Baigiantis pamainai jį, vėl surakintą, visų akivaizdoje grąžindavo į karcerį, išrengę iki apatinių, nusviesdavo ant cementinių grindų. Gerai, kad šachtoje draugai sukombinuodavo kaip jį pamaitinti ir taip palaikė silpstančias jėgas. Liudui užsispyrimo užteko, bet jo netrūko ir čekistams, nors matėsi, kad pastarųjų kantrybė senka.

Jau pilni ”atsisakėlių” BUR-ai bei karceriai, o jų vis daugėja. Viršininkai nervuojasi ir jau nebežino ką daryti. Kartą prižiūrėtojas vyr. seržantas Ščerbatiukas nusivedė į karcerį ir liepė nuogai išsirengti. Pasiėmė visus drabužius neva patikrinimui, o Liudą įstūmė į sandėliuką, kur buvo laikomos šluotos ir kibirai, apipylė šaltu vandeniu, užrakino ir pats išėjo. Buvo pavasaris, tačiau lauke dar buvo daug sniego, šalo. Sandėliuke - vos ne minusinė temperatūra. Liudas šaukė, bandė išversti duris, bet geležimi apkaustytos durys nepakluso jo išvargintam ir išsekintam kūnui. Beldimas tilo. Stingo sąnariai ir visas kūnas. Po truputį blėso sąmonė ir, švystelėjus akinančiai šviesai, visai apleido kankinį. Mirti turbūt nebuvo lemta, nors ”likimo kalviai” kalė paskutines vinis į karstą.

Tuo metu iš Vorkutos atvykusi medikų komisija tikrino sanitarinę epideminę padėtį 40-oje šachtoje. Užsuko ir į BUR-ą. Apžiūrėję kameras ir karcerius jau buvo beišeiną, kai pastebėjo prieangyje duris.

- Kokia čia patalpa?

- Sandėliukas, šluotos, kibirai, - atsakė Ščerbatiukas.

- Atidarykite, pažiūrėsime kuo švarinatės.

- Palikau raktus valdyboje. Ten viskas - tvarkoje. Švarą visur palaikome, - bandė išsisukti prižiūrėtojas.

- Atsineškite raktus! - įsakmiai pareikalavo komisijos pirmininkė.

Ščerbatiukas pabalo, pamąstė ir, ištraukęs iš kišenės raktus, atrakino duris. Ant kibirų ir šluotų baltas kaip drobė gulėjo negyvas nuogas žmogus - Liudas Bručas. Gydytoja patikrino pulsą. Jis, braukdamas liniją po jo gyvenimu, vos tiksėjo. Sukruto medicininės komisijos nariai. Nors ir būdami čekistais, gydytojai lyg ir prisiminė Hipokrato prie-

saiką. Susuko bejėgį kūną į paklodę ir , pasitelkę iš BUR-o du kalinius, ant neštuvų nunešė į ligoninės baraką. Čia dirbo buvęs Kauno karo ligoninės gydytojas pulkininkas Skirsgaila. Jis apžiūrėjo Liudą, suleido vaistų, atgaivino ir pradėjo kovą su mirtimi. Po kelių dienų mirtis pasitraukė. Liudas sakė, kad jį išgelbėjo kraštietis gydytojas, o gydytojas iš kuklumo aiškino, kad - Liudo jaunystė. Ligonis taisėsi ir jau po trijų savaičių - vėl kovos rikiuotėje, rašo kvietimus streikui bei pagal išgales jam ruošiasi. Tačiau atsiranda Judas, ne Iskarijotas, o lietuvis Daunys - ”Džūkas”, kuris išduoda veikliausius, tarp jų ir Liudą Bručą bei misionierių Stanislovą Dobrovolskį. Čekistai, surinkę į etapą apie 200 žmonių, atgabeno juos į 7-tos šachtos mažąją zoną, kuriai tam tikslui atitvėrė eilę barakų nuo 7-os šachtos.

Algimantas 1955 m. Vorkuta.

Mojuodamas 40-tai šachtai, Liudas Bručas su didžiausia pagarba prisiminė ryšininką tarp lagerių Anicetą Pocių, tuomet penkiasdešimtmetį Leoną Paplauską, kurio pirmieji žodžiai būdavo: ”Ruoškitės vyrai”, Leoną Prušinską, Zigmą Strumską, Jonelį Kornišauską, Vytą Sadauską, Vytautą Kazlauską, Povilą Krikščiūną, kun. Vladą Požėlą, Vytą Padriezą, Edvardą Svilainį, baltgudį Vasilių Kaušylą ir vieną iš ukrainiečių kalinių vadų Karkovecą.

1955 m. streikas Vorkutos 40-oje šachtoje
Edvardas Svilainis ″Dulkė″

1954 metais Intoje, jau po tunelio kasimo bandant pabėgti iš pirmosios šachtos, po tardymų ir t.t., nesugebėję sudaryti bylos, mane - t.y., Edvardą Svilainį - ”Dulkę” ir Joną Valaitį - ”Viesulą” iš kalėjimo atvežė į II lagerį. Drauge su mumis buvo gabenama grupė įtariamųjų: Balys Sadauskas - ”Naras”, Juozas Kliučinskas, Juozas Eidukevičius - ”Dzūkas” bei kiti, kurių pavardžių neprisimenu. Vienas iš tunelį kasusiųjų - Algis Šidlauskas - buvo paliktas Intos I lageryje. Taigi, 1954 m. pabaigoje atsidūrėme Vorkutoje. Patekome į vagių lagerio I ”peresylką”. Vagys zonoje gyveno laisvai, o visi kiti - spygliuota viela aptvertuose barakuose. Praėjus porai savaičių, buvome išvežti į darbo lagerius. Aš, t.y., ”Dulkė”, Balys Sadauskas - ”Naras”, Juozas Kliučinskas, Juozas Eidukevičius ir dar keletas intiškių patekome į 40-os šachtos lagerį.

Edvardas Svilainis ”Dulkė”, 40-tos šachtos streiko komiteto narys ir ”boksininkų” vadas.

Greitai susipažinome su vietiniais lagerio gyventojais ir įsitraukėme į šio lagerio kasdienybę. Aš buvau atsisakęs dirbti dar Intos šachtoje; savo atsisakymą pakartojau ir čia. Padedant vietiniams kaliniams, pavyko įsitaisyti dirbti šlako blokų (plytų) gamyklos teritorijoje, pas lietuvį skulptorių ir geologą Praną Baneliūną, kuris ten turėjo savo dirbtuvę. Taip tapau jo padėjėju ir darbininku. Liejome iš gipso įvairias statulas, karnizus, vykdėme įvairius gipso darbų užsakymus. Užsakovų buvo ir gyvenančių laisvėje! Taigi, toks buvo mano darbas ir gyvenimas 40-osios šachtos (”Milijonkės”) lageryje, kuriame buvo laikoma daugiau kaip 6 tūkstančiai įvairiausių tautų ir pažiūrų žmonių. Daugiausia buvo ukrainiečių, lietuvių, latvių, estų. Dar prieš atvežant mus iš Intos, čia jau buvo ruošiamasi 1955 m. visuotiniam Vorkutos lagerių streikui. Tiesa, jis tuomet buvo vadinamas sukilimu. Koordinacinis komitetas buvo 62-ajame drausmės lageryje, kadangi jame buvo visos Vorkutos lagerių atstovų, ir

1955 m. Vorkutos sukilimo branduolys 7-oje šachtoje. Mažoji ypatingo režimo zona. 1 eilėje: S.Korys, P.Grigas ... P.Daujotis, 2 eilėje: Kazys ..., M.Kemtys, E.Laugalys,... Skačkauskas, kun. Buliauskas, A.Petraitis,... Petras, ..., 3 eilėje: J.Mikelionis, A.Miliūnas, P.Veverskis, J.Mikušauskas, B.Taluntis, A.Karečka. Stovi: A.Bagdonas, B.Stelmokas, J.Jancevičius, J.Kukšta, B.Arcimavičius, ..., A.Kudukis, kunigas, ..., J.Eidukevičius.

palaikė nuolatinius ryšius su visais lageriais - taigi, ir su mūsų 40-ąja šachta. Įsijungęs į 40-osios šachtos lagerio organizacinę grupę, aš pradėjau susirašinėti su 62-ojo drausmės lagerio Organizacinio komiteto nariais Jonu Valaičiu, Edvardu Buroku ir Ignu Uogintu. Pasirašinėjau "Dulkės" slapyvardžiu. Pirmiausiai reikėjo suderinti visų streikuosiančiųjų Vorkutos lagerių reikalavimus bei streiko organizacinius ypatumus pagal vieno ar kito lagerio konkrečią padėtį. Toliau reikėjo suderinti streiko paskelbimo pradžią. Tolesnė streiko eiga jau priklauso nuo kiekvieno lagerio aktyvistų ir administracijos agresyvumo - na, ir nuo sėkmės, kuri mus lydėjo. Reikėjo lageryje išlaikyti tvarką, apsisaugoti nuo galimų provokacijų: gaisro ir įvairiausių išsišokimų, kad administracija neišprovokuotų įsibrovimo į zoną dėl netvarkos, gaisro ar kitų priežasčių...

Taigi, 1955 m. liepos viduryje prasidėjo Vorkutos lagerių visuotinis streikas. Apie streiko pradžią žinojo tik tie, kam reikėjo, ir tiek, kiek reikėjo žinoti. Buvo sudarytos veikiančios grupės. Pirmoji turėjo užimti štabo baraką, kuris buvo netoli "vachtos" (vartų su sargybos postu). Ten buvo radijo stotis, perduodanti lageriui visus čekistų įsakymus: rytą - "podjom" - keltis ir į darbą, vakare - "otboj" - miegoti. Kitos grupės paskirtis buvo sudrausminti nepaklusniuosius, kurie nevykdė mūsų nurodymų. Saugantis nuo galimų provokacijų, buvo budima zonoje ir barakuose. Visos vidaus tarnybos - virtuvė, kepykla, maisto

E.Svilainis, J.Jokūbauskas.

paskirstymo ir ligoninės aprūpinimo skyriai dirbo normaliai. Laisvas gydytojas lankė ligonius. Visa tai vyko darniai, kadangi vakarų ukrainiečiai ir lietuviai buvo gerai suderinę savo veiksmus.

1955 metų liepos mėnesio (tikslios datos, deja, neatsimenu) ankstų rytą visi buvome savo vietose. Pirmoji grupė užėmė radijo stotį ir pranešė visam lageriui, kad skelbiamas visuotinis Vorkutos lagerių streikas, kuriame dalyvaujame ir mes - 40-osios šachtos kaliniai. Pareiškėme, jog į darbą neisime tol, kol sulauksime komisijos iš Maskvos. Trumpai išdėstėme reikalavimus ir paraginome visų laikytis ramiai, nepasiduoti galimoms provokacijoms ir t.t.

Mūsų grupė drauge su ukrainiečiais budėjo prie vartų (”vachtos”). Mūsų uždavinys buvo sudrausminti nepaklusniuosius. Tokių nors ir nedaug, bet atsirado. Juos teko priversti grįžti į barakus. Tuo metu keitėsi prižiūrėtojų pamainos, ir jie išgirdo per radiją perduodamą mūsų pranešimą. Išgirdę puolė į štabo baraką, bet buvo jau vėlu. Viskas sustojo, lageris streikavo. Prižiūrėtojus perspėjome, kad į zoną nieko neleidžiame, išskyrus laisvą gydytoją. Pareiškėme jiems, jog paskelbėme streiką ir reikalaujame, kad atvyktų komisija iš Maskvos. Su vietine lagerio vadovybe derybų pareiškėme nevesią.

E.Svilainio ryšininkė Bernadutė Rakauskaitė

Šiaip vyko normalus lagerio gyvenimas, tik niekas nėjo į darbą. Laikėmės tvirtai, nors visus buvo apėmusi nervinė įtampa ir kankino nežinomybė. Iš atminties dar nebuvo išdilę 1953 metų įvykiai, nusinešę daugybę aukų. Tada vietos čekistams pavyko išprovokuoti riaušes ir sukurti pretekstą įsikišti ginkluotai kariuomenei. Tačiau dabar to nebuvo. Į lagerio zoną niekas nesiveržė. Tik kartą lagerio viršininkas ir ”operas” (operatyvinis darbuotojas) prie

vartų bandė įkalbinėti kalinius, kad eitų į darbą, bet vėliau ir tie dingo, ir daugiau nesirodė. Aplink lagerį sustiprino sargybą. Bokšteliuose budėjo po du sargybinius su kulkosvaidžiais. Tuo laiku šiaurėje nakties nebūna, dienos karštos. Atlaikę pirmąjį sukrėtimą, žmonės kepinasi prieš saulutę ir laukia, kuo viskas baigsis. Tiktai mūsų nematomas organizacinis centras koregavo viso lagerio gyvenimo tvarką. Viduje didesnių sukrėtimų nebuvo, tik šimtasiūlę kažkas buvo uždegęs. Tiesą sakant, stambesnę provokaciją ir nebuvo lengva surengti: visą parą šviesu, visur žmonės... Gal po savaitės mūsų ramybę pamėgino sudrumsti lagerio administracija. Vandens siurblinė buvo už zonos ribų, tad jie pabandė nutraukti vandens tiekimą. Be vandens lageryje liko apie 6000 žmonių, ir dar ligoninė... Žmonėms reikėjo gamintis maistą, virinti vandenį (”kipiatoką”) gėrimui ir t.t., ir t.t. Ne juokai. Nutarėme kasti duobę ir rinkti vandenį. Bet čia mus išgelbėjo vyr. gydytojas. Jis užprotestavo tokius administracijos veiksmus dėl galimos epidemijos. Tada vandenį davė. Praėjus kelioms dienoms po šio incidento, iš Maskvos atvažiavo komisija - gal penki ar šeši

..., P.Deveikis.

”ponai”. Su jais į zoną atėjo lagerio viršininkas ir ”operas”. Prie vartų pastatėme stalą, uždengėme švaria staltiese. Iš viso lagerio surinkome kėdes, taburetes, suolus. Susirinkome visi. Kalbėjo vienas visų vardu. Pirmas reikalavimas - įvykdyti 1953 metų sukilimo reikalavimus, t.y., peržiūrėti bylas, leisti į darbą be sargybos ir sušvelninti vidaus tvarką (lagerio režimą). Be to, neieškoti streiko organizatorių. Komisija kažkaip lengvai su viskuo sutiko ir pažadėjo nedelsiant pradėti vykdyti įsipareigojimus. Po pusantros savaitės ”poilsio” visas lageris pradėjo darbą. Ir iš tiesų - lageryje tapo juntamai laisviau. Daugelį kalinių išleido dirbti be sargybos, kai kas net įsitaisė gyventi už lagerio ribų. Taip kokį mėnesį pagyvenome ir mes. Bet po to mus - streiko aktyvistus - surinko ir nugabeno į 62-ąjį drausmės lagerį. Nukirpo plaukus, ir vėl tapome senojo režimo kaliniais. Be to, čekistai šalimais esančios 8-os šachtos lageryje išprovokavo politinių kalinių ir ”kriminalistų” tarpusavio skerdynes. Kilo incidentas su lagerio administracija, kurio metu nukirpome plaukus lagerio režimo viršininkui ir paskelbėme trijų dienų gedulą. Iškėlėme ant vandens siurblinės juodą vėliavą (juodo čiužinio

LLKS nariai: J.Eidukevičius, Martinaitis, A.Brundza.

impilą) ir tris paras neįsileidome į zoną valdžios. 62 lageris yra Vorkutos miesto ribose, todėl čekistai nedrįso imtis jokios prievartos. Tik sustiprino sargybą ir po trijų dienų paskelbė viso lagerio etapą. Per dieną buvome paruošti etapui, o vakare jau sėdėjome gyvuliniuose vagonuose, tempiamuose į tolimą kelionę per Uralą, Krasnojarską, į Irkutsko sritį, Taišeto rajoną. Atvykome į Ozerlago karaliją... Mus išlaipino Vychorevkos stotyje ir nuvarė į galutinę gyvenvietę miškuose (taigoje), buvusiuose japonų belaisvių lageriuose, ties Anziobos stotimi. Čia praleidome visą 1955-1956 metų žiemą. Į darbą niekur nevarė, tik išvesdavo į taigą malkų lagerio reikmėms pargabenti.

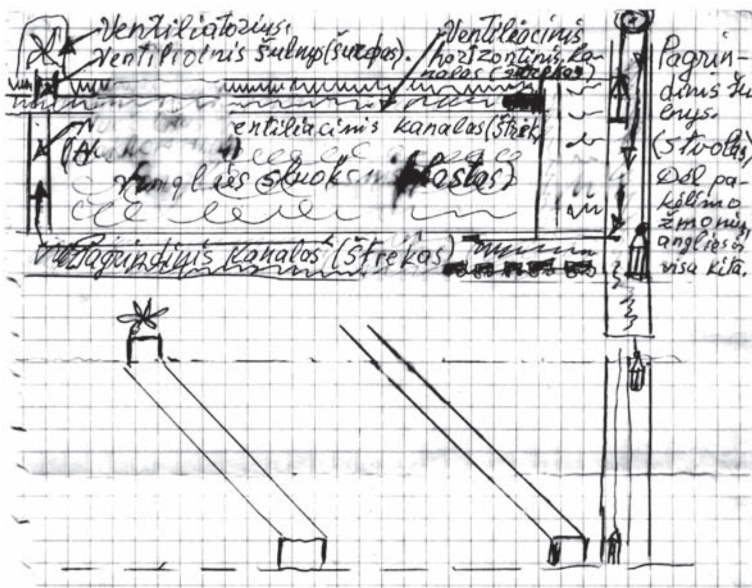
1956 metais iš Maskvos po visus sovietų lagerius pradėjo važinėti komisijos ir "dosniai" dalyti - kam laisvę, kam trumpesnį bausmės laiką. Atėjo didysis "tautų kraustymosi" laikotarpis: paleistieji skubėjo namo, likusieji buvo renkami į Mordovijos ir kitas specialias koncentracijos stovyklas. Tada atrodė, kad sudrebėjo komunistinės Rusijos pamatai ir baigiasi didžiojo sovietų gulago galybė...

E.Svilainis su seserimis Sibiro tremtyje. 1956 m.

1955 m. Vorkutos visuotinio streiko organizacinio komiteto narius iš 62-ojo drausmės lagerio perkėlė į Gorkio, Vladimiro ir kitus SSRS kalėjimus. Likusius lageryje, jų tarpe ir mane, kaip jau minėjau, vėliau išgabeno Sibiran - į Taišeto rajoną. Aplinkui buvo vien NKGB tarnautojų ir lagerių sargybos gyvenvietės. Su vietiniais lageriais ryšių neturėjome. Dirbti atsisakėme. Tačiau ir čia galiausiai mus pasiekė 1956 m. komisijų rojus: ką paleido, kam sutrumpino bausmės laiką - kaip ir visuose gulagų imperijos lageriuose...

Didžiuojuosi streiko organizatorių ir jų bendraminčių ryžtu ir pasiaukojimu kovoje už kalinių - ne tik savęs pačių, bet ir visų tuo metu kalėjusių - išsilaisvinimą. Šis judėjimas privertė valdžią sušvelninti režimą, tuo pačiu netiesiogiai priartindamas Blogio imperijos žlugimą ir Lietuvos valstybės atgimimą.

Legendinis pasikasimas iš Intos šachtos Nr.1 (1954 m.), kuriame dalyvavo E.Švilainis, J.Valaitis, A.Šidlauskas. E.Svilainio pieštas eskizas.

Netektis

Varpas" Nr. 12 (146) 2006 m. gruodis

Lietuva ir LLKS-ga patyrė skaudžią netektį - 2006 m. lapkričio 8 d. po sunkios ligos mirė karys savanoris, buvęs politinis kalinys, Vorkutos 1955 metų sukilimo 40-joje šachtoje komiteto narys ir nuo 1954 m. LLKS narys Edvardas Svilainis. Velionis kalėjo 10-tį metų Intos, Vorkutos ir Taišeto SSRS lageriuose

E.Svilainis gimė 1926 m. spalio 13 d. Būdamas dar nepilnamečiu, vokiečių okupacijos metu, įsijungė į rezistencinę kovą už laisvę. Spausdino ir platino atsišaukimus, kaupė ginklus LLKS. Du Jo bendražygiai Gestapo buvo susekti ir Kauno kalėjime pakarti.

E.Svilainis, kad pasislėptų nuo Gestapo, įstojo į besikuriantį savanorių 256-tą batalioną ir buvo pasiųstas į rytų frontą. Nenorėdamas dalyvauti dviejų agresorių grumtynėse, Jis su draugu traukiasi į Lietuvą. Netoli sienos Latvijoje pakliūna į rankas raudoniesiems partizanams. Šie pasiūlė dvi išeitis: arba pasilieka su jais, arba jį atiduosią vokiečiams. Greitai šią teritoriją užima sovietai, visus partizanus mobilizuoja ir pasiunčia į taip vadinamą "Kuršo katilą". Čia E.Svilainis sunkiai sužeidžiamas ir išvežamas į Maskvą gydyti. Kontržvalgyba SMERŠ išaiškina, kad E.Svilainis kariavo vokiečių pusėje ir uždaro į lagerį. Karui pasibaigus, E.Svilainis paleidžiamas, sugrįžta į Lietuvą ir iškart įsijungia į pogrindį. Vykdo ypatingus partizanų pavedimus Kauno mieste. Pakliūna į pasalą, areštuojamas ir teisiamas mirties bausme. Tuo metu SSRS trumpam laikui buvo panaikinta mirties bausmė ir E.Svilainiui skiriami 25 metai lagerio.

E.Svilainis nepasiduoda likimo valiai, būdamas Rasų persiuntimo kalėjime Vilniuje, su draugais imasi organizuoti pabėgimą. Paima į nelaisvę prižiūrėtojus ir kalėjimo administraciją, bet dėl atsitiktinumo, ar dėl išdavystės kalėjimo kieme bėglius sutinka kulkosvaidžiai. Po kelių valandų kaliniai pasidavė ir, kad nenukentėtų dauguma, aštuoni kaliniai,

tarp jų ir E.Svilainis kaltę prisiėmė sau. Teismas, mirties bausmė, įstatymas šios bausmės panaikinimui ir visiems teisiamiesiems po 25 metus.

E.Svilainis šiaurėje - Intos lagerių kasykloje. "Laisvei gimęs" Jis nesitaiksto su grandinėmis. Iš šachtos glūdumos per kietas uolienas, dešimtimis metrų, keletą mėnesių kerta tunelį į laisvę ir, kada jis buvo baigtas, atsitiktinai kareivėlis įkrinta į kalinių iškirstą olą. Įtariamus 40 žmonių areštavo, bet nė vienas neprisipažino. Taigi, visus atbogino į 1955 metų įaudrintą, sukilimui besiruošiančią Vorkutą.

E.Svilainis virš šachtos pasikasimo vietos. Šachta Nr.1 Intoje.

E.Svilainis atvežtas į 40-tą šachtą iškart įsijungia į pogrindį ir greitai tampa šios šachtos streiko komiteto nariu. Numatytą sukilimo dieną jis, su jam priskirtu 20-ties kovotojų būriu, užima lagerio radijo punktą ir paskelbia, kad prie prasidėjusio visos Vorkutos streiko jungiasi ir 40-oji šachta. Streiko komitetas įveda karinę padėtį ir skelbia, kad su nepaklususiais streikui bus elgiamasi kaip karo sąlygose. Lagerio administracija, išgirdusi radijo pranešimą, greitai suorganizuoja daugiau nei 50- ties lazdomis apginkluotą prižiūrėtojų būrį, bando atkovoti radijo punktą, bet E.Svilainio vadovaujami kovotojai greit juos išgrūdo per vartus. Po dviejų savaičių atvykusi iš Maskvos komisija nusileidžia sukilėlių reikalavimams: mažabausmius ir atbuvusius 2/3 bausmės išleidžia gyventi už lagerio ribų, kitiems išduodami leidimai vaikščioti į darbą be sargybos. E.Svilainis rašo Vorkutos streiko komitetui: "Mes laimėjome, bolševikai traukiasi. Tai lagerių galo pradžia. Neužsnūskime... Dulkė" (K.Michalkevičiaus archyvas). Po mėnesio E.Svilainį uždaro į spec. ypatingąjį 62 lagerį, o iš čia išvežamas į Taišeto lagerius, iš kurių po pusės metų, 1956 m. Maskvos Komisijos paleidžiamas.

Prie kapo duobės vienas kalbėtojų tarė: "Viešpatie, kodėl mus baudi atimdamas iš mūsų Edvardą, juk mes dar neužbaigėm Lietuvos Laisvės reikalo. Gal mes nemokame Tėvynės mylėti, o gal atgavę Nepriklausomybę nusisukome nuo Tavęs? O gal tokiems didvyriams kaip Edvardas leidi po sunkių kovų pailsėti, išleisdamas Juos į atsargą ir Laisvės reikalą perduodi Jų vaikams ir vaikaičiams..."

EDVARDAS SVILAINIS-DULKĖ iki paskutinio atodūsio stovėjo Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės sargyboje. Garbė Jam ir užuojauta Jo artimiesiems.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga
"Varpo" redakcija
Taišeto buvę politiniai kaliniai

Nusileiskime šiandien, bet laimėkime rytoj

Gražus rytas. Pageltusi saulė rieda Vorkutos tundra ir beveik siekia TEC-1 elektrinės kaminus. Vakariniame dangaus skliaute tiesiai per kampinį sargybos bokštelį, mūsų barako Nr. 18 prieangį kaupėsi , grupavosi pilkšvi saulės paauksinti kamuoliniai debesys. Žvelgiu į debesų ekraną ir regiu Lietuvą, Ukmergę, artimuosius. Širdis virpa tyliai, švelniai ir kažką šnabžda, kviečia, įspėja. Kažkas aplinkui tvyra, bet nieko nepasako. Gamtos grožis, širdies jaudulys, spygliuotos vielos atšakos didina auštančios dienos nerimastį. Nors ir nežinome, kas bus šiandien, bet jaučiame, kad artėja streiko atomazga. Jau du mėnesiai, kai visi kasa anglį, vieni mėgaujasi laisve, kiti kasdien išsikaulija iš čekistų lengvatų. Kai kas jau kuria šeimas, iš lentų atliekų kala ”kibarkas”. Prie lagerių kuriasi ”šanchajai”. Jau nemažai tautiečių, dar vakar žadėjusių kovą iki galo ir aktyviai dalyvavusių streike, šiandien nebemato lagerių ir juose pasilikusių bendraminčių. Stveriasi ilgo rublio, ir atrodo, kad jiems užmaršties demonai visiškai atėmė atmintį. Susitaikė su realybe, tarsi čia, Vorkutos tundroje būtų gimę čiabuvių jurtoje... Apie tai Teodoras Kilikevičius labai tiksliai rašė pogrindiniame laikraštėlyje ”Protėvių takais”, kuris buvo išplatintas Vorkutoje. Aišku, ne visi tokie. Daugelis bebaimių vyrų ir moterų ateina prie mūsų lagerio tvorų ir, nors prižiūrėtojų vaikomi ir gainiojami, įmeta pinigų, laiškelių, drąsina ir palaiko: ”Vyrai, mes su jumis. Laikykitės!”

O, jei aš būčiau laisvėje ir dirbčiau, sakykim, 7-oje šachtoje. Kaip aš pasielgčiau, kaip aš gyvenčiau? Ar norėčiau, laikydamasis anksčiau suformuotų principų, atimti sau laisvę ir vėl sugrįžti į 62-ąjį lagerį, nes už mažiausią prasižengimą čekistai grąžina atgal arba atima leidimą be konvojaus eiti į darbą. Gera teisti sėdint už vielų tuos, kuriems pasisekė iš jų ištrūkti.

Atsirėmiau į barako sieną, pasukau veidą į saulę ir užmerkiau akis. Pasijutau lengvas kaip debesėlis ir kaip švelnus vėjelio dvelktelėjimas išnykau ore, saulės spindulėlyje, nepažįstamoje, bet jaukioje visatoje.

- Ei, boroda (barzda), ar galiu tavęs paklausti? - lyg per miegus girdžiu iš bokštelio sargybinio balsą.

- Na?

- Kiek nužudei sovietinių piliečių?

- O kiek tu? Aš buvau toks pat rekrūtas kaip ir tu. Tarnavau Vladivostoke.

- Tai už ką tave? Buvai japonų šnipas? Gal sakysi - už nieką?

- Kareivi, tau čekistai taip užteršė smegenėles, kad tu vis tiek nesuprasi, nors tau visą dieną pasakočiau... Sakysim, už eilėraščius.

- Na, nepyk. Aš esu iš Leningrado ir ne toks kvailas kaip tu galvoji. Bet aš jūsų nesuprantu, nejaugi kelios dešimtys kalinių gali nuversti sovietų valdžią? Mes turime pačią pažangiausią pasaulyje ginkluotę, atominę ir vandenilinę bombą, mus palaiko pažangiausia pasaulio visuomenė, darbininkų klasė. Visi mūsų šalyje dirba komunizmo pergalei, neišskiriant ir jūsų. O jūs rengiate riaušes, sabotuojate, lendate po automatais... Visa Vorkuta patriukšmavo, vyriausybė pasigailėjo ir ne tik nenubaudė, o daug išleido už zonos, suteikė galimybę laisvai bedirbant išpirkti savo kaltes. O jūs? Grobiate įkaitus net iš pačios Maskvos, neinate į darbą, jus už dyką maitina, rengia, rūpinasi. Ko jūs siekiate? Vakar per politpamoką sakė, kad jūs norite nuginkluoti sargybą ir užpulti miesto gyventojus, prievartauti moteris, žudyti vaikus. Kiek čia jūsų lageryje - virš tūkstančio. Nejaugi jūs tokie bukapročiai?.. Jus iššaudys kaip kurapkas. Kiek galima su jumis ”niančytis”...

- Tai gal ir tu šaudysi, taiklusis Dzeržinskio šauly?

- Tyliau, baik! Matau ateina konvojaus viršininkas.

Tuo tarpu užpakalyje pasigirdo žingsniai ir prie manęs priėjęs V.Vaineikis pakvietė su juo eiti pas E.Laugalį ir P.Veverskį, kurie nori aptarti esamą padėtį zonoje.

Gretimo barako kampe ant žemutinių narų be E.Laugalio, P.Veverskio sėdėjo M.Kemtys, T.Kilikevičius, V.Šiška, K.Beržinskas ir, atrodo, P.Vaičekauskas bei kunigas S.Dobrovolskis.

- Padėtis įtempta ir atgaline tvarka minutes skaičiuoja laikas. Kiek gali čekistai mūsų laukti, jiems tik reikia progos mus sunaikinti. Su-

rinktas visas Vorkutos antisovietinis aktyvas, beliko tik atsiųsti ekskavatorių ir buldozerį ir sutartinai visus užkasti. Sukilimas pasibaigė be aukų, mes tiek daug pasiekėme ir fiziškai, ir psichologiškai. Kelių lagerių zonos jau tuščios. Žmonės paaugo visa galva. Dar pora sukilimų kitose lagerių susikaupimo vietose, ir lagerinė žmogaus išnaudojimo sistema bus sutriuškinta. Neprovokuokime čekistų, pareikškime, kad norime išeiti į darbą. O išėję iš izoliacijos sugebėsime dar daugiau turėti įtakos žmonėms, kurie laisvės šoko ištikti nežino kaip elgtis. Mes, sujudinę visą Vorkutą, turėdami tokią praktinę patirtį, turime ir toliau būti kovotojų už laisvę avangarde, o ne trypčioti uodegoje. Kalbėjome su ukrainiečiais, jie, išskyrus kelias odiozines asmenybes, sutinka su mumis, kiti kitataučiai - irgi, o štai I. Uogintas sako, kad J.Valaitis ir E.Burokas nori kovoti iki paskutinio.

- Netikiu, kad taip sakytų Ignas. Pasikviesime jį, - išplėtęs akis išpyškinau aš.

- Edvardas visai ne tą turėjo omenyje, - pertraukė Vaineikis. Jis iš karto po ”apmuštų” atvežimo iš TEC-2 pasisakė už streiko sustabdymą. Komitetas savo atliko. Žmonių dalis laisvėje. Keturi lageriai išlaisvinti, o ateityje gal paleis ir daugiau. Be to, suvežti patys aktyviausi ir vadovavę lagerių streikams, kiekvienas buvo įsijautęs savaip vadu, net nenorėjo skaitytis. Vieni, apimti užtarnauto entuziazmo, veržėsi toliau peštis su čekistais, kiti, nuoseklesni, naudotis dabartine realia padėtimi - sutikti su čekistų nurodymais, pradėti darbus šachtose.

- Kaip atrodys tiems, kurių yra virš 70-ties ir kurie atsisako bet kokio darbo. Sako, pakėlėte sukilimui ir pusiaukelėje sustojot? - pridūrė K. Beržanskas. - Dėl Valaičio aišku, jis maksimalistas ir mėgsta kai ką kaktomis sumušti. Neduok jam valgyti, bet tik duok būti įvykių sūkuryje. O kaip Edvardukui? Kėlė, šaukė, agitavo lageriuose visai atsisakyti dirbti, o dabar - paimti raudoną vėliavą ir ”su Stalinu kovon!”

- Pranai, - atsistojo Edvardas Laugalys. - Edvardas galvoja, kaip ir tu, kaip aš, mes jau rugpjūtyje su juo taip kalbėjome, kaip šiandien čia. Jis gi nekviečia amžinam streikui, jam tik nepatogu prieš savo vien-

minčius ”boksininkus”, kurių dėka, kaip pats žinai, ir įvyko streikas. Kas būtų, jei ”boksininkai” nebūtų įveikę inertinės masės, o ypač - lagerinių pridurkų? Edvardas ir mane paskatino parašyti ”Varpe” straipsnį, kuriame aš kviečiau truputį atsitraukti, perrikiuoti LLKS gretas ir po metų vėl suduoti smūgį.

Vorkutos sukilėliai Taišeto lageriuose - Anzioboje. Sėdi: J.Eidukevičius, J.Pugačiauskas, B.Taluntis, stovi: P.Buslevičius, V.Sadauskas.

- Jis parašė apie streiko užbaigimą ”Protėvių takuose”, - įsiterpė Teodoras. - Noriu pridurti, kad apie Valaitį kalbėtumėte padoriau. Jis toks buvo ir mokykloje, ir partizanuose, ir šiame sukilime. Jis bėgo, kažkur klupo, bet visuomet atsikėlė. Taip, jis maksimalistas, bet jis Lietuvai pasitarnavęs daugiau, nei mes.

- Nukeliavome į lankas, - vėl pradėjo Veverskis. - Grįžkime prie reikalo. Matau, kad jūs visi stojate kalnu už Edvardą, aš irgi ne prieš jį, tačiau laikas nelaukia, mes tūpčiojame apie porą mėnesių vietoje, užuot sprendę sudėtingą problemą. Mes visi atsakingi už šį lagerį, už žmones. Norite jų mirties ant savo sąžinės? Norite sugriauti gerai pradėtą darbą? Norite pakenkti Lietuvos ir viso pasaulio laisvės reikalui? Palaikykite dabartinio lagerio ”status quo” ir žūkime kartu. Vaikigalių ambicijos yra nusikaltimas. Šiandien reikia sveiko šalto proto. Tegu šis mūsų vaikigalis, kuris sugebėjo įkalbėti mesti darbą, tegu sugeba ir pakeisti jų mąstyseną. Edvardai, nepyk už šį vardą, aš esu daug vyresnis už tave ir mane karo mokykloje išmokė, kaip reikia vadovauti kariams bei už juos atsakyti.

Aš nepykau ant Prano, nors 22 metų vyrukui, pavadintam vaikigaliu, nebuvo malonu. Mane tai žeidė ir visas šis pasitarimas man rodėsi teismu. Tai mane skaudino, nes aš buvau streiko užbaigimo šalininkas. Nieko nesakęs atsistojau ir išėjau iš barako. Pagalvojau ir nuėjau pas I.Uogintą. Viską išklojau, kas buvo ”ant dūšios”. Ignas išklausė ir pasakė:

- Aš to niekam nesakiau. Kalbėjausi su P.Veverskiu ir E.Laugaliu, matyt, manęs jie nesuprato. O tu ar supranti mane, ar tiki manimi? Aišku, kad reikia šį lagerį palikti. Spręskime visi. Kalbėkimės su visais. Raskime išeitį.

Pietų laiku nuėjau į medpunktą susitikti su V.Šiška. Čia jau buvo P.Veverskis. Jis atsistojo, apkabino mane per pečius ir su švelnia šypsena tarė:

- Matau, kad tu užpykai ant manęs. Atleisk, aš kalbėdamas tau, kalbėjau kitiems, kurie buvo kartu ir kurių fantazija kvepėjo mirtimi. Mums reikia bet kokiomis sąlygomis palikti 62-ąjį lagerį. Mes

turime sugrįžti į bendro režimo lagerius ir tęsti kovą iki pergalės. Matau, tu toli eisi, jeigu nepakiši galvos po tundros velėna. Neskubėk kišti, jos mums dar labai reikės. Didį darbą darome, nesuklupkime, nepasiduokime provokacijoms ir neikime lengviausiu keliu, nes jame dažniausiai būna pasalos. Viską išnagrinėti visapusiškai, bet įtarumas kovotojui neturi būti gyvenimo būdas. Nedek kerštu, geriau tegu širdyje gyvena meilė ir pareiga mūsų Tėvynei.

Kažką Pranas dar norėjo sakyti, bet tuo metu sugriaudėjo aplink zoną įrengti garsiakalbiai.

- Dėmesio, dėmesio! Kalba Vorkutos pataisos lagerių valdybos viršininkas. Per 30 minučių visi kaliniai kviečiami pasiimti savo asmeninius daiktus ir išeiti per vartus už zonos. Nepasiduokite recidyvistų propagandai. Vykdykite valdybos viršininko įsakymą. Priešingu atveju, būsime priversti atidengti ugnį ir panaudoti kitas priemones, kurias mes turime.

Apžvelgėme aplinką. Bokšteliuose su kulkosvaidžiais stovėjo sargybiniai. Aplink lagerį kovos parengtyje prie kulkosvaidžių gulėjo kariai. O garsiakalbiai vis kartojo ir kartojo įspėjamąjį įsakymą. Lageryje įtemptais nervais lakstė kaliniai. Ką daryti? Pasiduoti ar ignoruoti viršininkų kėslus? P.Veverskis nužvelgė oriai mane ir tarė:

- Ar aš tau nesakiau? Jie ištroškę mūsų kraujo. Tai - ne blefas. Kapituliuokime. Nusileiskime šiandien, bet laimėkime rytoj. Kaip galvoji?

- Kaip ir jūs.

Grįžau į savo baraką. Čia jau laukė mūsų aktyvistai: J.Valaitis ir kiti, supratę tikrovę, nutarėme paklusti. Atbėgo latviai ir ukrainiečiai. Pasitarėme ir, atsisveikinę lyg išeidami į amžinybę, susigriebę menkutę mantą, paslėpę peilius į įrengtas slėptuves nulingavome vartų link. Kareivių ir viršininkijos buvo daugybė. Kelios gaisrinės ir greitosios pagalbos mašinos stovėjo tolėliau. Šunys amsėjo visose pusėse, o garsiakalbiai jiems pritarė. Už vartų išėjusius kalinius rikiavo po penkis ir po šimtą, vedė į tundrą, sodino, perspėdami, kad kas atsikels, bus be įspėjimo nušautas.

Mudu su V.Vaineikiu ir kitais saviškiais pakliuvom į paskutiniąją šimtinę. Prižiūrėtojai naršė barakus. Suradę kokį nerangų pažeidėją, lazdomis baksnodami atvesdavo į mūsų šimtinę. Kai kas iš mūsų bandė gėdyti čekistus, bet užtaisomi, nutaikyti į nepatenkintąjį automatai apramindavo.

Mūsų kolona pajudėjo. Paėję pora šimtų metrų, tarp tundros krūmokšnių išvydome susodintus kalinius. Jų buvo daug, apsuptų kareivių ir šunų. Pastarųjų akys žaižaravo pykčiu, ir tik vieno žodžio trūko, kad mirties angelas pabučiuotų kalinių lūpas. Ėjome rimti, bet be baimės, tiesiai per krūmus į mums paskirtą vietą. Susodino. Erzino uodai, laikas dirgino vaizduotę. Kažkur prie lagerio pasigirdo automato šūvių serija. Kaliniai sukluso, pasigirdo šnabždesys: ”Nejaugi šaudo? Ar leisimės?”

- Tylėt, - suriko sargybos karininkas.

Apramino. Ir vėl laukimas. Po 3-jų valandų atėjo mūsų eilė. Sargyba pakėlė kalinius ir nuvarė lagerio link. Prie vartų stovėjo keli stalai, apkrauti bylomis, o už jų sėdėjo nematyti karininkai. Kiekvieną kalinį kvietė prie stalo, tikrino tapatybę ir, pavartę kažkokius sąrašus, vienus leido per lagerio vartus, kitus - į čia pat stovinčias mašinas - ”voranokus”. Lageryje kalinių nesimatė, visi iškart buvo suvaryti į barakus. Viskas kaip išmirę. Atėjo mano eilė. Iškratė daiktus ir mane patį. Nužvelgdami mane karininkai šnibždėjosi. Pagaliau įkišo į minėtų ”voronokų” boksą ir po pusvalandžio atsidūriau už kilometro esančiame 8-os šachtos izoliatoriuje. Jame man teko pabuvoti 1954 m. sausyje, kai norėjo apkaltinti už diversiją, įvykdytą prieš 7-os šachtos partinį susirinkimą. Sutapimas - į tą pačią iš 20-ies kamerų. Joje su manim buvo dvidešimt žmonių, po valandos atvedė dar 6, tarp jų ir V.Vaineikį bei estuką E. Russą, su kuriuo teko būti Vorkutos tardymo kalėjime ”Kapitalinėje” šachtoje. Visi iki vieno pažįstami. Atrinkti pagal tautybes: keturi lietuviai, keturi ukrainiečiai, du rusai, latvis, estas, gruzinas, žydas, baltarusis ir moldavas.

Slogus laukimas

Išaušo rytojaus diena, pilna nežinios ir slogaus laukimo. Tardys, baus ar išveš į kokį nors uždarą kalėjimą?

Subrazdėjo kameros durys ir lyg užtaisoma pabūklo spyna susprag-sėjo trys durų sklastys. Prasivėrusioje nišoje stambaus raudono veido prižiūrėtojas bakstelėjo pirštu į mane ir Praną Mironą.

- Jūs ir jūs eisite į valgyklą atnešti pusryčių sau ir savo draugužiams. Jei nekrėsite šposų, padėsite man tiekti ėdalą. O tu, dičkiau, - ranka mostelėjo Vytauto Vaineikio pusėn, - būsi kameros seniūnas ir būsi atsakingas už tvarką ir kalinių elgesį.

Mudviem su Pranu parodė keturių ratukų vežimėlį ir, atidaręs atitvertos nuo lagerio zonos spygliuotomis vielomis vartelius, išleido į 8-os šachtos gyvenamąją zoną, net nepaklausęs, ar mes žinome, kur valgykla ir, užrakinęs vartelius, tepasakė:

- Grįžę nuspauskite mygtuką.

Keista. Tokia ”laisvė” mus abu pribloškė, ir nusistebėję, kad ”nėra to blogo...”, patraukėme ieškoti valgyklos.

Tuojau pat atsirado šefas virėjas, o apie mus susirinko ir daugiau kalinių. Vedėjas, buvęs politkalinys, išklausinėjo mus, o kiti gerėjosi praėjusiu Vorkutos streiku ir patarinėjo neatsipalaiduoti, nes į šį tardymo izoliatorių ”dėl nieko nesodina”. Pasakojo, kad 8-os šachtos zona yra apgyvendinta ”batavikais” (teistais už buitinius nusikaltimus), kurių dabar čia yra iki 5-6 tūkst. ir kad čia dar yra likę du barakai politinių. Kai kas iš jų išleidžiami į darbą be sargybos, bet ateityje juos žada išleisti visai. O dabar, jeigu pageidaujame, tai pakvies ”mūsiškius”. Po dešimties minučių jau su mumis glėbesčiavosi Stasys Laskauskas (mūsų ”paštininkas” iš pirmos mano knygos) ir dar daugelis kitų. Valgyklos vedėjas patarė mažiau reikšti jausmus ir greičiau grįžti į izoliatorių, nes ”kūmo” akis nesnaudžia.

Praslinko kelios slogaus laukimo dienos: niekas kiekur nekviečia, netardo. Vežiojame maistą ”areštantams”, susitikinėjame su savais vyrais, o retkarčiais prie valgyklos padiskutuojame su blatnųjų ”pacha-

nais", kurie su mumis labai geranoriški ir atrodo nuoširdūs, į izoliatorių perduoda rūkalų ir cukraus.

Kamerose kaip kamerose, - žmonės pasakoja savo išgyventas istorijas, aišku, pagražindami, kuriose, kur buvęs, kur nebuvęs, vis išlenda laisvės ir tėvynės ilgesys ir čekistų primesta pigi kekšė - tikrovė, kuri, atsitrenkusi į kampe stovinčią parašą ir grotuotus langus, uždengtus skardiniais gaubtais, neleidžia kaliniams nors akies krašteliu nužvelgti šiaurės saulutę.

Su Pranu Mironu, vadinamu Poetu, kuris kur bebūdamas rašo eilėraščius (ir, sakyčiau, neblogus), susitikome 62-jame lageryje. Buityje elgėsi labai savarankiškai, buvo draugiškas ir visuomet kiekvienam stengėsi padėti. Buvo tikras patriotas, nesitaikstė net su mažiausiais, dargi geranoriškais tėvynės pašiepimais. Tačiau jo elgesyje buvo juntamas kažkoks neapčiuopiamas melancholiškas jaudulys, kažkoks gilaus išgyvenimo bruožas.

Nutaikęs progą, kai jis užvertė savo eilėraščių sąsiuvinį, prisėdau ties jo gultu, suręstu iš lentų (be jokios patalynės, jos mums nedavė) ir paklausiau:

- Pranai, kodėl tu toks niūrokas, šaliniesi juokelių? Gal sergi, o gal slogūs prisiminimai kliudo?

- Ne, nei tas, nei anas, jau tėvas tokį padirbo. Man tik viena mintis neduoda ramybės. Kam Dievas žmogų sutvėrė, kasdien jam patiekdamas vargus, kančias, rūpesčius, nerimą ir tik retkarčiais kelių minučių saulės spindulėlį? Ar tik tam, kad dargi nepajutę laimės numirtume?

Aš bandžiau išblaškyti jo niūrias mintis, kalbėjau apie mūsų pasiektą pergalę, apie likimo brolius kalinius, kuriems ir jo dėka teko išvysti laisvę, apie artėjantį mūsų kovos zenitą, kuris apvainikuos mūsų siekius.

- Edvardai, ar tu esi tikras, kad dauguma išleistųjų supras tą laisvę? Juk nemažai dėl jos visai nekovojo ar net buvo prieš... O nesumokėjus savimi - neįvertins. O aš jos kainą gerai žinau.

Pranas Mironas-Poetas po paliuosavimo iš Vladimiro kalėjimo kažkaip pakliuvo į Vokietiją. Ar jis dar gyvas nežinau, bet tada, 1955

metų rudenį, jis sudomino mane savo odisėja Komijos lageriuose.

Kaip ir daugelis tūkstančių mūsų tautiečių, pakliuvo Pranas su 25-erių metų našta į panašaus tipo lagerį, kaip ir daugelis šimtų lagerių netoli Komijos ASRS sostinės Syktyvkaro. Nepamenu ”smulkių” jo gyvenimo epizodų: kokius medžius kirto, kokį geležinkelį tiesė, kaip ir kiek badavo, už savo vergišką darbą gaudamas maisto trupinius, kaip, tapęs klipata, buvo įmestas į ”atpenėjimo lagerį”, visai panašų į kitus lagerius, tik kad porą šimtų gramų duonos daugiau pamesdavo ir dešimt gramų cukraus įberdavo į ”kipiatoką”. Na, aišku, į darbą nevarydavo, nes būtų reikėję nešte nešti. ”Atsipenėjęs” atsigavo ir buvo sugražintas į ankstesnį lagerį. Čia jis sutiko ”blatnesnį” tautietį, kuris jam patarė:

- ”Arkliai nuo darbo dvesia”. Geriau nusibaik BUR’e (režiminiam barake), ten nors prieš mirdamas atsigulėsi.

Pranas atsisakė darbų ir buvo uždarytas į BUR’ą. Čia jis praleido mėnesį ir gavo ”atkazčiko” (atsisakėlio nuo darbų) vardą. Lageris buvo užpildytas daugiausia kriminaliniais, politinių kalinių buvo mažai. Pastarieji čia buvo trečiaverčiai ir, kaip tokiems pridera būti, buvo tylūs ir

6-tos šachtos lietuviai - laisvės kovotojai.

paklusnūs, todėl ir buvo labiausiai skriaudžiami. Pranas nors ir netvirto kūno sudėjimo, bet už save galėdavo pakovoti, o tokius net kriminaliniai gerbdavo. Atseit, ”mužikas laužtuvu apsijuosęs”.

Kartą prie Prano priėjo vienas ”šestiorka” ir pakvietė apsilankyti pas lagerio ”blatnųjų” vadą - ”pachaną” Britvą.

- Stebėjau tave, matau, tu esi neblogas ”mužičiokas”, viršininkams nedirbi, su ”kūmu” nebendrauji ir esi tiesus, niekam į užpakalį nelendi. Matau tave vaikščiojantį palei lagerio tvoras, viltingai žvelgiantį į laisvę. Sakyk, ar nenori ten atsidurti? Laikas rudenėja, naktys ilgesnės, rizikos mažiau.

- Koks kalinys netrokšta laisvės, o ypač man su tokiu kromeliu, bet argi būdamas toks klipata kur nors toli nušuoliuosiu, net kiemsargis šunelis pasivys.

- Mums reikia drąsių vyrų, o tave mes atmaitinsime kaip buliuką, ištreniruosime ištvermės ir pirmyn į Lietuvą, o iš ten, jeigu norėsi, ir toliau. Jūs, ”latiši”, patikimi ir orūs mužikai.

Pranui pasiūlymas buvo tiesiai į širdį. Jo kiekvienos dienos malda - viltis pabėgti. Lageryje nusibaigti neturėjo jokio noro. Jau geriau žūti nuo kareivio kulkos, negu nuo bado ar nudvėsti ”kaip arkliui nuo darbo”.

Prasidėjo draugystė su blatnaisiais. Valgykloje gaudavo valgyti ”do puza” (iki soties). Už neišėjimą į darbą nebausdavo, nes vyriausias darbų paskirstytojas buvo blatnųjų rankose. Retkarčiais su savo ”draugais” išeidavo ”dirbti” į miško kirtavietes, o tiksliau, apžvelgti padėtį, bet šiaip gainiodavo futbolą, stiprindamas savo ištvermę. Pranas atgavo savo kūno svorį, bet prarado savo tautiečių pasitikėjimą. Sakė ”Pranelis susidėjo su vagimis ir tapo blatnuoju, atseit, nesiskaito net su teisėta lagerio valdžia”.

Pagaliau atėjo skirta valanda. ”Draugų šestiorkės” į kirtavietę pamažu buvo sunešę ir paslėpę duonos, džiūvėsių, peilių ir kitos įrangos, reikalingos pabėgimui.

Po pietų penketas, tarp jų ir Pranas, ruošėsi lemtingam šuoliui į laisvę. Netikėtai vienas kalinys, visai ne iš jų kompanijos, ”davė čiado” į mišką. Prapliupo šūviai. Paskui bėglį paleido šunį ir keletą sar-

gybinių, kitus suvarė į miško pakraštį ir susodino ant žemės. Keturi kareiviai su trimis PPŠ automatais ir karabinu saugojo apie 50 kalinių. Laukti nebuvo kada. Britva davė ženklą ir penketas pakilo, stvėrė arčiausiai stovėjusį automatininką, tačiau už kelių metrų saugojęs kitas kareivis su šautuvu, spėjo iššauti ir Britvos padėjėjas peršauta krūtine lyg pėdas krito ant žemės. Britva sustaugęs žvėriu, lėkdamas link kareivio sviedė į jį peilį, pataikydamas sargybiniui į pilvą. Pastarasis išmetė iš rankų šautuvą ir vaitodamas iš skausmo raitėsi žemėje. Britva, pagriebęs šautuvą, užtaisė ir prisitaikęs iššovė į automatininką, kuris jau buvo paleidęs visą seriją virš kalinių galvų. Automatininkas susmuko. Bėgliai ištirpo medžių tankmėje.

Pagal susitarimą buvo numatyta susitikti senoje kirtavietėje už dešimties kilometrų. Reikėjo skubėti, nes po tokio įvykio bus stambios paieškos. Už keleto kilometrų Pranas aptiko Britvą, kuris nors ir bėgo, bet atrodė labai sunkiai ir galų gale atokioje miško aikštelėje atsigulė. Jam iš dešiniojo peties sunkėsi kraujas. Kulka buvo perėjusi kiaurai ir galėjo liesti plaučius, nes jis spjaudė kraujais. Pranas paėmė iš jo šautuvą, patikrino šovinių lizdą - jų buvo telikę trys, maišelį su pora kilogramų cukraus, ir jie pavargę šiaip taip pasiekė sutartą vietą. Ten jau rado du savo bendrus, sunerimusius belaukiant. Britva atsigulė ir, atrodo, prarado sąmonę. Tie kiti du pasikvietė Praną ir siūlė jam palikti Britvą, nes su juo bėgti toliau buvo nebeįmanoma. Vienas ilgšis, vadinamas Dlynij, sakė, kad geriau būtų Britvą nužudyti, nes žmogų kankins ir vis tiek jį nušaus. Kitas, berods Piotr, (tiksliai vardo nebeprisimenu), pasiūlė savo bendrui apžiūrėti apleistus barakus ir ten nuspręsti Britvos likimą. Pranas pasiliko su peršautuoju. Vos tie nuėjo, Britva pramerkė akis ir mostelėjo Pranui pirštu.

- Pranai, aš viską girdėjau. Aišku, aš jums našta ir be lepylos (mediko) aš neišgyvensiu. Be to, seksotai neleis jam manęs sulopyti - užpjudys šunimis. Skaudu, nebeteks pamatyti tavo ”Pribaltikos”... Matau, tu tikras draugas, gaila man tavęs. O aš tau juo nebuvau. Bijau, kad ir tavo likimas bus panašus į manąjį, gal net baisesnis. Būk budrus ir jais

nepasitikėk. Ne veltui tave buliuku vadinome, nes tu būtum... O gal nesakysiu, likimas savaip išspręs jūsų ateitį.

Tuo tarpu sugrįžo tiedu ir pasiūlė pereiti atsikvėpti į vieną iš barakų. Čia apsitarė, kaip buvo numatyta, traukti ne į Vakarus, o į Rytus, link Uralo kalnų, tuo pačiu suklaidinti persekiotojus, nes daugiausia kaliniai bėgdavo link geležinkelio, į apgyvendintas vietoves. Uralo kalnuose ”atsisėdės” ir vėliau, susirišę plaustą, nuo kalnų tekančia upe pasieks Kotlaso miestą, o iš ten, kaip Dievas duos, gal į Leningradą, o gal pasiseks prasibrauti ir į ”Pribaltiką”.

Britva atsikėlė, peržvelgė aprištą peršautą vietą, apėjo aplink baraką ir grįžęs atsisėdo ant slenksčio.

- Vyručiai, aš ir jūs žinote taigos įstatymą... Aš jau ne bėglys. Aš bereikalinga našta, kuri pražudys jus. Būkime pilni vilties, kad jums pasiseks. Neskriauskite ”buliuko”, jis ne tam sutvertas. O dabar..., prašau, nudurkite mane, aš pats tai padaryti neįstengsiu. Aš, jūsų pachanas, meldžiu: nepalikite Berijos seksotams. Manau, kad susitiksime pragaro prieangyje.

Link saulės slinko tamsūs, gūdūs debesys. Tuoj, tuoj jie pagrobs ją ir greitai prapliups gausus lietus. Bėgliams jis labai reikalingas, nuo šunų paslėps jų pėdsakus.

Britva, prisidengęs ranka, godžiai gėrė paskutinius saulės spindulius ir neatsigręždamas sušuko:

- Dlinyj, ko lauki? Smeik!

- Draugeli, vienintelis mano drauge, negaliu...

Tuomet Piotras išsitraukė iš už diržo užkištą peilį. Užaštrinta ir nublizginta metalinė geležtė sužaibavo gęstančios saulės spinduliuose ir smigo Britvai žemiau kairės menties. Pastarasis aiktelėjo, atsigręžė į mirties pasiuntinį ir uždėjęs ranką jam ant peties sušnabždėjo: ”Ačiū!” Tas mirties žodis ”Ačiū” pripildė baraką ir nuaidėjo po jo skliautais. Jam pritarė po žaibo driokstelėjęs griaustinis. Dlynas persižegnojo rusišku kryžiaus ženklu, čiupo šalia stovėjusį į sieną atremtą šautuvą, nusitaikė Britvai į krūtinę ir nuspaudė... Driokstelėjo šūvis. Šimtais aidų atsiliepė griaustinis. Britva šoktelėjo ir, žengęs

žingsnį, išskėstomis rankomis sukniubo prie Dlyno kojų. Pranas su Piotru pakėlė nuo žemės Britvos kūną ir paguldė ant narų. Persižegnojo ir, nusitvėrę šautuvą su neišmesta gilze, lyg nužudymo suokalbininkai, pasinėrė lietuje. Jie bėgo lyg pametę galvas. Lietus plovė, permirko iki siūlelės, o jie bėgo ir bėgo, jau nebežinodami, ar nuo kareivių ar nuo Britvos lavono. Bėgo be takų, per išlaužas, pelkes ir raistus, kol pavargę be kvapo parkrito prie sraunaus tyro upokšnio.

Nesigilinsiu į visus sunkumus ir tokiais atvejais lydėjusius nuotykius. Maškaros (muselių) sukandžiotais, ištinusiais veidais ir rankomis, suplyšusiais kerziniais batais, vos nueidami po penketą šešetą kilometrų per dieną, trijulė pagaliau pasiekė Uralo kalnų papėdę. Valgė kas pakliuvo - uogas, žalius grybus ir net augalų šaknis. Kartą pakliuvo spygliuotasis ežys - ir tas buvo suvirškintas.

Kai pasiekė anksčiau planuose numatytą upę, jie jau buvo taip išsekę, išvargę ir pikti, jog nebevaldė savo jausmų, ir mažai trūko, kad peiliais tarpusavyje išsibadytų. Kaip tyčia taiga buvo visai tuščia, atrodė, kad visi žvėrys jų šalinasi, tuo pačiu pasmerkdami bėglius bado mirčiai.

Visa diena praėjo renkant storesnius sausuolius ir tempiant juos prie upės, kad surištų karklo vytelėmis plaustą ir iš žolių bei žabų ant jo pasidarytų guolius.

Tuo metu, atrodė, Dievas pasigailėjo bėglių ir pasiuntė pulkelį stirnų, atėjusių atsiger-

P.Aleksiūnas su ukrainiečių sukilimo vadais 3-je šachtoje.

ti vandens. Bėglių akys sužibo. ”O viltie, kvailių motina, padėk!” Dlynas parkrito ant žemės, ilgai taikėsi drebančiomis rankomis ir iššovė. Stirninas šoktelėjo į viršų, parkrito ir atsikėlęs su visu savo haremu nudūmė į taigą. Piotras prišoko prie netaikliojo šaulio ir spyrė į užpakalį.

- Svolačiau, nemoki šauti, tai nešaudyk! Atiduok šautuvą, ožy!

- Vyrai, - nuramino Pranas. - Nesipykime, kitaip iš taigos neišbrisime.

- O tu, Buliuk, ar tiki? Kas ne kas, jei taip tuščiai iššaus paskutinį šovinį, tu tikrai daugiau nebečiulbėsi.

- Piotrai, nutilk, viltis miršta paskutinė, - perspėjo Dlynas.

Vyrai sulipo ant plausto ir leidosi upe žemyn. Upė buvo negili, bet labai srauni. Akmenys jos tėkmėje visur kyšojo, ir tik retkarčiais posūkiuose sukūravo dauburiai. Prie tokio vieno plaustas užšoko ant akmens ir suiro. Visi atsirado vandenyje. Tik sekundėlės trūko, kad nuskęstų šautuvas. Pranas suspėjo jį nutverti. Dlynas gi pateko į duburį ir pradėjo skęsti, sukdamasis jame ratu. Galop paniro. Pranas mestelėjo šautuvą Piotrui ir nėrė link Dlyno, kuris jau buvo prigėręs vandens ir leidosi į dugną. Pranas suspėjo sugriebti už švarko apykaklės ir išvilko jį į seklumą. Pagaliau krante skenduoklį atgaivino.

Išgrežę drabužius ir įsitaisę guolius vienos olos įduboje, užmigo.

Ryte, vos saulei patekėjus, bėgliai, šį kartą vieningai sutarę, leidosi palei upę žemyn. Priekyje, už kokių penkių kilometrų, kelią pastojo uolos, už kurių girdėjosi vandens ūžesys. Priėję arčiau pamatė upės išplautą tarpeklį ir penketo metrų aukščio krioklį. Praną pasiuntė ieškoti perėjos. Šis greitai surado žvėrių takelį ir grįžo atgal. Išgirdo, kad jo bendrai smarkiai ginčijasi. Pranas užsiglaudė už uolos ir įtempė klausą.

- Piotrai, prakeiktas niekše, aš negaliu paskersti mūsų Buliuko ir po to dargi jį valgyti. Jis man išgelbėjo gyvybę, rizikuodamas savąja. Jis man nebe Buliukas, jis mano brolis.

- Bet, Dlynai, mums jokios išeities nėra. Mes visai išsekę ir rytoj ištiesime kojas. Vienas iš mūsų turi išgelbėti kitus. Juk pats žinai, kad Buliuką maitinom tik tam, kad bado mirčiai žvelgiant į akis, jį paskerstume. Jis ne Pranas, jis buliukas, kiaulytė. Ar tu nori mane suėsti, o gal mudviem su Buliuku tave suėsti, kilnusis vaiduramžių riteri Don Kichote?

- Aišku, jis ne iš mūsų ”malynos”. Jis frajeris, bet ar tu supranti, jei ne jis, aš būčiau žuvų suėstas?

- Gerai, metam burtus. Jei ištrauksi ilgesnį šakaliuką, aš jį paskersiu. - Piotras padavė du šapelius. Burtas mestas. Dlynas lengvai atsiduso. Piotrui likimas lėmė nužudyti Praną, kuris bus suvalgytas, kad kiti du išgyventų. Tokia laisvės kaina.

Pranas nepastebėtas sugrįžo prie krioklio ir susimąstė. O gal reikia aukotis, bet kodėl jam? Žmonės kasdien kažkam aukojasi: draugui, artimui, šeimai, laisvei, Tėvynei. Tik kodėl visuomet kam aukotis sprendžia kiti? Ar tikėtina, kad Stalinas - mūsų draugas, paaukojęs milijonus žmonių kitoms ateities kartoms? Bet ar galima iš viso ”prievartos auką” karūnuoti į Auką iš didžiosios raidės, ar net sutapatinti ją su Auka, kurią žmogus pats iš savo širdies slėpinių atiduoda visuomenei.

Pranas visuomet buvo garbingas ir teisingas žmogus, niekam blogo nepadarė. Iš tiesų, jis dabar tik paprastas buliukas, maistas vagims, kad pastarieji, sugrįžę į laisvę, skriaustų tavo motiną, draugo seserį, bendriau tariant, tavo artimą. Ką daryti su šiomis žmogėdromis, sovietinėmis prievartos aukomis-kanibalais? Bėgti nuo jų? Tai taip pat pražūtis. Pranas aiškiai matė pavojų ir, prisiminęs Šekspyro žodžius, kad ”drąsuolis miršta vieną kartą, o bailys kasdien”, kad vienas išsigelbėjimo būdas, tai laikytis žmogėdrų draugijoje, o kad žmonės ėstų vienas kitą - to nebus. Laikydamasis dėsnio, kad gerumas gali paveikti visus, teisingumas tik sąžiningus, Pranas grįžo prie likusiųjų ir pasakė suradęs sunkiai, bet įmanomą perkopti perėją.

Kitoje uolų pusėje, po kojų plytėjo didelė lyguma, priaugusi kedrų medžių. Artimiausio medžio šakose suposi kankorėžiai - gyvybės penas. Bėgliai metėsi prie medžio ir, suradę rankos storumo pagalius, tvojo per kamieną. Nuo medžio biro dideli kankorėžiai. Juos čia pat lukšteno ir kimšo į ištinusias žiaunas. Dantys malė riešutus, o gerklė rijo ir rijo... Privalgę ”do puza”, sumigo. Prabudęs Pranas patyliukais pasiėmė iš Dlyno šautuvą, užtaisė šoviniu ir spardydamas kanibalų padus prikėlė:

- Kelkitės...! Laikas į laisvę, ponai, o gal norite į pragarą? Atiduokite peilius! - nusitaikęs šautuvu įsakinėjo Pranas. - Na, žmogėdros, judinkitės!

- Pasigailėk, Pranai. Mes tau esame nusikaltę, - meldė Dlynas.

Pasiėmęs peilius, Pranas nusivarė juos paupiu. Vakarėjant priartėjo prie uolų, kur manė apsistoti nakvynei ir... O siaube, į bėglių pusę skersomis atšuoliuoja didelis rudas lokys.

- Į šalis! - riktelėjo Pranas, nutaikydamas šautuvą į neprašytą svečią. Kiti du pasislėpė už medžio. Lokys, pribėgęs apie dešimtį metrų, sustojo. Suurzgė ir, pakilęs ant užpakalinių kojų, žengė link šaulio.

- Šauk, šauk! - rėkė Piotras su Dlynu. - O, Dieve, šauk!

Lokys urgzdamas slinko arčiau ir arčiau. Kuomet liko trys keturi metrai, pasigirdo šūvis, ir lokys, pora kartų apsisukęs, krito žemėn. Pranas pabaksnojo lokį vamzdžio galu, pabučiavo šautuvo spyną ir, kelis kartus apsukęs ginklą virš galvos, nusviedė į krūmus. Be šovinio šautuvas - pagalys. Bėgliai, kaip maži vaikai, susikibę rankomis šoko aplink lokį, viską pamiršę bučiavosi ir traukė kas sau dainas, nekreipdami dėmesio į jų prasmę.

Prisišveitę iki valios lokienos, sumigo. Prieš rytą pradėjo skausmai raižyti pilvus, prasidėjo viduriavimas, bet tai ne kliūtis, dargi kažkoks sotumo jausmas. Išsipjovę lokio kumpius, vėl leidosi kelionėn. Tolumoje, prie vienos upės intako, išgirdo šunų lojimą. Greitai pasirodė tarp pušų įsiterpęs penkių lūšnų kaimelis. Aplenkdami jį, surado prie kranto pririštas dvi valtis. Į pirmą pasitaikiusią susėdo ir atsirišę, lentgaliais vairuodami, išplaukė į didžiulę upę. Taip jie plaukė dvi dienas. Naktis praleisdavo valtyje, užsislėpę prie kranto į upę suvirtusių medžių sąvartynuose. Visą laiką kamavo vidurių skausmai. Paupy vis dažniau pasitaikydavo kaimelių.

Trečios dienos pavakare, plaukiant upės viduriu, iš kairiojo kranto pasigirdo šūviai. Pažvelgę jų pusėn pastebėjo tris ginkluotus vyrus, kurie mojavo medžiokliniais šautuvais, kviesdami plaukti į jų krantą. Bėgliai skubiai pasuko valtį į priešingą. Vos tik ten išlipo, visai čia pat sutratėjo automatas. Bėgliai nėrė kas sau į krūmus. Pranas dar pastebėjo, kaip suklupo Dlynas, bet gelbėti jį buvo savižudybė.

Išgąstis išvaikė ligas ir pridavė jėgų. Pranas bėgo ir bėgo. Paskui ėjo nuo upės tolyn per išlaužas, brido per upelius, lenkė pelkes. Kada

atsitokėjo ir sugrįžo protas, jau buvo vakaras. Ryte vėl kalvarija į nežinią. Taip klaidžiodamas, sugrįždamas į pabuvotas taigoje vietas, pasiligojęs, kruvinom kojom, vabzdžių sukandžiotu veidu, virtusiu vienalyte pūlinga žaizda, vos pavilkdamas kojas, nebeskirdamas nei dienų, nei valandų, jis susmuko prie vienos medžiotojų pirkelės.

Mato jis didingų skliautų bažnyčios vidų, kuriame groja simfoninis orkestras. Šiam orkestrui diriguoja pats Pranas. Pirmu smuiku grojantis ilgaliemenis uodas nutupia ant didelės kaip visa teatro scena jo nosies ir virpina ”Dunojaus bangas”. Prie uodo atskridęs didžiulis bimbalas kontrabosu pritaria jam. Pranas nori pajudinti rankas ir grąžinti tuos padarus į orkestro vietą, bet tie neklauso. Aksominė, raudona, sunki scenos uždanga pamažu leidžiasi ir viskas pradingsta tamsoje.

Kiek praslinko laiko, Pranas neprisimena. Milžiniškomis pastangomis pramerkęs vieną akį, jis mato niūrias namo sienas, apšviestas žibalinės lempos šviesa. Senutė labai raukšlėtu veidu šluosto šlapiu skuduru jo kaktą, o du barzdoti veidai ją stebi. Vėl tamsa. Pranas gimtinėje, toks mažiukas, o jo mama tokia jaunutė, angelo sparnais plasnoja saulės spinduliuose ir moja jam.

- Praneli, mažyti mano, eikš pas mane. Palik tą ašarų pakalnę. Kam tau žemiška tėvynė? Pražūsi joje.

- Mamute, tu juk žinai, aš skristi negaliu, sparnelių neturiu.

Kitas vaizdas toks pats, kaip ir pirmas. Ateina suvargęs prieškarinis žydas senukas, prekiaujantis silkėmis. Pranas mato, kad žydelis maino lietuviškus žodžius į silkes, bet apsimeta jų nemokantis.

- Ui, Praneli, tu alkanas, miršti iš bado, parduok ar išmainyk į silkes žodžius ”Mamutė”, ”Lietuva” ir aš tave papenėsiu. Tu liksi gyvas.

- Kam tau jie?

- Šiuos archainius žodžius parduosiu Britų istoriniam muziejui Londone, o gal ir kitiems šio pasaulio didingiesiems - Ruzveltui ar Stalinui. Jie seniai pageidauja suvenyrų ir ”Pribaltikos”.

Po šių žodžių Pranas mato tą patį senuką ir girdi rusiškus žodžius, tik su Komijos akcentu.

- Garbė Dievui, nemirsi. Ir mes liksime gyvi gavę iš sovietų valdžios už gyvą bėglį du maišus ruginių miltų. Na ir pasisekė mums. Tu atsitiktinis aukso grynuolis. Garbė Dievui.

Pranas, tada buvęs blatnųjų maistu, dabar tapęs preke, po poros dienų jau gulėjo Kotlaso persiuntimo kalėjimo ligoninėje. Dar po mėnesio jis su Piotru, kuriam buvo taip peršauta koja, kad teko ją amputuoti, teisme pasidalijo bausmėmis: Pranas gavo dar tris metus, Piotras už pabėgimą ir sabotažą (politinį 58-tą straipsnį) - 15 metų lagerio.

Ano meto matyti vaizdiniai vienu ar kitu ryškumu kartojasi Prano vaizduotėje ar sapnuose ir gula eilėraščiais sąsiuvinyje. Melancholiška filosofija neranda atsakymo, kam Dievas atsiuntė mus į šią ašarų pakalnę ir ar ne geriau būtų buvę, kaip taigoje matytame vaizdinyje, jis mažytis, besparnis būtų ištirpęs saulėje. Nereikėtų nei saugoti, nei slėpti nuo šio pasaulio didžiūnų brangaus žodžio - Lietuva.

6-tos šachtos lietuviai - laisvės kovotojai.

Nerimas 8-je šachtoje

Kartą, nuėjus parsinešti pietų, prie valgyklos išvydau lūkuriuojančius Stasį Laskauską ir Joną Navicką. Jonas pasipasakojo, kad šioje šachtoje dirba elektriku-santechniku. Dabar yra atėjęs į lagerį suremontuoti elektrinės viryklės. Kiek leido laikas, išsišnekėjome. Paguodė, nebetoli tas metas, kai ir mes būsime Lietuvoje. Per ”Amerikos balsą” girdėjęs, kad jau visus svetimos pilietybės politinius kalinius išvežioja į savo tėvynes. Tas pats radijas pranešė, kad po 1955 metų Vorkutos streiko dalis lagerių pertvarkyta į bendro režimo, dalis likviduota. Už 1953 metų Vorkutos streiką 25 metams nuteistas jo organizatorius Stasys Ignatavičius vėl nuteistas už 1955 metų streiką ir su Jemilijanu Repinu išvežtas į uždarą kalėjimą Staraja Rus.

Jonas dabar išsinuomavęs butą pas vieną 1941 metų tremtinį ir iš tautiečių atnešęs dovanų - voką su pinigais.

Stasys Laskauskas, nors ir gyvena dar šitame lageryje, bet turi leidimą be sargybos dirbti statybose mieste ir lagerio viršininkas išrašęs jam statybinių medžiagų, ruošiasi su draugu susikalti būdą 8-tos šachtos miestelio Šanchajuje. Baisiai jau nusibodo gyventi prakaitu pašvinkusiame lagerio barake.

Džiaugėmės su Pranu jų sėkme ir kertele širdies truputį geranoriškai pavydėjome. O, kad mums taip!

Vyrai sunerimę dėl Petraičio ir jo grupės veiklos šiame lageryje (po mėnesio pasibaigus 1955 metų streikui, sutikę pradėti darbą Petraitis su 50 lietuvių ir pusantro šimto kitų tautybių politinių kalinių, buvo atkelti iš 62-ojo lagerio). Jie savo elgesiu, palaikomi ukrainiečių, provokuoja čia atkeltus ”batavikus”, kurių, kaip minėjau, šiame lageryje yra dauguma. Kriminaliniams tai labai nepatinka ir dėl to jau buvo įvykę keli nesusipratimai. Su Petraičiu buvo kalbėtasi, net pasinaudota esančių izoliatoriuje autoritetu, bet jiems nė motais. Sako, streiko metu buvo reikalinga diktatūra, o lindimas į užpakalį dabar esantiems 62-jame Uogintui, Veverskiui, Valaičiui ir kitiems - savęs žeminimas. LLKS-jau savo padarė ir dabar kiekvienas turi rūpintis savimi, nes greitai važiuosime į Lietuvą.

Dar prieš porą dienų blatnųjų ”pachanas” mus irgi perspėjo, kad būtume budrūs, nes tarp kalinių yra nepatenkintų ”fašistais”. Mes, sėdintys izoliatoriuje, esame gerbtini, ir jie prašė pasikalbėti su šio lagerio politiniais. Šiuokart atsisveikiname su draugais, o dalyvavę pokalbyje ”batavikai” palydėjo iki izoliatoriaus vartelių.

Vakare atėjęs ”kūmas” iš mūsų kameros norėjo išsikviesti pasikalbėjimui rytų ukrainiečių vadą Germaną Stepaniuką, bet mes išleisti jį atsisakėme. Motyvavome, kad su viršininkais, kaip ir 62-jame lageryje, kalbėsimės ne mažiau, kaip po du. ”Kūmas” viską nuleido negirdomis ir perspėjo, kad lauktume ateinant į izoliatorių didelės valdžios, kuri spręs mūsų likimą.

Lydimas kelių karininkų, į kamerą įėjo pulk. Popovas, Vorkutos lagerių politrukas, gen. Derevenko pavaduotojas.

- Kiek žinau, čia susirinkęs visas buvusio Rečlago avangardas. Turiu jums pranešti, kad režiminis Rečlagas panaikintas ir visi jūs pervesti į Vorkutlagą. Vorkutos lagerių viršininkas gen. Derevenko išėjęs atostogų. Aš jį pavaduoju, todėl ir atėjau su jumis pasitarti, kaip gyvensime toliau. Statysime naujas barikadas ir liaudies sąskaita kovosime su vėjo malūnais, ar surasime bendrą kalbą ir visi darbu sieksime komunizmo viršūnių.

- Utopija, pilieti pulkininke, - pertraukė vakarų ukrainiečių vadas E.Prišliakas. - Stalino ir Berijos vergams reikia tik laisvės ir teisybės.

- Kodėl jūs taip? - tęsė toliau pulk. Popovas. - Bus ir laisvė. Ne iš karto pasistatė Maskva. Išformavom 3-ios ir 4-os šachtų lagerius. Iki vieno išleidom 7-osios šachtos lagerio kalinius. Ten įkūrėme seržantų mokyklą. Sprendžiame, kaip pasielgti su kitais.

- Tai kam jums tiek daug seržantų, jei naikinate lagerius? - įsiterpė Tolmačiovas.

- O ką jūs darytumėte? Išleistumėte visus vagis, plėšikus, recidyvistus ir kitą kriminalą ir sudarytumėte sąlygas anarchijai? Partija ir vyriausybė mus pasiuntė iškasti šachtas, pastatyti Vorkutą ir palaikyti tvarką. Mes kareiviai. Žinau, jūs sakysite, kad tam atiduotos didžiulės aukos. Aš irgi pritariu jums: daug neteisybės, ypač jūsų kontingentui.

Kaltininkai jau nubausti ir dar visa tai bus tiriama. Atėjo laikas teisybei ir, manau, greitu laiku ji bus atkurta. Kas mano galioje, aš padarysiu viską, bet kurie žudė nekaltus žmones, teisti už špionažą, terorą ar diversijas, kiekvieno likimą nuspręs Maskva. Šiandien mums reikia jūsų darbo, sovietinei liaudžiai reikia anglies. Todėl aš asmeniškai ir Vorkutlago vardu kviečiu jus į darbą šioje šachtoje. Vardan mūsų bendros tėvynės, užmirškime visus nesusipratimus, vienų kitiems nuoskaudas.

- Tai ir už streiką nebausite? - paklausė kažkas.

- Kaip čia pasakius, kad jūs suprastumėte mane, - pasimetė pulkininkas. - Būsiu atviras. Maskva reikalauja, ir čia, suprantate, mano prestižas: išsiaiškinti ir nubausti už savivaliavimą. Dėl bendros tvarkos ir mūsų susitaikymo, galima su mažiausiomis jums nuoskaudomis nubausti kokius dešimt savanorių.

Iš 62-ojo Vorkutos ypatingojo lagerio į Taišeto Vychorevkos lagerį atvežti sukilėliai. Iš viršaus: D.Toliušis, V.Ivoška, J.Šumliskas, J.Biliūnas, A.Jonkus, J.Taronkus, E.Svilainis, A.Navickas, P.Bisikirskas, A.Grigola, V.Meškauskas, A.Kazlauskas, L.Bručas, S.Koris, P.Vaičekauskas, A.Žioba, J.Radzevičius, J.Mikušauskas, J.Kliučinskas, A.Mordosa, A.Briedis, K.Grigalius, K.Beržinskas. p/d 215/3-308 Anzioba.

- Sušaudysite kaip 1953 metais 29-oje šachtoje, ar Ajač Jagoje, - išlindęs iš užstalės, visas išraudęs pradėjo V.Vaineikis. - Jūs, pilieti viršininke, humanistas, kaip ir sovietinis teismas. Brūkšt - 25 metai, brūkšt - sušaudyti, brūkšt - į katorgą. Kam reikia savanorių? Išrikiuokite mus, liepkite išsiskaičiuoti: pirmas antras, pirmas antras ir kas antrą į uždarą kalėjimą. Ar mes kalti, kad nuo šampano apspangę Krymo Livadijoje Stalinas, Čerčilis ir Ruzveltas kortomis pralošė, kaip blatnieji, kelias nepriklausomas valstybes? Ar dabar mus, nekaltus, reikia bausti už tai, kad alkani, išsekinti katorginio darbo šachtose, teisėtai rekalavome išleisti mus iš lagerių arba išvežti į kalėjimus mūsų tėvynėse. Kuo kaltas vakarų ukrainietis, mokytojas E.Prišliakas, auklėjęs savo mokinius mylėti Ukrainą ir dėl jos laisvės kovoti su lenkais? Ar už tai išvaduotojai atgrūdo jį į Šiaurę? Kuo apkaltino Tolkačiovą, jei jo vadas, geriausias Stalino generolas Vlasovas, pasidavė vokiečiams? Jūs mokate tik bausti. Siūlau į RFRS kodeksą įrašyti 58-ą straipsnį: kolektyviai pasitarus, savanoriškai už nusižengimą pasiskirti sau bausmę - sušaudyti.

Pulkininkas išraudo, susitvardęs bandė nukreipti pokalbio temą kitur, bet, matyt, V.Vaineikio įskaudintas ir norėdamas pasirodyti, kad viską apie mus žino, tarė:

- Vaineiki, jūs sakote, kad mes ne humanistai. Tave juk reikėjo nubausti už dalyvavimą nužudant vyr.nariadčiką, Buroką už diversijų organizavimą, Prišliaką už tautinę nesantaiką, Stepaniuką už anglies gamybos planų nevykdymo agitaciją, Chimenecą už antisovietinių proklamacijų gamybą ir platinimą.

- Pilieti pulkininke, - įsiterpiau aš. - Jeigu aš būčiau organizavęs ir dalyvavęs diversijose, dėl kurių daugelis tardytojų tardė, jau seniai gulėčiau amžinąjame įšale. Argi tai humanizmas nekaltą žmogų čekistų metodais beveik metus versti fantastiško prisipažinimo?

- O jūs, Tolkačiovai, irgi į Lietuvą norite? Juk gimei ir gyveni Rusijoje? - ironizavo pulkininkas.

- Nieko aš nenoriu, tik teisybės. Užtenka priespaudos ir melo. Duokite pagaliau paprastam rusų žmogui gyventi ramiai, kad maskoliu kitataučiai negąsdintų savo vaikų.

- Na, įlindome į viduramžių dykras, ir vėl bereikalingi priekaištai.

Matau, mane blogai supratote, o aš norėjau su jumis būti atviras, - baigdamas apsilankymą kameroje, kalbėjo Popovas. - Taigi, mano pasiūlymas galioja ir vėl būsiu atviras. Jūs, išeidami į darbą, išleisite dar apie 500 savo draugų iš 62-ojo lagerio. Ten jūsų vyrai pradėtų dirbti, bet sako, nori žinoti, kaip jūs galvojate.

- Na, mes ir pagalvosime, - užkirto Vladas Šiška.

- Gerai - atsakė pulk. Popovas ir, visų nuostabai, visiems padavęs ranką, išėjo.

Suūžė visa kamera. Vieni taip, kiti taip. Pagaliau nutarėme į darbą neiti ir iš valdžios reikalauti mus grąžinti į 62-ąjį, o ten ir nutarsime ką daryti. Viršininko kalba padarė mums gilų ir gerą įspūdį, mums išaugo didesni ragai, dar aukštesni siekiai.

Kitą dieną matyt į mus numojo ranka, ir jau mes be V.Vaineikio ir estuko E.Russ'o (juos atskyrė nuo mūsų ir uždarė į 62-ojo lagerio izoliatorių) buvom sutikti 62-ojo vyrų, garsiai šaukiančių "valio!" ir "uraaa!". Šlubuodamas pribėgo Adomas Bagdonas ir, čiupęs iš mano rankų iš faneros sukaltą lagaminą, nusinešė į ankščiau mano gyventą baraką, o Teodoras Kilikevičius buvo pilnas naujienų, kurias bandė papasakoti visas iš karto.

Visas lageris sveikino mus, nes beveik visi čia buvo pažįstami ir sakė, jei dar dieną kitą mūsų nebūtų atvežę, jie skelbtų bado streiką.

- Edva, ar girdi, kaip dreba Vorkuta? Dar truputį, dar kartelį... - pakėlęs mane nuo žemės ir sukdamas ratu šūkavo, Liudas Bručas.

- Ei, drebintojau, leiskite ir man apkabinti... Liudai, pirmiau reikia galvoti protu, o ne muskulais...

- Pone Veverski, kam mes čia esame - dirbti ar kovoti? - nutraukė Liudas.

- O mes ir kovojame. Reikia mums būti protingiems, kaip žemaičių žalčiai. Leiskime čekistams neprarasti autoriteto, nesugriaunant savo. Mums reikia masių, veikimo erdvės, o čia keletas šimtelių uždaryti mažame aptvare ir verdame savo sulčių katile. Visi lagerininkai jau dirba, daugelis su leidimais. Ten mūsų vieta, ten ir dirva kovai už žmogų, o tuo pačiu ir už mūsų visų Lietuvą.

- Pritariu jums, Pranai, - sveikindamas spaudžiu jam ranką.

- Fanfanovičiai... Ir tu, Edva? - nusikeikęs spjovė L.Bručas.

Negailestingas savųjų teismas

Teodoras nutvėrė mano ranką, išsitempė mane iš minios, ir mes jau jo gyvenamąjame barake. Čia, grindyse atstūmęs vieną lentą, ištraukė šūsnį popierių, suvyniotų į ”Pravdos” laikraštį.

- Na, vartyk, skaityk. Čia tardymo protokolai. Čia - karo lauko tribunolo nuosprendis. Čia atsišaukimai streikams ir pogrindžio laikraštėlių ”Protėvių takais” ir ”Varpo” kolekcija... Na, kaip tavo išdykėlis Tadas, vertas pagarbos?

Atsišaukimus, laikraštėlius dedu į šalį; visi jie man žinomi ir beveik atmintinai žinau, kas juose parašyta ir kas juos rašė, nes daugelio jų kūryboje ir platinime pats dalyvavau.

Mano akys įsisiurbia į nuosprendį. ”Karo lauko tribunolas nusprendžia: Lietuvos Respublikos pilietį, buvusį laisvės kovotoją Vilių Jurdėną už Tėvynės išdavimą pasmerkti myriop pakariant”. Teismo procese dalyvaujant kaltintojui ir gynėjui, atstovaujant po vieną ukrainiečių, kaukaziečių ir rusų atstovui, dalyvaujant dvidešimčiai lietuvių, atstovavusių Vorkutos lagerius, sekretoriaujant ”Draugužiui” (T. Kilikevičiui, mano pastaba). Teismo tribunolo pirmininkas ”Viesulas”, teisėjai ”Beržas” ir ”Šešėlis”. Nuosprendį įvykdė S.V. ir ”Giedrius”.

Ukrainiečiai išaiškino vieną savo tautietį, kuris dirbo čekistams. Gerokai jį apkūlė, ir šis prisipažino, kad jį ir V. Jurdėną atvežė iš 4-tos šachtos, kad išaiškintų streiko organizatorius, kurie, čekistų žiniomis, ”susuko gūžtą” 62-ąjame lageryje. Apie tai ukrainiečiai pranešė lietuviams, o šie pradėjo sekti V.Jurdėną. Šis ir pakliuvo benešdamas čekistams raštelį į sutartą vietą, siuntinių išdavimo kambarį.

Panaudojant fizines priemones, greitai V.Jurdėnas buvo ištardytas ir savo ranka surašė visą savo nusikalstamą veiklą. Užverbuotas jis buvo tuojau po teismo Lietuvoje ir labai uoliai dirbo čekistams, tiekdamas juos dominančias žinias ne tik apie lietuvius, bet ir kitataučius. Už tai čekistai jį paskyrė anglių sandėlio vedėju 4-oje Vorkutos šachtoje.

Jis daug žinių pateikė apie antisovietinius lietuvių aktyvistus 4-oje šachtoje: Martyną Kemtį, Česlovą Aleksandravičių, kun. Marijoną Pet-

kevičių, Elegijų Smetoną, Petrą Grigą, Placidą Vyturį, Juozą Žibinską ir daugelį kitų, kurių sąrašas labai ilgas.

V.Jurdėno prisipažinime nemažai vietos skirta ir mano personai.

Atvežtas 1955 metų pradžioje į 4-tą šachtą E.Burokas, operatyviniui liepiant, buvo įdarbintas pas V.Jurdėną anglių sandelyje, kad čekistai visuomet E.Buroką turėtų ”na glazach” (prieš akis).

Duoda mano charakteristiką. Aukščiausio tipo nacionalistas. Apjungė tokius kaip ir jis pats į pogrindinę organizaciją, kurios tikslas ateityje nuversti sovietinę santvarką. Vienas iš tos organizacijos narių V.Jurdėnui pasakė, kad Burokas tvirtina, jog mes, lagerio lietuviai, esame kariai priešo teritorijoje, todėl šachtoje turime viskam kenkti, gadinti įrengimus, pirkti iš sprogdintojų šachtoje sprogmenis, gaminti granatas ir ruoštis ginkluotam kalinių sukilimui, žudyti kalinius, bendradarbiaujančius su ”kūmu”. V.Jurdėnas mano, kad susprogdintas šachtoje pagrindinis kabelis ir sumaitotas transporteris, tiekiantis anglį į paviršių, yra Buroko bendraminčių, lietuvių nacionalistų darbas.

J.Skačkauskas iš 62-ojo išvyksta į laisvę.

Ne geresnę charakterstiką čekistams davė V.Jurdėnas ir apie 3-čios šachtos lietuvių vadovą Petrą Aleksiūną, kuris streiko pradžioje iškart buvo izoliuotas.

Tik dėl V. Jurdėno kaltės iš 4-tos ir 3-čios šachtų į 62-ąjį spec. ypatingąjį lagerį buvo uždaryta apie 30 lietuvių.

Jau čia atvežtas, suspėjo perduoti čekistams ”Protėvių takais” ir ”Varpo” laikraštėlius.

Dėl Vorkutos streiko komiteto tikrų žinių negavęs, tai ir čekistams neperdavęs. Šiuo metu lagerio lietuviams čia vadovauja Jonas Valaitis, Pranas Veverskis ir Edvardas Laugalys. Paskutiniame susitikime ”kūmas”, turėdamas agentūrinių žinių, liepė V.Jurdėnui pranešimus perdavinėti lageryje dirbančiam lietuviui felčeriui J.Skačkauskui.

Skaitau V.Jurdėno išpažintį, surašytą sąsiuvinio lapuose, ir nesitiki, kad taip žemai jis puolė. Matyt, čekistai buvo atėmę iš jo paskutinę viltį, nes jis tapo dvasios elgeta ir taip tragiškai visų paniekintas mirė.

Skaitau užvestą tardymo protokolą felčeriui Skačkauskui. Nors jam ir buvo pritaikytos sunkios fizinės priemonės, jis kaltu neprisipažino, ir teko suabejoti V.Jurdėno parodymais. Tribunolo teisme suvedus į akistatą su V.Jurdėnu - Skačkauskas išteisintas.

Paskutiniame žodyje V.Jurdėnas labai apgailestavo dėl savo nusikaltimų prieš draugus ir tuo pačiu prieš Lietuvą. Prašė apie jo nusikaltimus nepasakoti giminėms ir kad jam geriau mirti, nei visų paniekintam gyventi.

Kaltintojas prašė jam mirties, o gynėjas - 50 kirčių. Vienas iš dalyvavusių teisme kunigų prašė pasigailėti ir vėliau išklausė jo išpažinties.

Teismui paskelbus nutartį, V.Jurdėnas po poros valandų remontuojamame barake buvo pakartas, kaip prieš dieną ir jo sėbras, šnipinėjęs ukrainiečius.

Bausmės vykdytojai man papasakojo, kad V.Jurdėnas nesipriešino ir meldė Dievą dovanoti tiems, kurie jį nuteisė, ir sau pačiam, kuris, pamynęs dorą ir garbę, pardavė savo tautą.

Vienas Jahovos išpažintojų, radęs pasikorusį žmogų, pranešė lagerio

administracijai, kuri sukandusi dantis konstatavo, kad jau antras žmogus atliko savižudybės aktą. Kaltų neieškojo, nes žinojo, kad neras.

Su Adomu Bagdonu ir Teodoru Kilikevičium sudėjome į trijų litrų stiklainį visus protokolus, atsišaukimus ir Edvardo Laugalio aprašytą 1955 metų Vorkutos lagerių streiko eigą. Užliejome surgučiu ir paslėpėme pakaruoklių barako dešinės pusės tolimiausiame kampe, po grindimis pusės metro gylyje.

2003 metų rugpjūčio mėnesį, su septynių žmonių ekskursija lankantis Vorkutoje 50 metų sukilėlių sušaudymo metinių proga, vargais negalais suradome 62-ojo lagerio teritoriją. Padedant tuo metu 62-ame lageryje kalėjusiam ukrainiečiui, Mykolai Bulai ir vietiniam ”Memorialo” darbuotojui Aleksandrui Kalmakovui, atradome ir 18-tojo lietuvių barako vietą. Bet vieta, kur stovėjo pakaruoklių barakas ir visi kiti barakai, buvo užpilta 3-4 metrų uolienų sluoksniu ir ten įrengta benzino pilstymo aikštelė. Šias mūsų paieškas nufilmavo teleoperatorius Gintautas Alekna, kuris sukūrė filmą ”Kruvinas rugpjūtis”. Filmas buvo parodytas 2004 metais per antrąją LTV programą.

Dar tą pačią sugrįžimo dieną, kalbėdamas su mūsiškiais apie teismą, neapdairiai išreiškiau abejonę, ar buvo reikalingas toks teismo farsas. Pirma - nusižengimas konspiracijai, antra - galimybė gauti už tai didelę bausmę.

Nugirdęs mano kalbas, vakarop Viesulas, pasikvietęs T. Kilikevičių, atėjo pas mane į baraką. Matyt, jį žeidė mano garsiai neišsakyta trečia mintis - ar jis turėjo galios į teismą.

- Edva, tu manai, kad visa tai, kas įvyko, man malonu? Ką būtum daręs, sugavęs tokį stambaus kalibro Lietuvos išdaviką? Žinant, kiek jis yra nusikaltęs ir kiek buvo surinkęs faktų apie Vorkutos streiko pogrindį bei laikraštėlių ”Varpas” ir ”Protėvių takais” leidybą? Gal tave piktina, kad viską organizavau be LLKS leidimo, ir būtent aš, o ne tu ar Vaineikis? Žinok, aš nebūčiau to daręs, jeigu nereikėtų jo ”likviduoti”. Būtume ”įkirtę” kiek reikia ir tegul dvesia invalidu.

- Kas mums davė mandatą teismui? Reikia konspiracijos ir tvarkos...

- Aš ir padariau tvarką, - nutraukė Viesulas.

- Matau, mes vienas kito nesupratome. Velnio vaike, žengiant į Laisvės kovą, o ypač su tokiu nuožmiu priešu, neužtenka politikoje žinoti a, b ir c, reikia ir - z. Pasirinkim kiekvienas po sekundantą, pasikvieskim abiem tinkamą arbitrą ir suruoškim siaurame rate disputą apie mūsų kovotojų galias žlugus Lietuvos valstybei.

- Sutinku. - Ėmiau dairytis į šalis, ieškodamas, ką pasirinkti.

- Aš renkuosi T. Kilikevičių ir į arbitrus Laugalį, - tęsė Viesulas, rodydamas ranka į ką tik įėjusį Edvardą ir atsisėdusį ant narų prie kun. S.Dobrovolskio.

- Na, jei aš - velnio vaikas, tai, jeigu kunigas sutiks, renkuosi Stanislovą ir pritariu bet kuriam tavo, Jonai, pasirinkimui. Na, vyručiai, ar padėsite mums? - kreipiausi į kun. S.Dobrovolskį ir E.Laugalį, kurie, sėdėdami ant narų ir šypsodamiesi, klausėsi mūsų kalbos.

- Kuo mėtysitės? Kur ir kada?

- Siūlau pas V. Šišką, medicinos punkte, - pasiūliau.

Ten nuėję suradome besišnekučiuojančius V.Šišką, P.Veverskį, A.Brundzą ir nukentėjusį nuo V.Jurdėno neteisingų parodymų felčerį J.Skačkauską.

Apie kovotojų ir Lietuvos piliečių teises ir galias kare ir Laisvės kovoje, vienas kitą pertraukdami, kalbėjo visi ir man atrodė, kad mane mokė tarti, kaip Viesulas sakė, abėcėlės paskutinę raidę ”z”.

Kas leido suruošti 1941 m. sukilimą Lietuvoje? Lietuvos Prezidentas?

Kas nurodė sukurti antivokišką pasipriešinimą? Lietuvos Seimas?

Kas įsakė suorganizuoti pokarinį partizanų judėjimą? Lietuvos vyriausybė?

Kas įpareigojo partizanus teisti ir bausti tautos išdavikus? Amerika?

Kas davė nurodymą suruošti 1955 metų pabaltijiečių streiką Vorkutoje? Čerčilis su Ruzveltu, kurie pardavė Pabaltijį Stalinui?

Kas leido apjungti bendrai kovai visus lagerius Vorkutoje? Kas? Kas? Kas?

Viesulas oriai atsistojo, be pykčio nužvelgė mane ir tarė:

- Ar norėjai, kad ”jis” supūdytų uždaruose kalėjimuose tavo drau-

gus ir tave patį bei sunaikintų laisvės ir savigarbos želmenėlius, Vorkutos žmonių širdyse sudygusius pergalingoje kovoje? Norilskuose, Vorkutose, Džeskazganuose vėl atgimsta Lietuva. Visi įsisąmoninkite: valykime kelią Lietuvai į Lietuvą ir šluokime nuo šio kelio visokias šiukšles, kaip kolaborantus, taip ir išdavikus. Visa tai, kas įvyko mūsų lageryje, aš buvau žmonių įgaliotas suruošti šį, tavo žodžiais tariant ”teismo farsą” ir lietuvių tautos sąžinės įstatymu priėmiau sprendimą ”Lietuvos vardu”. Tai ne savivaliavimas, tai tikras teismas su visomis demokratiškomis procedūromis. O gal reikėjo paslapčia ”jį” nudobti? Nežinantys tada sakytų - asmeniškai susidorojo.

- Gal reikėjo švelnesnės bausmės? - įsiterpė kunigas S.Dobrovolskis.

- Ar turi savus kalėjimus, lagerius? Kur ”jį” dėti? Pakišti po tavo sutana, ar surišus vienuolio kapuciniška virve - vedžioti? Jos, kaip matom, neturi, - pašiepė Viesulas.

- Jonai, Lietuvoje, Tauro partizanų apygardoje, išdavikus teisdavo partizanų teismai, - buvo bepradedąs A.Brundza.

- O ką, mes - ne partizanai, ne kariai? Ar negirdėjai, kaip kun. S.Dobrovolskis kaskart mums kala į galvą: ”Vyrai, likime disciplinuoti ir gerbkime vieni kitus, kaip batalione!”

Aš visiškai pritariu čia kalbėjusiems, bet kažkodėl širdyje buvo gaila ”jo” - Jurdėno, kokį man teko pažinti 4-oje šachtoje. Gal dėl to ir ieškojau priežasties įgnybti Viesului, lyg jis būtų kaltas, o ne sovietinis okupantas ir, aišku, pats Vilius Jurdėnas.

Nežinia, kiek šia įdomia tema būtume diskutavę, bet atbėgę uždusę J.Šilinas ir V.Korsakas pranešė, kad už kalnelio didžiulė gaisro pašvaistė, turbūt dega 8-oji šachta.

Išeidamas Edvardas Laugalys mestelėjo man:

- Praeities įvykių vertinimas visuomet atrodys išskirtinis, kadangi mes į juos žvelgiame dabarties akimis. Nesiklaupk prieš didžiūną ir jis neatrodys toks didis.

Golgotos keliais po penkiasdešimties metų

Telefono skambutis. Ragelyje - Seimo nario Antano Stasiškio balsas.

- Edvardai, kviečiu tave į Vorkutą, kurioje vyks konferencija skirta 1953 m. sukilime žuvusiesiems kaliniams paminėti. Bet yra vienas ”bet”: teks vykti už savo pinigus.

- ?

- Aš tavęs neagituoju, bet, manau, pabraidyti prisiminimuose tau būtų neprošal. Paryžiuje gali be jokių klūčių atsidurti nors rytoj, o Vorkutoje tokios galimybės gali ir nepasitaikyti. Prisiminsime anuos laikus, draugus, kovas už laisvę. Kelionei reikės pakloti virš tūkstantėlio.

Širdyje apsidžiaugiau pasiūlymu ir iškart apsisprendžiau važiuoti. Tačiau reikėjo dar susitarti su žmona dėl finansų ir su artimaisiais bei draugais aptarti kelionės problemas bei jos pasekmes. ”Griekelių” prieš sovietų valdžiukę truputį turėjau Vorkutoje. Teko pabuvoti tardymo vienutėje apie 8 mėnesius, dalyvauti 1953 metų sukilimo tęsinyje - 1955 metų streike. Už tai pabuvojau vienerius metus Vladimiro kalėjime. O vėliau net atgabentas tardymui į Vilniaus KGB. Jokios kaltės neįrodė. Buvo tada 1957 metų politinis atodrė-

kis. Teko mane paleisti į laisvę. Tačiau įpykęs LSR KGB pirmininkas Kazimieras Liaudis su pareiškimu kreipėsi į SSRS generalinį prokurorą Rudenko, mat aš Vorkutoje užsiėminėjau kontrrevoliucine veikla, ir paprašė vėl įkišti į Gulag'ą. O tas - bac penkis metus - ir aš be teismo vėl Vorkutoje. Kas supras didžiąją "deržavą" ir ko kievienu atveju iš jos tikėtis? Dar vienas išvykos tikslas buvo surasti ir iškasti paslėptus du stiklainius su 1955 metų streiko eigos dokumentais - atsišaukimais, laikraštėliais ir kita 1953-1955 metais Vorkutoje veikusio pogrindžio medžiaga, kurią buvome paslėpę po vieno barako grindimis 62-jame lageryje.

Draugų reakcija buvo įvairi. Žmona padejavo dėl mano sveikatos būklės. Bet žinodama, kad aš gyvenu viena mintimi vykti - kelionę palaimino. Buvęs Seimo narys, rezistentas Algirdas Petrusevičius ir dar keletas kitų kovos draugų patarė atsisakyti kelionės, ka-dangi mano išleistos knygelės "Pūtėme prieš vėją" pirmojoje dalyje aprašyti įvykiai gali būti panaudoti apkaltai - kaip prisipažinimas įvykdžius nusikaltimą prieš SSRS. Nes Rusija, kokiais vardais besidangstytų, yra ir iki šiol liko Rusija - totalitarinės sistemos įkaitė. Kiti pritarė ir siūlė materialinę paramą, o Juozas Parnarauskas net 100 dolerių atvežė. Bet argi galėjau iš jų labdarą priimti, kai jie tokie pat "turtingi" pensininkai, kaip ir aš? (Ačiū už kilnią širdį A.Zolubui, V.Gudonytei,

Paminklas komunizmo aukoms Vorkutoje(Lietuvos valstybės dovana).

E.Svilainiui ir kitiems. Ačiū broliui Jonui Burokui sušelpusiam mano kelionę pinigais. Esu giliai sujaudintas.)

Pagaliau septynetas piligrimų, apsikrovę suvenyrais, knygomis, plakatais ir maistu, lydimi draugų ir artimųjų, įlipome į mums skirtą vagoną. Traukinys, stuksendamas per sandūras, palieka Naująją Vilnią, jos aukštą bažnyčios bokštą - tą patį, kuris prieš keletą dešimtmečių jau tris kartus užrakintuose vagonuose lydėjo mane į Vorkutą. O dabar penktą kartą į ją traukiu savo valia. Bokštas, atsisveikindamas, kaip ir anais kartais, pamojavo man ir užklausė:

- Gal suklydai, - dar tik ketvirtą kartą?

- Ne. Buvo atvejis, kai mane už 1955 metų Vorkutos streiką tiesioginiu maršrutu Vorkuta - Vladimiro uždaras kalėjimas ir po metų - atgal į Vorkutą. Todėl ir aplenkiau tave.

- Ko tau ten? Ligos ieškai? Ką palikai?

- Man nieko ten nereikia, o štai anam, kuriam Vorkutos speiguose basomis prabėgo jaunystė, knieti vėl atrasti praeitį, palytėti žuvusiųjų kovos draugų kapus, pajusti kovos ryžtą, praradimų kartėlį ir pergalės

Paskutinis išlikęs 62-jo lagerio barakas - paminklas buvusiai SSRS didybei.

saldumą, pranešti tiems, kurie guli amžinojo įšalo žemėje, kad jų idealai pasiekti: Tėvynė laisva ir jų mirtis nebuvo beprasmė.

- Suprantu, laikykis!

Tuo tarpu priėjo Antanas Stasiškis, o bokštas pasislėpė geležinkelio posūkyje. Su A.Stasiškiu jau pažįstami nuo 1958 metų. Kartas nuo karto likimas mus suveda ir palieka, o ypač po to, kai jis buvo išrinktas į Seimą. Užeinu pas jį, interesantų pilna, o telefonas skamba be perstojo. Pasisveikinam ir atsisveikinam - ir tiek, o čia, sakau, pasikalbėsime, paplausime seimūnų marškinėlius, peržvelgsime Lietuvos politikos perspektyvas ir galbūt vieną kitą kartą atsigręšime į praeities bruzgynus ir sunkius gyvenimo laikus, bet buvusį tada dvasios spindesį.

Kalba, kaip paparastai, buvusių kalinių tarpe rišli prisiminimais: ar žinai tą, aną, ar jis dar gyvas, ar prisimeni tą įvykį, ar anokį? Bet aš tai jau viską žinau, nes tas kartojasi šimtus kartų ir kalbą kreipiu į Seimo užkulisius. Sakau, kaipgi taip atsitiko, kad konservatorių dauguma išsisklaidė ir patyrė fiasko, net nesugebėjus įgyvendinti savo numatytos programos. Kas kaltas? Gal opozicijos intrigos? Gal gudrusis Juršėnas ar apsukrusis Brazauskas?

- Na ką Juršėnas, protingas politikas, - atsidūsta Antanas. - Su juo, nors ir oponentu, visuomet galima įdomiai pasiginčyti vienu ar kitu bendravalstybiniu klausimu. Ir jeigu jam įrodai protingą, priimtiną sprendimą, jis bus ”už”.

- O Brazauskas?

- Brazauskas kaip Brazauskas. Jis įmenamas. Atves socdemus į rinkimus ir, turbūt, pačiam reikės pasitraukti.

- Na Veselka, Lukašenkos draugas, vis žvilgčiojantis į sovietinę praeitį, tai tikrai...

- Ką tu, jis tik prisimeta kvaištelėjusiu, o šiaip tai protingas žmogus.

Landsbergis, Kubilius, Juknevičienė, visų plaukų liberalai ir kiti jam geri. Su visais galima spręsti Lietuvos problemas ir, aišku, įdomūs pašnekovai, išskyrus tuos, kurie atsitiktinai pakliuvo į Seimą ir žiūri tik sau naudos. Bet tai - atsitiktiniai.

- Na, o ”Ogurkichas” su savo milijonais? - neiškenčiau, kad An-

tanui visi įdomūs Seimo kolegos. - Turbūt kurs savo partiją?

- Uspaskich? Gal ir kurs... protingas žmogus.

- Seimūnai geri, protingi, įdomūs. Priimate Lietuvai reikalingus įstatymus, o pensininkai, jaunimas, žemdirbiai, nežiūrint pramonės ir kitų ūkio šakų pagyvėjimo, kenčia nepriteklių. Kur problema? Kada išsispręs šiandienos kaimo klausimas? Ar socdemai turi sprendimą?

- Neturi.

- O konservatoriai?

- Pasakysiu kaip paslaptį. Neturi. Bet privalės turėti, jeigu norės įtakoti...

Anokia tai paslaptis, kai mūsų pokalbio jau seniai klausėsi kiti...

Rytas. Maskva pažadino beveik traukinių perone. Čia jau laukė Stasiškių pažįstami bei Rimvydo Racėno giminaitė. Pasikeitė lauktuvėmis, ir Lietuvos ambasados automobilis padovanojo nedidelę ekskursiją po Maskvą. Tai europėjantis miestas, dažosi, pudruojasi, statosi. Žmonės gražiai rengiasi ir, nors milicijos patruliai tikrina kaukazietiškos išvaizdos praeivius, miestelėnų toks karo stovis nejaudina. Skuba, kaip ir anksčiau, grubūs, bet savim pasitikintys žmonės.

Irena ir Antanas Stasiškiai, E.Burokas Usos upėje

Privažiavome prie Kristaus Išganytojo cerkvės. Nuostabus pastatas, dvidešimtaisiais nugriautas ir vėl atstatytas, nors informacijoje apie jo sunaikinimą prie įėjimo į šią rusų šventovę neužsimenama. Gėda prisipažinti?

Viduje viskas prašmatnu, marmuras, granitas, auksu žibantys liktoriai, iš paveikslų akimis tave veriantys šventieji. Maldininkų daug, perka žvakutes ir jas stato prie altorėlių. Prie vieno tokio uždegiau ir aš už tuos, kurie žuvo per sovietų represijas. Priekyje stovėjusi gan jaunai atrodanti moteris, bet labai liūdno veido, susvyravo ir atsirėmė į mane. Paklausiau, ar jai bloga, ar galiu kuo nors padėti.

- Nieko nepadėsi, gerasis žmogau. Mano vienintelį, devyniolikmetį sūnų Putinas ir jo išgamos generolai nužudė Kaukaze, mat jiems reikia naftos su rusų sūnų kraujo skoniu.

Išėjau iš šventyklos su kartėliu širdyje. Man visados atrodė, kad tik čečėnų motinos verkia.

Autobusiukas vikriai nardo Maskvos gatvėmis. Žvelgiame į Kremlių iš vienos, kitos pusės. Fotografuojamės ant Lenino kalnelių. Ir vėl Arbatas, Paklonaja Gora, statomos cerkvės ir kitokios maldyklos. Aš sėdžiu prie R.Racėno giminaitės ir bandau pajusti, kuo gyvena maskvėnai. Sako, pensija maža, bet duonai užtenka. Tačiau argi vien duona sotus, kultūringam žmogui juk reikia ir teatro, ir knygos.

- Komunistai jau nebegrįš, jų niekas nenori. Reikėtų palaidoti Leniną, baigtųsi pasaulinio proletariato apjungimas. Klausi, kam Rusijai reikalingas karas Čečėnijoje. Rusams tikrai jo nereikia ir jų žemių. O kaukaziečiams turbūt naudingas. Mes jau keletą metų ten įstrigome, o kaukaziečiai apsupo Maskvą, apsistatė prabangiomis vilomis, jie gyvena savo įstatymais. Jų mafija galingesnė už Maskvos vyriausybę. Pagal statistiką čia gyvena apie vieną milijoną azerbaidžaniečių, o kur dar kiti kaukaziečiai su jų gausiomis šeimomis, su jų turtais? Po dešimties metų su savo agresyvumu jie jau bus valdžioje ir ne tik Maskvoje, bet ir visoje Rusijoje diktuos savo valią. Tai kas laimi karą ir kur: mūsiškiai Kaukaze, ar kaukaziečiai Rusijoje?

Traukinys skrodžia tiesiai į šiaurę, Vorkutos link. Vienoje ir kitoje kelio pusėje Pamaskvės miesteliai, kaimai ir ištaigingi dvareliai - tur-

būt ”naujųjų rusų” kotedžai. Prabangūs, bet niūroko vaizdo, kažkuo primenantys milžiniškus pavasario grybus - bobausius. Kažkoks novoruskij stilius. Gamta - kaip ir Lietuvoje. Prabėgo didingas, su auksiniais cerkvių kupolais Zagorskas, ir po kurio laiko atsidūrėme kitoje šalyje, kitoje valstybėje. Miškai, namukai - mažiukai, nuo laiko sukrypę, pašiurusiais stogais, seniai dažų teptuką matę pastatų sienos. Vaizdas toks pat, kaip prieš 50 metų (gal neužpyks ”velikaja deržava”) - blogiau kaip prieš 50 metų. O gal tas pats į rytus, į pietus... Vis sunkiau žmonių skurdą ir neviltį dangstyti propaganda žiniasklaidoje, nukreipiant dėmesį į imperinės valstybės išlaikymą, demagogiškai teikiant mintį, kad Rusiją puola čečėnai, o ji tik ginasi. Ar ne laikas pasitraukti iš čečėnų- ingušų žemių, palikti koloniją prie Baltijos jūros ir rimtai, susikaupus susirūpinti tikromis Rusijos gubernijomis, jų žmonėmis, jų buitimi, o ne tariamai ”iskono ruskimi zemliami”.

Žvelgiant į aplinką, skaitant laikraščius ir kalbantis su žmonėmis, jaučiamas ekonominis ir dvasios krachas. Žmonės nebetiki vyriausybe, valstybe, ateitimi ir net su motinos pienu įčiulptu išskirtiniu ruso mesianizmu pasaulyje. Politinės jėgos Rusijoje turi tik dvi galimybes: atsikratyti šovinistinės didžiavalstybinės politikos, užtikrinant tikrą demokratiją, suteikiant pilną autonomiją kraštams spręsti savo problemas savarankiškai, arba įvesti stališką diktatūrą.

Rusai geri, nuoširdūs, paslaugūs ir nepavydūs. Kam gi jie gali pavydėti, nebent savo skurdui. Aišku, jiems nepatinka Chodorkovskiai, Abramovičiai, Gusinskiai, bet ką jiems padarysi, jei jie taip toli, kaip iki Maskvos ar net Dievo. Nepatinka jiems ir tai, kad Komijoje įvedami pavadinimai parduotuvėms ar gatvėms komių kalba, bet tai niekis, gatvė reiškia gatvė - ulica, komiškai - ulyčia, na o kirilicos keisti jokiu būdu neleis.

Ponia IRENA, A.Stasiškio žmona, žiūri pro vagono langą ir stebisi, kiek čia įvairiausių gėlių, sako, bitėms būtų rojus. Išsikalbam. Pasipasakoju, kad būdamas paskutinį mėnesį Vladimiro kalėjime studijavau iš knygų bičių gyvenimą, nors vėliau bitininkauti neteko. Suradome šia tema sąlyčio taškus. Vėliau pradėjome kalbėti apie buitinius dalykus. Po-

nia Irena papasakojo, kad vasarą daugiausia gyvena vyro tėviškėje prie Užpalių, turi apie 20 ha žemės, kurią atidavę kaimynui, kad ji nedirvonuotų, ir laiko keliolikę bičių avilių, su kuriomis labai susidraugavusi ir pamilusi. Dabar 3 kg medaus vežanti 50 metų sukilimo metinių minėjimui žuvusiųjų šermenims. Vilniuje Šeškinėje jie turi vieno kambario butą, kurio iškeisti į didesnį nenori, nes jis jiems primena jų draugystę. Jie abu gerai sutaria, todėl gyvenimu žengti nėra taip sunku.

Susipažinkime su kitais piligrimais, skubančiais į Vorkutos Meką.

JUOZAS BUTRIMAS iš Panevėžio, po karo nuteistas ir iškalėjęs 10 metų pačiu sunkiausiu lagerio laikotarpiu, o po to Vorkutoje sukūręs šeimą, baigęs geologijos mokslus. Tremtyje išgyveno dar apie 10 metų. Dalyvavo 1953 metų kalinių sukilime Ajač Jagos lageryje. Gedėjo dėl trijų nušautų kalinių šiame lageryje ir sako, jeigu ne protingi streiko komiteto nariai, kaip buvęs karininkas Stasys Ignatavičius ir kiti, jų lageris būtų iššaudytas, kaip ir 29-toje Vorkutos šachtoje.

Ko jam reikia Vorkutoje? Jaunystės pėdsakų, meilės prisiminimų ar

Priėmimas Vorkutos merijoje. Iš kairės: E.Burokas, J.Butrimas, R.Racėnas, A.Stasiškis, meras I.Špektras, I.Stasiškienė ir R.Litvinas.

kritusių draugų pagerbimo, ar bent pakvėpuoti atšiaurios Vorkutos oru, kurioje praleistas trečdalis gyvenimo? Pasitikrinti, ar tai buvo siaubingas sapnas ar tikrovė?

RIMVYDAS RACĖNAS. Tremtinys Komijoje. Lanko lietuvių kapus, stato paminklinius akmenis, kryžius, negailėdamas nei laiko, nei lėšų.Tikina, kad rūpindamasis kritusiais ir mirusiais lietuviais įamžina ne tik jų atminimą, bet ir auklėja vietinius gyventojus humanizmo, etikos ir tolerancijos kitoms tautoms. Samdo už 400 litų metams vietinius gyventojus, kad jie prižiūrėtų lietuvių kapus. Susirūpinęs, kad mūsų valstybė šį darbą prisiimtų pati, o ne paskiri asmenys, nes šiems sunegalavus viskas išnyks taigos ar tundros brūzgynuose. Tikisi nuvežti į Intos kapus Vorkutoje pagamintą kryžių ir ten įtvirtinti akmenyje.

GINTAUTAS ALEKNA. Profesionalas operatorius su vaizdo kamera. Tai tikras darboholikas. Gintautas ir štatyvai tai čia, tai ten už kalvelės. Jam viskas įdomu, viskas turi vertę. Sunki vaizdo kamera, įkyrioji ”maškara” ir atstumas jam nė motais. Jo tikslas - įamžinti lietuvių tremties ir kapų vietas. Viską palikti istorijai, nes žmonių atmintis trumpa, kaip ir gyvenimas.

Pagaliau visų numylėtinis plk.ltn. RIMAS LITVINAS. Tėvų patriotiškai išauklėtas. Jau pirmomis parlamento gynimo dienomis 25-metis prisijungė prie jo gynėjų. Pusantrų metų mokėsi karo mokykloje JAV. Yra aplankęs daug šalių, net tokių, kaip Kinija. Tikras patriotas, karys ir žmogus dirba Krašto apsaugos ministerijos ryšių su visuomene departamento direktoriumi. Visur jaučiasi, kad jis yra atsakingas už Lietuvą ir jos kariuomenę.

Sėdint viešbučio fojė, trys rusės merginos pusbalsiu tarpusavyje svarstė: ”Koks gražus karininkas. Jaunas, o jau papulkininkis. Kokia graži uniforma. Vokiečių, anglų? Man sakė, kad lietuvių... Ot, mums tokį. O juk lietuviai buvo mūsų? Kaip jie pasikeitė. Tikri amerikonai”.

Vorkutos stoties peronas. Plazda Ukrainos vėliava. Mergina, apsirengusi ukrainiečių tautiniais rūbais , nešina didžiuliu pyragu ir druska, sotina atvykusiuosius. Sujaudinti vorkutiečių priėmimu, visi dainuojame ukrainiečių populiarią dainą ”Zapriagaite chlopcy koni”. Spragsi

aparatai, apsikabindami sveikinamės, bučiuojamės. Šeimininkai sodina mus į autobusą, ir čia pat girdžiu balsą: "Edik, Edik, tai tu? Ar nebeprisimeni Mikolos Bulos? Kiek žiemų, kiek vasarų... Na, na prisimink specypatingąjį 62-ąjį. Tu gi su Stasiuku Ignatavičiumi gyvenote 18 lietuvių barake, o aš ukrainiečių, netoli jūsų".

Matyti veido bruožai priminė kažką pažįstamą. Atmintis klaidžioja veidų jūroje ir negali Michailo atpažinti, tik kai glėbesčiuodamasis priminė Vladimiro kalėjime 1955 metus ir kaip daužėme kalėjimo langus, šaukėme "Svobodu, svobodu!" , atpažinau. Prisiminimų erdvėje laiko matavimas ir atmintis kitokia.

- Tai ir tau įklijavo metus už streiką? - tęsiu pokalbį, bandydamas prisiminti jo asmenybę.

- Mane baudė už tai du kartus: už 1953, tuomet 29-joje kulka pataikė man į koją ir 1955 metų streiką bei už įkaitus, kuriuos paėmėme tada 62-jame lageryje, atvykusius inspekcijai iš Maskvos Gulag'o valdybos. Įkaitų buvo 10?

- Dvylika, - pataisau. - Su vietiniais. Juos buvo paėmę rusai.

Čia buvo 62-asis specypatingasis baudžiamasis Vorkutos lageris.

Netoliese sėdėjęs vienas iš ”Memorialo” atstovų, girdėdamas mūsų sujaudintus ir pasodrintus balsus, prisistatė esąs Aleksandras Kalmakovas, užsirašė mūsų pavardes. Sakė renkąs į kompiuterį buvusių kalinių archyvinius duomenis ir jau turįs apie 300 000 įrašų.

Atvykome į Vorkutos viešbutį. Nespėjo viešbučio administratorė už 3 dienas priskaičiuoti 1860 rublių, o Aleksandras jau teikia iš lagerio mano formuliaro kopiją. Atsidėkodamas jam duodu lietuvišką suvenyrą ir rodau antspauduotus Lietuvos Ypatingojo Archyvo 1955 metų streiko proklamacijų, laikraštėlio ir tardymo protokolų kopijas (daugiau 40). Sakau, atvežęs visa tai ”Memorialui”. Gretimai buvęs Vokietijos 1-jo TV kanalo prodiuseris, visa tai pamatęs, sušuko:

- Main Got, čia gi spausdinti! Kaip visa tai jūs sugebėjote, jei kas trečias kalinys buvo ”stukačius”? Matyt, smarkiai jiems prisūdei, jei pats Vorkutos 1953 metų egzekutorius SSRS generalinis prokuroras Rudenko jums už kontrrevoliuciją Vorkutoje papildė bausmę... Mes ruošiame pilnametražį filmą apie vokiečius politinius kalinus šiaurėje ir

Usos upė. Gal čia 1942 m. vyko sukilėlių kautynės su SSRS vidaus kariuomene.

labai norėtume gauti išsamų interviu apie buitį ir ypač apie rezistenciją Vorkutoje, girdėtą, bet mažai ištirtą. Filmas bus demonstruojamas per Kalėdas, pirmuoju Vokietijos kanalu.

- ”Stukačių” buvo, sakyčiau apie 1%, bet dauguma politkalinių buvo ištikimi savo idėjoms, sąžiningi. KGB ar ŠTAZI blefavo bandydami įbauginti kalinius, kad jie nesipriešintų valdžiai. Kaip galėjo įvykti grupiniai pabėgimai, streikai, sukilimai be laiko pasiruošimui?

Dėl interviu susitarėme. Po poros dienų, rugpjūčio 1-ją, 4 valandas išmaišėme buvusias lagerių teritorijas, kurias be A.Kalmykovo būtų buvę sunku atrasti, nes viską pasiglemžė žalioji tundra.

Atvykimo į Vorkutą dieną priėmė valdingas Vorkutos meras Igoris Špektras. Buvo planuota, kad iš Vokietijos atvyks apie 50 žmonių, iš Lenkijos - 30, Ukrainos - 30, Lietuvos - 12 ir dar daug iš kitų valstybių. Tačiau mero kabinete mūsų buvo daugiausia - 7, iš Vokietijos - 3, Ukrainos - 4.

29-tos šachtos broliškas kapas

Ant sienų pilna merui dovanotų suvenyrų. Tarpe jų - raudona su Lenino portretu perrišta juodu kaspinu Vorkutos vėliava. Ko gedi Leninas - žlugusios sovietų sąjungos ar sušaudytų 1953-jų sukilėlių? Nuo to laiko pradėjo byrėti lagerinė sistema, o tuo pačiu ir SSRS. Meras giriasi, kad šią vėliavą jis iškėlęs anksčiau, nei Rusijos vėliavą šiaurės ašigalyje, nesenai įkurtoje dreifuojančioje stotyje. Kad miestas švarus, tvarkingas ir saugus - įsitikinome. Sako, atėję sunkūs Vorkutos miestui laikai. Ieško būdų atsigauti.

Norėtų pritraukti turistus įsteigiant anų metų lagerį, kuriame už atitinkamą sumą galėtų patirti savo kailiu izoliatorių, prižiūrėtojų ”koznes”, paragauti pašvinkusios žuvies, turnepso ar sušalusių bulvių sriubos. Būtų dviguba nauda miestui ir tiems, kurie dar ilgisi totalinės sistemos, kuomet žudomos savos ir svetimos tautos vardan beprotiškų, neįvykdomų tikslų.

Rytojaus dieną, merui pasiūlius, esame vežami į jo statytą užtvanką ant Usos upės, kuri aprūpina Vorkutą geriamu vandeniu. Jo kateriu plaukiame apie 25 km užtvenkta upe Uralo kalnų link, kurių siluetai dabina horizontą. Upė skalauja uolėtas pakrantes ir retkarčiais sniegu uždengtas daubas, ant kurių matėme atbėgusį atsišaldyti nuo vasaros ”karščių” elnią. Prie vienos uolos surengtame piknike dainuojame. Tylos minute pagerbėme visus žuvusiuosius, turbūt ir tuos sukilėlius, kurie šios upės pakrantėse 1942 m. žiemą beveik parą kovėsi su daug didesniu priešu, ir, kad nepatektų į jo rankas vėl, kaip ir Lietuvos partizanai, nusišovė.

Sugrįžome į miestą, pakrovėme akumuliatorių video kamerai ir vėl su Aleksandru ir Michailu - į padus. Mes pirmame iš Vorkutos lagerių, istoriniame - Rudnike. Baisus vaizdas - kaip filmuose apie karų niokotą Čečėniją. Po Vorkutos lagerių baigties, klestėjęs 4-5 aukštų gyvenamasis kvartalas ir šachtos pastatai pavirto griuvėsiais. Kvartalo langų kiaurymės primena miestą vaiduoklį, kaip pasakoje, nugalėto piktojo burtininko kerai nebetekę galios, su visu jo juodu triūsu virsta nieku. Net pastatytas paminklas (1954 m.) pirmosios šachtos atidengimui baigiamas nugriauti, o špižinė lenta su užrašu ”Čia liaudies ir komunistų partijos valia 1932 metais buvo iškasta pirmoji šachta Pečioros anglies baseine” guli čia pat numesta.

Už kilometro buvęs 62-asis spec. ypatingasis lageris. Čia tuomet buvo įkurtas 1955 metų Vorkutos streiko komitetas, kuris vadovavo Vorkutos lagerių streikui. Čia buvo leistas ”Varpas”, spausdintas laikraštėlis ”Protėvių takais”, atsišaukimai. Čia sustiprėjo atsikūrusi Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga ir buvo užkasti tie du minėti stiklainiai su Vorkutos 1953-1955 metų streikų eigos aprašymais.Čia spausdinta

bei rašyta kita pogrindžio medžiaga. Lagerio ribas pagal geležinkelio posūkį ir Vorkutos upės užtvanką atradome. Nustatėme ir 18-tą lietuvių baraką, buvusį prie pat geležinkelio kampo. Tačiau visa kita teritorija užpilta 3-4 metrų iš šachtų iškastomis ir atvežtomis uolienomis, o ant jų buvo įrengta naftos bazė. Dabar stūkso didžiulės naftos saugyklos ir surūdijusios benzino kolonėlės. Išlikę tik pora pastatų kareivų kazarmų, sudulėjusių, suklypusių, primenančius SSRS laikus.

Rugpjūčio pirmoji. Trys autobusai ir keliolika lengvųjų automobilių bei priekyje milicijos mašinos su žiburėliais skrodžia po buvusias ir esančias Vorkutos šachtas, pakelėje pasitaikiusius pakrypusius kryželius (buvusias laidojimo vietas) į šiaurinę gyvenvietę, kurioje broliškame kape guli sušaudyti 1953 metų sukilėliai. Oficiali statistika Vorkutoje sako, kad žuvo 53 kaliniai. Anais, 1953 metais, tarp kalinių buvo minima apie 400 nušautųjų. Kas sako tiesą? Vieni nori sumažinti žuvusiųjų skaičių ir tuo palengvinti savo sąžinę, kiti paryškinti kraugeriškos komunistinės sistemos nusikalstamumą žmoniškumui? Daugeliui - kuo daugiau aukų, kraujo - tuo svarbesnis įvykis. Labai jau mėgstama matuoti įvykius kraujo kiekiu. Gal todėl, kad mes gyvenome kraupioje sistemoje. Ką ten vie-

Susitikime iš pasviečių...

nas kitas nužudytas! Kam jo jausmai, gyvybė, artimųjų skausmas. Štai šimtai sušaudytų, kraujo upės - jau reikalas rimtas. Vyrauja kraujo, o ne esmės ar įvykio svarba. Tais metais įvyko baisi nelaimė ir niekas neatpirks jų gyvybių, bet esmė ne kraujyje, o įvykyje, kalinių dvasinėje stiprybėje, sugebėjime pakelti savo balsą prieš neteisybę. Nuo čia pradėjo byrėti komunistinė lagerinė sistema, nuo čia ir Sovietų Sąjunga, kurios pagrindą sudarė nelaisvas darbas ir beteisis žmogus lageryje ar už jo ribų. Vergo nuolankumas, tikėjimas gerais carais nedavė teigiamų rezultatų, todėl ir atėjo laikas pereiti į puolimą, žadinti šalies ir jos užgrobtųjų teritorijų snaudžiančias žmogiškąsias sąžinės galias, kad pakiltų prieš tironus ir išsikovotų socialinę ir politinę laisvę.

Visas eskortas sustojo prie Lietuvos valstybės lėšomis pastatyto paminklo - koplyčios, visoje Rusijoje užėmusios 1-ją vietą tarp paminklų represuotiesiems. Tolėliau ant stiebo plevėsuoja Stanislavo Grincevičiaus pakelta vėliava. Mes išskleidžiame atsivežtąją sąvają. Prie paminklo tvirtinama granitinė plokštė, Rimvydo Racėno pastagomis pristatyta iš Lietuvos į Vorkutą. Atiduodama pagarba žuvusiesiems, dedamas vainikas, kalbą sako Seimo narys Antanas Stasiškis.

Vėliau visa procesija žygiuoja prie broliško sušaudytųjų kapo, kuris yra netoliese, čia pat. Tylos minutė. Degamos žvakutės, dedami vainikai, gėlės. Rusų šventikas, smilkydamas smilkalus, pradeda pamaldas:

”Gospodi pomyluj, Gospodi pomyluj” - šventiko sodrus balsas nukelia visus į anuos 1953 metus ir sujungia gyvuosius ir mirusiuosius. Žolės, krūmų, vėliavų ir vėjo šnaresys sulieja mus visus į vieną nenusakomą būseną, suspaudžia krūtinę, žmonių akyse pasirodo ašaros ir sukilę jausmai, aplenkdami saulę, skrieja į dangaus mėlynę.

Kalba meras, vokiečiai, mūsiškiai, vietiniai, anų laikų kaliniai. Su R.Litvinu užberiame ant kapo atvežtos lietuviškos žemės saują, įduotą mano brolio Antano Buroko išlydint mus iš Vilniaus.

Žmonių retėja. Daug kas nuėjo padėti gėles ir vainikus prie vokiečių pastatyto kryžiaus. Kalbėtojai kalba ir kalba, gal tik save nori išlieti prisimindami savo kančias, vargus, nors jau mažai kas klauso - pavargo, žiū-

rinėja kryžius su numeriais, be pavardžių, be vardo, tiesiog ”A-91" ar ”S-27". S.Grincevičius per garsiakalbį aiškina, kaip jie 1990 metais protestavo Vorkutoje prieš atominio ginklo bandymus Naujojoje Žemėje, kaip vėlesniais metais statė paminklą-koplyčią, kaip kovojo su tundra ir tvarkė kapines, kaip nedavė jų sunaikinti piktavalei ano meto valdžiai.

Visi kalbėdami apsiribojo praeitimi, paliesdami ateitį. O dabartis? Gyvenimas mus mokė tylėti, aštresnį žodį vynioti į vatą. Susirinkimų reglamentas, protokolas, dienotvarkė. Norėjosi išrėkti, bet... tyliai prie kryžiaus: ”Ačiū Jums, didvyriai, už tai, kad Jūs nukankinti, sušaudyti, mirę badu, nugalėjote blogio imperiją. Jūs pastatėte miestus, iškasėte šachtas, kanalus, ir niekas Jums nepadėkojo, o Jūsų darbo vaisius pavadino Jūsų budelių vardais. Dar nė vienas Jūsų budelis nenuteistas, nors už vieną auką iš 80 milijonų nužudytųjų. Nenuteistas ir fašizmo dvynys - komunizmas.

Man baisu, kad ant Jūsų kaulų Vorkutoje dar stovi sovietinių konclagerių vyriausiasis nariadčikas Leninas. Mauzoliejuje prie Kremliaus guli ”gyvesnis už visus gyvus”. Maskvoje žygiuoja minios, nešančios transparantus su užrašais ”Stalin, Lenin”. Didžiojoje dūmoje iš tribūnų

Šioje vietoje buvo žiaurusis Vorkutos tardymo centralas.
Čia aš palikau 8 mėnesius savo gyvenimo

Žirinovskis ir Kondybinas graso susidoroti su laisvomis, demokratinėmis Rusijos kaimynėmis valstybėmis, ir dar iki šiol liejasi kraujas tūkstančių Rusijos ir Kaukazo sūnų. Argi jums, mirusieji didvyriai, nebaisu? Iškovoti laisvę sunku, bet dar sunkiau ją išsaugoti. Dar ne laikas ilsėtis. Mirusieji ir gyvieji, būkite budrūs".

Daug kas klausia, ar patenkintas savo išvyka į Vorkutą, kaip vertinu jos praeitį ir šiandieną? Visapusiškai atsakyti negaliu, nes šiuo klausimu manyje tūno keturios asmenybės. Kaip žmogus - gaila žiūrėti į nykstančią Vorkutą, žmonių, nors ir buvusių vergų, darbo vaisių. Kaip vergas - džiaugiuosi, kad viskas byra į dulkes. Kaip nugalėtojas - atleidžiu jų nusikaltimus, nors šaukiuosi vykdyti teisingumą. Kaip tikintis - Viešpatie, atleisk jiems, nes nežinojo ką daro, ir, turbūt, nežinos ir ateityje ką darys.

Prie paminklo stalinizmo aukoms R.Litvinas ir E.Burokas

Skerdynės

Atėję prie lagerio tvoros pastebėjome sudvigubintą sargybą, o aplink grupavosi ginkluoti kareiviai. Horizontą pradėjo laižyti liepsnų liežuviai ir greitai pasigirdo automatų ir kulkosvaidžių kalenimai. Kaliniai stebėjo baisų gaisro reginį ir spėliojo, kas ten galėjo degti: 8-ta šachta ar ją aptarnaujantis lageris? Po pusvalandžio šaudymas nutilo, po trijų valandų prigeso ir gaisro pašvaistė. Tik iššautos raketos dar ilgai degino dangų.

Rytojaus dieną, per patikrinimą, vienas viršila papasakojo, kad ”batavikai” sudegino du barakus su žmonėmis. Vėliau prie lagerio vielų tvoros atėję buvę kaliniai pranešė siaubingą naujieną: kriminaliniai kaliniai sudegino politinių gyvenamąjį baraką. Žmonės, išsiveržę iš ugnies, brovėsi atsimušdami pro kriminalinių minią ir gelbėdamiesi šoko ant spygliuotų lagerio vielų, o čia juos sutiko sargybinių šūviai. Daug sužeistų, dešimt nukautų, tarp jų ir du lietuviai: Jonas Jokūbauskas ir Jonas Makaras.

Mūsų 62-jame lageryje susirinko LLKS ir ukrainiečių rada (taryba). Po daugelio siūlytų akcijų buvo nutarta: iškelti juodą gedulo vėliavą, iš tundros pilkų samanų imituoti karstą, prie jo tris dienas pastatyti sargybą, dieną naktį patruliuoti prie lagerio spygliuotos tvoros, neleisti šiomis dienomis lagerio administracijai vykdyti kalinių patikrinimo. Užduotis dailininkui Strumylai - nupiešti atviruką kiekvienos tautybės žuvusiam su jo tautine atributika (tokius atvirukus išsaugojau ir atidaviau į Kauno IX Forto muziejų), trečią dieną suruošti gedulingą atsisveikinimo mitingą. Iš tamsios čiužinių medžiagos buvo pasiūta 5x3 metrų vėliava, pritvirtinta prie metalinio vandentieko vamzdžio ir iškelta virš gyvenamojo barako lagerio viduryje.

Jonas Jokūbauskas, žuvęs skerdynių metu 8-toje šachtoje.

Šiaurės vėjo kedenama ji didingai plėvesavo virš Vorkutos. Lageris buvo įrengtas ant kalvos netoli upės kranto, o kitoje upės pusėje buvo pastatytas Vorkutos miestas. Prie pakabinamo pėsčiųjų tilto žmonės būriavosi gal pasižiūrėti neįprasto vaizdo, o gal solidarizuotis su kalinių brolija.

Čekistai prašė geruoju ir pagaliau piktuoju nuleisti šią, kaip jie sakė, piratišką vėliavą ir nebauginti ramių sovietinių piliečių. Kad nukirstų metalinį vamzdį, ant kurio buvo pritvirtinta vėliava, buvo net atsivežę didoką kulkosvaidį. Tačiau, kaip minėjau, vienoje pusėje buvo Vorkutos miestas, kitoje kareivinės ir 8-tos šachtos laisvųjų kaimelis, o dar iš kitos - didžiulė pakriūtė. Šaunieji Dzeržinskio palikuonys pusdienį palakstė ir numoję ranka viską paliko likimo valiai.

Ant 62-jo lagerio izoliatoriaus stogo, išleisti iš kamerų pasivaikščioti V.Vaineikis, estas E.Russ ir su didele kupra rusas, vadinamas ”Kupreliu”, irgi iškėlė savo nedidukę juodą vėliavėlę, perrištą raudonu audeklu. Kai tik juos po pasivaikščiojimo suvarė į kameras, su šiuo gedulo atributu buvo greitai susidorota.

Kas gi įvyko 8-oje šachtoje? Kodėl? Streiko metu ir po jo kriminaliniai solidarizavosi su mumis. Antroji šachta net streikavo, ”Predšachtnaja” - taip pat.

Petras

1955-09-29, kai mus išvežė iš 8-osios atgal į 62-ąjį, vakare atvežė šachtininkams kino filmą ir ruošėsi kultūros klube jį parodyti. Politiniai kaliniai buvo greitesni ir susėdo į pirmąsias eiles. Atėjusi ”blatnųjų vyresnybė”, kaip kriminaliniuose lageriuose ir priklauso - priekyje vietų neberado. Tada jų ”šestiorkos” atnešė taburetes ir pastatė jas prie scenos. Mūsiškiai paprašė, kad jie pasislinktų, nes jiems trukdė žiūrėti filmą. Blatnieji nė krust. Tada politiniai nustūmė juos nuo taburečių. Prasidėjo muštynės.

Atsirado peiliai. Pasigirdo šūkis: ”Mušk fašistus!” Politiniai neatlaikė spaudimo ir, pabėgę per šonines klubo duris, užsibarikadavo savo barake. Tūkstantinė ”batavikų” minia su metaliniais strypais ir pagaliais išlaužė politinių barako duris ir įpuolė į vidų. Čia pirmieji užpuolikai ir buvo pakloti. Po keliolikos minučių barakas jau pleškėjo, ir politiniams liko tik vienas išsigelbėjimas - veržtis į draudžiamąją zoną. Kiek žuvo kriminalinių - nežinia, nes prakirpus tvoros vielas kareiviai politinius išsivarė ar išnešė už zonos ir daugiau į šį lagerį nebeįsileido. Juos patalpino į kitus lagerius, o kurie atsisakė darbo, atvežė pas mus į 62-ąjį, ir apie ten įvykusius tragiškus įvykius kiekvienas pasakojo savaip. Vieni sakė, kad sudegė vienas barakas, kiti - kad du. Vieni kaltino saviškius, kiti - čekistus, motyvuodami, kad pastarieji visa tai išprovokavo, norėdami sugriauti streiko metu visų kalinių įgytą solidarumą. Dar kiti spėliojo, kuris iš politinių buvo čekistų parankinis, išprovokavęs muštynes klube.

LLKS ir Vorkutos streiko aktyvistai Anzioboje greta Bratsko: B.Taluntis, V.Petckus, V.Mencius, Šilgalis, M.Starkus, S.Butkus, .Gimbutis, B.Arcimavičius, K.Nickus, K.Viskontas, V.Gvazdaitis, B.Dabrovolskis, J.Eidukevičius, A.Kudukis, P.Vyturys, A.Kaulius, A.Brundza, ,P.Strumila, A.Gaidys, Šilgalis, I.Uogintas, Baliukonis, J.Skaržinskas, M.Martinaitis, Jurgėla, P.Dargys, S.Valiukevičius, J.Kukšta, .

Apie šias skerdines pasakoja buvęs kalinys Jonas Valenčius.

Buvo 1955 metai. Nuo liepos pradžios mane, teistą tik 8,5 metų bausme, išleidžia į "palengvintą" režimą, arba dar tai vadinome "už zonos". Tai buvo atskirti nuo lagerio barakai, jie buvo be sargybos. Išdavė dokumentą, kuris suteikė galimybę laisvai vaikščioti Vorkutos miesto ribose, o toliau niekur nenueisi.

Kaip sargybiniai šaudė į kalinius, bėgančius iš degančio barako?

Rugsėjo 29-oji. Aš gyvenau "už zonos". Mūsų lagerį vėl užpildė vagišių, recidyvistų kontingentas, o mes, gyvenantys "už zonos", buvome specai, darbų vadovai. Sužinojau, kad į zoną iš baudžiamojo lagerio atvežė mano draugus: tokį Joną Svilainį, Vladą, Petrą...

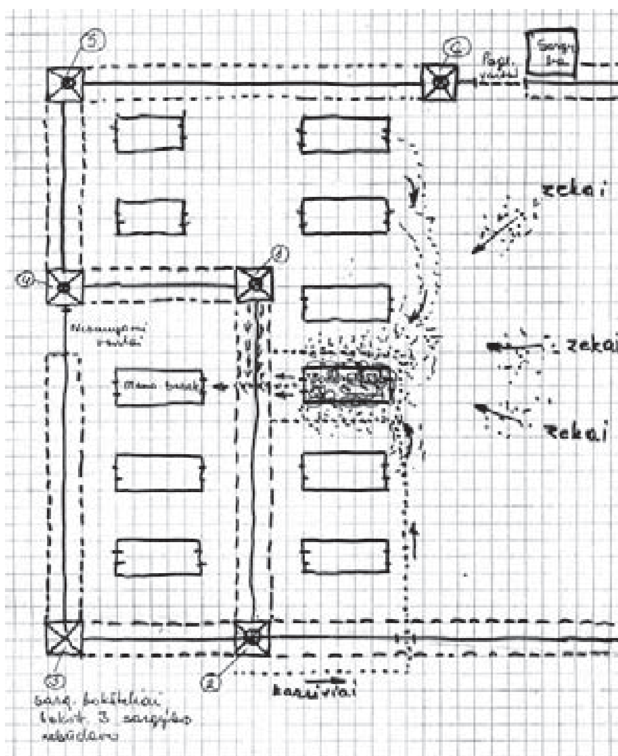
Pavakariais nuėjau į jų baraką. Gal trisdešimt vyrų, beveik vien lietuvių, apgyvendintų viename barake. Aš čia nupiešiau schemą, bus lengviau įsivaizduoti, kaip išdėstyti barakai.

Man nuėjus pas Joną ir jo draugus pajutau, kad jie kažko sunerimę. Pusvalandį pakalbėjome, Jonas man sako "eik namo". Net pyktelėjau, o jis primygtinai: "eik ir viskas". Išėjau.

Tik išėjus pro sargybą, visoje zonoje kilo didžiausias triukšmas: iš visų barakų, kaip skėriai juodu debesiu, rėkdami ir skanduodami "mušk fašistą!" pasipylė zekai ir apgulė Jono baraką. Jonas su draugais užsibarikadavo. Tuomet keli užsikorė ant stogo ir padegė. Stogas dengtas toliu, greitai pradėjo pleškėti. Po keliolikos minučių atvažiavo gaisrinės, bet zekai, apsupę baraką tiršta minia, neprileidžia privažiuoti. Vyrai, esantys viduje, atplėšė galines duris ties mūsų zona ir šoko per spygliuotų vielų užtvarą. Iš sargybos bokštelių pasipylė kulkosvaidžių pliūpsniai. Kelis žmones sužeidė, du iš jų mirtinai. Likę vėl atšoko į degantį baraką. Gal po pusvalandžio nuo atakos pradžios pasirodė didelis būrys neginkluotų kareivių, netoli degančio barako prakirpo tvoroje landą ir ištisa vora eidami vienas prie kito, atstūmė nuo degančio barako zekus, privažiavusios gaisrinės pradėjo gesinti. Ties mūsų baraku kareiviai padarė landą

ir padegėlius suleido į mūsų zoną, tiesa, prieš tai ir sargybos bokštelyje pastatė du sargybinius su kulkosvaidžiu. Tik dabar Jonas papasakojo, kad pietų metu jie su vagišiais susipešė, nesileido žeminami, todėl jautė, jog bus antpuolis, buvo sunerimę ir mane išprašė dėl gręsiančio pavojaus.

Atvyko sanitariniai automobiliai, išvežė sužeistuosius. Vėliau sužinojome, kad du iš jų mirė. Kaliniai susimaišė iš baudžiamojo ir mes, gyvenantys "už zonos". Lagerio valdžia rado sprendimą: apie 10 val. vakaro įsakė susiruošti, visus surikiavo, apsupo ginkluota sargyba, išvarė maždaug vieną kilometrą nuo lagerio į tundrą ir pranešė - nakvosime. Diena nebuvo šalta, o naktį gerokai pašalo, pradėjo snigti. Kitą dieną apie pietus atvažiavo viršininkai su mūsų dokumentais ir pradėjo rūšiuoti. Aš pakliuvau į kasyklą Nr. 40.

J.Valenčiaus pieštas skerdynių eskizas.

Šermenų mitingas

Trečią gedulo dieną, kaip ir buvo nuspręsta, įvyko atsisveikinimo su žuvusiaisiais mitingas. Aikštėje prie imituoto karsto susirinko visi, išskyrus mūsų sargybinius. Mitingui vadovavo ukrainietis Germanas Stepaniukas.

Apžvelgęs 8-tos šachtos įvykius ir tylos minute pagerbęs žuvusiuosius, paprašė pasisakyti nūdienos ir ateities klausimais visų šiame lageryje esančių tautybių atstovus. Stepaniukas kalbėjo:

- Broliai kaliniai, buvę SSRS vergai! Neapsirikau - mūsų rankos dar surakintos, bet mūsų dvasios laisvos. Mes, 1953-jų metų šūvių pažadinti, pagaliau pirmą kartą sovietų istorijoje atsistojome ir nebeatsiklaupsime. Šiais, 1955 metais mes tęsime Vorkutos, Norilsko ir Džeskazgano didvyrių pradėtą darbą - griauti komunistinių lagerių vergovę. Mes praradome baimės jausmą. Mes nebebijome čekisto, draugo ir savęs. Šiemet Vorkutos lageriuose lietuvių pradėtas streikas užbaigtas visų kalinių internacionalo pergale. Neteisybės ir priespaudos mūsų tautoms pagrindu mes pakilome prieš Kremlių. Mes atsistojome prieš Vorkutos dievuką Derevenką ir jo šutvę. Jo akys susikirto su S. Ignatavičiaus, F. Kirvelaičio, Danylenkos, I. Dobroštano akimis, t.y., mūsų akimis, ir gen. Derevenka ir jo Maskvos ponaičiai palūžo. Išsigando mūsų vieningos ir darnios dvasinės jėgos ir neišstenėjo komandos žodžio - ”Ugnis”. Atsistoję, per savo ”seksotus” (šunyčius), bando supriešinti ukrainiečius su rusais, rusus su kaukaziečiais ir politinius su kriminaliniais. Kaip matote, šįkart išprovokavo žudynes. Vergiškoji lagerių epocha baigiasi, bet kova dar nebaigta. Kremlius žvangina šiuolaikiniais ginklais demokratiniam pasauliui, bet čia, imperijoje, milijonai žmonių jau ardo lagerio tvoras. Šiais metais mes išbandėme generalinę repeticiją, kitais metais mes suruošime tokį spektaklį, kad nuo Baltijos jūros iki Kolymos drebės žemė ir mūsų laisvės šūkį išgirs net sočioji Amerika.

Pasibaigus pasisakymui, ukrainiečiai užtarukė savo dainą: ”Rive da stoyne Dnipr široki. Gorami chvili pidnima...” (šniokščia ir dejuoja platusis Dniepras, bangos kalnais kelias)

Dainuoja visi - balsingi ir bebalsiai. Nuo kalbos ir dainos šiurpuliai virpina kūną. Dvasia, kaip erelis, sklando aukštybėse ir nuskren-

da į ateities kovas ir pergales. Mes - bebaimiai. Tegul ji pasilieka priešams ir vergams.

Prie manęs stovėjęs 70-ties metų senukas, kažkada buvęs Bucharos ministras, lageriuose praleidęs apie 30 metų, su virpuliu, pašnibždomis man kalbėjo:

- O, Didysis Alache, už tokias kalbas pasodins, sušaudys. Visus mus sušaudys. Kaip jis to nesupranta ir nebijo?

- Ir mes nebijom, - padrąsinau aš.

- Taip... Taip, ir mes nebijom, - sutiko ministras. - Bet baimė tai savisauga, tik Alachas baimės nejaučia.

Toliau kalbėjo Edvardas Laugalys. Jis padėkojo visiems sukilėliams. Visų vardu nulenkė galvą kovojusiems ir žuvusiems už Laisvę ir Tėvynę. Kiek plačiau jis apsistojo ties kaliniais, po šio streiko išėjusiais į laisvę:

- Kaliniai laisvės kovotojai, patekę į laisvę, turi nepamiršti, kad jie gyvena Sovietų Sąjungoje ir kad jie išėjo tik į didesnės apimties lagerį su palengvintu režimu. Dabar daugelis iš jų nori atsigriebti už praleis-

Vaizdas į Vorkutą nuo 8-tos šachtos.

tus metus lageryje - atsivalgyti, atsigerti, atsimylėti. Jie jau pradeda užmiršti savo draugus, padėjusius galvas už jų laisvę, ar pūvančius uždaruose kalėjimuose. Jie apspangę užmiršta net už ką kalėjo, o prasiblaivę stveriasi didesnio kastuvo ir kasa anglį už bevertį rublį, tuo pačiu stiprindami sovietų galią. Visų jų pirmoji pareiga yra grįžti į tėvynę ir tęsti kovą ideologiniame fronte ir laimėti.

Juozas Skaržinskas užvedė dainą ”Oi neverk, motušėle, kad jaunas sūnus eis ginti brangiosios Tėvynės...”

Skardžiai ir ilgesingai dainos melodijai pritarė net ir nemokantys žodžių mitingo dalyviai. Susidainavusių lietuvių ”Draugystės maršas” skambėjo dar plačiau, didingiau, kviesdamas į pergalingą kovą. Atrodė, kad jo klauso tundros krūmai, gėlės ir kareiviai sargybos bokšteliuose. Atginęs tamsius lietaus debesis, aprimo įsiklausęs vėjas. Lietus irgi lūkuriuoja, klausosi.

Stepaniukas suteikia žodį rusui, anksčiau gyvenusiam Rygoje ir nuteistam už NTS (Narodnij trudovoj sojuz) veiklą.

- Ar gali rusas mylėti Rusiją, išžudęs dešimtis miljonų rusų? Ar gali būti patriotu ukrainietis, lietuvis, gruzinas, padėjęs čekistams tremti ir šaudyti saviškius? Nekaltinkim tautų ir vieni kitų. Nusiplėškim nuo akių juodus raiščius ir paieškokim tikrųjų kaltininkų. Pasaulio piniguočiai ir šiaip negeri, bet galingi žemės viešpačiai surengė jau praeitame šimtmetyje baisų sąmokslą prieš žmoniją. Jo vardas - kosmopolitija. Jie, su pertekliu turėdami pinigų ir politinės galios, sumanė utopinę žmonijos sąrangą, kurią aprašė, o gal išpranašavo F. Dostojevskis knygoje ”Biesai”. Kosmopolitas, prisidengęs patraukliu šūkiu - aš, pasaulio pilietis, - nori suniveliuoti visą žmoniją. Visas tautas, visas religijas ir visas kalbas. Jie nori išrauti rasių ir tautų prigimtį, dorovės pagrindus, žmogaus teises ir laisves ir išvesti ”mičiurinišką” naują žmonių veislę, be sąžinės, įsitikinimų, su besaikiu vartotojiškumu ir hedonizmu. Nori sukurti pasaulinę Sodomos ir Gomoros santvarkos valstybę, kuriai vadovautų Diuponų-Rokfelerių tipo anonimai ir jų marionetės, vieni ar kiti stalinai ir hitleriai. Vykdydami savo nusikalstamus planus žmonijai, jie įruošė bandymų poligoną archaiškoje despotinėje Rusijos caro imperijoje, nes šios šalies žmonės, išskyrus aristokratus ir dvarinin-

kus, buvo žemo išsilavinimo lygio. Metė jiems šūkį: ”Kas buvo nieks, tas bus viskuo”, kosmopolitai puolė lydyti iš įvairių tautų sovietinį bedvasį žmogų. Tokį patį bandė padaryti per savo marionetę Hitlerį ir Vokietijoje, kur žmonių išprusimo lygis buvo aukščiausias - t.y., sukurti Naują Europą. Hitleriui pasitraukus iš kosmopolitų pavaldumo, jis tuojau pat buvo sunaikintas tų pačių kosmopolitų surežisuota ir šiam tikslui apjungta viso pasaulio antikarine unija. Mes gerai matome ir suprantame, kad nusigyvenusi ir sudūlėjusi Sovietų Sąjunga, išsekinta karo, laisvų žmonių ir ekonominio potencialo netekties, būtų seniai sužlugusi, jei ne kosmopolitų organizuota pagalba iš Vakarų. Kai tik imperija ekonomiškai klumpa ir prasideda žmonių nepasitenkinimai, tuojau metami milijardai dolerių, ir ši atsigauna su dar didesnėmis represijomis. Neužmirškite, kad čia SSRS kalami kadrai revoliuciniu ar evoliuciniu būdu užgrobtam pasauliui valdyti.

Jūs norite išsiskirstyti po savo nacionalinius kambarėlius? Ten visus jus sunaikins arba išvežios po Sibiro platybes, kaip kad išvežė kalmukus, čečėnus ar ingušus, už tuos pačius milijardus. Jūsų reikia čia, Maskvoje, Leningrade, kituose didesniuose imperijos miestuose, kur jau yra didelis mūsų kovotojų potencialas, kad, atkūrę demokratinę valstybę, pergalingai kurtume savas. Tada negrės mažoms tautoms nutrėmimas ir Rusijos agresija. Netikėkime pasispjaudymais tarp Rytų ir Vakarų - visa tai skirta tik patikliems piliečiams. Siūlau kovą; net jeigu ir nelaimėsime, kitos išeities nėra.

- Nu i brešit maskal (na ir meluoja maskolius). Mūsų rankomis vėl nori sukurti naują imperiją, - aiškina man J.Bula.

- Nežinau, - atsakau. - Pagalvosiu.

- O aš bijau, kad šie žmonės nieko nebijo, - samprotavo Bucharos ministras.

Gąsdindamas drąsuolius ir bailius, kažkur netoliese trenkė perkūnas. Staiga prapliupo keistoko skonio lietus. Mąstau, ar tai ne daugiau, kaip milijono motinų ašaros, apverkiančios savo sūnų ir dukterų, kalėjusių čia, Vorkutos lageriuose, nedalią.

Šis gedulingas mitingas baigėsi skambiu 1955 metų streiko akordu, kurio skambesys lydėjo visą tolimesnį mano gyvenimą. Tokio bebai-

mio mitingo neteko matyti iki mūsų Atgimimo laikų. Jis mane drąsino, kvietė į kovą už mano ir Jūsų laisvę.

Artėjant poliarinei nakčiai, mes gyvenome ir elgėmės kaip ir anksčiau, dar pavasarį. Valgykloje rengėme paskaitas. Sumažėjęs choras dainavo scenoje tas pačias dainas, tik konferansje, po streiko, be lietuvių, ukrainiečių, latvių ir estų kalbų, prakalbo ir rusiškai. Mat, rusų dauguma jau streiko metu buvo solidarūs su sukilėliais. Be to, juk mes tie patys sovietų lagerininkai srėbėme ”balandą” ar ”pachliobką” ir kišome į savo alkanus pilvus tą pačią vandeningą normuotą duoną bei dalijomės tuo pačiu karceriu ir tais pačiais retežiais. Ukrainiečiai nelabai pasitikėjo ”maskoliais”, bet argi likimo broliui artimesnis būtų prižiūrėtojas? O kaip su lenkais? Šiame lageryje jų buvo mažiau negu dešimt, kiti jau buvo išvežti į Lenkiją ir todėl tokios ”mažumos” turėjo tenkintis pranešėjo rusų kalba. Mes su jais sugyvenome draugiškai, sakyčiau, broliškai - nesidalijome nei Wilno, nei Augustavo. Tik vienas, pavarde Poviloit, nesutiko būti vadinamas Povilaičiu ir tikino, kad jis ir jo pavardė yra kilusi iš ikiunijinės Lenkijos, iš karalių giminės ir namuose Pabradėje jis turi užkasęs šlėktos ”bumagu” (dokumentus). Senuką geranoriškai pašiepdami vadinome ”Ponas Krul”. Jam, matyt, tai patikdavo ir jis visados atsiliepdavo lietuviškai: ”Negi aš toks atrodau?”

Tik baltgudys nuo Baranovičių, o gal nuo Bresto, baigęs Poznanės institutą, gąsdino mus ir ukrainiečius: ”Po trečiojo pasaulinio karo daug bėdų iš lenkų turėsite dėl Vilniaus ir Lvovo”. Bet ko mums bijoti, jei jau čekistų nebijome? O kas bus po trečiojo pasaulinio? Svarbu Sovietų Sąjungą suaižyti, o tada (mums taip atrodė) bus tokia demokratija - brolybė, kaip kad pranašauja jehovistų tikėjimas: ”Vilkas nepjaus ėriuko, ir kaip visi taikingieji žvėrys, ės žolę!”

Štai kokie mes, dvidešimtmečiai-trisdešimtmečiai, buvome anais, jau visų pamirštais 1955 metais.

Lagerio administracija beveik mūsų nekliudė, tik retkarčiais mus paagituodavo išeiti į darbą. Dirbti savanorių neatsirado, o lageris pasipildydavo vienu kitu iš bendrojo ar palengvinto režimo lagerio disciplinos pažeidėju, bet juos greitai išveždavo, jei tik tas pareikšdavo norą dirbti ir būti geras.

Priesaika Nepriklausomai Lietuvai

Nuojauta sakė, kad turi įvykti greita atomazga. Kažką turi su mumis daryti. Iš ateinančių rytais ir vakarais tikrinti prižiūrėtojų sužinojome, kad šį lagerį likviduos, išveždami kalinius į uždarą kalėjimą ar dar kažkur į ”žemyną”.

Čia esantys lietuviai ir kiti buvome labai susidraugavę ir beveik vienminčiai, atlikę gerą praktiką streikuose ir pasipriešinime sovietams. Jautėme, kada lazdą galima perlenkti ir kada reikia žengti žingsnį atgal, kad vėliau pasistūmėtumėme daug toliau. Mūsų taktika - visą laiką čekistus laikyti įtampoje, patiems neatsipalaiduojant. Tada mes jautėme fortūnos šypsnį ir labai nenorėjome, kad ji parodytų mums užpakalį.

Matydami, kad turime pakankamai stiprią LLKS-gos organizaciją, kuri mus jungė, deja, tik tikslu ir kalinio draugyste, buvo sumanyta dar daugiau ją sucementuoti, duodant priesaiką, kovoti, kol bus atgauta Lietuvos nepriklausomybė, ir įteikti LLKS nario bilietus. Bilietų įteikimui priešinausi, nes maniau, kad tai pražanga konspiracijai, bet kai ”penketukuose” (organizacijos taktinės grupelės) buvo pravesta tuo reikalu apklausa ir mane patikino: visi buvo ”už” ir, be to, dar pateikė nario pažymėjimo patikimumo ypatumą - sutikau.

Pažymėjimas buvo piešiamas ant balto audeklo su antspaudu ir eilės numeriu. Antspaudą (tikrai tvirtinti negaliu) pagamino iš gumos V.Vaineikis, o pažymėjimus - dailininkas P.Strumyla ir kitas, kurio pavardės nebeatsimenu. Šie bilietai paslepiami šimtasiūlės pamušale, juos prisiuvant. Buvo ir tokių narių, kurie prašė pažymėjimus nupiešti tiesiog ant kokio nors drabužio pamušalo vidinės pusės.

Bilietai buvo trijų rūšių, bet tos pačios vertės. Kiekvienas iš jų turėjo savo atsakingą asmenį už narį, kuriam tas pažymėjimas buvo duodamas. Taip bent jau galėjo būti žinoma, kieno žmogus pakliuvo į čekistų nagus. Tokių bilietų išdavėjai buvome Vladas Šiška, Vytautas Vaineikis ir aš. Mūsų visų trijų bilietai buvo pažymėti pirmuoju numeriu. Iš viso buvo pagaminta trys šimtai bilietų, kiekvienam po šimtą.

Apie bilietų gamybą ir jų įteikimą greitai sužinojo beveik visi mūsiškiai. Čia konspiracija sušlubavo. Tačiau kaip yra, taip yra. Išskridusi paslaptis tampa visų nuosavybe ir su ja visi elgiasi kaip kam patinka.

Su bilietais įvyko ir kuriozų. Daugiausiai bilietų buvo įteikęs V.Šiška. Įteikus bilietą, kurio numeris buvo 100, Aloyzas Kudukis pasipiktino, gavęs šimtąjį. Atėjo skųstis. Aš iš jo paėmiau Nr.100 ir atidaviau savąjį Nr.001. Vienas iš ”Varpo” redaktorių buvo tuo labai patenkintas, kaip ir aš, įsigijęs 100-ąjį.

Su šiaurės čiabuviu po sukilimo.

K.Michelevičius ir P.Aleksiūnas su 3-čios šachtos sukilėliais.

Ąžuolas liko ąžuolu

Justas Šilinas Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos (LLKS) pažymėjimą gavo iš Povilo Zagrecko-Ąžuolo. Taip rašo Danutė Šilinienė savo knygoje. Justas buvo maksimalistas, ”užkietėjęs” žemaitis, ir laisvės kovotoją matė tik per kovą bei jo vertę laisvės kovoje. Kartą Justas priėjo prie manęs ir pasiūlė LLKS pažymėjimą pasirašyti krauju, nes tik tada jis įgausiąs savo vertę. Gavęs sutikimą, surinko keturis savo draugus ir, man dalyvaujant, pradūrė pirštus. Kiekvienas jų, ištaręs jo parengtos priesaikos žodžius, parašė ant audeklo skiautės savo slapyvardį.

Paminėtas Povilas Zagreckas-Ąžuolas, Lydeka - Lietuvos partizanas, ukmergiškis nuo Pabaisko, gimęs 1925 m., mokslą ėjęs Ukmergės mokytojų seminarijoje. Dabar gyvena Ariogaloje, apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordinu. Vokietmečiu buvo pogrindininkas. Gelbėjo Pabaisko bažnyčios varpus; kad vokiečiai jų nerekvizuotų ir iš jų nepagamintų šaudmenų, paskandino juos Žirnajų ežere.

Povilas 1944 m. pakliuvo į rusų armiją. Ėmė Berlyną. Už tai gavo medalį, o 1949-tų rudenį su ginklu rankose išėjo kovoti už Lietuvą Tėvynę. Jis daug žino apie Markulio-Erelio išdavystę, apie Griežtą ir kitus, pažįsta anų laikų partizaninės kovos istoriją. Jam ne kartą teko susidurti su priešu kovoje, ne kartą jam mirtis žvelgė į akis. Sykį, eidamas į kaimo gryčią, tarpduryje sutiko stribą. Tas iš

Povilas Zagreckas-Ąžuolas, Lydeka

karto šovė į Povilą, tačiau pataikė tik į kepurę. Povilas pataikė, stribas susmuko.

Mano jauniausias brolis Antanas, kartą svečiuodamasis pas Povilą Ariogaloje bei norėdamas užfiksuoti laisvės kovotoją vaizdo juostoje, paklausė:

- Kaip, Povilai-Ąžuole, kovojote ir mušėte Lietuvos priešus?

- Vaike, mes tik gynėmės ir dažniausiai bėgdavome, nes nelygios jėgos neleisdavo mums kautis. Gintis ir kovoti - dvi prasmės, daugelis jas painioja. Kad nereikėtų gintis, kovoti reikia anksčiau.

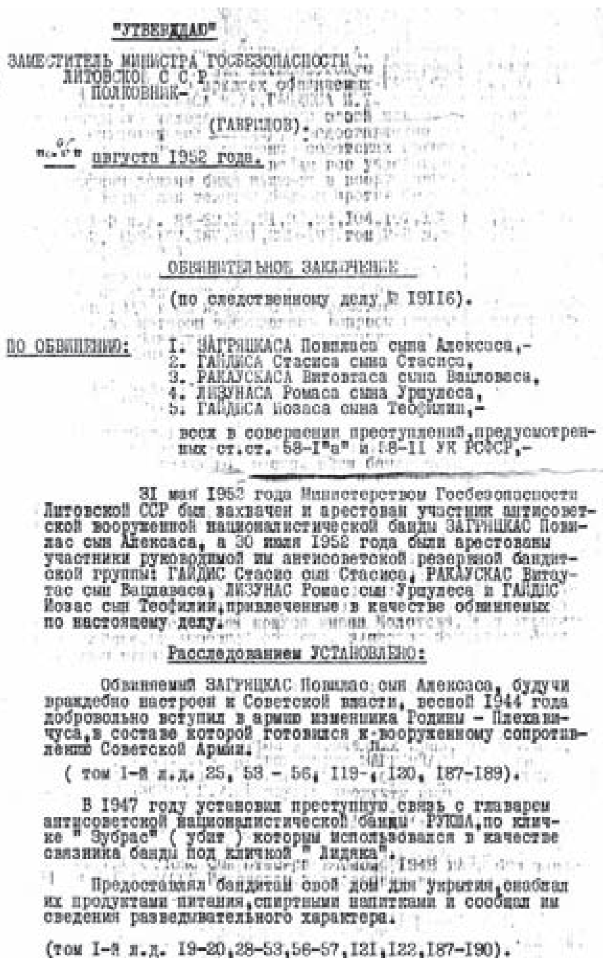
Povilas labai kuklus, pasakodamas apie didvyriškus partizanų žygius, juos suveda į paprastą kasdienį gyvenimą. Tačiau, kai kartais atveria savo "dūšią", pamatai šio žmogaus didybę, partizanišką ryžtą ir drąsą. Jis ne žemaitis, tačiau atkaklesnis nei anas. Kartą Atgimimo metais su juo prasiginčijau Vilniuje ištisą naktį; tokio tiesaus, sąžiningo ir tikro kovos draugo, Žmogaus didžiąją raide reikia su žvake paieškoti net dienos šviesoje.

Iš P.Zagrecko atimti ginklai.
Ypatingasis archyvas.

1952-ųjų metų Lietuva. Kažkieno žadėtas amerikonas "Lietuvos išvaduotojas" kaip nesirodo, taip nesirodo. Šimtai tūkstančių ištremta į Sibirą, dešimtys tūkstančių padėjo galvas kovose su okupantais, dar kelios dešimtys tūkstančių velka katorgos jungą sovietiniuose konclageriuose.

Stalino pavidalo giltinė baigia smaugti Lietuvą. Kremlius šaukia: ”Jei ir bus Lietuva, tai tik - be lietuvių”. Komunistai ir jų išperos čekistai kurpia neregėtas provokacijas. Kankinimais ir melagingais pažadais pakliuvusius į jų voratinklį silpnesniuosius paverčia savo įrankiais. Šie, norėdami išgyventi, parduoda brolis brolį, sūnus tėvą, partizanas partizaną. Miestuose žmonės iš vakaro stovi eilėse, kad parduotuvėse gautų pirkti forminės duonos kepaliuką. Kaimiečiai taip pat nebeturi ką valgyti. Prievarta kuriami kolchozai, kur už darbadienį žmonės gauna po šimtą gramų grūdų. Kaip išmaitinti laisvės kovotojus giriose? Dievas nusigręžė nuo Lietuvos, atidavęs Maskvos šėto-

"УТВЕРЖДАЮ"
ЗАМЕСТИТЕЛЬ МИНИСТРА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ЛИТОВСКОЙ С С Р
ПОЛКОВНИК-
(ГАВРИЛОВ).
"..." августа 1952 года.

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ
(по следственному делу № 19116).

ПО ОБВИНЕНИЮ:
1. ЗАГРИЦКАСА Повиласа сына Алексаса,-
2. ГАЙДИСА Стасиса сына Стасиса,
3. РАКАУСКАСА Витовтаса сына Вацловаса,
4. ЛИЗУНАСА Ромаса сына Урпулеса,
5. ГАЙДИСА Йозаса сына Теофилия,-

всех в совершении преступлений, предусмотренных ст.ст. 58-1"а" и 58-11 УК РСФСР,-

31 мая 1952 года Министерством Госбезопасности Литовской ССР был захвачен и арестован участник антисоветской вооруженной националистической банды ЗАГРИЦКАС Повилас сын Алексаса, а 30 июля 1952 года были арестованы участники руководимой им антисоветской резервной бандитской группы: ГАЙДИС Стасис сын Стасиса, РАКАУСКАС Витаутас сын Вацлаваса, ЛИЗУНАС Ромас сын Урпулеса и ГАЙДИС Йозас сын Теофилия, привлеченные в качестве обвиняемых по настоящему делу.

Расследованием УСТАНОВЛЕНО:

Обвиняемый ЗАГРИЦКАС Повилас сын Алексаса, будучи враждебно настроен к Советской власти, весной 1944 года добровольно вступил в армию изменника Родины – Плехавичуса, в составе которой готовился к вооруженному сопротивлению Советской Армии.

(том 1-й л.д. 25, 58 - 56, 119-, 120, 187-189).

В 1947 году установил преступную связь с главарем антисоветской националистической банды РУКША, по кличке " Зубрас" (убит) которым использовался в качестве связника банды под кличкой " Лидяка".

Предоставлял бандитам свой дом для укрытия, снабжал их продуктами питания, спиртными напитками и сообщал им сведения разведывательного характера.

(том 1-й л.д. 19-20, 28-53, 56-57, 121, 122, 187-190).

Povilo Zagrecko kaltinamoji išvada. 1952 m.

nui visą valią ir galią. Lietuvos patriotams ir Tiesos žmonėms atėjo sunkios dienos. Bet gi Tėvynė tėra viena.

Ąžuolas su Beržu iš savo vyresnybės gauna kvietimą į susitikimą pas vieną partizanų ryšininkę. Po dienos jiedu jau čia, laukia dienodami. Netrukus pasirodo Ąžuolui gerai pažįstamas ir žinomas partizanas Žėruolis su kitais matytais ir nematytais partizanais. Ąžuolas peržvelgia pažįstamųjų ginklus: ginklai tie patys. Broliškai pasibučiuoja, dalinasi įspūdžiais. Atsiradęs samanės butelis suartina ir su nepažįstamaisiais. Aptaria padėtį, apylinkės sėsliųjų partizanų veiklą, buitinius reikalus, pakeiksnoja amerikonus ir, žinoma, sovietus, stribus. Išsikalbėję užmiega. Staiga Povilas pajunta, kad jį užgulė, užlaužė rankas už nugaros ir riša virvėmis.

- Vyrai, ką darote, ar juokus krečiate? - dusdamas klausia Povilas.

- Prisidarėte kvailysčių. Vadas reikalauja, kad mes jus atvesdintume jam pasiaiškinti, - atsakė Žėruolis.

Varosi surištuosius laukais, plento Ukmergė - Vilnius link. Povilui neramu širdyje. Skverbiantis neįtikėtinai minčiai, jis klausia:

- Gal mus vedate ruskiams atiduoti?

- Gal ir taip, šaunusis Ąžuole. Būna audrų, kai ir ąžuolai su beržais lūžta. Nieko baisaus: audros rimsta, klaidas dar galima ištaisyti, jei būsite protingi, dirbsite kaip ir mes.

- Vyrai, broliukai, vardan Dievo ir žuvusių draugų, nušaukite mus, pamatę ant plento su kareiviais stovinčias mašinas, - prašosi surištieji.

Tie ”broliukai” suimtuosius kaip malkas sumetė į mašinos kėbulą ir nuvežė tiesiai į Vilnių, MGB būstinę. Patalpino abu į atskirus kabinetus, priskyrė po du sargybinius.

Povilas Zagreckas-Ąžuolas puikiai suvokė nulemtą padėtį. Samprotavo: ”Jei jo neuždarė į kamerą, vadinasi bandys iš jo iškepti dar vieną, kaip Žėruolį ir kitus, Lietuvos išdaviką”. Nuo tokios minties per nugarą nuėjo šiurpulys. ”Ne!” - tarė sau Povilas ir išsigando savo balso. Sargybinis rusiškai paklausė: ”Ar ko nors nori?”

- Į tualetą.

Tualete Povilas nuplėšė nuo rankovės antsiuvą, lietuvišką ženklą, kurį kaimo mergina buvo išsiuvinėjusi (kad tardytojas neklausinėtų,

kad ši patriotė nenukentėtų). Įkišo rankas su antsiuvu į klozetą, nuleido vandenį. Kareiviui pasirodė, kad suimtasis rankas plauna.

- Rankas reikia plauti čia, praustuvėje.

- Aš maniau, kad čia, - nusiramino supratęs, jog kareivis nepastebėjo Povilo sumanymo.

Ko tardytojai nedarė, Ąžuolas liko ąžuolu. Jis buvo atbogintas su 25 ir 5 metais į Vorkutą.

Su iškiliu patriotu, laisvės kovotoju likimas mus surišo ne tik pančiais, bet ir dvasiniais saitais, kurie nevaržo, nerūdija ir įprasmina to likimo bendrystę.

Tebūna pasveikintas, ąžuolo vainiku padabintas, aštuoniasdešimtmečio sulaukęs, už Lietuvos laisvę kovojęs Povilas Zagreckas-Ąžuolas! Tebūna su juo ąžuolo tvirtybė ir ilgametystė.

1955 m. sukilimo ”pionieriai”. 1 eil. M.Rudys,..., A.Kudukis,..., Petras. 2 eil. J.Česonis, J.Karnišauskas, M.Kemtys, P.Daujotis, Bronius, Z.Strumskis, kunigas J.Rusinas. 3 eil. ... A.Petraitis, J.Jancevičius, Petras, ..., P.Grigas, A.Bagdonas, ..., S.Sudnikas,... . 4 eil. A.Miliūnas, P.Zagreckas, ..., S.Korys, L.Bručas, E.Laugalys, Kazys, B.Stelmokas,..., ...

Akimirkos su kunigu S.Dobrovolskiu

Neseniai sužinojau, kad mirė Tėvas Stanislovas Dobrovolskis. Lietuvos Atgimimo metu ir iki paskutiniųjų šiame pasaulyje dienų jo kalbos buvo man nepriimtinos ir į kvietimą apsilankyti pas jį - nutylėdavau. Tiesa, prieš ketvertą metų, važiuodamas iš Šiaulių Kauno link, buvau užsukęs su žmona pas jį, bet jo klebonijoje nesuradau. Matyt, taip buvo lemta. Tėvas Stanislovas sovietiniais laikais, per S.Ignatavičių, man asmeniškai atsiuntė savo nukaltą metalinę saulę, kuri ir dabar kabo ant sienos. ”Apie mirusius gerai, arba nieko.” Taigi, vėl grįžtu į 1955 metus.

Kažkam ieškojau E.Laugalio ir jį aptikau barake, kur gyveno kun. S.Dobrovolskis. Jie sėdėjo ”sušilkoje” (rūbų džiovykloje) ir kažką filosofavo senosios Graikijos tema. Aš prisėdau ir bandžiau įsiklausyti, bet ar aš mintimis kitur klaidžiojau, ar nesupratau, tačiau man tapo nuobodu ir, kad jiems netrukdyčiau, jau buvau beišeinąs. Kunigas paprašė manęs palaukti, nes jų tema gali tęstis net metus, o jis nori su manimi asmeniškai pasikalbėti.

Sovietinėje katorgoje man teko sutikti daugelį kunigų ir kitų religijų dvasiškių bei įvairiausių sektų apaštalų. Mačiau juos pirtyje nuogus be jokių laipsnių, neturėjo jie čia ir sovietinių ar Oksfordo universitetų baigimo diplomų. Vilkėjo jie apšiurusiais kalinio drabužiais ir dirbo, kaip ir visi, sunkius darbus. Stengėsi išgyventi ir pamaitinti savo žemiškąjį kūną bei išvengti kuo daugiau nemalonumų, kaip iš valdžios, taip ir iš savų ”nariadčikų” (darbų vykdytojų) bei ”brigadyrių”. Jie, kaip ir kiti, buvo kasdien užgauliojami ir skriaudžiami brutualios lagerio priespaudos. Apie jų dvasios slėpinius nerašysiu, nes, kaip ir kitų čia kalėjusiųjų, nežinau. Bet kai įvykdavo kažkokie neįprasti, neeiliniai įvykiai ar gyvenimo situacijos - pasireikšdavo jų dvasios didybė.

Tačiau, vis dėlto, dvasiškiai buvo daugiau matomi ir apkalbami. Kaliniai vienus girdavo, kitus peikdavo. Vieniems pridėdavo ir kitų padarytus gerus darbus, o kitus smerkdavo, kad, būtent tas ar anas paskutinį duonos kąsnį iškeisdavo į machorkos pakelį. Kai tokio ”rūkaliaus” paklausi, ar tu keitei, jis atsakydavo paprastai - apie tai girdėjęs tik iš kitų. Žmonės yra žmonės. Aš bent jau buvau pakliuvęs vėlesniais laikais ir tokių ”mainų” matyti neteko, nors kalbų kalbelių sklandė.

Per savo mąstymo prizmę dvasininkus ir pasauliečius, mokslinčius ir

žemės artojus mačiau vienodai likimo nuskriaustus ir jaučiau visiems pagarbą, kaip ir sau.

Kovotojo (neišsigąskite) diversanto akimis aš skirsčiau kalinius į detonatorius ir dinamitą. Dinamitu buvo užkrauti visi lageriai, o detonatorių, kaip Senovės Graikijoje Diogenui, reikėjo ieškoti su žvake dienos šviesoje.

Čekistai neturėjo Diogeno žvakės, bet, pasišviesdami ”stukačių” prožektoriais, atrinkdavo detonatorius ir detonatoriukus ir pakuodavo juos į 62-ąjį ypatingąjį lagerį. Manė nukenksminę Vorkutą, tikėjo, kad nuo šitokio kiekio sukauptos sprogstamosios medžiagos lageris pats susprogs, o prireikus gal bus ir ”susprogdintas”.

Šiame lageryje ir buvo toks detonatorius - kun. S.Dobrovolskis. Jis rikiavo kovotojus ir jų mintis, kaskart primindamas, kad mes čia, Vorkutoje, esame kariai, atsiųsti Viešpaties kovai ne tik dėl Lietuvos, bet ir viso pasaulio išlikimo. Jis kaskart kartodavo: ”Vyrai, būkime kaip batalione!” Žmo-

Sukilėliai. 1 eil. P.Grigas, P.Daujotis, Petras, M.Kemtys, ..., J.Kukšta, A.Bagdonas, ... 2 eil. kun. J.Rusinas, P.Veverskis, kun. Buliauskas, kun. S.Dabrovolskis, kun. J.Rusinas, ..., ..., J.Mikelionis, ... 3 eil. J.Skaržinskas, A.Petraitis, Z.Strumskis, J.Karnišauskas, J.Mikušauskas, L.Bručas, ..., J.Jancevičius, B.Arcimavičius, B.Taluntis. Stovi 1 eil. J., J.Skačkauskas, ... , A.Kudukis, ..., S.Korys. 2 eil. E.Laugalys, A.Miliūnas, ..., ..., Kazys, J.Žibinskas, ..., J.Eidukevičius, ..., B.Stelmokas, A.Karečka.

nės į jį linko, ir jis, kaip orakulas, duodavo įvairiausius patarimus. Jis buvo asmenybė. Aš irgi su juo bendravau, ateidamas pasitarti kokiu nors klausimu, ar bent jau priimtam sprendimui pritarti. Man tada atrodė, kad taip bus tvirčiau ir teisingiau. Po streiko jis visiems patarinėjo, kai daugelis kratėsi darbo: ”Jeigu viršininkas tau šiandien siūlo važiuoti į darbą - nesiožiuok. Ten tavo pareiga - atkalbėti nors vieną kalinį nuo darbo. Žinai, kiek judu nepagaminsite kulkų ir spygliuotos vielos?”

Kunigas S.Dobrovolskis ugdė pasitikėjimą savimi. Neutralizavo karštakošius. Jis ten buvo laisvės kovotojų kapelionas... O kas atsitiko Lietuvoje?..

- Edvardai, sakyk, ar V.Jurdėnui atleidai? - tiesiai šviesiai užklausė kun. Stanislovas. - Tu juk skaitei apie save protokoluose?

- Aš ant a.a. Viliaus nepykstu. Tik turiu nuostabą jo veiksmams.

- Negaliu pasakyti to, kas buvo išpažintyje, tą mano luomas draudžia. Bet mano supratimu, tau gresia dideli pavojai. O gal tu nori, kad aš išklausyčiau tavo išpažintį?

- Ne, kunige, aš nuodėmių turbūt neturiu. Sąžinė nesibeldžia... O jeigu išpažinčiau organizacijos nuodėmes, tai be kitų sutikimo negaliu, - bandžiau išsisukinėti, kai prisiminiau, kad Kaune Įgulos bažnyčios klausykloje V.Krikščiūno buvo nušautas kunigas, išdavęs išpažintį saugumui. Tuo pačiu metu mane suėmė juokas, kai prisiminiau vieną anekdotą, kurį neseniai priminė mano kaimynas. Kunigas klausykloje:

- Kokias dar nuodėmes padarei?

- Nušoviau stribą.

- Nesigirk, sakyk tikras nuodėmes.

Kunigas Stanislovas, pamatęs mano šypsnį, paklausė:

- Tai gal tu netikintis?

- Tikiu. Kasdien, kas rytas vakaras sukalbu mamutės išmokytus ir prisakytus poterius, todėl gal Dievas mane saugo, bet išpažintyje nenoriu meluoti. Jūs ne tik kunigas, bet ir žmogus. Taigi, Jums nenoriu primesti pasekmių.

- Tada pasimelskime.

Kunigas pradėjo patyliukais lotyniškai giedoti. Paskui garsiau, vėl tyliau. Jo veidas tai blyško, tai raudo. Akių vyzdžiai, kuriais jis žvelgė į mane, tai plėtėsi, tai siaurėjo. Iš visų žodžių girdėjau tik: ”ora pro nobis”. Visa tai mane šiurpino ir darėsi nejauku. Žmonės atvėrė ”sušilkos” duris,

nustebę žvelgė į vidų. Kunigas suriko: "Uždarykite!" Ir apsiraminęs priglaudė mane prie krūtinės bei tarė:

- Vaikeli, tavęs laukia dideli išbandymai, kiekviename gyvenimo posūkyje tavęs tyko mirtis, pikti ir pavydūs žmonės. Daug kentėsi, bet Dievas tau padės. Gyvensi ilgiau už mane. Klaupkis... Tegu Dievas tavo nuodėmes atleidžia.

Nevalioje kažkokia jėga parklupdė mane. Aš žegnojausi ir šnabždėjau: "Dėkoju Dievui..."

Vorkutos sukilėliai Anziobos baudžiamajame lageryje. Viršuje iš kairės: 1 eil. J.Kliučinskas, E.Smetona, M.Kybartas, J.Leksas, A.Petronis; 2 eil. A.Karečka, J.Skaržinskas, A.Mozūra, J.Papas, G.Bliūvas, S.Patackas, V.Mincius; 3 eil. I.Uogintas, S.Karalius, A.Kazlauskas, V.Ivoška, S.Sudnikas, A.Jonkus, J.Biliūnas, B.Dabravolskis; 4 eil. A.Makutėnas, E.Laugalys, A.Kudukis, J.Mikušauskas, L.Bručas, A.Beleckas, A.Navickas, V.Šalnys, P.Bisikirskas, A.Žioba, A.Čižas, J.Eidukevičius, J.Žiūkas, K.Grigolius, V.Šapoka, J.Tarankus, K.Pleskas, V.Skabiejus; 5 eil. V.Matuliauskas, J.Šumlinskas, P.Ricevičius, J.Vazgys, J.Slavickas, M.Rudys, P.Bartkus, A.Stungys, E.Svilainis, A.Virbickas; 6 eil. P.Balutis, M.Starkus, K.Beržinskas, V.Mordasas, A.Brundza, A.Grigola, J.Radzevičius, P.Sipavičius, A.Gaidys; 7 eil. A.Briedis, D.Toliušis, S.Korys, F.Kirvelaitis, P.Jasiulionis, V.Meškauskas, P.Vyturys.

Lageris pasipildė GULAG'o įkaitais

Ankstyvą rytą, kai dar daugelis mūsų miegojo barake, atbėgo Pikiuotis ir pranešė, kad po lagerio zoną šlaistosi režimo viršininkas su keliais kareiviais. Po valandėlės į baraką įvirto stambus kapitonas, kiek žinojome, naujas, nes anas "kirptas" viršila daugiau zonoje nebepasirodė.

- Ponai miegaliai, visą bausmę pramiegosite. Gera jums, kaip paukščiams, nei sėti, nei pjauti, nei…

- Viršininke, nelaidyk savo kakarinės, juk matai "liaudies priešai" dar miega, ir aplamai eitum tu, viršininke, nach… - išdrožė Šilinas ir persivertęs ant kito šono, užsitraukė ant galvos antklodę, atseit, kalba baigta.

- Neachai. Šis frajeris "ch… za miaso nepriznajot". Mužikai, užtraukime byčką (nuorūkos galą) - pabandė kapitonas "botatj po fene" (kalbėti pagal lagerinį žargoną), bet jį J.Valaitis sugėdino:

- Negražu tokiomis nešvankybėmis karininko mundurą teršti. Sakykite tiesiai, ko jums iš mūsų reikia?

- Jaunas, pasitaisysiu… Į Vorkutą iš Maskvos atvyko GULAGo komisija, kuri, kaip atrodo, tirs mūsų darbą ir jūsų lagerio kontingento "valynkas" (riaušes), kurios šiame lageryje jau vyksta apie aštuonis mėnesius. Jūs atsisakote vykti į kitus lagerius, čia nenorite imtis jokio darbo, neleidžiate daryti privalomų patikrinimų, steigiate antisovietines mokyklas, kuriose kultivuojate džiu-džitsu kovos meną, rašinėjate į kitus lagerius antivalstybinius atsišaukimus ir reikalaujate, kad jus grąžintų į savas respublikas. Savo naiviomis "nepriklausomybių" idėjomis žalojate bandančius pasitaisyti atgailaujančius savo žemiečius. Mes išleidome į laisvę apie 20 tūkstančių jūsų bendro likimo draugų ir išdavėme dar apie tiek leidimų be konvojaus eiti į darbą. Numatome visą Vorkutą iškonvojuoti ir kreiptis į sovietinę vyriausybę dėl amnestijos gamybos planus vykdantiems kaliniams. O ką darote jūs? Pabaltijiečių ir ukrainiečių recidyvai vietose gąsdina ir mulkina susipratusius, tiesos keliu bandančius eiti, anksčiau klydusius žmones. Argi jūsų tėvams nereikia butams šildyti anglies? Gal pavydite laisvės kitiems kaliniams, kurią mes siūlome? Jūs žlugdote Vorkutos lagerių administracijos darbą. Daug kartų mums buvo siūlyta imtis prieš jūsų lagerį ekstremalių priemonių, bet mes atsisakėme, manė-

me persirgsite vaikišką nepaklusnumo ligą. Pasirodo, šios ligos bacilos labai pavojingos, taigi nusprendėme jus - kietakakčius izoliuoti nuo Vorkutos. Kad tai padaryti, mes turėjome sutvarkyti dokumentus, t.y. mano pirmtakas jums išrašė po porą kartų karcerio ar BURo. Tai gerai ar blogai? Manau, kad "popieriuje" sėdėti karceryje lengviau, nes nei mums reikėjo naudoti karinę jėgą, nei jūs būtumėte pakeitę savo įsitikinimus. Taigi, jei komisija klaus, manau, kad patvirtinsite. Jūs patys išsirinkote savo kelią. Jūs mums nereikalingi. Kad, pagal rusų patarlę, blogai mūsų neminėtumėte, šiandien aš jums užsakiau pusryčiams manų košes ir po porciją keptos menkės.

- "Kaša manaja - žizn tumanaja".

Mūsų lageryje buvo valgykla ir virtuvė. Jas aptarnavo trys kaliniai. Kadangi čia maisto negamindavo, o jį atveždavo iš 8-tos šachtos lagerio, tai jų pareiga būdavo išdalyti maistą, suplauti indus ir sutvarkyti patalpas. Tiesa, čia buvo mažytė, kelių asmenų (dabar vadinama seksualinėmis mažumomis) grupelė, kuri dubenelius ir šaukštus, prakaltus skylutėmis, laikė su savimi ir patys juos plovė. Jie ir gyveno atskirai savo kampelyje rusų barake prie pat vachtos. Lageryje dar buvo skalbykla, pirtis ir drabužių sandėlis, vadinamas "kaptiorka". Visa tai aptarnavo dar keturi žmonės. Tiesa, norisi paminėti, kad pirtis buvo ir egzekucijų vieta, kur kaliniai bausdavo prasikaltusius. Per septynis mėnesius, kuriuos praleidau čia, neteko girdėti, kad kas nors apsivogė ar susimušė. Tačiau buvo atvejų, kai pirtyje "numetė ant uodegos" kelis stukačius.

Tvarką ir švarą palaikydavome patys. Mūsų barake pagal eilę kasdien plaudavome grindis ir apsišluodavome aplink baraką. Kartą net patys išsidažėme sienas. Kiti barakai elgėsi panašiai, bet švariausiai buvo užlaikomi mūsų 18-tas lietuvių ir 20-tas ukrainiečių (vakariečių). Išsiunčiamus laiškus nuo liepos pradžios (gavus žinių, kad stukačiai gali laiškais perdavinėti žinias "kūmui" pagal sutartį tikrino lagerio tarybos paskirti trys cenzoriai: ukrainietis, rusas ir vienas iš kunigų lietuvis. Jie laiškus nunešdavo į vachtą. Gautus laiškus ir siuntinius turėjo atsiimti kiekvienas tiesiogiai iš lagerio administracijos cenzoriaus rankų. Du kirpėjus - cirulius" kareiviai kas dešimtą dieną atvesdavo iš 8-tos šachtos

lagerio. Lagerio viršininką kap. Lisiciną visi pažinojo kaip ”atsargų” čekistą, nė karto nebuvusį savame lageryje, bet labai punktualų, 12.00 atsirandantį ant vachtos laiptų, kad paklaustų, ar kas nors nepatenkintas sovietų valdžia? Kada rusiukai, kurių barakas buvo prie pat vachtos, pakviesdavo apsilankyti pas juos ir pažiūrėti, kaip jie gyvena, Lisicinas dažniausiai atsakydavo: ”Žinau, žinau, jūs, norite mane išdulkinti…”.

Apie pietus sargybos bokšteliuose pasipildė po antrą kareivį. Greitai pasirodė ir didelė svita aukštų karininkų. Režimo viršininko įspėti ir kepta žuvimi pavaišinti, kalinių koks pusšimtis mindžikavo ties vachta ”paglazet na bogov iz Moskvy” (pažvelgti į dievus iš Maskvos). Pamatę juos, vieni nusivylę valdžios neišvaizdumu grįžo į barakus, kiti tarpusavyje lažinosi, ar šie pasipūtėliai išdrįs įžengti į lagerį.

Pagaliau visa svita susirinko ant vachtos laiptų. Lisicinas kaip iš tribūnos kreipėsi į kalinius:

- Piliečiai kaliniai, pas mus atvyko iš GULAG'o aukšti valdybos pareigūnai. Jie nori susipažinti su jūsų buitimi, išklausyti jūsų skundų, užduoti keletą klausimų ir pateikti labai svarbius pasiūlymus. ”Prošu liubit i žalovat”(prašau mylėti ir gerbti).

- O jūs ar neužeisite? - kažkas riktelėjo iš minios.

- Žinau, žinau… - nebaigė sakinio lagerio viršininkas ir, maskviečiams ištirpus minioje, jis, lyg kažką blogo nujausdamas, pasiliko savo įprastojoje vietoje. Greitai svečiai buvo įprašyti į čia pat stovintį baraką. Šis barakas, kaip ir kiti statyti nuo Vorkutos lagerių įkūrimo pradžios (Pirmasis Vorkutos lageris tada buvo vadinamas, kaip kartais ir dabar - pirmuoju kilometru), buvo dviejų sekcijų. Vienoje, kurioje pirmiausia apsilankė svečiai, gyveno beveik vieni lietuviai. (Čia E.Laugalys, P.Veverskis ir kiti redagavo ir leido ”Varpą”.) Čekistai buvo sutikti šaltai ir, nors jie stengėsi suregzti bendrą kalbą, iš to nieko neišėjo. Kai Laugalį paklausė, ko jis pageidautų, jis atsakė: ”Mus parvežkit į Lietuvos lagerius, o moteris, invalidus ir ištremtas šeimas grąžinkite namo”. Svečius pasikvietė į antrą sekciją, kurioje gyveno rusai, daugiausia buvę kriminaliniai, gavę papildomas bausmes kaip politiniai - 58 str.: už prižiūrėtojų ar kareivių užmušimą ar už grupinį pabėgimą, kuris prilygo sabotažui.

Jie save laikė ”sąžiningais vagimis”, su lagerio valdžia nebendravo ir su politiniais nekonfliktavo, sakyčiau, 1955 m. sukilime jie buvo mūsų barikadų pusėje.

Į mūsų baraką atėję E.Laugalys ir K.Beržanskas pasikvietė mane ir J.Valaitį. Sakė, kad jie nujaučia kažką negera iš rusiukų pusės. Prašė mane surinkti dvidešimtį peiliais ginkluotų kietų vyrų ir ateiti į jo baraką, o jie eis pas ukrainiečių ir rusų vadus, kvies skubų, lagerio komiteto pasitarimą. Surinkę dešimtį savanorių, nuvykome į kitą lietuvių baraką pas F.Kirvelaitį ir S.Valiukevičių, kurie savo vyrais papildė būrį, ir visi drauge atsidūrėme E.Laugalio barako sekcijoje. Edvardo dar nebuvo, ir aš su Kirvelaičiu nutarėme apsidairyti, kas dedasi gretimoje sekcijoje, ką veikia ”svečiai iš Maskvos”. Už ilgo medinio stalo čiferiavo (gėrė stiprią arbatą) daugiau nei dešimt įraudusių, uniformuotų ir ne, vyrų. Ant viršutinių ištisinių narų du su gitaromis girgždančiais balsais dainavo sarkastišką blatnųjų dainą:

Poj, načelniček, poj,
Ved tvoj nomer pustoj.
....
Daj, načelniček, hotj supu.
On otvečiaet: vot vam zalupu.

Netoli stalo grupelė kalinių pasiėmę bibliją (žargonu - kortas) traukė ”očko”. Kitas šokėjas bacal (šoko) jūreivišką šokį. Dar kitas prikibo prie karininkų įkyriai klausdamas:

- Ar, piliečiai, mėgstate balandą (sriubą)? - Tie linkčioja, kur dėsis. Tas varo toliau - ”Ot balandy krov gustejet, ch… tolstejet” (Nuo balandos kraujas tirštėja, ch… storėja). - ir nučiupęs gitarą dainuoja sriubai odę:

Balanda, balanda, balanda - tiuremnaja otrada.
Balanda, mne lučevo ne nada.
Ty, čiudo iz čudies,
Ty naš delekates, balanda.

Pamatęs mus, man gerai pažįstamas jų vadukas Nikolajus nusivedė mudu su Feliksu į sušilką (rūbų džiovyklą) ir paaiškino, kad jie paėmė

įkaitais visą čekistų svitą. Pareikalavo apkeisti ”baš na baš” juos į lagerio BURe laikomus jų du draugus. Deryboms išleidę lagerio režimo viršininką ir Vorkutos prokurorą. Laukia iš ”asmodėjų” (piktų žmonių) derybų rezultatų.

Mes buvome pasipiktinę matytu blatnųjų elgesiu. Sakėme jam, kad jie pažemino politinio kalinio įvaizdį, kad tokiais savo išsišokimais suteršė visą mūsų lagerio žmonių orumą. Nikolajus mus apramino. Sakė, kad jis tyčiomis liepė žmonėms taip elgtis, jog šie Rusijos likimo kalviai pamatytų, ką iš garbingos, kultūringos, Turgenevo-Tolstojaus rusų tautos nukalė šie asmodėjai. ”Skundėsi” jiems, kad, dėl rusų prievarta tapus blatnais, gėda jam prieš pribaltus ir kitus šio lagerio gyventojus bei įkaitus, kurie dalinai irgi kalti. Pasirodo, tai buvo naivokas, bet savotiškas Nikolajaus propagandinis kovos būdas.

Tuo tarpu tarpduryje pasirodė Laugalys, Veverskis, ukrainietis Salovėjus, rusas Novikovas ir latvis Picelis. Šeimininkas išprašė pašalinius, atsivedė dar tris savo autoritetus ir prasidėjo derybos, tiksliau, priekaištų lavina rusams.

- Kas per čekistiška provokacija? Norite pakartoti 8-tos šachtos lagerio skerdynių variantą? Siekiate ant savo galvų tūkstančio žmonių kraujo? Kodėl nesuderinote savo veiksmų su lagerio komitetu? Ar jūs čia vieni? Tokia anarchija čekistams gera proga iššaudyti vienu kartu pačius aktyviausius šių metų sukilimo dalyvius, artėjančios revoliucijos kadrų fondą! - vienas kitą perrėkdami šaukė Salovėjus, Novikovas ir kiti.

- Stop! Liaukitės mus kaltinę visomis mirtinomis nuodėmėmis. Jūs žinote, kad atsisakiusius darbo, t.y. sustreikavusius kalinius sodino į BURus ir surakinę rankas vedė dirbti į šachtas. Prasidėjus buntui, kada išvarėte administraciją, kai viską lageryje ėmėte į savo rankas ir kada reikalavote politinių tikslų, net utopiškų, mums mažai suprantamų, mes buvome su jumis pirmose sukilimo gretose. Už tai šaudo, teisia ar uždarais kalėjimais baudžia. Vyniokite šiuos įvykius į žodžių vatą: streikas, nepaklusnumas, ”valynka”, šiandieninis mūsų ”draugiškas pasikalbėjimas prie puodelio čiferio” su GULAGo veikėjais, bet esmė glūdi gi veiksmuose. Kai jūs pradėjote sukilimą, ar atsiklausėte mūsų?

Mes su jumis ėjome ranka rankon. 40-toje šachtoje mes drauge ėmėme radijo mazgą. 4-toje kartu vijome streikbrekerius - sukas (”kalės” - vagių atmaina, bendraujanti su lagerio administracija), o po to ir kareivius į vachtą, o 59-tas ”batavikų” lageris, padėjęs mums kovoje? Šiandien mes stengiamės iš BURo ištraukti mūsų draugus, kur vienam iš jų liko sėdėti tik porą mėnesių. Turime žinių, kad į BURą atveš porą dešimčių sukų, kurie bandys juos ”sučinti”, o jei jiems nepavyks, juos papjaus. Matom, kad jūsų ginkluoti vyrai, ”lomom padpojasanyje” (laužtuvais apsijuosę), renkasi čia. Nejaugi už šias įkeistas menkystas, čekistų džiaugsmui, skersime viens kitą? Šaudydami malšins vienus ir kitus. Skelbs, kad 62-jo specypatingojo baudžiamojo lagerio banditai norėjo išsiveržti į Vorkutą, kad viską grobtų, prievartautų ir žudytų. Kol mes vienas kito nesmaugsime ir kol įkaitai bus čia, ČK šaudyti neišdrįs. Mes jums sakome tvirtai - įkaitų nepaleisime.

- Mes čia ne dėl to. Mums reikėjo aiškumo jūsų veiksmuose, - užbaigė susitikimą E.Laugalys.

Laukti ilgai neteko. Vos tik susirinkusiam lagerio komitetui paaiškinome susidariusią padėtį, pasigirdo sirena ir per visus garsiakalbius prasidėjo gąsdinimo vajus. ”Dėmesio, dėmesio! Kalba Vorkutos lagerių viršininkas papulkininkis Popovas. Su SSRS vyriausybe suderinta, jeigu per 30 minučių nebus paleisti banditų pagrobti įkaitai, atidengsime ugnį”.

Spręsti turėjom greitai. Įkaitus reikia grąžinti. Dauguma siūlė bandyti pradėti derybas su valdžia, nes BURe buvo ir mūsų du draugai: Vytautas Vaineikis ir estukas Eduard Rus. Jeigu blatnųjų tikros žinios, kad čia atveža sukas sudoroti vagių, tai apie jų darbelius girdėjome, kaip jie atliko Norilske ir Kingire. Čekistų štampas - numatytus aktyvistus išžudyti, keletą sukų, savanoriškai prisiėmusių kaltę, porai metų nuteisti. Ukrainiečiai buvo už tai, kad įkaitus paleisti iškart. Nutarta pradėti derybas su administracija, nes iš mūsų ankstyvesniojo susitikimo su blatnaisiais buvo aišku, kad jie sieks savo tikslą tvirtai.

Susidariusiai padėčiai valdyti buvo išrinktas kaipo buvęs kariškis Novikovas. Pavaduotojais E.Laugalys ir ukrainietis E.Prišlekas. Šta-

bas veiks pirtyje. Derybininkai I.Uogintas, G.Stepaniuk ir vienas iš blatnųjų. Jeigu padėtis taptų nevaldoma, visi suslepia peilius, savuose barakuose sugula kniūbsti ant grindų, rankas deda ant galvos ir nesipriešina kareiviams. Tris vyrus paskiria saugoti įkaitų, kad blatnieji nebandytų jų žudyti.

Nors viskas vyko greitai, įvykius blatnieji dar pagreitino. Jie atrinko du įkaitus, vieną vietinį, kitą iš Maskvos, parodė sušilkoje pakabintas aštuonias kilpas ir pasakė: ”Jei bus paleistas nors vienas šūvis į lagerį, visi Maskvos svečiai bus pakarti”.

Aplink lagerį kareiviai su prisirištais automatais ir ant šautuvų pamautais durtuvais pagal karininkų komandas vis keitė pozicijas. Sargybos bokšteliuose kulkosvaidininkai, užtaisinėdami savo ginklus, garsiai spragsėjo. Matėsi, kaip ruošiasi psichologinei atakai. Valanda po valandos vis perspėjimai. Po daugelio kartojimų žmogus atbunka ir pasidaro ne taip baugu, nors kinkos ir dreba. Iš kurios pusės atlėks ”šalnaja” (paklydusi) kulka.

Įkaitai valgyt nori ir jų iš baimės perbalę vedai prašo gerti. Išdykėliai kaliniai maišo ”kipiatoką” su nevirintu vandeniu ir girdo svečius, gal šiems paleis vidurius. Jų skrandžiai sveiki, bet nervai visai pašliję. Pasakojo, kad jie visi persipyko tarpusavyje, kaltino viens kitą bloginę kalinių gyvenimą ir stengėsi prisimeilinti pagrobėjams. O kai po valdžios ultimatumo pamatavo vienam iš jų kilpą kaklui, tas ir prileido kelnes. Kitiems nebematavo, nes svečiams liepti po savęs išsikuopti nepatogu, o juos apvalyti zakonikų etiketas neleidžia (nebent seksualinių mažumų atstovams?). Maisto pietums valdžia vis dar nevežė. Taigi ir valgydinti įkaitų kaliniai neturėjo kuo. Vienas blatnujų šmaikštuolis pasiūlė ”naujiesiems kaliniams” parašyti pareiškimus lagerio viršininkui drg. Lisicinui, kad jis leistų jų žmonoms atnešti ”padagrevą” (siuntinius) su ”bacilomis” (žarg. lašiniais, dešra, cukrumi). Kur dingsi, jei sako, reiškia - reikia. Išleidžia dar vieną įkaitą su pareiškimais, tuo rodydami savo abejingumą gąsdinimams ir tvirtumą reikalavimui grąžinti į zoną kalinčius BURe.

Su įkaitais oficialiai elgiamasi korektiškai, nežeminama ir neįžeidi-

nėjama. Bet kaliniai būtų mulkiai, jei nepasinaudotų padėtimi ir aplinkybėmis. Čia veikia ne vien blatnieji, bet ir lagerio komiteto nariai. Jie kiekvieną kviečiasi pokalbiui į lietuvių ir rusų sušilkas. Maskviškius į pirmąją, vietinius į antrąją. Pokalbiuose su GULAGo delegacijos vadovu teko dalyvauti ir man, kaip ir daugeliui iš mūsiškių, kur kiekį žmonių, norėjusių paspoksoti, ribojo džiovyklos talpa ir prie durų stovėjęs Sigitas Valiukevičius.

- Iš kur pas jus toks šėtoniškas noras kankinti, žeminti ir žudyti nieku nekaltus savo valstybės žmones? - kalbėjo Novikovas.

- Jūs, drauge, neteisus. Stalinas gelbėjo mūsų valstybę, kuri po karo buvo ekonomiškai sugriauta, o anarchija visa tai grasino įvykdyti ir politiškai. Rusų mužikas iš prigimties anarchistas, jis pripažįsta tik kumštį. Šalį galėjo išgelbėti tik Šiaurės, Sibiro žemės turtai ir pigios darbo jėgos rankos, vadovaujamos valingo žmogaus galia. Kaip tai padaryti stingant elementariausių buities ir maisto produktų? Kaip ir kuo nukreipti žmonių mases darbui į neapgyventus šalies rajonus, turtingus neišpasakytais

Vychorevkoje J.Vaičiūnas, E.Svilainis, J.Eidukevičius su draugais.

turtais, galinčiais išgelbėti valstybės gyvastį. Taip, buvo teisingumo pažeidimas, bet kitos alternatyvos nebuvo. Kuomet juodžemio centrinių rajonų žmonės mirė badu, armija ir lageriai buvo aprūpinami kasdieniniu maisto daviniu. Armija, kad apsaugotų valstybę, lageriai - kad atkurtų šalies ūkį.

- Netiesą kalbate, pilieti pulkininke, - pertraukė E.Laugalys. - Aš iš SSRS okupuotos Lietuvos Vorkutoje nuo pat karo pabaigos kenčiau šaltį, badą, dėvėjau tuos pačius šlapius rūbus šachtoje ir barake, medicinos jokios: nušalusį kojos pirštą kalinys ginekologas nupjovė man paprastu pjūkleliu. Banditai, kuriuos skatino ir palaikė lagerio valdžia, atimdavo paskutinį duonos kąsnį, o sadistiškas konvojus pakeliui iš darbo guldydavo į balas, nepaklususius nušaudavo. 1953 jūsų prokurorai ir generolai iššaudė lagerį vien dėl to, kad šis nesipriešindamas reikalavo teisybės.

- Vargas Rusijai ir jos vaikams, jei jie pasirinko komunizmą, kuris neteisybę grindžia būtinybe - pasakė Novikovas ir pakilęs nuo stalo išėjo lauk. Su juo ir kiti. Įkaitą prijungė prie kitų.

Rusiukams sekėsi geriau. Jie taip prigąsdino vietinius lagerio "kūmus", kad vienas iš jų išdavė tris stukačius: du rusus ir vieną ukrainietį. Suvedė juos į akistatą, ir pastarieji prisipažino. Ukrainietį atidavė ukrainiečių teismui. Ką šie nusprendė nežinau, o kitus du greitai nuteisė rusų karo lauko teismas ir įvykdė nuosprendį pirtyje. Vieną "pasodino ant uodegos" du kartus, kitą tris. Manau, kad šie tapo invalidais.

Pagaliau, kviesdami derybininkus į vachtą, garsiakalbiai paskelbė paliaubas. Šie, I.Uogintas, G.Stepaniukas, mano anksčiau minėtas blatnųjų autoritetas Nikolajus ir vienas iš įkaitų su baltu audeklu rankose pranyko vachtos prieangio duryse. Prabėgo valanda, trunkanti amžių , derybininkai vis nesirodė. Staiga kareiviai pasitraukia nuo lagerio, iš sargybos bokštelių nulipa kulkosvaidininkai, palikdami po vieną karį. Vachtos duryse pasirodo mūsų gerai žinomas kupriukas, kuris buvo laikomas BURe ir kuriam buvo kurpiama byla už pasikėsinimą prieš Vorkutos prokurorą. Grįžę derybininkai papasakojo susitikimo eigą. Pasirodo, kad visi buvę BURe jau užvakar išvežti į uždarus kalėjimus.

Du, V. Vaineikį ir E.Rus - į Vladimirą, o kitus į Starają Russ. Pats Vorkutos viršininkas parodė popierius ir tai patvirtino iš BURo atvestas kupriukas. Viršininkas davė žodį, kad už šį incidentą nieko nebaus, jeigu įkaitams nebus pakenkta.

Įkaitus paleido. Po dešimties minučių minėtame barake vėl pasirodė mums jau pažįstamas GULAGo delegacijos vadovas, kuris kvietė susiprasti ir sutikti važiuoti į kitus Vorkutos lagerius dirbti. Sakė, Vyriausybė svarsto bylų peržiūrėjimą. Dėkojo už korektiškumą, dabar jis supratęs kalinio gyvenimą.

Prie manęs priėjo buvęs bėglys, blatnųjų autoritetas Nikolajus ir, paspaudęs man ranką tarė:

- Ačiū, Edik, už paramą. ”Užrišu” savo praeitį. Aš su jumis, ”fašistai”, ir patikėk, daugiau šiuo vardu jūsų nebevadinsiu. Matai, kaip tikrieji GULAGo fašistai krauna į kelnes ir traukiasi. Ar neskambus buvo mano, ne, MŪSŲ paskutinis sukilimo akordas?

Praėjom mes drauge Vladimirą (1956), Vorkutą (1957), Taišeto lagerius (1960) ir po metų vėl kartu spece Nr.10 Mordovijoje, tik gretimoje kameroje. Pavasarį, kai atšilo molis, mus kasdien išvesdavo gaminti plytų. Kartą, baigiant darbą, pasigirdo automatų serijos. Du kaliniai išmetė iš savivarčio kabinos vairuotoją ir mašina, išgriovę plytinės vartus, spruko į laisvę. Gaila, mašina užspringo ir vienas bėglys nėrė per kelią į mišką. Pasaloje gulėję kareiviai galėjo kalinį sulaikyti, bet už nušautą duoda 10 dienų atostogų. Ką reiškia vienas prie 100 milijonų komunistinės sistemos išžudytų žmonių? Statistika.

Atpažinimui atvedę kartu su bėgliu buvusius vienoje kameroje Vytautą Rutkauską ir Petrą Paulaitį, šie patvirtino, kad tai Nikolajus, kuriam šūvis ir gurkšnelis laisvės buvo paskutinis Jo gyvenimo akordas.

Greitai po įvykių 8-je šachtoje ištuštino mūsų 62-ojo lagerio izoliatorių, išveždami politinius kalinius, tarp jų ir V.Vaineikį, o jų vietoje atvežė kriminalinius. Netrukus atėjo ir mūsų eilė. Atrinko 47, susodino į traukinį-kalėjimą ir nudardėjom žemyn į ”materiką” (žemyną).

Dar po poros savaičių ”supakavo” likusius į traukinio ešaloną ir išvežė į Taišeto Ozerlago lagerius, tiksliau - prie Bratsko į Anziobą.

Persiuntimo kalėjimas - Kotlasas

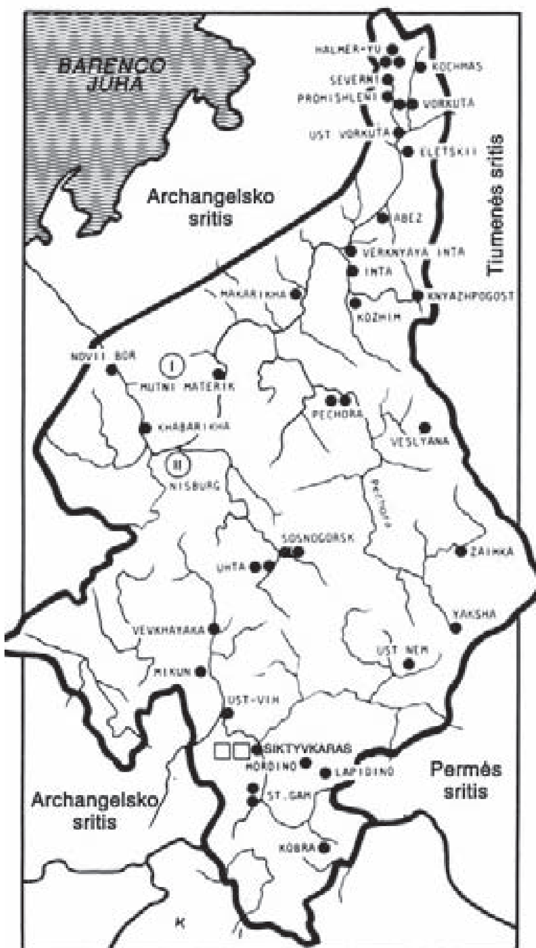
Kotlasas. Konvojus ir šunys. Mašinos - ”voronokai” su užrašais: CHLEB - lietuviškai Duona. Visa tai mūsų nestebina, tik - užrašas. Kam tas maskaradas? Mums, čekistams ar vietiniams gyventojams, anksčiau buvusiems kaliniams? Keista partijos ar Chruščiovo konspiracija? Duonos mašinos erdvios, talpina po 15 žmonių, po du konvojus ir vieną šunį. Per aptriušusį, medinį kalinių persiuntimo miestą duobėtu, nuo purvo pažliugusiu keliu atkrato į kalėjimą.

Pora koridorių ir erdvi salė pašvinkusi nuo žmonių prakaito, o gal tik specifinio kvapo, kuriuo dvokia visi sovietų kalėjimai ir areštinės. Daug medinių stalų, apkaltų aliuminio lakštais, o už jų po vieną mėlyną ”robą” - aprengtų, kratai pasirengusių prižiūrėtojų. Visa matyta, patirta, ne naujiena. Tačiau akys ieško prižiūrėtojo, kuris būtų žioplesnis ar žmogiškesnis, kuris ne taip stropiai vykdo pareigas. Kiekvienas kalinys kažką turi, kas gali užkliūti ”šmonščikui” (tikrintojui). O tie turi kažkokį šuns ”x” jausmą ir suranda. Kaliniai irgi turi slėpinių ir savo ”y” nuojautų, kurios išsaugo nuo praradimų. Taip ir vyksta vaikiškas policininkų ir vagių žaidimas: vieni ieško, kiti slepia. Išlošia tai vieni, tai kiti. Rizika beveik visuomet susieta su viltimi.

Leitenantas raudonu raiščiu, skaitydamas kalinių bylas, kviečia pavardėmis ir nurodo prie kurio stalo eiti. Čia naujovė. Ankščiau patys kaliniai rinkdavosi. Krato nuodugniai. Randa paslėptus pinigus, skutimosi peiliukus, adatas ir atima net pieštukus. Pas vieną estuką aptiko knygos nugarėlėje moterišką laikrodėlį. Leitenantas savininką iškart ”supakavo” kažkur išvesdamas. Lietuviai labai bijojo dėl Justo Šilino, kurio lagamine po antru dugnu buvo suslėpti apie 15 peilių. Jie buvo skirti apsigynimui nuo vagių, nes po skerdynių 8-oje šachtoje iš jų buvo galima tikėtis įvairių netikėtumų. Aš, Vincas Korsakas, Jonas Valaitis ir dar kažkas buvome prieš peilių vežimą, bet kiti už, ypač, kad Justas visą atsakomybę ėmėsi sau. Dabar, žiūrėdami kaip krato Justo daiktus, drebėjome iš baimės ne dėl to, kad prispaustas išduos, kieno šie ginklai, bet už tokį arsenalą gali būti nubaustas 10-ties metų uždaro kalėjimo. Panašus atvejis

buvo su ukrainiečiu Vorkutos 7-oje šachtoje. Visi lengviau atsiduso, kai prižiūrėtojas yla pabandęs pradurti lagamino šonus ir dugną, krumpliu pabarškinęs dangtį, pastūmė jį šalin: atseit švarus.

Iškvietė Joną Valaitį, tas priėjo prie atsilaisvinusio šmonščiko, bet šmono (kratos) nedarė. Pasirodęs kapitonas nusivedė Joną į kitą patalpą. Visus iškratytus išvedė, o likusius - Eugenijų Prišliaką, Germaną Stepaniuką, Adomą Bagdoną, rusą Viktorą, Teodorą Kilikevičių ir galų gale mane išdalino į įvairius kabinetus.

Komijos Autonominė respublika

Pailgame kalėjimo režimo viršininko kabinete už masyvaus ąžuolinio stalo sėdėjo jau paminėtas kapitonas, virš jo kabojo įžvalgusis Feliksas Edmundovičius. Už kito stalo sėdėjęs viršila liepė nusirengti nuogai, išdėlioti savo daiktus, tris kartus pritūpti ir, nieko įtartino neradęs, išsėlino iš kabineto. Kapitonas pakvietė prie stalo prisėsti ir pradėjo klausinėti už ką sėdžiu, ar kas nesiruošia bėgti, kaip to-

liau manau gyventi, gal jau nusibodo šiauštis prieš sovietų valdžią. Matau - tempia laiką. Vis žvilgčioja į laikrodį.

- Viršininke, ko jums iš manęs reikia?

- Nieko. Manau, kad tau dar daug laiko liko sėdėti, sakau, paįvairinsiu.

Kalba nesirišo. Pasiknaisiojęs 15 minučių, mane su prižiūrėtoju išsiuntė į kamerą.

Kamera didelė, pritaikyta stambiems etapams. Po šmono operacijos visas Vorkutos kontingentas, išskyrus T.Kilikevičių ir estuką, buvo vietoje. Paklausiau tų, kuriuos tardė personaliai, visi pasakojo panašiai, tik pokalbius rengė skirtingi viršininkai. Pagaliau atbogino ir du likusius.

Po gero pusvalandžio pro duris įvirto apie 50 išblyškusių, suvytusių, gana senyvo amžiaus žmonių. Pradžioje tylūs, drovūs, sužinoję, kad kameroje politiniai, prašneko pilnu balsu. Pasirodo, tai politiniai, teisti iki gyvos galvos ar po 25 metus uždaro kalėjimo iš Aleksandrovsko "centralo". (Šis kalėjimas, kaipo kalinių persiuntimo punktas, tremiant juos į Sachaliną, buvo pastatytas 18-jame amžiuje. Jis buvo įkurdintas 70 km nuo Irkutsko. Jame 1917 m. kalėjo F.Dzeržinskis. Įrengiant Bratsko HES 50-ųjų metų gale jis buvo užtvindytas.). Jie buvo taip izoliuoti, kad tik neseniai sužinoję, jog Stalinas padvėsė, o lageriuose vykusiais sukilimais negalėjo patikėti. Kamera ūžė kaip didelis bičių avilys. Kai vieni aiksėjo, kiti viens kitą pertraukdami mėtė naujienas, mane susiradęs Valaitis pakvietė užlipti ant viršutinių narų. Ten jau laukė Vladas Šiška ir T.Kilikevičius, kuris papasakojo, kas su juo atsitiko prieš valandą.

Kratai jį atvedė tiesiai į kalėjimo viršininko kabinetą. Ten laukė trys civiliai vyriškiai. Kratos nedarė.

- Sveikas, Tadai, sunku tave ir kitus sugauti, mes Vorkutoje, o jie Kotlase, - prabilo ilgšis lietuviškai. - Kalbėkime rusiškai. Kiti nesupras, užpyks.

- Sveikas, Teodor Batkovičiau, mes tave pasivijome su džiugia žinia. Tau sovietų valdžia sumažino bausmę ir po pusės metų, jeigu klausysi mūsų, būsi su savo mylimąja ir toliau darbuosies sovietinės tėvynės labui…

- ”A pagony zalotyje”, - uždainavo ilgšis. (Auksiniai antpečiai).

- Bus ir antpečiai, ir daug kitko, jeigu būsi savarankiškesnis ir aktyvesnis kovoje su nacionalistais. Tiesa, kiek tave stebėjome, turi daug skrupulų savo buvusiems draugeliams ir pražiopsojai jų surengtą volynką (sąmyšį), bet, ačiū tau, pasikasimo tunelis buvo surastas ir banditai pabėgti nesugebėjo. (Apie pasikasimą rašiau savo knygos I-oje dalyje, kaip buvo už nosies vedžioti čekistai.) Gaila, kad nesužinojai, kas ruošėsi tam pabėgimui. Gal Valaitis ar Burokas? Valaitis amžinas bėglys, labai užkietėjęs antisovietikas, atgiedotas banditas, kiek žinome, nemažai prisidėjęs prie volynkos, o Burokas mažabausmis, bėgti jam nevertėtų, nors kas jį žino, fanatikas, sumaniai valdomas nacionalistų autoritetų, daug bėdų pridaręs Vorkutos lagerių administracijai. Kitais metais ruošiama

1955 metų Vorkutos sukilėliai, atvežti į Taišetą. Šilgalis, K.Mickus, M.Starkus, J.Kukšta, V.Gvaizdaitis, J.Pugačiauskas, A.Gaidys, Gimbutis, K.Jazdauskas, S.Butkus, S.Verikas, A.Kaulius, B.Taluntis, Krikščiūnas, Bulota, Brukštas, P.Vyturys, B.Dabravolskis, I.Uogintas, R.Prušinskas, Uslė, Matulaitis, K.Dargys, Varanauskas, P.Strumyla, M.Martinaitis, Balčiukonis, A.Maldžiukas, A.Kudukis, P.Buslavičius, K.Viskantas, J.Beniušis, Mikita.

didelė amnestija, valstybinių nusikaltėlių bylų peržiūrėjimas, šie minėti tipai atsitiktinai gali atsirasti laisvėje. Kas jų galvose, kaip jie gali pakenkti taikiems sovietiniams piliečiams? Jiems čekistai turi ir savų sąskaitų. Teodor, kaip tavo tėvavardis? Be to, šie pavojingi nusikaltėliai atsitiktinai gali sužinoti apie tavo bendradarbiavimą su mumis… - čekistas pakilo, priartino savo mordą prie Tado ir kaip suokalbininkas tyliai tęsė toliau. - Teodor Batkovičiau, mes savų neišduodam, padaryk paslaugą mums, mes tau. Kai pasiliuosuosi, mes duosime puikią charakteristiką ir pasiųsime mokytis į žvalgybos mokyklas, baigęs turėsi progos pakeliauti po visą pasaulį. Visos praeities kaltės bus tau atleistos, tėvynei darbą dirbsime kartu. Planas bus toks. Atvestas į kamerą parodysi pažymą, kad bausmė tau sumažinta. Apsipratęs su situacija kameroje, tu pasikviesi Valaitį ir Buroką pasivaikščioti po kamerą, kad pasidalytumei savo planais ateityje. Kuomet būsite greta durų, jos atsidarys ir įėjęs korpusinis pradės prie tavęs kibti ir įžeidinėti. Tu jam ranka skelsi į veidą. Tave bandys prižiūrėtojai sučiupti ir, kaip įprasta, kaliniai gins. Už durų bus pasitelktas reikiamas kiekis karių, kurie iškart susems numatytus asmenis ir kitus išsišokėlius. Jus sumesime valandai kitai į karcerį ir išsiaiškinę uždarysime į kitą mažesnę kamerą. Kadangi jūsų etapas į Vladimiro uždarą kalėjimą yra sąjunginis ir stolypinai (kalinių vagonai) rytoj vakarui bus paduoti, laiko turime labai mažai. Į jūsų kamerą bus įleisti du mūsų žmonės, kurie suvaidins sukas (vagis-kales). Vienas jų tave pamatęs sušuks: ”Fašiste, tu užmušei mano draugą!” ir ištraukęs peilį bandys tau smogti į krutinę. Tu išmuši peilį ir pakėlęs jį smogsi kitam. Šis nukris. Nesibaimink, jie bus aprengti neperšaunamomis liemenėmis. Sąmyšio metu peilį pakišk po Valaičio ar Buroko guoliu. Kaip būna paprastai, kaltę prisiima kaliniai, turintys dideles bausmes. Manau, kad tai padarys Valaitis. Bet, kaip beįvyktų, mes liudininkus turėsime ir tavo dalyvavimas bus baigtas. Šie niekadėjai bus aprūpinti po červoncą (po dešimkę). Tu pabuvosi kokį mėnesį Vladimiro kalėjime, vėliau Taišeto lageriuos kitais metais - kaip susitarėme. Vladimiras, brolyti, kaip musulmonams Meka. Tai titulas - Chadži. Autoritetas ir pasitikėjimas tarp nacionalistų tau užtikrintas, aišku, ir tarp čekistų. Siūlau sutikti.

- Bijau, čia mirties ar gyvybės klausimas.

- Tadai, pagalvok 10 minučių. Kitos išeities tau nėra. Nuo Vorkutos pasikasimo visi jie - tavo ir mūsų priešai, - kalbėjo ilgšis lietuviškai.

- Matau, kad neturiu kitos išeities. Sutinku, - atsidusęs, vaidindamas susijaudinusį, pralemeno Teodoras, o viduje nusijuokė: ”Niekšai, jūs mažai pažįstate Lietuvos patriotus. Nėra padėties be išeities”.

- Na ir pakliuvome į zavaruchą (painiavą), - po ilgo tylėjimo prabilo Vladas. - Čia ne Vorkutos dievuko gen. Derevenkos išmonė, čia - sąjunginė. Jie nemėgsta pralaimėti, o pralaimėjus keršija ilgai ir žiauriai. Jiems reikia jūsų galvų, o vėliau pakiš ir Tadą po mašinka (įvykdys provokaciją). Aš dar pavasarį prieš streiko pradžią sakiau Vaineikiui: ”Neikime su velniu obuoliauti”, štai ir turi velnias terbą su jūsų trijų galvomis. Bet ”posle draki kulakami ne mašet”(pasibaigus muštynėms kumščiais nesišvaistoma.). Tadui atsisakius padėti čekistams, mes prarastume tik jo galvą, o gal ir jos neatiduosime. Kol jos dar mūsų, mąstykime. Strategai prisistrategino ant savo galvų, galvokite kaip išnešti sveikas subines. Broliai, nepykite, aš jūsų nekaltinu, aš tik taip, nes jūsų galvas vertinu daugiau, kaip savąją.

- Vladai, turiu tau priminti, kad Tado tuometinė operacija ruošiant streiką Vorkutoje išgelbėjo daugelį galvų ir vieną kitą galvą kalinių didvyriškoje kovoje galima nurašyti į tikslinius nuostolius. Nelaidok mūsų, mes dar gyvi: Dievas padės - kiaulės nesuės. Mes turime sujaukti čekistų kortas. Reikia išjungti Tadą iš jų plano.

- Kaip? - pertraukė mane Tadas.

- Po geros valandos su vežimėliu atveš vakarienę. Aš prikibsiu prie prižiūrėtojo, kad maistas labai blogas, jis ką nors man ironiškai atsakys ir aš jam trenksiu į marmūzę. Mane į karcerį. Tadui aplinkybės pasikeitė, jis nežino ką daryti. Smok priešui pirmas, - užbaigiau.

- Maloletkos (piemengaliai), ša! Čekistai numatė, kad aš prisiimsiu kaltę sau, tegu pasidžiaugia savo nuovokumu. Edva, tu lįsk po narais ir lindėk kaip pelytė, o su Tadu - per kilometrą. Rytoj veiksime pagal aplinkybes.

Vakarienė. Po įtempto nežinios laukimo durys kaip niekad girgždė-

damos atsidaro. Per neatsargumą iš maisto dalytojo rankų iškritę aliumininai bliūdeliai išgąsdino mane lyg kalnų griūtis.

Pagaliau Jonas Valaitis, berniokas iš Suvalkijos lygumų, Marijampolės gimnazistas, Lietuvos partizanas - Viesulas, 1955m. visos Vorkutos streiko komiteto narys, su bliūduku rankose pirmoje eilėje laukia, kada gi jam įpils kilkių pachliobkos (buizos). Įvykis klostosi kaip sulėtintame filme. Lėtai prisipildo dubenėlis, dar lėčiau Jonas jį kelia prie nosies ir staiga, surikęs ”mėšlas”, sviedžia prižiūrėtojui į krūtinę. Visi netenka amo. Netoliese stovėję kareiviai stveria Joną už rankų ir, vos neapvertę katilo, išvelka tvarkos pažeidėją iš kameros.

Vakare turėjome atlaikyti Aleksandrovo kalinių antplūdį. Įvykis su Jonu ir Vorkutos streikai juos visus išmušė iš koto. Kas čia darosi, pasaulio galas ar dar blogiau - Sovietų Sąjungos agonija? Kas mes tokie: iš mėnulio iškritę ar supermenai, nebijantys mirties, nemalonumų ir net prižiūrėtojų. Jie patys mirties nebebijo, jie jau buvo peržengę šią ribą kelis kartus, bet nebijoti kalėjimo dievo - prižiūrėtojo? Kaliniui - peržengta suvokimo riba.

1863 m. sukilėlio ainis Limiežius

Alfonsas Čijunskas man pristato aukštą, sukumpusį, išblyškusio veido vyriškį.

- Edvardai, susipažink, čia lietuvis iš Aleksandrovo etapo.

- Limiežius iš Šiaulių gubernijos. Lietuviškai niekada nemokėjau, bet iš senelio žinau, kad mes ištremti iš Lietuvos. Jis pasakojo, jog buvo didelis karas su caru. Pakliuvo į nelaisvę ir buvo atiduotas į rekrūtus. Kariavo Kaukaze su kalniečiais, buvo sužeistas ir vėl pateko į nelaisvę. Po metų pabėgo, bet gubernatorius į tėvynę neleido. Jį išsiuntė į Novorosijską. Čia vedė. Čia gimė mano tėvas ir aš. Po revoliucijos, bado metu bandėme susirasti gimines Lietuvoje, bet viskas buvo veltui, o ir motina kazokė, prisiklausiusi kokie aršūs litvinai, bijojo leistis į nežinomą kelionę. Raudonieji suvarė baltuosius į Juodąją jūrą. Aš baigiau aukštuosius mokslus raudonu diplomu, įstojau į bolševikų partiją ir gavau aukštą vietą Maskvoje, vienoje iš dabar vadinamųjų ministerijų - uostų statyboje. Kartą UGPU vadovas Ježovas, kurį savo laiku neblogai pažinojau, pasikvietė pas save. Čia jau radau kelis pažįstamus aukštus lietuvius karininkus: Putną, Uborevičių ir dešimt civilių. Po minutės į didingą kabinetą be ceremonijų įvirto maršalas Tuchačevskis. Ježovas memliojo apie pusvalandį ir nieko suprantamo nepasakė. Tuomet jį grubiai nutraukė maršalas, kas labai nepatiko gepeušninkui, bet Tuchačevskis į tai nekreipė dėmesio: ”Draugai, nevyniosiu į vatą, ponų Lietuva visai pametė saiką. Nebesiskaito su savo didžiosiomis kaimynėmis ir nenori suprasti šiuolaikinės Europos dvasios. Gaila, bet ir mūsų proletariniai pribaltų nacionalai taip pat akli. Europa turi priklausyti proletarams: bolševikinei Sąjungai ir socialistinei Vokietijai. Visi kapitalistai - į Ameriką! Kadangi Lietuva greitu laiku taps SSRS dalimi, noriu turėti SAVO patikimą komandą, kuri vykdytų nuosaikią SSRS politiką. Jūsų pareiga - išmokti nors pusėtinai lietuvių kalbą, orientuotis pasaulinėje politikoje, nenukrypti nuo ideologijos - proletariato diktatūros, tikėti mūsų vadu - didžiuoju Stalinu ir vykdyti mano visus nurodymus”. Tuchačevskis atsistojo ir su niekuo neatsisveikinęs išėjo. ”Krutoj” (kietas), - išleisdamas tepasakė

Ježovas. Uborevičius penketą iš mūsų nusivedė į restorano atskirą kabiną ir supažindinęs su vienu, kurio nepažinojau, tarė: ”Stalinas pavedė Tuchačevskiui, kad aš jam pristatyčiau patikimus, sovietinius darbuotojus, atsidavusius proletariato idėjoms, kilusius iš Lietuvos. Aš jus pažįstu, kaip teisingus ir sąžiningus žmones, todėl dabar nieko neslėpsiu nuo savo kraštiečių. Pabaltijo buferinių valstybių nebeliks, jos bus prijungtos prie SSRS. Mūsų vargšė lietuvių liaudis, išsekinta lenkų ponų, iškankinta caro sibiruose, vėl greičiausiai paklius į fanatikų rankas. Aš tikiu, jūs nenorite, kad už beprasmį priešinimąsi pasaulinio kosmopolitų suokalbiui išnyktų mūsų giminės ir lietuvių liaudis. Europoje ir Afrikoje liks tik penkios valstybės. Baisus nusikaltimas, bet šiandien pagal mūsų internacionalą: ”nei dievas, caras, nei galiūnas…” Ruoškitės ir ruoškite kitus pergyventi šį baisų laikotarpį”. Penkiese tądien prisiekėme gyventi ir dirbti mūsų tėvų žemei - Lietuvai.

Įsijaučiau į Limiežiaus pasakojimą. Bėgo metai. Pagal Senąjį Testamentą Ježovas paskerdė milijonus aukų Stalinui, apšlakstydamas krauju bolševikų galvas, kad jos būtų dar bukesnės ir ištikimesnės komunistinės idėjoms, Lenino ir Stalino reikalui. Buvo paaukoti komunizmo puoselėtojai ir gynėjai, Kominterno veikėjai, komunistai-internacionalistai ir bolševikiniai pribaltai. Ant šėtono altoriaus buvo atnašautos Tuchačevskio, Putnos, Uborevičiaus galvos su jų paskutiniais žodžiais: ”Už Didįjį Staliną!” Įdomu būtų žvilgterėti į ”Didžiojo” mažąją ”dūšią”, kai jo vyriausiasis aukotojas ir paškudnikas Ježovas ant lėkštelės paaukojo savąją, perduodamas ježovskije perčatki (gervuogių pirštines) savo pasekėjui Berijai?

- O kaip toliau? - paklausiau.

- Anuos dalyvius sušaudė visus, išskyrus keturis. Dabar trys Lietuvoje - užima aukštus postus, o ketvirtas štai čia.

- O kodėl jūs čia?

- Kodėl nesušaudė? Todėl, kad Uborevičius mūsų neišdavė. Buvome po kalpoku. Kai Pabaltijį prijungė, mūsų į Lietuvą nesiuntė. Prasidėjus karui, aš buvau komandiruotas į Novorosijsko uostą. Artėjant čia vokiečiams man buvo pavesta uostą paruošti sunaikinimui, bet staigus

priešo puolimas to padaryti neleido. Kaip ir daugelis, tada pakliuvau į nelaisvę. Tardė Abvero tardytojas nuo Memelio. Kai aš viską nuoširdžiai pasisakiau ir iš kur kilęs, jis patarė niekam iš vokiečių administracijos nepasisakyti, kad buvau partijos nariu ir kaip specialistui pasiūlė tapti Novorosijsko uosto vyriausiuoju inžinieriumi. Kitos išeities nebuvo: mirtis ar siūlomos pareigos. Pasirinkau palankesnį variantą. Užkaukazės frontas priartėjo prie miesto. Netoliese sovietų desantas užėmė nedidelį placdarmą, dabar vadinamą ”Mažąja Žeme”. Mieste sovietų pogrindininkai pradėjo diversijas. Gestapas uoste perėmė valdžią ir sužinoję, kad aš buvau partietis, nušalino nuo pareigų. Įtarimai, tardymai. Anksčiau paminėtas Abvero karininkas pasiūlė darbą Memelyje. Pakeliui Ukrainoje ešeloną su įranga ir sovietų belaisviais raudonieji partizanai susprogdino. Likę gyvi buvome mobilizuoti į partizanų

Alfonsas Čijunskis, Edvardas Burokas, Agota Zagreckienė, Bronė Burokienė Ukmergėje, Antakalnio g. 29.

junginį. Svetima pavarde užbaigiau karą Prahoje. Iki 1946 m.dirbau Baltarusijos karo žinyboje. Sužinojęs, kad mūsų ”suokalbininkai” gyvena ir dirba Vilniuje, susitikau su jais. Iš NKVD darbuotojo sužinojau, kad esu paieškomas, todėl grįžęs pradėjau rūpintis patekti tolimesnei tarnybai į Berlyną. Čia SMERŠ’as mane ir surado. Tribunolas nuteisė sušaudyti. Paprašiau malonės, pasigailėjo - pakeitė iki gyvos galvos uždaro kalėjimo.

- Kodekse tokios bausmės nėra, - įsiterpė Alfonsas.

- Skaityk nuosprendį. Matai juodą ant balto, patvirtintą herbiniu antspaudu. Pačiupinėk, netikintis Tomai. Jūs dar daug ko nežinote, - piktinosi abejonėmis Limiežius. - Vyruti, - kreipdamasis į mane tęsė toliau, - jau šįmet išleido į savo tėvynes vokiečius, lenkus, japonus ir visus kitų valstybių piliečius, manau, kad greitai išleis ir lietuvius. Prašau jūsų, nepamirškite ir manęs, nes aš čia užlūšiu. Ir ne todėl, kad to bijau, o kad noriu gulėti savo tėvų žemėje. Aš parašysiu Šiaulių gubernijoje giminių adresą, gal jie pasistengs išsirūpinti man Lietuvos pilietybę, o jei ne, gal galės padėti Maniušis iš Vilniaus, nes jis žino mano golgotines odisėjas.

Limiežiaus svajos apie greitą Lenkijos tipo Lietuvos respubliką išnyko kartu su juo, bet jo nepažįstamos tėvynės Lietuvos idealas, jo vaizdinys, jo inteligentiškumas ir net jo pavardė visada iškyla prieš mane, kai atmintyje praveriu anų metų Kotlaso kalėjimo duris. Tada apima kažkoks kaltės jausmas sau ir visam pasauliui, kad mes visi per lėtai kovojome ar dirbome, kad padėtume pagal Evangeliją vienam iš milijonų tų ”mažutėlių”, kurių vienas iš jų, Limiežiaus žodžiais tariant, užlūžo kažkuriame Vladimiro ”centralo” kazemate. 1957 m. sugrįžęs į Lietuvą Šiauliuose teiravausi apie šią pavardę, o vėliau 1966 m. Maniušio teiravosi pastarojo pažįstamas, bet šis nusišluostė Piloto abrūsu, atseit, nei matęs, nei girdėjęs.

Kotlase ”zagaraem” (kaitinamės) jau savaitė. Iš kameros vieni išvyksta, kitais vėl pasipildo. Tik Vorkutos ir Aleksandrovo kaliniai tie patys. Paprastai etapai kasdien: į rytus, į šiaurę, į pietus, į nežinią. Kaliniams - nė motais, viršininkas žino ką daryti, jis laikraščius skaito. Posakis gal pasenęs, dabar kaliniai daugiau skaito ir yra išmokę skaityti tarp eilučių

bet kokį į jų rankas pakliuvusį laikraštį, tačiau sprendžia visgi visas jų problemas viršininkas, net ir laikraščio. Kamera dūzgia, atseit, dirba. Vieni su triukšmu ”muša” ožį - domino, solidesni matuoja šachmatais, o sirgaliai tąsosi už krūtų. Jaunesnieji su šauksmais ir plaštakų smūgio garsais vanoja čiakardą (žaidimas - atspėk). Dar kiti pasakoja savo būtus ir nebūtus nuotykius, dėl neįtikėtinų prieinama net iki peštynių. Norisi ir man padūkti su jaunesniaisiais, bet turiu atrodyti rimtas esąs, nes de facto, kol nėra Valaičio, tvarkau mūsiškių reikalus, de jure - LLKS. Prieš dvejus metus Vorkutoje buvau vadinamas Velnio vaiku, dabar - Seniu. Nelabai patinka šios pravardės ir ypač pastaroji, bet gal aš pats kaltas, užsiauginau ryžą (rudą) barzdą. Man visada buvo malonu, kai tikras, įžymus partizanas Povilas Zagreckas - Ąžuolas kreipdavosi: Edva ar Vaike.

Mėgstu skaityti knygas. Prieš areštą turėjau didelę biblioteką. Tiesą sakant, didesnė pusė knygų buvo mano bendrabylio Viliaus Vagonio. Jis jas buvo man palikęs saugoti išvykdamas į Rusiją. Dabar aš jų turiu dar daugiau, tai gyvos knygos. Jos dar įdomesnės. Visi jas siūlo: ”Imkite ir

Laisvės kovotojai Intoje. M.Gudonis, A.Sabaliauskas ir kiti.

skaitykite." Būtų nuodėmė tuo nepasinaudoti. Jos yra įvairios: storos ir plonos, susidėvėjusios - jau girdėtos ir visai naujos - terra incognita. Vienos paprastos, tik sausi gyvenimo faktai, kitos literatūriškai išdabintos su filosofiniais prieskoniais. Nuo vienų negali pasitraukti, nuo kitų vaikščiodamas gali užmigti. Yra ir tokių, kurių klausytum ir klausytum… Kiekviena tokia knyga turi du pavidalus: kitiems ir sau. Kitiems, jei jai yra nuotaika, skaityk kada panorėjęs, o tą, kuri sau, gali pradėti vartyti, kai įgyji pasitikėjimo. Įdomios tos gyvosios knygos: būna jose, net "sau", tuščių lapų, kuriuos reikia sugebėti užsipildyti pačiam skaitytojui.

Vieną vakarą prisiklausius tokių knygų, kurių niekur kitur nebuvau sutikęs, mąsčiau ir lyginau su savuoju gyvenimu. Mano dvidešimt dvejų metų surašyta gyvenimo knyga, pasirodo, tik mokyklinis sąsiuvinėlis palyginti su enciklopedija, kurią užpildė šie suvargę, iškankinti sovietiniai kaliniai. Kaip gali žmogus atlaikyti tokius, žemiau juostos likimo smogtus skaudžius smūgius ir likti pajėgiu, tikinčiu savąja tiesa kovotoju.

Laisvės kovotojai Intoje. M.Gudonis, A.Sabaliauskas ir kiti.

Prūsas, nacionalsocialistas, bolševikas Ivanas Ivanovičius

- Vyruti, ar galima užšokti pas tave ant narų? - pažadino iš mąstymo kokių 60-ties metų, bet labai guvus senukas. Aš jį buvau jau seniai pastebėjęs ir iš kitų aleksandroviškių buvau girdėjęs, kad jis yra labai įdomus, norėjau su juo pasikalbėti, bet jį visada atakavo smalsuoliai arba jis, atsiskyręs narų kamputyje, kalbėjosi su kitu pasauliu. - Johan, vadink mane Ivan Ivanovičium, teistas uždaro kalėjimo iki mano ir bolševikų gyvos galvos, bet jie ne dievai ir nežino, kad jau kitais metais aš būsiu laisvėje… Kokia skaisti ir spalvinga tavo aura. Norėjau vakar su tavim susipažinti, bet tu vis apsupty, vis reikalai. Be reikalo tu viską taip į širdį imi: ”Čelovek predpolagaet, Bog raspolagaet” (žmogus numato, Dievas nusprendžia). Viskas sprendžiasi gerąja linkme, o žmogus gali tik apsunkinti. Na, apie tai vėliau… Būkim pažįstami.

- Edvardas Vladislavovičius.

- Matau, tu ne iš dvyliktosios numeracijos, t.y. ne iš hebrajų. Na ir ne iš devintosios. Tu iš septintosios, bet tu savo karmą pats savarankiškai pakeitei: turėjai būti su alyvmedžio šakele, pasirinkai - kalaviją. Todėl tavo gyvenimo sinusoidai kartosis kas penkeri metai. Skirta tavo kūnui nuo šios dienos apie 60 metų. Bus nuopuolių, bet visados pakilsi. Daugiau aukštumų, tačiau viskas priklausys nuo laiko ir tavo sprendimo. Tavo mylima mergina po 5 metų tave paliks, susirasi kitą moterį, su kuria būsi laimingas. Mūsų keliai dar susikirs, tačiau manęs pažinti nesiteiksi. Aš savo kūną atiduosiu, kai bus sugriuvusi ši teroro ir melo valstybė.

- O kada? - pertraukė šalia mūsų gulėjęs ir įtemptai pranašautojo klausęsis Tadas.

- Apie 2000 metus, kai prasidės Vandenio era.

- Oi, kaip dar ilgai…O kaip su Lietuva? - skeptiškai vertindamas pranašystes paklausiau orakulo. Be to, tų dienų euforija savo asmeninį gyvenimą vertė nuliu. Visi ir viskas, kas mumyse buvo, priklausė Lietuvai. Neveltui rusai sakydavo: ”U latyša - chuj da duša”.

- Apie tą patį laiką, kai grius geležinė uždanga. Komunistai bandys nuleisdami kraują gelbėti Sąjungą, bet patys rusai sukils. Atsijungs Pabaltijys, vėliau visos sąjunginės respublikos, po kurio laiko autonomijos. Sibire atsiras trys valstybės, o Rusijai liks tik kelios gubernijos apie Maskvą. Tada rusai, sutelkę savo dvasinį ir protinį potencialą, pradės gyventi gerai, nes nebereikės atlikti piemens vaidmens. Kartosis 19-to amžiaus kultūrinis bumas su šioje valstybėje suklestėjusia žmonių gerove. Ji nebus "deržava", ji taps Atėnais, kur iš viso pasaulio važiuos žmonės semtis protinių ir dvasinių galių. Ji atsiprašys visų tautų ir nacijų, kurias buvo nuskriaudusi ir išmokės šimtams milijonų nekaltai nužudytų žmonių giminėms kompensacijas ir dar liks saviems piliečiams, kurie gyvens kaip amerikonai. Rusija rinksis: būti ar visai nebūti? Ji bus galinga ne jėga, o protu ir dvasia. Ji išaugs iš savo trumpikių ir nebus jai reikalingi tokie valdovai kaip variagai, mongolai, lietuviai ar vokiečiai, o taip pat ir žydų oligarchai. Iš imperijos ji taps tautine valstybe ir bus atspari visokioms kosmopolitų vilionėms. Ji atitiks savąją numeraciją - 10.

- O kur Lietuva? - vėl pertraukiau aš.

- Lietuva… Lietuva, kas ta Lietuva? Simbolių rinkinys… Tavo minties vaizdinį patenkinsiu. Šis simbolis, kaip sakiau, turės savo ateitį ir dar kokią. Ji suburs savo likimo drauges ir kitų didžiųjų valstybių padedama nurodys Rusijai, jos gi naudai savo vietą. - pyktelėjo Ivanas Ivanovičius ir tęsė toliau. - Aš tau noriu atidengti kur kas svarbiau. Ar nori sužinoti, kas tokia 7-ji numeracija, kuriai priklauso tavo nacija, kas ji tokia ir kuo ji skiriasi nuo 12-sios, hebrajų? Bus ilga kalba, bet laiko, kiek mes būsime kartu, pakaks, jeigu visa tau įdomu?

- Man įdomus "simbolių darinys" - Lietuva, mano tauta ir viskas, ko aš nežinau.

- Kodėl aš, prūsas, gimęs Karaliaučiuje, iškeitęs Vokietijos pilietybę į sovietinę, atsidūriau šitoje mėšlinoje skylėje? Mokslininkas - orientalistas, baltistas, dar prieš ateinant Hitleriui į valdžią, tapau nacionalsocialistų partijos nariu, vėliau SSRS - bolševiku. Studijuodamas universitete humanitarinius mokslus, bibliotekoje suradau įdomios medžia-

gos apie mistinę šalį Šambalą ir jos levituojančius gyventojus, tiesiog minčių galia darančius stebuklus. Jie sugeba veikti žmogaus psichiką ir per nuotolį valdyti jo veiksmus. Patys gi gali rastis iškart keliose vietose. Žmogus, suradęs Šambalą, tampa jos bendrijos nariu ir įgyja jų galias. Ši šalis gali būti daug kur, bet tikimiausia Himalajuose.

Toliau Ivanas Ivanovičius pasakojo, kad jis susirado nemažai bendraminčių ne tik Prūsuose, bet ir visame pasaulyje, o ypač SSRS. Čia jis gaudavo daug medžiagos apie Šambalą ir kitus mistinius ar okultinius sąjūdžius iš organizacijos, kuri buvo sutelkta prie OGPU dar Dzeržinskio laikais ir vykdė mokslinius bandymus šia tema. Ypač vaisinga medžiaga buvo teikiama Nikolajaus Rericho, kuris buvo pasitraukęs iš SSRS, gyveno Himalajuose ir bendravo su archatais. (Žmonės, kurie viena pakopa dvasingesni už eilinius žmones ir daro stebuklus.). Vokietijoje susipažino su Himleriu ir kitais būsimais hitlerininkais, kurie, norėdami sukurti Naująją Europą, rėmėsi mistika ir okultika. Himleris, susipažinęs su tuometinėmis Johano studijomis ir jo pažinčių ratu, pasiūlė jam įkurti prie nacionalsocialistų partijos panašią organizaciją, kaip kad SSRS prie OGPU. Tuomet jis tapo uoliu sparčiai augančios partijos nariu ir, kuomet reikėjo išsirinkti partijos simbolį, jis pasiūlė svastiką, kurią buvo atradęs studijuojant prūsų mitologiją ir sanskritą. Laimėjus Hitleriui rinkimus į Reichstagą, tapo aukštu valdininku ir buvo paskirtas pusiau slapto okultikos instituto rektoriumi. Aš neprisimenu instituto pavadinimo, nes neteikiau tam jokios reikšmės, bet iš pasakojimo atmenu, kad jame buvo sukoncentruota parapsichologija, astrologija, šamanizmas ir dargi teosofija. Reicho ir partijos fiureriai be astrologų pranašysčių jokių rimtų sprendimų nepriimdavo ir tuos sprendimus visados vainikuodavo pergalė, kol Hitleris, apakintas sėkmės ir klaidingai suprastos antraeilių ir menkaverčių nacijų teorijos, pats pradėjo save laikyti dievu ir spręsti jam nepriklausančius reikalus. Apie tai vėliau. Valdant GPU Jagodai buvo pasirašyta sutartis tarp Vokietijos ir SSRS giminingų organizacijų ir nuspręsta suruošti kompetentingų mokslininkų ekspediciją į Himalajus, kurią idėjiškai rėmė pats Rerichas. Ekspedicijoje dalyvavo apie 10 žmonių, neskaitant šerpų ir kitų pagalbi-

ninkų. Išvykę iš Maskvos, po gero mėnesio ir įvairiausių nuotykių, jos dalyviai pasiekė priekalnes, prie kurių laukė pats N.Rerichas ir to krašto senolių taryba. Nors pastarieji ir buvo jau parengti, bet jie stengėsi atkalbėti nevykti į kalnus, nes atvykusiųjų ir nekviestųjų laukia pavojai ir nežinia, kuri drąsuolius pražudydavo. Pagaliau, pamaloninti dovanomis, pasidalijo turimomis žiniomis ir net palydėjo iki, jų nuomone, saugaus nuotolio. Rerichas taip pat pasiliko su senoliais ir prireikus pažadėjo savo ir britų administracijos pagalbą. Visa diena praslinko beskinant brūzgynus ir ginantis nuo įkyrių vabzdžių. Buvo aišku, kad čia niekada nebuvo įkelta žmogaus koja. Praslinko savaitė dvi, o jie kopė link boluojančios saulėje kalnų keteros, nesutikdami jokio žvėrelio. Net ir muselės dingo. Klaiki bauginanti tyla. Psichika tapo taip įtemta, kad ne taip nugirstas žodelis galėjo privesti prie konflikto. Pagaliau neišlaikė pagalbiniai ir šerpai. Vieną rytą atbudę jų nė vieno nesurado. Nešuliai palikti, šautuvai sudėlioti į piramides, o jų nėra. Visa tai juos išgąsdino, o netoliese ant neaukštų uolų be garso pasirodę kamuoliniai žaibai sukėlė tiesiog paniką. Toliau viskas vyko už fantastikos ribų. Apie tai neminėsiu, nors visą tai dėmesingai išklausiau, bet palaikiau pasakų pasaka. Jie atrado Šambalą. Pasirodo, tai Rojus, tik ne biblijinis, kuriame buvo Adomas ir Ieva, ir ne materialus, o dvasinis Rojus. …Sutikę su pasiūlytomis bendravimo sąlygomis, ekspedicijos dalyviai, pabendravę su pusiau žmonėmis pusiau dvasiomis, išvyko atgal, būdami jau kitos substancijos, žinodami savo ateitį ir įgiję leidžiamas tam tikras galias. Mėnesio laikotarpiu visi ekspedicijos dalyviai žuvo, išskyrus jį - vokietį ir sovietinį latvį. Šiedu greitai buvo britų suimti kaip šnipai ir, iškalėję keletą mėnesių Bombėjaus kalėjime, buvo perduoti SSRS. Johanas, nepritardamas vedamai Hitlerio politikai, gavo SSRS pilietybę, tapo Ivanu Ivanovičiumi, įstojo į bolševikų partiją ir toliau dirbo prie įkurtos minėtos žinybos GPU. 1938 metais GPU šefas Ježovas šią organizaciją panaikino, o visus jos narius sušaudė, išskyrus mano pasakotoją, kuriam mirties bausmė buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos, ir latvį, kuris buvo išsiųstas į Pietų Ameriką ir dabar vadovauja žymiam parapsichologijos institutui Anduose.

- Ivanai Ivanovičiau, kodėl, turėdamas tokias galias, kenčiate pažeminimus, katorgą ir nepabėgate iš tos ”mėšlinos skylės”?

- O kam? Aš kiekvieną kartą, kai noriu kur būti ar su kuo pabendrauti, visuomet sau leidžiu. Mano kūno užtenka visiems, o tuo daugiau dvasios. - šypsosi pašnekovas.

- Tai pabėgdinkite mane.

- Tu iškart žūtum. O kam to reikia? Tave po metų išleis, o tu ir vėl pakliūsi. Laisvanoriškai visuomet renkiesi, brol, kalaviją, taigi ir ateitį. Apie tai jau sakiau.

- Tai, jeigu nenorite man padėti saugiai pabėgti ir duoti įsakymą į mane nešaudyti, gal dar truputį apie Šambalą ir nacijų numeraciją. - ironizavau aš.

- Paren, neirodničai (atseit, neužgauliok, nesielk, kaip Erodas) - likimas. Šambalą su Absoliuto, atseit Dievo pagalba įsteigė brachmanai (kunigų ir karių kasta pagal sanskritą) nuo Aistmarių, kurie genami stichijos atklydo į dabartinės Indijos žemę. Toji nacija dar vadinosi aisčiais. Pagal mane - prūsais.

A.Brunza su kitais sukilėliais po ”Chruščiovo amnestijos” Sibire.

Čia kaip atsvarą chaosui įsteigė Absoliuto ir žmonių generacijos 5, 7 ir 9 numeracijų bendradarbiavimo Šambalą - dvasinį rojų. Tokių Šambalų žemėje yra kelios, daugiausia ąžuolynuose, senovėje juos laikė šventais, kol 12-os numeracijos nacijos įtvirtino čia savo mąstymą, papročius ir tikėjimą. Visas numeracijas valdo Absoliutas ir Jis yra Viskas ir Visur. Jis yra be pradžios ir amžinas. Jis nuolatos tobulina kosmosą, reiškia dvasias ir Save, taigi ir aukštesnio išsivystymo dvasią, aprengtą kūnu - žmogų. Visos numeracijos dvasiškai panašios, bet vienos linkusios į ankstesnį būvį - materialumą, kitos pažengusios priekin ir savaime siekia aukštesnio dvasingumo. Taigi 12-sios nacijos atstovams hebrajams Dievas įrengė materialų Rojų, iš kurio dėl vagystės jie buvo išvyti, o vėliau Jis baudė juos įvairiomis bausmėmis, kol pagaliau įteikė kodeksą - 10 Dievo Įsakymų, kai ir tas nepadėjo, atsiuntė Meilės Dievą - Kristų. 5, 7, 9 ir10 numeracijoms įsakymų nereikia, jie žino, kad pradžioje buvo mintis, žodis, meilė, teisingumas, auka. Pirmųjų mąstysena logiška, aisčių - simbolinė, vidumi matanti. 12-oji, būdama daugiau materiali, taigi gyvenimiška ir agresyvi, įsigyja ir 21-ame amžiuje įsigis dar daugiau priešų, todėl rytų Jeruzalėje bus numesta atominė (ar kažkas panašaus) bomba, bet Dievas vėl pasigailės neklaužadų ir pasiųs stiprų vėją, kuriuo visa naikinama jėga atsigręš prieš užpuolėjus. Absoliutas visas, mano paminėtas, nacijų numeracijas globoja, nes jos viena kitą papildo, taigi jas ir gina. Hitleris, pakėlęs ranką prieš žydus, pats žuvo, o 12-tosios numeracijos nacijų atstovai taip įsigalėjo pasaulyje, kad pamynę Mozės duotus priesakus, aptekę auksu, nukaldinę auksinius pančius, ruošiasi išrasti naują religiją ir jos pagrindu suniveliuoti visas nacijas pasaulyje ir tapti pasaulio valdovais - dievais.

- Ei, ”profesoriau”, nepūsk arabų ir savo cifrais nepudrink smegenų mūsų Seniui. 1956 - 1957 metais daugiamilijoninė kalinių armija nustos dirbti komunistams, paklupdys jų ekonomiką. Ši nesusipratimo valstybė laikosi tik ant melo, baimės ir mūsų pigaus darbo. Mes ją paklupdysime per du metus. Turiu omeny, kad mums padės ir užsienis, nes buvę politiniai kaliniai, svetimų valstybių piliečiai, tūkstančių tūks-

tančiai jau sugrįžo namo. Jie savo vyriausybėms atvers akis, koks čia rojus. - vienu ypu išpyškino guvusis Adomas Bagdonas.

- Niekas mums nepadės. SSRS - pasaulio kosmopolitų bandymo placdarmas. Ši ”Sąjunga” seniai subyrėtų, jei ne jie. Nekasite anglies, nelydysite metalo, neprojektuosite auksinėse šaragose (konstruktorių biurai) branduolinių bombų, raketų, kosmopolitai, per eizenhauerius, adenauerius ir kitus auerius, visą tai pristatys sovietams ant lėkštelės. ”Izvolte priniat, tovarišči. (Draugai, malonėkite priimti.). Sakote, neturite ką valgyti? Ginklus norite perkalti į arklus? O kas drums pasaulį? Kas meluos, žudys, gąsdins, kas niveliuos žmones ir pasaulio gentis? Vėl ieškoti patiklios tautos, kuri išperėtų Leniną, Staliną, Hitlerį ar Gebelsą? Še jums do puza (iki soties) kviečių, priimkite kišeniniams reikalams milijardus dolerių”. - išviešino situaciją Ivanas Ivanovičius.

- Jei tai iš tikrųjų ir tiek ilgai laukti, manęs jau nebus, - samprotavo Povilas Ulozas. - Adomai, aš su tavimi, laisvė laike dviejų metų.

- Kovoje parpuolęs ir kaskart pakilęs… tapsi žmogumi. - tik ką išvertęs Kiplingą, deklamavo mūsų vadinamas Poetas-Pranas Mironas.

- Tėvuk, neveltui tiek laiko iškalėjai uždarame, kad sukurtumei dar vieną Brolių Grimų pasaką, - išsakė ir mano užslėptą mintį Tadas.

- Neirodničai. Visi jūs vaikštote skustuvo ašmenimis, o ypač tu. Eime pasikalbėti.

Adomas Bagdonas

Jiedu vaikščiojo kameros viduriu pirmyn atgal. Mano akys sekė Tado veidą, o šis tai balo, tai raudo. Pagaliau, padavę viens kitam rankas, nuėjo kas sau. Tadas lėtai įlipo į savo guolį ir ilgai ilgai žiūrėjo į narų kertelę.

- Žinai, Edva, tas žmogus arba šventasis, arba stambaus kalibro provokatorius, norintis savo”pranašystėmis” išmušt mus iš kovos lauko.

- Manau tik pasakorius. O ką jis tau pasakė, jei taip esi susikrimtęs ir darai tokias išvadas?

- Jis sakė, kad greitai būsiu laisvas, grįšiu į Lietuvą, bet net artimieji nenorės manęs matyti. Grįšiu į Sibirą (kuriame niekad nebuvau) ir, tūnodamas ”Šambaloje”, visada kovosiu drauge su tavimi… Taigi, tavo ”išdykėlis” Tadas tave prižiūrės, kad tu neišsuktum iš kovos kelio ir nepailstum kovoje. Aš baigiau. Havch. - indėniškai užbaigė Teodoras Kilikevičius.

Per gydytoją išsikvietę Tadą čekistai barė ir prikaišiojo, kad jis nenorįs padėti sau ir jiems ir įtarinėjo, kad dirba dviem pusėm, bandė išgauti ”nuoširdų” prisipažinimą. Su tokiomis abejonėmis ”čekistą” Teodor Batkovičių nuvežė į Vladimiro centralą atlikti ”Chadži” ir po savaitės buvo išvežtas į Taišeto - Oziorlago lagerį Anziobą. Čia jau rado savo kovos draugus vorkutiečius, neseniai atvežtus iš likviduoto 62-jo lagerio. Kaip vėliau, jau Lietuvoje, skirtingu laiku man pasakojo Edvardas Laugalys ir Sigitas Valiukevičius, Tadas išaiškino ten dar du provokatorius, vieną - žydą, labai nusikaltusį, kurį likvidavo ukrainiečiai ir Sigitas, kitą, mažiau pavojingą - rusą. Šiam rusų kalinių teismas priteisė - 20 ”švabrų” (lazdų) per užpakalį.

1957 m. T.Kilikevičių Vilniuje čekistai bandė apkaltinti ruošus 1955 m. streiką Vorkutoje (pridedu kaltinimo kopiją iš ypatingo archyvo 76 p.), bet nesudarius baudžiamosios bylos, V.Vaineikiui atsisakius liudyti, iš Sibiro į Vilnių Tadas nebuvo deportuotas.

Kas žino, pranašytės ar sutapimo dėka guli Sibiro Suetichoje, savojoje Šambaloje ąžuolo ar kedro kryžiumi pažymėtas ir… ”laukia teismo dienos paskutinės” - Laisvės Kovotojas ir Laisvės Žvalgas,

ne vaikščiojęs skustuvo ašmenimis, o bėgiojęs - TEODORAS KILIKEVIČIUS.

Pagalau po vienų pusryčių buvo perskaitytos visos mūsų kameros kalinių pavardės ir baudžiamieji kodeksų straipsniai, kaip aidas savininkų atkartotos, visi patikrinti ir ”put - v dorogu” (į kelionę). Vedant į voronokus atsirado ir J.Valaitis. Pasirodo, jis išbuvo tik dvi paras karceryje, nes tuo metu buvo atvykusi Maskvos komisija tikrinti maisto ir, aišku, rado pažeidimų. Nenorėdamas, kad komisija šią temą giliau tirtų, kalėjimo viršininkas Joną perkėlė į kitą kamerą. Aišku, Jonui iš dalies padėjo ir mūsų surašytos peticijos.

Neprisimenu, Kirove ar Voroneže truputį teko pabuvoti, bet po pusantros dienos mūsų konvojaus viršininkas jau beldėsi į Gorkio kalėjimo vartus. (Gorkis - 1,3 mil. gyv. Mieste 5 lageriai, 3 kalėjimai ir kalinių psichiatrinė ligoninė. Kalėjimas į kurį buvome atvežti talpino iki 10 tūkst. kalinių. Jo dabartinis adresas: Gagarino pr. 26).

Teodoras Kilikevičius

Mitia Safonovas

Patikrinimo patalpoje, neatsimenu, dėl kažkokios priežasties, ”užsiartačino” (užsispyręs nepakluso) Mitia Safonovas iš aleksandroviškių, kuris vėliau 1958 m. parašė man porą laiškų į Vorkutos baudžiamąjį lagerį ”Cementinę”. Tuokart jis voliojosi ant grindų ir visu balsu šaukė: ”Krovososy” (kraujačiulpiai). Pribėgęs režimo viršininkas spyrė jam į padus ir bandė su kareiviais pakelti jį nuo žemės. Tankiu žiedu kaliniai apsupo viršininką ir jo pagalbininkus ir grasino susidoroti. Lėtai pakilo nuo žemės Mitia, viena jo ranka laisvai tabalavo prie šono, o jis, būdamas mažo ūgio, sveikąją iškėlęs ir išskėtęs du pirštus, priartėjo prie režiminio. Tas užsidengė akis.

- Žydiška tavo šuns morda, kiek dar laiko gersi ruso žmogaus kraują? Nebijok, akis tau paliksiu, kad tu matytum rusų liaudies kančias, kad tavo vaikų vaikai per devynias kartas matytų jas ir mirdami drebėtų. O dabar tegu tavo skeltas gyvatės liežuvis laka prakeiksmais užnuodytą mano kraują, - Mitia perkando rankos arteriją, iš kurios fontanu trykšdamas kraujas kruvino kankintojų veidus, o Mitia vis šaukė: - Gerkite, šakalai, čiulpkite, vampyrai, kad jūs dvėsdami prakeiktumėte savo motinas, kurios jus pagimdė.

Krauju aptaškyti veidai ne taip baisiai kiek apgailėtinai atrodė, ypač kai krešintį kraują bandant šluostyti delnais, dar daugiau juos tepė. Prižiūrėtojai, kaliniams padedant, iš kažkur atplėšę skudurą, tvirtai užveržė juo Mitios ranką ir jį patį nuvedė į medpunktą. Išeidamas susikuklinęs viršininkas pramykė: ”Da, da”. Mus greitai išskirstė po nedidukes 15-20 žmonių talpinančias kameras, o po valandėlės labai paslaugiai buvo atvesdintas su subintuota ranka ir pats Mitia.

Iš mano pasakojimo galima susidaryti klaidingą nuomonę, kad panašūs įvykiai sekė vienas po kito, iš tikrųjų, man įsiminė tik žymesnieji, kurie man paliko gilesnį pėdsaką. Laikas kalėjime gi slinko ilgai ir nuobodžiai, visuomet laukime ir nežinomybėje, kas atsitiks už minutės, valandos, dienos. Galėčiau nuosekliai, visai netirštindamas spalvų, aprašyti šimtus siaubingų atvejų, nuolatinių vargų, kančių, alkio, nuo-

latinio pažeminimo ir dvasinių kančių, kurias vargu ar sutalpinčiau į tomų tomus, o jos, kaip visi žinome, yra pačios skaudžiausios ir sunkiausiai pakeliamos. Jau tiek mes priaimanavome ir priverkėme ašarų ežerus, kad nebematome to saulėto kranto, už kurį paaukojome savo artimuosius ir save. Mes žmonės ir gailėti bei gailėtis žmogiška, bet būti išdidžiam taip pat - žmogiška. Viena jautri patriotė po pasirodžiusios mano knygos 1-os dalies priekaištavo, kad lageriuose ir kalėjimuose man, matyt, buvo labai gera gyventi, kad aš nepaminėjęs nei alkio, nei katorginio darbo, nejaugi aš bejausmis, kad nejaučiau kūno skausmų ir dvasinių kančių, patyčių. Jai paaiškinau: pirma, mes neturime būti Žemaitės Šidlavos kermošiaus elgetos, kad rodytume savo žaizdas; antra, verkdami mes suteiksime džiaugsmą priešams, o jei visa tai pasikartotų - baimę saviems.

Mitia miegojo pusiau atmerktomis akimis ir per miegus balsu ieškojo kažkokio maišelio. Kamera laikėsi tyliai, kad tik jis, pripikiuotas nuskausminimo vaistų, ilgiau nepajustų esamos tikrovės. Vyrai

Sėdi: kun. J.Rusinas, A.Kudukis,...; stovi: L.Bručas, P.Daujotis, S.Korys.

nuoširdžiai atjautė svetimą skausmą ir buvo solidarūs. Nubudęs didelėmis pastangomis pirmiausia pasitikrino, ar turi ant kaklo mažytį maišelį, vėliau apmetęs akimis niūrius akmeniniais veidais žmones ir pagaliau atpažinęs savo draugą žyduką, paprašė prieiti prie jo.

- Liova mielas, ar labai pyksti, kad tą kiaulę apšaukiau žydu ir žviegiau lyg skerdžiamas paršas. Turbūt atrodė, kad aš už visas Rusijos nuodėmes kaltinau visus žydus ir tave, Liova. Nesusivaldžiau, kai per mėnesį jis nuo mano kaklo du kartus nutraukė talismaną su mylimos žmonos plaukų sruogele. Kad jį gražintų, tada lango stiklu persipjoviau venas, dabar nuo pjūvio dantimis nuplėšiau tvarstį. Atleisk kvailam rusų mužikui.

- Tokie paškudos tik genties ženklą veide nešioja. Jie neturi jokios tautybės, jie tik sovietiniai bolševikai, liokajai, tokie, partijai paliepus, parduos tėvą ir motiną. Nepykstu ir atsiprašau, kad mano tauta pagimdė tokią išperą.

- Jus ką tik atvežė iš Aleksandrovo, o sakote, kad tas niekšelis jau du kartus nuplėšė jūsų talismaną? - suabejojau nenuoseklumu.

- Aš čia buvau prieš trejetą savaičių, kai mane grąžino iš Maskvos Serbskio ligoninės į Aleksandrovo ”centralą”.

- Ar nebuvo ligoninės vietoje ir, jei ne paslaptis, už ką jus įgrūdo į uždarąjį?

- Prie kalėjimo lazaretas jau nuo caro laikų. Į Maskvą čekistai veža, kai jiems nusibosta su mumis vazotis, kad pailsėtų ir atsikratytų tokių kaip aš, nustačius šizofreniją. Aš už bet kokį politinio kalinio teisės statuso pažeidimą visuomet persipjaunu venas. Aš įpratau ir man neskauda. Tuo paįvairinu beprasmį savo gyvenimą kalėjimo vienutėje ir išbudinu komunistus, kad nesnaustų ir žinotų, jog Rusijoje dar yra žmonių, pasiryžusių mirti už teisybę… Iš etapininkų girdėjau, kad esi vienas iš Vorkutos sukilėlių, taigi papasakosiu tau, o tu paskleisk kitiems, kad vlasovininkai, t.y. Rusijos Išvadavimo Armija - ne išdavikai. Mes kovėmės už demokratinę Rusiją, prieš bolševikus. To ryžto nepraradome ir sovietų konclageriuose, išsivadavę, su paskutiniu šoviniu vadavome Vorkutą. Anuokart Čerčilis su Trumenu apgaule perdavė mus kaip

avinus Stalinui, kitąkart visa čekistų ”arava” mus išžudė, bet nenugalėjo. Netikėkit Vakarų pažadais, kaip ir komunistų apžavais, laisvę ir demokratiją galite iškovoti ir sukurti tik patys. Nebijokite ir kalėjimų, jie nebaisūs, baisūs jame žmonės ir mes patys.

Mitia Safonovas (gal Safronovas) dėstė karo su vokiečiais baisybes ir savo praregėjimą. Visi jie panašūs to laiko sovietiniams žmonėms. Ypač mane sudomino lagerių sukilimai. Apie Šiaurės sukilimą girdėjau (1953-1955) 1-ojoje, 7-ojoje ir 4-ojoje šachtose bei persiuntimo etapuose. Kaliniai tiesė geležinkelį ir plentą per Uralą į Salechardą ir toliau, daugiau kaip 700 km. Mitia pasakojo, kad šiapus Uralo, apie 50 km nuo Vorkutos, buvo dideli du lageriai - po keliolika tūkstančių kalinių, daugiausia nuteisti vlasovininkai. Sukilimą paruošė ir įvykdė aukšti karininkai, vienas iš jų plk. Mechtejevas. Šeštadienį, kai garnizono kariai maudėsi pirtyje, kaliniai juos suėmė. Apsivilkę karių uniformomis, jie nuginklavo sargybinius ir užėmė ginklų sandėlius, radijo stotį, visureigius. Paskelbė mobilizaciją atleisdami tik mažabausmius ir tuos, kuriems mažai liko kalėti. Nepaklusnius iššaudė. Kareivius ir karininkus uždarė į BUR’ą ir tardymo izoliatorių. Iš čia patraukė į kitą lagerį už 20 km, nuginklavo sargybą ir išlaisvino kalinius. Atlikę tuos pačius veiksmus,surengė karo tarybą. Nuomonės išsiskyrė - vieni siūlė eiti į žemyno pusę, pakeliui išvaduoti lagerininkus ir ištirpti taigų masyvuose, kiti, dauguma su pulkininku Mechtejevu, - Vorkutos link, išvaduoti čia esančius lagerius ir vėliau patraukti prie Karos Vartų link, tikintis sulaukti pagalbos iš NATO, kurių laivais galėtų pasiekti laisvąjį pasaulį.

Pirmieji teigė, kad toks daugumos planas yra utopija ir, net jeigu amerikiečiai ateitų į pagalbą, sovietų kariuomenė neleis sukilėliams priartėti prie jūros. Taigi vieni nužygiavo taigos link, juos persekiojo lėktuvai, prie kažkokios gyvenvietės kareiviai juos sumušė, bet vis dėlto dalis pabėgo. Vėliau per kelerius metus dešimtis bėglių sugaudė, vienus nuteisė sušaudyti, kitus iki gyvos galvos uždarė kalėjimuose. Mitia teigė, kad turėjo akistatą Lubiankoje su plk. Mechtejevu, kurį

su keletu vadų prie Šiaurės Vorkutos paėmė gyvus ir visus nuteisė sušaudyti.

Jau anksčiau apie tai buvau girdėjęs iš kitų, dabar panašiai kalbėjo ir Mitia. Sukilėliai užėmė keletą Vorkutos lagerio padalinių ir priartėjo prie Šiaurės Vorkutos lagerių dalies. Čia jų laukė apginkluoti mobilizuoti laisvieji Vorkutos gyventojai, garnizonai ir desantininkų divizija, lėktuvais atgabenta iš Leningrado, apginkluota visureigiais šarvuočiais. Užvirė žūtbūtinė kova ties Ajač Jaga ir 7 šachtos lagerių. Čekistai, negalėdami atremti sukilėlių spaudimo, išsikvietė karinę aviaciją, kuri be atvangos bombardavo sukilėlių pozicijas. Vieni sako, kad mūšis trukęs tris dienas, kiti - kad savaitę. Baigėsi šoviniai, baigėsi ir sukilėliai. Likusiems gyviems buvo duota komanda pasilikti po vieną šovinį sau. Apsupti, tik apie šimtas sukilėlių, apsinuoginę krūtines, pakilo visu ūgiu ir šaukdami: ”Už Tėvynę, už laisvę” su pritvirtintais ant šautuvų durtuvais metėsi į priešus. Čekistai juos skynė kulkosvaidžių ugnimi, bet, nesitikėję tokios atakos, pasileido bėgti palikdami ginklus. Saujelė sukilėlių, pasipildę ginklų, priartėjo prie mirtininkų lagerio ”Cementnaja”. Čia prie pat draudžiamos lagerio zonos jie galutinai buvo sumušti. Ir kai iš šio lagerio buvo atvestas uzbekas felčeris, kad suteiktų šiokią tokią medicinos pagalbą kai kuriems tyčia paliktiems sukilėliams, kad patvirtintų neabejotiną sovietų galią, vienas sukilėlis jam išpoškino:”Ech, jūs - vergai, mes ėjome jūsų vaduoti, o jūs net piršto nepajudinote”. - ir spjovė jam į veidą. Gretimai stovėjęs desantininkas karininkas pridėjo prie sužeisto sukilėlio smilkinio pistoletą ir iššovė pasakęs: ”Priešą didvyrį reikia gerbti. Jam taip bus geriau”.

Prieš porą metų aptikau spaudoje, kad Š.Urale buvo dvi statybų valdybos, kuriose kaliniai tiesė kelius Ledjūrio pakrantėmis. Tai 501-oji, kurioje sukilimas įvyko 1948 metais, ir 505-oji, kuri sukilo 1952 metais. Karinį sukilimą įvykdė politiniai kaliniai, kuriems vadovavo SSRS didvyris pulkininkas Jeršovas. Nuginklavę kelis divizionus ir išlaisvinę kelis lagpunktus, jie pasitraukė į taigą. Čia buvo sumušti. (Soprotivlenije v GULAG’e, M., 1992. Toliau - SvG).

1948 m. sukilimą aprašo A.Šerėnas.
Vorkutos mirties lageriai. V., 1997.

Politbiuras, laukdamas sėkmingos supergalingos atominės ginkluotės kūrimo pabaigos, iš karto suplanavo, kur ją išdėstyti, kad apsisaugotų nuo Vakarų. 1947 m. vasario 7 d. priėmė nutarimą Nr. 228-140 - už Uralo, Ledinuotojo vandenyno pakrantėje, pastatyti superslaptą uostą su toliašaudėmis raketomis Obės žemupio įlankoje. Šiam reikalui reikėjo per nepereinamus Šiaurės Uralo kalnus ir toliau nutiesti 700 km geležinkelį. Šiam Užpoliarės projektui įgyvendinti vadovavo plk. Baranovas. Jis sutelkė daugiau kaip 60 tūkst. žmonių kontingentą, kuriame buvo apie 4 tūkst. moterų ir apie 1200 lietuvių. Šią statybą kaliniai vadino ”Penki šimtai verkia, vienas juokiasi”. (A. Š., 393, 401)

Ištrauka iš politinio skyriaus v-ko Ponfilovo pranešimo partinėje konferencijoje 1949m. gegužės 28-29 d,: ”Mes 1948 m. neužkirtome kelio ginkluotam didelės grupės itin pavojingų kalinių pabėgimui. <…> 66 banditai sugebėjo įveikti ir visai nuginkluoti apsaugos būrį, paimti visus ginklus, atidaryti vartus kolonos, kur buvo 500 kalinių, svarbiausia - nuteistų didelėmis bausmėmis”. (A.Š., p. 403)

A. Šerėnas rašo: ”1948 m. rudenį iš 501-sios statybos bėgo ne 500 kalinių, o kur kas daugiau. Sukilusieji norėjo eiti į Vorkutą, pakeliui iš lagerių išlaisvindami kalinius <…> ir per radijo stotį kreiptis į pasaulio visuomenę su pareiškimu apie žmogaus teisių pažeidimus Sovietų Sąjungoje. Sukilimą valdžia užgniaužė tankais ir lėktuvais. Sukilėliai buvo sunaikinti visi iki vieno. Tarp sukilėlių buvo daug lietuvių. <…>Buvo skelbiama, kad sukilo vlasovininkai, kurių nėra ko gailėtis. Kovai su kalinių būriais buvo permesti Komijos respublikoje dislokuoti NKVD pulkai. Iš didžiosios žemės pasiuntė netgi ešeloną su tankų batalionu, tačiau pasirodė, kad poliarinio Uralo sąlygomis jų panaudoti negalima. Pagrindinis vaidmuo kovoje su sukilėliais teko vietinei aviacijai. ”Kukūruzninkai” buvo paskubomis apginkluoti kulkosvaidžiais ir per keletą dienų iššukavo teritoriją iš oro. Aviatoriams į pagalbą stojo NKVD ”užtveriamieji būriai”. (A. Š., p.403-404)

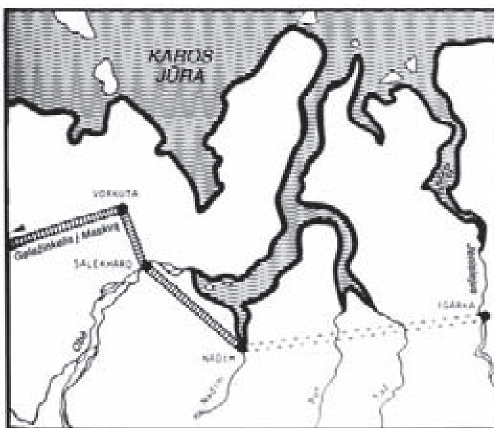
Apie 501-osios statybos sukilimą 1948 m. oficialioji spauda tylėjo iki šiol. Tačiau 1995 m. rugsėjį laikraštyje ”Argumenty i fakty” pasiro-

dė A.Dobrovolskio straipsnis "Mažasis karas poliariniame Urale".

"...Daugėjo vergų - Šiaurės užkariautojų. Atvežė apie 40 tūkst. žmonių, daugiausia nuteistų pagal garsųjį 58-ąjį straipsnį. 1948 m. rudenį, per patį statybų įkarštį, keliuose lageriuose įvyko sukilimai... Jų šerdis - buvę kariškiai vadovaujami vieno pulkininko. Matyt, rizikingai veiklai buvo ruoštasi iš anksto. Paskirtą valandą viename smėlio karjere kalinių grupė užpuolė ir nuginklavo sunkvežimius lydėjusią sargybą. Šiais automobiliais ginkluoti automatais kaliniai atlėkė į savo lagerį, suguldė apsaugą ir atidarė vartus. Taip pat žaibiškai sukilusieji užėmė ir gretimus lagerio punktus. Sukilusieji iškart pasidalijo. Dalis patraukė į Vorkutą, matyt, norėdami sukelti gausybę Vorkutlago kalinių. Kitas stambus būrys "išsilaisvinusiųjų" patraukė Užpoliarės tundra į Šiaurės rytus - prie Obės įlankos. Tikėjosi ten, užgrobę laivus, išplaukti dar toliau į rytus, pasislėpti bekraštėse Arkties vandenyno pakrantėse. (Dar sklido viena versija - neva sukilimo vadovai turėję ryšį su užsieniu ir tikėjosi, kad į Obės žiotis atplauks užsienio laivai paimti sukilėlių. Keletą dienų, kol tundroje vyko mūšis, lageriuose likusius kalinius laikė uždarytus zonose. Dieną prie lagerių miestelių sustodavo "agitaciniai traukiniai", ant kurių platformų buvo suversti sukilimo dalyvių lavonai. O naktimis uždaruose vagonuose vežė nukautus MVD dalinių kareivius ir karininkus. Kiek iš viso per "mažąjį karą" poliariniame Urale žuvo žmonių - nežinoma. Archyvai, aišku, neišliko, na o gyvų liudytojų nebeliko: juk belaisvių arba pabėgėlių šiame kare nebuvo".

Kuriame sukilime Mitia Safonovas dalyvavo, nedrįstu teigti, manau, kad - 1948 metais.

Gorkio kalėjimo valdžia sunkiai tvarkėsi su mūsų etapais, todėl greitai surado stolypino vagonus ir išgrūdo mus į Vladimirą.

"501 statyba Vorkuta - Nadym".

Vladimiro „centralas"

Peržengus kalėjimo "bromą" prieš akis atsivėrė Jekaterinos II įsakymu (1783 m.) pastatyti didingi rūmai - "Vagims, plėšikams ir apgavikams, akylai ir pastoviai juos stebint, bet elgtis su kaliniais žmogiškai". Tarp carų statytų "palocių" išsiskyrė po II Pasaulinio karo vokiečių belaisvių suręsta keturių aukštų "dėžutė". Visi langai išdabinti iškrakmolintais pranciškonų kapiušonais - kalinių vadinamais namordnikais. Primerk akis, ir tu stebėsi ažūrinius socialistinio klasicizmo statinius, prilygstančius nebent senovės rusų perlui - Kižams. Kaip toli pažengė rusų "zodčių" (architektų) paveldėtojai? Išplėsk akis ir, kai pamatysi surūdijusia geležies skarda apkaustytus langus, paklausk savęs, kitų ir ateinančių kartų, kam komunizmo statytojai, puošdami kalėjimais šalį, statė kalėjimus su langais, kad vėliau juos užkaltų metalu? Kiek būtų sutaupyta metalo, stiklo, medienos, darbadienių? Kiek iš tų sutaupytų resursų buvo galima per auksaburnius sovietinius propagandistus privilioti į tas belanges žioplių Vakarų liberalų, įtikėjusių sovietiniu rojumi. Vartosi didysis Leninas savo karste ir keikia bendrapartiečius, kad prileido didįjį Staliną vairuoti kalėjimų imperijai, jis gi "tupas" ir "nekumekajet" (kvailas ir nesigaudo).

Stalinas "kumekal" labai gerai. Jis buvo didis dvasios sadistas. Jis su pasigardžiavimu prievartavo savo priešų ir savo draugų dvasias ir buvo šio prievartavimo genijus. Šio amato išmokė savo parankinius, o šie, pranokę savo mokytoją, išprievartavę savo dvasią, ėmėsi naikinti kiekvieną sovietinę asmenybę. Visi, nepritarę Stalino komunizmo idėjai, buvo uždaryti į darbo lagerius, o čia neįveikti - uždaryti į kalėjimus, kad pasigėrėtų jų priešmirtinėmis kūno ir dvasios kančiomis.

Tad kam gi tie "namordnikai"? Gal tam, kad kalinys nepamatytų savo bendro? Ką jis per uždarą dvigubą langą galėtų pasakyti? Kad jį šiandien eilinį kartą sumušė ir kad jis, neišlaikęs kankinimų, prisipažino kasęs tunelį iš Kremliaus į Londoną? Prisipažins, nuteis karinis tribunolas, neprisipažins - tą patį atliks Maskvos "trojka" - OSO, "už

akių”, t.y. be tavęs. Sakykim, tardymo kalėjime namordnikai gal ir naudingi tardytojui, bet uždaram ”centralui”? Jie reikalingi komunistų partijos tarnams - čekistams, kad jie įvykdytų jų valią, nors prieš mirtį suluošindami asmenybę ir tuo keršydami, jog šis norėjo išlikti Žmogumi. Kalinys, prisiartinęs prie vienintelio kameros lango, kad pažvelgtų per namordniko viršų į pusės kvadratinio metro skliautelį dangaus, turėjo pakelti galvą, glausdamas ją prie grotuoto iš lauko pusės purvino stiklo. Žvelgdamas kaip per rakto skylutę į šį neišpasakyto grožio stebuklą, jis matė savo prabėgusią vaikystę, jaunystę, jautė mamos švelnų bučiavimą ir tėvo glostymą, regėjo mylimos merginos akis ir jose upelio čiurlenimą, paukštelių čiulbėjimą ir vėjelio šiurenamą žolę. Užleisdamas vietą prie lango draugui, jis vėl atsirasdavo ant cementinių grindų su valdiškomis blankiomis spalvomis nuteptiotomis sienomis ir prieblanda, pašviesinta mažo galingumo elektros lempute. Švelnūs prisiminimai ir tragiška dabartis stumia į apatiją, o čia dar gundytojas: ”Pulk ant kelių ir pašlovink partiją, tai gal po penkių ar dešimties metų ir grąžinsiu kas buvo tavo”. Dialogas su savimi, o čia jau depresijos liga. Jeigu ne kirviu, tai pentimi. Tikslas pasiektas. Kamera tampa gyvu kapu su gyvu lavonu, kur už tvoros jo laukia nuosavos Vladimiro ”centralo” kapinės.

Lageriuose visada būdavo nusižengimų ir nusikaltimų. Čia ”teismai” teisė mirtimi ir trėmė į uždarus kalėjimus, į baudžiamuosius lagerius. Kažkokiu eiliniam žmogui nesuvokiamu būdu vis vien iš ten atsirasdavo žinutė, nagu ar degtuku įbrėžta ant sienos, ką kažkas matė, girdėjo. Patekęs kalinys į Vladimiro kazematą, prapuldavo kaip į pelkės akivarą. Todėl tarp kovingųjų kalinių vyravo keistoka nuostata, kad geriau tegu sušaudo, negu Vladimiro politcentralas. Baimę tyčiomis, patys to nežinodami, keldavo ir čekistai. Visada nežinia gąsdina žmogų.

Po Stalino mirties stebuklu iš šio centralo išsikapstę kaliniai buvo laikomi lyg šventaisiais.Vieną tokį buvau sutikęs Vorkutos persiuntimo lageryje, kurį visi vadino Vladimirec. Jis buvo tylus, nekalbus ar iš baimės, ar iš laimės, gal iš pasididžiavimo: ”Jūs pieškos (eiliniai), o aš

iš Vladimiro, ne kartą buvau pakartas ant retežių, pagamintų Vladirkos kalėjime. Jau geriau sušalti Vorkutoje, nei ten pradūlėti metus".

Faktas. Iki 1953 metų šios "įstaigos" gyventojai galėdavo "išvykti" tik už kalėjimo tvoros į jiems skirtas kapines. Vietoje paso buvo formuliaras, kuris kartais slėpė net pavardę. Jame kaip gydytojo recepte tiksliai buvo nurodyta, kaip su kaliniu elgtis ir kokiomis sąlygomis jis turi kalėti. Buvo atvejų, kai su kaliniu ypač būtinais reikalais galėjo bendrauti tik kalėjimo viršininkas ar jo pavaduotojai.

Pasinaudosiu laikraščio "Soveršeno sekretno" korespondentės Taisijos Belousovos, Abraomo Šifrino ir kitų pasakojimais apie Vladimiro politizoliatorių.

Vladimiro srities žemėlapis

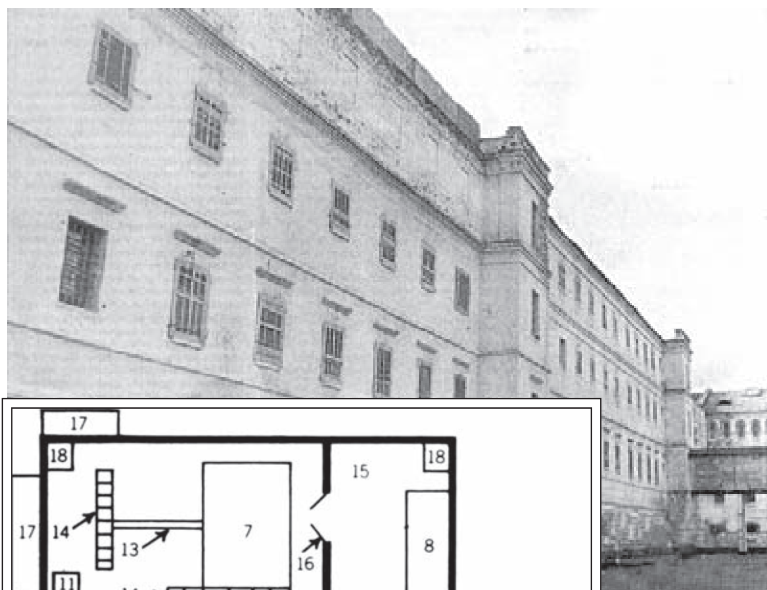
Vladimiro sritis užima 29 000 kv. km. Joje gyvena apie 1,5 milijono gyventojų. Vladimire gyvena - 300 000 žm. Iki Maskvos apie 250 km.

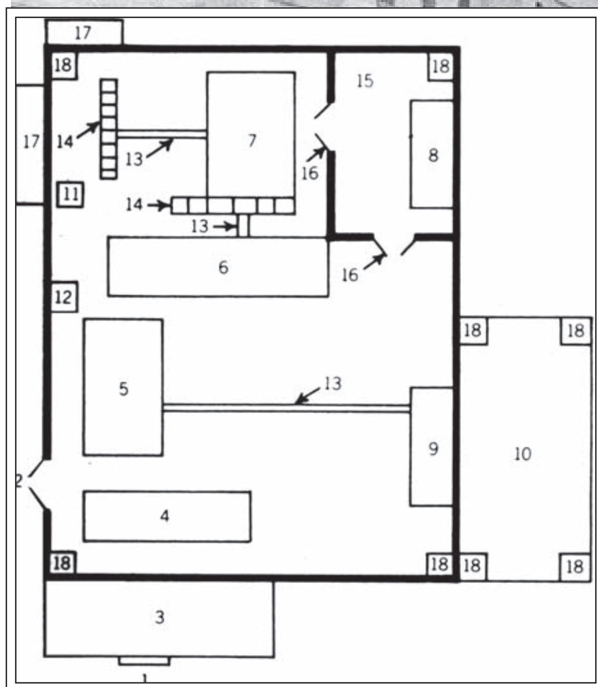
Jekaterina įkurdama Vladimiro kalėjimą išleido įsaką, kuriuo įpareigojo ”atskirti čia kalinčius nuo kitų geros valios žmonių - kaktoje išdeginti žodžius: ”vor” (vagis), ”kot” (katorga) ir ant skruostų raides ”V”, ”K” ir ”G” (plėšikas). Jiems ant kaklo pakabinti sunkias medines kalades, prasižengus prikaustyti grandinėmis prie stulpo ir išplakti rykštėmis”.

Po pusės amžiaus Nikolajus I įsakė pastatyti mūrinį korpusą, kuriame pirmieji buvo patalpinti mūsų tautiečiai - 1863 metų sukilėliai. Prie caro Aleksandro II pastatė dar vieną mūrinį korpusą - politkaliniams. Deginti ženklus kaktose, kaipo nežmoniška, buvo atsisakyta, kalades pakeitė lengvi ”braslety” (antrankiai). Tuometinis gubernatorius gyrėsi, kad jo kalėjime pagaminti antrankiai geresni nei Varšuvos ar Piterio. Galiu tai patvirtinti, mačiau vienus ir antrus budinčiojo kabinete, kada vienas iš geresnių prižiūrėtojų, kalinių pravardžiuojamas Beriozka, buvo išsikvietęs mane ir Juozą Jancevičių išvalyti kabinetą. Šis vyresnysis prižiūrėtojas buvo baisus keikūnas, bet neblogas žmogus. Jis retkarčiais, rizikuodamas išnešdavo į laisvę laiškus ir atnešdavo rūkalų ar arbatos. Taigi jis ir kalėjimo viršininko pavaduotojas kultūrai Davidas Krotas leido pasimatuoti Piterio ”braslietus”. Blizga kaip nauji, bet amerikoniški lengvesni - kaliniui ne lengviau, sminga į riešus.

Rusijoje pirmasis katorginis kalėjimas buvo įkurtas 1905 m. Vladimire ir pavadintas ”centralu”. Čia apskritai kalėjo tik politiniai, teroristai ir revoliucionieriai. Pabuvojo jame Čaadajevas, Černiševskis, Dostojevskis, R. Armijos įkūrėjas M.Frunzė ir daugelis kt. kovotojų prieš carizmą.

Po 1917 m.Vasario revoliucijos iškart buvo paleisti visi politiniai. Atėję į valdžią bolševikai žadėjo panaikinti visus kalėjimus - caro palikimą. Buvo priimtas net nutarimas uždaryti Vladimiro centralą, bet greitai paaiškėjo, kad sovietai turi daugybę priešų, ir kameros užsipildė anarchistais, eserais, menševikais, dvarininkais, dvasininkais, valstiečiais ir Lenino mylimais darbininkais.

Vladimiro kalėjimo planas.
1. Įėjimas į administracinį korpusą. 2. Vartai, per kuriuos įveždavo kalinius. 3. Administracinis korpusas. 4, 6, 7. Sovietų pastatyti korpusai. 5. Senovinis pastatas (Sekcija - 3). 6. Ligoninė. 8. Darbo patalpos. 9. Pirtis, virtuvė, sandėliai ir kalinių (kriminalinių) buitinės patalpos. 10. Pastatas gyvenantiems prižiūrėtojams. 11. Morgas. 12. Prižiūrėtojų namelis. 13. Koridoriai, kuriais vedami kaliniai į pasivaikščiojimo kiemelį. 14. Pasivaikščiojimo kiemeliai. 15. Ūkinė zona. 16. Vartai. 17. VRM kariūnų mokykla. 18. Sargybos bokšteliai.

Dvidešimtais metais Vladimiro kalėjimas gavo politizoliatoriaus statusą. Trisdešimtaisiais metais čia kankino ir šaudė kalinius. Naktimis juos laidojo čia pat už kalėjimo tvoros kapinėse. Tuo metu čia kalėjo 2,5 tūkst. kalinių. Tarp jų komjaunimo vadas Jefimas Cetlinas, Uzbekistano CK kompartijos sekretorius S.Azimovas ir sovietinis latvių šaulys Duportas. Pastarasis Čeliabinske įsteigė pirmąjį politizoliatorių, tokiam pat viršininkavo Suzdalėje, o 1937 m. tapo viršininku Vladimiro kalėjime. Po metų jis - jau kalinys ir buvo uždarytas Vladimire su tais pačiais, kuriuos pats kalino.

1945 m. pabaigoje ”centralas” buvo perpildytas karo belaisviais. Tai vokiečiai: feldmaršalas fon Šerneris, Hitlerio apsaugos viršininkas Ratenhuberis, žvalgybos vadas Pikenbrokas, Berlyno gynybos vadas Veidlingas. Čia mirė feldmaršalas Kleistas.

Beveik visi (25) Japonijos generolai palaidoti paminėtose kapinėse. Jiems Japonijos vyriausybė ten pastatė paminklą.

Čia buvo įkalinti graikų kariuomenės vadai ir šeši įžymiausi S.Banderos kovotojai. Čekistai bandė iš jų išgauti atgailą, bet jie pasirinko kalėjimą. Vienas iš garsiausių kalinių buvo grafas Vasilijus Šulginas, Dūmos pirmininko pavaduotojas, baltųjų judėjimo ideologas. Jį 1944 m. čekistai pagrobė Jugoslavijoje ir atgabenę čia nuteisė 25 metams kalėjimo. Čia jis parašė keletą istorijos mokslinių darbų, bet po Stalino mirties, paliuosuojant jį, visos knygos, kaip paprastai tokiais atvejais, buvo sudegintos. Išskirtinis kartas buvo tik Danylos Andrejevo knyga ”Roza mira”, kurią nelegaliai išsaugojo kalėjimo viršininko pavaduotojas D.Krotas.

Vladimiro kalėjimo viršininkas Sergejus Malininas

Kaliniui aviacijos konstruktoriui, sukonstravusiam lėktuvą U-2, Georgijui Ugerui buvo leista ir toliau konstruoti, bet jo kamerą lankyti galėjo tik kalėjimo viršininkas pulk. Sergejus Malininas, o kai kalinį išvesdavo pasivaikščioti, prie jo kameros durų pastatydavo specialią sargybą.

1952 m. kalėjime buvo patalpinti 32 ”numeruoti” kaliniai ir pagal MGB įsakymą prižiūrėtojai neturėjo teisės žinoti jų pavardžių. Jie buvo užslaptinti ir su jais galėjo bendrauti tik viršininkas ar jo pavaduotojai. ”Numeruotiesiems” buvo leista kamerose užsiimti literatūrine ir moksline veikla, turėti nuosavas knygas, klausytis radijo. Skirtingai nuo kitų kalinių, jie bet kada galėjo ilsėtis lovoje ir kiekvieną dieną du kartus po pusantros valandos pasivaikščioti. Tokių ”numerinių” skaičiuje buvo narkomo Konstantino Ordžonikidzės brolis, Stalino žmonos sesuo Anna Regens ir giminaitė Jevgenija Allilujeva, buvęs Smolensko oberburmistras Borisas Menšaginas. Dar 14 ”numerinių” kalinių - tai buvusių nepriklausomų valstybių Lietuvos, Latvijos ir Estijos ministrai ir jų žmonos. 1940 m. jie buvo išvežti į Saratovą, Tambovą, Syzranę ir ten buvo įdarbinti. Karo pradžioje areštuoti ir įkalinti Maskvos kalėjimuose. 1952 m. teisti 25-eriems metams ir patalpinti į Vladimiro kalėjimą. Antanui Merkiui, jo žmonai Marijai ir jų septyniolikmečiui sūnui Gediminui pasivaikščiojimo kiemelyje buvo leidžiama būti kartu.

Kalėjimo medicinos viršininkė Elena Butova

Po karo čia kalėjo maršalo Budiono žmona Olga, dainininkė Lidija Ruslanova ir aktorė Zoja Fiodorova. 1955 m. buvo atvežtas Stalino sūnus, bet kita, Vasilijaus Vasiljevo pavarde.

1956 m. iš šio kalėjimo į Buda-

peštą buvo nuvežtas ir pasodintas į Vengrijos kompartijos genseko sostą Janošas Kadaras.

1958 - 1968 m. kalėjo buvęs SSRS žvalgybos v-ko pavaduotojas Pavelas Sudoplatovas, kuris kažkada tardė vokiečių generolus, Latvijos užsienio reikalų ministrą ir Tautų Lygos pirmininką Vilhelmą Muntersą, S.Banderos ryšininkes Mariją Didyk ir Dariją Gusiak. Be to, jis susitiko su kalinčiais savo kolegomis iš NKVD - MVD: Eitingovu, Mamulovu, Šarija, Liudvigovu.

1960 m. gegužės mėn. virš SSRS buvo numuštas JAV žvalgybinis lėktuvas, kurį pilotavo Frensis Pauersas. Po keturių mėnesių jis jau buvo centrale, dar po pusantrų metų buvo iškeistas į SSRS šnipą Rudolfą Abelį.

Septyniasdešimtaisiais metais atsirado nauja ”ypatingai pavojingų nusikaltėlių” kategorija, vadinama disidentais. Jų čia buvo daugiau nei 80: Vladimiras Bukovskis (buvo iškeistas į Luisą Korvalaną), Liubarskis, Ščaranskis, Marčenka, Boradinas, Ogurcovas, Sado ir kt.

Suklestėjus vidiniam SSRS turizmui, visus Vladimiro politinius kalinius išvežė į Mordovijos lagerius. Juos pakeitė recidyvistai-kriminaliniai. Buvo pastatyti dar trys gamybiniai korpusai, kuriuose dirbo iki 800 kalinių. Verslas klestėjo, pajamos siekė net 13 milijonų rublių. ”Viskas sunyko po SSRS griūties”, - rauda kalėjimo administracija. Kalėjime gaminamos prekės tapo nepaklausios rinkoje, o valstybė išlaikyti kaliniams lėšų neskyrė. Paradoksas. Teko kreiptis į ”zakonych” (tikruosius) vagis, kad jie padėtų savo broliams. (Reikėtų susimąstyti, koks buvo sovietinis kalinių perauklėjimas ir jo ryšiai su nusikalstamuoju pasauliu.). Ir ką manote? Vagių pinigais laisvėje buvo perkama duona kaliniams maitinti. Vagių ”grevą” (pašildymą) - arbatą, cukrų, vaisius ir net morkas mašinomis kalėjimas gaudavo dažnai, bet daugiausia padėjo vokiečių ”Raudonasis Kryžius”, ”Amerikos Krikščionys” ir Vladimiro miesto heparchija.

Kalėjimo viršininkas Sergejus Malininas ir kalėjimo medicinos viršininkė Elena Butova skundėsi korespondentei: ”Kaliniai valgė pirmąjį, antrąjį, trečiąjį patiekalus, o mes iš namų atsinešdavome duonos gabalėlį ir svogūno galvutę.”

Sveika, „tiurma centralnaja" (kalėjime)!

Štai kokia tu, apipinta baisiomis legendomis ir kraują stingdančiais fantastiškais kalinių pasakojimais. Pasakojama, kad tu pilna sovietinių vampyrų ir Kremliaus burdalakų. Sako, tu sutrypdavai dvasią, nupirkdavai sielą ir besielį kūną užkasdavai savo patvory. Žinau, tu galinga su visomis bedvasėmis "sverchderžavos" ir visų pasaulių blogio jėgomis. Tavo pusėje jėga, mano - tiesa. Prisipažink, ar tau visados sekėsi, ar tu palaužei 1863 m. Lietuvos sukilėlius, prieš carus ir sovietus kovojusius demokratus, Vorkutos, Norilsko ir Karagandos lagerių sukilėlius mano tėvynainius: Hendriką Jieškūną, Antaną Gabužį, Kazimierą Vezbergą, Joną Lioniką, Šeštoką ir kitus Laisvės Kovotojus… Tyli? Reiškia - ne. Aš uždarytas, iš manęs viskas atimta, bet prieš savo valią neisiu. Pasigalinėkime, kas kurį - tu ar aš?

"Slomaju" (palaušiu), - sušnibždėjo kalėjimo sienos.

"Viešpatie, atleisk čia kalėjusiems kaltes ir neteisk palūžusiųjų, nes jų jėgos buvo nelygios. Man gi prašau stiprybės, pasitikėjimo Tavimi ir savimi, likti nepalaužtam dvasia ir kūnu."

- Kaliny, ko užmigai? Čia tau ne turistinė Maskvos panorama, čia Vladimiro centralas. - stumtelėjo į nugarą viršila. - Kas tu - psichas, tikintysis ar popas batiuška? Tokia barzda kaip miškas, o nusiš… nėra kur.

- Popas ir batiuška, - ironizavau.

- Atsiprašau, toks jaunas… ar šiais laikais yra seminarijos?

- Net universitetai.

- Da nu. - suabejojo prižiūrėtojas, bet kaip vėliau įsitikinau, jis patikėjo, kad aš popas ir apie tai savo tarnyboje paskleidė kitiems.

Greitai buvau iškviestas "su daiktais". Atliko nuodugnią kratą, kokios dar neteko patirti, ir po pusvalandžio jau stovėjau priešais viršininką ir dievą - pulkininką Sergejų Malininą ir jo dešinę ranką medicinos reikalams - chirurgę, (pasak kalėjusio Vladimire Viktoro Petkaus) hemorojų specialistę Jeleną Butovą.

- Na ir išmargino tavo formuliaro viršelį įvairiomis spalvomis.

Mesk žvilgsnį - tu ir diversantas, ir ypač pavojingas, ir bėglys. Bet mes, drauguži, matėme ne tokių. Kiekvienas iš jų tapo - ”tonkij, zvonkij i prozračnij”(plonas, skambus ir permatomas). Taigi viskas priklauso nuo tavęs. Tiesa, čia yra įstatymo pažeidimas, tau Vorkutos lagerių valdžia paskyrė trejų metų uždaro kalėjimo bausmę, tokią teisę turi tik teismai. Aš taip nepaliksiu. Mes su tavimi turime juos apskųsti Maskvai. Kokie tavo santykiai su jūsų etapo kaliniu Germanu Stepaniuku? Jo toks pats pažeidimas, jeigu ne prieš, judu patalpinsiu į vieną kamerą. Aišku, režimas bus griežtesnis nei vienmečių, bet ir ten žmonės gyvena, o jeigu nepažeidinėsite elgesio taisyklių, gausite lengvatų ir išsiskirsime kaip žmonės.

- Kuo skundžiatės? - užklausė medicinos bosė.

- Kuo barzdočius gali skųstis, tik sovietų valdžia, - už mane atsakė kalėjimo viršininkas. - Barzdą teks nuskusti, ją leidžiame tik šventikams. Mes laikomės žmogaus ir luomo teisių.

Už geležinių durų kameroje buvo du žmonės ir penkios pasieniais prikaustytos lovos. Viduryje, tarpulovyje įbetonuotas staliukas. Kampe, kaip paprastai, paraša su savo turiniu ir kvapais. Prie jos ant sienos pritvirtinta penkių kablių kabykla ir lentyna ”skudniems” (skurdiems) kalinių daiktams. Keista, bet ši lentyna buvo užkrauta popieriumi ir knygomis. Popieriais buvo apkrauta ir nuo sienos atrakinta ties langu buvusi lova. Lubos baltos, sienos pilkos, betoninės grindys šviesiai rudos. Palubėje langas dukart grotuotas su namordninku, prie durų už geležinių pinučių įkalinta, silpnai šviečianti elektros lemputė.

Korpusinis, neištardamas nė žodžio atrakino vieną iš metalinių lovų, rankos mostu parodęs, kad aš galiu užsiimti vietą, išėjo. Vienas iš kalinių, Germanas Petrovičius Stepaniukas, prieš pusvalandį įkurdintas šioje kameroje, šoko sveikintis, lyg būtume nesimatę dešimtis metų.

- Sveikas atvykęs į tikrų vyrų vienuolyną. Na kaip, tave įšventino į Vladimiro Ordiną?

- Postrigli v monachi. (Įšventino vienuoliu.) Teisingiau, sakė nukirps barzdą. Taigi gal aš dar noviciatas? - pajuokavau.

- Aš nejuokauju. Mūsų pirmą dešimtuką, iškviestą šmonui, taip apdorojo lazdomis ir mediniais plaktukais (įrankis metalinėms langų grotoms tikrinti.), kad dar negaliu aukštielnikas atsigulti, o štai ir mėlynės.

- Už ką Vladimiro Ordino vienuolio toks patepimas? - bandžiau juoku švelninti jo kūno skausmą.

- Pasirodo, jūsiškis Justas Šilinas lagamino dvigubame dugne vežėsi paslėpęs apie dvidešimties peilių arsenalą, kurį aptiko šmonščikas. Justą stvėrė, sukaustė antrankiais ir bandė išvilkti į karcerį. Jis priešinosi, mes gynėm. Tuomet režimo viršininkas iškvietė kareivius su lazdomis ir mus visus sulupo, o Justą leisgyvį kaip velniai nutempė į karcerį. Vienas prižiūrėtojas sakė, kad jam geruoju nesibaigs, jis bus įvilktas į tramdomuosius marškinius ir pakabintas ant specialaus Vladimiro kablio, o vėliau bus sudaryta baudžiamoji byla. Mes buvome suginti į patalpos kampą, ir aš gerai mačiau tą lobį. Daugelis peilių rankenų išdabintos inkrustuotais lietuviškais trizubcais (Gedimino stulpais.) ir lietuviškomis spalvomis, manau tiktų Luvro muziejui. Gaila vyro, nudirs jam devynias odas, bet kur buvo jo galva, aišku, ir jūsų, su tokiu lagaminu leistis į nežinomą kelionę. Nedovanotina. Surašė aktą, reikalavo pasirašyti paliudijimą, bet mes visi atsisakėme. Prasidės Justo tardymas. Kankins. Esu tikras, kaimo bernelis palūš, ir daugelis iš jūsų pateksite į grupinę baudžiamąją bylą, o čia dar plius Vorkutos sukilimas, pilnas fiasko čekistams. Davėte kvailą pagrindą, taip gražiai sugrojus uvertiūrą.

Justas Šilinas

Ruoškite galvas ”na plachu” (ant kaladės).

- Negali būti. Net mintis nebuvo kilusi, kad Justas galėjo vežti su savimi tokį krovinį - sunerimęs tokia nemalonia žinia, išsigyniau kaip kadaise šv. Petras. Tuo pačiu nekaltu melu pareiškiau Germanui, kad bet kokiomis sąlygomis ir aplinkybėmis tardymui neigsiu, jog ką nors žinau apie tą įvykį. Justu aš tikėjau, bet ir čekistų galią buvau kandęs. Dievas padės - kiaulės nesuės.

Germano Petrovičiaus Stepaniuko ”kaimo bernelis” Justas buvo ne iš kelmo spirtas. Jis buvo paprastas, labai įtarus, tikras ”užkietėjęs žemaitis nuog Skoudo”. Draugo ir Tėvynės ne tik neparduos, bet ir neišduos, net jeigu reikėtų aukoti savo gyvastį. Nugarą priešui parodyti jam buvo tas pat, kaip publikos akivaizdoje stovėti nuogam be figos lapelio, ir todėl jis kaltino užsienio tremtinius ir legalizavusius partizanus. Čekistams rėždavo visą tiesą į akis ir todėl nuolatos buvo baudžiamas. Tokių kovotojų irgi reikėjo kovai su sovietais, bet tam tikra prasme kęsdavo pogrindis, laikinai netekdavęs patikimo ir tuo metu reikiamo kovotojo. Pogrindžiui reikia ne tik kovos darbų konspiracijos, bet ir minčių, ir ideologijos konspiracijos. Visi lietuviai- vladimiriečiai tikėjo Justu, ir jis neapvylė. Jį tardė kelis mėnesius, kaip pranašavo Germanas, vilko į ”marškinius” ir kabino ant kablio, pūdė karceriuose ir gundė laisve, o jis savo: lagaminais susikeičiau Gorkio ”peresilkoj” su vagimi, kalbančiu lietuviškai su rusišku akcentu, priedo gavau kilogramą bambonkių. Po poros metų Justas man papasakojo savo odisėją. Tardytojas iš Vladimiro KGB rodo ekspertizės išvadas, kad pirštų antspaudai Justo, o jis, apsimetęs kvailiu, tiesiog juokiasi iš tardytojo, kad jis jokių antspaudų negamino ir peilių juolab neantspaudavo. Siūlė jam laisvę, jei jis parodys, kuris peilis Jono Valaičio, jis sako, tegu jis pats pasirenka, jei jam galima kaip kaliniui laikyti kalėjime ginklą. Tampė jį po psichiatrus ir pagaliau čekistai, kad ir keista, išsikvėpė, nubaudė, neleisdami gauti siuntinių ir susirašinėti su artimaisiais. Štai tau ir kaimo bernelis, kuris po 1955 m. Vorkutos sukilimo, viešai viso barako kalinių akivaizdoje, nukirpo ypatingojo režiminio 62-jo lagerio viršilos plaukus.

Kameroje su keistu seniu

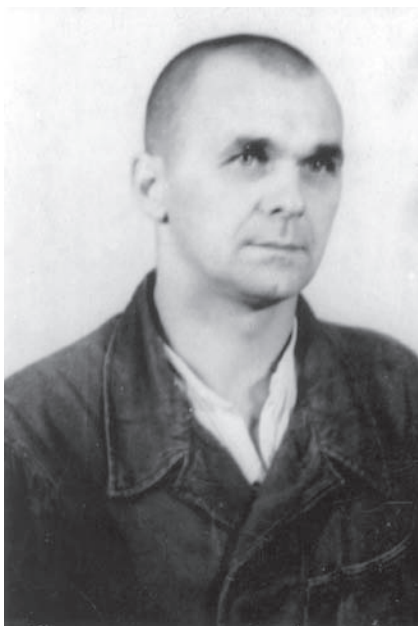
Su Germanu dar ilgai aptarinėjome nesenus dienų įvykius, bandėme prognozuoti ateitį ir į pokalbį įtraukti kameros šeimininką, (nors jos nepirkę, kalėjimo viršininko valia, tapome irgi šeimininkais), kuris, įtartinai žiūrėdamas į mus, vengė įsivelti į bendrą pokalbį. Tuokart mintyse svarsčiau, kuo mes jam, Andriejaus manymu, nepatikome. Gal mes per drąsiai reiškėme savo mintis, o gal pavydėjo savo vienatvės kameroje ir manė, kad mes trukdysime jo darbui su popieriais? O gal jis išvis mizantropas, senis, nepakenčiantis nieko, net paties savęs, nors akys, veidas ir visos elgesio manieros rodė jo inteligenciją, išprusimą ir gero žmogaus įvaizdį. Kaip susitarę, su Germanu pasitaisę guolį, lindome po antklode. Tada mūsų senbuvis su išgąsčiu savo gerosiose akyse virpančiu balsu išstenėjo:

- Vyručiai, iki ”atbojaus” gulėti ”nepoloženo” (negalima). Pasodins į karcerį, o kamerą perves į režiminę padėtį, atims iš manęs knygas, kotelį, rašalą, mano traktatą, taigi ir mano gyvenimo tikslą.

- O, aš ”ch…lažu s priborom” (kalinių keiksmas) ant karcerio, traktato ir viso sovietinio šlamšto, - supyko Germanas.

- Pozvolte, tovarišč (leiskite, drauge).

- Neleisiu, - atsisuko į sieną ir pakišo galvą po ant-

Bronius Šalna Vladimiro kalėjime, vienutėje kalėjo 7 metus - iki šiol nereabilituotas!

klode. Aš iš solidarumo ir savo ”priborą” būčiau prijungęs, bet prižiūrėtojas, atvėręs durų langelį, mandagiai pakvietė ”paisyti kalėjimo režimo raidės”. Kadangi to nedarėme, po dešimties minučių į kamerą įvirto krūva prižiūrėtojų su režimo viršininku priešakyje. Bandėme priešintis, todėl buvo užlaužtos rankos ir mus vilkte vilko į koridoriaus gale esantį budėtojų kambarį. Nei iš šio, nei iš to Germanas pradėjo šaukti: ”Chlopcy (vyručiai), mus velka į karcerius”. Net nemąstydamas jam ”turavojau”. Pamažu, kaip besiartinanti audra iš tolumos, tai iš vienos kameros durų, tai iš kitos pasigirdo nedrąsus beldimas, lyg lietaus lašai į skardinį stogą, bet kai pasiekėme tikslą - ”dežurką”, perkūnija daužėsi visa galia. Prižiūrėtojai ir jų viršininkas atrodė labai apgailėtini ir pasimetę. Bandė skambinti telefonu, bet tas sugedo. Vienas jų teisindamasis prikibo prie manęs:

- Ko gi šūkaliojai, argi mes tave mušėme?

- Manęs ne, o štai jam ant veido mėlynė, - lyg neprisiminęs Germano pasakojimo paisčiau kareivėliui.

Pagaliau atgijo skambutis. Mūsų viršininkas skelbia ”aliarmą”. Kur mus dėti? Į karcerį. Karceriai perpildyti. Įmesti bet kur. Kareiviai su šalmais ir guminiais bananais įbėgę rikiuojasi prie kamerų, o dūžiai ir šauksmai garsėja: ”Berijavcai! Kraugeriai!” Mus nubogina kažkur aukštu žemiau į tuščią kamerą. Klausiu Germaną, ar reikėjo tokio triukšmo, nes neaišku, kuo baigsis mums ir mūsų solidaristams. Jis juokiasi ir aiškina, kad jau jei papuolėme į tokią padėtį, kodėl neturėtume ją panaudoti kalinių solidarumui stiprinti ir parepetuoti ateities kovoms. Pamatysime kas bus, padarysime išvadas ir, ištaisę klaidas, sovietams pateiksime staigmeną.

Triukšmas tilo. Po valandėlės mes vėl ”dežurkoje,” kurioje tarp daugelio kalėjimo karininkų sėdi V.Vaineikis ir keli žymūs ukrainiečiai: E.Prišliak, I.Kulik, M.Bula ir J.Chiminec.

- Štai ir jūsų ”golubčiki” (balandėliai) gyvi ir sveiki. Įsitikinote? Tačiau pažeisti kalėjimo režimo niekam nevalia, net ir man. Jeigu matote pažeidimus iš mūsų pusės, rašykite mums ar net CK, jūsų skundai bus perduoti adresatams. Mums čia gyventi teks ilgai, todėl būkim vie-

ni kitiems pakantūs. Kadangi jūsų draugai pažeidė kalėjimo režimą, skiriu nuobaudą - vieną parą neturėsit teisės pasivaikščioti. Dėl miego dienos metu pabandysiu tartis su Maskva, manau šią problemą reikėtų spręsti teigiamai.

Mes kameroje. Prietema. Matyt, nuobauda buvo formali, nes riaušių akivaizdoje reikėjo valdžiai išlaikyti savo tariamąją galią. Andriejus jau iš ryto buvo išvestas pasivaikščioti, o mes visos dienos įvykių taip buvome pilni, kad pavargę net džiaugėmės tokia nuobauda. Tylenis Andriejus iš visos jo laikysenos atrodė priblokštas girdėtų ir regėtų įvykių, lakstė po kamerą ir mosuodamas rankomis pusbalsiu murmėjo, turbūt iš ilgos vienatvės, visai nekreipdamas dėmesio į mus. ”Demiurgai, deimanai, Pasaulių Saule, apšviesk savo monadomis paprastą rusų mužiką, kas atsitiko jūsų pasaulio metasferose, jei metastalino pragare dedasi tokie dalykai. Gal Liuciferio CK taryboje panaikintas Metastalino etatas? Kas čia, mūsų pasaulio pabaiga ar, dar blogiau, Sovietų Sąjungos? Po to kas čia vyko, kodėl, kaip paprastai būna, jų nepasodino į kondėjų (karcerį)? Tai gal demonai, pasiųsti sunaikinti man Jūsų skirtų pranašysčių arba man metas persikelti į kito laiko dimensiją? O, gal čia demonai iš mūsų Marso ar iš Metamarso, jei jų klauso sienos ir Vladimiro kalėjimo uicraoriai (didžvalstybės demonai).”

Nustėrę klausėmės Andriejaus monologo su daugeliu mums negirdėtų žodžių ir per jo figūros švytuoklę kameroje abu su Germanu sukome pirštus ties smilkiniais, atseit turime reikalų su bepročiu. Andriejus kalbėjo vis garsiau ir garsiau, jo pasakojimas, kreipimasis tapo daug suprantamesnis ir įdomesnis, o dar vėliau klausiau jo jau išsižiojęs. Atsitokėjęs savęs klausiau, iš kur pas naujai sutiktus žmones tiek mistikos, ar iš pergyvenimų vienutėje, ar aš esu primityviojoje stadijoje, neturįs laiko pakelti galvą ir atidžiau pažvelgti į žvaigždes. Kas aš, instinktyvus skruzdėlyno statytojas ar jo karys-gynėjas, dvasinių vertybių kaupėjas, ar jų griovėjas? Kieno aš valią vykdau, savo ar para, meta ir kitų mistinių jėgų? Kokios jos - gerosios ar blogos? O, gal šie mistikos propaguotojai yra paprasti čekistų provokatoriai, ar, Andriejaus žodžiais tariant, super-

valstybės demonų (uicraorių) apsėsti, bando, pasikvietę filosofiją ir mistiką, ištirpdyti mūsų dvasios taurius polėkius kazuistikos plotmėje ir tuo pačių atitraukti mus nuo konkrečios idėjos ar kovos už laisvę?

- Mano jaunasis kolega, - prisėdęs ant mano guolio krašto ir, tuo pačiu atitraukęs nuo apmąstymų maišalynės, Andriejus kreipėsi į mane. - Jums turbūt atrodo, kad aš nupiepęs, išprotėjęs senis? Ne visai. Kad jūs manęs neklausinėtumėte, aš pasakojau sau ir jums savo autobiografiją. Ne kūno, o sielos, kuri dvasios raiška apsprendžia mūsų materialinį ir dvasinį pradą, gyvavimą ir dvasinio išprusimo lygmenį. Jokiu būdu nežeminu jūsų, bet tuščioms kalboms neturiu laiko, kaip ir jūs neturite. Visoms biologinėms būtybėms mūsų pasaulyje yra duotos užduotys, taigi - ir mums. Aš turiu atskleisti mūsų platumų žmonėms metaistoriją ir metaateitį, jų projekciją į mūsų, mums atrodantį realų pasaulį. Todėl man bus malonu laiką skirti mano minėtų temų diskusijoms ir praktinėms išdavoms, kurios, jūsų nuomone, galėtų tikti mūsų sovietinės imperijos metakultūros pažinimui. Be to, mums sąlyginai yra primesta erdvė, laikas ir paskatos kovoti su didžvalstybės demonais. Svarbu nepadaryti klaidos, t.y. nepriimti jų kovos metodų, nes gerosios jėgos ir deimonai jau 400 metų bevaisiai kovoja su šiuo monstru ir rezultatų nėra. Blogis nuo Ivano Žiauriojo auga geometrine progresija, kaip ir šios valstybės darinys, o visa tai atsispindi metapasaulyje, kuris iš mūsų laukia teigiamų teisingos kovos rezultatų. Mums reikia susitupėti, gerai apmąstyti ir, mano galva, pasirinkti Gandi idėją ir jo metodą - nesipriešinti blogiui, t.y. be karų, revoliucijų, terorų ir diversijų sunaikinti mūsų tėvynės ir viso pasaulio blogį, kurį sukūrė uicraoriais apsėsti mūsų proseneliai, tėvai ir vaikai. Mes turime pasitelkti kantrybę, protą ir širdį, atsikratyti melo ir baimės, atsiduoti aukai ir sukurti Dievo Meilės religiją, ir tik tada po 50-ties metų galima tikėtis pergalės ir teisingumo.

- Jūs jau porą valandų kaip hipnotizuojate mus įdomia savo dvasios autobiografija su man nesuprantamais žodžiais, bet aš nepakęsiu, kad man kalėjime bruktų sovietinę-rusišką propagandą. Niekada Rusijos valstybė nebuvo mano, - nešvankiai nusikeikęs pyktelė-

jo Germanas.

- Mielasis Germanai Petrovičiau, ši kamera jau penketą metų negirdėjo panašių keiksmų, ir kadangi mes esame lygūs tarp nelygiųjų, paprašyčiau gerbti save tuo pačiu išsaugoti gėrio ir vilties salelę Vladimiro pragare.

- Atleiskite.

- Patikėkite, aš niekada nebuvau didžrusis, o juo labiau sovietinis agitatorius. Aš esu Rusijos patriotas, bet ne supervalstybės uicraorių apaštalas. Aš visada kovosiu prieš politinę Rusijos valdžią, kuri nori grobti svetimas tautas, valstybes, kankinti ir engti jų žmones, primesti jiems savo religiją, savo papročius ir mąstyseną, kad sutrypę jų dvasią nutautintų ir tuo pačiu sukurtų ne rusų tautą, o beformę rusų liaudį. Visa tai reikalinga Liuciferio gvardijai metapasaulyje, kurios projekcija nūdienoj - komunistų partija. Jų visų drauge išaugintas gaivalas, mano paminėta liaudis, jau turi prisiūtą sovietinę uodegą, ir jos priedermė partijai paliepus žudyti, grobti ir šaukti ”URA”, o vėliau sąžinei pritemdyti pigia degtine girtuokliauti, giedant demono himną - ”Vypjom za Stalina” (išgerkim už Staliną). Kai stinga priešų, kad neprarastų partirties, tada žudo savus, įkalina tuos, kurie turi savo sąžinę ir nepasiduoda netikroms tiesoms, tada naikina rusų tautą. Gerieji žmonės, man iš Aukščiausiojo leista matyti vizijose ano ir šio pasaulių metakultūrą, metaistoriją ir metapolitiką. Aš ne blogietis ir ne pranašas, aš rusų tautos žmogus, tikintis Meilės Dievu ir geros valios žmonių pergale. Nugalėti metapriešą reikia metaistorijos žinių ir ypač vengti jų primestų kovos metodų. Nužudytas kūnas subyra į pelenus, o jo neapykantos dvasia sutvirtina blogio legionus. Padaryti priešą ar jo pagalbininką draugu yra krikščionių strategija - mūsų kova. Pirmuoju atveju mes pralaimime ir priešo jėgos didėja aritmetine progresija, antruoju - mes laimime dviguba geometrine progresija ir, jeigu dabartines mūsų jėgas apginkluosime šią strategiją ir eisime į sovietinę liaudį, per kelias dešimtis metų mūsų vaikai jau matys aušrą. Bus daug vargo, mirčių, nusivylimo, bet jau geriau kitiems duoti Aušrą, kaip vidurnaktį girtam nudvėsti tarpvartyje. Aš visą savo gyvenimą pašvenčiau šiam teisiam rei-

kalui ir, manau, turiu pareigą savo žiniomis su jumis pasidalinti. Aš nenoriu jus vesti, aš noriu eiti su jumis kartu. Išlošia tas, kas visados kuria, o ne kas griauna.

- Bet ir blogio jėgos kuria? - įsiterpiau.

- Tik tam, kad galėtų griauti, - atsakė Andriejus ir vėl kibo į filosofijas, visai nekreipdamas dėmesio, klausomės ar ne. - Demonas nurodė tūkstančius klaidingų kelių, todėl protaujantis žmogus iš labirinto turi atrasti tikrąjį. Tam reikalinga trimatė istorija, kurios nemato šiuolaikiniai istorikai, tyrinėdami vien horizontalioje plotmėje. Trūksta į aukštį - dvasinės, horizontali - tik socialinė kūrybos plotmė…

Andriejus kalbėjo ir grindė išsakytas mintis beveik apie viską: ką aš žinojau ir kas man buvo visai nauja. Aš skendau atradimuose, o begalės nežinomų žodžių hipnotizavo ir leido tik linkčioti galva. Taip prabėgo savaitė, pusryčiai, pietūs, vakarienė, tualetas, o pirmosiomis dienomis net prižiūrėtojų tramdomi vidurnakčiai. Galiausiai apsipratau ir pradėjau atsirinkinėti, kas man reikalinga dabarčiai ir praktikai, o kas tik žinojimui. Didžiausią įspūdį paliko jo traktuojama Rusijos supervalstybės tironija savajai tautai ir jos metastazės Rusijos ateičiai, o tuo pačiu ir mano pasaulėžiūrai bei kovai su tautų kalėjimo imperija bei blogio kėslais užvaldyti mūsų planetą. Jis tikino, kad kiekvienas pasiryžęs ir įtikėjęs gėriu žmogus yra pajėgus kovoti su žemiškuoju blogiu ar net su Metakremliumi kitose pasaulių dimensijose, taigi - ir su supervalstybe. Supaprastinus visus meta, para, mistika, demiurgo, piktųjų ir gerųjų dievų ar pusdievių nesuprantamas kovas, į atmintį giliai įsirėžė Andriejaus trimatė Rusijos istorija. Tačiau be paslaptingųjų jėgų veiklos nesuprast, iš kur išdygo tironijos supervalstybė, visą jos gyvavimo laiką mintanti savo piliečių (podanych) krauju, kūnais ir dvasios syvais, suvokt rusų tautos, rusų liaudies ar rusinų dvasią. Andriejus tiki, kad mūsų žemėje žmonių gyvenimą ir jų veiklos būdą valdo asmenybės, įtakojamos demonų, deimanų ar kitų eterinių junginių - egregorų. Dievas suplanavo žemės planetoje įkurdinti žmones, kurie, apsivalę nuo dvasingumo grubias prielipas, taptų deimanais. Tačiau blogosios kosmoso jėgos pasiuntė demonus ir tie painiojo Dievo planus.

Jis tramdė blogį, baudė žmones baisiausiomis katastrofomis, siuntė pranašus, bet šėtonas kietai buvo apsėdęs žmones. Tada Jis pasiuntė Meilės Dievą - Kristų. Žmonės suprato savo misiją Žemėje ir pradėjo Dievo planus vykdyti. Blogosios metėsi vienur, kitur - nesisekė. Pagaliau, daugiau nei po tūkstančio metų, nusižiūrėjo vieną asmenybę, apžavėjo puikybės manija ir, kai mintys ir veikla sutapo su demonų planais, metapasaulyje buvo nutarta sukurti metapasaulio blogio valstybės projekciją Maskvos Kunigaikštijoje. Tuo metu Rusija buvo išsivadavusi iš šimtmetinio mongolų-totorių jungo, bet ne nuo jų papročių. Visą tautą buvo apėmusi tokia galybės, didybės manija ir pasididžiavimas, jog jie manė galį daryti viską nebaudžiami, t. y. nesilaikyti tarptautinių santykių normų ir jokių prigimtinių žmogaus teisių. Joano (Ivano) IV-jo Žiauriojo monarchinė valstybė tapo savo ir aplinkinių tautų grobuonimi. Monarchija peraugo į tironiją. Buvo sukurta ne piliečių valstybė, o virš žmonių galvų superderžava. Blogųjų jėgų veikiamas Ivanas Žiaurusis tapo grėsme sau ir savo supervalstybei, o kad galėtų išlikti valdžioje, jis įsteigė mirties eskadronus

Leonas Valočinskas

- opričnikus, kurie prie žirgo balnų pririšę atpažinimui juodą šuns galvą žudė, plėšė ir prievartavo visą tautos elitą. Anapilinis Kremlius permetė viso pasaulio blogio centrą į Maskvos kremlių. Šis tapo kalinimų, kankinimų, orgijų ir sūnžudystės vieta, juodąja citadele. Ši tvirtovė virto planetos blogųjų jėgų sostine, kuriai buvo deleguotos galios per kelis šimtmečius atplėšti žmoniją nuo pasaulio gerųjų jėgų. Tironija valstybės nestiprina, o ją žlugdo. Po Ivano Žiauriojo mirties visa šalis pradėjo nykti. Prasidėjo didžioji ”Sumaištis”.

Blogosios metapasaulio jėgos, jau turėdamos šioje šalyje įdirbį, nepasiduoda. Jos ruošiasi reinkarnacijai. Prabėgs daug metų, rusai laimės 1612 m. kovą su lenkais, praplės valstybės teritoriją į rytus, pietus, nustums švedus į šiaurę, ir vėl rusų tauta išaugs savo akyse iki milžino - ”vienintelės tautos” Dievo žemėje. Kadangi rusų tautos egregore (Tautos, valstybės, religijos, pasaulėžiūros psichinė minčių sankaupa, apjungianti žmones, kuri pasireiškia kaip didžiulė įsitikinimų bei valios varomoji jėga.), visos kitos tautos yra paklydusios miglose, tai grobti, engti ir ugnimi bei kalaviju atvesdinti į pravoslaviją ar praplėsti savo imperiją yra Dievo valia ir net ruso prievolė. Atsirado Ivano Žiauriojo opričnikams alternatyvi arekčejevizna. Petras I, dar nepastatęs rūmų, kerta ”langą į Europą”. Per šį gavęs šviežio oro ir atsirinkęs labiausiai tik tas idėjas, kurios tinka jo imperijai, sukūręs sau luomą, po išsigimėlio dvigalvio erelio sparnais Petras I valdys Trečiąją Romos Imperiją. Uicraorų (Rusijos didžvalstybingumo demonai) pagalba jam gerai sekėsi. Jis paklojo savo miesto Petrapilio pamatus ant savo ”podanych”, ukrainiečių ir kitų pavergtų tautų žmonių kaulų, ir, atkėlęs sostinę ”na iskona russkich” žemių, įkurdino kilminguosius su jų tarnais ir baudžiauninkais, kad visi jie ir jų vaikai amžiais gintų šį miestą bei šiaurines imperines žemes. Jis įkalė tautai didybės ir mesijo maniją. Jis, kaip ir Ivanas IV, savo sūnų numarino. Petras I puolė kaimynines valstybes, kraujuje skandino sukilusias tautas, darė viską, ką jam patarė didžvalstybės demonai, kad tik jo imperinė deržava taptų galingiausia Europoje. Jo nacionalizmas, kuris savo naciją buvo iškėlęs virš kitų, ir siekis savus interesus patenkinti

kitų sąskaitą yra tik provincializmas, pakeltas į idėjos aukštumas.

Regis, Dostojevskis, kuris taip pat buvęs Vladimire prieš beveik šimtmetį, sakė, kad tauta, pagimdžiusi naują mintį, pasijunta išrinktąja, tačiau toks pasitenkinimas ateityje gresia katastrofa ir iš mūsų milžiniško žemės masyvo nieko gero nebus, apart despotizmo grėsmės žmonijai. Petras I miršta. Chaosas vėl apima šalį. Gerosios jėgos - deimanai bando nukreipti gerąją kryptimi, bet tauta apsėsta ir jai reikia despoto, nes pati valdytis nebepajėgia. Imperija turi plėstis, nukreipti piliečių nepriteklių, skurdą, vargą į išorinį priešą, antraip ji subyrės tarpusavio vaiduose. Kitų supervalstybių demonai, pripažindami Rusijos sverchderžavos demonų pirmumą, provokacijos dėlei nuteikia savo piliečius prieš Rusiją. Prasideda nuožmūs karai nulemti Rusijos pergalei. Kai, atrodo, jog deržava kris, uicraorai pasitelkia išbandytas stichines jėgas - šaltį. Taip buvo per lenkmetį, prancūzmetį ir vokietmetį. Buvo tai Piro pergalės, bet visgi rusų pergalės. Šiais karų ir pergalių atvejais rusų tautos ir svechderžavos demonų tikslai

Intos laisvės kovotojai. Antras iš eil. Antanas Sabaliauskas.

sutapdavo, nors pirmųjų galutinis tikslas buvo išsaugoti savo valstybę, tautą, kultūrą ir mentalitetą, antrųjų - šią pergalę panaudoti velikorusų šovinizmui bei pasinaudojus juo sunaikinti gerąsias žmonijos jėgas ir išstumti deimonus iš mūsų planetos. Carų imperija sumuša turkus, užvaldo Azovo tvirtovę, prisijungia Kaukazą, nugali švedus, atsirėžia Pabaltijo dalį, po to su kitais pasidalija Žečpospolitą, 1812 metais išveja prancūzus ir kai galiausiai užima Paryžių - Rusijos didybės manija pasiekia viršų. ”Bog-Batiuška, Rossija-Matuška”, o jie išskirtiniai Dievo vaikai, neklystantys kaip ir pats Viešpats. Tai kodėl negrobti, nežudyti, jei viskas sekasi, jei Dievas ”leidžia ir laimina”?

Per ”iškirstus” langus ir išspardytas duris į Rusiją eksportuojamos Vakaruose demonų pagimdytos Markso, ekonomika pagrįstos materialistinės idėjos kūnui. Deimanai, kaip atsvara, siunčia humanitarines idėjas dvasiai. Šios dvi metapasaulio jėgos galynėjasi tarpusavyje. Gale 19-jo ir pradžioje 20-jo amžiaus didžvalstybių demonų išprovokuotame Pasauliniame kare įvyko lūžis. Rusų tauta 1917 metais vasaryje įvykdė revoliuciją - nuvertė carą, sugriovė uicraorų taip ilgai kurtą ir krauju puoselėtą sverchderžavą. Krito priespauda. Pirmą kartą savo istorijoje rusų tauta išsivadavo nuo išorinių agresorių ir vidinio uzurpatoriaus galių. Žmonės sveikino viens kitą ir pagal rusų papročius bučiavosi gatvėse. Tačiau metapasaulyje demonai nesnaudė, jie buvo parengę tokiam atvejui reinkarnuotą Ivano IV-Petro I dvasią Stalinui. Šis, dar būdamas šventikų seminarijoje, orientalisto masono Gudžijevo buvo jau paruoštas įkurti kosmopolitinę blogųjų jėgų imperiją su rusišku fasadu. Tai tenkino principingus rusiškuosius uicraorus ir žiebė viltį 1776 m. Bavarijoje įkurtos iliuminatų bendrijos pasekėjams, kurie, būdami įtakingi pasaulinės valdžios galia ir pinigais, buvo numatę užgrobti visą valdžią pasaulyje ir, atmetus Dievą, t.y. ateistiniu pagrindu, tenkinant žmogaus žemuosius instinktus, įkurti Žmogaus religiją. Į katilą sumesti valstybes, tautas, gentis, kalbas, papročius, religijas, prietarus, sąžines, ir visą šią sąvokų masę išvirus gautųsi pradžia ir pabaiga - Homus. Jau iš žodžių šaknų prasmės: Liuciferis, iliuminatai matosi, kieno idėjos ir ragai.

Po kelių mėnesių įvyko perversmas, kurį įvykdė komunistinė šmėkla. Prievarta ir kraujas. Paskutinis koziris pasaulinėje Žemės demonų kovoje su gerosiomis jėgomis, kurios nebepajėgė atlaikyti tokio brutalumo, krito. Pasaulinis pasaulėžiūros konfliktas įsižiebė ne tik tarp žmonių, bet ir tarp tautų bei valstybių. Demonai ant altoriaus pakylėjo ekonomiką kaip visapusišką panacėją, kuri žmones turėjo padaryti laisvus, kaip socialiai taip ir dvasiškiai. Dievas, patikėdamas žmogui valią, įdiegė stabdį - sąžinę, kuri (pagal demonus) kliudo laisvei. Todėl sąžinė turi būti pakeista žmonių bendrijos įstatymais ir tik jais individas turi vadovautis. Visi turi būti lygūs, bet šiems ”lygiesiems” turi vadovauti demonizuota taryba, kuri spręstų įstatymų papildymus ir kontroliuotų jų vykdymą. Stalinas ir jo pasekėjai savo atkaklumu lenkė net pasaulio demoną. Žmonija ne kartą buvo atsidūrusi ant išnykimo ribos, bet visatos blogosioms jėgoms to nereikėjo. Demonams reikalinga gyva žmonija, kuri jiems nusilenktų ir paklusniai vykdytų jų valią. Metapasaulyje demonai nutarė atšaukti Staliną ir jis pradėjo merdėti, bet Rusijos uicraorai taip susitelkė apie savo lyderio dvasią, kad jį numarinti prireikė beveik visos paros.

Su Andriejumi kalėjimo dienos neprailgo. Ką jis tada pasakojo apie Stalino epochą ir po jos, galėčiau daug ką parašyti. Dalį istorijos paskelbė mokslininkai, beveik visą savo gyvenimą išgyvenome jo kurtojoje sistemoje ir po jos, taigi daug naujo neparašysiu. Norėčiau tik patvirtinti, kad Andriejaus vizijos ar tuometinės pranašystės pildėsi ir pildosi. Galėčiau paminėti jo traktatus apie mėlynąsias ir raudonąsias pasaulio epochas, apie religijas, kurios tampa vis daugiau monoteistinėmis ir artėja prie išplėstos katalikybės, apie čekistus Bokij ir Barčenko pabuvojusius Šambaloje. Kažkaip susišaukiančia pasakojimai su mano sutiktu prūsų mokslininku Johanu, bet tai ne šio rašinio paskirtis. Kas buvo tas Andriejus, kurio ir vardo tikrai patvirtinti negaliu ir su kuriuo teko drauge praleisti tik porą savaičių, palikęs neišdildomą jo vizijų atsiminimą? Gal jis filosofas, parapsichologas, o gal ”Pasaulio Rožė” (”Roza Mira”) autorius - Danyla Andrejevas, ar jo mokinys? Ne tai svarbu. Man norisi papasa-

koti apie sutiktus žmones, jų laisvės kovų veiklą, įdomesnę mąstyseną ir net išskirtinumą iš pilkai apvilktų žmonių ir pilkų kalėjimų dienų. Dėka tokių personažų aš išsaugojau aistrą gyvenimui, laisvės polėkį ir pagarbą tiesai.

Kartą grįžę iš pusvalandinio pasivaikščiojimo radome sujauktus guolius, iškraustytas spinteles, tiesiai sakant, padaryta man ir Stepaniukui nuodugni krata. Netrukus buvau iškviestas pas kalėjimo viršininką Malininą. Be jo kabinete prie lango sėdėjo du vienodai apsirengę stambūs dėdulės.

- Aš priežiūros prokuroras Ivanovas.

- Aš tardytojas, justicijos kapitonas Ivanovas iš Leningrado. Štai išduotas orderis KGB Leningrado srities ir patvirtintas SSRS generalinės prokuratūros apklausti jus, kaipo liudininką diversijos byloje Vorkutoje. Pasirašykite… Papasakokite kaip ir kokiomis aplinkybėmis susipažinote su Jonasu Dailidesu ir Ivanu Sokolovu, iš kurio nupirkote tris kilogramus amonalo? Štai nuotraukos. Kuris - katras?

Joną pažinau, nors jis buvo su skrybėle ir civiliais drabužiais, o antrojo net nebuvau matęs. Amonalą pristatė Zenas Paldavičius. Aš jo neklausiau, tokiais atvejais net pasiteirauti buvo nepadoru, o ką kalbėti apie konspiraciją? Žinojau, kad Jonas priklauso Zeno grupei ir tą sausio dieną juos mačiau prie šachtos valdybos vaikščiojančius. Nerimas smelkėsi vis gilyn ir gilyn. Nejaugi Zeną išprievartavo, o gal Juozas Žilinskas kam nors prasitarė? O aš pats ar šventas? ”Konspiratorius” išmokiau kaip elgtis su šlykščia geltona medžiaga amonalu Vladą Šišką ir Vytautą Vaineikį septintojoje šachtoje, o Grigą ketvirtojoje. Ar nepasigyriau, kaip mes ”šauniai” tai atlikome? Visais tikiu ir dabar. O visgi liežuvis ne visada draugas. Krimstelėjau jį. Rodos atnaujina šią kvailą, labai nereikalingą bylą. Pakovosime, ne pirmas kartas.

- Nepažįstu nė vieno.

Patardę valandą, surašė nešališką protokolą. Pasirašėme.

- Iki greito pasimatymo, - paspaudė ranką tardytojas, ir aš vėl su besiblaškančia širdimi kameroje.

„Moskva moja..."

Kitą dieną buvau patalpintas į vienutę, o po savaitės su trimis psichais stolypino kupe - kameroje riedėjome link Maskvos. Kelionės pradžia buvo nebloga. Kareiviai buvo mandagūs ir paslaugūs, o ir kaliniai išnaudojo visas savo galimybes dar kartą nusigauti į tualetą ir tuo pačiu pamiklinti kojas. Už langų kaip kino juostoje bėgo baltai pasipuošę miškai. Kokie jie nuostabūs, tai ne pilkos kalėjimo sienos. Vakare sutemus, traukiniui pasisukus šonu, tolumoje pasirodė Maskvos ugnys. Staiga sužviegė vagono ratai, ir staigus stabdymas. Priešais mane sėdėjęs psichas, inercinės jėgos sviestas, trenkėsi į vagono pertvarą. Iš jo praskeltos galvos stipriai kraujavo žaizda. Aimanos sklido iš viso vagono. Mes šaukėmės sargybinių, bet jie kažkur voliojosi vagono koridoriaus gale. Pagaliau traukinys, slydęs kelius šimtus metrų bėgiais, sustojo. Sulaukėme pagalbos: jodo ir binto, o už valandos ir greitosios pagalbos mašinų, į kurias krovė sužeistuosius ir tame tarpe 5 iš mūsų vagono. Iš kareivėlių sužinojome, kad autobusas nepraleido traukinio, yra užmuštų.

Po trijų valandų atvyko keli "varanokai" ir visus "stolypino" keleivius išvežė į persiutimo kalėjimą Krasnaja Presnia Maskvoje, o mūsų kamerą paliko. Paslapties nebelaikė, sakė: mano tris bendrakeleivius turi pristatyti į Serbskio Instituto ligoninę, o mane į Leningrado traukinį. Pagalau atvyko dar vienas "varnas", bet manęs, išskyrus psichus, paimti griežtai atsisakė. Atvažiavo karinis autobusiukas. Palikę du kareivėlius saugoti "stolypiną", mane ir kitus sargybinius sutalpino į šią mašiną, ir po geros valandos mes geležinkelio stotyje. Deja, puse valandos suvėlavome. Važiuojame į Butyrkų kalėjimą. Nepriima. Dar į kažkokį? Tas pat. Viršila jaudinasi, keikia visus ir viską pasaulyje, bet manęs, kaip pikto pinigą neturi kur įkišti.

- Paleisčiau, arba šį fašistėlį nušaučiau, betgi atsakysi už jį kaip už senį iš Kremliaus. Mat juos… Na, pabandykim užvažiuoti dar į vieną "šaragą", jeigu čia ne, tai pas mano uošvę. Norėtum? - nuleisdamas garą pajuokavo saldafonas.

"Šaraga" šalia geležinių vartų, ant aukštos mūrinės geltonos tvoros

turėjo nedidelį, bet įskaitomą užrašą: ”Serbskio vardo Medicinos Instituto pagalbinės eksperimentinės patalpos”. Mano viršila, pabuvojęs pusvalandį už tų vartų, lyg ant žirgų įlėkė į autobusiuką, griebė mane, kaip velnias dūšią, ir aš, nuogai išrengtas, iščiupinėtas atsakinėju savo formuliaro duomenis. Jauna smulkutė gydytoja, kuri bet kaip, ant kariškos uniformos, buvo užsimetusi baltą chalatą, žiovaudama, vyrišku balsu įsakinėjo dviems stambiems sanitarams:

- Šį ligonį į apsišaukėlių, simuliuojančiųjų 13-tą palatą.

- Į kurią vietą? Kokia režimo forma?

- Vaistai kaip visiems. Sustiprinta… Į šiandien mirusiojo vietą... Į kitą laisvą vietą patalpinkite tą iš izoliatoriaus, suleiskite jam raminančiųjų ir prirakinkite. Vykdykite.

Visa tai mane gąsdino ir nenuramino, neveikė net naktinių kelionių nuovargis. Iš koridoriaus girdėjosi mano viršilos balsas: ”Garbės žodis, leitenante, kalinį pasiimsiu šiandien iki pietų.”

Labai siaura laiptinė ir platus antrojo aukšto koridorius. Visur grotuoti langai apvilkti metaliniu tinklu. Čia pat ir 13-toji. Metalinės durys su viena rankena iš koridoriaus pusės. Palata apšviesta blankia elektros lempute atrodė gana erdvi, visa užgriozdinta daugybe metalinių lovų su tinklais. Nors buvo priešaušris, mane įvedus, visi gulėjusieji pakilo.

- Visiems gulėt, arba jus visus prirakinsiu. Ką, žmogaus nematėtė - vėl visus suguldė sanitaras.

Įsliuogiau guolin, bet miegas neėmė. Pakėliau galvą ir nustėrau, visų blausūs žvilgsniai atkreipti į mane. Šiurpas perbėgo per kūną. Apie beprotnamius teko prisiklausyti gana daug, ypač apie sovietinius. Kaip šie išskirtiniai žmonės priims mane? Ar susiurbs į save, ar kaip nesukramtytą svetimkūnį išspjaus? Tamsūs vaizdiniai užplūdo mano galvą, ir tie bereikšmiai žvilgsniai, atrodė, virtę beprotiškais, visai gąsdino mane.

- Zemlečiok, ot kuda ty? (žemieti, iš kur tu?) - tyliai prabilo pribetonuotos lovos kaimynas.

- Iš Vladimiro, - atsakiau susigrąžinęs iš baimės išsilaksčiusias mintis. - O jūs?

- Aš iš Berlyno. Buvau Lubiankoje, Vladimire, bet apie tai vėliau.

Noriu perspėti tave: niekada nesipriešink sanitarams ir ”lepylams” (daktarams), taip pat stenkis nevartoti skiriamų vaistų. Kišk tarp dantenų ir liežuvio, simuliuok, kad nurijai. Kitaip, pratempsi metus dvejus.

- Bet aš čia laikinai.

- Visi mes čia laikinai ir laikini…

- Kelkitės pidarai! Pabandykite susimuliuoti vaistus ir aš jus iščirškinsiu su visais š… Mašos laboratorijoje. - keikėsi įterpdami Dievą ir viską, ką tik galima aprėpti rusišku ”matu” nesurašytoje keiksmų enciklopedijoje, jau mano pažįstamas sanitaras.

Skubiai visi stvėrė vaistus, ir įdėję juos į burnas, ėjo prie kriauklės užsigerti vandeniu iš grandinėle pritvirtinto aliumininio puodelio. Paskui į visiems matomą ir per durų ”vilkelį” prižiūrėtojų stebimą dviejų atvirų ketinių klozetų zoną. Smarvės nebuvo. Galingas ventiliatorius viską išsiurbė, tik, net ir man visko mačiusiam, nepajėgė panaikinti žmogaus pažeminimo tvaiko.

Pusryčiai. Dvi riekelės duonos ir puodelis saldintos arbatos. Keli šaukštai manų košės. ”Kaša manaja - žizn tumanaja” (Manų košė - miglotas gyvenimas) - uždainavo vienas tupintis tualete. Tuo tarpu pasirodė duryse mano jau matyta gydytoja su dar trimis vyresnio amžiaus išsidažiusiomis kolegėmis ir tiek pat į buldogus panašių sanitarų. Šie išsirikiavo prie atvertų durų ir išskėtę kojas, kaip esesininkai, sustingo.

- Tai ką, her Hitler, orą gadini? - pajuokavo vyriausioji.

- Aš ne her, o draugas Stalinas. Hitleris štai ten prie naujoko, - parodė į mano kaimyną.

- Aš ne Hitleris. Aš Gebelsas. Mano pareiga propagandiškai meluoti. Štai ir naujokui pasakiau, kad jis čia laikinai.

- Molodec Gebelsai, tik šį kartą tu nesumelavai, naujokas tikrai laikinai. Hitleriui išrašykite dvi pilnas adatas.

- Tovarišč Krupskaja, atsiprašau, pasiaukštinau truputį, aš draugas Chruščiovas.

- Gerai drauge, bet be vienos adatos neapsieisime.

- Ar čia jūsų nenuskriaudė? Ligonys čia neagresyvūs, bet visi įžymūs. Štai tie du poetai: Buninas ir Puškinas. Tas prie sienos irgi savo laiku buvo Puškinas, bet jis atliko žygdarbį ir tapo Cezariu. Jis išgelbėjo vieną

ligonį, kuris buvo įsiropštęs į ligoninės katilinės kamino viršūnę. Buvo iškviesti gaisrininkai, bet jie negalėjo jo pasiekti. Tada Puškinas pasigrobė gaisrininkų kirvį ir pradėjo kapoti kaminą šaukdamas nelaimėliui: ”Nulipk, nes aš vis tiek nukirsiu!” Nulipo... O už ką jus pasodino? Tokį jauną, juk ne už vokiečių laikus? - pasiteiravo vyresnioji.

- Ne. Už antisovietinę pogrindinę organizaciją Lietuvoje.

- Tai gal irgi esi įžymus liaudies poetas ar rašytojas? Turiu čia kitoje palatoje du Čiurlionisov, o poetų iš Lietuvos nėra, - juokavo gydytoja.

Išėjus svitai, mano ”Gebelsas” stebėjosi man rodomu palatos daktarės dėmesiu ir patyliukais trumpai papasakojo savo įdomią gyvenimo istoriją. Tai įžymus vokiečių komunistas Noimanas, Kominterno veikėjas. Atėjus 1933 m. Hitleriui į valdžią Vokietijoje, Stalinas išsikvietė Noimaną į Maskvą ir prisakė visapusiškai slapta remti Hitlerį. Noimanas tam griežtai pasipriešino. Tuomet Kominterno veikėjas bulgaras Dimitrovas išsiuntė Noimaną į Ispaniją padėti iškovoti valdžią kairiesiems. Kai gen. Frankas įvykdė perversmą, Noimanas pabėgo į Šveicariją. Čia jis buvo internuotas ir vėliau perduotas Prancūzijai, o toji pervežė į Maskvą. Buvo ježovščinos metai. Stalinas Noimano garbei suruošė pietus Kremliuje, per kuriuos Kalininas paprašė Noimaną parašyti knygą apie Staliną ir Dimitrovą, kokie yra jie aršūs kovotojai prieš fašizmą. Prisiminęs ankstesnius Stalino priesakus, veidmainiauti atsisakė. 1939 m. jis ir jo žmona buvo areštuoti ir su kitais trisdešimčia vokiečių antifašistų perduoti hitlerininkams Brest Litovsko pasienio ruože. Gestapas nudangino juos visus į Berlyno kalėjimą, kankino, pusę jų sušaudė, ir, kaip sakė tardymo metu Himleris, tik Stalinas išgelbėjo Noimaną, prašydamas palikti jį gyvą. Karą praleido konclageryje Rytų Vokietijoje. Vėliau tardymai Lubiankoje, keleri metai Vladimiro kalėjime, du pasimatymai su Berija ir, po jo sušaudymo, kaip silpnai pamišęs, ”pasirinkęs” Gebelso asmenybę, ”gydomas”, kad pasaulis nesužinotų apie Stalino veidmainystę ”draugo” Noimano atveju.

Pagaliau, nesulaukęs ”vaistų” ir pietų, atgavęs savo rūbus, iškrėstas ir pasirašęs, kad apie šią nakvynę niekam nepasakosiu, savo viršilos lydimas atsidūriau ”stolypino” kupe, kurioje jau buvo patalpinti trys kaliniai. Po geros valandos stoties garsiakalbis pranešė: ”Traukinys Maskva - Leningradas išvyksta”.

Leningrade juodos naktys

Vagono kupė įsitaisiau ant viršutinės lentynos ir nusliuogęs į apačią pradėjau kalinių susipažinimo ceremoniją. Išsišnekame. Pasirodo, visi trys buvę aukšti čekistų pareigūnai, įvairiu laiku tarnavę Ježovui ir Berijai. Vienas iš jų buvo patekęs į vokiečių nelaisvę ir tapo vlasoviečiu. Po karo amerikiečių buvo išduotas sovietams ir nuteistas 25 metams uždaro kalėjimo, o kiti du, Maskvoje ištardyti, dabar vežami į Leningradą teismui. Vos tik palikom Maskvą, iškart tarp jų užvirė karšti ginčai. Nedaug trukdavo ligi muštynių. Kelis kartus teko net man juos skirti, o sargybinis perspėdavo juos nuolatos.

Pradžioje buvo užpultas vlasovietis, kodėl šis pamynė čekisto priesaiką ir tapo tėvynės išdaviku, o kai tas pradėjo vardyti jų nusikaltimus prieš sovietinę liaudį ir milijonus išžudytų nekaltų eilinių piliečių ir faktais, faktais... Išsižiojau, nors apie daugelį iš jų lageriuose buvo žinoma.

- Stalinas ir jūs, jo parankiniai, įmetėte pasaulį į karo pragarą. Išžudėte karo žinovus, armijų vadus ir tuo pačiu leidote priešui išdrįsti užpulti nukraujavusią šalį. Taip, aš buvau jūsiškis. Aš saugojau Vlasovą ir jo štabą, bet kada mūšių katiluose pakibo poros milijonų sovietinių karių gyvybės, mes jas įvertinome daugiau nei pragaištingą Stalino politiką. Vėliau šiuos nekaltus žmones teko gelbėti iš lagerių karo belaisviams, nes jų išsižadėjo SSRS valstybė. Atsakydamas į vokiečių užklausimą, kaip traktuoti sovietinius karo belaisvius, Politbiuras pareiškė: pas jus nėra mūsų belaisvių, yra tik tėvynės išdavikai. O kada vokiečiai gyvų liudininkų akivaizdoje pateikė bolševikų dokumentinę nusikaltimų medžiagą, kito neliko, kaip gelbėti Rusiją nuo uzurpatoriaus. Mums teko pasirinkti vakarykščius priešus - mažesnę blogybę.

- Ką prisipažinai? Tu tėvynės išdavikas. Tokius kaip tu gaudėme ir šaudėme.

- Žiūrėkit, kad Chruščiovas, sukdamas savo užpakalį, rytoj jūsų nesušaudytų.

- Liaudis mums pritarė. Stichiškai vykdavo mitingai, kuriuose rei-

kalaudavo naikinti liaudies priešus, ir mes buvome priversti tai daryti. Vaikai atsisakydavo tėvų, žmonos - vyrų. Pas mus kiekvienas darbininkas buvo čekistas. Mes vykdėme teisingumą.

- Ne, jūs išprievartavote liaudį, kankinote ją ir nukryžiavote, reikalaudami kalbėti jūsų mintimis, meluoti, bijoti ir vienaip galvoti, kitaip sakyti ir antraip daryti. Jūs nusižengėte paprasčiausiam teisingumui. Jūs buvote viena žinyba: tardytojas, kaltintojas, teisėjas ir budelis. Tikrasis jūsų įrodymas - paties kaltinamojo prisipažinimas, kuris ir buvo išmuštas to paties tardytojo. Nuteistųjų ir sušaudytųjų žmonas jūs uždarėte į lagerius, o jų vaikus į uždarus internatus, gi jų penkiolikmečius po penkis metus nubaudėte kalėjimu. Iki karo pradžios jūs represavote per tris milijonus piliečių. Trečdalį sušaudėte ar nukankinote. Daugelis iš jų neturėjo jokio sąlyčio su politika. Visa tai buvo kruopščiai suplanuota aukščiausio lygio Kremliaus politikų, o jūs, su jų kontrole, buvote tiesioginiai vykdytojai. Taip, jūs surišti viena virve su liaudimi - auka, ir tos išprievartautos aukos rankose - jūsų kilpos virvės galas.

Pritilo ”berijavcai”, o vėliau susiriejo tarpusavyje.

Panaudosiu kai kuriuos ”Memorialo” paskelbtus prieškario fantastinių represijų istorinius įvykius, užgriuvusius SSRS gyventojus, kurių likimą būtų galima palyginti su loterija: būti areštuotam, sušaudytam ar likti gyvam.

1937-02-27 Ježovas pradėjo tiekti Stalino vizavimui žmonių sąrašus, pagal kuriuos ”už akių” galima buvo areštuoti, ”teisti” ir sušaudyti. Tokių sąrašų buvo 383, kuriuose išvardinta dagiau nei 40 tūkst. žm., dauguma jų buvo sušaudyti.

1937-06-11 masinių areštų pradžia armijoje. Aštuoni vyriausieji kariuomenės vadai areštuoti (Tuchačevskis, Jakiras, Uborevičius, Putna ir kt.) ir sušaudyti. Iš viso per 1937-1938 metus represuota nemažiau nei 32 tūkst. kariškių.

1937-07-25 išleistas SSRS NKVD operatyvinis įsakas Nr. 00439 liečiantis sovietinius vokiečius. Pagal šį įsaką 1937-1938 metais nuteista 55 005 žm., iš jų 41 898 sušaudyti.

1937-07-31 išleistas SSRS operatyvinis įsakas Nr. 00447 liečiantis buvusius buožes. Numatyta be teismo, iškart per keturis mėnesius areštuoti 268 950 valstiečių, iš jų 75 950 sušaudyti. Per visą šią operaciją, kuri baigėsi 1938 m. vasarą, buvo areštuota 818 tūkst., iš jų 436 tūkst. sušaudyta.

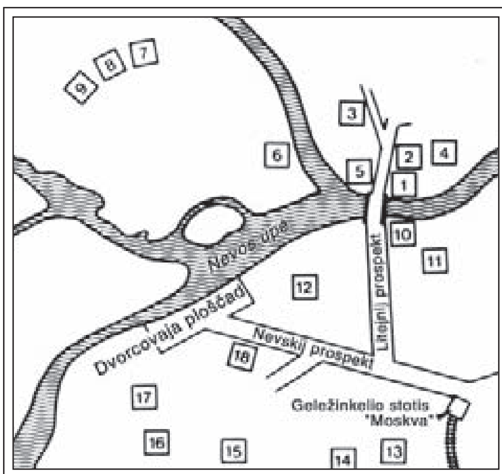
Nuo 1937m. liepos mėn. pagal VKP(b) Politbiuro direktyvą buvo oficialiai leidžiama pradėti kankinimus kvotos metu.

1937-08-05 NKVD direktyva Nr. 00447 GULAG'e pagal prisiųstus limitus, be teismo, tik su lagerio administracijos pažyma iššaudyti jau anksčiau teistus buožes.

1937-08-11 išleistas SSRS NKVD įsakas Nr. 00485 ”Dėl lenkų...”. Areštuoti lenkų pabėgėlius, politinius emigrantus ir iškeistuosius pagal politinius motyvus. Pagal šią ”operaciją” 1937-1938 metais buvo nuteista 139 815 žm., iš jų 111 071 sušaudyta.

1937-08-15 išleistas SSRS NKVD įsakas Nr. 00486, areštuoti ir nuteisti penkeriems- aštuoneriems metams represuotųjų šeimas (ČSJP). Pagal šį įsaką buvo nuteista 18 tūkst. žmonų ir ”paimta” daugiau nei 25 tūkst. vaikų.

1937-08-17 NKVD direktyva Nr.00485 ”Dėl rumunų Moldavijoje...” Pagal ją buvo areštuota 8 292 žm., iš jų 5 439 sušaudyta.

Tuometinis Leningrado planas (apie 5 mln. gyventojų). 1. Kalėjimas ”Kresty”. 2. ”Psichuška”. 3. Nervų ligų ligoninė. 4. Moterų kalėjimas. 5. Viešbutis. 6. Nervų ligų klinika. 7. Lageris. 8. Nervų ligų ligoninė. 9. Nepilnamečių lageris. 10. KGB būstinė ir kalėjimas (”Bolšoj dom”). 11. Persiuntimo kalėjimas. 12. Bechterevo institutas.

1937-08-21 CK VKP(b) parėdymu iš Tolimųjų Rytų į Vidurinės Azijos respublikas buvo ištremti visi korėjiečiai (171781 žm.).

1937-09-20 išleistas NKVD įsakas Nr. 00593. Areštuoti reemigrantus iš Mandžiūrijos. Pagal jį 1937-1938 metais buvo nuteista 46 317 žm., iš jų sušaudyta 30 992.

1937-10-11 SSRS NKVD direktyva. Ištremti visus kurdus iš Azerbaidžiano į Kazachstaną.

1937-10-28 SSRS NKVD direktyva Nr.00698. Areštuoti visus turinčius ar norinčius užmegzti ryšius su užsienio pasiuntinybėmis.

1937-11-30 SSRS NKVD direktyva pagal ”latvių liniją”, per 1937-1938 metus buvo nuteista 21 300 latvių, iš jų 16 575 sušaudyta.

1937-12-11 SSRS NKVD direktyva ”dėl graikų”. Pagal ją buvo areštuota 1937-1938 metais 12 545 žm., iš jų 10 545 sušaudyta.

1937-12-14 SSRS NKVD direktyva. Pagal ją 1937-1938 metais buvo nuteisti 9 735 estai, iš jų 7 998 sušaudyta.

Pagal ”suomių liniją” buvo nuteista 11 066 suomiai, iš jų 9 078 sušaudyta.

1937-12-17 direktyva: visus bėglius iš įkalinimo vietų teisti sušaudymo bausme.

1938-01-18 SSRS NKVD direktyva. Pagal ją per vieną savaitę buvo areštuota apie 12 tūkst. buvusiųjų eserų partijos narių.

1938-01-19 NKVD ir Politbiuro direktyva. Ištremti iš Azerbaidžiano į Kazachstaną visus iraniečius. Iš viso SSRS areštuota 13 297 iraniečiai, iš jų 2 046 sušaudyti.

I938-01-31 Politbiuro papildyti limitai areštuoti 57 200 buožių, iš jų 48 000 sušaudyti.

1938-02-01 Politbiuro nutarimas Tolimųjų Rytų lageriuose papildomai sušaudyti 12 000 kalinių.

1938-02-16 SSRS NKVD direktyva pagal ”afganų liniją” buvo nuteista 1557 afganai, iš jų 366 sušaudyti.

1938-02-17 Politbiuro nutarimas papildomai areštuoti iš Ukrainos 30 000 buožių.

1938-05-21 Politbiuro ir Liaudies Komisarų Tarybos įsakas milici-

jai. Be teismų įkalinti 400 000 kriminalinių elementų.

1938-07-31 Politbiuras patvirtino limitą pagal ”buožių liniją” Tolimiems Rytams sušaudyti dar 15 000 žmonių ir 5 000 nuteisti lageriams.

1938-08-29 Politbiuras nuleidžia paskutinį ”limitą” pagal ”buožių liniją” Čitos sričiai. Areštuoti 300 buožių. Įvykdymo laikas 1938-11-01.

Per dvejus metus čekistai areštavo nemažiau, kaip 1 710 000 žmonių.

Nuteista - nemažiau, kaip 1 440 000 žmonių, iš jų nemažiau kaip 725 000 sušaudyta.

Leningradas pasitiko žvarbia audra. Rusijos senis šaltis sėmė iš pusnynų rieškučiomis sniegą ir bėrė į veidą. Matyt, tokia dalia buvo ir konvojui. Šunys neamsėjo, kareiviai nesikeikė, užmiršo savo ”tėve mūsų - žingsnis į priekį, žingsnis atgal”, suskaičiavo iki trisdešimt vienetų gyvų daiktų, suginė į du didelius ”voronokus”, o šie pabuksuodami patraukė didmiesčio gatvėmis link persiuntimo kalėjimo - Kresty.

Kelionė Maskva - Leningradas neprailgo. Kelias valandas teko prisnūsti, bet kelionė - ne kelionė, jei nieko joje nenutinka. Vienas iš mano bendrakeleivių sumanė prašytis sargybinio į tualetą.

- Tovarišč jefreitor, (draugas jefreitoriau)

- Tvoj tovarišč Tambovskij volk (Tavo draugas Tambovo vilkas). Užkauk, gal pragare esantis Berija užgirs tavo prašymą. V tualet nepoloženo. (Tualetas nepriklauso), - mūsų kalbų klausęs atsakė kareivis.

- Aš žinau kalinių transportavimo taisykles. Aš pats jas kūriau... Tu fašistas! Kaip tu gali, aš pulkininkas... - užsikirsdamas jaudinosi buvęs čekistas ir spjovė sargybiniui į veidą.

Na ir užvirė košė. Atbėgo sargybos viršininkas, atrakino mūsų geležinių pinučių duris ir, parsigriovę pulkininką tarpusuolyje, kareiviai kojomis palygino ”transporto autoriui” šonus bei ”pamasažavo” jo minkštą sėdynę. Baigiantis masažui ”atsiminiau”, kad reikia pareikšti kaliniui solidarumą, todėl gavau niuksą į pašonę. Pirmą kartą už tokią ”dovaną” iš širdies padėkojau kareivėliui - ”spasibo”, o jis į kitą šoną - ”nestoit”. Lietuviškai, atseit - prašom, rusiškai - nekainuoja. Dejuojančiam pulkininkui uždėjo antrankius ir prirakino prie kupė pinučių. Vlasovie-

tis guodė mane ir prikaišiojo, kad nereikėjo dėl mėšlo kištis. Apspardytojo kolega ramino verkšlenantįjį ir siūlė nesižeminti gestapininkams. Konvojaus viršininkas pasigailėjo maldaujančiojo ir atsiprašančio: pasikarščiavo žmogus, visgi buvo savas ir išlaisvino jį iš apyrankių. Pulkininkas atsistojo, pasislinko link manęs, palietė man petį ir tepasakė ”spasibo”. Norėjau atsakyti ”nesojit”, bet pratylėjau, nes tai būtų neetiška, nenorėjau ”krivit dušoj” (veidmainiauti). Gyvenimas tave išmokys, ko nusipelnei, tą ir gausi.

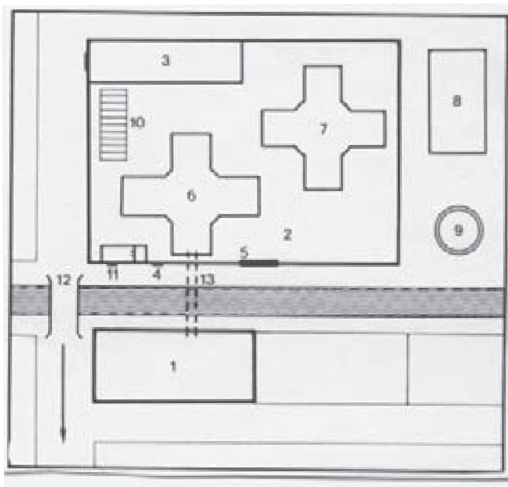
Mašinoje darėsi šalčiau ir šalčiau, šalo ”čerevykose” kojų pirštai ir visas atrodė - greitai sustingsi. Bandau vėl nusigauti į praeitį, bet sugrįžtu į šaltį. Pagaliau išganymas - mašina per vartus įvažiavo į ”gimtuosius namus”- kalėjimą Kresty.

Po visų atvykimo procedūrų atsiduriu trečiame aukšte vienutėje. Kameroje trys lovos, šilta. Vakarop man įmeta sukumpusį, pasiligojusį, azijietiško veido senuką. Pasirodo, tai nė penkiasdešimt metų neturįs buvęs bolševikų veikėjas Tadžikistane. Pagal trisdešimt aštuntųjų ”didįjį valymą” pakliuvo kaip ”nacionalas”. Jam, kaip ir dar porai šimtų iš Azerbaidžiano, Krymo, Kazachstano, buvo mesta kaltė, kad jie laukė karo prieš SSRS, kuriam prasidėjus, įvykdytų sukilimą. Daugumą sušaudė, jam buvo atseikėta dešimt metų į Solovkų salas. 1947 m. be teismo pridėjo dar ”dešimtakę”. Leningrade jis buvo pertardytas ir dabar laukia parėdymo iš Maskvos, kada galės sugrįžti į tėvynę. Bet, kol dar kalėjime, jam, kaip buvusiam komunistui, teko sutikti padirbėti, t.y. pašnipinėti. Tai jis parodė ženklais, kad aš nieko slapto nešnekėčiau. Ačiū jam, nors aš šią taisyklę jau senai praktikavau.

Iš ankstyvo ryto prasidėjo tardymas. Tardė tas pats, kuris jau buvo Vladimire. Viskas tas pat ir vėl iš pradžios. Toks jau jų stilius. Pasiųstum tardytoją ”toliau” ar prasitartum, kad nereikia ”akių pudrinti” - įsižeis ir nemalonumų apturėsi iki soties. Tardytojas kaliniui dievas, bet maldų neišklauso. Jeigu esi kur nors ”pirštelius pridėjęs”, geriau būk Mikė kvailutis, o jeigu gerokai ”prilipai”, bandyk eiti ”va bank”, vesk tardytoją į brūzgynus, gal jis ten paklys, bet neduok Die pačiam

paklysti. Geriau keturi ”N”: Nežinau, Neprisimenu, Nemačiau, Negirdėjau. Dar yra tūkstančiai mažų ”n”, bet čia pagal aplinkybes. Paskutinis tardytojo koziris - ”jūsų nuomonė?” Štai čia tas masalas, kuri nurijęs keiksi visą savo gyvenimą.

Jau dvi dienas tardo intensyviai, paleidžia į kamerą valandai papietauti ir vėl, pasikeisdami, du tardytojai šturmuoja mano ”keturių ”N” kalvas. Dvylika storų tomų prisiųsti iš Vorkutos ir sukrauti prie tardytojo stalo, siekia stalviršį, ir šį kaugė gąsdina mane daugiau nei abu kvotėjai. Tardytojas lėtai skaito kalinių, laisvųjų ir Vorkutos VII šachtos administracijos pavardes ir prašo girdėtas prisiminti. Mat jie yra vienaip ar kitaip apklausti ir atsispindi ant grindų sukrautose kvotos bylose. Ramina mane, sako Vorkutos prokuroras pakeitė mano statusą - iš kaltinamojo į liudininko, nes surado tikruosius diversantus. Tai buvo tik ekonominė diversija, norint nuslėpti šachtos valdybos kriminalinius darbelius grobstant akmens anglį, o ne antivalstybinė diversija sprogdinant komunistų (bolševikų) partijos susirinkimą. Kadangi mano ”atmintis silpna”, o ir anuos įvykius skiria daugiau nei dveji metai, tai teprisiminiau tik tris pavar-

Leningrado kalėjimo ”Kresty” planas.
1. KGB administracinis pastatas ir kalėjimas. 2. Kalėjimas ”Kresty”. 3. ”Psichuška” 4. Iškaba ”Kartono fabrikas”. 5. Kalėjimo vartai. 6. Tardymo patalpos, iki 5000 kalinių. 7. Poteisminės patalpos, iki 5000 kalinių. 8. ”Finskaja” geležinkelio stotis. 9 Lenino paminklas. 10. Kalinių pasivaikščiojimo kiemeliai. 11. Siuntinių perdavimo namelis. 12. Tiltas per Nevą. 13. Spėjamas tunelis po Neva, jungiantis kalėjimą ”Kresty” su KGB kalėjimu.

des: savo tuometinio bendrabylio Zenono Paldavičiaus, Vorkutos lagerių viršininko gen. Derevenkos ir pagrindinio mano tardytojo Stenino. Mato tardytojas, kad kalba nesiklijuoja, ir jis kreipėsi tiesiai:

- Nori priedo dar dešimtį metų, tylėk. Ne - klok viską: iš ko judu su Jonu Dailide pirkote sprogmenis (amonalą) ir kas jus nusamdė šį įtaisą susprogdinti. Duodu karininko garbės žodį, dėl senaties ir sąžiningo prisipažinimo tau bausmė nepakis. Rytoj surengsiu tau akistatą su Dailide ir sprogmenų sandėlininku Sokolovu, jeigu jų parodymus neigsi, tą pačią dieną tu tapsi kaltinamuoju. Perskaityk Sokolovo parodymus, jie tau atvers akis ir praskaidrins atmintį.

Tardytojas padavė man bylą su Sokolovo parodymais, kuriais buvo teigiama, kad jis su Buroku ir Dailide seniai draugavo ir net įnešdavo jiems spirito į lagerį, kad Vorkutos VII šachtos viršininkas Gusevas yra jo giminaitis ir šis kartą jam prasitaręs, jog jau taip viskas nusibodo, ir valdžios vagystės, ir jos dangstymas, kad būtų gerai, jei ”banderovcai” susprogdintų visas Vorkutos šachtas. Skaitau kitus protokolus ir ant balto juodai jis, Sokolovas, duoda parodymą: ”Šachtos sprogmenų sandėlyje kaliniams Edvardui Burokui ir Jonui Dailidei už butelį spirito daviau du kg amonalo...”

Sokolovo nepažinojau, tai ir jo parodymai, aišku, buvo melagingi, bet iš Dailidės to nelaukiau, nors, iš tiesų, aš iš vis nežinojau, iš kur Zenas gavo tą amonalą.

- Galima žvilgterėt į Jono Dailidės protokolą? - įsidrąsinęs paklausiau.

- Užteks šiam kartui. Leiskim jam papasakoti akistatoje.

Po tokių naujienų mane apėmė tokia neviltis, kad per visą naktį nesudėjau bluosto. Variantą rikiavau prie varianto, versiją prie versijos, gynimąsi prie puolimo... O gal išprotėti? Ar ištempsiu? Kodėl Sokolovas meluoja ir kam to reikia, jam ar tardymui? Betgi nebūna padėties be išeities.

Prižiūrėtojas atvedė į kitą daug didesnį kabinetą, kuriame palei sieną jau sėdėjo du kaliniai, o prie langų tardytojas, civilis ir prokuroras. Mane pasodino viduryje ir perspėjo nekalbėti bei nebandyti rodytis ženklais. Pasirašėme. Įvedė tamsiaplaukį vyrą, pasodino prieš

mus, užpildė reikiamus formuliarinius duomenis, ir tardytojas paklausė Sokolovą:

- Kuris iš jų Burokas Edvardas, sūnus Vlado?
- Čia jo nėra.
- Betgi iš nuotraukų tu atpažinai?
- Kartoju, čia jo nėra. Visi šie piliečiai man nepažįstami.

Grąžino į kamerą. Širdis buvo atlėgusi ir rami, kaip ir gamtoje po didžiulės audros. Po dienos iškvietė mano kolegą ”s vesčiami” (su daiktais), turbūt į laisvę, o gal į kitą kamerą, pas kitą tokį, kaip aš. Malonus senukas buvo, vis rašydavo ir degindavo: ”Aš jiems, svolačiams, pasižadėjau parašu, bet žinok, nė vieno neišdaviau, o ir žmonės man liko dėkingi”. Greitai tardytojas iškvietė ir mane. Keikė kiek įmanydamas avantiūristą Sokolovą, bet atsisveikindamas pasakė: ”Eduard, na net - suda net, no nutrom čiuvstvuju, čto tebia nado rastreliat”. (Už nieką - neteisiama, bet viduje jaučiu, kad tave reikėtų sušaudyti.).

Po savaitės stolypnio vagono kupė - vienutėje dundėjau per Maskvą į Vladimirą.

Po sukilimo. A.Petraitis, P.Aleksiūnas, F.Juodeika atvežti į Jun Jagos ypatingąjį baudžiamąjį.

Jono Dailidės iš Kauno prisiminimai

Spausdinta laikraščiuose ”Lietuvos Aidas” Nr.147 2005-06-23, ”Info tiltas” 2005-05-12 ir ”Tėviškės žiburiai” 2005-05-31

Kovos dvasia buvo gyva ir nelaisvėje!

Mes apsakysime baisią odisėją
Prie židinio susėdę šilimoj.
Kokius kruvinus kelius tesėjom
Vorkutoj, Karagandoj, Kolymoj...
(A. Miškinis)

Praėjo virš 50-tis metų, nuo tų įvykių, kuriuos pergyvenome sovietiniuose lageriuose. Tuomet dar buvome jauni, daugelis nesulaukę trisdešimtmečio. Tačiau nors ir neapsakomai sunkiose gyvenimo sąlygose, daugelis degė kovos dvasia. Mumyse dar skraidė maištaujančios mintys ir ryžtas ramintis ne vien tik nuolankumu.

Žingsniuojant gyvenimo rudenio takais, nors ir palinkusiais pečiais nuo metų naštos, dar norisi pasidalinti, bet neverkšlenti, su skaitytojais to meto įvykiais ir pergyvenimais.

Ėjo ketvirtieji mano nelaisvės metai. 1951 m. žiemą iš Jercevo 5-jo lagerio keli šimtai kalinių, tame tarpe ir aš, apsupti automatais ginkluotų palydovų ir šunų, slinkome link traukinių stoties. Sugrūdo mus į gyvulinius vagonus kaip silkes. Buvo išduotas šioks toks sausas maisto davinys. Vagone trūko oro ir vandens. Silpnesnieji alpo, troško. Kiekvieną vakarą sadistiški palydovai tikrindavo kalinių skaičių. Tam tikslui mes skaičiuojami turėdavome peršokti per suolą ir patirti smūgį mediniu kūju, kurį “padovanodavo” mus lydintis čekistas. Nestigo skausmo ir netikrumo, pažeminimų ir patyčių. Vagonų ratų bildesys kaip skausmo smūgiai persmelkdavo visą kūną. Vagonuose labai atšalo. Per vagono plyšius skverbėsi sniegas, nes aplinkui siautė pūga. Vagonuose dangstėmes kuo turėjome.

Vorkutą pasiekėme naktį. Dalį kalinių paliko Vorkutoje. Mane su

likusiais kaliniais atvežė prie 7-tos šachtos. Čia išlaipino, sustatė po 4-ris, apsupo ginkluota apsauga, įspėjo laikytis drausmės taisyklių. Pareiškė, kad priešingu atveju bus naudojamas ginklas be įspėjimo. Išvargusius po kelionės mus atvarė į 7-tos šachtos lagerį ir uždarė į karantiną. Čia mus sanitariškai apdorojo, išdavė darbo rūbus ir paskirstė į darbus. Buvau paskirtas į vagonų pakrovos brigadą. Apgyvendino pakrovėjų barake, kuriame susipažinau su įdomiais žmonėmis. Bendraujant su jais, stiprėjau dvasiškai ir intelektualiai. Šviesus jų atminimas mane lydi visą gyvenimą.

Į darbą mus varė varu durtuvais ir šunimis, per pūgas kaip galvijus.

Jaunimo tarpe brendo vidinis prieštaravimas. Barakai nakčiai buvo rakinami. Langai grotuoti. Trūko oro, nes barakai buvo perpildyti. Alkis, šaltis, sunkios darbo sąlygos, nuolatinis žeminimas ir patyčios, šaukte šaukėsi pasipriešinimo, čekistinei tironijai. Nors stengėsi nužmoginti, bet dvasia nepalūžo. Lietuvių tarpe kilo pasipriešinimo ir sukilimo idėjos. Atsirado bendraminčių ir tarp ukrainiečių. Susitarėme bendradarbiauti. Sudarėme slaptą pasipriešinimo pogrindį. Mes gerai supratome, kad kalinių darbo vaisiai stiprina raudonąją imperiją, todėl buvo vedama slapta agitacija, kad sąmoningai planai būtų neįvykdomi. Lagerio vadovybė dėl to šėlo. Tačiau kalinių tarpe pasipriešinimo aistros augo. Sukilimo idėja stiprėjo.

Aš, dar būdmas Jercevo 5-me lageryje iš namų buvau gavęs akordeaoną, kurį atsivežiau į 7-tąjį lagerį. Grojimas buvo geras pretekstas susibūrimams. Vadovavo Z.Paldavičius, J.Žilinskas, E.Burokas, I.Uogintas. Be jų dar dalyvaudavo S.Ulevskis, K.Varanauskas, V.Martišiūnas, A.Bagdonas ir kt. susirinkę derinome Laisvės kovotojų planus, ką kuris privalome atlikti. Vieni palaikėme ryšį su kitų barakų kaliniais, kiti kasė tunelius pabėgimui, treti kaupėme sprogmenis. Demaskuodavome skundikus.

7-tos šachtos gamybinėje zonoje buvo organizuota sprogmenų gamyba iš šachtoje naudojamo amonalo. Dalis pagamintų sprogmenų slapta buvo įnešama į 7-tos šachtos gyvenamąją zoną. Tuo laiku aš dirbau anglies pakrovos apskaitininku ir gautus sprogmenis slėpdavau anglių

sandėlyje. Sprogmenų gamybos pavojingą darbą vykdė lietuviai J.Jancevičius ir A.Bagdonas.

Mūsų agitacinis darbas ir kova su išdavikais davė gerų rezultatų: sumažėjo planų vykdymas, išdavikai pajuto pavojų ir vengė viešų kontaktų su čekistais.

1953 m. Stalino mirtį kaliniai sutiko su džiaugsmu ir viltimi, kad jų padėtis pagerės. Berija buvo sušaudytas. Kaliniai reikalavo peržiūrėti bylas ir išleisti į laisvę. Susidarė palanki atmosfera sukilimui. Jis prasidėjo keliose šachtose, o taip pat ir 7-je. Tai įvyko 1953 m. liepos mėn. 20 d. Atsisakėme eiti į darbą. Pareikalavome, kad atvyktų valstybinė komisija, kuriai buvo numatyta pareikšti kalinių reikalavimus. Sukilimo komitetas su lagerio vadovybe atsisakė kalbėtis. Sukilimo metu lagerio vidaus tvarką palaikė kaliniai.

Kalinių reikalavimas buvo įvykdytas,- iš Maskvos delegacija atvyko. Į jos sudėtį įėjo: generalinis prokuroras R.Rudenko, MVD generolas pulkininkas Maslenikov, gen.prokuroro pavaduotojas Barsukov ir kt.

Sukilimo komitete dalyvavo ir lietuviai Jieškūnas, Lietuvos karininkas A.Gužaitis ir kitų tautų atstovai.

Prokuroras pareikalavo nutraukti sabotažą ir visiems išeiti į darbą. Kaliniai garsiai šaukė: "Laisvės! Laisvės!" Prokuroras susinervinęs tęsė: "Jūsų rankos kruvinos"! Mes visi šaukėme: "O jūs iki kelių kraujuose"! Po šių emocingų šauksmų prisistatė generolas Maslenikov, SSRS Centro Komiteto narys.

Kalinių vardu kalbėjo vienas mokytojas iš Gudijos ir lietuviai, karininkas A. Gužaitis ir Jieškūnas, kurie išdėstė sunkią kalinių padėtį ir reikalavo laisvės!

Maslenikov išdidžiai pareiškė: "visi kaliniai nuteisti teisingai, nes padarė sunkius nusikaltimus prieš tėvynę, todėl privalo atlikti visą bausmę".

Staiga pasigirdo komanda iš kalinių vadovų: "Atsistoti ir visiems atsukti nugaras į Maslenikov pusę"! Akimirka,- ir tai buvo įvykdyta.

Maslenikov šaukė:"Jūs man tokiu būdu kirtote į veidą"! Tęsdamas kalbą, išdėstė siūlomas lengvatas kaliniams už sąžiningą darbą ir pavyzdingą elgesį. Apie laisvę - nė žodžio.

Organizuotas kalinių sukilimas čekistiniams vadeivoms sukėlė daug

nerimo. Mūsų lagerio zona buvo apsupta tankiu kulkosvaidžiais ir automatais ginkluotų kariškių žiedu. Kareiviai apie lagerio zoną įrengė stebėjimo postus ir kasė apkasus.

Sukilėlių komitetas, apsvarstęs susidariusią situaciją, numatė grėsmę ir davė komandą sekančią dieną visiems išeiti į darbą.

Kitą dieną, lydimi automačikų ir šunų, buvome vedami iš lagerio į tundros gilumą. Kalinių kolonoje pasigirdo panikos balsai: "mus sušaudys". Kad panikos apimti kaliniai nepradėtų išsibėgioti, tuo sudarydami pretekstą atidaryti į juos ugnį, garsiai, rusų kalba griežtu tonu surikau: "Be panikos"! Kolona aprimo. Vakare grįžome į lagerį. Kalinių tarpe buvo ir išdavikų. Kai kurie aktyvūs sukilimo dalyviai buvo jų išduoti ir išvežti į kitus lagerius.

Po sukilimo lagerio režimas šiek tiek pagerėjo. Tačiau pasipriešinimo aistros neišblėso. Per laisvus piliečius, dirbančius šachtos zonoje, gaudavome žinias apie nuotaikas kituose lageriuose. Čekistai siautėjo. Jie suprato, kad veikia organizuotas pogrindis, kurį žūtbūt, reikia demaskuoti ir sunaikinti. Verbavo ir papirkinėjo išdavikus. Mes išdavikus sekdavome, demaskuodavome ir su jais susidorodavome.

Jonas Dailidė, Leonas Dabašinskas, Vytautas Grybas susitiko po 50 metų.

7-je šachtoje anglies gavybos planai buvo nevykdomi. Lagerio valdžia savo pyktį ir įniršį liejo ant kalinių. Nuta-

rėme susprogdinti elektros pastotę. Iš šachtoje dirbusio sprogdintoju Sokolovo gaudavome amonalo sprogmenis, detonatorius ir laidus. Sprogmenis slėpiau anglių sandėlyje, laidus ir detonatorius po grindimis savo darbo vietoje. Sutartu laiku amonalą perdaviau Z.Paldavičiui.

Kruopščiai sekiau judėjimą link elektros pastotės. Įsitikinęs, kad jau galima vykdyti užduotį, daviau ženklą Z.Paldavičiui ir E.Burokui, perdaviau likusias priemones. Sekiau ir saugojau, kad niekas iš pašalinių nesutrukdytų. Meldžiau Aukščiausiąjį, kad pasisektų. Pagaliau - stiprus sprogimas. Visur sutemo. Spėjome išsilakstyti į savo darbo vietas, persirengti, kad neįtartų.

Raketomis buvo apšviesta visa teritorija. Vieni kitus klausinėjome: "Kas atsitiko?" Įtarimus ir tardymus atlaikėme. Neišsidavėme.

Pogrindžio veikla sukėlė paniką čekistų eilėse. Vieni kitus kaltino planų nevykdymu. Buvo kuriami planai, kaip daugiau išspausti iš kalinių ir kokių priemonių imtis.

Iš patikimų šaltinių sužinojome, kad 1954 m. sausio mėn. 14 d. 7-tos šachtos administraciniame pastate vyks gamybinis pasitarimas. Buvo nutarta po įvairių dvejonių šį vergvaldžių susibūrimą susprogdinti. Mano misija buvo gerai išžvalgyti pastatą, nes aš ten nešdavau į buhalteriją ataskaitas už anglių pakrovas. Nustačiau, kokiu, paros metu geriausiai, mažiau pastebimam, vykdyti paruošimo užduotį. Popietinėje pamainoje vergvaldžiai išsivaikščiodavo į namus. Nutykoję gerą laiką, E.Burokas ir aš, po bušlatais paslėpę sprogmenį, laidus ir detonatorių, užlipome ant pastato aukšto virš posėdžio patalpos. Skubiai padėjome sprogmenį, prijungėme laidus prie detonatoriaus, nuleidome laidus pagal sieną. Sprogmenį ir detonatorių apžėrėme dulkėmis ir šiukšlėmis. Nulipę laidus nutempėme nuo sienos ir užmaskavome sniege. Kitą dieną sprogimą atlikome trise: užsimaskavę maskėmis ant veidų, Z.Paldavičius, E.Burokas ir aš. Darbą sunkino siautėjanti pūga. Tačiau ji ir pasitarnavo, nes sniegas greitai paslėpdavo pėdsakus. Veiksmus atlikome žaibiškai Z.Paldavičius dirbo su akumuliatoriumi, mudu su E.Buroku laidus sujungėme su akumuliatoriaus gnybtais. Pasigirdo duslus, stiprus trenksmas. Išsiveržė dūmų ir dulkių kamuolys. Mes skubiai atšliaužėme į šoną ir pasišalinome. Pasiskirstėme tarp kalinių ir išsiskirstėme į savo darbo vietas.

Darbai buvo nutraukti. Visus įtariamuosius sugrūdo į izoliatorių. Tarp jų patekome ir mes - Z.Paldavičius, E.Burokas ir aš. Buvo ir daugiau lietuvių. Kiekvieną dieną vyko tardymai. Įtariamųjų ratas mažėjo. Pasiūliau paskelbti bado streiką ir pareikalauti prokuroro. Man pritarė E.Burokas ir Z.Paldavičius. Aš pasiryžau tai įvykdyti.

Maisto nepriėmiau ir paprašiau popieriaus ir rašiklio. Tai gavęs, išdėsčiau savo reikalavimo motyvus. Paskelbiau bado streiką ir pareikalavau prokuroro. Atsidaviau Aukščiausiojo valiai. Pirmąsias sauso badavimo dienas kankinausi nuo alkio ir troškulio. Ketvirtą dieną jaučiau tik silpnumą ir galvos svaigimą. Šeštąją badavimo dieną mane iškvietė pas prokurorą. Buvau nusilpęs, svaigo galva, aš suklupau. Prižiūrėtojas, prilaikydamas, atvedė mane į kabinetą pas prokurorą, pasodino ant kėdės ir išėjo. Jis ilgai skaitė mano bylos ištrauką, vis mane nužvelgdamas. Mano nustebimui, prokuroras prakalbo lietuviškai: "Ko žudaisi, Dailide"? Aš rusiškai jam paaiškinau: "Man likę būti nelaisvėje tik dveji metai, argi aš galėjau ryžtis diversijai? Nežinau, ar jis patikėjo mano "nekaltumu" ar iš gailesčio, bet tyliai lietuviškai pareiškė: "Aš jus išleisiu". Ir išleido.

Grįžau į savo baraką. Mane apsupo lietuviai: V.Kasparavičius, J.Barila, I.Uogintas ir kt. Jie mane gaivino, maitino ir stiprino. Jų dėka atgavau jėgas.

Dalį įtariamųjų išvežė į kitus lagerius, tame tarpe ir bendražygius Z.Paldavičių ir E.Buroką. Jų likimo nežinojau. Dėkojau Dievui, kad bado streikas padėjo nuslėpti dalyvavimą diversijoje, ir prašiau palaimos savo likimo broliams, nuo kurių mane čekistai atskyrė.

Čekistai suprato, kad organizuoti, vieningi kaliniai yra jėga ir kad su jais reikia elgtis kaip su žmonėmis. Jie pradėjo padoriau elgtis. Visos lagerių lengvatos buvo iškovotos kalinių rizika, kančiomis ir krauju. Ir nelaisvėje idealistai nenulenkėme galvos prieš priespaudą ir smurtą.

Laikas iš atminties viską išdildo. Poetas A. Miškinis rašė:

"Pasauly visa juk praeina, kinta:
Kančias užmiršta tautos pagaliau"...

Tai - tiesa! Tačiau priminti verta!

Pasipriešinimo dalyvis
Jonas Dailidė

Mano Vladimiras

Traukinys artėjo prie Vladimiro miesto. Per kupė lango pinučius matėsi, kaip skaisti ryto saulė riedėjo sniegu, o jos spinduliai barstė žėrinčius deimantus. Graži mūsų žemė sniegų pataluos. Sušalę, apšerkšniję saulėje medžiai tiesiog virpina vaizduotę. Puiku, bet tai tik filmo siužeto fragmentas, skirtas dar daugiau žeisti širdį, prieš įvarant žmogų į nykų narvą.

Gamtos ir gyvenimo grožį teįvertini, kai jo netenki. Mes viską užmirštame kariaudami minčių karą tarpusavyje. Žudydami mintį mintimi, o vėliau ir minties šeimininką - žmogų. Kad patenkintume savo valią, mes galime bandyti žudyti, net Žemę ir Saulę. Žmogus sutvertas pagal Dievo atvaizdą, tai kodėl jis negali kurti, griauti ir vėl kurti? Jis egoistas. Jis nori turėti visą pasaulį ir jis jį turi. Ką tik jis pamato, išgirsta ar išmintina, viskas jo. ”Mano mama, mano mergina, mano miestas, mano valstybė, mano pasaulis, mano pasaulėžiūra”. Jis turtingiausias multimilijardierius, suskaitęs bankuose pinigus, įvertinęs pasaulio turtus ir žemės gerybes. Jis suranda galaktikas ir pasaulių pasaulius. Viskas jo - kur tik siekia jo mintis. Ir net Dievas jo, nes sako: ”mano Dievas”. Tai kas gi Tu Žmogau? Tave uždaro į kalėjimą, bet iš tavęs negali atimti net menkaverčio daiktelio, nes tu sakai: ”tai mano kalėjimas, mano ”paikė” mano ”parašė”, mano kalėjimo viršininkas”. Viskas tavo. Ir draugai? Kaip ir ”mano priešai”. Tai ko sielojaisi, jeigu tave uždaro į nuosavą ”Tavo narvą”? Pasijuok iš savęs, pasaulių šeimininke.

Drįstu suabejoti žydų Biblija, kur sakoma, kad ”pradžioje buvo Žodis”. Manau, kad galėjo būti Mintis. Nesigąsdinkite erezija, tai tik ”mano mintis”, bet ją perskaitęs tapai jos šeimininku. Šeimininkas gi įgijęs daiktą gali elgtis su juo kaip tinkamas: pasinaudoti, išmesti ar atiduoti kitam, bet vienu ar kitu atveju jis liks tavo, su kažkuriuo laipsniu, kitų tavo minčių visumoje...

Pagaliau, kaip iš kalinių dainos: ”Ir vėl sveikas, Vladimiro centrale (kalėjime)”. Po atvykimo procedūrų nuvedė mane į kalėjimo viršininko kabinetą, kuriame pats ”dėdulė” Malininas perskaito man gautą pranešimą iš Maskvos, kad Vorkutos lagerių viršininko gen. Derevenkos neteisėtas nutarimas bausti mane trims metams uždaru kalėjimu pakeistas į vienerius metus.

- Jūs, kaliniai, sakote, kad nėra pas mus teisybės. Reikia žinoti įstatymą ir tikėti jo galia, jei neteisėtai taikomas, apskųsti, bet nesavivaliauti, ir viskas išsispręs. Kaip supranti, tavo statusas pakito. Kalinimo sąlygos palengvėjo. Todėl prašau elgtis drausmingai, ir mums neteks pyktis. Turbūt būsi ne prieš, jei aš tave patalpinsiu į kamerą su tuo pačiu Stepaniuku?

Kaip tarė, taip padarė. Kamera sutiko mane džiugiai. Visi pažįstami, išskyrus vieną ukrainietį, berods Gomuliak, nuteistą Vorkutoje už pogrindinę organizaciją ”Čub” 15 metų uždaro kalėjimo. Nuo antro lovos aukšto nuslinko Ulozas. Apkabinę mane, sveikindami suko ratu Stepaniukas su Ivanu Kuliku. Dalinu naujienas, nes aš lyg kaip ir iš laisvės. Papasakojau, jog važiavę su manimi Berijos parankiniai pyko ant Chruščiovo, kad šis nepaklausė Žemčiužinos ir neperkėlė žydų autonominės respublikos į Krymą, o jį padovanojo savo žmonai, ukrainietei Ninai. Ukrainiečiai sutiko šią žinią su džiaugs-

A.Morkūnas, J.Mikušauskas, Z.Gudiškis, Kurtinaitis, V.Perlys, A.Sadonis, Z.Grauslis, A.Brundza A.Kaminskas, V.Rakašius., A.Stumbrevičius, P.Gudonis, A.Umaras, A.Kulys.

mu, bet Kulikas praėjus kuriam laikui pradėjo baimintis, kad maskoliai praskies ukrainiečių tautą ir ją pražudys, nes ne plačiomis žemėmis gyva tauta, o savo tautine dvasia.

Gomuliakas papasakojo apie VII šachtoje vykusį 10 dienų streiką 1953 m Vorkutoje. Aš buvau po šio streiko šioje šachtoje ir daug apie jį žinojau, bet čia pasakojo streiko komitete dalyvavęs žmogus ir tai mane ypač domino.

Streikui vadovavo lenkų pulk. Feliksas Kinzerskis, ukrainietis Levando, Hendrikas Ješkūnas, Achmedas Kniazevas, Ignatjevas ir rumunas Urvikas. Streiką pradėjo statybininkai. Po valandos į darbą neišėjo ir šachtininkai. Ješkūnas įvedė tvarką valgykloje. Kai virėjas Ješkūnui atnešė skanių patiekalų, kaip kad buvo priimta įsiteikti viršininkui, jis liepė viską supilti į bendrą katilą ir visus maitinti vienodai. Trečią streiko dieną penki kareiviai ir karininkas atėjo su antrankiais areštuoti Hendriko, bet žmonės neleido. Karininkas parklupęs ant kelių meldė jų, kad jį paleistų gyvą. Paleido. Į lagerį atvyko gen. Derevenko, prašė, kad nors žmonės išeitų į šachtą išsiurbti vandens, bet prašymui niekas nepakluso. Atvažiavo iš Maskvos CK atstovas Maslininkovas ir surengė susirinkimą. Kalbėjo Kniazevas, Levando ir Ješkūnas. Buvo įteikta skundų dėžė. Susitarti nepavyko. Tada buvo duotas ultimatumas, ir laimei, buvo priimtas, nes čekistai būtų susidoroję kaip ir XXIX šachtoje. Iškart buvo suimti visi streiko komiteto nariai ir išvežti į tundrą šaudyti, bet vėliau nuvežė į Vorkutos centralą. Ten visus penkis nuteisė karinis tribunolas: Levando ir Ješkūnas gavo po 25 metus uždaro kalėjimo, Ignatjevui ir Kniazevui - po 10, Kinzerskiui 3 metus. 1954 m. juos atgabeno į Vladimiro kalėjimą. Čia kaliniai buvo paskelbę apie mėnesio bado streiką. Po šio režimas palengvėjo: neberakino lovų prie sienos, pagerėjo ir maistas. Iš Maskvos buvo gautas pranešimas, kad 1955-09-27 Vorkutos streiko byla panaikinta ir šio streiko komiteto narius 1955-11-05 išvežė į Maskvą. Vakar, nežinau kuriais keliais, gavo pranešimą iš Ješkūno, kad jie visi dabar kali Mordovijoje Javos lageryje p/d 385/18. Mane sudomino Henrikas Ješkūnas, jo sumanumas tų metų streike, todėl paprašiau Gomuliako Ješkūno adreso ir jį užsirašiau. Gaila, kad su juo neteko susitikti. Iš pogrindinės spaudos Lietuvoje sužinojau, kad jis apie 1963 metus sugrįžo į Lietuvą, įkūrė tarptautinę pogrindinę organizaciją ir už tai 1977 m. buvo nuteistas 10 metų lagerio.

Mokytis ir tobulėti

Vokiečių belaisvių statytame korpuse kameros buvo penkiavietės. Režimas griežtas. Už mažiausią prasižengimą - karceris. Vienas laiškas per mėnesį giminėms ir vienas siuntinys iš jų, bet užtat kasdien pasirinktiniai „Pravdos" ar „Izvestijų" laikraštis, kurį kitos dienos rytą budintis karininkas drauge su korpusiniu asmeniškai šiuos laikraščius supjaustę prie tualeto durų po du lapelius įteikia kiekvienam kaliniui į rankas. Kalėjimo bibliotekos katalogas stebino savo turtingumu - knygų, išleistų net caro laikais, gausybė, įvairaus plauko revoliucionierių prisiminimai. Surašėme kameros dienotvarkę, tautų išsilaisvinimo ir revoliucijų veikalų studijavimo ir diskusijų valandų grafiką. Kilo mintis paruošti kovos prieš komunistus programą ir kad ji apimtų ne tik pavergtųjų tautų išsivadavimą, bet ir rusų tautos žmones, drauge su mumis kovojusius už demokratiją ir žmogaus laisves.

V.Vaineikio sudaryta dienotvarkė. Vladimiro kalėjimas. 1956

NORILSKO KALINIŲ HIMNAS

Mums nebaisūs tironai bolševizmo,
Mes žinom skausmą virš visų kančių,
Čekizmo žvėriškumo kainą,
Ir dejones SSSR žmonių visų.

Mes brolis broliu kartu tapom,
Viltis gyvent be kalinio dalios,
Kalėjime mirtis ginklais alsavo,
Ir šunys griežė iltimis baisiom.

Mūsų šlovė krauju nuplauta ”zeko”,
Režimų zonose, kalėjimuose, lageriuose,
Iškils tamsoj laisva Valstybė,
Norilsko uždegtais ten žiburiais.

Audroms likimą Maskvos komisijos paskyrė,
Atgimsime mes, prisiminsim apie tai,
Krauju pasruvusią gedulo vėliavą iškelsim,
Kuri sutelks mus teisingoje kovoj.

Žodžiai S.Klimovič. Rusų kalbos tekstą
išvertė Mečislovas Torčylovas. 2001-03-15

Išanalizavome abu Vorkutos, Norilsko ir Džezkazgano streikus. Jų visus ”už” ir ”prieš”, ką turėtume pataisyti ir ko atsisakyti. Kaip praleisti šiuos metus Vladimiro kalėjime ir ką daryti sugrįžus į lagerius. Supratome, kad ligi šiol mes vedėme neplaningą kovą, pasiremiant daugiau intuicija ir to meto aplinkybėmis. Šių dienų kovos fazė reikalavo sukurti išbaigtiną strategiją ir šiek tiek numatyti taktiką, kaip įveikti „nenugalimą baubą” iš vidaus, jei laisvasis pasaulis nebepajėgia savęs apsiginti, nebekalbant apie SSRS pavergtų tautų išvadavimą. Supratome, kad mūsų pagalbos šauksmas į Vakarus - balsas tyruose. Visų viltis iš Vakarų, kad ateis ”dėdė Semas” ir nokautuos devyngalvį slibiną, sklaidėsi kaip miražas. Stalinas mirė, o režimas liko tas pats. Tarptautinė padėtis nieko gero nežada demokratijai, atvirkščiai, vis daugiau valstybių patenka komunistų įtakai. Ką daryti? Susitaikyti su likimu ir paklusti priešui? Pakelti rankas ir šaukti ”Valio!”. Ne, mes ne tam pasirinkome laisvės kovotojo kelią, kad sunkumų įveikti pasiduotume priešo valiai, mes kovosime ne iki mirties, o iki pergalės. Pastarųjų metų mūsų kovos įvykiai nors ir buvo skausmingi, bet mes įgavome kovos patirtį nelaisvėje. Mes pamatėme žmonių prabudimą, jų ryžtą likti žmonėmis, tęsti kovą net surakintomis rankomis, net mirus. Visam tam reikalui reikėjo sukurti naują ideologiją ant popieriaus ir kaip caro laikais „narodavolcai” eiti ”į liaudį” ar dar radikaliau. Sovietų sukurtus lagerius paversti kovos mokyklomis sugrįžtantiems į laisvę. Lageriai turi tapti kovos lauku ekonominiam karui ir komunizmo kapu.

Germanas Stepaniukas buvo labai išprusęs žmogus ir, matyt, lageriuose turėjo plačius ryšius su antibolševikais, gyvenančiais Maskvoje. Jis mums papasakojo apie 1948 metų spalio 10 dienos ”Visuotinę Žmogaus Teisių Deklaraciją”, kurią tais (1956) metais žadėjo išleisti žurnalas ”Kurjer Junesko” rusų kalba. Šią deklaraciją G.Stepaniukas turėjo su savo rašiniais ir siūlė ją panaudoti kaip pagrindą kovai su komunistine diktatūra. Aš šią deklaraciją įdėmiai kelis kartus perskaičiau ir pasiūliau išversti į ukrainiečių ir lietuvių kalbas, propaguojant ir remiantis ja kovoje už žmogų, atsižvelgiant į specifinius nacionalinius tautų bruožus bei dabartinę susiklosčiusią kovos stadiją SSRS.

Deklaraciją persirašėme ir pabandėme šiuos savo tikslus įgyvendinti. Tačiau tiek G.Stepaniukui, tiek ir man su P.Ulozu trūko žinių, savo tautiečių pagalbos ir paramos. Pradėjome ieškoti būdų, kaip kameras suvienatautinti. Pagaliau po vieno tarp kalinių ir prižiūrėtojų incidento, kuomet irgi, kaip praeitą kartą, kilo kalėjime didelis triukšmas, plius dužo langų stiklai ir sklido į miestą šauksmai: „Svobodu!" (laisvės), pasitaikė proga, kai kalėjimo viršininkas Malininas lankė kameras, klausinėdamas kalinių pretenzijų. Jam G.Stepaniukas pasiūlė leisti kaliniams apsigyventi kamerose su draugais ar tautiečiais, nes tuo atveju sumažėtų režimo pažeidimai. Jis sakė, kad mes užgrūdinti Vorkutos šalčių ir savivalės, taigi mums nebaisūs karceriai, kad mes nenorime konfliktuoti su kalėjimo administracija, nes kovojame su Maskvos demagogais už ukrainiečių bei kitų tautų laisvę, ir kad mus čia atsiuntė ”pailsėti”, nes ši kova įgauna pagreitį. Ar ne geriau bus čia, Vladimiro politizoliatoriuje, jei mes, protingi žmonės, susitarsime?

Kalėjimo viršininkas sakė pamąstys ir užklausė, su kuo norėtume būti kamerose. G.Stepaniukas sakėsi norįs būti drauge su E.Prišliaku (Vakarų ukrainiečių vadu), o aš paprašiau leidimo su Vytautu Vaineikiu, Martynu Kemčiu ir Povilu Zagrecku. Kitos dienos popietį iš mūsų kameros išvedė ukrainiečius, į jų vietą atvedė paminėtus lietuvius. Nuo šiol tų metų ”vladimiriečiai” galėjo pasirinkti kameros draugus iki tol, kol vasarą buvo paskelbta, kad atvyksta Maskvos komisija peržiūrėti kalinių bylas. Čia čekistai vėl atsigriebė suvaržydami mūsų teises, pasinaudoję mūsų viltimis ir pragmatizmu pasirodyti paklusnesniais ir kaip nors išeiti į laisvę. Tačiau vėl pajutę savu kailiu prižiūrėtojų savivalę, savo ruožtu daužėme kalėjimo langų stiklus, laužėme duris ir per numuštus langų gaubtus užliejome Vladimiro miestą pagalbos šauksmais, bet čia jau kita tema.

Vieną po kitą suveda draugus. Kiek jausmų, džiaugsmas ir laimė pilasi per kraštus. Mes pamiršę realybę, kaip maži vaikai apsikabinę sukomės ratu. Barzdoti ir bebarzdžiai, neturintys nė trisdešimties - dideli vaikai. ”Kova ar šaltos mūro sienos” sugiminiavo, sujungė, subroliavo. Šis, susitikimas po poros mėnesių, tai patvirtino, nes kalėjiminis

laikmatis kitaip laiką skaičiuoja. Čia kažkokia kita laiko teorijos tikimybė, dar neatskleista „naujojo Einšteino".

- Skelbiu Nepriklausomą Lietuvos Respubliką Vladimire. Nutraukiu visus neteisėtus mums primestus saitus su sovietais, - atsistojęs į J.Basanavičiaus pozą ir nukreipęs į šviesą savo rudą barzdą, bylojo V.Vaineikis.

- Nuo šiol valstybinė kalba - lietuvių. Su Sovietų Sąjunga palaikysime ryšius tarptautine anglų kalba, bet kadangi jos nemokame, kol ją išmoksime, bendrausime rusiškai. - įsijungiau aš. - O tu Martinai?

- Himnas. "Draugystės maršas". Giedam.

Pradžioje tyliai, toliau vis garsiau. Prižiūrėtojas netrukdo, matyt, tokia jam duota komanda. Kai užbaigėme, jis atsidarė „kormušką":

- Batiuška, - kreipėsi į mane, - ateityje melskitės tyliau.

- Kokia bus kameroje santvarka? Konstitucija? Kas bus prezidentas? - kikeno nuo antro aukšto lovos logaritminės liniuotės niekada nepaleidžiantis Povilas Ulozas.

- Demokratinė. Bus keturi prezidentai ir aš vienas rinkėjas. Aš jus išrinksiu ir jūs tarnausit liaudžiai: nešiosit parašą į tualetą, plausit, o kai liaudis užsirūstins, aš, šluodamas grindis nušluosiu ir prezidentus. Taškas. Balsuoju.., o dabar, prezidente Kemty, belsk į Sąjungos užsienio ministeriją drg. Prižiūrėtojui ir anglų kalba "parf-

Vytautas Vaineikis badauja Ukmergės Kęstučio aikštėje, kad SSRS kompensuotų už kalinių ir tremtinių atliktus, tačiau jiems neapmokėtus darbus. 1989.05.31.

laift, parflaift" prašyk vandens kameros grindims plauti - užbaigė valstybinius reikalus Povilas Zagreckas.

Visi šiame pasaulyje esame artistai. Vaidiname savo rolę pasirinkę patys ar primestą kitų, o gal laiko ar erdvės. Vaidinam didvyrius, niekšus, turtingus, vargšus, tėvus, vaikus, budelius, aukas, net artistus ar statistus tiesiogine ir perkeltine prasme. Vaidiname, kol nueiname nuo gyvenimo scenos. Jeigu laikas ir erdvė palanki bus tau, nors tu ir blankiai suvaidinsi savo rolę, būsi išaukštintas, apie tave rašys istorijas ir istoriją, bet jei ne, nors tu suvaidinsi puikiausią sąžiningumo ir didvyriškumo vaidmenį, busi pamirštas ir galėsi tik būti įrašytas kandidatu į anoniminį angelų chorą. Vieni bus išaukštinti, net nebuvę prie šventumo etalono, taps paskelbti šventaisiais, kiti, pasiaukoję žmonijai ir atidavę savo gyvybę už žmones, šimtais tūkstančių gulės amžino įšalo žemėje ir lauks klimato atšilimo, kad iš jų kūnų išaugęs lotosas pražystų gerumo simbolio žiedu.

Tekerėjaus scenoje užsklanda kyla, artistai pasiruošę suvaidinti savo roles, net nežinodami spektaklio fabulos, laiko ir erdvės. Jie nenutuokia net režisieriaus idėjos ir spektaklio "Gyvenimo ratas" baigties, bet jie tiki savimi, džiaugiasi gavę savo roles ir pasiryžę jas suvaidinti pakankamai gerai.

Jie eis į Biliūno "Žiburį", kris ir vėl kelsis. Kai sufleris klaidingai sufleruos ar artistas nenugirs, režisierius taisys ir barsis, o laikas nenumaldomai skubės, nes viskam yra ribos. Kada spektaklis eis į pabaigą ir tik liks paliesti "Laimės Žiburį", kurmius vaidinę vagys, apiplėšę savo tėvus ir brolius, paklaus: "Kvailiai, ar už tokią Lietuvą kovojate?" "Už tokią! Mielasis, dabar mes jums perduodame estafetę, padarykite Ją geresnę.ir gražesnę" Režisierius šūktels: "Stop!" Ilgai kopdami į gyvenimo kalną, laisvės kovotojai tapo robotais, bet su pilnomis meilės širdimis. Jie nebeklauso "stop". Jie paliečia Meilės Žiburį, o tas nutvieskia akinančia šviesa visą pasaulį, surasdamas ir meile užpildydamas kiekvieno lietuvio širdį. Paliečia, ir prisilietusiųjų kūnai virsta akmenimis. Režisierius suraukia kaktą ir taria:

- Gerai padirbėjote, neblogai atlikote mano skirtas jums savo roles.

Jūsų spektaklis baigtas. Pasiplokite sau. Išleidžiu jus į užtarnautą poilsį. Vykite į dausų sanatoriją pas Šv. Petrą, tegu jis pavarto jūsų darbo knygeles ir tiems, kurie viską darė su meile širdyje, teuždeda ant nusvirusių galvų angelų pintus deimantų vainikus. Spektaklius statysiu ir toliau. Naująjį prašėte pavadinti ”Šiaurės Atėnais”, kam jums svetimi vardai? Jis vadinsis - ”Deimantinė Lietuva”.

Tai buvo epilogas, o iki jo reikės laukti daugiau nei 50 metų.

Taigi, visi į Vladimiro kameros sceną. Nors dar pusiaudienis, bet dėl gaubto ant lango kameroje prieblanda. Prižiūrėtojas per durų vilkelį vėpso į kamerą. Niekur ir niekas iš čia nepabėgs, nors ką gali žinoti, jie ypatingi kaliniai, taip traktuojami Maskvos formuliaruose.

Virš M.Kemčio lovos savo pataluose įsitaisęs mūsų detektorinio radijo ”konstruktorius” P.Ulozas, iš naujos medvilninės, dar lageryje sukombinuotos paklodės siuva sau palaidinę. Manote viskas taip paprasta? Ne, reikėjo, kad korpusinis atneštų iš vakaro užsakytus siūlus ir adatą. O žirklės? Tai nugludinta mažytė geležtė, išsaugota per ”šmonus” kaip kokia paslėpta mina, kuri lygi septynioms paroms karceryje. Tarp kitko, turime dar vieną pjaunamą daiktą - peilį, dėl kurio bijoti nereikia, nes jis pagamintas ne iš geležies, o susuktas iš siūlų, su kilpomis galuose. Tai peilis raikyti duonai. Zulini juo kaip pjūklu, ir tavo duonos paikė supjaustyta kaip ant Anglijos karalienės stalo. Tačiau čia ne apie Anglijos karalienę, o apie tą patį Poviliuką, dėl netvarkos pramintą - Slunkiumi. Tai nuostabiausios širdies, proto ir draugiškumo didelis, palinkęs žmogiukas iš Plokščių. Virtualiai labai įsimylėjęs į mokytoją Danutę Šilinytę. Kalėjimas iškraipo žmonių psichiką ir ypač lytis. Nors ir per daug pašmaikštaujama apie moteris, bet slapta jos sudvasinamos. To nestokojo ir Povilas. Kaip besistengė jo draugai, kad jis ištartų bet kokį moterišką vardą ar pasakytų ”moteris”, jis visada išsisukdavo įvardindamas jas - asabomis. Kaip visur, taip ir kalėjime šaipokų netrūkdavo, ypač jei atsiranda anomalija. Šis patriotas buvo fenomenalus matematikas, daugino ir dalino keletą skaičių iš keleto. Taigi ir dabar, siūdamas palaidinę, kiekvieną adatos dygsnį skaičiavo su logaritmine liniuote ir niekaip negalėjo apsiprasti su kito Povilo iš-

sakyta mintimi, kad vienas rinkėjas rinks keturis prezidentus. Siuvo ir kikeno: ”Na, ir prajuokink man...”. Na, kodėl nepraskaidrinti juoku pilkos kameros kasdienybės.

Martynas Kemtys sėdi prie įbetonuoto į grindis stalo ir įsikniaubęs į Markso ”Kapitalą” bando perprasti komunizmo pagrindus, kurie savo šmėkla taip sujaukė pasaulį, tapdami padugnių evangelija. Martynui reikia išknisti jo ”tiesas” ir, reikalui esant, būti šio veikalo žinovu diskusijose su politrukais ir šiaip komunizmo apologetais, kurie tikrai tokio šlamšto neskaitę, bet dedasi žiną, lyg patys būtų jį kūrę. Daugiau kaip du mėnesius studijavęs ir nė pusės neįkandęs, perpykęs sviedžia ”Kapitalą” ant grindų.

- Nebėr jėgų. Jiems pridėtinė prekės vertė - mes vergai, dirbantys už abišalę duonos. Atsisakau jūsų man primestų mokslų. Nuo šiol aš būsiu pats sau, - pyko ant savęs Martynas.

- Reikia, Martynai, reikia. Tai ne sau, ne mums, tai didžiajai kovai, - ramino Vytautas Vaineikis. - Matai kokia krūva Leninų, manai man lengva. Mes čia Dievo siųsti, kad politiškai pasikaustytume. Ką nors pasiskolinkime iš jų, kad vėliau grąžintume jiems su mūsų pridėtine verte. Iš kai ko pasijuokime, priversdami juos suglumti, pav.: Lenino knyga ”Žingsnis pirmyn, du žingsniai atgal”. Aš komuniagoms sakau: ”Kaip jūs pasieksite komunizmą, jei šitaip Leninas moko.”

- Leninas ne apie tai, - replikavo Povilas ”siuvėjas” iš aukštybių.

- Žinau, bet jie šios knygos neskaitė, o knygos viršelyje - Leninas. Aksioma.

- Laukitės, dar ne laikas debatams. ”Pravda” dar neperskaityta, o pagal grafiką už pusvalandžio mano pranešimas jums apie tarptautinę padėtį, - sudrausmino Povilas Zagreckas.

Aš tuo metu skaičiau utopisto vienuolio Kampanelos veikalą ”Aukso miestas” ir į tokius trumpus „pasišaudymus” nekreipiau dėmesio, bandžiau neatsilikti nuo grafiko, kurį kiekvienas sau pasitvirtinome parašais. Mokslų prisirinkome sočiai. Aš maksimalistas, manęs laukia: pasaulinė istorija, anglų kalba, literatūros klasika, psichologija, politekonomija, filosofija ir Prancūzijos bei Rusijos revoliucijų istorijos ir

dar, ir dar... Knygų gausu, net prie caro išleistų, gaila, kad jos rusiškos, bet per šiuos metus jas suvirškinsiu. Tiktai neišsimušt iš ritmo, kitaip valios neužteks.

Ir taip visus metus, diena dienon, valanda valandon - dešimt valandų per parą, kameros prieblandoj ir tyloj tarpusavyje pasirašius sutartį, užtvirtintą mūsų penkiais parašais, įtemptai dirbi, ruošies ne sau, o kovai su priešu, bet kokiame lygyje. Taip manėme, taip ir darėme. Nutarėme, kad užtenka bėgioti paskui savo šešėlį, vis tiek mes jo nepavysime, o gal net ir paklysime. Reikia atsigręžti į šviesą ir surasti minčių kelius, kuriais eidami galėtume pasiekti pergalę mūsų laisvės kovoje.

Kartą bibliotekininkė, rinkdama užsakymus knygoms, per "kormušką" pasiūlė Mahatmos Gandi tik ką gautą autobiografiją. Perskaičiau. Nuostabi knyga kovotojui. Gandžio "nesipriešinimas blogiui" ir nebendradarbiavimas su anglų okupacine administracija Indijoje buvo galingiausias ginklas indų patriotų rankose. Tačiau ši ideologija tiko tik indams su jų religija ir pasaulėžiūra. Galėtų ja pasinaudoti ir aukštą išsivystimo lygį pasiekusios tautos ar piliečių bendrijos - valstybės, brutaliai praradusios savo nepriklausomybes.

Šia tema ilgai diskutavome ir priėjome išvados, kad šis išsilaisvinimo kovos būdas yra evoliucinis ir Sovietų Sąjungoje galėtų tai tęstis šimtmečiais, nes čia jau dvi žmonių kartos išaugo ant melo, baimės, prievartos ir dezinformacijos pagrindo. Todėl dėl žmonių - *homo sovietikus* bendrų veiksmų ir sutarimo kovoje prieš "savo - sovietinę valstybę, nors ir nelabai gerą, bet apsuptą dar baisesnių kraugeriškų kapitalistinių valstybių", negali būti nei kalbos.

Lageriuose jau buvo pasirodę vienas kitas nuteistas kitamintis (vėliau pavadinti disidentais), norėję tik sušvelninti komunistinį režimą, suteikiant piliečiui daugiau teisių ir laisvių. Savyje gi jie didžiavosi "savo" valstybe ir "iskona" (nuo amžių) rusų ir slavų žemėmis, apjungtomis į SSRS, bei sėkmingai vykdoma valstybine komunistine užsienio politika. Tik iš mandagumo ar iš tuometinės mados, bendraujant su pavergtų valstybių kaliniais (bet, ginkdie, tik ne su neturėjusių savo nepriklausomų valstybių tautų žmonėmis), jie pareikšdavo užuojautą

dėl įvykdytos SSRS neteisybės, bet pridurdavo: ”Ar įmanoma valstybei egzistuoti be savo žemės gelmės turtų?” Suprasdami juos ir jų tikslus bei žinodami tiesą, kad ir šiam atvejui netiesiogine prasme, jog ”mano priešo priešas, nors ir menkutis, yra mano draugas”, nutarėme su jais bendrauti ir juos remti. Mes saugojome juos nuo kriminalų ir nuo administracijos žabangų. Stengėmės, kad jie bet kokiomis sąlygomis išliktų žmonėmis, atpažintų komunistinį melą bei atsikratytų klaidingų rusiško šovinizmo ir mesijanizmo idėjų. Mes buvome jiems pavyzdžiu, kaip reikia gerbti kiekvienos tautybės žmogų, kaip toleruoti kiekvienos tautos apsisprendimo teisę, laikytis politinio kalinio principų ir net duoto žodžio. Mes tarpusavyje buvome solidarūs, bet nusikaltusius ar išdavikus baudėme žiauriai, taip vertė gyvenimas. Tose operacijose geranoriškai ir aktyviai dalyvavo mūsų ”naujokai” - disidentai. Jie žavėjosi mūsų ryžtu, drąsa ir principingumu. Atsikratę ankstesniųjų stereotipų, darėsi revoliucingesni, patikėjo, kad kol gyvuos ši valstybė, jos žmonės niekada geriau negyvens ir nebus jokios demokratijos, taigi šiam tikslui reikės brandinti revoliuciją. Mes matėme tik vieną tautų išsivadavimo iš vergijos būdą, tame tarpe ir Rusijai, tai SSRS žlugimas. Mes norėjome karo ar revoliucijos, jie tik revoliucijos.

Pas mus ir pasaulyje tarpsta klaidinga mintis, kad mes, dalyvavę pasipriešinimo kovoje prieš SSRS, esame disidentai, atseit kitaminčiai, t.y. siekiantys reformuoti esamą režimą. Ne. Mes niekada nebuvome disidentais ir negalėjome jais būti, nebent tik paremti ar pritarti sovietiniams demokratams, puoselėjusiems disidentizmą. Mūsų, visų pavergtų tautų kovos tikslas buvo sugriauti šią „blogio imperiją”, nes tik ant jos griuvėsių tebuvo galima atkurti ar naujai sukurti savo nepriklausomas valstybes. Rusamas, gal išskyrus aprusėjusius žydus, šios imperijos žlugimas būtų ne tik politinė, bet ir psichologinė katastrofa. Sėkmę lydėję grobuoniški karai suformavo ruso didžvalstybinę, šovinistinę ir, savęs pateisinimui, mesijanistinę galvoseną. Kad šis priverstinai ”sąjunginis” azijinis vidumi ir europine išore monstras kristų ir jo vietoje įsikurtų naujos demokratinės valstybės, o tuo pačiu ir demokratinė Rusija, reikia didelio sukrėtimo, nes tik jis pa-

keistų paminėtą jų galvoseną ir per ”skaistyklą ir atgailą” kaip ir vokiečiai, taptų tikra europinė valstybė.

Prabėgo pusmetis Vladimire kaip viena diena. Perskaityta kalnai knygų apie Italijos ir Lotynų Amerikos tautų išsivadavimo kovas (Garibaldis, S.Bolivaras ir kt.), Indijos sipajų sukilimą ir Meksikos revoliuciją, Ispanijos pilietinį karą. Knygų puslapiuose Volteras, Ž.Ž.Ruso, Monteskje ir Makiavelis. Literatūros klasika: Baironas, V.Šekspyras ir Getės ”Daktaras Faustas”, ”Jaunojo Verterio kančios” ir dar viena jo knyga, kurios pavadinimo nebeprisimenu, bet ši paliko tokį gilų įspūdį, kad net mano laiškų rašymo stilius pasikeitė. Vos nepamiršau paminėti pasaulinę istoriją, De Golio bei V.Čerčilio memuarus. Kiekviena išdiskutuota ir iš jos ištrauktas kovos ekstraktas. Laikraščiuose neliko paslapčių tarp eilučių, o ir tie patys Chruščiovo atlydžiu tapo atviresni.

Kalėjimo valdžia beveik kasdien prašo neberašyti skundų ir prašymų Maskvai, nes greitai bus Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Komisija, kuri peržiūrės kiekvieno kalinio bylą, ir reikia tikėtis, kad beveik visi būsime išleisti namo, svarbu dabar negauti nuobaudų. Su panašiomis žiniomis pasipylė laiškai nuo dešimčių ”brolių” ir ”seserų” iš ”plačiosios tėvynės”. Kultūros ir perauklėjimo skyriaus viršininkas, visada atiduodantis laiškus tiesiai į kameras kaliniams, ironiškai šypsosi: ”Kokia čia dar Mičiurino išvesta rasė, turinti kelis tėvus, kelias motinas ir kelias dešimtis brolių ir seserų?” Jis viską supranta, bet laiškus ”nuo pačių artimiausiųjų” atiduoda, matyt, taip liepta iš aukščiau.

V.Vaineikis beveik apžlibęs nuo skaitymo ir rašymo kameros prieblandoje (kalėjime jis parašė savo atsiminimus apie savo kelionę į Sibirą pas savo jaunystės draugą Mindaugą Merkį ir dar porą novelių), primerkęs sveikesnę akį nuogąstavo, kad bolševikai nubrauks visus mūsų iškovojimus, sunaikindami politinių kalinių lagerius - miestus respublikas, kurias manė įkurti visasąjunginis ateinančių metų streikas, turėjęs palaužti SSRS ekonomiką. Dabar gi išleisti kaliniai į laisvę, kad patys galėtų išgyventi, šoks dirbti iš visos ”macės”, atsiveždami moteris iš Lietuvos, kurs šeimas, jas turės išlaikyti ir amžiams įsišaldyti šioje Dievo užmirštojoje žemėje. Ankščiau trėmė, dabar patys apleis Tėvynę.

- Dėde Vytai, - nusiropštęs nuo viršaus prabilo Poviliukas, - mūsų ”asabos” ne tokios kvailos, kad šaldytų ”tas” vietas, be to, ir bolševikai ne tokie durni, kad politinius paliktų ten kur buvo, gal tik trumpam, kol susiras laisvų ar kriminalinių kalinių. Šių dienų politiniai - dinamitas.

- Vyrai, - nutraukiau aš, - jeigu sugebėjome kovoti lageriuose, dar geriau mokėsime laisvėje, kad tik noro būtų. Kam gi tiek ruošėmės čia, jeigu ne kovai. Pradėkime kurti, kaip buvome numatę, Vaineikio pasiūlytą ”Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos” Manifestą ir jos Statutą, bet pradžioje iš rusų kalbos išverskime Žmogaus teisių deklaraciją. Ji, kaip ir Lietuvos Nepriklausomybė, šiame kovos etape bus mūsų strateginis kelrodis.

V.Vaineikis į Vladimiro kalėjimą buvo etapuojamas per Maskvą. Persiuntimo kalėjime Krasnaja Presnia vienoje iš kamerų teko jam susitikti su gen. Motiejumi Pečiulioniu. Šis prisiminęs apie šių metų Vorkutos sukilimą ir kitus įvykius bei LLKS-gos įtaką tuose veiksmuose, pasisakė, kad per vokiečių okupaciją jis irgi priklausė šiai organizacijai ir jam džiugu, kad LLKS atsikūrė lageryje ir nuveikė tokius darbus. Pasisiūlė tapti jos nariu ir, pasak jo, stukačių mušt jau per senas, bet Lietuvos išsivadavimo kovoje praktiškų patarimų jis nestokotų.

Generolas patarė atkreipti dėmesį į naujas aplinkybes, susiklosčiusias, Lietuvoje bei pasaulyje. Anot jo laukti išvadavimo iš Vakarų nėra vilties. Jie mus pardavė manydami, kad išgelbės save ir apsiriko, nes bolševikai jau greitai pradės belstis į Vašingtono ar Londono vartus. Paryžius jau beveik prancūzų komunistų rankose. Rusams reikia atlydžio dešimčiai metų, kad apgautų Vakarus, kol priaugins kareivių, kurių neteko karo laukuose ir lageriuose bei kvailoje Stalino politikoje: jų neleido iš fronto, nors porai dienų karių atostogų, taip ir liko sovietų bobos ketverius metus bevaikėmis. Tankai ir ginklai be karių nekariaus.

- Ponas Vytautai, revoliucija - utopija, jei ji įvyks tai po pusės amžiaus ir kai Vakarai bus po rusais. Mūsų tuomet nebebus ir lietuviams galbūt nebereikės Lietuvos. Kalbės jie gal lietuviškai, bet dvasia bus sovietinė, geriausiu atveju - kosmopolitinė. Mums reikia karo, nors jis ir dabar vyksta visuose flanguose, kur tik susiliečia rusų satelitai su

vakarų demokratijomis. Jei aš suprantu, tai ir Vakarai supranta. Reikia sparčiai ruoštis karui, rengti šauktinių sąrašus Lietuvos pogrindyje ir būti kiekvieną minutę tam pasiruošus. Lageriai tuštės, nes juose kalinio darbas pigus, bet neproduktyvus, o ir tie patys lageriai tampa sovietams pavojingi. Lageriai mums turi tapti tik kadrų kalve kovoms laisvėje, o ne sukilimai stiklinėse - ”lagerių respublikose”.

- Generole, streiko organizavimas ir pats streikas tai jėga. Žmogaus dvasios pasigalynėjimas su iki dantų ginkluota valstybe, pasauline galybe, su tokia, kaip tamsta sakote, jog Chruščiovas po dešimties metų jau pradės belstis į Eizenhauerio kabineto duris. Ar tai ne biblinė kova tarp Dovydo ir Galioto, ar tai ne revoliucijos pradžia ir krachas sovietinės ekonomikos, kuriai kaliniai ant savo kūnų paklojo bėgius ”bolševikinio garvežio” keliui. Streikais mes tą kelią ardome ir laisvės kovų kadrus kalame ne teorijoje su lopeta anglies kasykloje, o aršioje kovoje su kraujo ir mirties prieskoniu. Tamsta teoriškai teisus, bet ar tikrai įvyks karas, ar nesusiklostys nenumatytos aplinkybės likti be karo ir be revoliucijos? Tai gal, belaukdami manos, nesulįskim į savo urvelius, o susikibę tvirtai rankomis su kitų tautų laisvės kovotojais ir rusų demokratais ruoškime kelią revoliucijai, nepamiršdami ir karo galimybės, kuri nuo mūsų visiškai nepriklauso.

- Sutinku, bet man gaila žūstančių lietuvių dėl svetimų idėjų. Man patinka jūsų jaunystės polėkis, nors aš ir senis, bet sieloje - kaip ir jūs. Aš visada kovoje, su ginklu ar supančiotas, kai sapnuoju ar svajose vedu karius į kovą. Aš pasitikiu, Vytautai, tavimi. Tavo dėka šis mudviejų praleistas laikas sugrąžino mane į jaunystę. Dieve, neduok man numirti lovoje. Aš trokštu kovos... Aš su jumis - į barikadas!

- Generole, į barikadas! Imkite LLKS vėliavą ir veskite mus į kovą.

- Ar aš senis pajėgsiu ir ar jūsų valdyba tam pritars?

- Apie jus sklando legendos. Tamstos vardas ir patirtis dar daugiau mus stimuliuos ir užkiš kakarines tiems, kurie verkšlena, kad beveik visa Lietuvos karininkija pabėgo į užsienį ar tupi po žmonų sijonais.

Vytas pasakojo, kaip juodu apsikabino, kaip nuo be laiko pasenusiu generolo veidu nusruveno deimantinės džiaugsmo ašaros.

Generolas Motiejus Pečiulionis pasirinko Senio slapyvardį. (Mes gi, jam nežinant, popieriuose ir kalboje nutariame jį pavadinti G.Seneliu). Jis Vaineikiui pasiūlė pirmoje eilėje priimti LLKS įstatus ir programą. (Mes mini programą jau buvome parašę Vorkutoje). Lietuvoje kiekviename rajone, pageidautina net kaime, sudaryti karui tinkančių šauktinių sąrašus. Įsigyti tris radijo siųstuvus transliuoti patriotines laidas Lietuvai. Įrengti kiek įmanoma slėptuvių įvairioms reikmėms, redakcijoms, tipografijoms, ginklams, žmonėms ir kt. Leisti kelis laikraštėlius ir sudaryti atskiras, tam reikalui skirtas platinimo ir surinkimo atgal grupes. Sudaryti dvi - tris sėsliųjų partizanų, ne daugiau penkių žmonių grupes ofenzyvoms vykdyti. Infiltruoti patikimus žmones į KGB, prokuratūrą, miliciją ir kompartiją. Pasiųsti į karo mokyklas jaunuolius siekti karinio mokslo. Ypač atsargiai užmegzti ryšius su veikiančiais partizanais ir užsieniu. Imti įkaitais stambaus masto funkcionierius ir juos užverbuoti arba sunaikinti. Retkarčiais propagandos tikslais atlikti diversijos aktus, akylai žiūrint, kad nenukentėtų nekalti žmonės ir jų asmeninis turtas. Lageriuose stengtis kuo mažiau duoti naudos priešui, pagal galimybes vykdyti sabotažą ir auklėti žmones antikomunistine dvasia.

Toliau publikuoju 1955 m. Vorkutos sukilimo aptarimo protokolą bei LLKS manifestą ir statutą, kurie buvo sukurti kalint.

Kaip šie dokumentai iškeliavo į laisvę, kaip atsidūrė KGB rankose bei tolimesnis pasakojimas apie Vladimiro centralą - trečiojoje knygoje.

E.B.

Prologas

″Pūtėme prieš vėją″ III knygai

Dokumentas ???

LLKS CK Ypatingas pasitarimas "55-56-"Vladikalnis"

Nagrinėjama: "Pabaltijiečių streikas"; generolo Montės Pečkausko perduotos instrukcijos ekstra mobilizacijos paruošimo darbui; bendri LLKS veiklos rezultatai ir susitarimas dėl LLKS: ateities veiklos ....

Dalyvauja: "Narutis", "Plechavičius", "Šventupys", "Vytautas-Virginija".

"Pabaltijiečių streiko" pavadinimu LLKS organizuotas 1955 m. sukilimas pagrindinio tikslo reikalu: grąžinti polit. tremtinius ir polit. kalinius į 1940-aisiais okupuotas jų Tėvynes (arba) išleisti už lagerių bei tremties vietų (iki bus peržiūrėtos bylos) laikinai čia Rusijos Federatyvinėje teritorijoje - rezultatai:

1. Vorkutoje, 7 šachtos lagerio vietinė bolševikų valdžia: panaikino sargybas tvoros bokšteliuose; demonstratyviai nuėmė spygliuotas vielų tvoras; atidarė vartus ir leido eiti darban laisvės sąlygomis. Nesutikusius nutraukti sukilimo (apie 80 lietuvių, latvių, estų) atgabeno į spec. "62" lagerį.

2. 9-10-oje šachtose: visi atlikę 1/2 bausmės laiko - išleisti į laisvę! Likusiems, ypač tremtiems 25-kis ar daugiau metų kalėti: leista be sargybos eiti į darbus.

3. 40-oje šachtoje veikęs teismas laisvėn paleido 1/3 bausmės atlikusius. Kitus paleido darban be sargybos. Nepaklususius tokiems sprendimams, išformavo po kitus lagerius. Šachtos Nr.8 daugelį išleido laisvėn, dalį išskirstė po kitus lagerius - likviduodami politinių kalinių lagerį ir į jį suveždami kriminalinius prasikaltėlius.

4. "TEC-2": po pusgirčių kareivių antpuolio apie 60 politinių kalinių sužeista. Dauguma išleisti laisvėn, daugelis dar palikti dirbti be sargybos! Kitose šachtose, dalyvavusiose streike - panašūs rezultatai. Lageryje "ŠU-2", Nr. 14-12-16 šachtose, "Aja-Čegos" gyvenama zona pertverta pusiau: daugelis be sargybos leidžiami į darbus ir po darbo iki nustatytos valandos gali leisti laiką be sargybos priežiūros, daugelis paliuosuoti ir liuosuojami.

Neigiamos pasekmės:

1. Dviejuose lageriuose nesilaikyta streiko komiteto nurodymų, kad apsiginklavę šaltais ginklais budėtų ištisą parą. Nakties metu įsiveržė

nugirdyti vidaus reikalų kariškiai ir šautuvų buožėmis, geležiniais strypais, grandinėmis, kastuvėliais sužeidė apie 60 vyrų politinių kalinių, į tundrą išvarė visus daugiau nei 3000 zonoje gyvenančių kalinių ir taip likvidavo streiką.

2. Kad išardytų tarp politinių ir kriminalinių kalinių susidarantį solidarumą ruošiant sukilimą, kad kitais metais LLKS ruošiamą visuotinį streiką-sukilimą sužlugdytų: GULAGo vadovybė išprovokavo šachtoje Nr.8 ”Rūdnyke” skerdynes. 1955 m. ”Pabaltijiečių streikui” pasibaigus čekistai atvežė 200 politinių kalinių į ”Rūdniko” lagerį, sumaišydami su 7000 kriminalinių, ten gyvenančių po politlagerio išformavimo. Išprovokavo kriminalinius, kad uždegtų politinių gyvenamą baraką ir išžudytų iš jo išsiveržusius. Tuo pačiu kartu atidarė kulkosvaidžių ugnį. Avantiūros pasėkoje žuvo 10 politinių kalinių (daugiausia nušautų!). Du lietuviai, vienas iš jų LLKS CK narys ”Bocmanas”. Tikroji pavardė - Makaras.

3. Vorkutos anglies baseine ”Pabaltijiečių streiko” organizatorių ir LLKS narių daugiau nei 50 vyrų vorkutiečių patalpinta į Vladimiro mieste esantį kalėjimą - centrinį politizoliatorių ir į politizoliatorių Staraja Rus (kalėjimą).

Išvados:

Vorkutos ”Pabaltijiečių streiko” pasiekta pergalė - sustiprėjo politinių kalinių kovinis ryžtingumas ruoštis 1957 m. visuotiniam TSRS politinių kalinių ir tremtinių ilgalaikiam streikui, streiko nuotaikas ir veiksmus perkeliant į laisvai samdomų darbininkų eiles, reikalavimus jungiant su Rusijos okupuotų valstybių nacionalinės daugumos išsivadavimo interesais. Streikais galima susilpninti TSRS ekonomiką, privesti prie komunistų kalėjimų politikos reformų. O greta silpnėtų ir gynybinė padėtis. Imtų reikštis TSRS žmonių politinio pobūdžio, revoliucinio charakterio nepasitenkinimas. Tas turi iššaukti demokratinius pakitimus valdymo struktūroje, nes visas TSRS ekonomikos potencialas, iškasenos bei gamybos pramonė - daugiau nei 40-ties milijonų rankose bei ”baudžiavą” einančių kolūkiečių, eilinių darbininkų, menkai apmokamos darbo jėgos rankose. Tam reikalingas ir sąlytis su kriminaliniais kaliniais, nes jie taip pat yra Raudonosios imperijos politikos produktai. Šių vergų rankose 3/4-čiai visos TSRS ekonomikos resursų!

62-jame spec. lageryje, iš kur buvo sukilimas koordinuojamas, su-

daryta ryšių tarp LLKS aktyviausių taškų linija. Sukilimo metu buvo spausdinami ir ranka rašomi periodiniai laikraščiai ”Severnoje sijanije”, ”Varpas”, ”Protėvių takais”, (”Mindaugo kreipimasis”), atsišaukimų forma išspausdinta bei išplatinta tūkstančiai proklamacijų lietuvių ir rusų kalbomis. Spaudos pergabenimui sudaryta speciali grupė, kuriai vadovaujant pasižymėjo ”Ukmergietis”. Ukrainiečių iniciatyva buvo suruošta saviveikla nacionalinėmis ukrainiečių, lietuvių, latvių, estų kalbomis. Skaitytos paskaitos tarptautinėmis ir nacionalinio išsivadavimo temomis. Veikė LLKS pogrindinio darbo kursai. Tai stipriai reiškėsi ukrainiečių patriotų pastangomis. Pasiruošta LLKS žvalgybiniam ir kontržvalgybiniam darbu, net infiltruojant LLKS narius į KGB, ČK struktūras. Išaiškinti į ”Palanga-62” MGB atsiųsti provokatoriai ir jiems įpareigoti uždaviniai bendrumo fone - čekistų tikslai bei ruošimasis užkirsti LLKS tolimesnę veiklą streikų organizavime. To dėlei LLKS CK kontropriemonėmis būtina aktyvinti propagandą, kad kaliniai nepasiduotų bolševikų žvalgybos apgaulingiems manevrams.

Iš generolo ”Grigorijaus” pagal ”Urago” gautus duomenis (susitikus Vladimiro kalėjime), TSRS Vyriausybė tikrai yra sukaupusi dėmesį į LLKS CK keliamus reikalavimus: politiniais motyvais tremtyje, kalėjimuose ir lageriuose nepagrįstai, Stalino ir Berijos teroristiniame režime, belaisvės sąlygomis, neapmokant už darbą eksplotuojamų, kankinamų ir žudomų žmonių masėms! TSRS Vyriausybė (gen. ”Grigorijaus” duomenimis) artimiausiu metu amnestavimo klausimą spręs TSRS Aukščiausioje Taryboje ir politkalinių bylas nagrinėjant įkalinimo vietose - kuo artimiausiu metu išformuoti politinius lagerius, paleidžiant daugumą nuteistųjų laisvėn, kad greičiau likviduotų politkalinių lageriuose susidariusį kontrrevoliucinį centralizuotą židinį TSRS teritorijoje.

”Plechavičiaus” duomenimis: ”Krasnaja Presnėje” MGB skaito iš Pečioros atvežtus ”Vėjelį” ir ”Čebatą” bei tikrina duomenis, kas slepiasi po slapyvardėmis ”Mindaugas”, ”Narutis”, ”Šventupys”, ”Vytautas-Virginija”, ”Uraganas”. Už tikslias žinias apie LLKS CK-tą, ”Severnij sojuz borcov za svobodu”, apie pogrindines spaustuves ir laikraštukus ”Severnoje sijanije”, ”Varpą” bei ”Protėvių takais” žadėjo piniginę premiją ir paleidimą laisvėn.

Generolo ”Grigorijaus” teiginiai sutampa su ”Plechavičiaus” duo-

menimis: Maskvoje MGB ir Vyriausybė tirs LLKS veiklą ir imsis konkrečių sprendimų neatidėliotinam vykdymui!

Pastaba: į šį Pasitarimo dokumentą nefiksuoti LLKS CK darbo buvusių nuoklydų detalaus nagrinėjimo ir ypatingai slaptų veiksmų vykdomos taktikos nagrinėjimo bei pakeitimų!

Nutarta: ”Vytauto-Virginijos” Maskvoje susitikimo su generolu ”Seneliu” ir gautos iš ”Senelio” instrukcijos bei ”Senelio” sutikimas perimti LLKS CK Pirmininko pareigas - tampa: Nauju Laisvės Kovų etapu.

1. Generolą ”Senelį” LLKS CK pripažįsta nuo 1956 m. sausio 1 d. LLKS CK Pirmininko pareigoms su visomis Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės susigrąžinimo kovoje, politinių ir karinių aplinkybių sąlygomis Pirmininko, t.y., paties ”Senelio” nuožiūra reikiamomis ir ateityje prireiksiančiomis teisėmis antibolševikinėje LLKS veikloje!

a) ”Senelį” vadinti tarpusavio ryšiuose papildomai ”gen. Montės” bei ”Garo Pečius” slapyvardžiais. ”Garo” - vietoje”generolas”, ”Pečius” - slapyvardžio šaknis.

2. Su ”G-Pečiumi” ryšį leidžiama palaikyti tik ”Naručiui”, ”Šventupiui-Povilui” ir ”Vytautui-Virginijai”.

3. ”G-Pečius” pripažįsta planą dėl ekstrinės mobilizacijos užšifruotai vadinant mobilizaciją raide ”M”, o ekstra, raide ”Ž” (žaibas). ”M-Ž” (”Mobilizacija-Žaibas”).

4. ”M-Ž” organizavimą schematiškai perkoreguoti pagal ”Senelio” pasiūlymą, pabaigti skiriama ”Šventupiui”, ”Naručiui” ir ”Vytautui-Virginijai”, laikantis LLKS Manifeste, kovos statute ir kovos taktikoje išdėstytų pagrindų. Už galutinę ”M-Ž” operaciją atsakingas ”Šventupys”. ”M-Ž” operacijoje, reikalui esant, pritaikyti LLKS CK Ypat. Operat. skyriaus Pasitarimo ”Palanga-62” 1 str. ”a” ir ”b” punktų formuluotėje pabrėžtas teises.

Šis Pasitarimo ”55-56-Vladikalnis” dokumentas tvirtinamas už visus dalyvavusius Pasitarime sekretoriaujančio ”Vytauto-Virginijos” braižu, vienu parašu ir ”Naručio” žinioje turimu LLKS CK antspaudu.

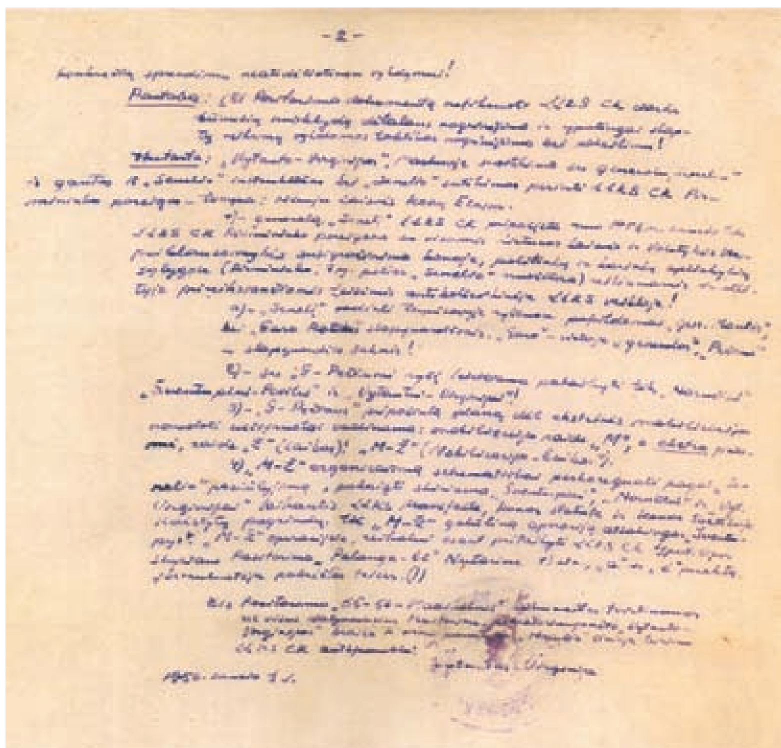
Vytautas-Virginija

1956 m. sausio 1 d.

Faksimilių 382, 383, 384 p. tekstas

1955 m. Vorkutos sukilimo įvykių aptarimo protokolas. Vladimiro kalėjimas. 1956 m.

1955 m. Vorkutos sukilimo įvykių aptarimo protokolas.
Vladimiro kalėjimas. 1956 m.

1955 m. Vorkutos sukilimo įvykių aptarimo protokolas. Vladimiro kalėjimas. 1956 m.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Manifestas

Atverskime istorijos puslapius, sugrįžkime minutei atgal į praeitį, kur aiškiai išvysime, kas mus vedė, veda ir ves į bočių pradėtąją, o tėvų dar nepabaigtą kovą. Istorija tai yra neišsemiamų jėgų šaltinis. Iš jo veržiasi neišsemiamos laisvės eleksyro srovės, kurios veda į kovą už rytojų. Į kovą einama etapais iš kartos į kartą. Palaipsniui tobulėjančią ir kintančią, kaip kinta žmonijos vystymosi stadijos. Jeigu nagrinėsime tą kovą, kuri vyko tūkstančius ar daugiau metų atgal, matysime ją vedamą už kasdieninę gyvenimo būtį. Truputį paėję į priekį, atrasime pėdsakus, kurie liudys teritorinę kovą. Dar žingsnis pirmyn ir prieš mūsų akis atsivers stipriausios velėnos, spaudžiančios tų žmonių krūtines, kurie žuvo už šventąjį tautų ir liaudies idealą - laisvę.

Kova,... kova už laisvę dar yra nebaigta kova. Nebaigta lygiai taip, kaip ankstyvoji žmonijos vystymosi stadija - civilizacija dar nėra pasiekta, nors daugelis drįsta pasakyti: ”iš laukiniškumo, per barbariškumą, įžengėm į civilizaciją!”

Taip, kai kur ir kai kas, pavyzdžiui, Vakarų Europoje: Švedijoje, Šveicarijoje ir dar kai kur, šitoje srityje pasiekta gana didžiulių laimėjimų. Barbariškumą ir civilizaciją skiriantis slenkstis ten yra peržengtas. Bet Rytų Europos, ypač tos dalies, kurioje dabar mes randamės, tiksliau pasakius TSRS, civilizacija nepasiekė! Ji dar tebebraido barbariškume, kaskart ne artėdama prie civilizacijos, bet toldama nuo jos link laukiniškumo!

Gal įdomu, kodėl taip? Tai yra todėl, kad spalio revoliucijos audra, per savo aklumą sunaikino visą seną, nepastačiusi nieko naujo. Ir matydami, jog prieš pasaulio akis atsiskleidžia vykstanti visiška degradacija, jie pasinaudojo liaudies patarle: ”skęstantis ir už skustuvo griebiasi”. Jie ir griebėsi: ilgamečio politinio užsiblokavimo (nuo progresyvių Vakarų valstybių), krašto viduje - demagogijos. Žmogų padarė beteisiu. Savo niekšiškais žygiais ėmė plėšti iš žmonijos protėvių krauju aplaistytas ir per amžius ginamas tautų tradicijas. Iš liaudies išplėšė vienintelį XX-ame amžiuje dar išlikusį dorybės ramstį - tikėjimą.

Gerai, o kokių rezultatų jie tikėjosi iš aukščiau paminėtų veiksmų?

Pagrindinis:

Likvidavus visus dorybės jausmus, susipratimą, savo tautos ir artimo meilės liekanas žmonių sąmonėje, galėsią iš vidaus, niekieno nekompromituojami, skleisti savo demagogiją. Demagogiją, kuri maskuotų ”Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos” vardu atgimusios senojo Rymo Imperijos valdymo sistemą. Kuri maskuotų prisikėlimą į egzistavimą; patricijų, plebėjų, laisvųjų vergų ir vergų klases; visą politinį valdžios veikimą šalies viduje.Tai yra, kuri maskuotų nacionalinio išsivadavimo slopinimą; kalėjiminę politiką; priverstinę darbo jėgos išnaudojimo sistemą. Ir visu tuo pratęstų Raudonosios imperijos egzistavimo epochą.

Ar yra išsigelbėjimas ir koks jis, patekusiems į raudonųjų imperialistų demagogijos bei genocido srovę?

Taip, yra! Turėdami prieš save pacifizmu pridengtą intervenciją dėl kolonialinės politikos panaudojimo, matydami ir pergyvendami šiuos procesus, nedelsdami turime sukurti bendrą išsilaisvinimo kovos devizą. Tuomet galėsime, jeigu ne likviduoti, tai nors lokalizuoti Raudonojo Imperializmo hegemoniją.

Siekiant to, remiantis suvirš 38-metų vykstančia kova prieš bolševizmą; analizuodami 15-metų vykstančią kovą (Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Vakarų Ukrainoje, Vakarų Baltgudijoje) dėl išsivadavimo iš raudonųjų imperialistų jungo, randame kai kur ją vedamą netinkamai, rezultate duodančią daugiau aukų, nei pasekmių.

Reiškia: laikas visiems kovotojams, kurie siekia savo tautos ir bendro liaudies išsivadavimo, sudaryti koaliciją. Individualūs veikėjai, grupės ir organizacijos, jungiasi bendrai kovai į vieną frontą. Savo idealo pagrindu ima Laisvę ir Demokratiją! Prieš pasaulį atvirai išdėsto savo požiūrius, siekius ir tikslą manifeste po Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos devizu: ”Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi”. Tuo patvirtina Lietuvos išsilaisvinimo kovotojų koaliciją ”Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos” vardu. Patvirtina 1954 metais pastatytąją kovos metodiką: papildomai stato LKS vidaus organizacijos statutą, denonsuojant I-

jį 1953-s metais išleistą LKS statutą. Priima bendrą Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos programą (metodika paliekama konfidenciali pašaliniams asmenims). Nors LKS yra susiformavusi lietuvių tautos aktyvingumu ginant savo socialinius ir nacionalinius interesus, bet į LKS įstojimo teisė pripažįstama ir kitoms tautybėms, įsteigiant savo nacionalinius LKS komitetus...

Laisvoji demokratija ir TSRS komunizmas. Mes ir Jie.

Socialinė ir nacionalinė žmonijos išsilaisvinimo istorija mums liudija nuo seniausių amžių ligi pat šių dienų vykstančią kovą už laisvę. Senovės Rymas, kiek vėliau - Rytų Europoje viešpataujantis carizmas... Prispaustieji ir prispaudėjai, engiamieji ir engėjai, tai yra, pavergtieji ir pavergėjai visą laiką buvo amžiname antagonizme, be pertraukos tarpusavyje vesdami tai atvirą, tai slaptą kovą, kuri baigdavosi užsidegusių sukilimų laimėjimais, arba laisvės kovotojų žuvimu.

Nesidairykime kažkur. Paimkime dėmesin TSRS, kuri prieš 38-rius metus buvo Rusijos caro imperija. Ištisus šimtus metų eilės tautų vedė savo kovą prieš caro priespaudą. Buvo revoliucija. Nuvertė carą. Rodos žmonija žengė į priekį? Bet vietoje to, kad išsilaisvinimo tikslas būtų pasiektas, jis ėmė tolti. Po caro nuvertimo Rytų Europoje prisikėlė nauji ”Neronai”, su kuriais sykiu ir jų valdymo ”menas”.

Kaip tai, nejaugi istorijos ratas pasisuko atgal?

Taip! XX-tojo amžiaus avantiūristai ”didžiuoju spalio revoliucijos žingsniu pirmyn” istorijos ratą pasuko atgal! Jie pagimdė naujus tautų pavergimo būdus, naujas žmonių augimo formas apie save, iš įvairiausių rūšių recidyvistų suformavo apsaugos avangardą, pavadindami jį ”komunistų partija”. Ši avantiūristų gauja, užgrobusi valdžią, įkūrė raudonąjį imperializmą, kurio tolimesniam egzistavimui užsibrėžė ”proletariato diktatūrą”, tiksliau pavadinus - despotizmą.

Laisvasis vakarų pasaulis, tolimesniam gyvenimo progresui padidinti užsibrėžė demokratiją, kurioje liaudis, eidama į priekį, išsidirbo ir

priėmė gyvenime tinkamiausius politinius principus. Nenagrinėsime mes žodžio ”demokratija”. Jis yra aiškus visiems, jog valstybės valdymo formoje, visa valdžia priklauso piliečių renkamiems atstovams, kiekvienas pilietis yra lygiateisis, neapribotas nei kuo... Demokratija leidžia visas organizacijas, kurios laisvai apgina žmogaus interesus ir duoda galimybę sparčiu tempu progresuoti viskam, kas randasi demokratinio valdymosi sistemos teritorijoje.

Mes gerai paanalizuokime, kuo skiriasi šiandieninis komunizmas, su savo ”proletariato” diktatūros ramsčiais, nuo demokratijos, kad galėtume rasti tinkamą išvadą, kas mes ir kas jie. O taip pat, ar neklystame teigiamai žiūrėdami į laisvę - į demokratiją.

Kas yra Proletariatas?

Visuomenėje proletariatu yra vadinama žmonių klasė, neturinti savo gamybos priemonių ir pragyvenančioji iš savo fizinio darbo.

Stalinas pabrėžė: ”TSRS proletariatas virto visiškai nauja klase. TSRS proletariatas panaikino kapitalistinio ūkio sistemą ir vairuoja tarybinę visuomenę komunizmo keliu...”

Ar teisingai jis išreiškė?

Taip! Pirmutiniame sakinyje pasakė teisingai, jog TSRS proletariatas virto visiškai nauja klase. Bet tolimesnę savo mintį jis nuslėpė. Jis paslėpė tai po savo demagogijos skraiste. Jis paslėpė teisybę po melu, tikėdamasis, kad to nepastebės ir nesupras milijoninės vergų minios. Bet nepavyko tai padaryti, ką liudija jau eilę metų besitęsiantis nenuilstantis tautų judėjimas už laisvę. Išvada: ”TSRS proletariatas virto visiškai nauja klase. Proletariatu iš proletariato. Tiksliau pasakius, iš beturčio - elgeta. Avantiūristų šaika, save pasivadinusi komunistais, maskuodamiesi gražiomis dekoracijomis, įvedė prievartinę darbo jėgos išnaudojimo sistemą, kalėjiminę politiką. Jie įkūrė milijonines katorginių darbų stovyklas, kur žmogų eksplotuoja be jokio atlyginimo. TSRS viešpataujantieji raudonieji imperialistai iš buvusiųjų proletarų pagimdė vergus!”

”Virginija”

Kas yra diktatūra?

Visuomenėje diktatūra yra laikoma niekuo neribota, jokių įstatymų nevaržoma, vieno asmens arba grupelės valdžia - jėga.

Kas yra TSRS egzistuojanti raudonųjų imperialistų - proletariato diktatūra?

TSRS egzistuojanti ”proletariato” diktatūra yra avantiūristų gaujos despotizmas. TSRS viešpataujanti valdžia eksploatuoja liaudį ir jėga laiko ištisą eilę pavergtų tautų.

Dabar mes pažiūrėsime, ką žadėjo komunizmas teoriškai.

1) Gamybinės jėgos ir gamybiniai santykiai išaugs iki neregėto išsivystymo bei subrendimo lygio. 2) Bus bendra, viena, liaudinė gamybos priemonių ir pagamintos produkcijos nuosavybės forma. 3) Būsią galutinai panaikinti esminiai skirtumai tarp miesto ir kaimo, tarp protinio ir fizinio darbo. 4) Visuomeninis masių sąmoningumas ir kultūrinis lygis pakils į neregėtą aukštį. 5) Darbas nustos buvęs tik pragyvenimo reikme; pagrindinis komunizmo principas: ”iš kiekvieno pagal sugebėjimus, kiekvienam pagal reikmes!”

Taip, skamba gražiai, bet pažiūrėkime praktiškai, ką davė komunizmas su savo ”proletariato” diktatūros ramsčiais dėl žmonijos?

Dėl šito klausimo, atrodo, neverta daug ginčytis, ieškant tinkamo atsakymo bei bandant juo užpildyti ištisus puslapius. Kiekvienas, praleidęs daugiau ar mažiau laiko ”Tarybinio rojaus” atmosferoje ir skiriantis blogį nuo gėrio, į šį klausimą atsakys sekančiai:

”Praktikoje, komunizmas perėjo į ”Raudonąjį Imperializmą! Prieš save žmonijoje sukeldamas aukščiausio laipsnio antagonizmą, kurį pagimdė diktatūros despotiškumas, susidedantis iš inkvizicijos, intervencijos, genocido, krašto ekonominės degradacijos ir palaipsniui visiems tapusios monotoniškos demagogijos! Praktiškai, komunizmas su savo ”proletariato” diktatūros ramsčiais, liaudžiai davė vien tik ašaromis aplietą, krauju nudažytą Raudonosios Imperijos vergiją!”

”Paulius”

Gal kam kils abejonė ir jis drįs neigti aukščiau išdėstytą ”Pauliaus” atsakymą? Tepažvelgia jis giliau. Ką įrodinėjo avantiūristų gaujos: ”Nebus klasių ir klasinių skirtumų”.

Šiandien šaukia:

”TSRS yra darbininkai ir valstiečiai, tarpe jų - tarybinė inteligentija, vadinama tarpsluoksniu...”

Niekšai! Jie drįsta meluoti tiesiai į akis! Kas čia, ar ne klasės? Kaip pavadinsime tuos milijonus, kurie TSRS teritorijoje yra suformuoti iš kalinių? Atitverti spygliuotom vielom, kalėjimų mūro sienomis, apsupti plieno durtuvais, be pilietinių teisių, pusnuogiai ir pusbadžiai, prie nepakenčiamų gyvenimo sąlygų priversti dirbti sunkiausius fizinius darbus, Valstybės sąskaiton savo kruvinu darbu įnešdami milžiniškas pajamas. Niekas to nedrįs paneigti, nes visa tai liudija TSRS pastatyta sunkioji pramonė, tūkstančius kilometrų nutiesti geležinkeliai, ištisa eilė naujų miestų ir kitų milžiniškų statybų, kurios iškilo ant kankinių kaulų ir yra aplaistytos nekalto kraujo lašais.

Kaip galima pavadinti šitaip eksplotuojamus žmones, gal ne vergais? Vergais! Tai yra vergai belaisviai!

Pažvelkime į didžiąją TSRS gyventojų dalį, susidedančią iš valstiečių ir darbininkų! Kaip pavadinsime juos, kuomet gyvenantieji kaime, valstiečiai, prievarta suvaryti į kolektyvus, už savo krauju ir prakaitu aplaistytą darbo dieną atlyginimą gauna tokį, kuriuo negali patenkinti savo minimalių pragyvenimo reikmių? Gyvena pusbadžiu! Pritvirtinti prie kolektyvo, neturi teisės pakeisti savo gyvenamosios vietos.

Pažvelkime į tuos, kurie ištisą dieną turi būti karščiausiuose fabrikų dūmuose bei kitose nepakenčiamose darbo sąlygose, savo pūslėtomis rankomis atlikdami sunkiausias užduotis, kad galėtų pragyventi. O grįžusius namo juos pasitinka alkanų vaikų rauda, nes darbininkas iš savo atlyginimo nepajėgia jų išmaitinti.

Atkreipkime dėmesį į kariuomenę, kuri suformuota iš aukščiau minėtųjų valstiečių ir darbininkų vaikų. Jie avantiūristų gaujos įstatymais yra priversti žudyti tėvus, motinas, seseris ir brolius, vos tik pareiškus jiems nors mažiausią laisvės troškimą.

Kaip galima pavadinti aukščiau minėtuosius valstiečius, darbininkus ir iš jų abiejų suformuotus kareivius? Ar neatitinka jie Senojo Rymo Imperijos laikų plebėjų? Taip, savo padėtimi jie niekuo nesiskiria nuo jų!

Reiškia, radome jau dvi klases. Vergus-belaisvius ir plebėjus. Dabar žvilgtelėkime į tuos milijonus, kurie buvo išskirti iš kitų, saugomi kulkosvaidžiais, užkaltuose vagonuose tremiami iš savo tėvynės ir apgyvendinami Sibiro taigose bei beribėse Tolimosios Šiaurės tundrose. Jiems atimtos teisės grįžti į savo gimtąjį kraštą. Priverčiami dirbti už menką atlyginimą. Jų vaikams nesuteikiamos sąlygos mokytis savo gimtosios kalbos. Prievartos būdu kasdien ant jų pečių suverčiama aibės gyvenimo sunkumų. Kas jie, ar neatitinka laisvųjų vergų klasei? Taip, tai laisvieji vergai!

Bet tai dar ne viskas. Prieš mūsų akis stovi dar viena grupė žmonių - inteligentija. Juos vadina tarpsluoksniu. Jų buities pareikalavimai taip pat nėra patenkinti. Jie yra persekiojami. Jeigu inteligentas nepriklauso komunistų partijai, jam neleidžiama užimti atsakingesnės vietos. Jis turi užleisti ją neišmanėliams - partiečiams, kurių rankose yra visa TSRS valdžia. Tai kaip mes šitą grupę žmonių galime pavadinti? Ar ne plebėjais? Taip! Taip, nes tik komunistų rankose yra visa TSRS valdžia, kuri susideda iš teismų, saugumo organų ir kariuomenės. Jie savo žiauriais įstatymais slopina bet kokį laisvos minties pasireiškimą! Jų pagrindinis tikslas yra išlaikyti priverstinę darbo jėgos išnaudojimo sistemą, kuri jiems duoda galimybę engiamos masės sąskaita patenkinti savo užgaidas.

Kaip mes juos pavadinsime? Ar neatitinka jie Senojo Rymo patricijų? Taip! Tai jie! Tai TSRS valdančioji klasė, kuri remiasi Stalino žodžiais:

”Lemiamas ir pats vertingiausias kapitalas yra žmonės - darbo kadrai. Nes juos eksploatuojant, gaunamas prekybinis, pastovus, kintamas ir kiti kapitalai...”

Čia mes išnagrinėjome, kuo skiriasi TSRS komunizmas su savo ”proletariato” diktatūros ramsčiais nuo laisvos demokratijos, kad

gautume išvadą: kas mes ir kas jie. O taip pat, dėl įsitikinimo, ar mes neklystame, teigiamai žiūrėdami į laisvą demokratiją ir kategoriškai neigdami TSRS santvarką. Mes radome, jog TSR Sąjungoje yra vergų belaisvių, laisvųjų vergų, plebėjų, kas kartu sudaro mus, engiamuosius. Taip pat atradome ir patricijus - TSRS valdančiąją klasę. Juos, engėjus! Reiškia mes, LK Sąjunga, neklystame, žiūrėdami teigiamai į laisvąją demokratiją ir būdami jos šalininkais. Tuo pačiu griežtai kritikuodami TSRS politiką ir jos šalininkus laikydami savo priešais!

Kaip TSRS vyriausybė reaguoja į savo Respublikas ir į jų tautinius interesus?

Aukščiau, temoje ”Mes ir Jie”, radome tai, jog mes engiamieji, o jie - engėjai. Dabar paviršutiniškai perveskime savo žvilgsniu, kaip TSRS vyriausybė reaguoja į savo respublikas ir į jų tautinius interesus.

16 pagrindinių respublikų! 16 pagrindinių tautų! Nejaugi jos visos savanoriškai stojo po šita kruvinos diktatūros vėliava? Nejaugi ištisi milijonai patys, laisvu noru sulindo į šitą avantiūristų maišą?

Oi, ne!... Azerbaidžanas, Armėnija, Turkmėnija, Uzbekija, Kazachija ir Kirgizija, su Rusija priešakyje, yra spalio revoliucijos bangų aukos. Dauguma jų buvo įjungtos pavienių avantiūristų dėka. Avantiūristų, kurie pasinaudojo Raudonųjų Imperialistų okupacijos momentu ir drįso ištarti sutikimą visos tautos vardu, kad prisijungti prie TSRS, neatsižvelgiant į tai, kad tauta buvo priešinga tam.

Kaip tai? Kažkokie atskiri individai galėjo padaryti tai, kam milijonai yra priešingi? Taip, gyvenimo praktikoje, okupuotame krašte, jie tai padarė. Ir kad būtų aiškiau, nenagrinėsime visų penkiolikos respublikų prisijungimo prie ”pirminės” Rusijos. Iš visos TSRS, pavyzdžiui, paimsime Lietuvą. Tuo mes neužtruksime tiek daug laiko, o ryškumą gausime tą patį. Taip, kaip lietuvių tautos laisvės klausimas lygiai sutampa su kitų pavergtų tautų klausimais ir atsakymais.

Lietuva

Gana gerai mes žinome, ką reiškia žodis Lietuva. Kiekvienam yra aiški jos istorinė praeitis, pradedant nuo senųjų Lietuvos kunigaikščių ir baigiant šiomis dienomis. Daug ką teko patirti lietuvių tautai prabėgusių šimtmečių laikotarpyje. Ne vieną kartą lietuvis buvo sukryžiavęs savo kardą su kryžiuočių, totorių, lenkų bei rusų kalavijais. Jis gynė nuo priešų savo kalbą, raštą ir papročius. Gynė lietuvių laisvę ir garbingą tautos vardą. Antai! Dar tebedunkso pelėsiais ir kerpėm apaugusios Trakų pilies sienos! Pažvelkite! Ten, ant aukšto kalno dar gana tvirtai stovi Gedimino pilies bokštas! Tai mūsų tautos simbolis. Praveskite savo tyrą žvilgsnį į mėlyną tolį, iš rytų į vakarus ir iš šiaurės į pietus - kalnų kalneliai supilti mūsų bočių rankomis! O jeigu įsiklausysi gerai, išgirsi, kaip jie šaukia kiekvienam lietuviui: ”Nebuvo! Nėra! Ir nebus tokios jėgos, kuri sugebėtų užgesinti meilę Tėvynei Lietuvai!”

Caro priespaudos laikotarpyje buvo vedama rusifikacija. Buvo siekiama užslopinti mūsų tautos kultūrą ir asimiliuoti mūsų kalbą. Mums gerai žinomas Muravjovas savo kartuvinių kilpų pagalba bandė iš lietuvių išplėšti patriotizmą. Lietuvius trėmė, bandė sukaustyti Sibiro ledais, bet viskas buvo bergždžiai. Lietuvis neatsisakė nuo savo švento tikslo ir dar daugiau troško laisvės. Skatinamas pavergtos tautos ir bendrų liaudies interesų, išvargintomis, retežių nutrintomis savo rankomis, 1918 m. vasario 16 d., po ilgai ilgai trukusios caro priespaudos, iškėlė lietuvių tautos vėliavą. Už ryžtingus žygius, kuriuos padarė tie, kurie nesudrebėję mirė Muravjovo kartuvių kilpose, caro Rusijos kalėjimuose ir šaltuose Sibiro pusnynuose, viso pasaulio valstybių Lietuva buvo pripažinta Nepriklausoma, turinti teisę egzistuoti pilnoje Nepriklausomos Respublikos prasmėje.

1918 - 1920 metai Lietuvos istoriją užpildė naujais epizodais. Bemontininkai, lenkai, bolševikai bandė suleisti savo šakališkus dantis į atgimstančią mūsų tėvynę. Nepalaužiama tautos dvasia buvo pas kiekvieną lietuvį. Nors kovos buvo sunkios, bet lietuviai atlaikė užpuolikus ir pradėjo kurti naują, gražų gyvenimą!

Palyginkime TSRS ir Nepriklausomą Lietuvą. Po ilgų vergijos amžių, po Pirmojo Pasaulinio karo ir po Nepriklausomybės kovų, Lietuva buvo tapusi griuvėsių krūva. Neturėdama savo nuosavo metalo, anglies, druskos, naftos bei kitų žemės turtų, per tą trumpą laikotarpį iki 1940-jų metų, ji sugebėjo pakelti krašto ekonominį ir kultūrinį lygį gana aukštai, kuomet visam tam pagrindinis ramstis buvo žemės ūkis. Atgimė sugriauti miestai. Per upes išsitiesė nauji tiltai. Miškus ir laukus it strėlės išrėžė nauji vieškeliai ir plentai. Miestuose, miesteliuose ir kaimuose iškilo nauji visuomeninių pastatų kontūrai... Žmogus pasijuto esąs laisvas.

Žinoma, galbūt, kai kuriose vietose buvo elgiamasi netaktiškai. Gal daugiau buvo galima kai ką pakelti, tačiau čia neverta analizuoti tuos trūkumus. Užtenka mums to, ką ryškiai parodo 20-ties metų laikotarpio pasekmės. Jos yra tokios, kurias turėdami, su pasididžiavimu galime pakelti savo galvas prieš TSRS. Mes galime didžiuotis lietuvių tautos pažangumu, kadangi TSRS, turėdama savo didžiulius žemės plotus ir neišsemiamus jos turtus, 1933-sais metais, kuomet Lietuvoje jau buvo didžiuliai žemės ūkio produktų pertekliai, TSRS Rytinėje Ukrainoje ir kitose šios lobių šalies vietovėse išmirė badu virš 12-kos milijonų gyventojų.

Slinko laikas. Paskutiniuoju metu lietuvių tauta paskelbė neutralitetą. Neatsižvelgdama į visa tai, ”taikingoji TSRS”, užpuolusi ir sutriuškinusi Lenkiją, prisidengusi pacifizmu, intervencijos tikslais 1939 metais visame Pabaltijyje įsteigė savo karines bazes. 1940-siais metais birželio 15 d., pilnomis dispozicijos taisyklėmis, kariuomenės daliniai įsiveržė į taikią, neutralią Lietuvą. Tuo pasinaudodami, keletas niekšų, tautos išdavikų su J.Paleckiu priešakyje, išvyko į Maskvą. Būdami ten, 1940 m. liepos 21 d. (inkognito būdu), visos Lietuvos vardu pateikė sutikimą stoti į TSRS. Raudonieji Imperialistai, remdamiesi tuo, kaip visame Pabaltijyje, taip ir Lietuvoje, įvedė savo santvarką - ”proletariato” diktatūrą. Lietuvą pavadino savo sąjungine respublika ir nuo tos dienos raudonoji pabaisa visomis savo išgalėmis pradėjo terioti tą mažytį okupuotą Lietuvos kraštą. Pasiliejo nekaltas kūdikių kraujas! Pasiliejo motinų ašaros! Gyventojų lūpos išgąstingai sušnabždėjo: ”Rusai! Čekistai!” Vienas kito klausė: ”Už ką?” Atsakymas buvo vienas:

”Už tai, kad mylime savo Tėvynę! Už tai, kad gerbiame savo tautos kalbą ir raštą! Už tai, kad nesutinkame aklai užsimerkę trypti savo senolių bočių, tėvų ir brolių kapų!”

Tik vien už tai! Tik vien už tai Pravieniškių lageryje buvo sušaudyta 500 mūsų brolių! Tik už tai Rainių miškelyje, aukščiausiame inkvizicijos laipsnyje, nužudyta 76-ių žmonių grupė. Išbadytos akys, nupjaustyti lytiniai organai, nupjaustytos ausys, nuo rankų ir nuo kojų nulupta oda, peiliais išpjaustyti viduriai, iš nugaros išrėžti rėžiai, liudija tų žmonių kančias, kurias atnešė ”proletariato” diktatūra (iš tų 76-šių asmenų, 3 buvo raudonarmiečiai). Taip pat, tik vien už tai, Tolimojoje Šiaurėje, ant kalno ”Šmit” sušaudyta 300 Lietuvos armijos karininkų. O kiek dar be šitų masinių žudynių pavienių pravesta teroristinių aktų? Šimtai!

Štai, mes gauname aiškų atsakymą į šio straipsnelio klausimą. Bet tai yra tik vienerių metų laikotarpyje komunizmo žengtas žingsnis ”pirmyn”. O, be to, ir tas paviršutiniškas. 1941-aisiais metais, birželio mėn. 22-ą dieną, padangėje blykstelėjo karo pašvaistės. Žiauriai terorizavę visą Pabaltijį, spaudžiami naujausios vokiečių karo technikos, raudonieji atsitraukė. Blaškomos ir draskomos audrų, mūsų trispalvės vėl suplazdėjo. Bet tai buvo tik dekoracijos, nes nekaltu lietuvių tautos krauju ir vokiečiai vėlgi savo grobuoniškų tikslų siekė. 1944 metais, raudonieji, atmušę vokiečius, vėl sugrįžo rodyti savojo veido. Lietuvos laukais ir miškais nuaidėjo kurčios salvės. Pasigirdo nekaltai šaudomų kūdikių rauda ir mirštančių mūsų brolių šūksniai: ”Šalin, raudonieji okupantai! Tegyvuoja laisvė!” Oras prisipildė degančių sodybų dūmų. Sujudėjo apkaltų vagonų ešelonai link tolimojo Sibiro. Kiekvienas, išvydęs šį vaizdą, vėl klausdavo: ”Už ką?” Atsakymas buvo tas pats, kurį gavo 1941-siais metais, nors šį sykį jie atėjo irgi truputį pasikeitę, be internacionalo garsų, su antpečiais ir net kurį laiką nedrausdavo lietuvių tautos himno, už kurio vien tik melodiją 1941-aisiais metais ne vienam teko apleisti Tėvynę ir atsidurti tolimuose TSRS užkampiuose, jeigu ne vietoje numirti kankinio mirtimi.

Kaip tai, reiškia, antrą kartą atėję jie nebevaržys žmogaus laisvės?

Varžė! Tik šį sykį jų demagogija buvo apsukresnė, sugebanti pastatyti brolį prieš brolį, sūnų prieš tėvą bei motiną, kad jie, vieni kitus naikindami (raudonųjų interventų apskaičiavimu), galėtų apsikrėsti egoizmu ir palaipsniui užmirštų bendrą nacionalinio išsivadavimo tikslą.

Mokykloms išdirbo naują istorijos kursą, papildydami jį TSRS istorija ir kitomis medžiagomis, maskuojančiomis Lietuvos istorinę praeitį. Remdamiesi ilgalaikiu caro viešpatavimu Lietuvoje, ėmė įrodinėti, jog Lietuva nuo amžių priklausanti rusams. Vaikams mokyklose ėmė ”skiepyti”, kad lietuvių tauta gimininga slavų tautoms. Nebeskaitant Lietuvos Didžiųjų kunigaikščių, pamynė ir paskutiniosios lietuvių tautos prisikėlimo epochos didvyrius, kaip Basanavičių ir Kudirką! Pradėjo griauti lietuvių tautos architektūrinius istorijos paminklus. Įvedė prievartinę kolektyvizaciją, prievartinę karo tarnybą, kurion pakliuvę asmenys tarnybos laikotarpiui gabenami į Tolimuosius Rytus ar į Tolimąją Šiaurę. Už menkiausią žodį, kuriame glūdi nors truputis laisvės ir žmogaus teisių troškimo, ėmė teisti ilgiausiems katorgos darbams su išvežimu į tolimiausius TSRS lagerius bei įkalinimu polit. izoliatoriuose.

Kur tai matyta? Ar taip gali būti XX-jo amžiaus antroje pusėje? Ar gali žmogaus intelektas pastūmėti jį į oportunizmo poziciją, kuomet viešpatauja despoto valdžia ir insinuacija socialinių bei nacionalinių interesų?

Ne! To negali būti! Kiekvieno individo intelektas XX-tame amžiuje gana gerai dešifruoja ”proletariato” diktatūros vedamą politiką. Dešifruoja visus žmonijai nepageidaujamus bolševikų siekius, nes prie svarbiausiųjų liaudies idealų šiandien prisiskaito ir humanizmas, su kuriuo yra surištas žmogaus gyvenimas. Taip pat ir Lietuvos liaudis, pajutusi neregėtą egzekuciją, suprasdama, kad raudonųjų imperialistų demagogija veda prie vergijos, dar su didesniu patriotiškumu užėmė savo socialinių ir nacionalinių teisių gynybos pozicijas. Visomis jėgomis aktyviai pradėjo vesti išsilaisvinimo judėjimą. Žūtbūtinė kova tesėsi savaites, mėnesius ir metus. Už Lietuvos laisvę nuo keršto kulkų krito dešimtys tūkstančių geriausių mūsų tautos sūnų ir dukrų. Ištuštėjo Lietuvos kaimas. Vietoje to, kad žmonių gerovė progresuotų, ji regresavo.

Neatsižvelgdami į tai, raudonieji imperialistai ir jų dalininkai pasinaudojo kai kur neapskaičiuotais mūsų Lietuvos Laisvės kovotojų išsišokimais (kaip kovos taktika, kuri buvo vedama dėl greito tikslo pasiekimo, tikint į neišvengiamą karą, kurį žadėjo tarp rytų ir vakarų įtempta politinė padėtis) ir tęsė žiaurų laisvės trokštančios tautos naikinimą!

Miestuose ir miesteliuose, dėl lietuvių žmonių įbauginimo, prekyviečių aikštes pavertė savo inkvizicinių pasekmių paroda. Kasdien ant purvino gatvės grindinio ėmė guldyti nukankintų ir sušaudytų mūsų brolių bei sesių kūnus. Pačios niekšiškiausios klastos būdais, naudodami provokacijas, pradėjo vykdyti masinius areštus, o "tarybinio tardytojo meno" pagalba - suimtuosius žudyti tamsiuose kalėjimų rūsiuose. Jeigu kas nors stebuklingu būdu iškęsdavo "čekistiškojo tardymo meną", juos teisė ir siuntė 25-erių metų laikotarpiui sunkiausios katorgos darbų stovyklon. O ten, nepakenčiamose gyvenimo sąlygose, daugelio iš jų gyvybės užgeso. Jie mirė siaučiant choleros ir šiltinės epidemijoms, visiškai be jokios medicininės pagalbos. Mirė nuo baslių, peilių, kirvių smūgių, kuriuos sugebėjo duoti čekistų padėjėjai, suformuoti iš recidyvistų, dėl pravedimo masinių žudynių tarpe savęs, norint kuo greičiau ir daugiau sunaikinti susipratusių ir trokštančių laisvės žmonių.

Atidžiau žvilgtelėjęs į išdėstytą aukščiau, kiekvienas pastebės, jog apibūdinama viskas praėjusiame laike ir užduos klausimą: "O dabar?"

Taip, aukščiau apibūdintas naikinimo procesas pilname greityje vyko truputį anksčiau. Šiandieną jis taip pat tebevyksta, bet dėka visuomeninio susipratimo ir sudėtų milžiniškų pastangų, jo tempas sumažintas. Na, bet tikimės, kad prieš statydamas tvirčiau minėtą klausimą, apsidairys, o išvydęs dar tebeegzistuojančią Raudonąją Imperiją, tą klausimą pašalins. Milijoninės pavergtos žmonijos veido bruožai ir šiandien patvirtins tą patį raudonųjų imperialistų žvėriškumą. Dar tebeaidi kurčios salvės, tebeskamba retežiai ir kalėjimo požemiuose mirštantys broliai patvirtins, jog ir dabar tas pats! Tik dabar jie tai daro atsargiai, kad nebūtų galima gerai įsižiūrėti, nes 1953-1955-tais metais atvirai padaryti bolševikų žingsniai galutinai prieš pasaulio akis pakėlė geležinę užuolaidą. Tai buvo Norilskas, Karaganda, Vorkuta, Šiaurinis Ura-

las, Džeskazganas ir daugelis kitų vietų, kuriose net patiems ministrams bei jų pavaduotojams dalyvaujant buvo pravedami masiniai beginklių nekaltų žmonių šaudymai.

Iš viso to, nors gana trumpais bruožais apibūdinto, mes galime gauti ryškų atsakymą į šio straipsnio klausimą: ”Kaip TSRS vyriausybė reaguoja į savo sąjungines respublikas ir į jų tautinius interesus?” Aukščiau išdėstyti faktai straipsnelyje ”Lietuva” ir šio straipsnio gale trumpai paminėti 1953-1955-ji metai kitose TSRS vietovėse sakyte sako:

”Šiandien egzistuojančio komunizmo ir jo pagrindinio ”proletariato” diktatūros ramsčio tikslas yra:

1) likviduoti bet kokį socialinio ir nacionalinio išsilaisvinimo interesą žmonių sąmonėje!

2) Kiekvieną individą panaudoti kaip įrankį dėl savo Raudonojo Imperializmo tolimesnio valdžios egzistavimo.”

(”Virginija”)

Ko mes siekiam?

Žodis ”siekti” pasako tai, jog atliekamas veiksmas ko nors siekiant. Bet siekti galima daug ko. Tikslų yra įvairių. Todėl, kad gautume neklaidingą atsakymą į užduotą klausimą, mes turime pereiti prie to tikslo, kuris pas mus yra pagrindinis.

Visuomenėje koks nors pagrindinis tikslas yra priimtas vadinti idealu. Mūsų idealas - laisvė! Laisvė, po devizu: ”Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi!”

Laisvė! Gana garbingas žodis, bet mes matome, jog po ”laisvės vėliava” dažnai yra vedami piratiškiausi karai, nešantys belaisvės pančius.

Nesidairysime kažkur toli į tai, kas vyksta ne mūsų akiratyje. Užtenka to, ką dengia ”Tarybinės laisvės” vėliava. Po šia vėliava kruvinomis rankomis žengia avantiūristų gauja, vesdama intervenciją, kolonijinę politiką ir genocidą! Kalėjimų požemiuose marina geriausius mūsų sūnus. Jau 39 metai, kaip daugelis tautų skambina raudonųjų imperialistų uždėtais retežiais. Jau 16 metų, kaip mūsų tauta yra bolševikų vergijoje!

Remiantis visu tuo, kas išnagrinėta šiame Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Manifeste, randame, kad mūsų kova prieš pavergėjus yra teisi!

Ir mes siekiame:

Raudonųjų Imperialistų vergijos panaikinimo.

Užsibrėžiam:

Laisvės išsikovojimą ir jos įgyvendinimą pilnoje demokratijos prasmėje.

Kiekvienas, žvilgtelėjęs į visa tai, kas minėta aukščiau ir turįs savyje išsivadavimo troškimų, turėtų suprasti LLKS požiūrį, siekius bei tikslus. Taip pat, jeigu jis dar nėra kadrinis LLKS narys, bet pajaus pareigą siekti bendrų tikslų, panorės įstoti į individualią, o gal jau ir į kolektyviai vedamą kovą, jis stengsis įsijungti į LLKS lobyną! Jis tai padarys! Tuo pačiu jis savanoriškai atliks LLKS nario pareigą. LLKS keliu žengs pats ir ves savo draugus prieš raudonųjų imperialistų diastrofizmą į išsilaisvinimą!

Bet mes tikėkimės, kad bus ir tokių, kurie drįs sušukti:

”Iliuzija!”

Šitą atminkite visada, jog šitaip gali išsireikšti tik ignorantai. Taip šaukia iš opozicijos!

Gerai, o kas gali LLKS požiūriams, siekiams bei tikslams užimti opoziciją?

Jie gali būti du.

I - tai aktyvus, įnirtingas mūsų tautos ir laisvės trokštančios liaudies priešas, TSRS ”proletariato” diktatūros šalininkas-avantiūristas.

II - visiškas tamsuolis-oportunistas.

Pas pirmąjį ši mintis gimsta todėl, kad jis neapkenčia matančiųjų teisybę, kurie trukdo jo bolševikinių siekių įgyvendinimui.

Tamsuolis-oportunistas. Jis visiškai nesupranta ir niekina už laisvę kovojančius žmones. Jis niekina juos dėl savo vergiško charakterio, smerkia šventąjį žmonijos idealą - laisvę, prisitaiko prie sąlygų, gelbstint savo kailį susitaiko su esama padėtim.

Abu jie yra niekšai! Dabar kartais LLKS adresu pasigirsta daug kritikos. Ši iniciatyva yra tamsuolių! Žinokite, tai yra ne kritika, bet netei-

sybė! Tepažvelgia kiekvienas giliau į LLKS, kuri ne tik Lietuvoje, bet ir visoje TSRS teritorijoje palaiko ir net organizuoja įvairius žmonijos išsilaisvinimo judėjimus, nukreiptus prieš egzistuojančią TSRS kliką. LLKS kaip svarbiausią klausimą pirmoje vietoje iškelia išsilaisvinimo interesus. Šiandien LLKS deda pastangas dėl susivienijimo visų išsivadavimo kovų taškų į vieną pagrindinį frontą. LLKS mano:

Gana slėpti savo užsibrėžtąjį tikslą, kuomet mūsų tauta, susidedanti iš 3-jų milijonų, yra diskriminuojama ir žudoma žiauriausiose kančiose! Kuomet milijonai gyventojų TSRS teritorijoje nepatenkinti dabartine santvarka, te bus prasikaltimas tam, kuris jaučia nors truputį išsilaisvinimo troškimo ir nesiryžta kovoti už Laisvę!

Mes, LLKS, šiandien atvirai, prieš pasaulio akis, manifeste išreiškėme tai, ko mes siekiame! Tegul dreba raudonieji imperialistai matydami, jog kaukė ”Komunizmo rojus” jau nuplėšta!

Drebėkite, raudonieji okupantai. Mes, pavergtieji, pakilome į žūtbūtinę kovą ir pergalė bus mūsų!

Tegyvuoja Laisvė!

Tegyvuoja Nepriklausoma Lietuva!

Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi!

Kovon už laisvę!

Skamba garsas: kovoti, kovoti!
LKS būriai eina didyn,
Pavergėjai mus verčia sustoti,
Bet mes žengėm ir žengsim pirmyn.

Tad visi iki vieno į žygį!
Į žygį pakilkime mes,
Nors kova bus sunki ir nelygi,
Tačiau pergalę ji mums atneš.

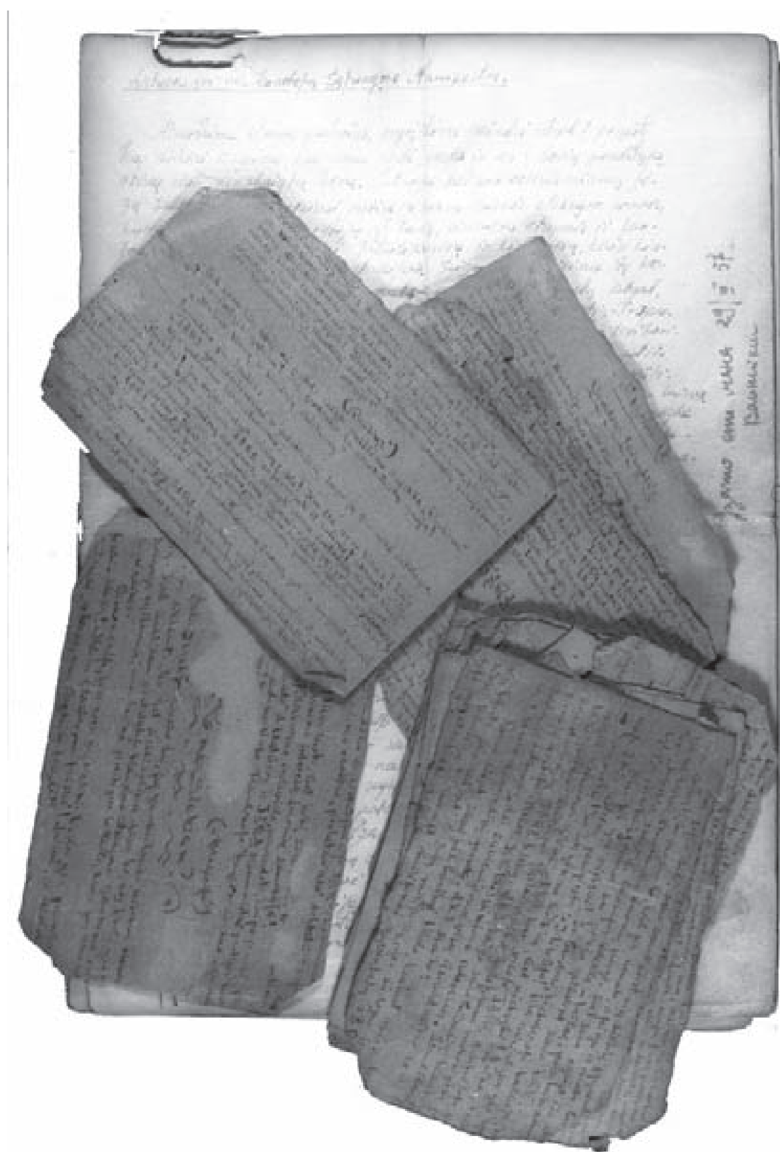
(”Našlaitis”) *(Vincas Korsakas, E.B.)*

Faksimilių 401,402, 403 p. tekstas

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Manifestas.

Atverskime istorijos puslapius, sugrįžkime minutei atgal į praeitį

6

pragyvenimo rūšimi; pagrindinis komunizmo principas: iš kiekvieno pagal sugebėjimus, kiekvienam pagal reikmes!"

Taip, skamba gražiai, bet pasižiūrėkime, praktiškai ką daro komunizmas su savo „proletariato diktatūros [illegible]" dėl žmonijos?"

Dėl šito klausimo, atrodo, nereikėtų daug galvoti ieškant tinkamo atsakymo, bet [illegible] jį su juo užpildyti atskirus puslapius. Išgyvenus [illegible] dalykus ir mūsų laiko „Tarybinio rojaus" atmosferoje, ir žinant blogį, kuo gerai, į šį klausimą atsakys sekančiai:

„Praktiškai, komunizmas pereina į Raudonąjį Imperializmą! Prieš tai, žmonijoje [illegible] mas [illegible] laipsnio antagonizmą, kurį [illegible] dė diktatūros despotizmas susidedantis iš intrigų, intervencijų, genocido, krašto ekonominės degradacijos ir [illegible] gyvenimo [illegible] [illegible] demagogijos! Praktiškai, komunizmas su savo „proletariato" diktatūros [illegible], kiekvienai šaliai neša visuomenės [illegible], kurioje [illegible] – Raudonosios Imperijos vergiją!"

Paulius

Dėl kam būtų atėjęs į galvą aukščiau išdėstytą [illegible] „Pauliaus" atsakymą? [illegible] Ką [illegible] Gaila?

„Nėra klasių ir klasinių skirtumų".

[illegible]:

„TSRS yra darbininkai ir valstiečiai, tarpe jų Tarybinė inteligentija vadinama tarpsluoksniu"...

Melas! Ir vėl meluoti [illegible]! Kas čia, ar ne klasės? Kaip pavadinsime tuos milijonus kurie TSRS [illegible] yra [illegible] iš kalėjimų? [illegible] kalėjimų [illegible] dugnuos, [illegible]

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Statutas

I
Sąjunga

L.L.K.S. yra susiformavusi lietuvių tautos aktyvingumu. LLKS pagrindinis tikslas - išsivaduoti iš TSRS vergijos ir sukurti laisvą, Nepriklausomą Lietuvos Respubliką. LLKS nariu gali būti kiekvienas asmuo, tiek vyriškos, tiek moteriškos lyties, sukakus 16 metų amžiaus, trokštąs savo tautos laisvės, sutinkąs su LLKS požiūriais ir tikslu, priimąs LLKS nario pareigas (pastaba bendrose taisyklėse).

1) Pareigos, kurias turi pildyti kiekvienas narys: a) veikimo ir gyvenimo būdas pilnumoje atitinkąs LLKS tikslui; b) kovos energija susieta pilnumoje su propaganda; c) skleidimas laisvės idėjų ir neapykanta priešui; d) susilaikymas dalyvauti bet kuriose organizacijose, jeigu jos yra priešingos LLKS tikslui ir veiklai (galima dalyvauti tik su komiteto leidimu, kurį pateisina kokio nors tikslo siekimas, pav.: žvalgybos, ar kitu panašiu reikalu). e) pildymas visų LLKS nutarimų; f) sumokėti nario mokestį; g) sudaryti savo grandį; h) išlaikyti visas LLKS paslaptis; i) visose sąlygose, prie kiekvienos aplinkybės, padėti narys nariui kaip brolis broliui; j) keičiant savo gyvenvietę, pranešti per instanciją į viršų; k) stebėti kiekvieno pašalinio asmens elgesį ir rinkti visas žinias, liečiančias bendrą išsilaisvinimo interesą. Sueigose jas pateikti vadovo žiniai, kad pastarasis galėtų jas perduoti į aukštesnę instanciją; l) visos intrigos, kuriose pasireiškia priešinimasis LLKS požiūriams ir tikslui - nedelsiant perduoti grandies vadovui.

2) Kiekvienas narys dėl konspiracijos turi slapyvardį.

3) LLKS organizuota iš grandžių, skyrių, būrių, rinktinių, rajonų, apygardų, centro komiteto ir suvažiavimo.

II

Grandis.

4) Grandis susideda iš 4 asmenų. Vienas iš jų, organizavęs grandį, skaitosi grandies vadovas.

5) Grandies vadovas reguliariai palaiko ryšį su kitais grandžių vadovais, kurie visi kartu su savo grandimis sudaro skyrių.

6) Kiekviena grandis turi savo numerį, pav., I, II arba III-čią (taip kaip skyrius susideda iš III-jų grandžių).

7) Grandies vadovo pareiga:

a) savo grandyje reguliariai pravesti grandies sueigas, kuriose kovotojams būtų duodama visa reikiama informacija ir iš kovotojų priimami pranešimai.

b) visus pranešimus laiku perduoti į viršų per instanciją.

c) kovotojams duoti užduotis, o vykdant jas, stebėti, kad jos būtų atliktos sąžiningai, laiku ir taktiškai.

d) grandį aprūpinti visa reikiama literatūra.

e) tvarkyti reguliarų nario mokesčių mokėjimą ir surinktuosius pinigus laiku perduoti skyriaus kason.

III

Skyrius.

8) Skyrius susideda iš 3-jų grandžių ir turi savo numerį; I, II arba III-čią (taip kaip būrys susideda iš 3-jų skyrių. Skyriaus numerį tvirtina būrio vadas).

9) Skyriui vadovauja skyriaus vadovas - skyrininkas, prieš tai vadovavęs grandžiai, iš kurios susiformavo skyrius.

10) Vadovauja per grandžių vadovus taip, kad jo asmenybė apart slapyvardžio grandyse neturi būti žinoma.

11) Skyriaus grandžių vadovai iš savo tarpo išrenka skyrininko pavaduotoją, kurio asmenybė taip pat grandyse neturi būti žinoma, apart slapyvardžio.

12) Skyrininko pareiga:

a) vadovauti savo skyriaus grandžių vadovų reguliariose sueigose, kurios turi būti pravedamos reguliariai ir jose svarstomas kiekvienas naujai iškilęs klausimas, grandžių vadovai supažindinami su padėtimi ir užduotimis.

b) visą skyrių aprūpinti reikiama literatūra.

c) palaikyti nepertraukiamą ryšį su būrio vadovybe.

d) tvarkyti skyriaus kasą ir t.t.

13) Skyrininko pavaduotojo pareiga:

a) pasitraukus skyrininkui, pakeisti jį pilnumoje, atliekant visą skyrininko darbą.

IV

Būrys.

14) Būrys susideda iš 3-jų skyrių ir turi savo numerį, I. II arba III-čią (taip, kaip rinktinė yra suformuota iš 3-jų būrių).

15) Būriui vadovauja būrio vadas, prieš tai vadovavęs skyriui, iš kurio susiformavo būrys.

16) Būriui vadovauja per skyrininkus taip, kad jo asmenybė apart slapyvardžio skyriuose nebūtų žinoma.

17) Būrio skyrininkai iš savo tarpo išrenka būrio vado pavaduotoją, kurio asmenybė taip pat skyriuose neturi būti žinoma, apart slapyvardžio.

18) Būrio vado pareiga:

a) vadovauti reguliariose skyrininkų sueigose, kuriose būtų svarstomas kiekvienas naujai iškilęs klausimas, skyrių vadovai supažindinami su padėtimi, užduotimis ir t.t.

b) palaikyti nepertraukiamą ryšį su rinktinės vadovybe.

19) Būrio vado pavaduoto pareigos:

a) tvarkyti būrio kasą, prižiūrint, kad būtų reguliarus nario mokesčių mokėjimas.

b) visą būrį aprūpinti reikiama literatūra.

c) pasitraukus būrio vadui, pakeisti jį pilnumoje, atliekant visą būrio vado darbą.

V
Rinktinė.

20) Rinktinė apima du arba tris būrius ir turi savo pavadinimą vardu, o ne numeriu (pav., ”Žalgirio” Rinktinė). Rinktinės pavadinimą tvirtina Rajono komitetas.

21) Rinktinės vadovybę sudaro jos būrių vadai, o rinktinės vadas - iš būrių vadų sudarančiosios grandies vadovas.

22) Rinktinės vado pavaduotojas yra būrių vadų išrenkamas iš tarpusavio (tiek rinktinės vado, tiek jo pavaduotojo asmenybės neturi būti žinomos būriuose, apart jų slapyvardžių).

23) Rinktinės vado pareiga:

a) vadovauti reguliarioms būrių vadų sueigoms, kuriose būtų svarstomas kiekvienas naujai iškilęs klausimas, būrių vadai supažindinami su padėtimi ir užduotimis.

b) atidžiai stebėti visą rinktinės veiklą, tai yra, kad visos užduotys būtų atliekamos sąžiningai, laiku, taktiškai ir gerai.

c) palaikyti nepertraukiamą ryšį su Rajono komitetu, pateikiant žinias apie padėtį rinktinėje ir priimant naujas užduotis.

24) Rinktinės vado pavaduotojo pareiga:

a) per būrių vadus aprūpinti visą rinktinę reikiama literatūra.

b) tvarkyti rinktinės kasą, prižiūrint, kad būtų reguliarus nario mokesčių mokėjimas.

c) pasitraukus rinktinės vadui, pakeisti jį pilnumoje, atliekant visą rinktinės vado darbą.

VI
Rajonas.

25) Rajonas apima tam tikrą apylinkę, kurioje yra susiformavę ne mažiau dviejų rinktinių. Rajonas turi savo pavadinimą vardu (pavadinimas ir apylinkė patvirtinami Apygardos komiteto).

26) Rajonui vadovauja Rajono komitetas, kuris yra vykdomoji valdžia visoms rinktinėms, sudarančioms rajoną.

27) Rajono komitetas susideda iš rinktinių vadų.

28) R.K. pirmininkas yra rinktinių vadų grandies vadovas.

29) R.K. pirmininko pavaduotoją rinktinių vadai renka iš savo tarpo.

30) Rajono komiteto pirmininko pareiga:

a) vadovauti reguliariems komiteto posėdžiams, kuriuose būtų svarstomas kiekvienas naujai iškilęs klausimas, komiteto nariai-rinktinių vadai supažindinami su padėtimi ir užduotimis.

b) atidžiai stebėti visą veiklą rajone, tai yra, kad visos užduotys būtų atliekamos sąžiningai, laiku, taktiškai ir gerai.

c) palaikyti nepertraukiamą ryšį su Apygardos komitetu, pateikiant žinias apie padėtį Rajone ir priimant naujas užduotis.

31) Rajono komiteto pirmininko pavaduotojo pareiga:

a) per komiteto narius visą rajoną aprūpinti reikiama literatūra.

b) tvarkyti Rajono komiteto kasą, prižiūrint, kad visame rajone būtų reguliarus nario mokesčių mokėjimas.

c) pasitraukus Rajono komiteto vadui, pakeisti jį pilnumoje, atliekant visą Rajono komiteto vado darbą.

VII

Apygarda.

32) Apygarda yra tam tikra Respublikos teritorija, kuriai priklauso ne mažiau 2-jų Rajonų (Apygarda turi savo pavadinimą vardu. Pavadinimas ir teritorinės ribos apibrėžimas atliekamas Centro komiteto pasiūlymu Suvažiavime).

33) Apygardai vadovauja Apygardos komitetas, kuris sudaro vykdomąją valdžią visų Rajonų Apygardos užimamoje teritorijoje.

34) Apygardos komitetas susideda iš R.K. pirmininkų ir dar po vieną asmenį, skiriamą iš kiekvieno Rajono.

35) Apygardos komiteto pirmininkas yra tos grandies vadovas, kurią sudaro Rajonų komitetų pirmininkai.

36) Apygardos komiteto pirmininko pavaduotojas renkamas iš Apygardos komiteto narių (tiek pirmininko, tiek jo pavaduotojo asmenybės

apart komiteto narių neturi būti žinomos, žinomi tik jų slapyvardžiai).

37) Apygardos komitetas atsiskaito Centro komitetui, o paskutinysis suvažiavimui.

38) Apygardos komiteto pareiga:

a) gerai susipažinti su kiekvienu gautuoju uždaviniu ir imtis jį vykdyti.

b) betarpiškai palaikyti ryšį tarp savų.

c) turėti spausdinimo priemones ir redakciją, kuri redaguotų ir leistų Apygardos komiteto organą bei visą kitą reikiamą literatūrą.

d) visą apygardą aprūpinti tiek Apygardos komiteto leidžiamuoju organu, tiek LLKS Centro organu.

39) Apygardos komiteto pirmininko pareiga:

a) betarpiškai palaikyti ryšį su Centro komitetu, kur teikia visas žinias apie padėtį Apygardoje ir gauna naujas užduotis.

b) reguliariai pravedinėti Apygardos komiteto posėdžius ir jiems vadovauti.

c) informuoti komitetą apie naujas užduotis, bendrą veiklos eigą, stebėti, kad viskas būtų atliekama laiku ir taktiškai.

40) Apygardos komiteto pirmininko pavaduotojo pareiga:

a) tvarkyti apygardos kasą, prižiūrint, kad visoje apygardoje būtų reguliarus ir tvarkingas nario mokesčių mokėjimas.

b) pasitraukus Apygardos komiteto pirmininkui, pakeisti jį pilnumoje atliekant visą Apygardos komiteto pirmininko darbą.

VIII
Centro komitetas

41) Centro komitetas yra visos LLKS vykdomoji valdžia. CK yra sudarytas iš Apygardų komitetų pirmininkų ir suvažiavimo metu patvirtintų tam sugebančių kovotojų. Dėl išsivadavimo kovos veiksmų centralizavimo, CK turi palaikyti betarpišką ryšį su kitų tautybių laisvės kovotojų sąjungos nacionaliniais Centro komitetais.

42) CK Pirmininkas yra išrenkamas ir tvirtinamas suvažiavime.

43) CK Pirmininko pavaduotojas yra renkamas iš tarpusavio ir tvirtinamas Centro komiteto plenumo metu balsavimo būdu balsų dauguma.

44) Centro komiteto narių asmenybės visuomenėje neturi būti žinomos, apart slapyvardžių.

45) Centro komiteto pareiga:

a) vykdyti ir atidžiai stebėti, kad būtų vykdomi visi suvažiavimo nutarimai bei papildomi Centro komiteto plenumų nutarimai.

b) betarpiškai palaikyti ryšį tarpe savęs.

c) turėti spausdinimo priemones ir redakciją, kuri redaguotų ir leistų Centro organą, bei visą kitą reikiamą literatūrą.

d) visa reikiama literatūra aprūpinti apygardas.

e) atlikinėti visa tai, kas priklauso profesionaliems veikėjams, sutampant su Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos tikslu, betarpiškai palaikant ryšį su CK pirmininku.

46) Centro komiteto pirmininko pareiga:

a) betarpiškai palaikyti ryšį su visais CK nariais.

b) pravedinėti reguliarius, nustatytu laiku CK plenumus ir tvirtinti CK plenumų metu padarytus nutarimus, jeigu tai patvirtinta CK narių balsų dauguma (įskaitant ir pirmininko balsą).

47) CK pirmininko pavaduotojo pareiga:

a) atlikinėti visa tai, kas priklauso profesionaliam veikėjui, sutampant su LLKS tikslu. Tai yra, visoje veikloje, kiekviename reikalingame momente savo darbu pavaduoti CK pirmininką.

48) Centro komiteto kasą tvarko specialiai tam tikslui išrinktas kovotojas - Centro komiteto narys.

IX
Suvažiavimas

49) Suvažiavimas yra LLKS įstatymų leidžiamoji valdžia. Visi pasiūlymai, tiek dėl statuto pakeitimo, tiek dėl kovos metodikos ir pan., pateikiami Centro komiteto žiniai, kuris pateikia tai suvažiavimui.

50) Į suvažiavimą vykstantys delegatai: iš rajono po 2 asmenis ir apygardų komitetai.

51) Suvažiavime tiek CK nariai, tiek kiti nariai turi lygų balsą.

52) Suvažiavimo nutarimai sprendžiami paprasta balsų dauguma.

53) Suvažiavimas po sesijos leidžia cirkuliarus visos LLKS vardu.

54) Suvažiavimai būna kas 3 metai.

55) Ypatingu atveju CK gali sušaukti neeilinį suvažiavimą.

X

Bendros taisyklės

56) Atveju, kuomet rinktinėje būrio žmonių skaičius susiformuoja, po organizacine schema atitinka rinktinei, būrys gauna rinktinės vardą, atjungiamas nuo tos rinktinės, kuriai priklausė, ir tiesiogiai įjungiamas į Rajono komitetą. Nukirstai rinktinės šakai Rajono komitetas savo nuožiūra skiria tinkamą organizatorių, dėl organizacinės schemos atitaisymo.

57) Atveju, kuomet nutrūksta ryšys - grandis, skyrius, rinktinė, rajonas, apygarda, tęsia veiklą savarankiškai, prisilaikant metodikos ir statuto. Deda visas pastangas dėl ryšio atitaisymo.

58) Moterų grandį organizuoja Rajono komitetas ir ji vystosi tik tarpe moterų. Kuomet jų skaičius atitinka rinktinę, tuomet rinktinės vadovė įjungiama į Rajono komitetą kaip Rajono komiteto narys.

XI

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos finansai

59) Pagrindinės LLKS finansinės pajamos yra nario mokestis, kurį kiekvienas narys be išimčių moka 10% savo pajamų.

60) Grandyje ir skyriuje surinktas nario mokestis visoje pilnumoje perduodamas būrio kason.

61) Būryje surinkto visų narių mokesčio sumos 1/3 paliekamas būrio kasoje dėl korespondencijos ir įvairaus kito smulkaus tvarkymosi reikmių padengimo.

62) Rajono komiteto kasoje paliekama 1/3 rajone surinktų visų narių mokesčių. Ši dalis skiriama:

a) korespondencijai.

b) kelionių išlaidų padengimui.

c) savišalpai.

d) spausdinimo priemonių įsigijimui.

63) Kiekvienoje Apygardos kasoje paliekama 1/3 surinktos nario mokesčių sumos, kuri skiriama:

a) korespondencijai.

b) apygardos leidžiamo organo spausdinimui ir platinimui bei kitos reikiamos literatūros platinimo reikalams, kaipo propagandistiniams ir agitaciniams lapeliams.

c) apygardos ginklavimuisi.

d) kelionių ir kitų reikalų padengimui bei savišalpai.

64) Centro komiteto kasoje surinkta visos Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos narių mokesčių suma skiriama:

a) korespondencijai.

b) LLKS centro organo spausdinimui ir platinimui.

c) propagandistinių bei agitacinių lapelių spausdinimui bei platinimui.

d) visos LLKS ginklavimuisi.

e) komandiruotėm.

f) šelpimui.

g) suvažiavimo išlaidom ir kitoms LLKS tvarkymosi išlaidom padengti.

XII

Nusikaltimai prieš LLKS ir taikomos bausmės

65) Narys, kuris pažeidžia statutą, laikomas prasikaltėliu.

66) Prasikaltėliui gali būti pritaikoma:

a) asmeninis papeikimas.

b) viešas papeikimas jo kovos draugų akivaizdoje ir net parašoma apie tai spaudoje.

c) pašalinimas iš LLKS narių.

d) likvidavimas.

e) griežčiausios bausmės taikomos už kasos išeikvojimą (bausmės vykdymą stebi Apygardos komitetas).

67) Narys, grandis, skyrius, būrys, rinktinė, rajonas ar apygarda, laiku nesumokėję nario mokesčių, turi duoti ataskaitą savo tiesioginei vadovybei. Nie kuo nepagrįstas nario mokesčių nemokėjimas yra laikomas labai rimtu pažeidimu.

68) Nariai, pašalinti iš LLKS, priklauso vidaus organizacijos saugumo priežiūrai (stebėjimui).

XIII
Narių priėmimas

Narys renkasi grandį savo nuožiūra. Radęs asmenį, tinkamą būti LLKS nariu, supažindina jį su Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos požiūriais ir tikslu, perskaito jam statutą ir jeigu pastarasis duoda sutinkamąjį žodį būti LLKS nariu, tuomet sueigoje, girdint visiems grandies nariams, duoda Lietuvos Laisvės kovotojų priesaiką.

Priesaika

”Aš, ”toks ir toks”, girdint bendros kovos draugams, prisiekiu Dievui ir Tėvynei Lietuvai, jog visu protu, visa širdimi ir visomis jėgomis sąžiningai pildysiu visus Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos įsakymus, ryžtingai kovosiu už lietuvių tautos laisvę ir nepriklausomybę. Šventai išlaikysiu visas organizacines paslaptis. Laiku, taktiškai ir gerai vykdysiu paskirtas užduotis.

Prisiekdamas prašau, kovos draugai, kuomet nors pripažintumėt mane išdaviku, tegul nesudreba jūsų ranka, man kaipo niekšui skirti tinkamą atpildą - mirtį!”

Po to asmuo, davęs priesaiką, skaitomas pilnateisiu LLKS nariu. Jam skiriamas slapyvardis ir apie tai pranešama į viršų per instancijas (pranešama ne pavardėmis, bet slapyvardžiais, grandies, skyriaus ir būrio nariams).

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos
I-jo suvažiavimo vardu 1956 m.

LLKS I-jo suvažiavimo sekretorius

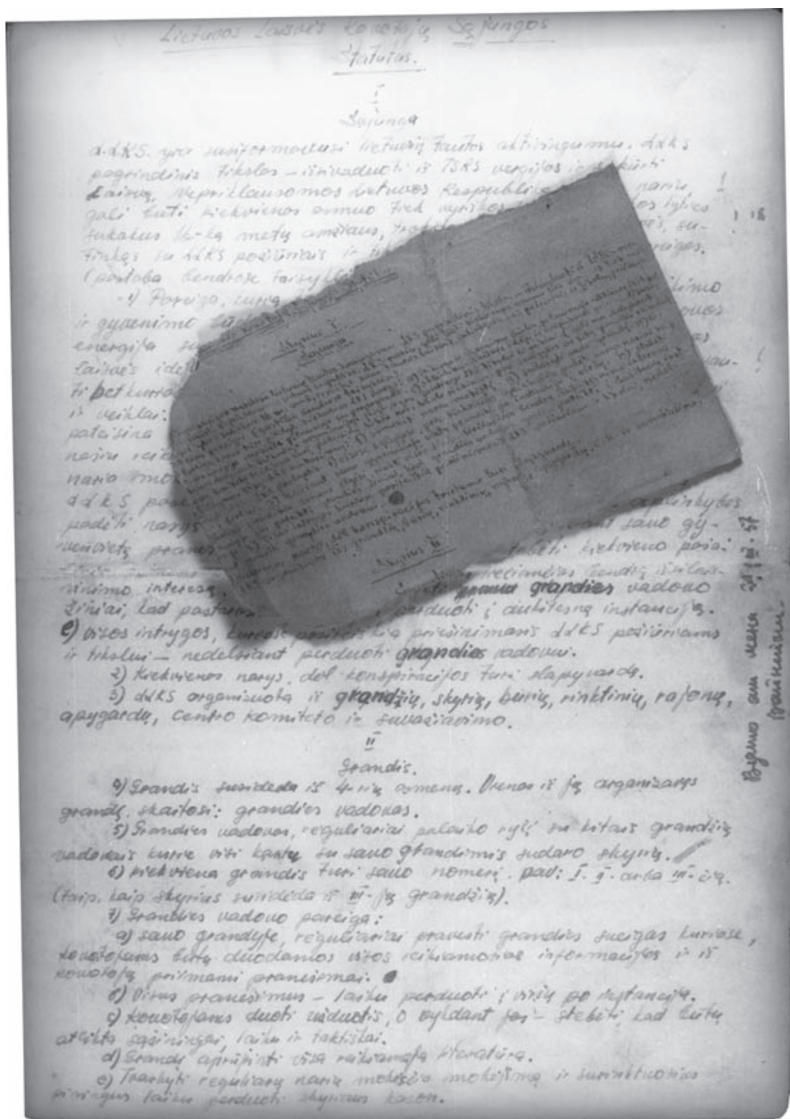
Vytautas-Virginija

Suvažiavimo dalyviai:

1) ”Šventupys-Paulius”
2) ”Narutis”
3) ”Našlaitis”
4) ”Ulonas”
5) ”Šešėlis”
6) ”Vytis”
7) ”Klajūnas”
8) ”Viesulas”
9) ”Vienuolis”
10) ”Mindaugas”

1956 m. vasario mėn. 16 d.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos 1956 m. statuto faksimilė 415 p.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos Statutas.

I

Sąjunga

II

Grandis.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos 1956 m. statuto faksimilė

girdint [illegible] grandies [illegible] [illegible] kovotojo priesaiką:

Priesaika

Aš, „toks ir toks" [redacted] girdint [illegible] [illegible] gimė, prisiekiu Dievui ir Tėvynei Lietuvai; [illegible] visa širdimi ir visomis jėgomis, sąmoningai [illegible] šios Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] organizacijos paslaptis, [illegible] [illegible] ir gerai [illegible] [illegible].

Pasižadėdamas [illegible] [illegible] draugai kuomet nors [illegible] mane išdavišu – tegul [illegible] [illegible], man [illegible] [illegible] [illegible] – mirtį!"

Po to, visiems davus priesaiką, skaitomas priimtu L.L.K.S nariu. Jam skiriamas slapyvardis ir apie tai pranešama į [illegible] po [illegible]. (pranešime ne pavardėmis, bet slapyvardis, grandies numeris, skyriaus ir būrio numeriai, [illegible] rajono ir apygardos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible])

[redacted] Lietuvos laisvės kovotojų Sąjungos I-jo suvažiavimo vardu. 1956 m. [redacted]

[redacted]

LLKS I-jo suvažiavimo sekretorius: [illegible] [redacted]

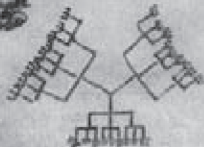
suvažiavimo dalyviai: [illegible] [redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

1956 m. vasario mėn. 16 d.

Rinktinės schema.

Jono Valaičio tardymo protokolas

(vertimas iš rusų kalbos)
1957 m. birželio 17 d. Vilnius
tardymas pradėtas 14 val. 00 min.
tardymas baigtas 18 val. 20 min.

Klausimas: Ar galite duoti parodymus rusų kalba?

Atsakymas: Rusų kalbą moku pakankamai. Rusiškai moku skaityti, rašyti ir kalbėti, todėl neprieštarauju, kad mano apklausa vyktų rusų kalba. Vertėjo aš nereikalauju (parašas).

Klausimas: Ar pažįstate jūs Vaineikį Vytautą s. Karolio ir teigiamu atveju, kokie jūsų tarpusavio santykiai?

Atsakymas: Vaineikį Vytautą aš pažįstu nuo 1955 m. vasario, kuomet kartu kalėjome 62 atskirame lagerio punkte Vorkutos ITL. Mūsų santykiai buvo normalūs. Asmeninių sąskaitų su juo neturiu.

Klausimas: Kas jums žinoma apie Vaineikio Vytauto antitarybinę veiklą?

Atsakymas: Šiuo klausimu aš galiu papasakoti taip: būnant 62 atskirame lagerio punkte Vaineikis buvo antitarybinės organizacijos, egzistavusios tuomet lageryje, ”Laisvės Kovotojų Sąjunga” dalyvis. Kas ir kuomet sukūrė šią organizaciją nežinau, tačiau 62 OLP-e jai vadovavo Ignatavičius Stasys. Tai, kad Vaineikis buvo šios organizacijos narys, liudija šie faktai. Su Vaineikiu aš gyvenau tame pačiame lagerio barake ir man ne kartą teko stebėti kaip jis, kartu su kaliniu Buroku Edvardu ir Šiška Vladu spausdino antitarybines proklamacijas, kviečiančias kalinius organizuoti lageriuose streiką, neinant į darbą. Spausdino jie proklamacijas šiuo būdu. Ant milimetrinio popieriaus tušu piešdavo raides veidrodiniu šriftu. Vėliau pamirkydavo vandenyje kitus lapus, ant kurių dėdavo lapelių tekstus. Išspausdintas tokiu būdu proklamacijas jie pasirašinėjo ”Laisvės Kovotojų Sąjungos” vardu, o vėliau jas perduodavo į kitus Vorkutos lagerių skyrius. 1955 m. gegužį, kuomet Ignatavičių iš mūsų lagerio pervedė į kalėjimo režimą, kartą Vaineikis kreipėsi į mane, siūlydamas tapti jų organizacijos nariu. Kuomet jo paklausiau, kokia tai organizacija, jis tepasakė, kad ji veikia daugelyje lagerių, buvo sukurta 1953 m., tačiau, kas ją sukūrė, nepasakė. Vaineikis man pasakojo, kad jis turi šios organizacijos programą ir statutą, tačiau, man nesutikus būti LKS organizacijos nariu, su šiais dokumentais manęs nesupažindino. Kaip jau

esu liudijęs, skleisdami antitarybines proklamacijas, Ignatavičius ir Vaineikis turėjo tikslą išprovokuoti kalinių streiką ir, kuomet Ignatavičius 1955 m. gegužę vyko iš mūsų lagerio į kalėjimo režimą, jis manęs prašė vadovauti šių proklamacijų platinimui. Aš sutikau, tačiau netrukus susikivirčijau su Vaineikiu ir Buroku dėl savo lagerio draugo Kilikevičiaus Teodoro, kurį jie įtarė bendraujant su lagerio administracija, ir atsisakiau dalyvauti su jais antitarybiniuose veiksmuose. Po to mums paaiškėjo, kad dalis kalinių devintame lagerio skyriuje nenori dalyvauti streike, ir Vaineikis savo iniciatyva parašė apie dvidešimt proklamacijų, grasinančių susidoroti su nenusiteikusiais streikuoti kaliniais, bei pasiuntė į tą lagerį. Netrukus aš su Vaineikiu ir Buroku susitaikiau ir vadovavau proklamacijų platinimui. Kaip mano, taip ir Vaineikio ir Buroko siūlymu mūsų lagerio skyriaus kaliniai užmegzdavo ryšį su kitais kaliniais, agituodavo organizuoti streiką jų lagerių punktuose. Kaliniai, tarp jų Vaineikis, asmeniškai laiškus atiduodavo man, o aš juos persiųsdavau į kitus lagerius per laisvus nuo priežiūros, kad laiškai nepatektų cenzūrai, kalinius. 1955 m. liepos mėnesį į mūsų lagerio skyrių atvyko Veverskis Pranas, kuris iš karto į savo rankas perėmė streiko organizavimą. Jis pasiūlė sukurti streiko organizavimo komitetą ir šiuo klausimu jį palaikė Vaineikis, tačiau organizuoti komitetą aš atsisakiau, ir jis nebuvo sukurtas. Veverskis pasiūlė leisti laikraštį ”Varpas” ir tapo jo redaktoriumi. Įvairaus pavidalo antitarybinio turinio rašinių medžiagą rašė daugelis kalinių, tarp jų ir Vaineikis, tačiau kuriuos straipsnius parašė jis, dabar aš neatsimenu. Štai viskas, ką aš žinau apie Vaineikio antitarybinę veiklą, kuomet jis buvo laikomas lageryje. Ar jis tęsė antitarybinę veiklą paleistas iš lagerio, aš nežinau.

Klausimas: Kuo jūs norėtumėte papildyti savo parodymus?

Atsakymas: Viską, kas man buvo žinoma apie Vaineikį ir kitus mano aukščiau įvardintus asmenis, aš papasakojau teisingai. Kartu noriu pareikšti tardymo organams, kad man dar teks kalėti ilgą laiką, todėl būti liudininku jų bylose nenoriu, kadangi, priešingu atveju, tai būtų susiję su pavojumi mano gyvybei. Kitų papildymų neturiu.

Protokolą perskaičiau asmeniškai, viskas užrašyta teisingai (parašas)

Tardė: Kariabkin (parašas)

Faksimilės 419, 420, 421, 422 p.

Liudytojo tardymo protokolas
Протокол допроса свидетеля

[19]57 m. июня mėn. 17 d.
г. мес. д.

m. Вильнюс
гор.

tardymas pradėtas 14 val. 00 min.
допрос начат в час. мин.
tardymas baigtas 18 val. 20 min.
допрос окончен в час. мин.

Ст. следователь следотдела КГБ при СМ Лит. ССР капитан
...damasis RTFSR BPK 162-168 str. str. Карёкин, в здании КГБ при СМ Лит. ССР
...ствуясь ст. ст. 162-168 УПК РСФСР (kur — где)
...au liudytoją
...л свидетеля
...ardė, vardas, tėvo vardas Валайтис Ионас с. Антанаса
...милия, имя, отчество
...imo metai 1928 г. Kur gimęs дер. Тракишки, Капсукского района,
...рождения Место рождения
Литовской ССР

...as
...спорт
...tybė литовец
...циональность
...imokslinimas 7 классов школы
...разование (kų ir kada baigęs — какое учебное заведение окончил и когда)
...cialinė kilmė из крестьян-середняков
...ц. происхождение
...rtiškumas беспартийный
...ртийность
...imyninė padėtis холост
...мейное положение
...r buvo teismo baustas в 1948 году осужден по ст. ст. 58-1а, 58-8 и 58-11
...удимость
...išsiėmimas УК РСФСР на 25 лет ИТЛ
...нятие
...olatinė gyvenamoji vieta содержится под стражей во внутренней
...остоянное местожительство
тюрьме КГБ при СМ Лит. ССР tel. Nr.
тел. №

PARAŠAS: Aš, Валайтис Ионас с. Антанаса.
ПОДПИСКА: Я, (pavardė, vardas, tėvo vardas — фамилия, имя, отчество)
įspėtas apie baudžiamąją atsakomybę už atsisakymą duoti parodymus ir už
предупреждён об уголовной ответственности за отказ от дачи показаний и
žinomai melagingus parodymus pagal RTFSR BK 92 ir 95 str. str.
за дачу заведомо ложных показаний по ст. ст. 92 и 95 УК РСФСР.

Parašas
Подпись

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
F. K-1 Ap. 58 B. P.14043/T.2. l. 184
Tikra
Direktorius

Вопрос: Можете ли вы давать показания на русском языке?
Ответ: Русским языком я владею в достаточной степени. Я по-русски могу читать, писать и говорить, а поэтому не возражаю если мой допрос будет произведен на русском языке. В переводчике я не нуждаюсь.

Вопрос: Знаете ли вы Бальнейтиса Витаутаса, с какого времени и в положительном случае ваши взаимоотношения с ним?
Ответ: Бальнейтиса Витаутаса я знаю с февраля 1955 года, когда вместе с ним находился в заключении в 6-м отдельном лагерном пункте Воркутинского ИТЛ. Взаимоотношения между нами были нормальными, личных счетов у меня с ним не было.
Вопрос: Что вам известно об антисоветской деятельности Бальнейтиса Витаутаса?
Ответ: По данному вопросу я могу рассказать следующее: Находясь в 6-м отдельном лагерном пункте Бальнейтис был участником антисоветской организации, именуемой "Союз борцов за свободу", существовавшей в это время в лагере среди заключенных. Кем и когда была создана эта организация я не знаю, но в 6-м ОЛПе ею руководил Игнатавичус Стасис(?). Что Бальнейтис был членом этой организации свидетельствуют следующие факты. С Бальнейтисом я жил в одном бараке и мне неоднократно приходилось находиться вместе с ним, когда он вместе с заключенными Букасом, Эдуардасом и Шицко(?) обсуждали антисоветские листовки с призывом к заключенным организовать забастовку в лагере по невыходу на работу. Тексты листовок составлял Игнатавичус Стасис, а Бальнейтис, Букас и Шицко их переписывали. Изготовление листовок они осуществляли следующим образом: на [illegible] бумаге тушью они наносили текст листовок [illegible] шрифтом. Затем [illegible] другие листы бумаги на стекле и накладывали текст листовок. Изготовленные таким образом листовки они подписывали от имени "Союза борцов за свободу" и затем через антисоветски настроенных заключенных переправляли эти листовки в другие отделения Воркутинского лагеря. В мае 1955 года, когда Игнатавичуса [illegible]

…нашего лагеря на тюремный режим, однажды Вайнейкис
…ратился ко мне с предложением быть членом их организации.
…гда же я спросил его, что это за организация, но он мне
…вил лишь то, что она существует во многих лагерях и была
…здана, но кем не сказал, еще в 1955 году. Вайнейкис говорил
…, что он имеет программу и устав этой организации, но
…скольку я отказался ему быть членом „ІКЕ" он меня с этими
…кументами не ознакомил. Как я уже показал выше, путем
…спространения антисоветских листовок Игнатавичус и Вай-
…нейкис имели намерение спровоцировать забастовку заклю-
…ченных и, когда Игнатавичус в мае 1955 года уезжал из нашего
…геря на тюремный режим, он попросил меня возглавить дело
…спространения листовок. Я согласился, но вскоре я поссо-
…рился с Вайнейкисом и Буракасом из-за своего товарища по
…игаде Кимикявичуса Теодораса, которого они подозревали в
…язях с лагерной администрацией и отказался участвовать с
…ними в антисоветских действиях. После этого нам стало
…вестно, что ряд заключенных в девятом лагерном отделении не
…желают участвовать в забастовке и, Вайнейкис по собствен-
…ной инициативе написал в этот лагерь штук двадцать листо-
…вок, в которых угрожал расправой тем заключенным, которые
…откажутся бастовать. Вскоре с Вайнейкисом и Буракасом я
…помирился и возглавил дело по распространению листовок. Как
…по моему предложению, а также по предложению Вайнейкиса и
…Буракаса заключенные нашего лагерного отделения устанав-
…ливали связь с другими заключенными путем направления им
…писем с призывом организовать забастовку в их лагерных пунктах.
…гие заключенные, в том числе и Вайнейкис, эти письма отда-
…вали мне, а я их переправлял в другие лагеря через расконвоиро-
…ванных заключенных, чтобы они не могли попасть к цензору. В июле
…года в наше лагерное отделение приехал заключенный Веверене
…нас, который сразу же взял в свои руки дело организации за-
…бастовки. Он предложил создать комитет по организации за-
…бастовки и в этом его поддерживал Вайнейкис, однако я с
…организацией комитета не согласился и он создан не был.
…ене предложил издавать газету „Варпас" и стал ее редактором.

Мицкявичюс, тоже разных видов антисоветского содержания; „Партия" писали много заключенные, в том числе и Бабинские, однако какие именно вспомнить не могу, я теперь не помню. Вот все, что мне известно об антисоветской деятельности Бабинскаса, совершенной им когда он содержался в лагере. Занимался ли он антисоветской деятельностью после освобождения из заключения я не знаю.

Вопрос: Что вы желаете дополнить к своим показаниям?

Ответ: Все, что мне было известно о Бабинскасе и других лицах изложенных мною выше я рассказал правдиво. Вместе с этим я хочу заявить органам следствия о том, что мне предстоит отбывать еще длительный срок заключения, быть свидетелем в судебных органах по их делам я не желаю, так как в противном случае это может впоследствии быть связанным с опасностью для моей жизни. Других дополнений я не имею.

Протокол прочитан лично все записано правильно

Допросил: [signature] Карбышев

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
f. K-1, ap. 58, b. P-14093 T. 2 l. 183
Tikra
Direktorius

Buroko Edvardo tardymo protokolas

(vertimas iš rusų kalbos)

Vilnius 1957 m. gegužės 31 d

Tardymas pradėtas 14 val. 30 min.

Tardymas baigtas 18 val.

Aš, vyresnysis KGB prie Liet. TSR MT tardytojas kapitonas Kariabkin, šiandien apklausiau nuteistąjį liudininką Buroką Edvardą s. Vlado, gim. 1933 metais. Laikomas įkalintas vidiniame KGB prie Liet. TSR MT kalėjime Vilniuje. Kiti biografiniai duomenys yra 1957 m. gegužės 30 d. tardymo protokole.

Tardymas vyksta rusų kalba, kurią tardomasis moka ir nuo vertėjo atsisakė (parašas). Pagal RSFSR BK 95 str. esu įspėtas (parašas)

Klausimas: Papasakokite apie antitarybinės organizacijos, egzistavusios Vorkutos pataisos darbų lageryje, veiklą.

Atsakymas: Apie jokią antitarybinę organizaciją Vorkutos pataisos darbų lageryje aš negirdėjau.

Klausimas: Pagal kieno gi užduotį jūs asmeniškai, būdamas pataisos darbų lageryje, gaminote ir platinote antitarybines proklamacijas?

Atsakymas: Būdamas įkalintas ir kalėdamas bausmės laiką pataisos darbų lageryje aš antitarybinių proklamacijų niekad nedauginau, negaminau ir jų neplatinau.

Klausimas: Jūs buvote antrame Vorkutos pataisos darbų lagerio skyriuje?

Atsakymas: Taip, buvau. Antrame lagerio skyriuje, kur buvo Vorkutos anglies baseino 7-oji šachta, aš buvau įkalintas nuo 1953 metų rudens iki 1954 metų sausio, po to mane išsiuntė į baudžiamąjį izoliatorių, iš kurio 1954 metų rugpjūtyje ar rugsėjyje mane vėl patalpino į antrą Vorkutos pataisos darbų lagerio skyrių, kuriame ir išbuvau iki 1954 gruodžio mėnesio.

Klausimas: Pagal mūsų turimus duomenis, būdamas antrame lagerio skyriuje, jūs užsiiminėjot antitarybinių proklamacijų gamyba. Kas jums pavedė jas gaminti?

Atsakymas: Aš tai neigiu, nes antitarybinių proklamacijų aš niekad

pataisos darbų lageryje negaminau ir pavedimų jas gaminti neturėjau.

Klausimas: Jūs savo parodymuose ne nuoširdus. Antitarybinę veiklą jūs vykdėte ne tik antrame lagerio skyriuje, bet ir 62 atskirame lagerio punkte. Kodėl jūs slepiate šį faktą?

Atsakymas: Aš vėl kartoju tardymui, kad aš per savo buvimo pataisos darbų lageryje laiką jokia antitarybine veikla neužsiiminėjau.

Klausimas: Netiesa. Mūsų apklaustas Vaineikis Vytautas Karolio s. apklausiamas 1957 metų balandžio 5 d. parodė, kad būdamas 62 atskirame lagerio punkte, jūs buvote ten veikusios antitarybinės organizacijos dalyvis ir vykdėte antitarybinę veiklą. Vaineikio V. K. parodymai jums skelbiami. Siūlome papasakoti pagal bylos esmę.

Atsakymas: Kaip jau aš parodžiau vakarykštėje apklausoje, Vaineikį Vytautą aš pažįstu nuo 1954 metų pagal bendrą bausmės atlikimą Vorkutos pataisos darbų lageryje. Jis man buvo draugas ir aš iš tikrųjų, kaip ir jis, 1955 metais buvome 62 atskirame lagerio punkte. Tačiau man perskaitytų Vaineikio parodymų aš nepatvirtinu. Jokioje antitarybinėje organizacijoje aš nebuvau ir nežinojau, kad tokia egzistuoja 62 atskirame lagerio punkte. Nei laikraščio ”Varpas”, nei antitarybinių proklamacijų šiame lageryje aš ne tik neplatinau, bet ir nemačiau.

Protokolą asmeniškai perskaičiau, užrašyta pagal mano žodžius teisingai (parašas).

Tardė: Koriabkin (parašas).

Faksimilės 424, 425 p.

188

Протокол допроса

Вильнюс 31 мая 1957 года.

Я, старший следователь следотдела КГБ при СМ Лит. ССР капитан Корявкин, сего числа допросил в качестве свидетеля осужденного —

Бурокаса Эдвардаса с. Влодаса, рож. 1933 года. Содержится под стражей во внутренней тюрьме КГБ при СМ Лит. ССР в гор. Вильнюсе. Другие биографические данные имеются в протоколе его допроса от 30 мая 1957 года.

Допрос начат в 14 час. 30 мин.

Допрос окончен в 18 часов

Допрос ведется на русском языке, которым допрашиваемый владеет и от участия при его допросе переводчика отказался. Бурок. По ст. 95 УК РСФСР я предупрежден. Бурок

Вопрос: Расскажите о деятельности антисоветской организации, существовавшей в Воркутинском исправительно-трудовом лагере?

Ответ: Ни о какой антисоветской организации в Воркутинском исправительно-трудовом лагере я не слышал.

Вопрос: Следствию же известно, вы лично, находясь в исправительно-трудовом лагере, занимались изготовлением и распространением антисоветских листовок?

Ответ: Будучи в заключении и отбывая срок наказания в исправительно-трудовом лагере я антисоветских листовок никогда не размножал, не изготовлял их и не распространял.

Вопрос: Вы были во втором лагерном отделении Воркутинского исправительно-трудового лагеря?

Ответ: Да, был. Во втором лагерном отделении где размещена

Бурок

У 3 отделения Воркутинского угольного комбината, я отправлен [illegible] ней с осени 1953 года по январь 1954 года, работая я там инструктором нормировщиком [illegible], откуда в августе или октябре 1954 года [illegible] вновь направлен во второе лагерное отделение Воркутинского исправительно-трудового лагеря, где я и находился до [illegible]

Вопрос: По имеющимся у нас данным, находясь во втором лагерном отделении вы занимались установлением антисоветских лиц. Кто помогал вам в их установлении?

Ответ: Я это отрицаю, что антисоветских лиц я находясь в исправительно-трудовом лагере не устанавливал и помощи в их установлении никакой не имел.

Вопрос: Вы не откровенны в своих показаниях. Антисоветскую работу вы проводили не только во втором лагерном отделении, но в 62 отдельном лагерном пункте. Почему вы скрываете это [illegible]?

Ответ: Я еще раз повторяю следствию, что за время моего нахождения в исправительно-трудовом лагере, никакой антисоветской работой я не занимался.

Вопрос: Неверно. Допрошенный нами Вайшвилас [illegible] и Каралюс на допросе 3 августа 1957 года показали, что находясь в 62 отдельном лагерном пункте вы [illegible] участвовали [illegible] антисоветской организации и проводили антисоветскую работу. Показания Вайшвиласа вы были [illegible] по существу дела?

Ответ: Как я уже показал на предыдущем допросе Вайшвиласа я знаю с 1954 года по совместному отбыванию наказания в Воркутинском исправительно-трудовом лагере. Он был [illegible] товарищем и я [illegible] как и он в 1955 году находился в 62 отдельном лагерном пункте. Однако [illegible] показания Вайшвиласа я не подтверждаю, что в какой антисоветской организации я не был и [illegible]

Buroko Edvardo tardymo protokolas

(vertimas iš rusų kalbos)

Vilnius 1957 m. birželio 19 d.

Tardymas pradėtas 14 val.

Tardymas baigtas 17 val. 30 min.

Aš, vyresnysis KGB prie Liet. TSR MT tardytojas kapitonas Kariabkinas, šiandien apklausiau kaip liudininką Edvardą Buroką s. Vlado, gimusį 1933 m. Kiti biografiniai duomenys yra jo 1957 m. gegužės 30 d. protokole.

Apklausa vyksta rusų kalba, kurią apklausiamasis moka ir vertėjo tardymo metu atsisakė (parašas). Apie atsakomybę dėl melagingų parodymų ir atsisakymo duoti parodymus pagal RSFSR BK 92 str esu įspėtas (parašas).

Klausimas: Dėl ko, būdamas įkalintas Vorkutos pataisos darbų lageryje, jūs turėjote slapyvardį?

Atsakymas: Jokio slapyvardžio aš neturėjau, ir visi kaliniai kreipdamiesi į mane vadino Edvardu.

Klausimas: Mūsų apklausiamas Vaineikis Vytautas liudijo, kad Vorkutos ITL jūs turėjote slapyvardį ”Švintupis”. Kas jį jums suteikė?

Atsakymas: Vaineikis Vytautas iš tikrųjų kartu su manimi kalėjo Vorkutos ITL, apie ką aš jau esu pasakęs mane tardant 1957 m. gegužės 30 d., tačiau tai, kad būdamas šiame lageryje aš turėjau ”Švintupio” slapyvardį, jis pasakė netiesą, nes jokio slapyvardžio aš niekada neturėjau.

Klausimas: Kokius antitarybinius dokumentus jūs kartu su Vaineikiu Vytautu sudarinėjote?

Atsakymas: Jokių antitarybinių dokumentų nei su Vaineikiu Vytautu, nei su kitais aš nesudarinėjau.

Klausimas: Kas yra autorius antitarybinio dokumento, pavardinto ir verčiamo į rusų kalbą kaip ”Lietuvos laisvės kovotojų Manifestas ir Statutas”?

Atsakymas: Šito aš nežinau, nes panašaus dokumento aš neskaičiau.

Klausimas: Netiesa. Mums žinoma, kad ”Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Manifesto ir Statuto autorius esate asmeniškai jūs ir Vaineikis Vytautas. Kodėl jūs slepiate šį faktą?

Atsakymas: Aš vėl tvirtinu tardytojui, kad ”Lietuvos laisvės kovotojų Manifesto ir Statuto” aš neskaičiau ir juo labiau nesu šio dokumento autorius, todėl kas ir kada jį sudarė, man nežinoma.

Klausimas: Tokiu atveju jums skelbiu 1957 metų kovo 30 d. Vaineikio Vytauto s. Karolio parodymus, kuriais jis liudija, kad ”Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Manifestą ir Statutą” parašėte jūs su juo.

Atsakymas: Man perskaitytą Vaineikio Vytauto liudijimus aš girdėjau, tačiau jų nepatvirtinu. Jokio ”Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Manifesto ir Statuto” aš nesudarinėjau, jį sudarant iniciatyvos nereiškiau ir laikau, kad Vaineikis mane šmeižia, nors nežinau kokiu tikslu jis taip daro.

Protokolą perskaičiau asmeniškai. Protokolas surašytas pagal mano žodžius. (parašas)

Tardė: KGB prie Liet. TSR MT vyr. tardytojas,
kapitonas Kariabkin (parašas).

Faksimilės 428, 429 p.

190

Протокол допроса

Вильнюс 19 июня 1957 года

Я, ст. следователь Следотдела КГБ при СМ Лит. ССР капитан Курбанов, сего числа допросил в качестве свидетеля

Бурокаса Эдвардаса с. [illegible],
1933 года рождения, других анкетных данных имеется в протоколе его допроса от 30 мая 1957 года.

Допрос начат в 14 час.

Допрос окончен в 17 час. 30 мин.

Допрос производится на русском языке, которым допрашиваемый владеет и от услуг переводчика отказывается. /Бурок/

Я ответственности за дачу заведомо ложных показаний и за отказ от дачи показаний по ст. 92 и 95 УК ЛССР предупрежден. /Бурок/

Вопрос: В связи с тем, находясь под стражей в Воркутинском исправительно-трудовом лагере вы имели кличку?

Ответ: Никакой клички я не имел и все заключенные при обращении ко мне называли меня по имени Эдвардас.

Вопрос: Допрошенный вами [illegible] показал, что в Воркутинском ИТЛ вы имели кличку „Швейцарец". Что вам об этом известно?

Ответ: [illegible] [illegible] я знаю, с которым отбывал срок наказания в Воркутинском ИТЛ, о чем я уже показал при моем допросе 30 мая 1957 года. Во время нахождения в этом лагере я имел кличку „Швейцарец" [illegible] [illegible] никакой клички я вообще не имел.

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
F. K-1 Ap. 58 B. P-14082 3 L. 190
„Tikra"
Direktorius

Вопрос: Каких антисоветских документов вы [illegible] вместе с Вайткунасом Витаутасом?
Ответ: Никаких антисоветских документов ни с Вайткунасом Витаутасом, ни с другими лицами я не читал.
Вопрос: Кто лично вам давал антисоветского содержания [illegible] в переводе на русский язык „[illegible] солдат за свободу Литвы"?
Ответ: Этого я не знаю, так как подобного документа я не читал.
Вопрос: Следствию вам известно, что [illegible] солдат за свободу Литвы" [illegible] вами и Вайткунасом Витаутасом. Почему вы скрываете этот факт?
Ответ: Я [illegible], что „[illegible] солдат за свободу Литвы" я не [illegible] и тем более не [illegible] этого документа, а [illegible] и когда он был составлен мне неизвестно.
Вопрос: [illegible] вам [illegible] показания обвиняемого Вайткунаса Витаутаса [illegible] 1957 года где он показывает, что „[illegible] солдат за свободу Литвы" [illegible] вы и он [illegible] этого документа?
Ответ: [illegible] мне показания Вайткунаса Витаутаса я [illegible], но их не подтверждаю. Никакого „[illegible] солдат за свободу Литвы" я не [illegible] в составлении этого документа [illegible] и [illegible], что Вайткунас [illegible] в этом [illegible] и не знаю с каких целей он это говорит.
Протокол прочитан [illegible] с моих слов верно.
[illegible]
[illegible] КГБ при СМ Лит. ССР – капитан
(Карпенко) [illegible]

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
F. [illegible] Ap. 58 B. [illegible]
Tikra
Direktorius [illegible]

K. Liaudžio raštas A.Serovui ir R.Rudenkai

Ypatingai slaptai Vertimas iš rusų kalbos
Lietuvos TSR
Valstybės saugumo
KOMITETAS prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos
1957 m. rugsėjo 26, Nr. 4/2-2318Visiškai slaptai
Valstybės saugumo komiteto prie TSRS Ministrų Tarybos
armijos generolui draugui Serovui A. A., Maskva

Kopija: Generaliniam TSRS prokurorui, teisės tikrajam tarėjui
draugui Rudenko R. A., Maskva

Pateikiame Jūsų nuožiūrai archyvinę tardymo bylą Nr. 26767/3,anksčiau nuteisto valsybinio nusikaltėlio BUROKO Edvardo sūnaus Vlado, gimusio 1933 metais, iš valstiečių vidutiniokų, vidurinio išsilavinimo.

Buroką nuteisė 1953 metų sausio 26 Lietuvos TSR Vilniaus srities VRM Karinis Tribunolas 25 metams ITL (darbo pataisos lagerių - vertėjas) kaip antitarybinės nacionalistinės organizacijos vadovą.

Pabaltijo Karinės Apygardos Karinio Tribunolo nutartimi 1955 metų sausio 28 bausmės laikas BUROKUI sumažintas iki 10 metų nelaisvės.

1956 metų rugpjūčio 25 TSRS Aukščiausios Tarybos Prezidiumo Komisija politiniams, pareigybiniams ir ūkiniams nusikaltimams nagrinėti Vladimiro srities UMVD kalėjime Nr. 2 Burokui bausmės laiką sumažino iki penkerių metų nelaisvės, nepažeidžiant teisių. Bausmės Burokui terminas baigiasi 1957 metų spalio 4 dieną.

Įvertinus Buroko sunkų kontrrevoliucinį nusikaltimą ir tai, kad kalėdamas Vorkutos MVD ITL vykdė aktyvią antitarybinę veiklą, laikome jo sugrąžinimą į Lietuvos TSR teritoriją pirmalaikiu ir nepagrįstu.

Prašome Jus kreiptis į TSRS Aukščiausios Tarybos Prezidiumą, kad TSRS Aukščiausios Tarybos Komisijos sprendimas Vladimiro srities kalėjime nr. 2 būtų panaikintas ir jis būtų įkalintas bausmės atlikimo vietoje pagal Karinio Tribunolo PabKA 1955 sausio 28 nutartį.

Valstybės Saugumo Komiteto prie LTSR Ministrų Tarybos pirmininkas
K. Liaudis
Lietuvos TSR prokuroras, valstybinis 3 klasės teisės patarėjas
V. Galinaitis

Faksimilės 431, 432 p.

КП-4.

Lietuvos TSR valstybės saugumo KOMITETAS prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos | Литовская ССР КОМИТЕТ государственной безопасности при Совете Министров Лит. ССР

26 сентября 1957 г.
№ 4/2-2316
Vilnius — г. Вильнюс

Совершенно секретно
Экз. № 3

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ СОЮЗА ССР

генералу армии –

товарищу СЕРОВУ И.А.

г. Москва

Копия: ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРОКУРОРУ СОЮЗА ССР ДЕЙСТВИТЕЛЬНОМУ СОВЕТНИКУ ЮСТИЦИИ

товарищу РУДЕНКО Р.А.

г. Москва

Начальнику Учетно-арх. отд. КГБ при СМ СССР
Подполковнику т. Михайлову

Представляем на Ваше рассмотрение архивно-следственное дело № 28737/3 на ранее осужденного государственного преступника

БУРОКАСА Владаса сына Владаса, 1933 года рождения, из крестьян-середняков, со средним образованием.

БУРОКАС осужден 25 января 1953 года Военным Трибуналом войск МВД Вильнюсской области, Литовской ССР на 25 лет ИТЛ, как руководитель антисоветской националистической организации.

Определением Военного Трибунала Прибалтийского Военного Округа от 25 января 1955 года мера наказания БУРОКАСУ снижена до 10 лет лишения свободы.

25 августа 1956 года Комиссия Президиума Верховного Совета СССР по тюрьме № 2 УМВД Владимирской области по рассмотрению дел на лиц отбывающих наказание за политические, должностные и хозяйственные преступления меру наказания БУРОКАСУ снизила до пяти лет лишения свободы без поражения в правах. Срок отбытия наказания БУРОКАСУ кончается 4 октября 1957 года.

Учитывая, что БУРОКАС совершил тяжкое контрреволюционное преступление и, отбывая срок наказания в Воркутинском ИТЛ МВД,

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS
Direktorius

\- 2.

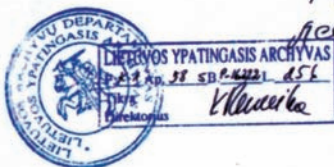
проводил активную антисоветскую работу, считаем возвращение его на территорию Литовской ССР преждевременным и необоснованным.

Просим Вас войти с ходатайством в Президиум Верховного Совета СССР, об отмене решения Комиссии Президиума Верховного Совета Союза ССР по тюрьме № 2 Владимирской области и водворении его в места заключения для отбытия срока наказания согласно приговору и определению Военного Трибунала ПрибВО от 25 января 1955 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА
ГОСБЕЗОПАСНОСТИ ПРИ СМ ЛИТ ССР
ГЕНЕРАЛ-МАЙОР -
(К.ЛЯУДИС)

ПРОКУРОР ЛИТОВСКОЙ ССР
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СОВЕТНИК ЮСТИЦИИ 3 КЛАССА
(В.ГАЛИНАЙТИС)

Верно: Ст. оперуп. 2 отд.
4 Упр. КГБ при СМ
ЛССР - капитан

LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

DEKRETAS

Išrašas

**DĖL APDOVANOJIMO
LIETUVOS VALSTYBĖS ORDINAIS IR MEDALIAIS
LAPKRIČIO 23-OSIOS – LIETUVOS KARIŲ DIENOS PROGA**

2004 m. lapkričio 17 d. Nr. 140
Vilnius

1 straipsnis.

Už ištvermę ir atsidavimą
didvyriškai ginant Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę
Vyčio Kryžiaus ordinais
a p d o v a n o j u
šiuos ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyvius:

Vyčio Kryžiaus ordino
Riterio kryžiumi

Edvardą BUROKĄ –

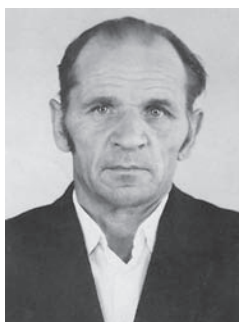
buvusį pogrindinės organizacijos narį,
Vorkutos sukilimo dalyvį.

6 straipsnis.

Šis dekretas įsigalioja nuo jo pasirašymo dienos.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS VALDAS ADAMKUS

Paliudijimai

L.G.G.R.T.C. Rezistencijos teisių komisijai

Nuo Kario Savanorio, eilinio Edvardo Svilainio,
gyv. Vilniuje, Taikos g. 111-53, telefonas 42-49-86.
Kario Savanorio pažymėjimo Nr. 2865.

Paliudijimas

Aš, Edvardas Svilainis, buvęs politkalinys, du kartus teistas po 25+5 metus. 1954 metais, po pasikasimo Intoje iš pirmos šachtos (su tikslu pabėgti), mūsų kalinių grupę po tardymų Intos kalėjime, neatradę kaltų, ištrėmė toliau į Šiaurę už poliarinio rato į Vorkutos lagerius. Tuo metu čia buvo ruošiamas visuotinis (Vorkutlago) lagerių 1955 m. liepos mėnesio streikas. Aš, to streiko aktyvus dalyvis, būdamas 40-tos šachtos lageryje, asmeniškai susirašinėjau su streiko komitetu, kurio narys buvo Edvardas Burokas, tuo metu buvęs Vorkutos 62-ame drausmės lageryje. Tai buvo visų Vorkutos lagerių koordinacinis centras streiko klausimais. Tame skaičiuje ir mūsų 40-os šachtos. Dėka darnios visų lagerių veiklos buvo išvengta žmonių aukų ir rezultate: 3, 4, 7, 40 ir kiti lageriai buvo pradėti leisti darban be sargybos ir palaipsniui likviduojami. Iš visų Vorkutos lagerių streiko vykdytojus (aktyvistus) suvežė į 62-ją drausmės lagerį. Streiko komitetą išvežė į Vladimiro ir kitus kalėjimus. Mus, po incidento su lagerio administracija, visą lagerį (62-ją) išvežė į Sibiro lagerius, į Irkutsko sritį, Taišeto rajoną (Ozerlagą), į Andziobą, į buvusius japonų lagerius taigoje. Be to, Edvardas Burokas ir grupė leido laikraštėlius “Severnoje sijanija (rusų kalba) ir “Protėvių takais”, ranka rašytą (pirmieji du numeriai buvo spausdinti) “Varpą”. O kiek proklamacijų, atsišaukimų ir raginimų? Buvo ir diversijų (sprogdinimai) ir kitokios antisovietinės veiklos, kuri buvo ne mažiau pavojinga lagerio sąlygomis, tuo labiau, kad jau buvo įvesta mirties bausmė. Tokia veikla pareikalavo didelio ryžto, pasišventimo, rizikos ir meilės Tėvynei. Kad šitai suprasti, reikia išgyventi ir pajusti to meto laiko dvasią.

Tai, kas aukščiau pasakyta apie Edvardo Buroko, gimusio 1933 m. veiklą, tvirtinu savo parašu, kadangi esu dalyvis ir gyvas liudininkas visų šių įvykių.

Karys Savanoris Edvardas Svilainis “Dulkė”
2002.03.21
Vilnius

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui
2002.09.18

Stasys Ulevskis,
32901010013
Marijampolė,
Draugystės 25-19

Paliudijimas

Aš, Stasys Ulevskis, gyvenantis Marijampolėje, liudiju, kad Edvardas Burokas ir aš gyvenome viename barake ir dirbome toje pačioje brigadoje. Po 1953 metų Vorkutos streiko numalšinimo, iš kapitalinės šachtos atvežė Adomą Bagdoną ir Edvardą Buroką į mūsų 7-tą šachtą, kurioje jie vėl pradėjo ruošti streiką. Tam tikslui įkūrė pogrindinę organizaciją, kurios nariu tapau ir aš. Organizacijos vadovu tapo Juozas Žilinskas, o jo pavaduotojais - Zenonas Paltavičius ir Edvardas Burokas. Buvo sudarytos kelios pogrindininkų grupės. Mano grupei vadovavo A.Bagdonas, o jos nariais buvo Povilas Beržys, Algis Plepys, Adolfas Navickas, Jonas Dailidė, Juozas Jancevičius ir dar keletas kitų, kurių pavardžių nebeprisimenu.

Panašios grupės buvo sukurtos ir pas kitataučius: ukrainiečius, rusus, gruzinus ir kt. Lietuvius 7-oje šachtoje bendrame pogrindyje atstovavo J.Žilinskas, Z.Paldavičius ir E.Burokas.

Kadangi po nesėkmingos ukrainiečių operacijos baudžiant "stukačius" daug ukrainiečių suėmė, jie paprašė lietuvių juos pridengti. Mūsų buvo užpultas nariačikų, dešimtininkų ir kitų "pridurkų" barakas. Šachtos zonoje buvo sunkiai sužeistas vyriausias šachtos nariačikas (darbų paskirstytojas). Šiame įvykyje, kiek žinau, dalyvavo Z.Paldavičius, E.Burokas, J.Kojelis ir P.Beržys. Kad nevykdytų anglies gamybos plano, buvo susprogdinta elektros pastotė šachtos zonoje. Iš J.Žilinsko kalbos supratau, kad tai padarė Paldavičius ir Burokas, kurie pasakė: "streiką baikit, užsimaskuokit ateities mūšiams". Kurie streiko nenutraukė, buvo išvežti į 62-jį, o mes visi išėjome į laisvę. 7-oje šachtoje, vietoje lagerio įkūrė seržantų mokyklą.

Grįžęs į Lietuvą vėl įsijungiau į LLKS pogrindžio veiklą drauge su J.Žilinsku, E.Buroku ir kitais, su ginklu dalyvavau kagėbisto pagrobime Vilniuje. 1976 m. pagal E.Buroko parėdymus platinau "Varpą". Marijampolės rajone turėjau užduotį organizuoti kartu su jo broliu "Varpo" leidyklą, jeigu spaustuvė būtų išaiškinta.

Stasys Ulevskis, buvęs Vorkutos lagerio kalinys

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui
2002.09.18

Ignas Uogintas,
31804020194
Šiauliai, Šalkauskio 5-57

Paliudijimas

Su Edvardu Buroku man teko būti Vorkutoje, septintoje šachtoje, bet mūsų pažintis ten buvo tik kaip tautiečio su tautiečiu. Susprogdinus elektros pastotę ir šachtos Nr.7 viršininko kabinetą, kuriame vyko partinis susirinkimas (vietos komunistų), Edvardas Burokas ir Zenonas Paldavičius drauge su daugeliu kitų buvo areštuoti ir išvežti į Vorkutos tardymo centralą. Tarpe kalinių sklido kalbos, kad šiuos objektus susprogdino Z.Paldavičius ir E.Burokas. Kaliniai neišdavė ir jie patys neprisipažino, todėl jų kaltės neįrodė ir uždarė į spec.ypatingąjį baudžiamąjį lagerį Nr.62. Čia 1955 m. ir vėl susitikau su E.Buroku, nes mane čia atvežė kaip Lietuvos karininką, nepatikimą ir ruošusį 7-toje šachtoje streiką bei skatinusį kalinius nekasti anglies ir sabotuoti darbus lageryje. 62 spec.lageryje vyravo pasipriešinimo ir kovos dvasia. Povilo Ulozo pagamintas detektorinis radijo imtuvas (su jo pačio išaugintu kristalu) atnešė žinią per “Amerikos balsą” apie 10 m. Jaltos konferencijos jubiliejų ir Pabaltijo šalių nepripažinimą SSSR sudėtine dalimi. To paskatinti nutarėme organizuoti visuotinį Vorkutos streiką. Jam paruošti buvo išrinktas Vorkutos streiko komitetas. Į jo sudėtį įėjo: Stasys Ignatavičius (pirmininkas), dar kartą nuteistas 25 m. už 1953 m. Vorkutos sukilimą, Vytautas Vaineikis, Vladas Šiška, Edvardas Burokas, Jonas Valaitis, Algis Plepys ir aš, Ignas Uogintas (vėliau, išvežus S.Ignatavičių į uždarą kalėjimą, buvau išrinktas šio komiteto pirmininku). Ypatingai aktyvus buvo E.Burokas, kuris sugebėjo užverbuoti net sargybinį, streiko skatinamųjų atsišaukimų ir žinių iš šachtų išnešiojimui.

Kadangi čekistai ypatingai stengdavosi suorganizuoti tautinius nesutarimus, tai E.Burokas sugebėjo suorganizuoti tamprius ryšius tarp įvairių tautybių kalinių. Streikas baigėsi be aukų, kalinių pergale. Čekistai nusileido kalinių reikalavimams. Jau tada, be Maskvos, SSSR Aukščiausios Tarybos komisijos 1955 m. buvo paleisti 3 lageriai, tame tarpe ir šachta Nr.7.

Už streikų organizavimą apie 50 žmonių buvo išvežta į Vladimiro uždarą kalėjimą (tame tarpe ir E.Burokas), o kitus ir mane su 300 kalinių išvežė į Taišeto lagerius.

Grįžęs iš lagerių 1957 m. buvau tardymo organų apklaustas dėl 1955 m. streiko ir dėl Lietuvos Kovotojų Sąjungos pogrindinės veiklos Lietuvoje. Klausinėjo apie V.Vaineikio, E.Buroko, S.Ignatavičiaus, J.Valaičio ir kitų streiko organizavimo ir pogrindinę veiklą. Aš viską paneigiau ir pasakiau, kad tuos asmenis pažinojau, bet apie jų antikomunistinę veiklą nieko negirdėjau. Mano draugai irgi manęs neišdavė.

Žinau, kad E.Burokas ir grįžęs veikė pogrindyje, drauge su kitais leido antisovietinį laikraštį “Varpas” ir dabar yra aktyvus mūsų organizacijos narys, dalyvauja visuomeninėje veikloje, leidžia Lietuvos įstatymų įteisintą laikraštį “Varpas”.

Ignas Uogintas,
Šiauliai, Šalkauskio 5-57
Tel. 43 35 76

L.G.G.R.T.C. Rezistencijos teisių komisijai

Nuo Eligijaus Smetonos,
gyv. Anykščiuose, Gegužės 17.
A/k 32403160768
2002.10.16

Paliudijimas

Liudiju, kad Edvardas Burokas, dabar gyvenantis Vilniuje, Architektų 14-60, 1955 metų pradžioje buvo atvežtas į Vorkutos 4-tos šachtos kalinių lagerį ir tuojau ėmėsi darbo visuotinio streiko parengimo mūsų lietuvių tarpe ir bendrai visų tautybių kalinių. Jo atvykimas buvo žymus įvykis mūsų lageryje. Aš buvau įkūręs savišalpos paramą, kuri turėjo maskuoti mūsų tikrąjį tikslą - kovoti už geresnes kalinių gyvenimo sąlygas, arba ir laisvę. Man dar būnant silpnos sveikatos, trūko jėgų išplėtoti tą idėją, stipriau pasiruošti lemiamai kovai - streikui! Edvardas Burokas per trumpą laiką, maždaug per du mėnesius, mūsų lageryje padarė labai daug - buvo pakelta kovinė nuotaika, pasitikėjimas savimi, išplėsta mūsų organizacija jau daugiau buvo žinoma kaip Laisvės Kovotojų Sąjunga. Jam padedant buvo įkurti vadovaujantys skyriai, pasiektos reikiamos priemonės kontržvalgybai, pagal jo atvežtą pavyzdį suplanuotos diversijos 4-toje šachtoje, atlikti kiti darbai. Todėl, jam išvykus, mūsų lageris labai gerai pasiruošė ir turbūt geriausiai vykdė kalinių streiką-sukilimą visoje Tarybų Sąjungos lagerių istorijoje.

Edvardas Burokas, nuvežtas į 62-jį drausmės lagerį, tuojau įsijungė į bendrą visos Vorkutos vyriausiąjį streiko komitetą, kuris koordinavo visų lagerių pasiruošimo streikui darbus. Aš, maždaug kas 2-3 dienas per Edvardą Buroką palaikiau susirašinėjimą su tuo Komitetu. Edvardas Burokas tame lageryje leido pogrindžio laikraštėlius “Protėvių keliais”, “Varpas” ir rusų kalba “Severnoje sijanije”, kuriuos aš dauginau ir platinau.

Tuo savo paliudijimą ir pasirašau.

Eligijus Smetona

Paliudijimas

Aš, Povilas Zagreckas, gimęs 1925 m. liepos 15 d., asmens kodas 32507150043, gyvenantis Melioratorių g. 8-10 Ariogaloje, Raseinių raj., galiu paliudyti, kad Edvardas Burokas man yra žinomas nuo Vorkutos laikų. Kai mes susitikome speceliame ypatingame baudžiamajame lageryje Nr. 62, vyko 1953 m. Visuotinas Vorkutos streikas, kuriame jis dalyvavo. Kaip vienas iš vadovų, jis pasižymėjo ypatingais organizaciniais gabumais bei įžvalgumu visos Vorkutos streiko Komitete. Kiek žinau, nes pats dalyvavau jo leidime, buvo vienas iš pogrindyje spausdinto laikraštėlio "Protėvių takai" leidėjų. Tais pačiais metais su E.Buroku buvome išvežti į Vladimiro kalėjimą, apkaltinus mus (apie 50 žmonių) ruošus ir įvykdžius Vorkutos sukilimą. Mus nubaudė vieneriems metams uždaro kalėjimo.

Kalėjime man teko būti vienoje kameroje su E.Buroku, M.Kemčiu, V.Vaineikiu ir Jancevičiumi. E.Buroko iniciatyva mes paruošėme "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" programą, įstatus su manifestu, kuriais buvo naudojamasi iki pat Atgimimo laikų. Be to, ten pat išvertėme į lietuvių kalbą "Visuotinę Žmogaus Teisių Deklaraciją", kuri tapo "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" programos pagrindine šerdimi.

Po metų uždaro kalėjimo, buvome sugrąžinti į Vorkutą, o iš ten į Intos baudžiamąjį lagerį. Čia, E.Buroko iniciatyva, drauge su kitais kaliniais išleidome pogrindinį laikraštėlį "Varpas", kurį už lagerio ribų išplatino Kostas Buknys. Šiame laikraštėlyje aš rašiau apie Lietuvos partizanų kovą, o Edvardas Burokas, kiek prisimenu, apie komunizmo krizę Kinijoje ir Sovietų Sąjungoje.

Iš Intos E.Burokas 1957 m. buvo išvežtas į Vilniaus Saugumo kalėjimą, kuriame buvo norėta jį, drauge su V.Vaineikiu, V.Korsaku bei kitais, apkaltinti suplanavus ir įvykdžius Vorkutos sukilimus (Vorkutoje, su daugeliu kitų kalinių, buvau apklaustas ir aš, bet niekas iš mūsų neprisipažino.).

Grįžęs po bausmės paskyrimo termino, E.Burokas po dviejų mėnesių, be teismo, vėl buvo sugrąžintas į Vorkutos lagerį, nustatant bausmę dar 5 metus, kaip neteisingai paleistam iš lagerio.

Grįžęs iš lagerio, Edvardas Burokas ir toliau veikė pogrindyje, leido su kitais "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos" nariais ir draugais spausdintą laikraštį "Varpas", atsišaukimus. Su E.Buroku visą laiką palaikiau gerus santykius, atvažiavus atostogų susitikdavome ir jis papasakodavo man apie savo veiklą. Ryšiai, kuriuos palaikome iki šiol, niekada nebuvo nutrūkę.

Aš turiu Kario Savanorio statusą, apdovanotas Vyčio Kryžiaus IV laipsnio ordinu ir Lietuvos Kariuomenės Kūrėjo savanorio medaliu.

2002.08.20 Povilas Zagreckas

Paliudijimas

Po 1955 m. sukilimo Vorkutoje, mane, Praną Račiūną, karininką Kostą Lekšą ir daugiau šimto kitų tautybių kalinių atvežė į ypatingąjį lagerį Intoje. Po kurio laiko iš uždarų kalėjimų "Staraja Rus" ir "Vladimiro" kaip baustus už 1955 m. Vorkutos sukilimą atvežė S.Ignatavičių, P.Zagrecką, A.Čijunską, A.Liaugaudą, poetą kun. K.Vaičionį, Edv.Buroką ir dešimtis kitų. Jiems atvykus, šiame lageryje susikūrė "Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga". E.Buroko, S.Ignatavičiaus, P.Zagrecko ir mano iniciatyva buvo pradėtas leisti laikraštis "Laisvės Varpas", kurį už lagerio zonos Komijoje išplatino K.Buknys. Jame buvo rašoma apie tarptautinę padėtį (K.Lekšas), apie Aukštaitijos partizanus (P.Zagreckas), apie komunizmo žlugimą įvairiose komunistinėse šalyse (E.Burokas).Savo kūrybos eilėraščius talpino kunigas K.Vaičionis. Aš rašiau apie Dainavos partizanus ir kovos tęstinumą lageriuose. Iš viso išėjo trys numeriai.

Su Edvardu Buroku teko pabuvoti ir kituose baudžiamuosiuose lageriuose. Jis visur buvo labai aktyvus.

Grįžęs į Lietuvą, vėl susiradau E.Buroką. Sukūrę LLKS, mes tęsėme kovą už Lietuvos Nepriklausomybę.

1975 m. E.Burokas pasiūlė man dalyvauti leidžiant pogrindinį laikraštį "Varpas". Aš sutikau. Iš viso išleidome apie 20 numerių. Kiek supratau iš mūsų pokalbių ir aptarimų, straipsnius rašė trys broliai Burokai ir kai kurie kunigai. Aš parašiau dokumentinius prisiminimus iš partizanų gyvenimo, straipsnį apie M.Suslovą, antrąjį apie Muravjovą koriką ir "Raudonąjį rojų".

Jonas Pratusevičius, dim. pulkininkas,

2002.09.04 Vyčio Kryžiaus IV laipsnio ordino kavalierius.

Pavardžių rodyklė
Žodynėlis

Pavardžių rodyklė

Lagerininkų žodynėlis

A

Abveras – vokiečių karo žvalgyba.
Achatj – siųsti "na ch..." (atsikirtimas matui).
Aktyruotas – nurašytas.
Amba – mirtis.
Ant vielų – į mirties zoną.
Arava – masė, banda.
Archatas – žmogaus dvasios aukštesnis laipsnis.
Arklys, kon – siuntinukas, įmestas per langą.
Asmadėjus – piktas žmogus.
Atas – pavojus.
Atpetij – atgiedotas, nepataisomas.
Atsisakėlis (atkazčik) – atsisakęs darbo.
Atvilkti – atlikti bausmę.
Auksinė šaraga, šaraga – lengvatiniai lageriai-projektavimo biurai.

B

Balakatj – plepėti.
Balanda – lagerinė sriuba.
Banderovcas – ukrainiečių laisvės kovotojas.
Barakas – gyvenamoji kalinių patalpa.
Barachlo – daiktai.
Bachilai – auliniai batai.
Bacatj – šokti.
Bacila – siuntinys.
Baš na baš – keisti, mainai.
Beg – pabėgimas iš lagerio.
Beldikas – išdavikas, stukačius.
Beluga – žuvis, kuri ištraukta iš vandens verkia.
Beskonvoika – eiti į darbą be sargybos.
Bespridelnikas – vagis, nepriklausantis jokiai vagių organizacijai.
Bzdun – bailys.
Biblija – kortos.
Birka – lentelė, kurią pririša mirusiam kaliniui prie kairės kojos didžiojo piršto.
Bitij – (muštas) patyręs kalinys, kuriuo galima pasitikėti.

Blatar – tikrasis vagis.
Blatnoj – vagių kastos narys.
Bobior – kalinys, turintis daug maisto.
Babočka – marškiniai.
Bog i vojenij načalnik – visagalis.
Bogomol – tikintysis.
Božitsia – prisiekinėti (bliat budu, jeigu kalbu ne tiesą).
Boka – laikrodis.
Boksas – kamerėlė.
Boksininkas – sukilėlis.
Boltun – teistas už antisovietinę agitaciją, str. 58-10.
Boroda – apgavystė.
Bortonutj – apgauti.
Botatj – kalbėti pagal vagių žargoną.
Brasletai – antrankiai.
Brešatj – meluoti, loti.
B/U – naudotas.
Bumaga – dokumentai.
Bumaga terpit – protokolas kantrus.
BUR – barakas sustiprinto režimo.
Burki – veltiniai.
Bucharj – girtas, girtuoklis.
Bušlatas – paltas, išduodamas 2 metams.
Batavykas, bitavykas – kalinys, teistas už buitinius nusikaltimus.
Byčiok – nuorūka.

C

Cirulis – kirpėjas.
Cvetnoj – vagis.
Centralas – kalėjimas (tardymo arba bausmės).

Č

Čečiotka – šokis.
Čefirinti – gerti arbatą.
Čekarda – žaidimas “atspėk”.
Čeldon – sibirietis.
Čemodaninis – kelioninis.
Černožopyj – kaukazietis.

Čimčikuoti – važiuoti.
ČK – čekistas, saugumietis.

D

Dača – lageris, kalėjimas.
Datj duba – numirti.
Deimanas – geroji dvasia.
Degti – būti išaiškintam.
Delo v šliape – blogi reikalai.
Dimensija – kitas laikmetis ar vietomatis.
Demiurgas – absoliutas, kūrėjas.
Demonas – piktoji dvasia.
Dešimtininkas – kalinys darbų prižiūrėtojas.
Dvoinik – dviejų vietų kamera.
Dvuchstvolka – mergina.
Deviatj gram – sušaudymas.
Dnevalnas – barako budėtojas.
Dolbojob – kietakaktis.
Dochnutj – miegoti.
Dochodiaga – klipata.
Dubasinti – mušti.
Dudorga, dura – šautuvas, pistoletas.
Duoti čado – pabėgti.
Dutj – pranešinėti valdžiai. (Lagerio oktetas: septyni pučia, vienas barškina).

E

Egregoras – tautos, valstybės, religijos psichinė minčių sankaupa, apjungianti žmones, kuri pasireiškia kaip didžiulė įsitikinimų bei valios varomoji jėga.

F

Fanfanovičius – inteligentėlis.
Farai – akys.
Fašistas – politinis kalinys.
Fazan – kinas.
Fitilis – klipata.
Fric – vokietis.
Frajeris – “blatnas” kalinys.
FZU – amatų mokykla.

G

Gad – stukačius.
Gestap'as – vokiečių saugumas.
Gliadelki – akys.
Govnodavai – batai.
Goliec – mažametis vagis.
Golodovka – bado streikas.
Golodrancas – proletaras, ubagas.
Golovoriezai – žmogžudžiai.
Gorbatitj – dirbti.
Gorbuška – duonos kampelis.
Gorstrojus – miestų statyba.
Grabka – ranka.
Grev – siuntinys.
GULAG'as – vyriausioji lagerių valdyba.
Gumoznik – venerinis ligonis.
Gutalinščik – Stalinas.
Guževatsia – linksmintis, gerai maitintis.
Gužiovka – maistas.

Ch

Chavala – burna.
Chana – galas, mirtis.
Charia – snukis.
Chochol – ukrainietis.

I

Izoliatorius – uždaras kalėjimas.
Indija – baudžiamasis barakas.
Ispisatsa – sužaloti save.
Ispovedj – tardymas.
Išačitj – dirbti.
Išak – mirtis.

J

Jebalnik – snukis.
Jaldaš – azijatas.
Ježovskije perčatki – kankinimas, kankinimo įrankiai (Ježovas).

K

Kajuk – mirtis.
Kagėbėšnikas – čekistas, saugumietis.
Kalė – vagis, pažeidęs vagių taisykles.
Kamsa – menkas, jaunas.
Kantovka – lengvas darbas.
Kantovščik – tinginys.
Kaptiorka – sandėlis.
Karma – likimas.
Kešer – siuntinys.
Kimaritj– miegoti.
Kičman – kalėjimas.
Kipetokas – virintas vanduo.
Kiriucha – draugas.
Kiška tonka – silpnas, bejėgis.
Kivarka – būdelė, tinkanti gyventi.
Klift – švarkas.
Kodla – vagių mafija.
Koknutj – užmušti.
Koliosa – batai.
Koliučka – spygliuota viela.
Kolunas – kirvis.
Komunari chorošo – komunizm, to očen plocho – Kam narai, gerai – kam apačia, tam labai blogai. (kalambūras)
Komuniaga – komunistas, bolševikas.
Kondėjus – karceris.
Konj – slaptai perduotas siuntinukas.
Kontra – politinis kalinys.
Konvojus – sargyba.
Kormuška – langelis kameros duryse.
Koročitj – vogti.
Krasnucha – vagonas-pulmanas.
Krasnušnik – prekinio vagono vagis.
Kriška – galas, mirtis.
Kritka – uždaras kalėjimas.
Krivitj dušoj – veidmainiauti.
Krochobor – vagišius.
Ksiva – laiškas.

KTR – katorginiai sunkūs darbai, katorga, katorgininkas.
Kumekatj – mąstyti, susigaudyti.
Kurat – estas.
Kursak – pilvas.
Kūmas – operatyvininkas, saugumietis.
KVČ – kultūrinis auklėjamasis skyrius.

L

Lafa – laimikis, geras gyvenimas.
Latyš – latvis, lietuvis.
Laužti, lomatj – tardyti.
Leistrai – garažai.
Legenda – sugalvotas veiklos pateisinimas.
Legušatnik – prancūzas.
Lepen – švarkas, skarelė.
Lepila – gydytojas.
Liasy točitj – kalbėti, plepėti.
Limonščik – gruzinas.

M

Machnovcas – vagis (kalinių kasta).
Machorka – menkaverčiai rūkalai.
Makaka – japonas.
Makaronnik – italas.
Malina – vagių sueiga, pritonas.
Mamalyžnik – rumunas.
Manikiuras – tardymas, kada nulupami nagai.
Markšeideris – šachtos geodezistas.
Maskolis – rusas.
Maskoliškas – rusiškas.
Maslina – kulka.
Mastj – rūšis (vagių).
Maškara, moška – muselės.
Matai – rusiški keiksmai.
Matatj na us – įsisąmoninti.
Materikas, žemynas – žemės nuo Vorkutos į pietus.
Maza – solidarumas.
Meta – po, už.

Metro – vieta po narais.
Mirties zona – lagerio aptvaras.
Moika – skustuvas.
Moiščik – kišenvagis.
Mokraja rabota – nužudymas.
Monka – žydas.
Morgas – lavoninė.
Morzė – būdas susisiekti, stuksenantis su kitomis kameromis.
Moza – čigonas.
Muchi ne kusajut – lengvas darbas, gyvenimas.
Muša – žaidžia.

N

Nablatykatsia – pamėgdžioti blatnus.
Nadsmen – ne rusas, daugiau kaukazietis.
Nadziratelis – kalėjimo prižiūrėtojas.
Nakatatj na sebia – visą kaltę prisiimti sau.
Nakrytj – apšaukti.
Na kone – valdo situaciją, gerbiamas.
Namordnik – skydas ant kalėjimo langų.
Namų knyga – koranas.
Na plachu – nuteisti mirti.
Na provolku – šokti į mirties zoną.
Na raga – būti akiplėša.
Nariadčikas – lagerio darbų paskirstytojas.
Na vsiu ivanovskuju – atvirai šaukti, kalbėti.

O

Obžatj – atimti.
Obsos – operatyvininkas.
Okultika – mistinis mokslas apie dvasias.
OLP'as – lageris, kito lagerio skyrius.
OSO (troika) – ypatingas pasitarimas, teismas už akių.
Ounovcas – ukrainiečių laisvės kovotojas.

P

Pacanas – vaikigalis.
Pachan – tėvas, vagių vadas.

Pachliovka – buiza.
Padagrievas – siuntinys.
Paikė – dieninė duonos norma.
Pakišti po mašinke – išprovokuoti.
Para – kita dimensija.
Paraša – tuštinimosi indas, gandas.
Parašiutas, arklys – siuntinukas, kurį kaliniai permeta iš vieno kameros lango į kitą kameros langą.
Paražniakas – tuščias vagonas.
Parichmacheriai (kirpėjai) – teisti už varpų rinkimą laukuose.
Paroda – uolienos.
Paškudnikas – mirusių nekaltų mergelių prievartautojas (relig.).
Patalok – lubos (teisti pagal pilną baudžiamąjį straipsnį).
Perviak – šiferis, stipri arbata.
Peresilka – kalinių pervežimo lageris, kalėjimas.
Pero (plunksna) – peilis.
Persikas – iranietis.
Pieška – eilinis.
Planas – narkotikas (kanapių).
Pod kolpakom – sekamas.
Poduvalo – burna.
Polit izoliatorius – kalėjimas politiniams.
Polnaja katuška – 25 metai bausmės.
Polskij vor – vagis vienišius (vagių kategorija).
Pomojščik – kalinys, ieškantis maisto išmatų duobėje.
Pompabytas – padėjėjas socialiniais klausimais.
Popisatj – suraižyti peiliu.
Pridurkas – kalinys, dirbantis raštinėje ar brigadininku.
Pričindalai – kameros daiktai.
Prielipa – viršininko padlaižys.
Prilipti – įklimpti.
Procharia – batukai.
Proizvolas – savivalė.
Provokatorius – stukačius, skundikas.
Ot puza – prisivalgyti.
Peterik – ranka, delnas.
Pietnij – nušautas kas penktas.
Pudrinti akis – meluoti, apsimesti kvailiu.
Pustitj parašu – paskleisti gandus.

R

Ragai – galva.
Razbor šapok – bylos užbaigimas.
Razvodas – kalinių kolona.
Reichas – Vokietijos valstybė.
Reinkornacija – atgimimas po mirties.
Rubatj – valgyti.
Rubanutj – pavogti.

S

Salaga – naujokas, nepatyręs.
Saliarka – žibalas.
Satrapas – žiaurus niekšas.
Seksotas – čekistas.
Selektorius – radijo-telefono garsinis ryšys.
Sidoras – maišelis daiktams.
Skeltanagis – rusas.
Skorbutas – avitaminozinė liga.
Smekalka – protas.
SMERū – stalininis metodas išaiškinant šnipus.
Specas – ypatingas režimas politkaliniams.
Specialus kalėjimas, uždaras kalėjimas – ypatingieji kalėjimai.
Stiry – lošimo kortos.
Stolypino vagonas – kalinių pervežimo vagonas.
Stukačius – kliauznikas, pranešantis administracijai, išdavikas.
Sverch deržava – super valstybė.
Sučenij – vagis, pažeidęs vagių įstatymus.
Suka – vagis, pažeidęs vagių įstatymus.
Sukirsti (porubatj) – suvalgyti.

Š

Šanchajus – lūšnynas.
Šerenga – kalinių eilė.
Šerst – vagių kategorija.
Šestiorka – vagių patarnautojas, chalujus.
Šizo – baudžiamasis izoliatorius, karceris.
Štari – kelnės.
ŠTAZI – Rytų Vokietijos saugumas.

Štrafniakas – baudžiamojo lagerio kalinys.
Šmonas – krata.
Šmul – žydas.
Šucher – triukšmas.
Šurfas – ventiliacijos anga kasykloje.

T

Terikonikas, terekonas – iškastų uolenų kalnas.
Tioska – bendravardis.
Tolkatj parovoz – meluoti.
Treska – žuvis.
Triochatj – plepėti.
Triumas – karceris.
Tufta – blefas.
Tupas – kvailas.

U

Uicraoris – didžiavalstybinis demonas.
Urka – vagis.
Ustavas – lagerio, kalėjimo elgesio taisyklės.
Užrišti – pabaigti kovą ar priklausymą vagių kastai.
Užsiartačinti – užsispirti.

V

Vabank – blefuoti, rizikuoti.
Valetas – gudrus vaikinukas.
Vaser – pavojus.
Vasia-vasia – draugauti.
Vachta – sargyba, sargybos būstinė.
Vachtior – sargybinis.
Vertuchai – sargybinis prižiūrėtojas.
Verchatura – viršutiniai narai.
Vienas ant ledo – vagis (kalinių kasta).
Vilkelis, volčok – akutė kameros duryse.
Vint – šautuvas.
Virti savam katile – gyventi atskirai, savo bendrijoje.
Vkalyvatj – dirbti.
Vlasovec – Vlasovo armijos karys, kovojęs prieš SSSR.

Vnutrianka – vidaus kalėjimas.
Vodoprovodčik – butų vagis.
Volkodav – pavojingas tipas.
Volodia – aktyvi lesbietė.
Volčok – durų akutė.
Volynka – riaušės.
Voron, voronok – autobusas kalinių pervežimui.
Vošoboika – dezokamera.
Vožak – vadas.
Vsučitj – įsiūlyti, ar nubausti kalėjimu.
Vyti iz povinovenija – sukilti.
Vyskočitj – pasiliuosuoti.
Vyška – mirties bausmė.
Vzjobka – koneveikti .
V zakone – vagių įstatyme.

Z

Zavalitj – išduoti.
Zavarucha – painiava, sumaištis, nesusipratimas.
Zavezat – nustoti priešintis.
Zagaratj – tupėti, būti kalėjime, karceryje.
Zagibatj – meluoti.
Zagnutsa – numirti.
Zagoratj – sėdėti kameroje.
Zadok – sena bausmė.
Zakliučionnij – kalinys.
Zakonnik – tikras vagis.
Zamočitj – nužudyti.
Zanačka – slėptuvė.
Zapretka – draudžiamoji zona.
Zasundučitj – pasodinti į karcerį.
Zatyritj – paslėpti.
Zekas – kalinys.
Zvoraž – plepys.
Zek – kalinys.
Zenki – akys.
Zolotarj – asenizatorius.
Zubačistka – durtuvas.

Ž

Žarna žarną ryja – norisi valgyt.
Železka – baustas pagal visą straipsnį.
Žigan – jaunas vadas.
Žmurik – numirėlis.
Žopočnik – prisitaikėlis.
Žučka – vagilė.
Žučiok – vagišius.

Turinys

A word to the readership

We were not such people, who, taken to the camps thought, that we did our duty for our motherland. When we were sitting in the lair of our enemy with the handcuffs on our hands, we decided to blemish him, to rise against him, to disturb his economy, to stop this worldwide crime, that was very strangely supported by all the countries of the free world. At that time we strongly believed, that we are fighting for all the world.

We rised against them not for daily bread, but for "our and your freedom", for the independence of our nations. And we won this battle...

So, touch our sores, our love for our native land, touch our resolution to fight, touch our spirits, that were confined among the must of Vladimir prison.

Stick your fingers in our wounds, in our soul of rebels... You trusted it? 2000 years ago Thomas trusted...

Big thanks to all people, who contributed to the publishing of the second part of the book "We were blowing against the wind", that is called "The rebellion". Special thanks to Algirdas Kratulis, Algimantas Zolubas, Gediminas Ruzgys, Algimantas Patašius, Mintautas Daulenskis, Jonas Mileris, Antanas Rimantas Šakalys, Algirdas Šimonis, Stasys Zimnickas, Juozas Parnarauskas, to my brothers Jonas and Antanas and also to my wife Jadvyga.

I bow low before all the rebels, who fighted in the camps of former USSR. I would like to wring the hand of the successors of these rebellions - the fighters for freedom in Vorkuta in 1955.

Rest eternal for all fighters for freedom, who died.

I am not down on those, who collaborated with the administration of the camps and made me a lot of evil. They break down and became traitors under the influence of various factors. The main fault here lies on the communists - the masters of the chekists.

I do not carry hate to our beaten enemy.

The aim of this book is to disabuse our sceptics historians, who are still wandering in the mist, that was overspreaded by the communists, who are claiming, that everything, what took place in the camps a long time ago was only because of the daily living needs of the prisoners. They disagree that it was a fight for freedom, a fight against "the evil empire". And this fight put the kibosh on all the economical system of the USSR. These revolts started the battle against this monster of the XXth century.

In this book I would like to show and point up, that these rebellions has no analogues in the world. Thanks to them a free republics were established in the camps with their own juridical facility. Though the citizens of these republics were shackled, they fearlessly struggled against the communism, who has already killed millions of the citizens of his empire without any remorse.

Слово к читателю

Не такими были, что переловленные в лагеря, считали бы себя выполнившими долг перед Родиной. В логове врага со скованными руками решились восстать, расстроить его экономику, т.е. ослабить его мощь необузданного мирового преступления, которое, как ни странно, поддерживал свободный мир. Мы же тогда верили, что на смерть идем и за него.

Не ради хлеба насущного восстали, а за «Нашу и Вашу Свободу», за независимость наших народов. И мы победили...

Ну дотроньтесь до наших ран, до нашей любви к своей земле, борьбе и решимости, перед лицом смерти, духа, заточенного среди заплесневелых тюрем Владимира.

Ну вложите свои пальцы в наши раны, в тот бунтарский дух… Поверили ли? А Фома за 2000 лет до этого поверил…

Благодарю всех сопричастных к изданию 2 части «Восстание» книги «Дули против ветра». Особенно благодарен Светлой памяти Альгирдасу Кратулису, Альгимантасу Золубасу, Гядиминасу Рузгису, Альгимантасу Паташюсу, Минтаутасу Даулянскису, Ионасу Милярису, Антанасу Шакалису, Иозасу Парнараускасу, своим братьям – Ионасу и Антанасу, а также своей жене, Ядвиге, за то, что ей пришлось и приходиться нести предназначенную мне часть бремени быта при подготовке этой книги.

Низко кланяюсь всем повстанцам лагерей СССР. Особенно горячо жму руку продолжателям восстаний, Воркутинским борцам за свободу в 1955 году.

Молю бога за упокой души ушедших в Вечность борцов за свободу.

Не обижаюсь ни на сотрудничавших с лагерной администрацией, от которых пострадал я лично, которые в силу различных обстоятельств были надломлены и вынуждены были стать предателями, в таких их превратили коммунисты – хозяева чекистов.

Не ношу ненависти и к поверженному врагу.

Этой книгой хочу раскрыть глаза нашим историкам-скептикам, все еще блуждающим в распространенной коммунистами лжи, утверждающими, что все, что происходило в те годы в концлагерях СССР, было лишь волнения и восстания по поводу удовлетворения бытовых нужд, а не борьба за свободу – восстание против «империи зла», положившей конец всей лагерной экономической системе СССР, заложенной в основы государства. Эти восстания, это начатая борьба против чудища XX века на свободе.

В книге стараюсь показать и подчеркнуть, что упомянутые восстания не имеют аналога во всем мире. Они создали в лагерях свободные республики со всей неписаной правовой инфраструктурой. Скованные цепями граждане этих республик с неописуемой решимостью, без страха встали на борьбу против коммунизма, который без зазрения совести уничтожил десятки миллионов граждан своей империи,

Эхо бунтарского духа и надежды, жажда свободы, решимости

О ссылках, тюрьмах, жестоких истязаниях, тягостном быте политзаключенных и об изнурительном труде в архипелаге Гулаг горемыки тех лет написали воспоминания, издали книги. Они стали свидетельствующими документами памяти жертв геноцида, раскрывающими глаза тем, у кого от незнания или ностальгии они до сих пор покрыты красной пеленой.

Книга Эдварда Бурокаса "Pūtėme prieš vėją", борца за свободу, участника и организатора борьбы в тюрьме и за её пределами, из упомянутых изданий выделяется тем, что раскрывает особенности советского геноцида, который многим сегодня непостижим или оценивается очень поверхностно. Она раскрывает суть борьбы не только за улучшение бытового положения политзаключенных, или, так называемую личную свободу, но показывает особенную борьбу, борьбу в неволе за свободу повергнутых наций, стремление к краху империи зла изнутри.

Если геноцид охарактеризовать как уничтожение целых групп населения по расовым, национальным или религиозным мотивам, советский геноцид связывающий воедино упомянутые мотивы, был дополнен идеологией, которая уже объединила все порабощенные нации, все слои населения. Формула этого геноцида проста: « Кто не с нами, кто не признает и не исповедует большевистскую идеологию – тот враг. А врага надо уничтожать». И уничтожали, десятками миллионов. Выстрелами в затылок не ограничивались – перед смертью обреченные должны были отдать свои физические силы для строительства империи. Так вот, «великие социалистические (коммунистические) стройки» вершили, превращенные в рабов политзаключенные. Не только жители оккупированных стран, живущие в так называемой свободе, но и большинство заключенных не догадывались, что неадекватно жестокие наказания они испытывают не за мнимые преступления, а используются как бесплатная рабочая сила, были и такие, которые чистосердечно раскаивались, и старались рабским трудом, получая ложку баланды, граммы хлеба, искупить свою «вину». Поэтому в условиях заточения была важна просветительская деятельность, и она, отраженная в книге, была существенно выполняема.

Когда говорится о чуде Литовского Саюдиса (движения), поющей революции, должны бы не забывать, что огненными речами и песнями идти против мощной брутальной силы было бы роковой ошибкой. Нужно было империю зла ослаблять изнутри, умалять её мощь.

В архипелаге Гулаг была распространена установка, что каждая лопата руды или угля, добываемая для ковки цепей для закабаления

народов, империю превращала в «колоса на глиняных ногах». В книге читатель найдет много документальных материалов о борьбе за свободу в заключении, описания забастовок и восстаний заключенных, образно описанных эпизодов быта политзаключенных, и всматриваясь проницательнее – вместе с партизанской борьбой, может единения народа – истоки Литовского Саюдиса.

Говорят рукописи не горят. Рукописи заключенных повстанцев не только не горели, но и в пепел не превращались. Они размножались, превращаясь в воззвания и распространяясь по лагерям среди заключенных, как живые свидетели борьбы они достигли наших дней. Те воззвания не писались, они рисовались, рисовались зеркальными буквами. Изобретательными заключенными печатались из подручного материала приготовленной тушью, размножались примитивнейшим способом, удовлетворяющим изобретательное тиражирование.

Никакие земные приборы не измерят какую жажду свободы Родине и себе заключенные вложили в каждый листочек. Буковку, Как проповедывали отвагу и решимость среди друзей по несчастью за зарешеченными окнами, колючими загонами под наблюдением дул пулеметов со сторожевых вышек. Воззвания чаще всего писались на языке поработителя, но тот язык для восстающих заключенных был нужнее чем родной, потому что идея смысл Свободы был общим для борцов всех национальностей; язык поработителя обернулся против самих поработителей. По стилю воззваний и грамматическим ошибкам видно, что большинство из них писались литовцами. Сыщикам может легче было выявлять организаторов сопротивления, но многонациональным лагерникам было ясно к какой нации заключенных присоединятся.

В книге читателю предоставляется случай увидеть подлинные, тщательно прятанные и сохраненные упомянутые документы. Книгу оживляют многочисленные фотографии, с которых глядят благородные светлые, к сожалению уже многие из Вечности, лица.

Вторая часть книги "Pūtėme prieš vėją" - не только эхо жажды Свободы, решительности, боевого духа и надежды, не только пополняет закрома резистентных изданий, но и является родником, источником, страницей истории нашего народа, освежением памяти толкаемого в пропасть забвения материализованного общества, особенно молодежи.

Да донесет попутный ветер книгу до читателя.

Альгимантас Золубас
2008-01-09

Pastabos apie Edvardo Buroko knygą "Pūtėme prieš vėją"

Turime Sibiro lagerininkų atsiminimų apie nežmoniškas kančias ir mirtis. Edvardas Burokas pasirinko kitą Sibiro kalinių gyvenimo istoriją - kovą. Negailestingai tekantis laikas trina iš Lietuvos tautos žmonių sąmonės sovietmečio žiaurumo ir kančių atmintį. Keičiasi žmonių kartos. Nuo 1940 metų jau gyvena trečia lietuvių karta. Šiai kartai sovietmetis - tik praeitis. Išminčių mokymas byloja, kad tauta be žinių iš praeities - neturi protingos ateities.

E.Buroko knyga "Pūtėme prieš vėją" mūsų tautos skaudžiausią istoriją primena ne beletristine kalba, o realių įvykių pasakojimu, iliustruojant dokumentais. Pateikiami dokumentai (neretai - tik lapelių skiautelės) iliustruojantys, kaip, kokiais būdais Sibiro katorgininkai-kaliniai mėgino išsireikalauti elementariausių teisių jau po tirono Stalino mirties. Tačiau antižmogiškoji leninine-stalininė-čekistinė sistema nesikeitė. Čekistai visur taikė jų išbandytą ginklą - tautų ir žmonių kiršijimą. Autorius rašo, kaip buvo bandoma prieš lietuvius "fašistus" nuteikti kalinius slavus. Taip manė izoliuoti kalinių vienybę. Autorius rašo, kaip lietuvių kalinių sumanumo dėka buvo neutralizuotas čekistų planas. Kaliniai vienijosi ir tapo grėsminga jėga. Visa tai autorius iliustruoja dokumentais. Suprantama, E.Burokas rašo knygą dabar, po beveik penkiasdešimties metų. Naudojasi anų metų pasaulio vadovų kalbų, nutarimų dokumentais. Knyga įgauna požiūrių pasaulyje ir postalininėje Rusijoje taikymo realybę. Deja, Rusijoje niekas nesikeičia. Knygoje autorius talpina "Varpo" straipsnius, kalinių ir lagerio viršininkų dialogus. Niekas nesikeičia. Kaliniai vienijasi. Platinami įvairiomis kalbomis parašyti lapeliai, reikalavimai lengvinti kalinių padėtį. Nuo žodinių prašymų einama prie streikų. Vieningi kaliniai tampa didele jėga, su kuria lagerio valdžia priverčiama skaitytis. Visa tai autorius knygoje ne tik aprašo, bet ir pagrindžia dokumentų kopijomis. Suprantama: ne visi knygoje talpinami dokumentai parsivežti iš lagerio (tai neįkainojamos vertės dokumentai), dalį dokumentų autorius panaudojo iš Lietuvos ypatingojo archyvo fondų.

Knygoje neapsiribota vien lagerio įvykiais. Ir ji nepretenduoja tik į lagerio visapusišką aprašymą. Autorius knygoje daug vietos skiria bendro likimo broliams. Yra jų prisiminimų, nuotraukų. Net kalėjimo viršininko. Knyga - informatyvi, įdomi, turi išliekamąją vertę kartų kartoms. Tai liudytojas apie sovietinės imperijos terorą, antižmogiškąją politiką.

Soc.m.dr. Juozas Parnarauskas *2008-01-30*

A word to the readership

We were not such people, who, taken to the camps thought, that we did our duty for our motherland. When we were sitting in the lair of our enemy with the handcuffs on our hands, we decided to blemish him, to rise against him, to disturb his economy, to stop this worldwide crime, that was very strangely supported by all the countries of the free world. At that time we strongly believed, that we are fighting for all the world.

We rised against them not for daily bread, but for "our and your freedom", for the independence of our nations. And we won this battle...

So, touch our sores, our love for our native land, touch our resolution to fight, touch our spirits, that were confined among the must of Vladimir prison.

Stick your fingers in our wounds, in our soul of rebels... You trusted it? 2000 years ago Thomas trusted...

Big thanks to all people, who contributed to the publishing of the second part of the book "We were blowing against the wind", that is called "The rebellion". Special thanks to Algirdas Kratulis, Algimantas Zolubas, Gediminas Ruzgys, Algimantas Patašius, Mintautas Daulenskis, Jonas Mileris, Antanas Rimantas Šakalys, Algirdas Šimonis, Stasys Zimnickas, Juozas Parnarauskas, to my brothers Jonas and Antanas and also to my wife Jadvyga.

I bow low before all the rebels, who fighted in the camps of former USSR. I would like to wring the hand of the successors of these rebellions - the fighters for freedom in Vorkuta in 1955.

Rest eternal for all fighters for freedom, who died.

I am not down on those, who collaborated with the administration of the camps and made me a lot of evil. They break down and became traitors under the influence of various factors. The main fault here lies on the communists - the masters of the chekists.

I do not carry hate to our beaten enemy.

The aim of this book is to disabuse our sceptics historians, who are still wandering in the mist, that was overspreaded by the communists, who are claiming, that everything, what took place in the camps a long time ago was only because of the daily living needs of the prisoners. They disagree that it was a fight for freedom, a fight against "the evil empire". And this fight put the kibosh on all the economical system of the USSR. These revolts started the battle against this monster of the XXth century.

In this book I would like to show and point up, that these rebellions has no analogues in the world. Thanks to them a free republics were established in the camps with their own juridical facility. Though the citizens of these republics were shackled, they fearlessly struggled against the communism, who has already killed millions of the citizens of his empire without any remorse.

Author

Слово к читателю

Заточение в неволю концлагерей нам не означало, что долг перед Родиной выполнен. Со скованными руками в логове врага мы решили восстать, подорвать экономику угнетателя, ослабить необузданного преступника, которого, как ни странно, поддерживал свободный мир. И мы тогда верили, что на смерть идиом за свободу всех.

Не ради хлеба насущного восстали, а за «Нашу и Вашу свободу», за независимость всех народов. И мы победили…

Коснитесь к нашим ранам, к нашей любви своей земле, к нашей борьбе и решимости, к нашему духу перед лицом смерти в заплесневелых тюрьмах Владимира. Положите свои пальцы на наши раны, на тот бунтарский дух… Поверили? А Фома неверный две тысячи лет тому назад поверил…

Благодарю всех сопричастных к изданию II части «Восстание» книги ”Pūtėme prieš vėją” («Дули против ветра»). Особенно благодарен Светлой памяти Альгирдасу Кратулису, а также Альгимантасу Золубасу, Гядиминасу Рузгису, Альгимантасу Паташюсу, Минтаутасу Даулянскису, Ионасу Милярису, Антанасу Шакалису, Иозасу Парнараускасу, своим братьям Ионасу и Антанасу, а также своей жене Ядвиге за то, что ей пришлось и приходится нести мне предназначенную часть бремени быта при подготовке книги.

Преклоняюсь низко перед всеми повстанцами лагерей СССР. Особенно горячо жму руку продолжателям восстаний, Воркутинским борцам за свободу в 1955 году.

Молю Бога за упокой души ушедших в Вечность борцов за свободу.

Не храню обиду на тех, кто, в силу от них независящих обстоятельств, были надломлены, сотрудничали с администрацией лагерей, стали предателями, не храню обиду даже на тех, от которых пострадал лично. В таких их превратили коммунисты – хозяева чекистов.

Не ношу ненависти и к поверженному врагу.

Цель книги – раскрыть глаза нашим историкам-скептикам, все еще блуждающим в распространяемой и утверждаемой коммунистами лжи, что все, что происходило в концлагерях СССР в те годы, было лишь волнения и восстания по поводу бытовых нужд, а не борьба за свободу, борьба против «империи зла». Восстания – начало борьбы против чудовища XX века. Эта борьба положила конец всей лагерной, заложенной в основу государства, экономической системе СССР.

Книгой хотелось раскрыть и констатировать, что упомянутые восстания не имеют аналогов во всем мире. Благодаря восстаниям, в лагерях образовались свободные республики со своей неписаной правовой инфраструктурой. Скованные цепями граждане этих республик, преодолев страх, с неописуемой решительностью встали на борьбу против коммунизма, который без упрека совести уничтожил десятки миллионов граждан своей империи.

Автор

Эхо бунтарского духа и надежды, жажда свободы, решимости

О ссылках, тюрьмах, жестоких истязаниях, тягостном быте политзаключенных и об изнурительном труде в архипелаге Гулаг горемыки тех лет написали воспоминания, издали книги. Они стали свидетельствующими документами памяти жертв геноцида, раскрывающими глаза тем, у кого от незнания или ностальгии они до сих пор покрыты красной пеленой.

Книга Эдварда Бурокаса "Pūtėme prieš vėją", борца за свободу, участника и организатора борьбы в тюрьме и за её пределами, из упомянутых изданий выделяется тем, что раскрывает особенности советского геноцида, который многим сегодня непостижим или оценивается очень поверхностно. Она раскрывает суть борьбы не только за улучшение бытового положения политзаключенных, или, так называемую личную свободу, но показывает особенную борьбу, борьбу в неволе за свободу повергнутых наций, стремление к краху империи зла изнутри.

Если геноцид охарактеризовать как уничтожение целых групп населения по расовым, национальным или религиозным мотивам, советский геноцид связывающий воедино упомянутые мотивы, был дополнен идеологией, которая уже объединила все порабощенные нации, все слои населения. Формула этого геноцида проста: « Кто не с нами, кто не признает и не исповедует большевистскую идеологию – тот враг. А врага надо уничтожать». И уничтожали, десятками миллионов. Выстрелами в затылок не ограничивались – перед смертью обреченные должны были отдать свои физические силы для строительства империи. Так вот, «великие социалистические (коммунистические) стройки» вершили, превращенные в рабов политзаключенные. Не только жители оккупированных стран, живущие в так называемой свободе, но и большинство заключенных не догадывались, что неадекватно жестокие наказания они испытывают не за мнимые преступления, а используются как бесплатная рабочая сила, были и такие, которые чистосердечно раскаивались, и старались рабским трудом, получая ложку баланды, граммы хлеба, искупить свою «вину». Поэтому в условиях заточения была важна просветительская деятельность, и она, отраженная в книге, была существенно выполняема.

Когда говорится о чуде Литовского Саюдиса (движения), поющей революции, должны бы не забывать, что огненными речами и песнями идти против мощной брутальной силы было бы роковой ошибкой. Нужно было империю зла ослаблять изнутри, умалять её мощь.

В архипелаге Гулаг была распространена установка, что каждая лопата руды или угля, добываемая для ковки цепей для закабаления народов, империю превращала в «колоса на глиняных ногах». В книге читатель найдет много документальных материалов о борьбе за свободу в заключении, описания забастовок и восстаний заключенных, образно описанных эпизодов быта политзаключенных, и всматриваясь проницательнее – вместе с партизанской борьбой, может единения народа – истоки Литовского Саюдиса.

Говорят рукописи не горят. Рукописи заключенных повстанцев не только не горели, но и в пепел не превращались. Они размножались, превращаясь в воззвания и распространяясь по лагерям среди заключенных, как живые свидетели борьбы они достигли наших дней. Те воззвания не писались, они рисовались, рисовались зеркальными буквами. Изобретательными заключенными печатались из подручного материала приготовленной тушью, размножались примитивнейшим способом, удовлетворяющим изобретательное тиражирование.

Никакие земные приборы не измерят какую жажду свободы Родине и себе заключенные вложили в каждый листочек. Буковку, Как проповедывали отвагу и решимость среди друзей по несчастью за зарешеченными окнами, колючими загонами под наблюдением дул пулеметов со сторожевых вышек. Воззвания чаще всего писались на языке поработителя, но тот язык для восстающих заключенных был нужнее чем родной, потому что идея смысл Свободы был общим для борцов всех национальностей; язык поработителя обернулся против самих поработителей. По стилю воззваний и грамматическим ошибкам видно, что большинство из них писались литовцами. Сыщикам может легче было выявлять организаторов сопротивления, но многонациональным лагерникам было ясно к какой нации заключенных присоединятся.

В книге читателю предоставляется случай увидеть подлинные, тщательно прятанные и сохраненные упомянутые документы. Книгу оживляют многочисленные фотографии, с которых глядят благородные светлые, к сожалению уже многие из Вечности, лица.

Вторая часть книги "Pūtėme prieš vėją" - не только эхо жажды Свободы, решительности, боевого духа и надежды, не только пополняет закрома резистентных изданий, но и является родником, источником, страницей истории нашего народа, освежением памяти толкаемого в пропасть забвения материализованного общества, особенно молодежи.

Да донесет попутный ветер книгу до читателя.

Альгимантас Золубас *2008-01-09*

Edvardas BUROKAS
Dail. Antano Rimanto Šakalio pieš.

Jeigu dar kas panorės su manimi pabuvoti prašvinkusiuose kalėjimuose, karceriuose, palydėti mane dar penkerių metų laikotarpyje maršrutu: Vladimiras, Vorkuta, Inta, Vilnius, Uchta, Vorkuta, po to 2 mėnesiai laisvės Ukmergėje, vėl areštas ir "vėl kelelis tolimas", Vilnius, Leningradas, Vorkuta, Taišetas, Anzioba, Vychorevka, Čiuna, Vychorevka, Novosibirskas, Sverdlovskas, Mordovijos lageriai – Potma, 20-asis spec. kalėjimas, Sosnovka, Javas. Laisvė...

Tai ne tik geografijos paskaita, ten mano sutikti žmonės – kovos vyrai. Su jais, jų ryžtu ir "kova be galo" ir noriu supažindinti jus, kuriems Tėvynės meilė dar neišblėsusi ir perspėti Lietuvos priešus, kad mes ir išėję į Anapilį kovojame, kad mes ne "veršių" tauta, o tūkstantmetinė karių armija, visada pasiryžusi apginti savo kraštą, žmogiškumą ir tiesą...

Mes ne keršytojai, mes mylime žmones ir teisybę, todėl mes ir vadinamės tūkstantmečiais!